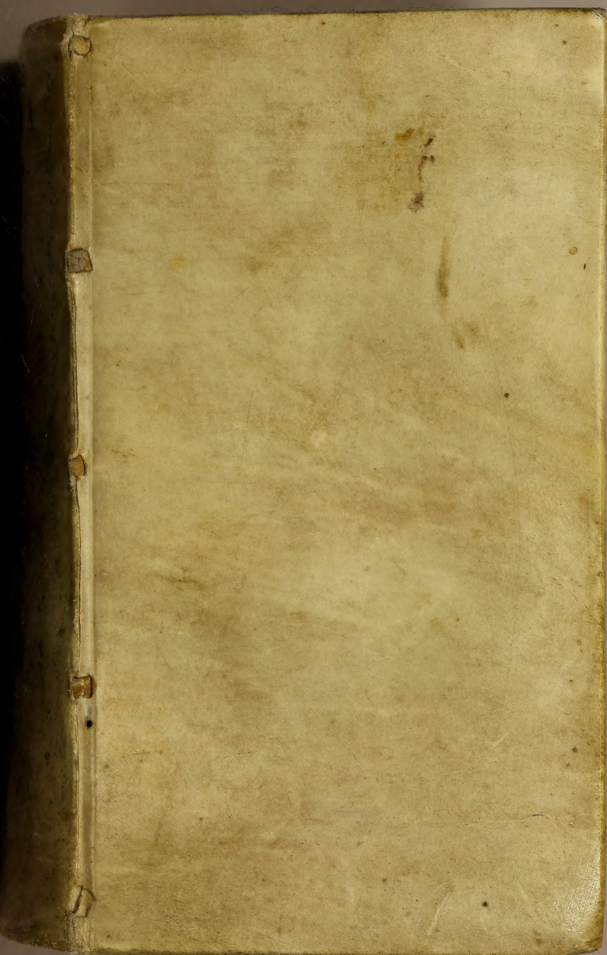
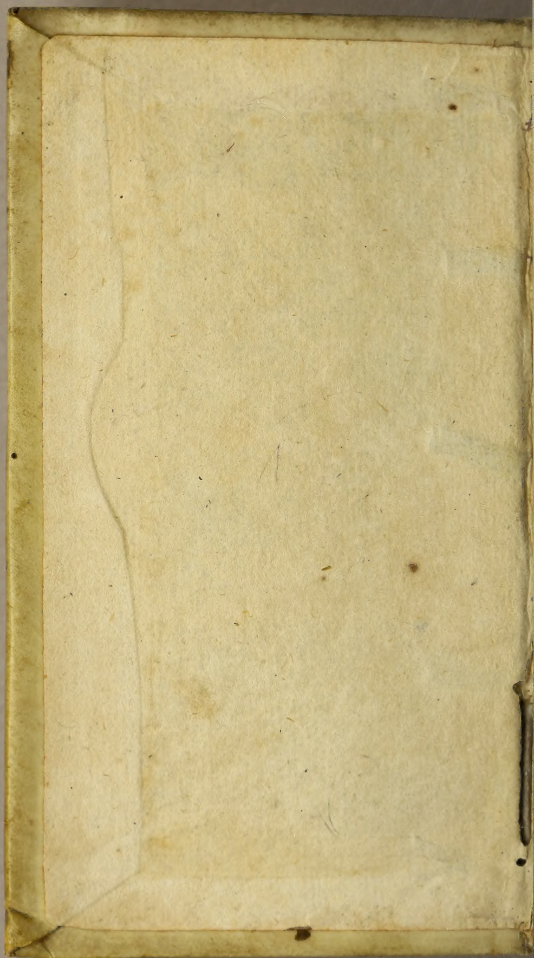
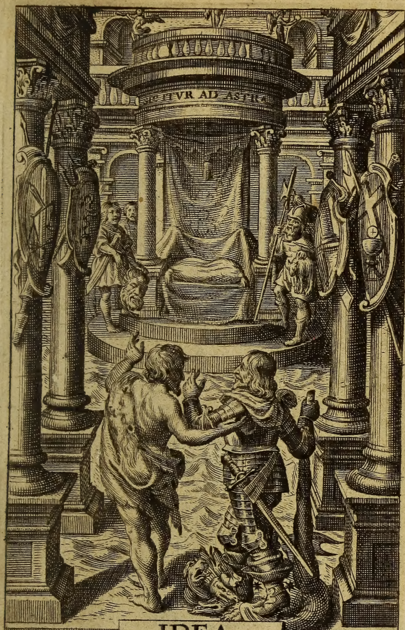

IDEA
Principis Christiano-Politici
100 Symbolis expressa
A. DIDACO SAAVEDRA Faxardo,
Equite &c.

COLONIÆ
Apud Ioannem Carolum Munich A°. 1669.

IDEA

PRINCIPIS CHRISTIANO-POLITICI

CENTUM SYMBOLIS

Expressa

A

DIDACO SAAVEDRA

Faxardo, Equite, &c.

Editio novissima, à mendis accuratè expurgata.

COLONIAE

Apud JOANNEM CAROLUM MÜNICH.

Cum Gratia & Privilegio S. C. M. Generali ad decennium.

Anno M. DC. LXIX.

AD SERENISSIMUM

HISPANIARUM PRINCIPEM,

Clementissimum Dominum Nostrum.

SERENISSIME PRINCEPS.

Ffero *Serenitati Vestræ* Ideam Principis Politico-Christiani cælo elaboratam & calamo, eo fine, ut visu pariter & auditu (quos duos sensus sciendi instrumenta appellat Philosophus) *Serenitatis Vestræ* animus gubernandi peritiam hauriat, & figuræ istæ pro artificiali memoria eidem deserviant. Quia verò in rebus ejusmodi politicis facilè fallitur humana mens, nisi ab experientia robur illi accedat; nec quicquam aliud reperiri potest efficacius ad rectè formandum Successorem, quàm Majorum exempla, his ipsis in præsenti quoque hoc opere mihi potissimùm utendum duxi. Qua proinde in re blandiri nemini cupio, dissimulando defectus, si qui fortè à nonnullis commissi sunt: nam si id facere esset animus, haud assequerer finem mihi propositum, quem alium non esse profi-

teor liberè, quàm ut ab iis, quos in regimine & imperio *Serenitas Vestra* Antecessores habuit, bene laudabilitérque gubernandi scientiam perdiscat. Quare nemo me accuset, quasi in eorundem honorem injurius sim: nulla enim libertas aut Regibus, aut regnis utilior est, quàm quæ sincerè absque malitia & omni pravo affectu eventus observat præteritos, ut corrigat deinde, & moderetur præsentes juxta ac futuros. Habet unum hoc commodum Princeps malus, quòd ejus postea cadaver per anatomiam quasi introspicere prudentiæ liceat, & Reipublicæ malè administratæ rimari morbos & caussas, atque iis parare remedia. Ita pictores sculptorésque in suisipsi officinis picturas varias, & statuarum fragmenta sibi proponunt ante oculos, ut quid scitè elaboratum, quid secùs, curiosè observent. Atque ex hoc eodem fonte illa Historiæ in scribendo libertas nascitur; *ne* * *scilicet virtutes sileantur, útque pravis dictis, factísque ex posteritate & infamia metus sit.* Idem ego nunc specto, adeòque actiones Progenitorum *Serenitatis Vestræ* quasi ite-

* Tacit. lib. 3. Annal.

iterum produco in ſcenam, ut quæ cum laude geſta ſunt ab iis, ad æmulationem glorioſam *Serenitatis Veſtræ* inflamment animum; quæ contrà minùs rectè, inhoneſtum ruborem dent: illa, ut amplectatur & imitetur; hæc, ut deteſtetur & fugiat. Singularem ſanè poſtulat induſtriam illa bene prudentérque gubernandi ars, quam ego maximè periculoſam reor atq; difficilem, ex hoc præcipuè capite, quod ex unius ſolius regimine & omnium ſalute dependeat. Eum in finem multa præſtantiſſima ingenia elaborârunt, ut certa quædam ſtatuerent imperandi præcepta, in quibus Princeps velut in chartis hydrographicis ſcopulos omnes ac ſalebras proſpiceret, iisque devitatis navem Reipublicæ ſalvam in portu collocare poſſet. Sed quia non æquè omnes Cynoſuram illam cæleſtem ac divinam, æternam atque immotam habuerunt ante oculos, accidit nonnunquam, ut in vias deducerent periculi plenas, quæ Principes bene multos in ſyrtes deinde & exitium traxêre. Acus nauticæ ſi impietate, ſi fraudibus, ſi malitiâ fuerint illitæ, viam absque errore deſignare non poſſunt. Pietate

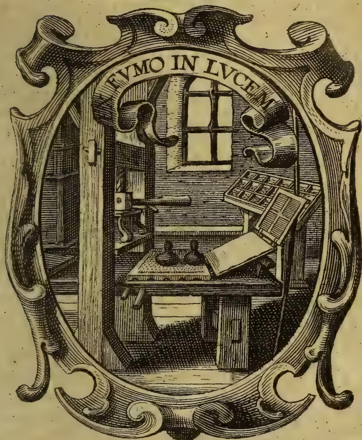
itaque, ratione, & justitiâ eos tingat *Serenitas Vestra*, uti à gloriosissimis ejusdem Majoribus factum est, & constantiâ quâdam ac fortitudine regiâ firmet animum adversùs grandiores regiminis futuri tempestates, quando post multos, eósque felicissimos annos hujus præsentis Deo Opt. Max. *Serenitatem Vestram* in emolumentum totius Reipublicæ Catholicæ ad illud evehere placuerit. Datum Viennæ 10 Julii, Anno partæ salutis 1649.

DIDACUS SAAVEDRA FAXARDO.

AD

AD BENEVOLUM

LECTOREM.

IN difficili & laborioso otio tot susceptarum à me per Germaniam, aliásque complures Provincias peregrinationum, nec non & Regiæ legationis per triennium in Germania; centum isthæc concinnavi Symbola, quibus IDEAM PRINCIPIS POLITICO-CHRISTIANI exhibeo, scribendo per intervalla quietis tempore, quæ per viam in itineribus cum animo fueram meditatus, quoties assidua illa cum Rege nostro Catholico, ejúsque Ministris per literas communicatio & negotia alia publica, quæ mihi incumbebant, otii aliquid & spatii concesserant. Crevit sen-

sim hoc opus; & tametsi satis viderem multa ei ad perfectionem deesse, propterea quòd eâ animi quiete & continuatâ ingenii contentione elaboratum non sit, quantâ opus foret, ut partes illius omnes aptæ inter se, & numeris suis expletæ essent; licèt etiam nec illud me lateret, † *præcipere, qualis debeat esse Princeps, pulchrum quidem, sed onerosum, ac propè superbum*: debui tamen hoc Amicorum precibus (quæ plurimum semper valent apud me) ut illud tandem in lucem emitterem. Quanquam & amorem illum à natura insitum diffiteri omnino non debeo, quo plerique omnes comparati sic sumus, ut non ingenii minùs, quàm Naturæ partus, quoad fieri potest, fovere & vindicare ab interitu cupiamus. Non ego hæc scribo, ut errores excusem: quomodo enim satis id potero? sed ut faciliùs apud alios veniam merear, qui non nisi bono inductus zelo inter tot & tantas occupationes, labores & pericula hanc qualemcunque percolui scriptionem, ut si quis fortè ex ea enasci posset fructus, is Principi ac Domino meo cederet; & ne unà mecum emorerentur tot longo rerum usu à me partæ experientiæ, per annos quatuor & triginta, quos post exacta quinquennalia in Universitate Salmanticensi studia in præcipuis Europæ aulis transegi, publicis semper negotiis occupatus: nam binæ Pontificum electioni Romæ astiti; interfui Ratisbonæ Electorali conventui, quando Ferdinandus III. Augustissimus nunc Imperator, Rex Romanorum creatus est; octo deinde Conventibus in Helvetia; rursum Ratisbonæ Comitiis Imperialibus Serenissimæ Domûs & Circuli Burgundici cum plena potestate Legatus. Quam ob rem si vel unum ex libri hujus monitis & documentis politicis ei quoquo modo profuerit, quem regendo utrique orbi natum gaudeo, facilè credo, huic meæ libertati dabitur venia.

Nec cuipiam peregrinum videri debet, quòd figuris

† Plin. Jun. lib. 3. ep. 18.

ris & Symbolis usus sim : nam hæc Deum ipsum auctorem habent. Serpens æneus †, Rubus ardens *, Vellus Gedeonis †, Leo Samsonis *, Vestimenta Sacerdotis †, Sponsi blandi Amores *, ecquid aliud, quàm Symbola sunt?

Illud imprimis conatus sum, ut nova esset inventio, num assecutus omnino fuerim, nescio: multa enim sunt ingenia, quæ elaborârunt ea in re, & facile est, ut in cogitationes easdem etiam inscii conspirent plures, quod mihi in hoc opere non raro accidit, dum ea Symbola, quæ à me primùm inventa existimabam, apud alios postea reperi, adeòque prorsus omittenda duxi, licèt non absque aliquo finis mihi propositi dispendio: nam qui scripserunt ante nos, optimis quibúsque figuris & sententiis usi sunt, quas dum cavere nunc volumus, in alias fortè minùs commodas necesse est nos incidere.

Idem quoque observatum à me circa monita quædam, & præcepta politica, quæ licèt proprii mei ingenii, quoad inventionem saltèm, essent partus, alios tamen postea eorundem longè antiquiores deprehendi Auctores, quorum nomina idcirco adscripsi in margine, ut suus etiam antiquitati honos haberetur. Fuit hæc ingeniorum, quæ prioribus sæculis floruerunt, felicitas, ut præripere possent Successoribus earum rerum gloriam, quas ipsi suopte Marte & industriâ erant aliquando inventuri. Sed & illud operæ pretium arbitrabar, si telæ huic fila quædam è Cornelio Tacito intertexerem, optimo sanè Principum Magistro, quo accuratiùs de eorundem Naturis, de aularum & palatiorum moribus, de bono item & malo regimine nemo differit. Hujus tanti viri documentis atque sententiis quasi manu duco Principem, quem hisce Symbolis formare est animus, ut pede inoffenso

† Num. 21. * Exod. 3. † Jud. 5. * Jud. 14. † Exod. 28. * Cant. Cant.

legere ei liceat flores ex alieno huc transplantatos viridario, & expurgatos à veneno & spinis, quæ aut nativum solum iis confert interdum, aut horum temporum admiscet malitia. Porrò præcipuas Statûs regulas in hac secunda editione Scripturæ sacræ etiam illustro testimoniis: quæ enim Politica in illius fornace excoquitur, ea demum verè dici potest, Davide teste: † *Argentum examinatum, probatum terræ, purgatum septuplum.* Cui enim bono Magister aut profanus aut impius, ubi Spiritus sanctus Doctoris officio fungitur?

In explicandis ipsis Emblematum figuris longus non sum, ut jucundiùs Lectori accidat, si eas per se ipse intelligat. Et si quid fortè in discursu inspergam eruditionis, id non est ad ostentandam doctrinam, sed ad illustrandum Principis animum, atque ut institutio aliquantò suavior sit.

Opus totum non nisi sententiis constat, & Regulis Statûs: ex ipsæ enim lapides sunt, è quibus politica construi oportet ædificia. Non eas tamen sic nudè & sparsim propono, sed discursui insero, & certis applico casibus, ut pericula devitem, quæ ex præceptis generalioribus creari solent.

Dedi præterea operam, ut stylus esset cultior, absq; tamen affectatione, brevis item & concisus, sed sine obscuritate; id quod perdifficile olim judicabat *a* Horatius, & cujus ego exemplum hactenus non vidi in idiomate nostro Castellano. Feci tamen ejus rei periculum, quia quod Principibus scribitur, in eo nec clausulis otiosis, nec verbis superfluis est locus. In pretio illis tempus est, ut proinde haud paullum in bonum peccet publicum, qui inani & futili discursu eos à curis gravioribus avocat.

In institutione & regimine Principum non ita me occupo, quin etiam ad Respublicas descendam, ad earundem incrementa conservationem & ruinas, ad for-

† Ps. 11. 7. a *Dum brevis esse laboro, obscurus fio.* Horat. Art. poët.

formandum Ministrum Statûs & prudentem aulicum.

Si in aliquorum interdum me effundo laudes, id æmulationis accendendæ fit gratia, non adulandi; à quo longissimè abesse me fateor: grande enim piaculum foret, adulationes in æs etiam incisas toti orbi proponere, aut illius ipsius me facere reum, quod tantopere reprehendo & vitupero in aliis.

Si veritatem liberiùs proloquar, dominationi id tribuendum, cujus ambitio ita penitùs insedit in hominum animis, ut aliter, quàm ferro & igne, curari haud possit. Doctrina generalis est, si qui tamen reperientur, † *qui ob similitudinem morum aliena malefacta sibi objectari putent*, quive existiment, culpari in se, quod in aliis commendatur, non mea culpa id accidet.

Si quando Principum actiones improbo, aut de Tyrannis loquor, aut solùm de ipsa Principatûs Natura: nihil enim novum aut insolens, Principem minimè malum non optimè agere, quia aut celatur de veritate, aut à malis Consiliariis regitur.

Atque illud ipsum de Rebuspub. velim intelligi, si qua in re reprehendi à me videantur: nam aut documenta trado de eo, quod plerumque in communitatibus fieri assolet, aut certè non loquor de Rebuspublicis illis coronatis, aut bene constitutis, quæ bonorum Regum ac Principum gubernandi normam æmulantur.

Exemplis usus sum tam antiquioribus, quàm recentibus: illis quidem propter auctoritatem; his verò, partim quia ad persuadendum efficaciora sunt; partim etiam, quia ob temporis propinquitatem minùs est immutatus rerum status, & minori cum periculo imitari ea possumus, aut majori cum securitate judicium de iis formare politicum & prudens, quæ prima & præcipua ferè est Historiæ utilitas. Accedit illud

† Tac. lib. 4. Ann.

illud etiam, ‡*non adeò virtutum*, rerúmque præclarè gestarum *sterile* esse hoc *sæculum*, *ut non & bona* nobis & posteris *exempla prodiderit*. Et profectò invidiæ labes esset, * *si vetera extolleremus, recentium incuriosi.*

Sat scio, Lector benevole, libros ejusmodi, qui de ratione Statûs tractant, truncis aut statuis (Hispanis *Estafermos*) esse similes, quas in hastiludiis omnes lanceis impetunt, omnes feriunt. Sat scio, ei qui in lucem meditatur aliquid, atram fuliginem & prælum obtrectationis esse subeunda (id quod præsenti Symbolo declarare volui) sed & illud non ignoro, quòd quantò fuligo illa, quâ typi imbuuntur, obscurior est, & prælum, quo premuntur, arctiùs, tantò clariores deinde splendidioresque in lucem prodeunt.

‡ Tacit. lib. 4. Hist. * Idem ibid.

ERY.

ERYCI PUTEANI,
Consiliarii ac Historiographi Regii
AD
GUILIEL. DE BLITTERSWYCK,
Exscabinum Bruxellensem, Regi deinceps à supremis Geldriæ & Zutphaniæ Consiliis.

De Idea Principis Politici-Christiani

EPISTOLA.

IDEAM Principis Politici-Christiani, amœnissimis Symbolis, doctissimisq; Dissertationibus ornatam accepi; dubius, postquam inspicere cœpi, ab Opere Auctorem, an magis ab Auctore Opus admirarer. Hoc singulare & eximium planè est, omnísque prudentiæ, ac doctrinæ facundissimum simulacrum. Ille omni laude major, humani modum ingenii excedit. Minus est; quod vel Nobilitas, vel Dignitas, vel Fortuna dedit. His tamen singulis summum SAAVEDRAM esse, mille & mille jam linguis fama loquitur. Et quis aptior Paci tractandæ erat? Rex noster tali Viro potens est; quia tota, ut sic dicam, Pallade armatus. Etiam in verbis arma esse, hæc SYMBOLA prorsus divina ostendunt. Eæ igitur deliciæ meæ erunt; & vel ipsas curas mitigabunt. Sic etiam tantum Virum compellare meis audebo Litteris, ac cæleste ingenium ejus familiariùs incipiam venerari. Aliúdne jam scribam? Satis ista, ut epistolam faciant. Vale, & me amare perge. Lovanii, in Arce, v. Non. Octobris, ∞, IↃC. XLIII.

EIUS-

EJUSDEM

AD AVCTOREM IDEÆ PRINCIPIS POLITICI-CHRISTIANI.

Illustrissime ac Excellentissime Domine,

Palladis Decus, Spes, & Fiducia Pacis;

SCribendi libertatem ab ingenio tuo planè divino, & ab humanitate, blandissimo virtutum omnium ornamento sumo. Ingenium quidem cælesti quodam lumine in SYMBOLIS POLITICIS *resplendens, ita pectus penetravit meum, ut inflammatus sim, Amorisque delicias ab hoc igni derivem. Humanitas accedit, illa sapientiæ aura, Eruditionis anima; & Amorem ad familiaritatem impellit. Video, video, quicquid Sapientiæ est, quicquid Eruditionis, in his imaginibus, in his Dissertationibus; nec minùs doceor, quàm oblector. Cedant picturæ aliæ: hic nobis Apelles est, qui ingenio & lineas, & colores omnes vincit. Cedant libri: hic nobis Scriptor est, qui eloquio totam complexus Sophiam, unus perfectam* PRINCIPIS POLITICI-CHRISTIANI IDEAM *efformat. Nihil amœnius, nihil utilius: ubi flores, simul fructus sunt: in horto horreum, in horreo hortus. Inveniunt oculi delicias suas, divitias animus, & expleri potest. Quàm nihil igitur* PARADINUS, *qui Symbola scripsit Heroica, passimque æstimatur, in medium protulit; quàm multa etiam malè. Reliqui constituere hanc amœnitatem conati sunt, vix ausi usurpare. Nimirum summo hic ingenio opus, quod Natura* TIBI *dedit;*

dedit; summâ eruditione, quàm industria, rerum, & studiorum usus. Tua hæc gloria est, ô Virorum Phœnix, qui uno volumine, centúmque Symbolis comprehendere potuisti, quod aliorum mille libri non exhibeant. Hic est, quicquid ubique est; quicquid vetusta & nostra tempora habent, sacra & profana. Exempla velut lumina sunt, sententiæ velut gemmæ. Opus totum nonnisi aurum, in omni doctrinæ censu & ab omnibus, etiam posteris, æstimandum. Prodeat igitur, ut publicum sit; ut Principes omnes doceat, quomodo verè Principes sint: se, aliósque regant: felices sint, felices verò alios suo non minùs exemplo, quàm Imperio faciant. Hoc meum nunc votum est; sed tuum beneficium, quod tuo ingenio, tuæque Eruditioni & Principes, & Populi acceptum ferent. Ita vale, EXCELLENTISSIME DOMINE, *& ut Amorem Cultúmque Æternitati tuæ dicem hoc ingenii mei munusculum, velut pignus, admitte. Lovanii, in Arce Regia, Prid. Nonas Octobr.* ∞, IↃC. XLIII.

AUCTO-

AUCTORIS

RESPONSUM.

Amplissime & clarissime vir,

Musarum unica Gemma.

HÆc perlustrantis Orbem pulcherrima merces, ut quemadmodum in nova fulgentia sydera, ita in celebres, & illustres viros incidat, prout mihi jam contigit. Etsi enim divinum tui animi vultum doctissima opera depinxerant (calamus enim genii & ingenii penicillus est) cultum tamen & familiaritatem invida longinquitas averterat; sed cùm in has Provincias perveni, propiúsque ad te accessi, hæc à benigna humanitate tua merui, & jam amicum experior, tuâque doctissimâ & amabili epistolâ decoratus sum, eâ elegantiâ, ac venusto styli cultu exaratâ, ut si ab ea laudes in Symbola mea Politica collatas amovere liceret, millies legerem: sed prohibet pudor. Laudari à laudato, magnæ existimationis est; sed à te laudato & eruditissimo Viro maximæ quidem, velut gloriosum & ære perennius monumentum: quidquid enim profers, avidè *Typi Plantiniani* excipiunt, & æternitati vovent, & consecrant. Sed licèt impares laudes potiùs oneri quàm honori sint, has tamen velut ardentis benevolentiæ & amicitiæ indices veneror. Abundas laudibus, & tibi & aliis, & non absque fœnore & usurâ famæ eas impertiri potes; quia cùm reliquos laudas, ipsomet singulari laudandi stylo & facundiâ te omnibus laudandum præbes.

Unà

Unà cum epiſtola tua accepi Libellum DE BISSEXTO, munus quidem cæleſte, mihi gratiſſimum. In eo Arbiter cælorum & temporum vias Solis metiris, annúmque componis, & licèt ſuper illius Orbis fabrica magìs opinioni quàm ſcientiæ ſubjaceat, ita compoſitam crediderim: ſin minùs, divinæ ſapientiæ æmulus, quomodo poſſet aliter conſtrui, oſtendis edocésque. Nec minùs mihi gratus alter libellus ſimul compactus, cujus titulus UNUS & OMNIS. Symbolum enim eſt tui divini ingenii, in quo uno omnia ſunt: ſcilicet quidquid doctrinæ & ſcientiarum ſinguli docti Viri hucuſque labore, ſtudio, & ingenio imbiberunt, in te collectum ſuſpicimus & miramur. Vive igitur feliciter, diúque, ô hujus ævi, & futurorum gloria, & Patriæ decus, ut à te uno omnes doceamur, & me ama. Bruxellæ XIII. Octobr. M. DC. XLIII.

OR-

ORDO
TOTIVS OPERIS,
SIVE
SYMBOLORUM IN EO CONtentorum
ELENCHUS.

Principis Educatio.

SYMBOL.

Quomodo in actionibus suis Princeps sese gerere debeat.

XV. *Plu-*

Qualem deceat esse Principem in Subditos & Exteros.

Quo pacto Princeps erga Ministros se gerere debeat.

Qualem se Princeps in regimine Regnorum & Statuum suorum exhibere debeat.

LX, Il-

Quomodo in malis tum internis, tum externis Princeps se gerere debeat.

Quid agendum Principi in Victoriis & Conventibus Pacis.

Quid agendum Principi in Senectute.

DIDA.

DIDACI SAAVEDRÆ SYMBOLA POLITICA.

SYMBOLVM I.

NASCITUR animus fortis, non arte paratur aut industria. Interior animæ dos est robur illud, atque adeò cum ipsa anima pectori inditum, mox sese exserit. Ambobus fratribus Jacobo & Esau uterus ipse maternus arena fuit. *a* Inter gemellos Thamaris filios alter naturâ animosior, cùm fratrem prævertere nascendo non posset, ruptis tamen secundis, brachium prior in lucem extulit, tanquam

A qui

a *Sed collidebantur in utero parvuli.* Gen. c. 25. 22.

qui fratri primogenituram vellet præripere. *b* Nec in cunis præstanti animo deesse potest gloriæ & laudis seges. Quid? suas nónne Hercules elisis anguibus illustres reddidit? Ex eo sanè die invidiæ telis sese objicere, & Fortunam virtuti suæ faventem experiri visus est. Generosi pectoris indoles, vel in ipso naturæ & actionum suarum primordio, si quid occurrerit arduum, emicat. Conflictum ad Nordlingam priùs fermè, quàm ipsa vidit castra Sereniss. Hispaniarum Infans Serenitatis Vestræ Patruus, gloriosissimæ memoriæ, & jam tum nôrat prudenter mandata dare, & agere fortiter:

† *L' et à precorse, e la speranza, e presti*
Pareano i fior, quando n' usciro, i frutti.

Cyrus admodum puer, & à coætaneis electus in Regem, in ea ætatula & imperio puerili tam præclara edidit facinora, ut latentem magnitudinem animi & indolem regiam satis ostenderet. Egregii scilicet naturæ partus, ipsi sese suopte nutu produnt. E rudi etiam & nondum expurgata metallorum massa scintillat adamas, & resplendet aurum. Leunculus simul ac lucem aspicit, suos explorat ungues, & regium velut ostentans animum, adhucdum humentes colli jubas concutit, & præludit pugnæ. Lusus Principum pueriles, ad quos naturæ feruntur impetu, actionum maturiorum signa sunt, & prognostica. Natura nunquam absque omni negotio est, ne ad momentum quidem; quin ab ipso prolis exortu solertem adhibet operam, ut corpus unà atque animus formentur probè. Eâ re amorem illum tam vehementem parentibus indidit, qui curam acuat liberos rectè honestéq; educandi; ne verò ipsi, quod fieri nonnunquam solet, simul cum nutricis alienæ lacte vitia etiam & mores improbos imbiberent, matres ipsas eadem provida dispensatrix natura duplici quasi instruxit fonte candidio-

b *Instante autem partu apparuerunt gemini in utero; atque in ipsa effusione infantium unus protulit manum.* Gen. c. 38. 27. † Torquat. Tass. Gofr.

didioris sanguinis, unde alimenta suppeterent fœtui. At inertia, aut formæ amittendæ metus non raro in caussa est, cur matres non absque insigni Reipublicæ detrimento suo fungi nolint officio, & prolis lactationem committant aliis. Qui abusus cùm ita facilè corrigi nequeat, danda minimùm est opera, ut magnus ea in re habeatur delectus. *Esto es* (verba sunt sapientissimi Regis Alphonsi, qui terræ cælóque præscripsit leges) *en darles Amas sanas y bien acostrumbradas, e de buen linaje, ca bien asi como el ninno se governa, e se cria en el cuerpo de la madre, fasta que nace, otro si se govierna, e se cria del Ama, desde que le dà la teta, fasta que gela tuelle, e porque el tiempo de la crianza, es mas luergo, que el de la Madre, por ende non puede ser, que non reciba mucho de l contenente, e de las costumbres del Ama.*

§ Altera parentum obligatio est institutio liberorum, & disciplina. *c* Vix ullum est reperire animal, quod fœtum suum antè destituat, quàm satis instructus ille sit. Nec minoris momenti est, quod ab educatione proficiscitur, quàm quod natura ab initio contulit; præterquam quòd documenta & correptiones parentum faciliùs, quàm aliorum admittant filii. *d* Ii cumprimis, qui illustribus orti natalibus ab inferioribus dirigi plerumque renuunt In prima sui procreatione nil quidem præter corpus à patre accepit filius; anima namque solum Deum authorem habet, quàm nisi deinde magis magisque excolat erudiendo pater, *e* veri absolutique patris nomen vix merebitur. Nec in scriptura novum, magistrum appellari patrem. Jubal exemplo sit, qui primus Musicam edocuit. *f* Et quis, obsecro, meliùs ipso Principe erudierit filium, quomodo con-

c *Filii tui sunt? erudi illos.* Eccl. 7. 25. d *Educati siquidem rectè à parentibus, per sanctos & justos mores meritò boni evadent.* Arist. OEcon. l. 2. e *Sapientia filiis suis vitam inspirat* Eccl. 4. 12. f *Pater canentium cithara & organo.* Gen. 4. 21.

ciliare oporteat majestatem, quomodo decorum servare in omnibus, tueri auctoritatem, & regere subditos? *g* Qui ipsemet sedit ad Reipublicæ gubernacula, usu atque experientiâ isthæc omnia condidicit, quæ alii ex parte solùm, & speculando assequi potuerunt. Nec immeritò Salomon Rex multa sese è disciplina patris hausisse gloriabatur. *h* Attamen quia parentes ipsi nonnunquam ab iis instructi satis non sunt, quæ ad honestam liberorum educationem requiruntur, aut certè curæ isti vacare non possunt,† *quærendi sunt liberis magistri, quorum inculpata sit vita & mores* : eruditionis item, & experientiæ laude insignes, quales in suis legibus describit Alphonsus Rex, dum ait:* *Onde por todas estas rasones deben los Reyes querer bien guardar sus Fijos, e escoger tales Ayos, que sean de buen linaje, e bien acostumbrados, e sin mala sanna, e sanos, e de buen seso, e sobre todo, que sean leales, derechamente amando el pro del Rey, e del Reyno.* Addo fortes eos etiam & magnanimos esse oportere, domi militiæque in rebus tam belli quàm pacis optimè versatos, qui Principem Reipub præesse rectè docere noverint. Seneca talis fuit, quem ideo Agrippina Neroni instructorem dedit.† *Ut domitii pueritia tali magistro adolesceret, & consiliis ejusdem ad spem dominationis uteretur.* Non potest, mihi crede, qui abjecto & humili est animo, cogitationes sublimiores imprimere Principi. Si aquilam instrueret noctua, non oculos doceret in solem intendere, non altas cedros volatu transcendere; in tenebris, intra depressiores arborum ramos disciplina tota consisteret. Imago magistri discipulus est, & in hoc aliquam sui effigiem ille exhibet. Nec alia de caussa Josephum * *constituit* Pharao *Dominum & Principem omnis possessionis suæ,* quàm *ut erudiret Principes ejus sicut semetipsum.*

§. Qui

g *Prabe fili cor tuum mihi, & oculi tui vias meas custodiant.* Prov. 23.26. h *Nam & ego filius fui patris mei tenellus, & unigenitus coram matre mea, & docebat me.* Prov. 4. 3. † Plutarch. de educ. * Lib. 4. tit. 7. part. 2. † Tac. lib. 12. Ann. * Ps. 104. 21. & 22.

§. Qui filiis Principum magiſtri & rectores præſunt, à tenera ætate curare illos ſic debent, ut hortulani teneriores plantulas, quas antè etiam, quàm è terra protuberent, muniunt ſepimentis, ne pede cujuſquā aut manu offendi poſſint. E delineatione prima ultima picturæ pendet perfectio; haud ſecùs bona educatio ab iis, quæ tenerior hauſerit ætas, priùs quàm affectus vires ſumant, & rationis detrectent imperium. *i* E minutiſſimo ſemine ingens arbor enaſcitur, ſed ſub initium non niſi tenella virgula eſt, quæ in omnem ſe flecti partem facilè patitur; poſt ubi induerit corticem, & in ramos ſeſe effuderit, nulli robori cedit. Affectus in pueritia veneno haud multò ſunt abſimiles, quod ubi ſemel ad cordis interiora pervaſerit, nullum poſtea pallori relicto ſupereſt remedium. Virtutes quæ cum ipſa ætate incrementa capiunt, non aliis præſtant ſolùm, ſed quod mireris, etiam ſeipſis. *k* E quatuor animantibus alatis, quas vidit Ezechiel, aquila ex hoc ipſo numero una, omnibus iis quatuor ferebatur ſublimior; *l* nam quia ipſa ex primo ſuo ſtatim ortu alas habere occœperat: aliæ verò non niſi longè pòſt; non ſupra has ſolùm, ſed ſe ipſam etiam eminebat. Id quia non æquè omnes, ac par eſt, expendunt; hinc fieri reor, quòd filios ſuos bene multi mox ab incunabilis mulierculárum curæ committere ſoleant, quæ inani umbrarum metu progenio ſui ſexûs parvulorum deinde effœminant animos, aliáſq; muliebres iis imprimunt affectiones, quæ altas cum tempore radices agunt. *m* Optimus olim Regum Perſarum mos, ut [†] *nutriretur puer non à nutrice mu-*

i *Curva cervicem ejus in juventute, & tunde latera ejus, cùm infans eſt, ne fortè induret, & non credat tibi, & erit tibi dolor animæ.* Eccl. 30. 12. k *Bonum eſt viro cùm portaverit jugum ab adoleſcentia ſua; ſedebit ſolitarius, & tacebit, quia levavit ſuper ſe.* Thren. 3. 27. & 28. l *Et facies aquilæ deſuper ipſorum quatuor.* Ezech. 1. 10. m *Adoleſcens juxta viam ſuam, etiam cùm ſenuerit, non recedet ab ea.* Prov. 22. 6. [†] Plut. primo Alcib.

ce muliere parum honorifica; verùm ab Eunuchis, qui reliquorum circa Regem optimi viderentur.

Potiſſimùm verò jam inde à primula ætate ad parvulorum naturam animum oportet advertere, abſque cujus notitia educatio rectè inſtitui non poteſt; ſed nulla ad eam rem aptior infantia, quando natura omnis adhuc doli aut ſimulationis expers *n* ſincerè ſe ipſam detegit, atque in fronte, in oculis, in riſu, in manibus, aliisque corporis motibus ſuos ſine fuco prodit affectus & inclinationes. † Bearnæ Legati facultate ſibi facta ab Illuſtriſſ. Domino Guilielmo de Moncada, ut alterutrum è duobus ipſius filiis legerent Principem, cùm unius manus in pugnum clauſas, alterius contra explicatas in palmam obſervaſſent, hunc præ illo elegerunt, quòd liberalitatis & munificentiæ ſignum id interpretarentur, nec vano omine, ut eventus docuit. Si infans generoſo & excelſiori ſit animo, ad ſuas laudes frontem exporrigit, ſerenat oculos, ſubridet ore; contra, ſi qua in re vituperetur, triſtitiam præ ſe fert, ſuffunditur rubore, & oculos demittit. Si animo infracto, obfirmat vultum, non umbris terretur, aut minis. Si liberalis, munuſcula reſpuit, aut promptè largitur iterum aliis. Si appetens vindictæ, fovet iras, nec lacrymis facilè ponit modum, donec ſibi ſatisfiat. Si bilioſus, exardeſcit levi de cauſſa, deprimit ſupercilia, limis contuetur, minitatur pugno. Si benignus, ſuaviter arridendo, & blandientibus ocellulis ſibi conciliat animos. Si melancholicus, fugit conſortia, amat loca ſola, multus eſt in ejulatu & lacrymis, in riſu parcus, fronte ut plurimùm triſtiore. Si hilaris, nunc frontem explicat, & grato oculorum obtutu lucem amœnam ſpargit, nunc eoſdem blandè inflectendo, & palpebris ſuaviter connictantibus animi ſerenitatem prodit. Pari modo cæteras quoque virtutes & vitia in exteriori corporis motu & vul-

n *Iuvenes non ſunt maligni moris, propterea quòd nondū viderunt nequitias.* Ariſt. † Pont. Heut. in Gen. Com. Bear.

& vultu cor exhibet, donec cautior ætas ea contegere noverit. In ipsis cunis, inter nutricum adhuc brachia jam tum elucebat in Serenitate Vestra cum aulæ totius admiratione innata quædam amœnitas simul & decora majestas, qua manus oscula admittebat; & verò supra ætatem erat illa morum gravitas & præsentia animi, quam eadem Vestra Serenitas id temporis præ se ferebat, cùm duo regna Castellæ & Legionis obedientiæ juramento sese illi adstringerent.

§. Hæc tamen ego dici sic velim, ut ista de ætate infantuli judicia non rata semper habeantur & certa: etenim recedit quandoque à communi lege naturæ, & fallit animum curiosiùs ista perquirentem. Sunt, qui à prima statim infantia ab honesto deflectant; ast ubi adoleverint, redeunt ad frugem, & mentem à vitiis revocant; quod ideò fortassis accidit, quia generosus & excelsior animus, dum debilior est ad resistendum recta ratio, educationem defugit, adeòque naturæ succumbit affectibus, quoad ipsa ratio facta robustior suos deprehendat errores, & efficaciter corrigat. Quapropter crudelis fuit & barbarus Brachmanum mos, qui post alterum à partu mensem proles suas, si quæ deterioris naturæ in iis sese proderent indicia, aut necabant, aut exponebant in sylvis. Nec ferendi Lacedæmonii, qui easdem in profluentem Taygetem abjiciebant. Qui omnes nihil educationi, nihil rectæ rationi & liberæ voluntati, quæ naturæ affectus corrigere solet tribuere visi sunt. Illud etiam monstro simile censeri potest, dum interdum Natura eximias aliquas virtutes cum enormibus vitiis in homine eodem perinde sic sociat, ac ramis duobus inseri solent duo diversi surculi, qui de eadem viventes stirpe diversos planè, imò contrarios, amaros nimirum & dulces proferunt fructus. In Alcibiade id videre licuit, de quo meritò dubitaveris, magisne vitiis, an virtutibus fuerit insignis. Et hæc quidem

naturæ ſunt opera, priuſquam ſeſe ipſa nôſſe cœperit; ſed ratio poſtea & induſtria ea emendant, expoliunt, perficiunt.

§. Denique cùm propoſitum mihi ſit, per iſthæc Symbola à cunabulis ad tumulum uſque rectè formare Principem, operæ pretium erit, doctrinam & ſtylum ad ſingulas ipſius ætates accommodare, quemadmodum etiam Plato & Ariſtoteles fecêre. Nunc illa ſummatim moneo, curetur inprimis, ut frequentiore exercitatione agilitatem aliquam brachiorum & tibiarium ſibi comparet. Quòd ſi fortè membra ob teneritudinem intorqueantur, artificioſis quibuſdam inſtrumentis in rectum poterunt porrigi. *o* Res aſpectu horribiles, quæ vim imaginatricem queant offendere, ne ei proponantur ante oculos; néve ſinatur obliquis oculis tranſverſum aliquid contueri. Ad inclementiam aëris pedetentim aſſuefiat. Nec deſint moduli ſymphoniaci, ad excitandum ſubinde ſpiritum. Luſitatiunculæ ipſius ſint libri & arma, ut iis ſenſim capiatur animus; quicquid enim novum occurrit pueris, hoc admirantur, & firmiùs phantaſiæ imprimunt.

o *Cæterùm ne propter teneritatem membrorum torqueantur, Nationes nonnullæ artificioſis inſtrumentis utebantur.* Ariſt. l. 7, c. 17.

SYM-

SYMBOLUM II.

COloribus & penicillo ars ſcitè omnia exprimit. Ea de cauſa ſi ars pictoria Natura non eſt, ad eam certè tam propè accedit, ut in ſuis ſæpe operibus fallat oculos, atque adeò manus ipſæ in judicium adhibendæ ſint. Animam corporibus impertiri non poteſt; at venuſtatem, motus atque affectus ipſius animæ non raro iiſdem tribuit. Tametſi verò corpora ipſa materiæ defectu plenè effingere nequeat, artificè tamen penicillo ita venuſtè ea delineat in tabula, ut præter ipſam vitam non ſit, quod porrò deſideres. Æmularetur, credo, arti Natura, ſi

quo modo id posset. Nunc verò adeò benigna ea est, ut artis etiam operâ in multis uti consueverit: quæcunque enim hujus beneficio & industria possunt perfici, iis supremam manum Natura ipsa non imponit. Sic hominem nasci videmus omnis omnino idiomatis & cognitionis expertem, ut in ejusdem animo deinde, velut in rasa quadam tabula, institutio ac doctrina optimarum artium & scientiarum depingat imagines, & morum documenta inscribat educatio; non absque insigni humanæ societatis emolumento: ita enim fit, ut dum alter alterius eget opera, mutuo amoris & gratitudinis nexu magis invicem mortales copulentur.†*Omnibus Natura fundamenta dedit semenque virtutum; omnes ad ista omnia nati sumus, cùm irritator accessit, tunc illa animi bona velut sopita excitantur.* Sed statim à teneris id fiat oportet, dum animus ad omnem formationem magis idoneus est, atque ad disciplinas capiendas ita facilis, ut magis reminiscendo eas recolere videatur, quàm primùm addiscere; quo argumento animæ immortalitatem divinus Plato adstruebat.* Quòd si ea cura in ætate prima negligatur, affectus sensim vires sumunt, & inclinationes suas pravas adeò firmiter imprimunt voluntati, ut nullâ post educatione valeant corrigi. Ursa mox ab ipso partu informem fœtum, dum mollis adhuc est, circumlambendo perficit, & effingit membra, omnem aliàs perdituram operam, si indurescere sineret. Sapientissimè meo quidem judicio Persarum Reges iis præceptoribus & magistris filios suos ab incunabilis committebant, quibus primo ætatis septennio efformandi corporis, altero deinde ejusdem porrò corroborandi armorum & pugillationis exercitio cura incumberet: tum demum quatuor alios viros selectiores iis adjungebant; qui eos effecturi quàm optimos crederentur. Et primus quidem, eruditionis laude insignis literas tradebat. Secundus, vir moderatus ac prudens regere

† Seneca Ep. 10. * Plato de Ann.

regere docebat, & frænare appetitus. Tertius, æqui rectique amans justitiæ administrandæ normam inculcabat. Quartus denique, egregiè fortis, & rerum bellicarum apprimè peritus in disciplinis militaribus instruebat, maximè verò imbellem metum & formidinem, additis etiam ad gloriam stimulis, eorundem animis studebat adimere.

§. Est verò hæc bona educatio in principibus cumprimis necessaria, quippe qui instrumenta sunt felicitatis politicæ, & publicæ salutis. In aliis neglectæ bonæ educationis dispendium officit singulis, aut certè nonnisi ad oppidò paucos pertinet; in Principe verò non solius ipsius tantùm, sed commune omnium malum est, dum is aliis facto nocet, exemplo aliis. † *Homo rectam nactus institutionem, divinissimum, mansuetissimúmque animal effici solet: si verò, vel non sufficienter, vel non bene educetur, eorum quæ terra progenuit, ferocissimum.* Quid, obsecro, de Principe à teneris malè educato, & suprema jam potestate armato tibi polliceri ausis? Alia Reip. damna longùm durare haud solent, hoc non nisi cum ipsa Principis vita terminatur. Quanti ad virtutem intersit, benè honestèque educari, probè perspectum habuit * Philippus Macedonum Rex, hinc cùm Alexandrum filium suscepisset, datis ad Aristotelem literis, multum Diis se debere testabatur; non tam quòd natus sibi is esset, quàm quòd eo potissimùm tempore, quo tali uti magistro liceret. Et sanè nunquam expedit naturam aliàs bonam sibi relinquere, & sinere, ut per se ipsa operetur, quando ea etiam, quæ melior haberi solet, imperfecta est, & industria aliena opus habet excoli, uti pleraque omnia homini ad bene vivendum necessaria. Ita absque labore & sudore nihil ferè ei obvenit, quæ pœna est ex prima protoparentum noxa etiamnum debita. Ab arbore fructus dulciores qui speres, nisi aut eã transplantes, aut insitionibus in stirpes magis cultas, & genero-

† Plato lib. 3. de leg. * Gell. lib. 9. noct. Att. c. 3.

ſiores ſylveſtrem naturam corrigas?† *Educatio & inſtitutio commoda bonas naturas inducit, & rurſum bonas naturas, ſi talem inſtitutionem conſequantur, meliores adhuc & præſtantiores evadere ſcimus.* Hæc cauſſa fuit, cur Trajanus Imperator tam in gubernando evaſerit inſignis, quia ſcilicet ad indolem non malam induſtria acceſſerat, & bona directio Plutarchi præceptoris. Nec unquam immanitatem illam induiſſet Petrus Rex cognomento Crudelis ſi Joannes Alphonſus Albuquercius, quem moderatorem habuit, ferocem ejus animum dextrè mitigare ſciviſſet, & frangere. Eadem ſcilicet ingeniorum differentia eſt, quæ metallorum, quorum alia igni reſiſtunt, alia cedunt, & in eo colliqueſcunt; ſcalpro tamen & malleo omnia domari poſſunt, & in tenuiſſimas duci laminas. Ita nullum prorſus ingenium eſt adeò durum, in quo cura & correctio non promoveant aliquid. Tametſi fateor, ſolâ inſtitutionē ad inferendas virtutes non ſemper ſufficere, eò quòd ſub purpura tanquam inter vepres & ſylvas nonnunquam pullulent in excelſioribus animis quædam vitiorum monſtra, quæ corrigi ſe deinde non ſinunt. Et quæſo te, quid proclive magis, quàm corrumpi juventutem deliciis, libertate & adulationibus in Principum aulis, in quibus plerunque ſubnaſci ſolent multi affectus pravi & vitioſi; haud ſecùs atque in agris malè cultis ſuccreſcunt ſpinæ, & herbæ noxiæ atque inutiles. Quæ proinde aulæ, ſi bene formatæ & inſtitutæ non ſint, cura bonæ educationis perparum proficiet: ipſæ namque formis fuſoriis videntur ſimiles, adeòque ſic formant Principem, prout benè vel malè affectæ ipſæ fuerint, & virtutes ac vitia, quæ ſemel in ipſis cœperunt invaleſcere, per miniſtros ad ſucceſſores tranſmittunt. Vix rationi vel diſcurſui locus eſt in Principe, quando aut adulando nimiam parentum & majorum in agendo libertatem deprædicant aulici, aut res ab iiſdem præclarè & cum laude geſtas, ac familiæ quaſi pro-

† Plato Dial. 4. de leg.

prias illi proponunt ante oculos. Quinimmo ex hoc fieri amat, ut in familiis nonnullis certi quidam mores & affectus è parentibus in filios successione continua propagentur, non tam innati sanguinis vi, cùm nec diuturnitas temporis, nec matrimoniorum commixtio immutare eos soleat, quàm quia in ipsis aulis vigent, ubi infantia eos imbibit, & quasi convertit in Naturam. Hoc modo apud Romanos olim Claudii habebantur superbi, bellicosi Scipiones, ambitiosi Appii; uti nunc in Hispania Gusmanii putantur boni, Mendozæ humani, Mantiquesii formidabiles, Toletani severi & graves. Idem in artificibus videre licet, ubi aliqui in familia semel excellere cœperint, facilè id postea transfundunt in posteros, quos artis suæ habent spectatores, quibúsq; opera sua & laborum monumenta post se derelinquunt. Accedit ad hæc, quòd adulatio errori mixta sub specie virtutis quandoq; commendet in puero, quæ virtutis nomen haudquaquam merentur, uti sunt nequitia, ostentatio, insolentia, ira, vindicta & alia istiusmodi generis vitia; dum falsò sibi nonnulli persuadent, magni Principis ea esse indices; quo etiam fit, ut porrò iis insistat ardentiùs, & veras virtutes negligat, perinde ac puella interdum, si ab animositate laudetur, aut agendi libertate, magis sese ad ista dat, quàm ad modestiam & honestatem, præcipuas sexûs istius dotes. Etsi verò ab omni omnino vitio juventutem arceri deceat, ab iis tamen vel maximè, † *quæ vel turpitudinem habent, vel odium pariunt*, eò quòd ista faciliùs sese in animos penetrent. Cavendum itaque, ne turpe quid, aut lascivum Princeps inaudiat, multò minùs permittendum, ut loquatur ipse: nam * *facilè turpia loquendo efficitur, ut homines his proxima faciant.*

Quare huic malo vitando solebant Romani matronam aliquam è sua familia annis & moribus gravem deligere, quæ filiis præesset moderatrix, & bonæ eorum educationi omni curâ intenderet, † *coram qua ne-*

† Arist. Pol. 7. c. 17. * Ib. † Quintil. dial. de Orat.

que dicere fas erat, quod turpe dictu; neque facere, quod inhonestum factu videretur. Quæ disciplina ac severitas eò pertinebat, ut sincera & integra, & nullis pravitatibus detorta uniuscujusque natura toto statim pectore arriperet artes honestas. Atque hanc educandi curam suo jam tempore negligi cœpisse; liberos verò inter servos educari solitos, quorum vitia discerent imitari graviter idem ille auctor conqueritur. † *Nec quisquam,* inquit, *in tota domo pensi habet, quid coram infante domino, aut dicat, aut faciat: quando etiam ipsi parentes, nec probitati, neque modestiæ parvulos assuefaciunt, sed lasciviæ & libertati.* Id quod hodiedum in plerisque Principum aulis usu venit: Nec aliud isti malo remedium est, quàm ut submoveantur aulici tales vitiis dediti, & in eorum locum surrogentur alii probatæ virtutis, qui Principis animum ad honestiora, & ea, quæ veram pariunt gloriam, inflammare possint. * *Neque enim auribus jucunda convenit dicere, sed ex quo aliquis gloriosus fiat.* Ubi aula à virtute semel defecerit, mutari ipsa solet, non corrigi, nec principem meliorem desiderat. † Ita *Neronis aula* ut Taciti verbis utar, *in Othonem prona erat, ut similem.* Quòd si tamen illud Principi facere non licuerit, fugiendum potiùs ab ista aula censeo, uti fecisse meminimus Jacobum * primum Arragonum Regem: cùm iniquè se opprimi cerneret ab iis, qui ipsum educabant, & constrictum quasi tenebant in carcere. Neq; aliter aulas istas appellaverim, ubi in eo potissimùm elaboratur, ut voluntas & arbitrium Principis in turpem redigatur servitutem, neque in ullam sese ultrò partem, & pro libitu iis flectere sinitur; sed vel invitus trahitur, quò volunt aulici: ad eum ferme modum, quo aqua per occultos canales solo usu & agri beneficio ducitur. Quid proderit, amabo, bona indoles & educatio, si Principi videre, audire, scire alia non licet: quàm quæ cupiunt ii, qui latera ipsius stipant? Quid miri † Regem Henricum, ejus

† Quintil. ib. * Eurip. in Hippol. † Tac. lib. 1. hist. * Mar. hist. Hisp. lib. 12. c. 5. † Ib. l. 22. c. 15.

ejus nominis quartum, Castellæ Regem tam evasisse socordem, tam in aliis omnibus Joanni secundo Patri suo Regi similem, posteaquam inter eosdem adulatores enutritus fuit, qui eidem ipsius Patri Regni malè administrati caussa extitêre? mihi hoc crede, tam ἀδύνατον est, in aula malè instituta Principem formari bonum, quàm rectam duci lineam ad distortam regulam. Nullus ibi est paries; quem manus lasciva obscœnitatibus suis non denigret. Nullus angulus, qui perditam vivendi licentiam per modum echûs non resonet. Quotquot aulam frequentant, totidem magistri, & velut ideæ sunt Principis: longo enim usu & conversatione singuli in eo imprimunt aliquid, quod aut prodesse possit, aut nocere; & quantò natura in ipso magis est docilis, tantò faciliùs citiúsque mores domesticos imbibit. Ausim pænè dicere, tum Principem fore bonum, cùm bonos habuerit ministros; malum, cùm malos. Galba Imperator testis est: † *Amicorum, libertorúmque, ubi in bonos incidisset, sine reprehensione patiens: si mali forent, usque ad culpam ignarus.*

§. Nec satis erit sic in aula reformasse figuras vivas atque animatas, ad inanimas quoque veniendum, hoc est, ad statuas & picturas: quamvis enim cælum aut penicillus non nisi mutæ sint linguæ, experientia tamen docuit ad persuadendum multò esse facundissimas. Quàm ad gloriæ cupiditatem extimulat Alexandri Magni statua! Quàm inflammant ad libidinem impuri Jovis amores depicti, in tabula! Quin immo in ejusmodi plerisque rebus magis, quàm in honestis naturæ nostræ corruptæ vitio triumphat ars, & primùm quidem excellentia artificii opera ista æstimari facit, pòst verò lascivia ad oculos etiam oblectandos iisdem parietes vestire gestit. * *Cùm autem, ne quis talia loquatur, prohibetur satis intelligitur vetari, ne turpes vel picturas, vel fabulas spectet.* Heroica majorum facinora

† Tac. lib. 1. hist. * Arist. 7. polit. c. 17.

nora referant tabulæ, æra, marmora; illa inspiciat horis omnibus Princeps, illa legat: ejusmodi enim statuæ & picturæ sunt fragmenta quasi historiarum semper ante oculos obversantia.

§. Postquam igitur aulæ vitia (quantum fieri potuit) correcta sic fuerint, & indoles atque inclinationes Principis probè cognitæ, enitantur magistri & præceptores eas sic moderari, ut ad ea, quæ magis heroica & generosiora sunt, ferri incipiant, spargendo in ejus animo tam occulta virtutis & gloriæ semina, ut cùm excreverint, dijudicari satis non possit, à naturâne, an ab arte profecta fuerint. Virtutem honoribus acuant, vitia infamiâ notent & ignominiâ, æmulationem exemplo accendant. Multa ista possunt in omni indole, etsi plus in una, quàm in alia. In iis, qui generosioris sunt animi, potentior gloria est; in melancholicis, ignominia; in biliosis, æmulatio; in inconstantibus, metus; in prudentibus, exemplum, quod apud omnes semper efficacissimum est, præsertim si à majoribus fit: nam sæpe quod sanguis non potuit, æmulatio obtinet. Nempe liberis accidit, quod novellis arbusculis recèns natis, quibus ramum ab ipso patre recisum oportet inferere, ut ad perfectionē perveniant. Surculi hi insititii exempla sunt insigniora, quæ majorum virtutes transfundunt in posteros, & admirandos edunt fructus. In hoc ergo instructorum desudet industria, ut illa per omnes quasi sensus immissa in animum, altas ibi agant radices; adeòque non in cohortationibus solùm & reprehensionibus ordinariis, sed in omnibus etiam, quæ incurrunt in sensus, Principi proponenda sunt. Nunc historia in memoriam illi revocet res à progenitoribus laudabiliter gestas, & ad imitationem calcar addat tanta gloria à Scriptoribus æternitati consecrata. Nunc harmonia musica (suavis & mira affectuum moderatrix) trophæa & triumphos eorundem concinendo spiritum excitet. Nunc de majorum vita & moribus panegyros audiat, quæ ipsum ad virtutum æmulationem

co-

cohortentur & incitent, quin easdem subinde etiam ipse recitet, aut cum Ephebis suis eximia eorum facinora quasi in scena exhibeat, ad inflammandum animum; vis enim actionis istius atque efficacia sensim sic illi imprimitur, ut ipsissimus esse videatur, cujus personam repræsentat. Præ se ferat denique cum iisdem Regem se agere, petentibus aures concedere, mandata dare, punire, præmiari, imperare exercitui, oppugnare urbes, struere aciem, signa cum hoste conferre. In ejusmodi experimentis Cyrus à pauxillo puero educatus, insignis postea belli Imperator extitit.

§. Quòd si in ætate prima aliquæ emicuerint inclinationes, quæ Principem minùs decent, iis associandus erit, qui virtutibus pollent oppositis, ut istos naturæ deterioris defectus corrigant, quomodo obliquitatem tenerioris arbusculæ oblongâ perticâ, cui ea alligatur, emendari cernimus. Quare si Princeps avarus sit, aliquis naturâ liberalior comes lateri hæreat; meticuloso jungatur animosior; imbelli audentior; socordi & ignavo, gnavus ac diligens: habet enim hoc ætas illa, ut non ea solùm, quæ videt & audit, sed & sociorum mores facilè imitetur.

§. Abstinendum denique in Principum educatione à monitionibus & correptionibus nimis asperis, quia contemptûs genus quoddam istud est. Rigor nimius dejicit animos, nec decet, ut serviliter sese subjiciat alteri, qui præesse aliis debet. Rectè Alphonsus Rex: † *Los que de buen lugar vienen, mejor se castigan por palabras, que por feridas: e mas aman porende aquellos, que asi lo fazen, e mas gelo agradessen, quando an entendimiento.* Juventus pullo equino similis est, qui pastomide duriori læditur, molliori fræno facilè regitur. Accedit, quòd animos generosiores plerumque comitetur tacitus quidam horror eorum, quæ per metum addidicerunt; contrà verò desiderium quoddam, & cupiditas experiendi vitia, quæ in pueritia illis

† Lib. 8, tit. 7. p. 7.

illis fuère prohibita. Affectus nimis compressi violenter (præsertim quos Natura Principi indidit) in desperationes tandem abeunt, uti exhalationes intrà nubes constrictæ in fulgura. Qui sine prudenti moderatione propensionibus naturalibus portas omnes obstruit, in caussa est, cur per fenestras tentent aditum. Aliquid dandum humanæ imbecillitati, honestis quibusdam oblectamentis eam ad virtutem suaviter erigendo, quâ potissimùm arte usi sunt ii, quibus Neronis educandi cura commissa fuerat; eo scilicet fine, ‡ *Quò faciliùs lubricam Principis ætatem, si virtutem aspernaretur, voluptatibus concessis retinerent.* Principem moderator privatim, non in publico corripiat; aliàs enim magis obstinabit animum, ubi vitia sua innotuisse animadvertit. Aptissimè versibus duobus comprehendit Homerus, quâ ratione Princeps & instrui & parêre debeat:

> * *At tu recta ei dato consilia; & admone,*
> *Et ei impera: ille autem parebit, saltèm in bonum.*

‡ Tac. lib. 13. hist. * Hom. Iliad. 11.

SYM-

SYMBOLUM III.

INdustria solertis, & impigræ manûs, nunc irrigantis, nunc cæli ventorúmque arcentis injurias, succrescit rosa, & gemmâ hiante folicula sua in orbem explicat: flos mirè elegans, sed quæ solis blanditur oculis, tótque est obnoxia casibus, ut in hac tanta sua teneritudine maximo in periculo sit. Idem ipse Sol, qui nascentem eam vidit, videt & morientem, nec alio quidem fructu, quàm quòd suam orbi venustatem ostenderit, cæterùm tot mensium ludit operam, quin ipsam persæpe cruentat manum, à qua est consita, nec fieri potuit aliter, quàm ut cultura tam lasciva acutas

acutas unà ſpinas produceret. Corallii (marini fruticis) diſpar eſt ratio: illud enim natum ſub aquis, & continuâ fluctuum, tempeſtatum, ventorum vi agitatum, magis magiſque indureſcit, & pulchriùs enitet; immo tum primùm poſt tot elementorum expertas vires ad illuſtriores hominum uſus aptiùs deſervit. Tam oppoſiti inter ſe oriuntur effectus è diverſo naſcendi, & creſcendi genere fruticis hujus, & illius floris, quod ad teneritudinem & duritiem attinet: id quod in educatione Principum pariter accidit: nam qui ſic molliter, & velut in capſula, quod ajunt educantur, ut nec ſol, nec ventulus, nec alia ad illos aura præterquam odoramentorum poſſit pertingere, delicatuli fiunt, & ad gubernandum minùs idonei; contrà qui laboribus ſolidis exercent corpus, robuſti & habiles. † *Eſt etiam utile, ſtatim ab ineunte ætate frigoribus aſſueſcere: hoc enim tum ad valetudinem, tum ad munera militaria commodiſſimum eſt.* Iis exercitationibus prorogatur vita; voluptatibus & deliciis imminuitur. Vas vitreum oris flatu formatum, flatu frangitur; aureum contrà malleo fabrè factum, malleo reſiſtit. Qui privatus & in otio vitam degit, parum intereſt, ſi delicatus ſit; at qui regnum humeris, ut Atlas cælum, ſuſtinere debet, fortis ac robuſtus ſit oportet. Ad ſolum ſpectaculum non opus habet Reſpublica Principe, ſed in pulvere etiam, & inter arma. *a* Et ſanè Rex effœminatus, Scripturâ teſte, pœnæ divinæ genus quoddam eſt.

Diſparis hujus educationis emolumentum aut incommodum in Regibus * Joanne ſecundo, & Ferdinando Catholico videre fuit. Quorum ille in aula, hic in caſtris; ille in gynæcéo, hic inter milites enutritus fuit. Ille ad Reipub. clavum admotus, mare ſibi incognitum ingreſſus videbatur, & gubernaculum deſerens miniſtris ſuis id committebat; hic gubernandi non ignarus erat aut inſolens, ſed in alieno etiam

† Ariſt. polit. l. 7. c. 17. a *Et effœminati dominabantur eis.* Iſai. c. 3. 4. * Mar. hiſt. Hiſp. lib. 20. c. 11.

etiam dominari regno, & subditos ad officium cogere optimè noverat. Ille despectui omnibus; hic in pretio & honore fuit. Ille regnum pessundedit; hic evexit in Monarchiam. Quæ perpendens cum animo suo † Rex Ferdinandus, cognomento sanctus, Alphonsum & Ferdinandum filios inter arma educari voluit. Et quænam alia res Carolum Imperatorem re pariter ac nomine verè Magnum reddidit? an non peregrinationes continuæ, & indefessi labores? Nec alia * Tiberio mens, qui quatuor potissimùm de caussis, ambos filios suos Germanicum & Drusum in castris inter arma adolescere, consultum putabat; ut nimirum militiæ assuescerent; ut exercitûs studia pararent; ut procul aulæ deliciis educarentur; & denique ut filio utroque legiones obtinente tutior ipse, & securior viveret.

Qui in castris ætatem traducit, multa experiundo, temporis lucrum facit; qui in aula, luxu, cæremoniis & inanibus oblectamentis illud malè perdit. In palatio magis comendo corpori, quàm animo excolendo Princeps invigilat. Et tametsi hoc postremum curandum potiùs sit, corporis tamen cultus & oris decor omnino negligi non debet: nam cultus ille oculos; hic oris decor, & oculos rapit, & animum. Spiritus sancti de Saüle Rege oraculum est: † *Stetítque in medio populi, & altior fuit universo populo ab humero & sursum. Et ait Samuel ad populum: Certè videtis, quem elegit Dominus, quoniam non sit similis illi in omni populo.* Æthiopes, & nonnulli Indiæ populi eos in Regem eligunt, quos formæ dignitas potissimùm commendat; uti & apiculæ eam, quæ ex omni numero grandior est, & coloris splendore præcellit aliis. * *Ipsa ætas Galbæ, & irrisui & fastidio erat assuetis juventæ Neronis, & Imperatores forma ac decore corporis (ut est mos vulgi) comparantibus.* † Titi Vespasiani *augebat famam ipsius decor oris cum quadam majestate.* Enimverò pulchritudo aptâ membrorum

† Mar. hist. Hisp. lib. 13. c. 1. * Tac. l. 2. Ann. † 1. Reg. 10. 23, & 24. * Tac. l. 1. hist. † Idem l. 2. hist.

brorum compositione,&coloris suavitate velut blandis quibusdam jaculis ferit oculos, quæ in animum demissa profundiùs, studia hominis & voluntates occupant. Eximium naturæ privilegium, ea est, suavis affectuum domina, atque animi optimè dispositi indicium. Et quamvis sacrarum literarum monitum sit: † *Non laudes virum in specie sua, neque spernas hominem in visu suo: brevis in volatilibus est apis, & initium dulcoris fructus illius*; illud tamen diffiteri non possumus, quòd angustiorem animum semper ferè augusta quoque corporis species comitetur. Plato dicebat, sicut circulus absque centro esse non potest, ita neque exteriorem corporis pulchritudinem absque interiori virtute facilè posse consistere. Rectè idcircò Alphonsus Rex Principi uxorem formosam dari voluit: * *Porq; los fijos, que della uviere, seran mas fermosos, e mas apuestros; lo que conviene mucho a los fijos de los Reyes, que sean tales, qua parezcan bien entre los otros omes.* Multârunt Lacedæmonii Regem suum Archiadinum, quòd uxorem duxisset parvulam, quantumvis non illepidè excusaret, è malis duobus minus se elegisse. † *Species corporis simulacrum est mentis, figuráque probitatis.* Accidit tamen nonnunquam, ut natura exterioribus intenta perfectionibus, interiorum, quæ potiores sunt, obliviscatur. Petro Crudeli sic usu venit, cujus ingenium ferox & asperum sub grata oris & corporis conformatione eadem Natura abdiderat. Superbia & formæ jactantia facilè virtutum nervos elidunt, adeòque cavendum Principi sedulò, ne venustatem muliebrem & affectatam, alienæ lasciviæ incitamentum, consectetur; sed eam, quæ veras animi virtutes comitari solet; neque enim ornatus animæ à corporis pulchritudine; sed contrà hujus decor ab illius ornamentis proficisci debet, * *omnis gloria ejus ab intus in fimbriis aureis* Interior animæ perfectio, non exterior spectanda in Principe, ut bene Reipub. præsit; licèt magno ornamento futurum sit, si illâ utrâque polleat:

†Ecc.11.2. *Lib.1.tit.6.p.2. †D.Amb.2.de vir. *Ps.44.14

polleat: Sic Palmæ singularis laus est, tum stirpis & frondium elegantia; tum suavitas fructuum, & aliæ ejus qualitates eximiæ: tantas enim arbor illa ad communes hominum usus affert utilitates, ut Plutarcho teste, Babylonii trecentas & sexaginta ejusdem virtutes enumerent. Eas, credo, innuit blandum cælestis Sponsi alloquium: † *Statura tua assimilata est palmæ.* Iis enim verbis non solam corporis formam in sponsa collaudare voluit, sed & animæ dotes per palmam significatas, quippe quæ justitiæ & fortitudinis est Symbolum; iustitiæ quidem propter frondium æquilibrium; fortitudinis verò propter admirabile ramorum robur, qui quò magis gravantur ponderibus, eò validiùs in sublime nituntur; addo & victoriæ esse hieroglyphicum, quòd ex ea arbore solerent coronari, qui in antiquorum ludis & certaminibus victores essent. Similis honor cupresso nunquam habitus fuit, quantumvis amœnum semper vireat, & obelisci instar procera in cælum assurgat; inanis enim illa species est absque singulari virtute, quæ in ea insit, quin immo admodum lentè succrescit, fructus habet inutiles, folia amara, odorem gravem, umbram noxiam. Quid, rogo, proderit, Principem forma & corpore esse eleganti, si oculis solùm faciat satis, non muneri, quod gerit? Sufficit apta membrorum & lineamentorum conformatio, quæ animi generosi & bene dispositi sit indicium, & cui ars deinde atque industria motum vigorémque tribuant, sine quibus languet omnis actio Principis, & risum potiùs ac contemptum, quàm auctoritatem apud subditos conciliat. Sed interdum ne hæ quidē eximiæ animi dotes amari facient Principem, ut si fortè Reipublicæ status perturbatus sit, & in mutationem dominatus inclinet, quemadmodum Ferdinandus Rex Neapolitanus quondam expertus fuit. Quandoque etiam virtus ipsa infelix, & Princeps minime malus odio esse solet. Quid? quod & vitia in illo nonnunquam placeant: certè * *studia exercitus rarò cui-*

† Cant. c. 7. 7. * Tac. lib. 3. hist.

cuiquam bonis artibus quæsita perinde adfuere, quàm Vitel-lio *per ignaviam*. Cæterùm voluntas humana plerumq; amplectitur id, quod perfectius est, adeòque Princeps tam in exercitiis privatis, quàm publicis multum ponere debet operæ, ut iis naturæ dona aut suppleat, aut magis perficiat, vires ab ineunte ætate corroboret, spiritus generosiores in animo suo suscitet, & in omnibus populo fiat gratior: nam † *persona Principis non solùm animis, sed etiam oculis servire debet civium*, qui ei plerumq; parere malunt ut Domino, in quo majora naturæ & virtutum ornamenta conspiciunt. Quantam Catholicissimo nostro Regi Serenitatis Vestræ Parenti apud omnes gratiam peperit fortis ille in venatu labor, & solutus à curis animus: illa in exercitiis militaribus fortitudo & dexteritas: illa in actionibus publicis gratia singularis & vivacitas! Quàm amati fuêre à subditis, æstimati ab exteris * Ferdinandus sanctus, Henricus secundus, Ferdinandus Catholicus, Reges, Carolus V. Imperator; in quibus formæ decor & bona corporis dispositio cum industria, cum virtute, cum excelso & forti animo conjuncta erant!

§. Verùm exercitia ista meliùs in societate & contubernio addiscuntur, ubi æmulatio incendit animũ, & industriam excitat. Quamobrem Reges Gothi Nobiliorem Hispaniæ filios in suis educabant aulis, non eò solùm, ut familias ipsas arctiùs sibi obstringerent, sed etiam ut unà cum iisdem proprii ipsorum filii formarentur, & honestiores artes addiscerent. Idem Macedonum Reges factitare consueverant, apud quos † *hæc cohors velut seminarium Ducum, Præfectorúmque fuit*. Qui laudabilis mos aut in oblivionem abiit, aut certè in pretio hactenus non fuit in aula Hispanica: cùm aptissimum aliàs sit medium devinciendi sibi exterorum Principum animos, istiusmodi instituere seminaria, ad quæ evocati exterorum Principum filii in artibus & exercitiis viro principe dignis instruantur

† Cic. Phil. 8. * Mar. hist. Hisp. l. 13. c. 8. † Curtius.

tur. Ex quo illud etiam oriretur commodi, quòd Regum filii sensim sine sensu, moribus & genio nationum assuescerent, haberéntque ex iis non paucos, qui singulari cum affectu, & in gratiam tam bonæ institutionis vicissim præstarent obsequium.

§. Ad eum finem Rex Alphonsus dictus sapiens in optimis suis legibus longam prætexit seriem earum artium & functionum, in quibus Regum filios exerceri maximè convenit. Verba ipsa subjicio: † *Aprender debe el Rey otras maneras sin las que diximos en las leyes antes desta, que conviene mucho. Estas son en dos maneras las unas: que tannen en fecho de armas para ayudarse dellas quando menester fuere: e las otras para aver sabor, e placer, con que pueda mejor sofrir los trabajos, e los pesares, quando los oviere. Ca en fecho de cavallerias conviene, que sea sabidor, para poder mejor amparar lo suyo, e conquerir lo de los enemigos. E porende debe saber cavalear bien, e apuestemente, e usar toda manera de armas, tambien de aquellas, que a de vestir para guardar su cuerpo, como de las otras, con que se a de ayudar. E aquellas que son para guarda, a las de traer, e usar, para poderlas meyor sofrir, quando fuere menester, de manera, que por agravamiento dellas no caya en peligro, ni en verguenza, e de las que son para lidiar, asi como la lanza, e espada, e porra, e las otras, con que los Omes lidian amanteniente, a de ser muy mannoso para ferir con ellas. E todas estas armas, que dicho avemos, tambien de las que a de vestir, como de las otras, a menester, que las tenga tales, que el se apodere dellas, e no ellas del. E aun antiguamente mostravan a los Reyes à tirar de arco, e de ballesta, e de subir ayna en cavallo, e saber nadar, e de todas las otras cosas, que tocasen à ligereza, e valentia. E esto fazian por dos razones. La una, porque ellos se sopiesen bien ayudar dellas, quando les fuese menester. La otra, porque les Omes tomasen ende buen exemplo, para quererlo fazer, e usar: onde si el Rey, asi como dicho avemos, no usase de las armas, sin el danno, que ende le vernia, porque sus gentes desuarian dellas por razon del, podria el mismo venir à tal peligro, porque perderia el cuerpo, e caeria en gran verguenza.*

† Lib. 3. tit. 5. p. 2.

Ad omnia ista exercitia nihil æquè habilem reddit principem atque venationis studium. In illa siquidem juventus sese exserit, vires & agilitatem comparat; illa occasionem dat exercendi artes militares, despiciendi terrena, discernendi tempus, quando sperare, aggredi, ferire oporteat; illa variorum casuum docet eventum, & usum commonstrat strategematum. Ibi profusus sanguis, & trementes ferarum morientium artus oculis usurpata expurgant affectus, firmant animum, generosiores sufficiunt spiritus, qui metum contemnant & pericula.† *Nam & sylvæ solitudo, ipsúmque illud silentium, quod venationi datur, magna cogitationis incitamenta sunt. Y ayuda mucho la caza* (ùt dixit Alphonsus Rex) *à menguar los pensamientos, e la sanna, que es mas menester al Rey, que à otro Home, E sin todo aquesto da salud, ca el trabajo, que se toma, se es con mesura, faze comer, e dormir bien, que es la mayor cosa de la vida del home.* Duo solùm adverte: *Que no deve meter tanta costa, que mengue en lo, que ha de complir, nin use tanto della, que le embargue los otros fechos.*

§. Denique omnia ista exercitia cum eo moderamine usurpanda sunt, ne omnino efferatum aut torpentem reddant animum, neque enim minùs labore nimio is indurescit, & quasi obducto callo stupefit, quam ipsum corpus. *Nam simul mentem & corpus laboribus fatigare non convenit, quoniam hi labores contrariarum rerum efficientes sunt. Labor enim corporis menti est impedimento, mentis autem corpori.*

† Plin. lib. 1. Ep. ad Cornel. Tac. 22. Lib. tit. 5. pag. 2

SYMBOLUM IV.

AD imperandum scientia opus est, ad parendum prudentia sufficit naturalis, immo sola interdum ignorantia. In ædificii Idea ingenium occupatur, in ipsa fabrica laborat manus. Imperium à cognitione manat, & perspicax est, obedientia rudis ut plurimùm & cæca. Hinc ex Philosophi mente.* *Dominus natura est*

q

* Arist. l. 1. Pol. c. 1.

qui valet intelligẽtia prævidere. Alii aut ſucceſſione, aut electione aut vi, in quibus caſui locus eſt potiùs, quã rationi. Quare inter politica regnandi inſtrumẽta, ſci-

entiæ quoq; recenſendæ. Juſtiniano ſic viſũ:* *Imperatoriam Majeſtatem*, inquit, *non ſolùm armis decoratam, ſed etiam legibus oportet eſſe armatam, ut utrumque tempus & bellorum & pacis rectè poſſit gubernari.*

Hoc nimirum præſens Emblema exhibet ſub figura tormenti ænei ad quadrantem directi, ut collineet certiùs, qui quadrans legum & juſtitiæ Symbolum eſt; hæc enim tam pacem, quàm bellum moderari ſic debet, ut juſtum ſemper ante oculos ſit, atque ad rationis ſcopum per ſapientiæ & prudentiæ medium omnia

* In prooem. Inſtit.

colliment. Rogatus idcirco Alphonfus Neapolis & Arragoniæ Rex, utri plus deberet, armis, an literis, respondiffe fertur: † *Ex libris se arma, & armorum jura didicisse.*

Sed fortè exiftimet aliquis, hæc literarum ornamenta ipfi Reip. corpori, quod Majeftatis nomine videtur intelligi, convenire magis, quàm principi, qui publicis diftentus curis literis operam navare non poteft; & fatis fore ad hoc, ut fcientiæ efflorefcant, fi ingenia magna ipfe foveat & afficiat præmiis: quod eundem Juftinianum Imperatorem feciffe meminimus, qui omni deftitutus eruditione infignem Imperii gloriam confecutus eft, doctiffimorum virorum opera, quorum familiaritate eft ufus. Ego verò tametfi facilè concefferim, eos etiam, qui literis exculti non funt, bene quandoq; adminiftrare Rempublicam; uti experientia magiftra in Rege Ferdinando Catholico, & aliis compluribus didicimus: hoc tamen in iis folùm ingeniis locum habet, quæ longus rerum ufus erudiit, aut certè à natura ipfa tanto pollent judicii acumine, ut de unaquaque re facilè ipfa poffint abfque erroris periculo difcernere. * Cæterùm, *etsi prudentia quosdam impetus à natura sumat, tamen perficienda doctrina est*; ut enim bona deligere, & rejicere contraria rectè quis noverit plurimarum rerum requiritur cognitio, & diuturna exemplorum tam præteritorum quàm præfentium obfervatio, quæ abfque labore & ftudio perfectè obtineri haud poffunt. Nihil itaque tam neceffarium principi, quàm lux & ornamentum bonarum artium. † *C... por la mengua de non saber estas cosas* (inquit Alphonfu[s] Rex) *avria por fuerza à meter otro consigo, que lo sopiese. ... poderle ya avenir, lo que dixo el Rey Salomon, que el que me[te] su poridad en poder de otro, fazese su siervo, e quien la sab[e] guardar, es sennor de su corazon, lo que conviene mucho a[l] Rey.* Regis fcilicet officium ingenium perfpicax, & literis egregiè perpolitum poftulat. *Casin duda* (addi[t] porrò in eadem lege idem Alphonfus Rex) * *tan gra[n] fecho*

† Panorm. l. 4. * Quintil. l. 12 c. 12. † Lib. 16. tt. 5 p. 2. * Ibid.

fecho, como este, non lo podria ningun ome cumplir, menos le buen entendemiento, e de gran sabiduria: onde el Rey que despreciase de aprender los saberes, despreciaria à Dios, de quien vienen todos. Scientias alias in multis infusas divinitus vidimus, Politicam in solo Salomone.

Pro colendis agris regulas certas præscribit agricultura; suas item habet leges ars dominandi feras: †*Omni tamen animali faciliùs imperabis, quàm homini, ideo sapientissimum esse oportet, qui homines regere velit.* Morum atque ingeniorum in subditis diversitas absque grandi solertia, studio, & experientia discerni non potest; adeòque * *nullus est, cui sapientia magis conveniat, quàm Principi, cujus doctrina omnibus debet prodesse subditis.* Illa est, quæ Regem fortunatum reddit, quæ principem coli facit ab omnibus, & metui. Id quod Salomon tunc potissimùm consecutus est, cùm admiranda ipsius sapientia orbi innotuit. Nec errem, si dixero, scientiam in Principibus magis quàm potentiam formidari. †*Rex Sapiens* Spiritu S. teste, *stabilimentum populi est,* *Rex verò *insipiens perdet populum suum.* E quibus rectè conficitur, barbaram omnino fuisse Licinii Imperatoris sententiam, qui scientias pestem publicam, Philosophos verò & Oratores Reip. venenum vocitabat. Nec absurdi minùs Gothi, qui Regis Athalarici Matri dabant vitio, quòd filium literis faceret imbui, perinde quasi eâ ratione ad negotia publica minùs redderetur idoneus. Longè de sapientiæ disciplinis censuit aliter Æneas Sylvius, cùm dixit, *eas in hominibus plebejis argentum esse, in viris nobilibus aurum, in principibus verò gemmas pretiosas.* Audiens aliquando Alphonsus Neapolitanus Regem nescio quem dixisse, literas haudquaquam decere principem, illicò subjecit: †*Ista vox bovis fuit, non hominis.* Rectè idcirco Alphonsus Rex: * *Acucioso debe el Rey ser en aprender los saberes: ca por ellos entender à las cosas de Reyes, y sabrà mejor obrar en ellas.* De Julio Cæsare memoriæ proditũ est, sic eum formari & fingi voluisse

† Xenoph. * Veget. † Sap. 6. 26. * Eccli. 10. 3. † Panorm. lib. 4. * Lib. 16. tt. 5. p. 2.

à statuariis: globo insistebat terrestri, atque unâ manu gladium, alterâ librum tenebat, hoc insuper adjecto lemmate: *Ex utroque Cæsar*; ut significaret nimirum, tam eruditionem, quàm ad acquirendum & conservandum Imperium, magno sibi fuisse adjumento. Tanti literarum studia non fecit Ludovicus XI. Galliæ Rex: hic enim permittere noluit, ut filius Carolus VIII. ad ea se daret, propterea quòd in semetipso comperisset, animum per ista sic obstinatum fieri & pertinacem, ut aliorum deinde consilia penitùs respuat. Quæ caussa fuit, cur Carolus Rex ad gubernandum postea minùs esset idoneus, atque ab omnibus regi se pateretur, non absq; insigni honoris sui jactura, & regni totius detrimento. Extrema itaq; ea in re, uti in omni alia cavenda censeo. Supina ignorantia contemptum parit & risum, multis item erroribus est exposita; contrà, nimia ad studia applicatio abripit animum, & à gubernandi curâ revocat. Jucunda est admodum & amica illa cum Musis conversatio, quam ægrè quis commutet cum molestiis iis & laboribus, qui in danda audientia, in consultationibus instituendis suscipiendi sunt.† Correxit Alphonsus sapiens motum trepidationis in cælo, at regnum suum emendare non potuit. Orbes cælestes ingenio suo penetravit; at oblatum sibi Imperium & coronam hæreditate partam tueri non noverat. Sultanus Ægyptius fama illius permotus, legatos ad ipsum misit cum amplissimis muneribus; interim in proprio ipsius regno omnes propè Castellæ civitates ab obedientiæ officio descivêre. Nempe sic fieri assolet, ut Principes sapientiæ studiis plùs æquo dediti, existimationem apud exteros sibi concilient, perdant apud subditos. Illis admirationi est principum eruditio; his subinde etiam damno, quippe.* *Hebetiores quàm acutiores, ut plurimùm meliùs Rempublicã administrant.* Animus contemplationi scientiarum nimiopere intentus, in rebus agendis tardior esse solet, atque in decernendo timidior: necesse enim est huic tali multæ occurrant ratio-

† Mar. hist. Hisp. lib. 14. c. 5. * Thucyd. l. 13.

rationes, pugnantes inter se & differentes, quæ judicandi libertatem aut adimunt penitùs, aut impediunt. Si quæ objecta intueatur oculus ad lucis solaris reflexionē, jam probè & distinctè videt, qualia ea sint; at si in radios ipsos solares directè velit intendere, nimiâ luce sic perstringitur, ut colores rerum & figuras haudquaquam possit discernere. Ita prorsus ingeniis accidit quæ sapientiæ & doctrinæ studiis impensiùs etiā, quàm par est, sese dedunt, ad negotia publica pertractanda minùs fiunt idonea. Meliùs tum judicat recta ratio, cùm à disputationibus & subtilitatibus scholasticis libera est, & expedita. *a* Nec immeritò sapientissimus Salomon occupationem illam vocat pessimam, quam expertus ipsemet fuerat. * *Sunt enim quadam ex liberalibus scientiis, quas usque ad aliquid discere honestius sit, penitùs verò sese illis tradere, atque usque ad extremum persequi velle, valdè noxium.* Quare omnino convenit, ut prudentia illum sciendi appetitum, qui in præstantioribus ingeniis esse consuevit vehementior, aliquantum moderetur; quomodo † Agricolæ matrem fecisse legimus, *b* quæ incensum & flagrantem filii animum coercuit; quando in prima juventa Philosophiæ studium acriùs, ultrà quàm concessum Romano ac Senatori haurire videbatur. * *Quemadmodum omnium rerum, sic literarum quoque intemperantia laboramus.* Tam hæc animo officit, quam nimia omnia aliis in rebus nimium corpori exhibent negotium. Sufficiet itaque Principi, artes & scientias degustasse obiter, plus verò eidem proderit cognitio aliqua rerum practica earum cumprimis, quæ faciunt ad curanda tum pacis, tum belli negotia, adeòque ex scientiis seligat, quantum satis est ad collustrandum animum, & judicium

a *Et proposui in animo meo quærere, & investigare sapienter de omnibus quæ fiunt sub sole. Hanc occupationem pessimā dedit Deus filiis hominum, ut occuparentur in ea.* Eccles. 1. 13. * Arist. lib. 8. Pol. † Tac. in vita Agric. b *Retinuítque (quod est difficillimum) ex sapientia modum.* Ibid. * Sen. Ep. 107.

cium formandum, relicta aliis se inferioribus in his excellendi gloria. *c* Otium duntaxat fallat isthoc tam laudabili exercitio, uti Helvidium Priscum olim factitasse memorat Tacitus.

§ His ita positis, non semper optimi principum Magistri censendi sunt ii, qui scientiæ & eruditionis laude magis florent; hi námque ut plurimùm successûs, atque otii literarii amantiores sunt, ab hominum conversatione alieni, cunctantes, & ad negotia graviora minùs apti; sed ii potiùs, qui rerum politicarum cognitione atque experientiâ præstent cæteris, quique unà cum scientiis artem etiam bene gubernandi principem edocere valeant.

§ Primus omnium verò instillandus à teneris principi *Timor Domini, initium sapientiæ.* Qui adhæret Deo, omnium scientiarum fonti proximus est. Scire humanum ignorantia est potiùs, malitiæ filia, quâ principes & Respublicæ pessum eunt.

§. Secundo loco necessaria est principi eloquentia, illa blanda affectuum domina, quæ voluntates hominum suaviter attrahit, ut Imperio sese lubentes & sponte subjiciant. *d* Sciebat magnus ille Propheta Moyses, quanti id referret, ideòque cùm in Ægyptum mitteretur, ut populo Israëlitico Dux præesset, impeditiorem & tardiorem suam linguam Deo excusavit. Et verò accepit hanc caussam Deus, atque ut animum adderet, adpromisit, quòd assistere vellet labiis ejus, & in ore ejus ponere, quæ effari apud Regem Pharaonem ipse deberet. Quid de sua eloquentia sibi non pollicebatur sapientissimus Salomon? † *In conspectu potentium admirabilis ero, & facies principum mirabuntur me; tacentem me sustinebunt, & loquentem me respicient, & sermocinante*

c *Ingenium illustre altioribus studiis juvenis admodum dedit, non ut plerique, ut nomine magnifico otium velaret, sed quo firmior adversùs fortuita Rempublicam capesseret.* Tac. l. 4 hist. d *Obsecro Domine, non sum eloquens ab heri & nudiustertius, & ex quo locutus es ad servum tuum, impeditioris & tardioris linguæ sum.* Exod. 4. 10. † Sap. 8. 12.

nante me plura, manus ori suo imponent. Et sanè, si eloquentiæ solius tanta vis est, ut per se ipsa audientium animos mirè capiat, quid fiet demum, si armetur potentia regia, aut purpura vestiatur? Princeps, qui alterius eget opera, ut quæ secum ipse reputat, eloquatur, statua elinguis est potiùs, quàm principis dignus nomine; *e* quod vitium in Nerone primo omnium animadversum.

§. Historia *f* magistra est veritatis politicæ, & qua meliùs nemo quisquam principem instruere poterit, quomodo oporteat regere subditos. In illa siquidem tanquam in lucidissimo speculo elucet experientia gubernationis retrò præteritæ, prudentia antecessorum, * *hominúmque multorum mens in unum collecta.* Historia fidissimi Consiliarii est instar, qui nunquam non præstò, & ad manum est.

E Jurisprudentia eam solùm partem attingat princeps, quæ ad gubernandum pertinet, evolvendo scilicet leges ac constitutiones sui regni, quas & prudens dictavit ratio, & longus usus approbavit.

In Theologico studio ne multum ponat operæ; quàm enim periculi plenum sit multa scire, atque unà potentem esse, in Jacobo Rege, magno suo malo experta est Anglia. Satis erit principi, si in fide constans ipse sit, & aliàs viros sanctos juxtà ac eruditos penes se habeat, qui illam tueri noverint.

§. Astrologiâ denique judiciariâ multi principes pereunt; est enim cupiditas illa noscendi futura in omnibus vehemens, & multò maximè in viris Principibus; quia námq; magnam sibi ex eo pollicentur auctoritatem, si Diis pares habeantur, & quædam supra communem hominum sortem possint efficere, consectantur artes superstitiosas, & populo invisas; quin immo eò nonnunquam dementiæ procedunt, ut solis caussis

 secun-

e *Primùm ex iis, qui rerum potiti essent, Neronem alienæ facundiæ eguisse.* Tac. l. 13. Ann f *Verissimam disciplinam, exercitationémque ad politicas actiones, historiam esse,* Polyb. l. 1. † S. Gregor. Naz. ad Nic.

ſecundis aſcribant omnia, & providentiam divinam prorſus tollant è medio, in auſpicia & ſortilegia cuncta referentes. Quo demum fit, ut plus caſui & fortunæ, quàm prudentiæ & induſtriæ humanæ tribuentes, in decernendo & agendo remiſſiores ſint; atque Aſtrologos ſæpiùs, quàm Conſiliarios in deliberationem adhibeant.

SYMBOLUM V.

RAdices *artium amaræ, fructus verò dulces* : eapropter defugit eas initio Natura noſtra, nec ullus ei labor accidit gravior, quàm quem in prima elementa impendi neceſſe eſt: magnis enim moleſtiis, & multo ſudore ea res juventuti conſtat. Iſthac igitur de cauſſa, & quia ſtudia aſſiduam depoſcunt operam, quod valetudo
&au-

& aulæ negotia, atque oblectamenta non sinunt, oportet ut Magistri compenset industria, varia excogitando media, quibus molestias institutionis lusuum puerilium suavitate sic condiat, ut sensim sine sensu, quæ addiscenda sunt, principis animus imbibat. Exempli caussa; ut legere is discat, hoc artificio utatur licet. Fiant taxilli omnino quatuor & viginti, quibus insculpantur totidem alphabeti literæ, tum colludant aliqui inter se, & qui jactu uno plures expresserit syllabas, aut verbum formaverit integrum, victor præmium auferat; quo victoriolæ & oblectationis genere ille discendi labor longè fiet facilior: plus enim difficultatis habet chartarum lusus, quem tamen mox capiunt pueri. Nunc ut scribere etiam eodem compendio condiscat princeps, suaserim literas in tenui incîdi lamina quâ deinde chartæ superimpositâ ductos illos characterum, quasi sulcos quosdam, manu sequatur & calamo; præcipuè verò in iis literis pingendis sese exerceat, è quibus formantur reliquæ; ita fiet, ut dum laminæ artificium suo tribuit ingenio, ac industriæ paulatim laboribus istis magis incipiat affici.

§. Nec minùs necessaria principi linguarum peritia: nam interprete semper uti velle, aut non nisi in aliam linguam translata legere, res est deceptioni obnoxia, aut certè in caussa, quòd de vi sua & energia multum deperdat veritas; ut sileam non posse non esse peracerbum subdito, si ab eo intelligi nequeat, à quo rebus suis afflictis solatium, levamen miseriis, obsequiis remunerationem sperare debet. Movet ea res Josephum [a] Patriarchã, ut cùm Ægypto præficeretur, ante omnia iis linguis addiscendis, quarum isthic loci vigebat usus, & quas ipse ignorabat, operam impenderet. Quàm hoc nomine Augustissimum Imperatorem Romanum Ferdinandum III. amant omnes & suspiciunt, quòd linguarum tam gnarus sit, ut cuique proprio, & nativo suo idiomate responsa dare noverit! Verùm notitia illa non viâ præceptorum comparanda est principi,

a *Linguam quam non noverat, audivit.* Ps. 80, 6.

nam illa memoriam confundunt; sed asciscendi in ejus familiam illustrium virorum filii ab exteris exciti nationibus, quibuscum familiariter conversando absque magno labore, & quasi aliud agens, paucorum mensium spatio tantum proficiet, ut linguis singulorum loqui assuescat.

Porrò ut Geographiæ & Cosmographiæ (sine quibus cæca est quodammodo scientia politica) usum quoq; aliquem acquirat, operæ pretium erit, vestiri palatii conclavia ejusmodi aulæis & peristromatis, quæ tectorio opere variè elaborata generalem quandam orbis delineationem, hoc est, quatuor mundi partes, & potiores provincias, unà cum celebrioribus fluviis, montibus, urbibus, aliisque insignioribus locis spectanda exhibeant. Pari artificio lacus etiam disponi poterunt; ut si fortè navicula oberrare placuerit, in iis velut in chartis quibusdam nauticis, maris totius situm, portus, insulas videre se existimet. In globis & sphæris mathematicis contempletur ambitum utriusque hemisphærii, motus cæli, accessum discessúmque solis, vicissitudines dierum ac noctium; suaviter tamen, & ad motum narratiunculæ duntaxat, aut recreationis, subtili ratiocinandi genere Mathematicorum scholis relicto. E geometricis satis fuerit assecutus, si locorum intervalla, altitudines, & profunditates instrumentis metiri noverit. Discat item, quomodo loca munire oporteat, adeòque animi caussa ex argilla, aliáve simili materia construat propugnacula, cum suis fossis tam interioribus, quàm exterioribus, cum aggeribus, vallis, semilunis, aliisque ad ea tuenda necessariis; sic constructa deinde machinulis bellicis oppugnet rursus & impetat: ut verò istæ munimentorum figura & dispositiones firmiùs in memoria infigantur, similes aliquas in hortis è myrto aliisve herbis artificiosè dispositis efformari juverit, prout in Emblemate præsenti licet cernere.

Sed nec illud ignorare decet principem, quomodo acies instruenda sit, in cũ finem milites habeat omnis

generis, tā equites, quàm pedites è metallo fusos, è quibus exercitum per legiones, cohortes, centurias, vexillationes, turmas ordinet, ad imitationem aciei in tabula aliqua vel libro polemico descriptæ. † *Itaque ludi magna ex parte imitationes esse debent earum rerum, quæ seriò postea sunt obeundæ.* Atque eâ ratione sensim, & absque molestia, artibus iis affici incipiet, & posteaquam aliqua menti lux oborta fuerit, citiùs deinde easdem capiet consuetudine cum viris eruditis, qui caussas singularum & effectus exponent, *b* atque iis præsertim, qui in rebus tam pacis, quàm belli haud mediocriter versati sunt & exercitati; istarum *c* enim rerum notitia hoc præsenti tempore magis utilis est, addiscitur faciliùs, & minùs animum fatigat.

§. Nec inutiles cuipiam videri debent istiusmodi exercitationes ad rectè educandos Regum ac Principum filios: nam experientia optima rerum omnium magistra satis docet, multa suapte sponte condiscere pueros, quæ magistri institutione non nisi difficulter fuissent assecuti. Multò verò minùs existimet aliquis media isthæc tam varia educationi officere potiùs, quàm prodesse. Si ad domandum & corrigendum equū, nunc fræno, nunc habena, nunc pastomide, iisq; variis, multis item ad eam rem præceptis est opus, quantam putabimus requiri curam & solertiam ad rectè formandum principem, qui non imperitæ solùm plebeculæ, sed ipsis etiam scientiarum Magistris imperare debet? Non naturæ donum est. * *Videtur ars artium & scientia scientiarum hominem regere, animal tam varium & multiplex.* Nec ullus unquam supremum artis illius fastigium attingere poterit.

§. Sat scio, Princeps Serenissime, Virum illum, quo Serenitas Vestra Magistro nunc utitur, ab omnibus iis

† Arist. Pol. 7. c. 17. b *Audiens sapiens, sapientior erit: & intelligens, gubernacula possidebit.* Prov. 1. 5. c *Sapientiam omnium antiquorum exquiret sapiens, & narrationem virorum nominatorum conservabit.* Eccli. 39. 1. & 2. * S. Greg. Nazianz. in Apol.

artibus & ſcientiis (quæ Monarchiæ hujus noſtræ eſt felicitas) tam probè inſtructum eſſe, ut Serenitatem Veſtram ad magnam in iiſdem perfectionem facili cõpendio perducturus ſit; iſta tamen documenta omnino prætergire non potui, eò quòd propoſitum mihi ſit, non Veſtræ ſolùm Serenitati, ſed aliis etiam principibus, qui ſunt, aut erunt deinceps, hâc meâ qualicunque ſcriptione, ſi quo modo poſſim, prodeſſe.

SYMBOLUM VI.

EMblematis hujus artificio cæleſtis Sponſus uſus eſt in ſacro epithalamio, ut ornamenta virtutum ſponſæ ſuæ exprimeret. * *Venter tuus*, inquit, *ſicut acervus tritici, vallatus liliis* Et videntur eodem alludere lilia, quæ corona-

* Cant. c. 2. v. 7.

coronabant columnas *a* templi Salomonici, ne qua iis deesset perfectio, illa item, quæ septiramum *b* Tabernaculi candelabrum exornabant. Eadem mihi quoque nunc fuit occasio, ut in præsenti Symbolo sub tritici specie scientias, liliorum verò artes atque literas humaniores, quibus illæ condecorandæ sunt, adumbratas vellem. Nec absque autore & fundamento: nam per *c* spicas iam pridem discipulos intellexit Procopius per *d* lilia verò eloquentiam ipse Sponsus. Et quæso, quid politiores literæ aliud sunt, quàm quædam scientiarum corona? Diadema *e* Principum eas Cassiodorus appellat. Et quasdam etiam Hebræi sertis floreis solebant redimere. Illud, credo, significabant Poëtarum lauri, spiræ & cingula (* Hispani *Roscas de las vecas* vocant) flores item serici diversicolores, laureæ Doctoralis apud eosdem insignia. Animi centrum & meditullium scientiæ occupent, circumferentiæ tamen loco mansuetiores literæ sint. Unius notitia absque ornamento aliarum, ignorantiæ quædam species est: scientiæ enim nexis velut invicem manibus, haud aliter cõficiunt circulum, *f* ac novem Musæ solent, cùm choros ducunt. Quantum creat fastidium sapientia, si morosa nimiùm sit, & humaniorum literarum atque artium suavitate non aliquantum condiatur? Necessariæ ergo istæ sunt principi, ut imperandi severitatem temperent, utpote quæ à sua, qua pollent, amœnitate humaniores dici consueverunt. Commune aliquid cum cæte-

a *Et super capita columnarum opus in modum lilii posuit, perfectúmque est opus columnarum* 3. Reg. 7. 22. b *Ac lilia ex ipso procedentia.* Exo. 25. 31. c *Spicæ nomine, ut ego quidem sentio, discipulorum cœtum intellexit.* Procop. in c. 17. Isa. d *Labia ejus lilia distillantia myrrham primam.* Cant. 5. 13. e *Diadema eximium impretiabilis notitia literarum, per quam dum veterum providentia discitur, regalis dignitas augetur.* Cass. 12. var. 1. * Aloys. Nov. Sch. proph. c. 5. f *Omnes artes, quæ ad humanitatem pertinent, habent quoddam commune vinculum, & quasi cognatione quâdam inter se continentur.* Cicero pro Arch.

cæteris princeps præ se ferre debet, & discurrendo de studiis variis comem se præbere & effabilem; neque enim regia dignitas est, quæ præcellit animos, sed gravitas nimia & imprudens, quemadmodum oculos non lux solis offendit, sed nimia ejusdem siccitas. Oportet itaque ut liberalioribus artibus scientia politica temperata atque ornata sit. Neque enim illæ resplendent minùs, quàm rubini in corona aliqua, aut adamantes in annulo; atque adeò haud dedecent Majestatem regiam artes istæ, quæ ingenium pariter & manum desiderant: neque quicquam *g* auctoritati derogare poterit, aut curis obesse publicis, si temporis aliquid per vices, & animi caussa iisdem princeps impertiat. Sic Marcus Antonius Imperator pingendi artem; Maximilianus secundus sculptoriam; Theobaldus Navarræ Rex Poësin & Musicam adamabant, quâ postremâ etiã Philippus quartus modernus Hispaniarum Rex, Serenitatis Vestræ Parens, oblectare animum solet, quoties à curis gravioribus utriusque orbis quies conceditur. In eadem & Spartani juventutem suam exercebant. Quin Plato etiam & Aristoteles exercitia ista collaudant, ut Reip. perquam utilia. Et licèt non semper in iisdem conquiescat animus, assumere tamen illa aliquando etiam ratio status suadebit; eò quòd populo mirè placeat, si videat principem interdum à curis gravioribus sevocare animum, & non semper in subditorum servitio cogitatione defixum esse. Quo nomine *h* Drusi deliciæ populo Romano quondam acceptæ fuerunt.

§ Duo solùm in ejusmodi artium exercitio & usu advertenda sunt. Unum est, ut ne palàm id fiat, sed intra privatos parietes, ut facere solebat Alexander Severus

g *Nec cuiquam judici grave, aures studiis honestis & voluptatibus concessis impartire.* Tac. l. 14. Ann. h *Nec luxus in juvene adeò displicebat: hoc potiùs intenderet, diem ædificationibus, noctem conviviis traheret; quàm solus, & nullis voluptatibus avocatus, mæstas vigilantias & malas curas exerceret.* Tac. l. 3. Ann.

verus Imperator, tametsi de canendi peritia, seu voce id fieret, seu instrumentis musicis, nemini quicquam concederet. Facilè plerique contemnimus, si cui sceptrum & Imperium in manus tradita fuère, eum plectro aut penicillo occupatum videamus. Quod majori etiam dignum notâ censemus, si ætate provectiore jam sit, in qua negotia illi publica magis curæ esse debent, quàm privatæ istiusmodi oblectationes; præsertim cùm ita naturâ comparati simus, ut minimè incusemus principem temporis malè perditi, si nihil omnino agat, aut otiosus sit; demus tamen ei vitio, si istiusmodi artibus sese dedat. Alterum est, ut ne multum temporis aut operæ in iis ponat princeps, aut præstare aliis cupiat, aliàs in vana illa excellentia magis, quàm in Republica bene administrata aucupabitur gloriam. Quod Neronem aliquando fecisse meminimus, qui dimissis Imperii habenis currum auriga malebat regere, aut mimus in theatro personam agere, quàm in orbe Imperatorem. Prudenter sanè malo isti ivit obviam Alphonsus Rex in præclaris legum suarum institutis, quando de ejusmodi Principum delectamentis discurrens sic loquitur: † *E porende el Rey, que no supiese de estas cosas bien usar, segun desuso diximos, sin el pecado, e la mal estanza, que le ende vernia, seguirle ya, aun de ello gran danno, que en vilesceria su fecho, dexando las cosas mayores, y buenas, por las viles.* Eundem abusum, quo fit interdum, quòd Principes majori in pretio artes habeant, quàm scientiam bene laudabilitérque gubernandi, Mantuanus etiam Poëta eleganter his carpit versibus:

* *Excudent alii spirantia molliùs æra,*
Credo equidem vivos ducent de marmore vultus,
Orabunt caussas meliùs: Cælíque meatus
Describent radio, & surgentia sidera dicent.
Tu regere Imperio populos Romane memento,
Hæ tibi erunt artes, pacíque imponere morem,
Parcere subjectis; & debellare superbos.

§. Et tametsi Poësis pars sit Musicæ: quod enim in hac

† Lib. 21. tt. 5. p. 2. * Virg. 6. Æneid.

hæc præstat tonus gravis & acutus, hoc in illa efficiunt accentus syllabarum, & consonantes: estq; exercitium hoc præ illo longè nobilius, illud quippe manuum est; hoc solius ingenii, illud ad delectandum; hoc delectando ad instruendum. Ut tamen ita sit, non videtur omnino convenire principi, propterea quòd mira ejus dulcedo nobiliores animi actiones valde impediat: nam ubi semel conceptuum ejusmodi humana mens, velut philomela cantûs sui suavitate, capta fuerit, ab iis deinde avelli sese non sinit, atq; ita acuit se subtilitatibus poëticis, ut postea hebescat penitùs, & obcœcatur molestiarum duritie & asperitate, quas in regimine subire necesse est.† *Vile autem exercitium putandum est, & ars, & disciplina, quæcunq; corpus, aut animam, aut mentem liberi hominis ad usum, & opera virtutis inutilem reddant.* Unde porrò fit, ut si in gubernando non eam animi voluptatem, quàm in pangendis versibus princeps reperiat curam istam præcipuam in postremis habeat, & fugiat omnino aut committat aliis, quomodo fecit Joannes secundus Aragoniæ Rex, qui tempus poëtices studio inutiliter traducebat, evocando ad se è remotissimis provinciis, qui in eo excellerent; usq; dum subditi muneris neglecti impatientes, concitato contra eum tumultu, otioso isti ipsius oblectamento modum ponerent. Nihilominus cùm Poësis hoc tempore in aulis & palatiis frequens admodum sit, & valde mansuefaciat atque excolat animos, videtur ignorantiæ alicujus notam princeps omnino effugere non posse, nisi leviter tinctus ea sit, aut aliquam ejus notitiam usúmve habeat. Quare aliquid studii ea in re concedi illi poterit; quantum videlicet ad excitandum animum, & ingenium acuendum satis fore putabitur. Quo in genere multa etiam præclara poemata videmus profecta ab iis, qui aut orbis, aut Ecclesiæ gubernacula tenuerunt, idque non sine universali nationum omnium applausu & approbatione.

§. Sunt præterea inter principes non pauci, qui artem distib-

† Arist. lib. 8. Pol. c. 2.

diſtillatoriam factitent; quod exercitiū etſi perhoneſtum ſit, utpote in quo multi admirandi naturæ effectus, & ſecreta ſeſe prodant: præſtat tamen ab ea abſtinere prorſus principes, eò quòd *i* curioſitas facili negotio inde ad Alchimiam adjiciat animum, aut ſaltèm ſub illius colore cupiditas deinde periculum faciat conſolidandi argenti vivi, & auri atque argenti conficiendi. Qua in re tempus omnium pretioſiſſimum malè & inutiliter perditur, & conſumuntur theſauri præſentes pro incertis & indubiis. Mera dementia eſt, & quæ non niſi morte curari poteſt, unum ex alio experimentum ſumere, nec advertere tamen, meliorem lapidem philoſophicum inveniri non poſſe, quàm bonā & prudentem œconomiam. De hac nimirum & utili negotiatione, non de ſcientia chimica intelligi debet illud Salomonicum: † *Quid ſapientiâ locupletius, quæ operatur omnia? Si autem ſenſus operatur; quis horum, quæ ſunt, magis quàm illa eſt artifex?* Hujuſmodi commerciis cum incolis regionum Tharſis & Ophir Rex ipſe Salómō ingentes congeſſit theſauros, ad quos advehendos nunquam ſanè inſtruxiſſet tot & tantas claſſes, tot ac tantis expoſitas in mari periculis, ſi in catenis eaſdem parare potuiſſet. Cùm verò de rebus omnibus copioſè ipſe *k* diſputaverit, habueritque ſcientiam à Deo infuſam & inditam, abſque dubio illud etiam ſecretum, ſi quo modo potuiſſet fieri, fuiſſet aſſecutus, & reipſa uſurpaſſet. Nec verò credibile eſt Deum id unquam permiſſurum: deſinerent enim omnia gentium commercia, ad quæ conſervanda nihil æquè conducit, ac moneta aliqua communis omnibus, è pretioſo & raro metallo conflata.

SYM-

i *In ſupervacuis rebus noli ſcrutari multipliciter.* Eccli. 3. 24. † Sap. c. 8, 5. & 6. k *Et diſputavit ſuper lignis à cedro, quæ eſt in Libano, uſque ad hyſſopum, quæ egreditur de pariete.* 3. Reg. 4. 33.

SYMBOLUM VII.

NAscuntur unà nobiscum affectus; ratio verò non nisi multis post annis subsequitur, quando illi jam Imperium habent in voluntatem, & hæc iis paret ut dominis, specie boni inaniter delusâ, donec ratio, instauratis temporis successu & experientiâ viribus, suum agnoscat dominandi jus, quod illi à natura concessum, & affectuum tyrannidi obsistere incipiat. Et solet hoc lumen in Principibus ferè exoriri tardiùs, eò quòd affectus in iis ob consuetas aulæ delitias potentiores sint: cúmque ii, qui principum adhærent lateribus, gratiam quoque eorundem plerumque aucupentur, eâq; voluntatis beneficio potiùs, quàm rationis potiri se posse sciant. Hinc omnes adulandi utuntur artificio, atque

atque illam quidem sibi reddere benevolam, huic vero caliginem offundere satagunt. Habeat igitur Princeps perspectas artes istas, atq; armet se in affectus suos proprios non solùm, sed & in eos omnes, qui iisdem ad occupandum ipsius animum abuti voluerint.

§ Magna hîc passim incuria in componendis Principum animis. Herbas inutiles & infrugiferas, quæ frugibus immiscentur, radicitus cum tempore evellimus; & succrescere sinimus affectus pravos ac passiones quæ rationi bella movent. Curando principum corpori Galeni complures præstò sunt, animo sæpe vix unus Epictetus; neque tamen minores pati infirmitates is solet, quàm corpus, quin tantò graviores, quantò hoc ille præstantior. Si vultus illi esset aspectabilis oculis, in quo malarum affectionum intemperies sese posset prodere, multorum sanè doleremus vices, quos febrilis ille appetituum æstus sic miserè depascitur; interim quia aspectum fugiunt, felices eos arbitramur. † *Neque frustra præstantissimus sapientiæ firmare solitus est: si recludantur tyrannorum mentes, posse aspici laniatus & ictus; quando, ut corpora verberibus, ita sævitia, libidine, malis consultis animus dilaceretur.* Pro! quantis non ejusmodi animus jactatur perturbationum tempestatibus! lux omnis, mens & ratio illi eripitur, ut longè aliter, ac revera sunt in se, appareant omnia. Hinc tanta judiciorum & opinionum varietas; hinc oppidò pauci suis rectè momentis ponderant singula, sed pro luminis accessu vel recessu diversimodè æstimant. Nempe cum affectibus perinde se res habet, ac cum tubis opticis, qui una ex parte objectorum augent magnitudinem, ex altera minuunt. Eædem planè crystalli sunt, res visæ omnino eædem; hoc tamen discrimen est, quòd incidentes in unam partem species, & radii visuales à centro ad circumferentiam deriventur, unde magis sese diffundunt & multiplicant; ex altera contrà è circumferentia colliguntur ad centrum, ac proinde res visas haud paullò minores offerunt.

† Tac. l. 6. Ann.

sunt. Tantum inter utrumque videndi modum intereſt. †Eodē prorſus tempore (tametſi in regnis diverſis) in coronā regiam, & ſucceſſionem paternam convertebant oculos, Infans Jacobus Jacobi ſecundi Aragoniæ Regis filius, & Infans Alphonſus filius Dionyſii Regis Luſitaniæ. Sed ecce, quàm diſpari ratione ac modo: prior ille, invito etiam patre, ultro oblatam reſpuit; alter contra pietatis jura, vi & armis eam patri de capite detrahere aggreſſus eſt. Unus curas ingentes, & regnādi pericula ſecum expendens, mundo valere juſſo, vitam monaſticam, tranquillam magis & feliciorem, præ aulica elegit; alter vitam abſq; Imperio acerbam duxit atque inutilem, & dominandi libidinem naturæ juri antetulit. Unus in coronæ circumferentiam, quæ aſpectu jucunda in flores deſinit, intendebat oculos; alter punctum potiùs conſiderabat, & centrum, è quo laborum & curarum ducuntur lineæ.

* § *Omnia* quidem *ejus, quod ſpeciem boni præfert, gratia omnes agunt*; at quia in ejus agnitione fallimur, hinc error. Omnis noſtra potentia, quantumvis magna, nobis videtur exigua; aliena contrà, grandis admodum & ampla. Noſtra non agnoſcimus vitia; aliorum facilè cernimus. Defectus alieni gigantum videntur ſimiles; noſtri vix pumilionum inſtar nobis apparent. Quin vitia ipſa virtutum colore dextrè regimus: ambitio eſt, & animi excelſitatem interpretamur; crudelitatem, juſtitiam; profuſionem, liberalitatem; temeritatē, fortitudinem eſſe volumus. †*Pauci* ſcilicet *prudentia honeſta à deterioribus, utilia ab noxiis diſcernunt.* Ita fallimur, ſi per illam tubi partem, ubi affectus & paſſiones obſtant, res contueamur. Sola beneficia duplici illo modo, qui auget pariter & minuit, conſideranda ſunt. Ea, quæ accipimus, grandia nobis ſemper videri debent; quæ in alios conferimus, exigua.* Ita Rex Henricus quartus conſueverat, immo beneficiorū collatorū in alios ne meminiſſe quidē ſolebat; contrà, quæ ipſe accepiſſet, è me-

† Mar. hiſt Hiſp. lib. 15. c. 16. * Ariſt lib. 1. Pol. c 1.
†Tac. lib. 4. Ann. * Mar. hiſt. Hiſp. l. 22. c. 15.

à memoria effluere nunquam sinebat, in id unicè intentus, ut gratiam, quasi debitum esset, quamprimum exsolveret. Ne sibi imaginetur princeps beneficium, quod largitur, mancipii velut notam esse in eo, qui illud accipit. Non ego eam munificentiam dixerim, sed tyrannidem potiùs, & quendam quasi mercatum, quo voluntates, haud secùs ac mancipia servilia in Guineæ littoribus, gratiarum pretio princeps mercaretur. Qui dat beneficium, existimare non debet, obligationem se imponere. Is, qui accipit, obstrictum se credat. Princeps Deum potiùs imitetur, † *qui dat omnibus affluenter & non improperat.*

§. In suscipiendis, gerendisq; bellis; in pace conciliauda & conservanda; in injuriis tam illatis, quàm acceptis; iisdem semper rectæ rationis utatur perspiciliis, per quæ æqualiter, sine fuco & fallaciis singula videat. Neminem illa in rerum æstimatione indifferentia & justitia magis decet ac principem, qui in regno suo præstare id debet, quod examen in trutina, proindéq; de rebus omnibus rectè sinceréq; judicet, oportet; ut sua regno constet æquitas, cujus bilances nunquam in æquilibrio consistent, si affectui aut passionibus locus sit, aut ad rectæ rationis trutinam non omnia ponderentur. Eam ob rem singularis Magistrorũ cura requiritur atque industria, qui principis mentem probè instruant, istos voluntatum errores, & persuasionũ vanitatẽ detegendo, ut à passionibus liber & expeditus sincerum de quaq; re judicium ferre valeat. Etenim si cũ animis nostris consideraverimus tot Imperia collapsa, tot status immutatos, tot Reges ac principes de vita pariter ac regno exturbatos, primam ferè originem fuisse deprehendemus, quòd affectus obedientiam abjecerint, & rationi, cui lege naturæ subjecti sunt, parêre noluerint. Nec ulla Reipublicæ capitalior pestis est, quàm appetitus indomiti, aut fines isti particulares, quos sibi quisque pro libitu statuit.

§. Non illud ego nunc contendo, ut affectus illi tollan-

† Jac. 1. 5.

lantur penitùs aut exſcindantur in Principe: abſque illis enim ad omnes actiones generoſiores prorſus eſſet inidoneus, cùm natura non fruſtra amorem, iram, ſpem, metum, aliáſque paſſiones ſimiles nobis indiderit, quæ etſi virtutes non ſint, ſunt tamen illarum comites & media, ſine quibus illæ nec acquiri rectè, nec exerceri poſſunt. Abuſum ſolùm earundem & inordinationem improbo; iſthæc corrigenda ſunt, ut princeps in actionibus ſuis non affectibus ducatur, ſed è prudenti politica omnia moderetur,† *Regum eſt ita vivere, ut non modò homini, ſed ne cupiditati quidem ſervias.* Carolus V. ſi quando iræ & indignationi indulgere aliquid vellet, privatim, & ab hominum remotus arbitrio id faciebat, non in publico, quando perſonam & majeſtatem Imperatoris ſuſtinebat. Nempe tunc princeps ideam Gubernatoris agit potiùs, quàm hominem: Gubernatoris, inquam, aliorum magis quàm ſui ipſius. Nihil tunc ex affectu ſtatuendum; ſed ad rationis regulam & normam expendenda omnia. Non ex ingenio proprio, ſed arte. Mores principis politici magis ſint oportet, quàm naturales. Ejus conſilio è corde Reipublicæ potiùs proficiſci debent, quam ſuo ipſius proprio. Homines privati commodis & utilitatibus ſuis omnia metiri ſolent principes bonum publicum præ oculis habere neceſſe eſt. In privato, ſi paſſiones diſſimulet, minùs candidi & aperti pectoris putatur indicium; in principibus etiam ratio ſtatûs id quandoque exigit. Nullius affectu ſigna tum dedit Tiberius, cùm Piſo poſt ſublatum è vivis ejus juſſu Germanicum, ſeſe illi prætulit. Id quod deinde Piſonem ſolicitum habuit: * *Nullo enim magis exterritus eſt, quàm quòd Tiberium ſine miſeratione, ſine ira obſtinatum, clauſúmque vidit, ne quo affectu perrumperetur.* Qui pluribus imperat, cum pluribus variare affectus debet; aut quantum fieri poteſt, immunem ſeſe ab iis oſtendere. *a* Illud denique conetur princeps

u

† M. Tull. in orat. pro Syll. * Tac. l. 3. Ann. a *Iſtuc eſt ſapere, qui, ubicunque opus ſit, animum poſſis flectere.* Terent.

ut una-eademq; hora,pro occasionum varietate, severum & benignum;justum & clementem; liberalem & parcum se exhibeat:† *Nam tempori aptari decet.* Qua in re Tiberius excellens fuit, cujus mentem haud facilè quisquam despicere potuit, * *adeò vertit & miscuit iræ & clementiæ signa.* Bonus Princeps sibi dominatur,& servit populo. Quòd si naturales animi impetus aut frangere,aut dissimulare neglexerit,eundem semper tenebit in agendo modum; quo fiet, ut facilè quivis visurus sit, quò consiliis suis collimet, contra præcipuam politicæ regulam, quæ vel ideo suadet variare agendi rationem, ut ne mens principis omnibus innotescat. Nec sanè periculo vacat, si naturam & affectus Principis alii penetrent:nulla enim via facilior ad occupandum ipsius animum, quem expedit liberum servare semper & clausum aliis, si quidem rectè Imperio præesse desideret. UbiMinistri principis inclinationem semel perspexerint,mox eidem adulari,&eosdem præ se ferre affectus incipiunt. Si qua in re princeps obstinet animum, idem etiam ipsi faciunt, ut jam non nisi pedes obstinatos Imperium sit. Quòd si aliquando è re ore videbitur,ut princeps populi affectum plausúmve captet,ita se potiùs gerat, ut ea, quæ populus fugit & amplectitur, naturali instinctu ipse fugere & amplecti videatur.

§ Porrò inter affectus & passiones Aristoteles etiam Verecundiam numerat, quam negat virtutibus moralibus accensendam, eò quòd sit infamiæ metus, ideòque videatur cadere non posse in virum bonum & constantem, qui cùm ex præscripto rectæ rationis agere omnia soleat, non est quòd de ulla re verecundetur. S. Ambrosio tamen *b* virtus est, quæ actionibus modum ponit. Quod intelligendum puto de Verecundia illa ingenua & liberali, quæ animo honestiori

C fræni

† Sen. in Med. * Tac. l. 3. Ann. b *Pulchra virtus est verecundia, & suavis gratia, quæ non solùm in factis, sed etiam in ipsis spectatur sermonibus, ne modum prætergrediaris loquendi, ne quid indecorum sermo resonet tuus.* S. Ambr.

fræni instar est,ne quid turpe aut indecorum admittat éstq;optimæ indolis indiciũ,& argumentũ haud leve superesse adhuc in ejusmodi animo quædam virtutum semina, etsi nondum satis altè radicata. Aristotelem verò loqui crediderim de Erubescentia alia vitiosa,& immoderata, quæ virtutibus noxia est: haud secùs a ros lenior segetes fovet ac recreat; ast ubi pruinæ in modum cadit, adurit easdem ac destruit. Nulla virtu exerceri liberè potest,ubi hæc passio invaluerit,neque ulla res principibus magis perniciosa est,eò vel maximè,quod virtutis gerat speciem, perinde quasi candidioris sit animi (cùm fracti& abjecti potiùs esse videatur) si negare, contradicere, reprehendere, castigar Princeps erubescat. Nimiùm in sua amplitudine hi tales se constringunt, umbras quodammodo metuunt & quod caput est,aliorum sese reddunt mancipia, qu dominari debuerant. Illud verò quàm indecorum quòd frontem ipsorum verecundiæ color occupet,qu adulatores,mendaces,facinorosos suffundi oporteret quódque sui ipsorum obliti ab aliis regi se sinant a decipi! Quicquid alii petunt, offerunt ultro&largiuntur,nihil pensi habentes, quid exigant merita, soli victi precibus. In sententias aliorum&consilia,etsi minimè probata,lubentes abeunt,hoc solo nomine,quò contradicere ipsi non audeant, malintq; victi videri quàm vicisse alios. Id quod gravissimorum malorum in Rep. seminarium est.[†] Nam *quorundam parum idone est verecundia rebus civilibus, quæ firmam frontem deside raut.* Principibus itaq; omni ope enitendũ,ut hanc verecundiæ passionem,&pudorem naturalem moderentur fortitudine & constantiâ, firmando non animum solùm,sed ipsum etiam exteriorem vultum contra ad ulationes,mendacia,fraudes&malitiam;ut ea corrigere &emendare,integritatem verò regiam in dictis&factis sartam tectam tueri valeant. Quod quia Joanne secundus,&Henricus quartus amboReges,facere prætermiserunt;quid mirum,tam authoritatem,quàm co ronan

[†] Seneca.

ronam ipsorum in tantum adducta fuisse discrimen? Verū in passione hac curanda, singulari cautione opus est: etsi enim alia vitia veluti spinæ radicitùs extirpanda sint, hoc tamen amputandum est potiùs, ut id resecetur solùm, quod superfluum est; relinquatur verò illa Verecundiæ pars, quæ virtutum est custos, moresq; & actiones hominum componit: nam absque hoc fræno indomitus planè erit principis animus, & nisi ad indecentiam atque infamiam subinde advertat oculos, passionum suarum sequetur impetum, accedente præsertim potentiâ, & præceps ruet. † *Si vix artibus honestis retinetur pudor*, quid fiet, si illum omnino exuerimus? Tiberius certè * *postremò in scelera simul ac dedecora prorupit, postquam remoto pudore & motu, suo tantùm ingenio utebatur.* Hac de caussa Plato dixit, Jovem aliquando, cùm generis humani ruinam metueret. Mercurium ablegasse in terras, ut Justitiam & Verecundiam inter homines partiretur, quibus sese ab interitu vindicarent.

§. Atq; huic passioni, de qua nunc agimus, haud multum absimilis est, nec minùs exitiosus principibus affectus ille, quem commiserationis vulgò solemus dicere: Exitiosus, inquam, qui ubi in animo prævaluerit, nec ratio, nec justitia rectè suum faciunt officium; dum enim plus æquo verentur, ne cui aut reprehendendo, aut castigando ægrè faciant, subditorū delictis medicinam adhibere negligunt, & multa impunè abire sinunt. Obsurdescunt ad populi clamores, nec eos movent damna publica, integrim tanguntur misericordiâ trium aut quatuor hominum, à quibus ista proficiscuntur. In delictis alienis confusos se sentiunt, atque adeò, ut ne sibi aliorum caussa sit malè; connivere malunt potiùs, aut impunitatem concedere, quàm in illa animadvertere. Judicii imbecillitas hæc est, & prudentiæ defectus cum tempore corrigendus; eâdem tamen moderatione adhibita, qua de verecundia antè dictum est: ut scilicet ea solùm commiserationis pars resecetur, quæ sic languere facit animum, & ita effœminat, ut fortiter & con-

† Tac. lib. 14. Ann. * Id. lib. 6. Ann.

constanter agere nequeat; retento tamen misericordiæ affectu principum proprio, c ubi recta ratio absque jactura tranquillitatis publicæ ita suaserit. Uterq; iste tã Verecundiæ, quàm Commiserationis affectus domari possunt ac corrigi actibus quibusdam contrariis, qui nimiam illam cordis teneritudinem, mentisq; imbecillitatem paulatim tollant, atque ad fortiora corroborent animum, serviles istiusmodi metus ei eximendo. Quòd si subinde princeps conabitur (etsi in rebus minimis) animum firmum & constantem retinere, suæ item dignitatis & officii habere rationem, facilè idem postea in rebus majoribus præstare poterit. Plurimùm sanè refert, si vel semel generosè ea in re vincat sese ipse, & timeri se atque suspici ab aliis faciat.

§. Restant duæ aliæ passiones, juventuti nimiùm quantùm noxiæ; Metus & Obstinatio animi. Metum dico, quando princeps omnia pertimescit, & sibi ipse in omnibus diffidens, nec loqui audet quicquam, nec agere. Nihil unquam rectè à se agi putat, veretur prodire in publicum, & secessum magis amat ac solitudinem. Isthuc plerumque ex educatione muliebri, quæ à consortio hominum solet esse alienior, uti & ex defectu experientiæ nascitur, cujus etiam solius beneficio malum illud curari potest, si assuefiat nimirũ princeps ad audientiam præstandam tam subditis quàm exteris, si sæpe foras in publicum, & in lucẽ producatur ut homines & alia nôsse discat, qualia ipsa in se sunt, non quomodo ea aut imaginatio depinxit, aut is, quo magistro & moderatore utitur. Ad principis conclave liber semper pateat accessus Viris illustribus ac nobilibus, qui Patri ejus à cubiculis sunt; aliis item aulicis fortitudinis, ingenii & experientiæ laude præstantibus. Qui mos in Hispania observatus fuit usque ad tempora Philippi secundi Regis; qui molitionibus Caroli filii factus cautior, illam aliorum communicationem & accessum liberum restrinxit omnino ac sustulit: atq; ita dum unum declinare voluit incommodũ in

c *Principatus enim est proprium misereri.* S. Chrys.

in aliud incidit æquè Principibus noxium, quale eſt, nimiùm ſeſe ab hominum alloquio abſtrahere: hoc enim dũ faciunt principes, facilè poſtmodũ fit, ut certæ alicui perſonæ affectu peculiari & favore ipſi adhæreſcant.

§. Obſtinatio deniq; partim ex metu, partim ex ignavia quadam naturali naſcitur; quando nimirum princeps nihil omnino agere vult, ſed contra inſtitutionem præfractè obfirmat animum. Curari verò debet illa mentis ſegnities flammis & ſtimulis gloriæ; quemadmodum calcaribus equorum vitia ſolent corrigi: paulatim itaq; ducendus in viam princeps, & laudandi progreſſus, quos fecerit, tametſi ſub initium laudes iſtæ ſupra meritum etiam ſint, & ad ſolam ſpeciem.

SYMBOLUM VIII.

IN Monocerote mirè solers fuit natura ac provida. Inter ipsos oculos Iræ arma defixit. Prorsus necessum est, ut oculum utrumq; intentum habeas in eam passionem, quæ tam imperiosè actionibus & motibus animi dominatur. Eadē flamma, quâ succenditur, lumen illi eripit. Ab insania & furore non nisi temporis brevitate differt. Nec homo iratus idem est, qui antea; per iram enim quasi extra se ponitur. †*Non desiderat fortitudo advocatam iram.* * *Quid* enim *stultius est, quàm hanc ab iracundia petere præsidium, rem stabilem ab incerta, fidelem ab infida, sanam ab ægra?* Ad triumphandos hostes nihil opus levitate iracundiæ. Nec fortitudo est, quæ absq; ratione commoveri se sinit. Verbo, nullum vitium magis Principem dedecet, quàm istud: irasci enim contemptum supponit, aut acceptam injuriam. Nullum item muneri & officio ejus sic adversatur: nihil enim æquè tenebras offundit judicio, quod clarissimum semper esse debet in eo, qui aliis imperat. Princeps qui irâ & stomacho leviter exardescit, cordis sui potestatem tradit irritanti, & arbitrio illius se subjicit. Si absque offensione nè plica quidem in pallio regio disturbari posset à quopiam ; quid erit denique, si animum illius quis conturbet?

§. Enimvero ira tinea quædā est, quam parit, & nutrit ipsa purpura. Pompa superbiam gignit, superbia iram. Et potentiæ quasi propriū est, nolle pati. Nimis quàm delicatus est principum sensus. Speculum, quod facillimè maculam contrahit. Cælum, quòd vapore tenui citò obnubilatur, & jacit fulmina. Vitiū quod animos magnos plerumq; generosos & impatientes occupat; perinde ac mare, quantumvis vastum sit & potens, levissimo tamen ventorum flatu gravissimos patitur motus ac tempestates. Illud solùm interest, quòd hæ in animis Principum longè diuturniores sint, quàm in ipso mari; præsertim ubi honor læsus fuerit, quem existimant absque vindictâ recuperari non posse. Deus bone! quantillum erat; † Sanctium Navarræ Regem, pugnâ

† Cicero. * Seneca. † Mar. hist. Hisp. lib. 11. c. 18.

pugnâ ad Alarcum habitâ, non salutato prius Rege Alphonso hujus nominis tertio, domum repetere? hic tamen eâ re offensus sic fuit, ut inurbanitatis istius oblivisci nunquam potuerit, nec conquiescere, donec regno illum exuisset. Principum ira pulveri tormentario similis est, qui simul atque ignem concipit, mox vires suas exserit. Nuntiam mortis a eam appellat Spiritus sanctus, ut vel hoc nomine eam frænare & cohibere par sit. Turpe est eum, qui aliis mandata dat, huic passioni succumbere. Meminerint principes, ideo sceptri loco nihil sibi in manus tradi, quo lædere quenquam possint; quòd si aliquando gladius strictus Regibus præferri solet, id justitiæ, non vindictæ insigne est, & alienâ tunc quidem portatur manu, ut noverint iram inter & executionem mandatum debere intercedere. Et principibus pendet salus publica, quæ facilè in discrimen veniet, si Consiliario tam præcipiti, qualis est ira, usi fuerint. Ecquis manus ejus effugiet? nam fulminis instar est, quando suprema potestas eam impellit. † *E porque la ira del Rey* (ùt ait in suis legibus Alphonsus Rex) *es mas fuerte, e mas dannosa, que la de los otros Omes, porque la puede mas ayna complir, porende debe ser mas apercebido, quando la oviere en saberla sofrir.* Si Principes irâ nonnunquam inflammati sese ipsi contuerentur oculis, speciem utique cernerent indignam tantâ Majestate; cujus tranquillitas, & suavis tam verborum, quàm actionum concentus, allicere magis debet, quàm terrere; amorem conciliare potiùs, quàm formidinem.

§. Cohibeat itaque Princeps iræ impetum; quòd si id non possit, sustineat saltèm furorem, & executionem ad tempus differat: nam uti dixit* idem Alphonsus Rex, *Debe el Rey sofrirse en la sanna, fasta que sea pasada, è quando lo fiziere seguirsele àgran prò, ca podra escoger la verdad, e fazer con derecho, lo que fiziere.* Theodosius Imperator in semetipso expertus id fuit; quare lege

a *Indignatio Regis, nuntii mortis*, Prov. 16. 14. † Lib. 10. tt. 5. p. 2. * Idem ibid.

lege etiam cavit, ut sententiæ capitales antè, quàm triginta dies abiissent, executioni ne mandarentur. Quod decretum priùs *b* Tiberius fecerat, sed ad solos decem dies, etsi Senatui nollet facere potestatem, sententiam semel latam revocandi. Rectè illud quidem, si ideo factum fuisset, ut gratiæ locus esset, aut de caussa cognosci denuò posset; verùm *c* Tiberius homo crudelis & ferox, tantum indulgere non voluit. Augusto item Cæsari suasit Athenodorus, ne quid iratus decerneret priùs, quàm viginti quatuor Alphabeti Græci literas ex ordine recensuisset.

§. Cùm itaque ira furor brevis sit, maturitati deliberationis directè oppositus, nullum illi aptius remedium est, quàm prudens consultatio animi; ne scilicet cum executione præcipitet Princeps, donec consilio rem omnem expenderit. Non immeritò contemptum se putabat *d* Assuerus Rex, quando Regina Vasthi ab ipso vocata venire renuit; & tametsi id graviter acceperit, ulcisci tamen noluit, antequam regni sui proceres in consilium adhibuisset.

§. De accepta injuria multùm cum aliis colloqui, iram magis succendit; unde & Pythagoræ fuit monitum: *Ignem gladio ne fodito*; agitatio enim flammam magis suscitat: neque efficacius pro ira remedium est, quàm silentium & solitudo; seipsa sensim consumitur & interit. Quin immo blandissima sæpe verba frigidæ instar sunt, quam fabri ferrarii fornacibus affundunt, ira magis magisque inflammant.

§. Hæc porrò in auribus sedem habet, aut certè per eas quasi foras advigilat; *e* has ergo muniat princeps, ne

b *Idque vitæ spatium damnatis prorogaretur, sed non Senatui libertas ad pœnitendum erat.* Tac. l. 3. Ann. c *Neque Tiberius interjectu temporis mitigabatur.* Tac l. 3. Ann. d *Quæ renuit & ad Regis imperium, quod per Eunuchos mandaverat, venire contempsit. Unde iratus Rex, & nimio furore succensus, interrogavit sapientes qui ex more regio semper ei aderant.* Esth c. 1. 12. e *Sit omnis homo velox ad audiendum: tardus autem ad loquendum, & tardus ad iram.* Jac. 1. 19.

ne finistros rumores facilè hauriant, qui animum irritare possint. Hinc factum reor, quòd statua Jovis Cretensis auribus careret; nam iis, qui cum Imperio sunt, damni plus adferunt sæpe, quàm emolumenti. Ego necessarias eas judico principibus, si circumspectæ sint, & cum prudentia consilium capiant, neque ad primos quosque rumusculos commoveri se sinant. Tunc ira laudabilis est, quando eam ratio suscitat, & lenit prudentia. Ubi hæc ira *f* non est, justitia esse non potest. Tolerantia nimia peccandi licentiam dat, & obedientiam audacem facit. Omnia tolerare æquo animo & pati, aut ignorantia est, aut servitus, hominis de se parum sentientis. Iram fovere, ut offensioni fiat satis, aut exemplum statuatur de injuria in auctoritatem regiam admissa, non vitii, sed virtutis est, idque lenitati & mansuetudini nil quicquam derogat. Ecquis magis mitis & mansuetus, quàm *g* David, vir secundùm *h* cor Dei, tam lenis in vindicando, tam in ira moderatus; ut cùm Saulem infensissimum sibi hostem in sua teneret potestate, satis habuerit oram *i* chlamydis illi præcidere; cujus facti adhuc illum pœnituit postea. Et tamen quantâ severitate injuriam ultus est, quâ Rex Hanon legatos ejus affecerat? Miserat eos David ad consolandum Regem de obitu Patris sui: ille verò sinistrè suspicatus, ad explorandum regni statum potiùs venisse, barbis semirasis, & vestibus indecorè decurtatis eos abs se dimisit. Non tulit hanc injuriam David, homo cætera mitissimus: sed bello illum adorsus, omnes regni civitates, quas occupavit, funditùs evertit; incolas verò earundem (ut cum Scriptura hoc dicam) † *adducens serravit, & circumegit super*

C 5 *eos*

f *Nunc irasci convenit justitiæ caussa.* Stob. ser. 20. g *Memento Domine David, & omnis mansuetudinis ejus.* Ps. 131. 1. h *Inveni David filium Iesse, virum secundùm cor meum* Act. 13. 22. i *Surrexit ergo David, & præcidit oram chlamydis Saul silenter. Post hæc percussit cor suum David, eò quòd abscidisset oram chlamydis Saul.* 1. Reg. 24. 5. & 6. 1. Paral. 19. † 2. Reg. 12. 31.

eos ferrata carpenta: divisitque cultris, & traduxit in typo laterum. Immanitas quædam, atq; iræ immoderatio cuipiam ista videri possent, qui fortè nesciret, iniuriarum vulnera interdum curanda sic esse, ut ne cicatrices quidem maneant reliquæ. Ferro & igni interminatus est civitatibus & provinciis quibusdam *k* Artaxerxes, ni cuidam suo decreto essent obsequentes, daturus aliàs tam hominibus, quàm animantibus brutis puniri contemptûs & inobedientiæ severissimum exemplum. Justissimus Deus isthanc politicam nos docuit, quando extremo cũ rigore, salva tamẽ misericordia; à Syriorum *l* exercitu pœnas sumpsit, eò quòd se Deum montium blasphemè vocitâssent. Suprema principum authoritas & potestas pars est Reipublicæ, adeòque offensas & injurias acceptas dissimulare semper non possunt.

§. Illa porrò ira in principibus laudabilis est, & Reipub. perutilis, quam suadet ratio, quæq; gloriæ stimulis incitata, ad ardua & sublimiora impellit animum; etenim sine illa nihil egregium, nihil magnum moliri quis potest, nedum ad exitum perducere. Illa; illa est, quæ generosioribus spiritibus cor pascit, & supra se erigit ad contemnendas & spernendas difficultates. Cotem virtutis eam appellavere Academici, & virtutum comitem Plutarchus vocat.

§. Maximè verò sub principatûs initium irã deponere debet princeps, & oblivisci injuriarum antea illatarum; † uti fecit Rex Sanctius, cognomento Fortis, cùm per successionem Castellæ regnum adeptus esset. Cum Imperio Naturam velut immutat princeps; quidni ergò immutet affectus etiam & passiones? Abuteretur sanè dominatu, qui vindictam de eo sumeret, qui jam subditum se agnoscit. Illud offenso sit satis, quòd in eum

k *Ut non solùm hominibus, sed etiam bestiis invia sit in sempiternum, pro exemplo contemptus & inobedientiæ.* Esth. 16. 24. l *Quia dixerunt Syri, Deus montium est Dominus, & non est Deus vallium: dabo omnem hanc multitudinem grandem in manu tua, & scietis, quia ego sum Dominus.* 3. Reg. 20. 28. † Mar. hist. Hisp. lib. 14. c. 10.

eum nactus sit Imperium, qui prius læserat. Nobiliorem vindicandi rationem Fortuna largiri non potest. Ita secum reputabat Ludovicus XII. Galliæ Rex, quare suadentibus nonnullis, ut ultum iret injurias, quas id temporis accepisset, cùm Ducis Aurelianensis solùm titulo gauderet, respondisse fertur: *Regem Franciæ non decet ulcisci injurias Aurelianensis Ducis.*

§. Offensas privatas in personam, non dignitatem admissas extremâ suâ potentiâ ne vindicet Princeps: etsi enim una ab alia videatur secerni non posse, expedit tamen nō rarò illas distinguere, ne Majestas exosa fiat, aut nimiū formidabilis. Eò tendebat *m* Tiberii responsum, cùm diceret: Si Piso nihil peccasset aliud, quàm quòd de morte Germanici, & suo luctu lætatus esset, privatas inimicitias ulcisci se velle, non Principis. E cōtrario vindicare non debet, ut privatus, injurias, quæ aut muneri ejus, aut statui publico irrogātur: ita ut passione abreptus, de sua existimatione aut honore actum putet, nisi confestim ultionem paret; præsertim quando in aliud differre tempus magis expedit; etenim ira principū non motus animi esse debet, sed utilitatis publicæ. Hanc præ oculis habuit † Rex Ferdinandus Catholicus, cū Rex Granatæ tributū nollet pendere, contrà ac ejus majores fuerant soliti; atq; una insolentiùs renuntiaret, jā pridem eos decessisse, in suis autem officinis monetariis non aurū aut argentum elaborari, sed enses fabricari & lanceas. Dissimulavit tamen ad tempus libertatem istam & arrogantiam Ferdinandus Rex, & inducias cum illo pactus est, differendo vindictam, usque dum in statu quietiori res essent; qua in re bono publico *n* magis quàm affectui suo consuluit.

m *Nam si legatus officii terminos, obsequium ergā Imperatorem exuit, ejusdémque morte, & luctu meo lætatus est, odero; sepon ámque à domo mea, & privatas inimicitias, non Principis, ulcíscar.* Tac. lib. 3. Ann. † Mar. hist. Hisp. l. 24. c. 16. Anton. Nibriss. Dec. lib. 7. c. 9. n *Fatuus statim indicat iram suam; qui autem dissimulat injuriam, callidus est.* Prov. 12. 16.

§. Nec minoris prudentiæ eſt iram tunc diſſimulare, cùm præſumi meritò poteſt, fore aliquando tempus, quando nocebit eam oſtendiſſe. Ea de cauſſa Rex Catholicus Ferdinandus, tametſi Primoribus regni graviter offenſus eſſet, quando tamen abdicato Caſtellæ regno, ſe recepit in Aragoniam, prudenter admodum iſtam animi indignationem, & acceptas injurias taciturnitate celavit, atque adeò amicum & benevolum omnibus ſeſe in ſuo diſceſſu exhibuit, tanquam jam tunc præſentiret, denuò ſe regno iſti aliquando præficiendum, uti revera poſtea accidit.

§ Generoſa mens injurias vultu tegit, neque iracundiæ impetu abolere eas ſatagit, ſed egregiis facinoribus potiùs, optimo ſanè, & verè heroico vindicandi genere.[†] Cùm Rex Ferdinandus, cognomento Sanctus, Hiſpalim obſideret, Vir quidam nobili loco natus exprobabat Garſiæ Pereſio de Vargas, quod ſcuto undulato, contra ac familiæ iſti liceret, uteretur. Diſſimulavit ille tum quidem hoc dictum, donec Triana vi tentanda eſſet. Ibi inter primos adeò ſtrenuè dimicavit, ut ſcutum infixis miſſilibus telis undique coopertum è pugna referret. Quare ad ſuum reverſus æmulum, qui loco tum ſibi caverat, & ſcutum oſtentans ſic eum allocutus eſt: *Non abſque cauſſa tu quidem hoc ſcutum noſtræ abjudicaſti familiæ, qui illud tantis objicimus periculis; tibi verò præ aliis deberi, quis neget, qui tanto ſtudio illæſum illud ſervas?* Solent plerumque calumniarum magis eſſe patientes ii, qui ab iſto maledicendi genere alieniores ſunt; neque minor virtus eſt, iſtam triumphare paſſionem, quàm hoſtem.

§. Iram Principis accendere, haud minùs periculoſæ plenum opus eſt aleæ, quàm ignem cuniculis, aut tormento portis inſititio (petardam vulgò dicunt) ſubjicere; & licèt in favorem proprium id fiat, prudentiæ tamen eſt illam moderari, præſertim ſi contra potentiores ea ſit: ejuſmodi enim iræ redundant plerumque in caput illius, qui primus autor & incentor exti-

† Mar. hiſt. Hiſp. l. 13. c. 7.

extitit.† Hæc caussa fuit, cur Mauri Toletani tantopere laborarint, ut placarent iratum Regis Alphonsi sexti animum, contra Archiepiscopum Toletanum & Reginam; propterea quod hi absque illius mandato Mosqueam iis eripuissent. Ex quo duo eruo documenta: Unum est, debere Ministros, quando officii ratio sic postulat, quàm blandissimè fieri potest, ea proponere principi, quæ ei aut fastidium creare possunt, aut bilem commovere: o facilè enim accidit, ut animus furore correptus in eum deinde desæviat, qui rem enarrando exposuit, quantumvis omni culpa is vacet, aut optimo zelo id fecerit. Alterum est, ut dextrè conentur non moderari solùm principum iram, sed regere etiam & occultare. Seraphini isti (amoris Ministri) quos coram Deo assistere viderat Isaias, * *duabus alis velabant faciem ejus, & duabus velabant pedes ejus*; ne videlicet noxæ alicujus rei ira ex oculis emicante, sic perterrefierent, ut montibus mallent opprimi, quàm iratum Dei vindicis p vultum intueri.

Ubi verò iracundiæ calor deferbuit, jam dolent etiam Principes, & indignantur, si quos aut iræ suæ testes, aut executionis habuêre spectatores: utrumque enim istud à regia dignitate alienum est. Et propter hoc Deus ipse uxorem Lothi q in statuam salis convertit.

† Mar. hist Hisp. lib. 9. c. 17. o *Cuncta tamen ad Imperatorem in melius relata*. Corn. Tac. lib. 14. Ann. * Isa. c. 6. 2. p *Cadite super nos, & abscondite nos à facie sedentis super thronum, & ab ira Agni*. Apoc. 6. 16. q *Respiciénsque uxor ejus post se, versa est in statuam salis*. Gen. 19. 26.

SYMBOLUM IX.

CUm proprio suo damno trophæis&gloriæ Herculis sese opponit invidia. Si præacutam ejus clavam morsibus impetat, quid efficit aliud, quàm ut proprias cruentet fauces? Nimirum suiipsius vindex est. Ferro mihi videtur similis, quod à sanguine, quem fundit, rubiginẽ trahit,&ab eadem post exeditur. Alia omnia vitia, ab aliqua boni specie, aut delectatione ortum habent; hoc contra ex dolore interiori,&boni alieni odio nascitur. Vitia alia pœna ultrix à tergo sequitur; huic etiã præire ea solet. Invidia priùs in propria sævit *a* viscera, quàm in honorem proximi. Umbra virtutis est: hujus lucem fugiat necesse est, quisquis illam evitare volue-

a Putredo ossium, invidia. Prov. 14, 30.

voluerit. Quòd noctua Solis radios suis captet oculis, illud est, quod aliarum avium odium suscitat & invidiam: si intra noctis tenebras, & sua se abderet latibula, nullum illi à reliquis esset periculum. Inter æquales æmulationi haud facilè locus: fortunâ unius assurgente, alterius crescit invidia. † *Insita mortalibus natura, recentem aliorum felicitatem ægris oculis introspicere, modúmque fortunæ à nullis magìs exigere, quàm quos in æquo videre.* Infelici *b* lolio invidia similis est, quod tum primum prehendit segetem, quando ea altior est, & in fructus maturuit. Famam itaque dignitates, & officia honoratiora defugiat, quisquis invidiæ tela experiri non vult. * *Ex mediocritate fortunæ pauciora pericula sunt.* Regulus in tanta Neronis sævitia agebat securus, † *quia novâ generis claritudine, neque invidiosis opibus erat:* Attamen indignus esset hic metus generoso pectore. Quod alii nobis invideāt, excellentiæ nostræ præ iis signū. At nullos sentire æmulos, non optima nota. Melius sanè est, invidiā pati, quàm æquis animis tolerari ab omnibus. Invidia virtutis stimulus est, perinde enim ut rosa spinā conservat sic virtutem invidia. Facilè illa negligeretur, si obtrectatores deessent & lividi. Multos æmulatio evexit supra alios, multos invidia fortunatos reddidit. Æmulatio Carthaginis Romanā auxit gloriā, uti & famā Caroli V. Imperatoris, illa Francisci Galliarum Regis. Ecclesiæ Romanæ, immo & universæ Sixtum quintū invidia peperit, prima fortunæ ejusdē origo. Nihil hic melius, quā ista flocci pēdere, & conniti semper altiùs; donec invidum oculi deficiant, ut aspectu ultra sequi nō possit. Terræ umbra ad imum usq; è cælestibus orbem, elemētis citimū pertinet, & lunæ splendorē inficit; altioribus Planetis nihil officit. Vis solis, si vehementior fit, nebulas dispellit & dissipat. Æmulatio locum nō habet, ubi magna est inæqualitas, atq; adeò hoc unicum illi remedium est. Quò citiùs quis conscenderit altiùs, eò

† Tac. lib. 2, hist. b *Cùm autem crevisset herba, & fructum fecisset, tunc apparuerunt & zizania,* Matt. c. 13. 26. * Tac. lib. 14. Ann. † Idem ibid.

eò minùs invidiæ erit expoſitus. Fumum non efficit ignis, qui incenditur ſubitò. Interea, dum colluctantur quaſi inter ſe merita, naſcitur invidia, & contra eum arma ſumit, qui ſupra cæteros extollitur. Superbia & aliorum præ ſe contemptus, illa ſunt, quia in ſucceſſu proſpero invidiam conciliant, & miſcent odia. Modeſtia contra illam reprimit: Nemo enim ei invidet ùt felici, qui ſeipſum pro tali non æſtimat. †Hac de cauſſa Saul, poſtquam in Regem unctus fuit, mox in domum ſuam ſe recepit; atque ut palàm faceret, non efferri ſe dignitate regia, ſceptro tantiſper ſepoſito, aratro admovit manum.

§. Aliud item remedium eſt, non domi Fortunam ſuam ampliorem facere, ſed foris apud exteros: nam qui alium humili loco natum antè novit, nunc autem in altiori dignitatis gradu collocari videt, facilè hanc illi felicitatem invidet. Per oculos *c* magis, quàm per aures malum iſtud ſeſe in animum inſinuat. Multi clariſſimi Viri, ut aliorum fugerent invidiam, ſublimiores honorum gradus maluerunt effugere. Tarquinius Conſul, ùt invidiæ ſeſe ſubduceret oculis, ultro voluntarium elegit exilium. Valerius Publius tectis propriis flammam injecit, quorum amplitudo invidiam illi pepererat. Fabius *d* Conſulatu ſe abdicavit, ſic inquiens: *Iam ſpero, Fabiorum gentem invidia infeſtare deſinet.* Hos tamen ego deceptos exiſtimo, propterea quòd illud ipſum ſit vindictam concedere potiùs, aut ulteriorem anſam præbere invidiæ; quæ ubi ſemel perſequi aliquem inſtiterit, antè non deſinit, quàm eum ad extremam detruſerit miſeriam. Sol umbras non jacit, quàm diu in ſupremo cæli conſiſtit vertice; at quando declinat, & nobis propior fit, tum creſcunt illæ, & porriguntur longiùs. Sic prorſus invidia eum majori impellit impetu, qui in ruinam pro-

† 1. Reg. 10. & 11. c *Ut effugiamus nomen invidiæ, quod verbum ductum eſt, à nimis intuendo fortunam alterius.* Cic. in Tuſc. d *Non enim poterimus ulla eſſe in invidia ſpoliati opibus, & illa Senatoria poteſtate.* Cic. ad Att.

pronus jam eſt, aut labi incipit: & quoniam illa plerumque non niſi puſillanimes occupat, ſemper in metu eſt, ne rurſum in pedes ſeſe is erigat. Etiam poſtquam leonibus objectus fuiſſet Daniel, nondum tamen ſatis tutus videbatur Dario Regi ab iis, qui favorem ei regium invidebant; adeòque hominum invidiam metuens magis, quàm belluarum immanitatem, lapidem, quo lacum leonum obſtruxerat, † *obſignavit annulo ſuo, & annulo optimatum ſuorum, ne quid fieret contra Danielem.*

Interdum ad declinandam invidiam, ejúſque incommoda, conſultum erit in eandem Fortunæ navim eos admittere; quorum timeri poterat æmulatio. Ita *e* remora, quæ deforis navi adhæreſcens, curſum ejus ſiſtit; recepta intrò, vires perdit.

§ Invidia non ſemper proceras arrodit cedros: nonnunquam in humilibus ſpinis, quas natura ipſa odiſſe quodammodo videtur, ſuos fatigat dentes, & cruentat labra; uſque adeò ut miſerias etiam aliorum & calamitates abſque livore & indignatione intueri nequeat: ſive hoc eò accidat, quòd ejus malitia amens prorſus ſit; ſive quia ferre non ſuſtinet animi robur & conſtantiam illius, qui iſta patitur, aut illuſtrem famam, quæ ex fortunæ injuriis naſci ſolet. Habet præſentis libri Autor quamplurima, ob quæ vicem ejus meritò aliquis doleat; nihil verò, aut pauca certè, cur in invidia eſſe poſſit apud alios: eſt tamen, qui has illi curas, labores & fatigationes aſſiduas, non æſtimatas ſatis, aut remuneratas invideat. Et ſanè videtur fatalis hæc adverſus eum æmulatio: A ſe ipſa oritur abſque culpa, & ſæpe ea etiam illi affingit, quæ auditione priùs ipſe ab aliis accipit, quàm vel imaginari ſibi potuiſſet. Sed tamen tantùm abeſt, ut animus ejus tam candidus ſuæque obligationis memor turbari iſtis ſe ſinat, ut invidiam illam & indignationem amet potiùs; quippe quibus ſe veluti ſtimulis quibuſdam incitari,

† Dan. 6. 17. e *Peculiariter miratum, quomodo adhærens tenuiſſet, nec idem polleret in navigiū receptus.* Plin. l. 32. c. 1.

tari; & ad ulteriora impelli quotidie sentiat.

§. Principes itaq;, qui gradu & dignitate tanto sublimiores sunt aliis, hoc agant potissimùm, ut spernant invidiã. Cui tantum non fuerit animi, quomodo animi habebit satis, ut princeps sit? Velle autem aut beneficiis, aut rigore illam vincere, hominis esset planè imprudentis. Monstra omnia domuit Hercules, contra hoc nec robur profuit, nec beneficium. Nullius certè gratiâ plebs obtrectare desinit: quicquid enim præstiteris, debitum credit; quin majora semper sibi pollicetur, quàm accipiat. Obtrectationes extinguere non debent in principe gloriæ studium: nec ulla res in susceptis negotiis ejus terrere animũ. Canes lunã allatrant; sed hæc latratus illos facilè despicit, & institutum iter insistit. † *Ars prima regni est, posse invidiam pati.*

§. Nec valde nociva est Monarchiis invidia: enimvero virtutẽ plerumq; magis accendit, & illustriorem reddit; præsertim si princeps justus sit & constans, nec facilè calumniis fidem adhibeat. In Rebuspublicis tamen, ubi singuli partis rationẽ obtinent, & passionum suarũ desideria opitulantibus consanguineis & amicis possunt exequi, perquam periculosa est: concitat enim discordias, & clandestinas conspirationes; unde postea bella nascuntur civilia, ex his verò dominiorũ immutationes. Illa est, quæ superioribus sæculis Hannibalẽ, aliósque illustres heroës profligavit; hoc nostro verò in dubium etiam vocare potuit insignem fidelitatem Angeli Baduerii Clarissimi Veneti, quem meritò gloriam & ornamentum Reipublicæ istius dixeris. Vir fuit profectò boni publici tam amans & studiosus, ut ejectus etiam in exilium, & injustâ æmulorum persecutione oppressus, in omnibus tamen conservationi & saluti patriæ mirè studuerit.

§. Optimum invidiæ remedium in Rebuspublicis est communis omnium æqualitas, ut scilicet omnis põpa & ostentatio prohibeatur: nihil enim sic æmulationem excitat ac divitiarum splendor & amplitudo. Ea de caussa tantam adhibuit operam Respublica Romana,

† Seneca.

u

ut superfluis conviviorum sumptibus modum poneret; agros item, aliásque possessiones sic divideret, ut vires & facultates civium æquales essent.

§ Invidia haudquaquam decet principes, tantò cæteris sublimiores, tum quia inferioris vitiũ est adversus majores; tum etiã, quia exigua gloria sit oportet, quæ inclarescere aliter non potest, nisi obscuret alias. Pyramides in Ægypto inter septem *f* orbis miracula censebantur, eò quòd incidentẽ lucẽ ab omni latere sic exciperent, ut nullã in corpora vicina umbrã jacerent. Imbecillitatis signũ est, illius laborare penuriâ, quod aliis invidemus. Sed nihil magis indignũ principe, quàm si ipse præstantiæ & prudentiæ suorum Ministrorũ invideat: hi enim ejus quodammodo partes sunt ac membra; neque verò caput pedibus invidet, quòd robore polleant ad sustentandum corpus; aut brachiis, quòd laborent; in eo gloriantur potiùs, quòd ab instrumentis talibus instructũ sit. Amor tamen proprius interdum in caussa est, ut sicut Principes potestate præstant aliis, ita etiam donis tam animi, quàm corporis iisdẽ cupiant excellere. Etiam fama carminum *g* Lucani Neronem affligebat inter tot ac tantos honores, quibus fruebatur. Quare caveant sedulò, qui cum principibus agunt, ne cum iisdem de scientiæ aut ingenii laude videantur velle contendere; quòd si casus aliquando ita tulerit, cedant potiùs & palmam iisdem ultro deferant. Utrumque non prudentia solùm est, sed reverentia etiam principibus debita. In illo Dei palatio, quod vidit Ezechiel, coram astabant *h* Cherubini (scientiæ & sapientiæ spiritus) insigni cum modestia manus alis suis cooperientes. Illud ego optarem, ut princeps invideret cultui & venerationi, quam quidam nimis etiam

f *Pyramides in Ægypto, quarum in suo statu se umbra consumens, ultra constructionis spatia nullâ parte respicitur.* Cassiodor. l. 6. var. Epist. 16. g *Lucanum propriæ caussæ accendebant, quòd famam carminum ejus premebat Nero.* Tac. l. 15. Ann. h *Apparuit in Cherubin similitudo manus hominis subtus pennas eorum.* Ezech. 10, 8.

etiam ambitiosè deposcunt, hoc nomine, quòd apud eum gratiâ plus valeant,& illi chariores sint,atque adeò ut hos suos favores nimios aliquantum moderetur. Verùm nescio quo pacto gratia illa & favor fascinent animum principis, & invidiam exoculent. Saul *i* non rectis oculis aspiciebat Davidem, cùm præclara ipsius facinora, etiam in obsequium suum gesta, præ suis tamen celebrari conspiceret. Contra Assuerus *k* Rex facilè ferre poterat Amanum, quem singulari affectu prosequebatur, ùt Regem coli ab omnibus & suspici.

§. Nulla invidia plus habet periculi, quàm quæ est inter viros Nobiles; curandum itaque, ut honores & munera non videantur familiis certis esse hæreditaria, sed ab una transferantur ad alias,ita quidem, ut locupletiores occupentur in officiis,quæ pompam aliquam & sumptus postulant; pauperiores verò in iis,per quæ ad lautiorem redire fortunam,&nobilitatis suæ splendorem tueri valeant.

§. Æmulatio aliqua gloriosa, illa nimirum,quæ non virtuti, aut alienæ invidet excellentiæ,sed ea destitui se dolet, & egregiis experimentis qua fortitudinis, qua ingenii ad eam aspirare contendit, illa, inquam, meretur laudem : neque enim vitium censeri debet, sed scintilla quædam virtutis, quæ ex animo nobili & generoso eminet. Gloria, quàm Miltiadi victoria contra Persas peperit, ita accendit Themistoclis animum, ùt quicquid in eo esset vitii, flammæ illæ illicò absumerent; ipse verò in alium mutatus hominem,&quasi extra se positus, Athenas perambularet, ac diceret : † Nec *Miltiadis trophæis se è somno excitari.* Quamdiu Vitellius habuit æmulos, à vitiis sese abstinuit ; at simul ac illi defuêre; *tum ipse exercitúsque sævitia, libidine, raptu in extremos mores proruperunt.* Talis est æmulatio, quam

i *Non rectis ergo oculis Saul aspiciebat David à die illa.* 1. Reg 18. 9. k *Cunctique servi Regis,qui in foribus palatii versabantur, flectebant genua, & adorabant Aman.* Esth. c.3. 2. † Tac. lib. 2. hist.

quam Respublicæ fovere debent propositis præmiis, erectis trophæis ac statuis: anima enim est & spiritus, quibus illæ conservantur,&magis indies efflorescunt. Atque hanc caussam esse puto,cur Respublica Helvetica tam parum laboret suos fines ulteriùs extendere, & cur ex eadem tam rari viri illustriores prodeant, tametsi aliàs Natura virtutem & animi robur iis minimè denegarit: nam præcipuum eorum institutum est; servare inter omnes & in omnibus æqualitatem; quo casu cessat omnis æmulatio, atque adeò virtutes egregiæ & militares veluti ardentes prunæ sub cineribus sopiuntur.

§. Verùm quamvis illa inter Ministros æmulatio utilis videatur, non omni tamen vacat periculo: *Populus* enim,†*qui neminem sine æmulo sinit*, variè affectus est; unde dum isti uni, illi alteri plausum dant, contentio inter utrosq; oritur,&partium studio concitantur tumultus ac seditiones. Accedit, quòd ambitionis ardor, & cupiditas efferendi se supra alios ad fraudes, artésq; illicitas impellere soleat,& quæ honesta primùm erat æmulatio, in odium tandem atque invidiam degeneret. Offensus olim Metellus, quòd in Hispania citeriore Pompejo successor nominaretur,& gloriæPompejanæ invidia stimulatus,milites exautoravit,robur exercitus imminuit,&provisionem omnem incuriosus neglexit. Quod & Pompejus postea fecit, cùm resciseret Marcum Popilium Consulem sibi succenturiandum,& ne fortè triumphatis Numantinis gloriam is adipisceretur,antequam abiret officio, pacem cum iis fecit, Romano nomini admodum probrosam. Hoc nostro tempore Grolla in hostis potestatem concessit,non alia de caussa, quàm quòd inter Tribunos militares, qui subsidio mittebantur,de prærogativa esset contentio. Nihil æquè perniciosum principibus, nihil magis remedio indiget. Neque hic ullo modo dissimulandum,sed puniendus non is solùm,qui culpæ plus habet, sed & qui innocentior videri potest. Ille, quia caussam dedit;

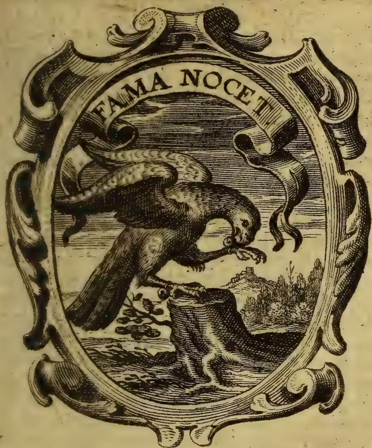
† Tac. lib. 14. Ann.

dit; hic verò, quia non cessit juri suo, & occasionem rei bene gerendæ elabi passus est. Qui rigor, si cui videatur nimius, utilitate boni publici, & exempli facile excusari poterit. Nulla magna resolutio absque aliqua permixtione injuriæ. Priùs ad obsequium principi oculos reflectere debet subditus, quàm ad existimationem propriam; postea satisfactionem postulet pro accepta injuria, & obsequium putet principi præstitum, quòd illam tantisper tolerârit. Insignis animi fortitudo est, in tali casu patientem esse: debet enim generosus animus Regis obsequium suis anteferre passionibus, & † *privata odia publicis utilitatibus remittere*. Aristides & Themistocles capitali diffidebant odio, cùm tamen ambo mitterentur unà legati, & urbis portam attigissent, dixisse fertur Aristides: *Vis Themistocles, tantisper hic seponamus privatas nostras simultates, repetituri eas postea, ubi egressi iterum fuerimus?* * Idem fecit Henricus Gusmanius Dux Assidoniæ, qui etsi aliàs Roderico Pontio Marchioni Gaditano ex privatis contentionibus infensus esset, boni tamen publici amore eidem opitulatum ivit, cùm Alhamæ à Mauris obsidione premeretur. Sed quia haud paullò facilius est, ea prævertere incommoda, quàm corrigere postea, cavendum erit principi, ne duos pari autoritate eidem muneri Ministros præficiat, nam † *arduum eodem loci potentiam & concordiam esse*. Tiberius sanè, cùm alium destinare deberet in Asiam æqualis cum illo dignitatis, qui tum provinciam illam administrabat, periculosum id fore ratus, M. Aletum *delegit è pratoriis, ne consulari obtinente Asiam, æmulatio inter pares, & ex eo impedimentum oriretur.*

SYM-

† Tac. lib. 1. Ann. * Mar. hist. Hisp. lib. 25. c. 1.
† Tac. lib. 4. Ann.

SYMBOLUM X.

FAlco è vinculis emiſſus, nolas è pedibus appenſas roſtro diſſolvere conatur, quippe libertati ſuæ no- tias; ſiquidẽ tinnitus ille & clangor vocis inſtar eſt, quæ el leviſſimo excitata motu Venatorem protinus ad- ocat, atque adeò in cauſſa eſt, ut miſer retrahatur in incula, tametſi in penitiſſimas ſeſe ſylvas abdiderit. Ieu! quàm multis malo fuit, virtutum & rerum cũ lau- le geſtarum rumor! quàm multos fama in invidiam dduxit, & duriſſimam iterum ſervire fecit ſervitutem! *Nec minus periculum ex magna* ſeu bona *fama, quàm x mala.* Nunquam Miltiades vitam infelix amiſiſſet n carcere, ſi fortis illius animus in tenebris dilituiſſet in-

† Tac. in vita Agric.

incognitus,aut si spiritus suos altiores moderatus su
ficere sibi putasset aliorum Atheniensium civium a
quare fortunam. Crevit victoriarum plausus,cúmq;in
vidiæ oculi tam splendentes famæ radios ferre hau
possent, à Republica illa in suspicionem vocari cœpit
quod æstimationem & gratiam mereri debuerat. Veri
ti nimirum sunt, ne suis tandem cervicibus jugum co
gerentur admittere, quod ille hostibus imponebat
plúsq; futurum & incertum infidelitatis periculum for
midarunt à Miltiade, quàm præsens illud & longè gra
vius, quod imminebat ab iis, qui apertè & palàm civi
tatis ruinam ac perniciem moliebantur. Suspicio ra
tionem in consilium non adhibet, nec finit istiusmod
metus res suis ponderare momentis, aut se à gratitu
dine debita corrigi. Maluit Respublica illa unius civis
licèt de se optimè meriti, carceres & infamiam, quàm
alios omnes in continuis suspicionibus vivere.[†] Car
thaginenses Sapphoni Hispaniæ administrationem ab
rogarunt, specie quidem Reipublicæ in patria procu
randæ; re tamen verâ, quia potentiam ejus, auctorita
témq; ampliùs ferre non sustinebant. Pari modo &
Hanonem, ejus in provincia successorem, tot tantisq
navigationibus celebrem mulctarunt exilio; nulla ju
stiore de caussa, quàm quòd ingenio & industria plu
valeret, ac liberæ civitati tutum putarent. Viderant e
inter homines primum manu leonem tractare, & cicu
rare, & metuere cœperunt, ne & ipsos tandem subju
garet, qui ferarum immanitatem domuisset. Ita vide
licet obsequia & egregia facinora remunerari solen
Respublicæ. Nemo civium suum reputat honorem au
beneficium, quod in universam confertur commu
nitatem, offensam tamen ejusdem & suspicionem
omnes ad se arbitrantur pertinere. Si præmio affici
endus aliquis, vix pauculi suffragantur; contra ut re
um faciant, nemo non satagit. Qui inter alios eminet
is jam in periculo est: nam zelus, quem habet, bon
publici, aliorum accusat inertiam; prudentia aliorum
insci

† Mar. hist. Hisp. l. 2. c. 5.

ıſcitiam detegit. Hinc iſta in obſequio Principum à
arendi ſtudio pericula; hinc virtus & induſtria, per-
ıde ac vitia odio ſunt. Saluſtius Criſpus, † *cui vigor*
nimi ingentibus negotiis par ſuberat, eò magis ut invidiam
moliretur, ſomnium & inertiam oſtentabat. Sed illud
eſſimum, offendi quandoque Principem, ſi à vigilan-
: Miniſtro excitetur, quem ſomno ſecum indulgere
ſe potiùs cuperet. Eapropter uti hypocriſis quædam
ſt, quæ virtutes fingit, & diſſimulat vitia: ita alia nunc
pus, quæ robur ac celſitudinem animi diſſimulet, &
ımam compeſcat. Agricola certè invidiæ metu ſuam
ıntopere occultare ſtuduit, ut qui tantam in illo ani-
ıi demiſſionem & modeſtiam cernerent, niſi aliun-
e de fama ejus inaudiiſſent, eam ex primo viri aſpe-
u nequaquam potuiſſent *a* augurari. Senſit cum tē-
ɔre incommodum hoc Germanicus; ſed ferre malu-
, quàm corrigere, quando Nationibus multis debel-
tis, trophæum erexit quidem, nomen tamen ſuum
ɔ famæ periculum eidem *b* inſcribere noluit. Sanctus
em Joannes tacito ſuo nomine refert inſignem illū
vorem ſibi à Chriſto Servatore in ſuprema cœna
hibitum, quæ ſi humana politica non fuit, pruden-
m tamen fuiſſe *c* modeſtiam non negarim. Sola eti-
n ſomnia de eminentia propria invidiam inter fra-
es ſuſcitant Capitis diſcrimen propè Joſephus adiit,
ım ingenuè magis, quàm prudenter percenſuit ſo-
nıum de ſpicarum manipulis, qui ſuo inter alios e-
cto ſe inclinaverant : nam vel excellentiæ umbra,
ımo ſolùm poſſe excellere, invidiam habet ſolli-
am. Gloria tam ob virtutes proprias, quàm alio-
D rum

† Tac. lib. 5. Ann. a *Viſo, aſpectóque Agricola quære-*
nt famam, pauci interpretarentur. Tac. in vita Agric. b
ebellatis inter Rhenum, Albimque nationibus exercitum
erii Cæſaris ea monimenta Marti, & Iovi, & Auguſto ſa-
viſſe, de ſe nihil addidit metu invidiæ, an ratus conſcien-
m facti ſatis eſſe. Tac lib. 2. Ann. c *Erat ergo recum-*
s unus ex diſcipulis ejus in ſinu Ieſu, quem diligebat Ie-
. Joann. 13, 23.

rum *d* vitia in periculo eſt. Vitium non æquè in homi-
nibus timetur, quia ſervos eos reddit; ac virtus, quia
dominos efficit; Dominium quippe habet ab ipſa Na-
tura ſibi conceſſum in alios; quod tamen nolunt Reſ-
publicæ penes unum ſolum eſſe, ſed æqualiter inte
omnes diſpertitum malunt.

Enimvero virtus, velut voluntaris quædam animo-
rum tyrannis, non minus in eos habet virium, quàm
vis ipſa & coactio: & quidem ad accendendam Reipu-
blicæ æmulationem, perinde omnino eſt, ſive ad ob-
ediendum uni alicui impellat ratio, ſive vis adigat
quin prior illa tyrannis quò juſtior, eò periculoſio
eſt, & minùs illi reſiſtitur. Atque hæc ipſa res Oſtraci
mo, ſeu exilio teſſulato, ùt Latini vocant, cauſſam de
dit, quo Ariſtides inter alios mulctatus fuit; cui viti
datum, quòd vir bonus & juſtus communi omnium
ſuffragio haberetur. Amicus virtuti maximè periculo
ſus eſt populi favor: illius quippe plauſus atq; admu
muratio haud ſecùs, ac delictum caſtigari ſolet, uti i
e Galeriano videre licuit. † *Breves* itaque *& infauſt*
ſemper fuiſſe *populi Romani amores*, etiam Germani
cus experimento didicit. Nec Principes, nec Reſpu
blicæ valde cupiunt, ut Miniſtros habeant admodu
excellentes, ſed ut tractandis negotiis ii pares ſin
Et hanc fuiſſe cauſſam ait Tacitus, cur Poppæus Sa
binus annos quatuor & viginti provinciarum præc
puarum procurationem obtinuerit, * *nullam* ſcilic
ob eximiam artem, ſed quod par negotiis, neque ſupra era
Magna ergo prudentia eſt, nôſſe ſuam occultare fa
mam, atque adeò omnem ingenii, fortitudinis a
excellentiæ cavere oſtentationem, & altiores cogit
tiones quaſi ſub cineribus abdere; tametſi fateor
nimo generoſo difficile ſit, intra pectoris anguſti
flan

d *Agricola ſimul ſuis virtutibus, ſimul vitiis aliorum*
ipſam gloriam præceps agebatur. Tac. in vita Agric. e *Nil*
auſus, ſed nomen inſigne & decora ipſi juventa, rumore vu
gi celebrabantur. Tac. lib. 4. hiſt. † Tac. lib. 8. Ann.
Tac. lib. 6. Ann.

flammam cohibere, quæ undique emicat, & novam indies appetit materiam, quò magis accendatur, & luceat. Sed persuadere id nobis possunt Illustrium Heroum exempla, qui à Dictatura ad Stivam aliquando reversi sunt, uti & eorum, quos portæ Romanæ capere haud potuêre; sed ingressi sunt triumphantes per dejecta urbis mœnia, trophæis inclyti, quique post devictas nationes receperunt sese in viles & humiles casas, ubi subinde revisit ad eos Respublica.

Nec sanè tam citò eos in lucem denuò produxisset, nisi eos vidisset tam gloriæ esse fugitantes: umbræ enim illa similis est, quæ insequentem fugit, sequitur fugientem. Major illius fama est & opinio, qui plus eam celare contendit. Rubellius Plautus mereri imperiū eo nomine videbatur, quia vivebat *f* occultior. t non ita in Monarchiis, ubi ascenditur altiùs, quia semel ascendi cœptum est. Viros fortes & animosos Princeps in pretio habet; Respublicæ timent potiùs. Ille præmiis & muneribus eos ad majora incitat; hæ suâ ingratitudine eosdē deprimunt. Nec timor solùm est, quo suæ metuunt libertati; sed titulus etiā, quem invidiæ prætexunt & æmulationi. Favor omniū & applausus, si uni soli civi fiant, suspecta haberi solent, & invidiam conciliant. Quod raro in principibus evenit, ad quos subditi gloria non facilè in invidiam adducitur: quin si quid laude dignum ab eo gestum fuerit, illud sibi vendicant, tanquam à suo profectum imperio. Animadversum hoc in Othone Imperatore * *gloriam in se trahente, tanquam & ipse felix bello, & suis ducibus, & suis exercitibus Rempublicam auxisset.* Debent itaque Ministri prudentiores felices rerum successus tribuere principi; facti cautiores exemplo Silii: qui malam propterea à Tiberio iniit gratiam, quòd

D 2 glo-

f Omnium ore Rubellius Plautus celebratur, cui nobilitas matrem ex Iulia familia, ipse placita majorum colebat habitu severo, castâ & secretâ domo, quantòque metu occultior, tantò plus famæ adeptus. Tac. lib. 14. Ann. * Tac. lib. 1. hist.

gloriaretur, se legiones continuisse in officio; adeòq
dictitare soleret, Tiberium nemini alteri, quàm sil
debere imperium: † *Destrui* nimirum *per hac fortuna*
suam Cæsar, imparémque tanto merito rebatur. Nec ali
de caussa Vespasiano Antonius primus displicuit, quàn
quòd esset * *nimius commemorandis, qua ipse meruisse*
Prudentior longè Agricola, qui † *nunquam in suam fa*
mam gestis exultavit, ad auctorem & ducem, ut Ministe
fortunam referebat. Ita virtute in obsequendo, verecundi
in prædicando, extra invidiam, nec extra gloriam erat. Il
lustre ea in re exemplum dedit omnibus belli duci
bus Joabus; qui quoties urbem aliquam ad deditio
nem compulisset, Davidem Regem admonebat ant
ut novas adduceret copias, adeòque ipsius auspicii
tribueretur *g* deditio. Habuerunt hanc præ aliis lau
dem Germani veteres, apud quos * *Principem suun*
defendere, tueri, sua quoque fortia facta gloria ejus assignare
præcipuum sacramentum erat.

§. Istis de caussis securior erit de præmio, qui Prin
cipi, quàm qui Reipublicæ aliqua præstitit obsequia
& faciliùs illius, quàm hujus demerebitur *h* gratiam
Minus quoque periculi est, si in illum delinquat ali
quis, quàm in istam: multitudo enim nec dissimulat
nec veniam largitur, nec misericordiâ commovetur
Æquè ad audendum prompta, sive cum periculo ten
tandum aliquid sit, sive injustè: quia enim seu metus
seu culpa ad multos pertinet, facilè sibi persuaderen
singuli, periculum illud non suo imminere capiti, ne
sibi istam inurendam *i* infamiam. Communitas fron
ten

† Tac. l. 1. Ann. * Tac. ibid. † Tac. in vita Agric. g *Nunc igitur congrega reliquam partem populi, & obside civitatem, & cape eam: ne cùm vastata à me fuerit urbs, nomini meo asscribatur victoria* 2. Reg. 2. 28. * Tac. lib. de Germ. h *Tarda sunt, quæ in commune expostulantur, privatam gratiam statim mereare, statim recipias.* Tac. lib. 1 Ann. i *Ita trepidi & utrinque anxii coeunt; nemo privatim, expedito consilio, inter multos, societate culpæ tutior* Tac. lib. 2. hist.

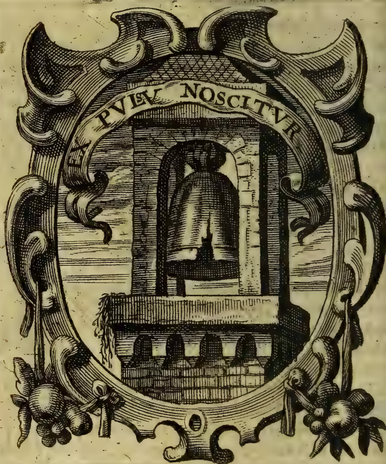
tem non habet, quæ possit erubescere; quemadmodum Princeps, qui sibi cumprimis, tum deinde suæ ac posterorum famæ non immerito metuit. Principi omnes ferè adulari solent, ea illi proponendo ante oculos, quæ ad gloriam faciunt: in Rebuspublicis[1] *paucis decus publicum curæ plures tuta differunt.* Princeps curare hoc debet, ut subditis suis faciat satis; in communitate cessat cura ista & solicitudo: quicquid enim illa molitur aut agit, communi omnium consilio fit, adeòque ad omnes pertinere creditur. Atque hinc fieri arbitror, quòd Respublicæ (non de iis nunc loquor, quæ Regibus pares sunt) in fide pactorum tuenda plerumque haud satis constantes sint & fidæ: nam illud solum pro justo habent, quod ad earundem conservationem, amplitudinem, & libertatem, quam profitentur, videtur conducere; qua in re admodum illæ superstitiosæ sunt. Veram se colere libertatem autumant, & plurima tyrannorũ idola servili submissione venerantur. Nemo non imperare se credit, & omnes obediunt. Contra dominatum unius tanquam venenum aliquod omnes theriaca sese muniunt, & multorum imperium avidè ac securi hauriunt. Tyrannidem exterorum reformidant; illam domi suæ natam non agnoscunt. Multus ibiq; de libertate sermo, & nusquam ea reperitur. Imaginatione omnes, reâpse nemo eam possidet. Instituant nunc comparationem confœderatæ Belgarum Provinciæ inter libertatem, quâ fruiti sunt quondam, & istam præsentem, & expendant diligenter, utra ex his major sit; num item eâ olim experti sint servitutem, ea perpessi damna, & tributorum exactiones, quas nunc experiuntur & sentiunt. Cogitent quarumdam Rerumpublicarum Subditi, vel ipsi etiam Magistratus; qui in alios habent imperium, ullúsne Tyrannus esse potuerit, qui duriori eos servitute opprimeret, quàm idem illi, quos sibi ipsi tuendæ libertatis constituerint Patronos, cùm nullus omnino sit, qui eâ sincerè utatur, aut cui in actionibus suis liberè esse liceat.

[1] Tac. l. 12. Ann.

Omnes ſuſpicionum ſuarum miſerrima mancipia ſunt. Sui ipſius Tyrannus eſt ejuſmodi Magiſtratus, & verè de iis dici poteſt, quòd [t] *magis ſine Domino vivant, quàm in libertate*, quantò enim magis è ſervitutis vinculis ſeſe conantur eximere, tantò magis iiſdem ſeſe [k] illaqueant.

[t] Tac. lib. 2. Ann. [k] *Sed dum veritati conſulitur, libertas corrumpebatur.* Tac. lib. 1. Ann.

SYMBOLUM XI.

Lingua inſtrumentum eſt, quo ſenſa ſua mens exprimit. Nam aut illius beneficio ſeſe explicat, aut calami, qui velut lingua quædam muta alterius vicem ſubit, interdum, & verba efformat in charta, quæ voce oporteret eloqui. Ex utraque porrò animi cujuſq; do-

dotes & magnitudinem licebit conjicere:† *In lingua enim sapientia dignoscitur, & sensus, & scientia, & doctrina in verbo sensati.* Quamobrem Alphonsus Rex dictus Sapiens, dum suis persequitur legibus, qualem in sermone se gerere, quave moderatione in loquendo Princeps uti debeat; sic ait inter cætera: * *Ca el mucho fablar faze en vilescer las palabras fazele descubrir las poridades, e si el no fuere ome de gran seso, por las sus palabras entenderan los omes la mengua, que à del. Ca bien asi como el cantaro quebrado se conoze por su sueno, otro si el seso del ome es conozido por la palabra.* Et sanè videtur Alphonsus Rex comparationem istam ex his Persii carminibus mutuatus:

† ——— *Sonat vitium percussa maligne*
Respondet viridi non cocta fidelia limo.

* *Oratio vultus animi est, si circumtonsa est, si fucata & manufacta, ostendit illum non esse sincerum, & habere aliquid fracti.* Ad quod declarandum alio nobiliori, magisque accommodato Emblemate uti placuit. Campanâ scilicet, quæ Principis Symbolum est; illa siquidem suspensa ex editiori urbis loco, omnes civium actiones gubernat ac dirigit; & si vel metallum probatum non sit, vel aliud lateat vitium, è sono a illicò dignosci potest. Ad eundem ferè modũ Princeps universale quoddam suorum subditorum horologium est, tanquam qui è motu verborum ipsius magnam partem dependeant; per ista aut existimationem sibi apud illos conciliat, aut deperdit: nemo enim quisquam est, quin è Principis sermone de ejusdem natura, ingenio, & affectibus augurari velit: Nullum est verbum, quod non studiosissimè captent audientes. Manent altâ mente reposta singula, quæ narrata dein aliis multorum subjacent examini, & à variis variè explicari solent. Addo illa etiam, quæ in secessu & non cogitanti forsan exciderunt, profunda censeri, & mysteriorum plena; nec casu

† Eccl. 4. 29. * Lib. 5. tt. 2. p. 2. † Pers. * Seneca Epist. 15. a *Vas fictile ictu & sono, homo sermone probatur.* Meliss. serm. 48. tom. 5. bibl.

solùm dicta, aut fortuitò. Eapropter decet omnino, ne mentem illa præveniant, sed *b* ut præmeditata sint, & non nisi prævia temporis, loci, personarum consideratione proferantur. Nam

——— *Nescit vox missa reverti,*

† Ut ait Horatius; cui suffragatur Alphonsus Rex: * *Eporende todo Ome, e mayormente el Rey, se debe mucho guardar en su palabra, de manera, que sea acatada, e pensada, ante que la diga: ca despues, que sale de la boca, ne puede Ome fazer, que no sea dicha.* Unde gravissima oriri possunt incommoda: Regum enim *c* verba præcipua sunt gubernandi instrumenta. *Mors & vita in manu linguæ*: honor & ignorantia; prosperitas & ruina subditorum. Ideo Callisthenem monebat Aristoteles, cùm eum ad Alexandrũ Magnum mitteret, ut pauca cum eo colloqueretur, & non nisi de iis, quæ placere eidem possent; eò quòd res plena esset periculi, cum eo agere, qui in lingua sua vitæ necisque circumferret potestatem. Nullum ex ore principis exit verbum, quod non singularem habeat emphasin. Si de negotiis loquatur, mandata sunt: si de delictis, sententiæ decretoriæ: si de promissis, obligationes. Per istiusmodi verba aut rectâ incedit viâ, aut ab eadem deflectit obedientia. Videant itaque Principes, quomodo utantur hoc linguæ instrumento, quàm Natura non mero utiq; casu dentibus ceu firmo quodam muro seclusit & circumsepsit. Neque minùs ad domandam linguam, quàm ad equum coercendum fræno *d* opus est. Modicum quidem corporis membrum est; sed gubernaculo simile, in cujus motu totius navigii salus aut interitus vertitur. Lingua in lubrico sita est, facillimè labitur, nisi firmet prudentia. Hinc illa Davidis Prophetæ petitio: † *Pone Domine custodiam ori meo, & ostium circumstantiæ labiis meis.*

§. Quòd

b *A facie verbi parturit fatuus, tanquam gemitus partus infantis* Eccli. 19. 11. † Horat. * Lib. 1. tt. 4. p. 2. c *Et sermo illius potestate plenus est.* Eccle. 8. 4. d *Aurum tuum & argentum confla, & verbis tuis facito stateram, & frenos ori tuo rectos.* Eccli. 28. 29. † Ps. 140. 3.

§. Quòd si eò etiam sese demittat Princeps, ut cum
quovis familiariùs colloquatur, id existimationem e-
us, atque auctoritatem prorsus prostituit, aliáque ac-
ersit incommoda; nisi tamen fortè notitiæ alicujus
apiendæ caussâ id fieret Quisquis enim negotia per-
ractanda habet, principem aliquem cuperet apprimè
rudentem, & de rebus suis instructum quàm optimè:
quod ferè est impossibile, eò quòd ‡ Princeps suâ sci-
ntiâ cuncta complecti nequeat, & si forsan minùs a-
tè ad propositum respondérit, negotiorum minùs
apax judicabitur, aut incuriosus. Præterquam quòd
unquam ferè dotes ac talenta principis tanta esse de-
rehendantur, quanta est existimatio, quæ de iis à ple-
isque solet concipi. Et propter ejusmodi pericula ma-
ebant olim Romani Imperatores per codicillos se-
um agi, atque ipsi postea in scripto responsa dabant;
um ut tempus maturè deliberandi suppeteret, tum
tiam, quia calamus minus periculi conjunctum ha-
et, quàm lingua. Hæc siquidem responsum diu dif-
erre commodè non potest, potest autem calamus.
ejanus, quantumvis e Tiberio gratiosus, scripto ta-
nen eum adibat. Quædam nihilominus sunt nego-
ia, quæ oretenus tractare præstat, quàm scriptione,
unc præsertim, quando haud satis videtur tutum in
liorum relinquere manibus scripturam, quæ perpe-
uum quoddam est testimonium, & pluribus obnoxi-
m explicationibus, quàm verba ore prolata; quæ sic-
ti celerrimè transeunt, nec tenaciter hærent in me-
noria, ita ad dandam actionem certam minùs idonea
unt. Cæterùm sive hoc, sive isto modo respondeat
'rinceps, illud semper tenendum, * *multum brevi
ermoni inesse prudentiæ*, & vel hoc nomine eum Prin-
ipis decere majestatem; unde & † *Imperatoriam bre-
itatem* vocat Tacitus. Enimvero linguâ utendum, ùt
ladio, hoc est, ita ut ne apertum pectus ferienti ex-

D 5 po-

‡ Tac. l.3. Ann. e *Componit ad Cæsarem codicillos: mo-
s quippe tum erat, quamquam præsentem, scripto adire.*
Tac. lib. 4. Ann. * Sophocl. † Tac. l. 1. hist.

ponas; qui totum aperit animum, periculo ſeſe objicit. Diſcurſus breviores efficaciores ſunt, & multa in receſſu habent animo ponderanda. Nihil æquè regii muneris eſt, ac pauca loqui, & multa audire. Nec minùs convenit nôſſe tacere, quàm nôſſe loqui. In hoc homines habemus Magiſtros; in illo ipſum Deum, qui ſemper ſilentium nos docet in ſuis myſteriis. Ad divinitatem accedit propiùs, qui tacere didicit. † *Stultus quoq; ſi tacuerit, ſapiens reputabitur, & ſi compreſſerit labia ſua, intelligens.* * *In ore fatuorum cor illorum: & in corde ſapientium os illorum.* Illud prudentiæ eſt, neutra ex parte transgredi limites, utrumque enim periculoſum.

—— Ut diverſa ſibi, vicináque culpa eſt,

‡ *Multa loquens, & cuncta ſilens.*

Tunc loqui convenit, cùm ſilentium aut Principi aut veritati præjudicat. Majeſtas ſolo etiam nutu ſeſe abunde explicat. Silentium mutum opportuno tempore magna in Principibus facundia eſt; & ſignificantiùs animi ſenſa ſolet exprimere ſola morum gravitas & modeſtia, quàm ipſa verba: quòd ſi his aliquando utendum, ſincera ſint oportet, cum regia quadam in ſentiendo libertate.

* *Liberi ſenſi in ſimplici parole.*

Etenim cum exaggerationibus nimiis, cum juramentis & teſtimoniis non neceſſariis fidem aut amittunt omnino aut certè ſuſpectam faciunt. Gravia ergo ſint abſque faſtidio, gratioſa abſq; ſollicitudine, conſtantia ſine aſperitate, communia denique abſque vulgaritate. Quin & apud Deum plus ponderis ac momenti habere videntur f verba aptè compoſita.

§. Verùm tamen nulla alia in re prudentiori linguæ & calami moderatione opus eſt, atque in promiſſis, in quibus principes aut ex innata quadam animi generoſitate, aut ad intentos fines faciliùs aſſequendos, aut ad evitanda pericula, conſueverunt eſſe liberaliores; ſed dum fidem liberare poſtea nequeunt, perit autoritas

† Prov. c. 17. * Eccli. 21. 29. ‡ Auſon. * Taſſo. f *Non parcam ei, & verbis potentibus & ad depreſandū compoſitis.* Job. 41. 3.

ritas,& aliorum sibi accersunt inimicitias, adeò ut sa-
tiùs *g* fuisset nunquam ita largiter polliceri. E promis-
sis non fideliter exsolutis plura exorta sunt bella quàm
ex illatis injuriis : in his siquidem non æquè semper
locum habet utilitas, atque in illis, & Principes ple-
rumque magis proprio moventur commodo, quàm
acceptis injuriis. Polliceri prolixè,& promissa non sol-
vere, superior contumeliam interpretatur; inter æqua-
les injustitiæ; apud inferiorem tyrannis censetur. Ne
ergo præceps sit lingua ad pollicendum, antequam
certò constet *h* præstari posse quod promittitur.

§. Sed& in comminationibus lingua limites facilè
transilit, nam iracundiæ calor celerrimè illam com-
movet : cùm verò vindicta deinde passioni animi par
esse non possit, necesse est prudentiæ, immo & pote-
statis supremæ auctoritatem haud parum imminui.
Consultiùs ergo fuerit, dissimulare tantisper offensas
ut satisfactionis effectus antè expendi queant, quàm
illam Princeps comminetur. Qui minis utitur priùs,
quàm manibus, iis solis ulcisci se cogitat, aut hostem
commonefacere. Nulla comminatio gravior, quàm
mutum silentium. Ignes cuniculis subjectos, sed jam
displosos, nemo ampliùs metuit, qui autem sub agge-
ribus adhuc abditi delitescunt, semper magis formida-
biles sunt : nam effectus imaginationis longè solent
esse majores, quàm sensuum.

§. Obmurmuratio plurimum invidiæ & jactantiæ
propriæ admixtum habet, & solius fermè Inferioris
est adversus Superiorem, atque adeò indigna omnino
Principe, à cujus labiis nullius cujuspiam honori pe-
riculum creari debet. Si vitia grassari videat, ea puni-
re oportet; si defectus alios leviores, aut corripiat, aut
dissimulet.

§. Laus virtutis, rerum bene gestarum & obsequio-

g *Multò melius est, non vovere, quàm post votum pro-
missa non reddere.* Eccle. c. 5.4. h *Noli citatus esse in lin-
gua tua; & inutilis, & remissus in operibus tuis,* Eccli. 4.
34.

rum, pars quædam est præmii, & ad ulteriorem sui ipsius æmulationem laudatum exstimulat; quin & aliis quoque calcar admovet. Collaudare tamen promiscuè subditos, periculo non caret: cùm enim judicium illorum varium sit atque incertum, illa verò laus sententia quædam quasi definitiva, deprehendi cum tempore poterit, temere prorsus hanc illis datam fuisse laudem; interim honoris tuendi gratiâ Princeps id, quod semel approbavit, revocare facilè non audebit. Magnâ igitur prudentiâ, tum hac ipsa de caussa, tum ut ne invidiæ occasionem det aliis, in personis laudandis opus habet; quod & S. Spiritûs est oraculum: * *Ante mortem ne laudes hominem quenquam.* Propria fuit Stoicorum præceptio, neminem temere ornandum laudibus, eò quòd nulla penè res omnino certò affirmari possit, & nos quoque in iis, quæ laude videntur digna, falsâ sæpe opinione deludamur.

* Eccli. 11. 30.

* *

*

SYMBOLUM XII.

COr humanum ſapiens architectrix Natura in intimum pectus abdidit; ne tamen propterea fortè, quòd occultum & ſine teſtibus ſit, contra rationis præſcriptum quippiam ageret, unà homini indidit nativum illum colorem, aut flammam ſanguineam, quâ Verecundia frontem ſuccenderet, & reum cor faceret, ſi qua in re abiret ab honeſto, ſentiretur aliter, ac lingua loqueretur, cujus utriuſque idem ſemper deberet eſſe motus, & mutua in omnibus conſenſio. At ſignum illud, quod à prima ſtatim pueritia ſeſe prodit, ſenſim obducit malitia. Quam ob rem, cùm minimè ignorarent Romani, quanti momenti eſſet veritas, ad ſtabiliendas in Republica hominum socie-

tates&commercia mutua,adeòque nihil magis cupe-
rent,quàm utVerecundia ab ea deſciſcendi inter mor-
tales ſarta tecta ſervaretur, ſuſpendebant è parvulo-
rum collo cor aureum (quodBullam dicebant) hiero-
glyphicum, Auſonio teſte,à Pythagora inventum,ad ſi-
gnificandam ingenuitatem,quam in ſermone profiter
debent homines, & ſinceritatem veritatis,geſtando ir
pectore detectum quaſi & apertum cor, genuinum
veritatis illius Symbolum. Atque hoc ipſum eſt, quoc
communiter indicare volumus, cùm de homine vera
ce dicimus,eum cor ſuum in manibus gerere. Idem&
ſacerdotes Ægyptii per Sapphirum innuebant, quem
locabant in pectore Principum ad eandem veritatem
ſymbolicè repræſentandam : quemadmodum & Mi
niſtri juſtitiæ aliquam ejuſdem effigiem geſtare con
ſueverant. Neque tamen ideo cuipiam videri debet,ſ
Princeps tam ſimplex & apertus fuerit veritatis cul
tor, deceptionibus fortè & fraudibus per hoc anſan
dari: nam contrà potiùs nihil illa efficacius ad dolo
iſtos cavendos,&procul arcendum mendacium,quoc
in veritatis frontem liberis intueri oculis nunquan
audet. Eodem, opinor, & Pythagoræ pertinebat mo-
nitum,ut ne averſus à Sole quis loqueretur; quo qui-
dem ſignificare voluit,nihil dicendum unquam,quoc
à vero alienum ſit: nam qui ſibi non temperat à men-
dacio, ferre non ſuſtinet lucidiſſimos veritatis radios,
duplici nomine per Solem adumbratæ; tum quòd ſo
lus & unicus ille ſit, tum quòd tenebras diſſipet, &
fuget umbras, reſtituendo rebus omnibus veram lu-
cem, & nativos ſuos colores, uti Emblema præſens
exhibet; in quo ſimul ac ſupra Horizontem fax iſta
aſcendit, mox noctis diffugiunt tenebræ, & obſcura
ſylvarum latibula repetunt nocturnæ aves, quæ aliàs
eà abſente, & noctis —— *per amica ſilentia* ſuas tan-
tiſper captabant prædas, dum volucres aliæ quieti in-
dulgerent, & ſomno. Quàm confunditur noctua, ſi
caſu aliquo in Solis conſpectum veniat! In clariſſima
ejus luce hìc illic offendit, & ſeſe implicat ; excœcat
eam

am omnino splendor iste, omnésque illius eludit ar-
:s. Ullúsne esse potest ingenio tam versuto aut vafro,
uem in præsentia ingenui Principis, & cui sincera ve-
itas maximè cordi est, non illicò fraus omnis atque
stutia destituat? *

——— † *Magni præsentia veri*;

it ille. Nulla tam potens vis est, quæ candidioris ani-
ni consilia penetret, si candori isti prudentiæ quidam
uasi recessus non defuerint. Quicquamne mundi hu-
is oculis magis patens atque apertum, quicquamne
acidius, magisve umbris ac tenebris oppositum, quàm
ol? Et tamen, si quis in ejusdem radios aciem velit
ntendere, abyssos quasi deprehendet, nescio quas &
acis obscuritates, quæ sic obfuscant, & hebetant ocu-
os, ut quid viderint, edicere ipsi nequeant. Haud ali-
er ad candorem veritatis occœcatur malitia, & suis e-
ertitur fundamentis, nec jam viam aut modum repe-
t, quo artibus suis porrò fallat. Dignissima Principe
istoria, fraudes & techinas ingenuitate, veritate men-
acium triumphare. Mentiri servorum est; atque ad-
ò generosum Principis animum *a* haudquaquam de-
et; cui vel maximè danda opera, ut Deo, qui ipsa est
eritas, quàm simillimus sit. * *Onde los Reyes* (ait de
lla Alphonsus Rex sæpe laudatus) *que tienen su lugar
n la tierra, à quien perteneze de la guardar mucho,
eben parar mientes, que no sean contra ella diziendo pala-
ras mentirosas*. Et paullò infra in eadem lege aliam ejus
ei adfert rationem. † *E de mas, quando el mintiesse en sus
alabras, no le creerian los Omes, que le oyesen, maguer dixes-
: verdad, e tomarian ende carrera para mentir.* Expertus
oc fuit * Tiberius, *qui ad vana, & toties irrisa revultus,
e reddenda Republica, utque Consules, seu quis alius regi-
ien susciperet, vero quoque & honesto fidem demisit.*

§. Quantò Monarchiæ sunt grandiores, tantò va-
nita-

† Virgilius. a *Non decent stultum verba composita, nec
rincipem labium mendax*. Prov. 17. 7. * Lib. 3. tt. 4. p. 2.
Id. ibid. * Tac. lib. 4. Ann.

nitati & mendaciis *b* magis expositæ sunt. Fortunæ be-
nigniores radii obtrectationum contra se nebulas fa-
cilè attrahunt. In magnis Imperiis omnia in sinistram
trahuntur partem, & calumniis sunt obnoxia. Quod
vis aperta nequit efficere, sæpe calumnia molitur, aut
cuniculis occultis, aut insertis etiam cuneis, qua in re
forti animo opus habet, qui aliis imperat; ut ne cur-
sum suum immutet, aut importunis calumniantium
vocibus ab eodem retardari se sinat. Nunquam non
eminuit constantia ista, & firmitas animi in Hispania
Regibus, quibus quasi proprium semper fuit, invidi-
am & æmulorum obtrectationes despicere; quo unc
propè artificio plurimæ ifiiusmodi dispulsæ sunt ne-
bulæ, quas sicut Imperii Majestas excitat, ita easdem
vi veritatis vicissim discutit, haud secùs ac vapores So-
lis calor attenuat. Quàm infames libellos, quàm ma-
nifesta mendacia, quæ figmenta, quás calumnias con-
tra Hispaniæ Monarchiam sparserunt sæpe malevoli
Neque tamen æmulatio ista ullam aspergere potui
maculam administrationi tam justæ regnorum, qua
in Europa possidet, quòd palàm illa sit, & in oculis
omnium. Inter alia ut novis artibus, & confictis men-
daciis dominatio ejus magis invisa redderetur, ad
eòque provinciæ rebelles ad reconciliationem minùs
adjicerent animos, autor nescio quis, nomine Cha
pensis cujusdam Episcopi librum divulgavit, in quo
multis persequitur, quàm inhumaniter & malè ab
Hispana gente tractati fuerint Indiarum populi. Atq
ut ea mendacia faciliùs fidem invenirent, primùm
in ipsa Hispania sparsus fuit liber iste, tanquam Hi-
spali typis editus, & in alias deinde linguas translatus
est. Ingeniosa sanè inventio, & acuta malitia, magisq
noxia, quàm fortè credi possit: quippe quæ in since-
ris quibusdam animis plurimùm operata est mali, ets
prudentiores plerique mox fraudem agnoverint, si
quidem ista omnia satis confutat insignis Religioni
zelus & justitia, quam Hispana Natio ubivis terrarum
con-

b Cuncta magnis imperiis objectari solita, Tac. l. 4. Ann

onstantissimè semper exercet ac tuetur, nec sibi ipsa
n solis Indiis dissimilis est. Illud tamen non diffite-
r, sub primam Americæ invasionem quædam non
mnino probanda accidisse; sed eorum duntaxat vi-
io, qui cùm orbem hunc cognitum animi sui ampli-
udini nimis etiam angustum crederent, ausi fuêre
ermissu magis sui Regis, quàm jussu, aut electione,
uam alibi experiri fortunam, & novas hactenus in-
ognitas inquirere regiones, ubi populos offendêre
arbaros, idolorum cultui superstitiosè deditos, ipsis
tiam feris immaniores, qui ferino more humanâ
arne vitam propagabant, quorum inhumanitas, præ-
erquam vi & extremo rigore domari non potuit. At-
amen mox incommodis istis provisum de remedio
Regibus Catholicis; hi namque eas in oras certos
um potestate ablegârunt commissarios, qui in eos,
quos deliquisse deprehenderent, severè animadver-
erent, & justitiæ apud Indos integritatem tuerentur;
nulta deinde paternè ordinârunt, quæ pro eorundem
acerent conservatione: inter quæ illud non in postre-
nis numerandum, quòd eos à gravissimis eximi vo-
uerint laboribus, quibus tum in metalli fodinis, tum
liis in rebus exercebantur quotidie, antequam re-
iones istæ detegerentur. Miserunt præterea viros A-
ostolicos, qui fidei Christianæ mysteria eos studio
naximo edocerent; quin & propriis suis ac regiis
umptibus fundârunt Episcopatus, erexerunt templa,
: sustentârunt religiosas familias, in Ecclesiæ istius
ecens plantatæ utilitatem & gratiam: ita quidem, ut
b eo tempore, quo provinciæ tam vastæ in Hispano-
um concessere potestatem, etiam in novorum Do-
ninorum absentia, nihil tamen eorum, quæ regii sunt
auneris, desiderari ipsi passi sint. Quo in genere im-
erii hujus procuratio, & Ministrorum vigilantia, i-
sius etiam Solis, Lunæ, stellarúmq; in hæc inferiora
ominium & operationes superare quodam modo
ideri possunt: quoties enim vel per solas pauculas
oras, ut quotidie accidit, Solis hujus præsentia uni-

sub-

subtrahitur Hemisphærio, perturbatur & confunditu alterum, dum Malitia nocturnis sese vestit & contegi tenebris, ac sub caliginis istius velut larva homicidia furta, adulteria, aliáque nefaria admittit flagitia; quibus omnibus incommodis providentia Solis caveri satis non potest; esto, supra mundi horizontē nocturno etiam tempore crepusculi spargat aliquid, aut muneris sui partes Lunæ tanquam Vice-Reginæ, ac Stellis veluti Ministris suis interim deferat, iisq; radiorum suorum auctoritatem communicet. Ex hoc itaque nostro orbe moderantur pariter alterum Hispaniæ Reges in Justitia, in Pace, in Religione, cum eadem omnino felicitate politicâ, quâ Castellæ regna fruuntur & gaudent. Ne tamen his suis artibus triumphent æmuli, & hostes Monarchiæ Hispanicæ; atque ut omnes istius libri calumniæ penitùs elidantur, faciamus omnia ista mala, quæ confinxit malitia, Indos perpessos esse, & componamus cum iis, quæ hac nostra memoria in bellis variis tam contra Genuam, quàm in Germania, Burgundia, & Lotharingia re ipsa experti sumus, & luce clariùs apparebit, mendacium illud ad horum veritatem neutiquam accedere. Quæ unquam crudelia tormenta contra Innocentiam à Tyrannis fuêre excogitata, quæ his nostris temporibua usurpari non vidimus, non jam adversus gentes inhumanas ac barbaras, sed Nationes cultas, civiles ac fideles; nec hostiles eas semper, sed contra seipsas etiam; nullâ habitâ ratione aut propinqui sanguinis, aut pietatis in patriam. Quoties vidimus ipsas auxiliares copias in eum, à quo submissæ fuerant, arma sua convertere? Magis cruenta defensio fuit, quàm aperta læsio. Nihil inter protectionem intererat & spoliationem; nihil inter amicitiam, & hostilitatem. Non illustribus ædificiis, non locis sacris à ferro & flammis parcitum. Intra breve tempus pagos innumeros, castella, urbes suis vidimus sepeliri cineribus, & provincias undique refertas incolis in desertissimas verti solitudines. Nec tamen illa humani sanguinis sitis expleri aut satiari potuit.
Nihil

ihil tunc novum, in hominum pectoribus, perinde
; arborum truncis sclopetorum atque ensium vim
:periri, non in ipso pugnæ ardore solùm, sed postea
iam, quàm primus Martis furor desævisset. Jucun-
ssimum oculis erat spectaculum, deformes morien-
um vultus, & trementes artus contueri. Quoties dis-
cti hominum ventres præsepiorum fuère loco? Non-
unquam (horrendum dictu!) intra ipsa Matrum vi-
era latentes adhuc, & permisti cum avena & paleis
nelli fœtus equis cesserunt in pabulum. Cùm vitæ
sius jactura experimentum sumebatur, quantum a-
æ humanum caperet corpus, aut quamdiu absque
imento vitam producere quis possit. Virgines Deo
catæ fuerunt violatæ; constupratæ honestiores filiæ;
atronarum pudicitiæ illata vis, in ipso parentum &
aritorum conspectu. Mulieres, æquè ac aliæ prædæ
spolia, aut pretio veniebant, aut vaccis cōmutaban-
r & equis, ad usus minùs honestos atque illicitos. A-
icolæ juncti curribus, equorum instar vehere coge-
intur onera, atque ut reconditas opes proderent,
pedibus, imo & verendis (sine pudore loqui) pendu-
s in ardentes fornaces sic demittebant. Ante paren-
m oculos miserè trucidabant liberos, ut paternus a-
or in alieno charissimorum pignorum operaretur
olore, quod non poterat proprius. In nemoribus &
lvis, quæ latibula feris præbent, hominibus locus nō
batur, quo sese tutò abstruderent; nam canibus ve-
ticis eos pervestigabant, & vestigiorum indicio pro-
icebant in lucem. Non profundi lacus à tam inge-
osa cupiditate & rapina securi erant; uncis & reti-
is inde extracta sæpe sunt utensilia. Nec demortuo-
m ossibus quietis manere licuit, tumuli eversi, &
ármora, ut scrutarentur, quid sub iis lateret abdi-
m. Nulla ars magica est aut diabolica, quâ usi non
erint, ut aurum atque argentum è latebis eruerent.
evitiâ & cupiditate multæ hominum myriades pe-
ère, non animi vilitate; quemadmodum Indi,
quo-

quorum extirpationem divina permisit Justitia, e
quòd tot sæculis contra conditorem suum rebelle
extitissent. Non ego isthæc recenseo, ut ullam incu
semNationem, scio enim plerasque ferè omnes in bar
bara isthac atque inhumana tragœdia suas egisse par
tes: sed solùm, ut à calumnia gentem Hispanam vin
dicem. Mitissimus etiam animus, & formatus optimè
aliquando in periculo est, ne extra limites abeat. Im
becillæ naturæ nostræ vitium est, quòd nulla actic
tam bruta sit, quâ se contaminare non possit, si Reli
gionis aut justitiæ fræno careat.

SYMBOLUM XIII.

ABsentiam Solis supplet Luna, dum nocti præsi-
det. E variis illius motibus, augmento & decre-
men-

ento rerum harumce inferiorum vigor & conserva-
) dependet, & tametsi tantò pulchrior illa sit, quan-
hæ obscuræ magis, & de se imbecilliores, utpote
ıæ esse suum ab illius luce hauriant; nemo tamen
t, qui vel ea de caussa, vel propter alia innumera e-
s beneficia magnopere ad eam advertat, ne tum
uidem, cùm lumine plenam sese exhibet. Quòd si
erò interdum terræ interjectu Eclipsin patiatur, &
orporis sui non jam illustrati à Sole, ut paullò antè
ectantibus sese offerebat, sed opaci & obscuri, pan-
at defectus, omnium illicò notatur & observatur o-
ulis; quin longè etiam antè, quàm eveniat, præver-
t curiositas, & omnes illius passus gradatim & mi-
utatim in numerato habet. Quid Principes aliud
ınt, quàm Planetæ quidam terrestres & Lunæ, in
uas divinus ille justitiæ Sol suos diffundit radios pro
erreno regimine? †nam si astra illa rebus dominantur;
i animis imperant. Hanc caussam fuisse reor, cur Per-
arum Reges ementitis quibusdam radiis Solis & Lu-
æ formam imitarentur, ut nimirum astris haberen-
ur suppares. Inter eosdem Rex Sapor *a* ad Constan-
ium Imperatorem scribens, Solis & Lunæ fratrem
ese nuncupabat. Splendescit inter reliquos homines
Principum dignitas, tanquam qui in sublimioribus
otentiæ & imperii orbibus constituti, adeòque o-
nnium censuris sunt expositi. Colossi sunt, qui à de-
oro deflectere nequeunt, quin mox in aliorum id in-
urrat oculos. Videant itaque diligenter, quid agant:
os enim universus hic mundus attentus observat; &
icèt, quæ facta ab iis bene, non notet interdum, ad er-
ores tamen advertere animum nullo unquam tem-
ore desinet.

Centum oculis, & auribus longè pluribus advigilat
uriositas, ut in secretissima principum cogitata pe-
etret. Lapidis illius apud Zachariam *b* videntur si-
miles,

†Chrys. serm. 120. a *Rex Regum Sapor particeps siderum & frater Solis & Lunæ, Constantio fratri meo salutē.* Amm. Marcell. l. 7. b *Super lapidē unū septem oculi sunt.* Zach. 3. 9

miles, supra quem septem erant oculi. Nempe *qui ma-*
gno imperio præditi, in excelso ætatem agunt, eorúmque fa-
cta cuncti mortales novêre: ita maximè fortuna, minima li-
centia est. Manus principis mensura est concentus illi-
us musici, quem bona & prudens gubernatio efficit
qua in mensura si casu aliquo æquabilitatem non ser-
vet, vocum oritur confusio, & turbatur harmonia i
aliis: omnes enim illius sequuntur motum. Und
porrò fit, quod status plerumque principibus suis cu
piant esse consimiles, flagitiosis tamen citiùs, quàn
probis: cùm enim vitia illorum perquam sollicitè at
tendere soleant subditi, infixa hærent animis, & faci
lè ea postea æmulatur adulatio. † *Vitiosi* quippe *Princi-*
pes non solùm vitia concipiunt ipsi, sed ea infundunt in civi-
tatem, plúsque exemplo, quàm peccato nocent. Et experien-
tia ipsa docet, malos mores plus communiter adfer-
re nocumenti, quàm prosint etiam optimi; nam ea es
naturæ nostræ perversa inclinatio, ut vitia potiùs
quàm virtutes imitari studeat. Quantæ, & quàm exi-
miæ erant illæ, quæ in Alexandro magno eminebant!
Imperator tamen Caracalla nihil ad se, suósque mo-
res transferre conatus est, præter hoc unicum, quod
caput in latus sinistrum inflecteret. Tametsi verò
quædam Principis vitia soli ipsi, alia etiam Reipubli-
cæ mala sint, quemadmodum in Vitellio & Othone
observatum à Tacito; quorum * prior *ventre & gula*
sibi ipsi hostis; Otho luxu, sævitiâ, audaciâ Reipublicæ exi-
tiosior ducebatur: nullum tamen est, quod propter ex-
emplum non gravissimè noceat subditis. † *Flexibiles*
quamcunque in partem ducimur à Principibus, atque ut ita
dicam sequaces sumus. Haud multùm absimiles rotis illis
in visione c Ezechielis prophetica, quæ Cherubinorum
mo-

† Cic. de Leg. * Tac. lib. 2. hist. † Plin. in Paneg. c
Cùm ambularent Cherubim, ibant pariter & rotæ juxta ea, &
cùm elevarent Cherubim alas suas, ut exaltarentur de terra,
non residebant rotæ, sed & ipsæ juxta erant. Ezech 10, 16.

otum examussim, & in omnibus sequebantur. *Ea
nditio Principum, ut quicquid faciant, præcipere videan-
r.* † Existimant ferè subditi, gratum se obsequium*
æstare principi, si flagitia illius imitentur, cúmque
voluntati dominentur, facilè sibi persuadet adula-
o, hâc demum viâ sese illâ potituram. Ita *validior in
es Tigellinus, & malas artes, quibus pollebat, gratiores ratus
principem* (Neronem) * *societate scelerum obstringeret.*
uâ ratione ordo perturbatur Reipublicæ, & virtus
onfunditur.

Talem igitur Princeps ducat vitam; tales sint ipsius
ores, ut ad virtutem, ad honestatem exemplo omnes
rovocent; quod documentum Rex Alphonsus cog-
omento Sapiens, principibus dedit: † *E otro si pa-
mantener bien su pueblo, dandole buenos exemplos de si
ismos, mostrandoles los errores, para que fagan bien: ca no
dria el conoscer à Dios, nin lo sabria temer, nin amar, nin
ro, si bien guardar su corazon, nin sus palabras, nin sus
ras (segun diximos de suso en las otras leyes,) nia bien man-
ner su pueblo, si el costumbres, e maneras buenas non oviesse.*
am si vitia virtutis lucernam extinguant in Principe,
ui facem prælucere omnibus debet, & securiores
ommonstrare navigationis vias, in saxa & scopulos
eipublicæ navim impellet; neque enim fieri potest,
gubernatio succedat rectè, ubi princeps in flagitia
se pronum effuderit. *Ca el vicio* (verba sunt ejusdem
lphonsi Regis) * *ha en si tal natura, que quanto el Ome
as lo usa, tanto mas lo ama, e desto le vienen grandes ma-
s, e mengua el seso, e la fortaleza del corazon, e por fuerza
de dexar los fechos, quel convienen de fazer por saber
los otros, en que halla el vicio.* Facilè leges con-
mnit ac despicit populus, si videat non observa-
ab eo, qui earundem est anima. Quare sicut ecli-
ses Lunæ terræ obsunt, ita peccata Principis
pes-

† Quintil. * Tac. lib. 14. Ann. † Lib. 6. tit. 5. p. 7.
Lib. 5. tit. 3. p. 2.

pessundant regnum: illorum enim pœnas à Deo im-
missas plerumque luere debent etiam subditi, qui
exemplum secuti eorundem sese scelerum faciun
quoque participes; uti sub Jeroboamo *d* Rege à popu-
lo Israëlitico factum Scriptura memorat.

Una sola umbra impurioris delicti, quæ Regis Ro-
derici famam obscuravit, multis sæculis Hispaniæ li-
bertatem tenebris oppressam tenuit. Quamobrem
excusari aliquo modo poterit barbarus ille † Mexica-
norum mos, qui quoties Regem aliquem novum in-
augurarent, jusjurandum ab illo postulabant, quod
justitiam esset administraturus; non oppressurus sub-
ditos; futurus in bello fortis ac strenuus; curaturus de-
nique, ut Sol cursum suum ac splendorem retineret,
nubes largirentur pluvias, fluvii manarent aquis, &
terra ubertim suos proferret fructus. Etenim Regi san-
cto Sol ipse obedientiam præstat; ut Josue quondam
expertus est, in præmium virtutis, & tellus fœcundio-
res edit partus, ut grata quodammodo sit pro admi-
nistrata in populum justitia. Illud ipsum est, quod Ho-
merus his versibus indicat:

** Sicut percelebris Regis, qui numina curat,*
In multisque probisque viris jura æqua ministrat,
Ipsa illi tellus nigricans, prompta atque benigna
Fert fruges, segetésque, & pomis arbor onusta est,
Proveniunt pecudes, & suppeditat mare pisces;
Ob rectum imperium populi sors tota beata est.

§. † *Annus bonus non tam de bonis fructibus, quàm de ju-
stè regnantibus existimandus.* Estque ea ut plurimum
vulgi opinio, malorum suorum & prosperitatum cau-
sam esse eos, qui cum imperio sunt; quin fortuita ipsa
sæpe ad culpam trahit Principis, uti populus Roma-
nus ea Tiberio tribuebat.

§ * Ne in animum suum inducat Princeps, tum de-
mum vitia sua minùs notatum iri, si ea impunè per-
mit-

d *Propter peccata Ieroboam, qui peccavit, & peccare fe-
cit Israël.* 3. Reg. 14. 16. † Pop. Gamar. * Hom. Ulyss. †
Boëtius. * Tac. lib. 4. Ann.

ttat aliis, aut cum populo communia faciat; id quod
Witiza memoriæ proditum est: etsi enim vitæ li-
ntiam ament subditi, at non autorem; quæ caussa
it, cur factum morte luerit postea, homo ob deter-
nos suos mores omnibus invisus. Quod in aliis vix
pe ac vitiosum notare plerumque solemus, hoc in
bis ferè commune ac proprium ipsi non agnosci-
ıs. In nobis ipsis facilè quemcunque dissimulamus
fectum, in speculo tamen, in quo vultum nostrum
ntuemur, ne atomum quidem ferre possumus. E-
modi speculum princeps est, in quo sese contem-
ntur subditi, nec quicquam iis molestius, quàm si
iis deturpatum videant. Nihilo propterea minùs
amis erat Nero, quòd † *ratus dedecus amoliri, si plures*
asset.

§. Non securos se arbitrentur Principes, si in secre-
ei bene prudentérque gestæ conscii sibi sint: quo-
enim plebs ipsa actiones eorundem non omnino
quitur, discutere eas curiosè incipit, & in deterio-
semper partem interpretatur: quare non sufficit,
od ipsi perperam non agant, sed opus est etiam, ut
media, quibus utuntur, speciem mali habeant. Et
omodo rem ullam secretam habebit is, qui suam
us Majestatem, & comitatum aulicum à se abdica-
ion potest, nec solus quicquam agere; cujus liber-
tot compedes secum trahit, & catenas aureas, qua-
strepitum nemo non percipit? Hoc summo Sa-
doti significabant tintinnabula illa aurea, quæ ex
ejus veste circùm dependebant, ut nimirum fie-
memor, omnes suos gressus auribus *e* omnium es-
xpositos. Quotquot custodes sunt sive domi, sive
s extra palatium, quotquot Principi intra secre-
a assistunt conclavia, totidem exploratores sunt
um, quæ facit, aut dicit; immo & quæ animo cogi-
attenti ad omnes illius gestus, ad oris vultúsque

Tac. lib. 14. Annal. e *Et cinxit illum tintinnabulis*
eis plurimis in gyro, dare sonitum in incessu suo. Eccli.
19.

conformationem & motum, quibus cor sese prodi
ita semper oculos suos f in ejus manibus defixos ha
bent. Quòd si vitium aliquod notent in principe, tam
etsi dissimulare illud se fingant, prodere tamen gesti
unt, ut aut prudentiores & intimi, aut zelosi etiam ha
beantur. Hîc unus alium intuetur, & palàm eloqu
non ausi, nihil loquendo, loquuntur maximè. Ebul
lit atque æstuat secretum intra præcordia præ fervent
manifestandi desiderio, donec tandem supereffluat
Linguas ipsas per aures volitare diceres. Hic accept
silentii sacramento revelat illi, iste vicissim alicui alte
ri; quo fit, ut dum nemo illud ignorat, sciant omnes
adeò quasi in momento obtrectatio è cubiculis secre
tioribus migrat in culinas, inde in plateas, & compit
publica. Quid porrò mirum, si hoc inter domestico
accidat, cùm à seipsis etiam satis securi Principes no
sint, quantumvis vitia sua & tyrannides secreta haber
cupiant: nam vel conscientia propria reos eos agit, u
Tiberio contigit, quem *non fortuna, non solitudines pro
tegebant, quin tormenta pectoris, suásque ipse pœnas fatere
tur.*

§. Veruntamen ne animo cadant Principes, si fort
industriâ suâ ac diligentiâ non videantur satisfacer
omnibus; pares enim omnibus esse non possunt, neq
unquam continget, ut passio, invidia, & multiplex po
puli judicium in ejus laudibus ritè consentiant, mult
minùs, ut natura hæc nostra tam imbecilla absque de
fectu & erroribus in omnibus operetur. Ecquis magi
solers ac sollicitus in Mundo hoc illustrando, qui
perfectus magis, ac ille mundi oculus, & Princeps lu
cis, Sol inquam, qui ipsum esse, colorem & pulchri
tudinem rebus universis tribuit? Et tamen nescio qua
in eo maculas & obscuritates deprehendit curiositas
nil obstantibus lucidissimis ejus radiis.

§. Atque ista principis sollicitudo, ut vitæ suæ ra
ti

f *Oculi servorum in manibus dominorum suorum.* Pl
122. 2.

iones juftè laudabiliterque inftituat, ad vitam etiam
ctionésque Miniftrorum, qui perfonam ejus fufti-
ent, extendi debet; fiquidem ad has non minùs,
uàm ad illas ritè moderandas Deus hominésque
um obligatum cenfent. Non Lunæ defectus eft is,
uem in Eclipfi illa patitur, fed terræ, quæ illam in-
er & Solem umbram fuam interjicit; nihilo tamen
ninùs, nemo quifquam eft, qui defectionem illam
unæ non tribuat; eáque unica fufficit ad offufcan-
os ejus radios, & creanda rebus hifce inferioribus
amna tot, atque incommoda. Principis vitia in pra-
am ejus voluntatem referimus; at Miniftris fcelerum
npunitatem concedere, animi quædam cenfetur vi-
tas. Peccata propria aliquam merentur excufatio-
em, ob affectuum & paffionum vehementiam: fed fi
er indulgentiam permittantur in aliis, nullus excufa-
oni eft locus. Nil prohibet Principi vitiofo bonos
fe Miniftros: fi tamen connivere cum iis incipiat, &
, & ille flagitiofi erunt. Hinc nonnunquam accidit,
iòd Principis minimè boni bona tamen fit guber-
tio, dummodo ipfe caveat, ne alii fuum fequantur
emplum: rigor enim ille non finit, ut adulatio fa-
am imitari audeat, neque locum dat naturali illi vo-
ntatis inclinationi, quâ quifque Principibus fimili-
n actionum ftudio fe conformare defiderat. Efto
o fe ipfe fit malus, pro Republica tamen bonus erit.
mnem Miniftris indulgere libertatem, eft imperii
jicere habenas, fine quibus nullus etiam equus re-
fecurèque incedit.

§ Mali Principes æquè funt curatu difficiles, ac
lmones affecti malè; ex eo capite, quòd remedia iis
plicari nequeant: hæc namque in audiendo confi-
nt, at ipfi audire renuunt; confiftunt in videndo, at
videre non fuftinent, neque ut audiant g vel vide-
alii, aut certè illud ipfum non finunt domeftici

g *Qui dicunt videntibus, Nolite videre: & afpicientibus,* *olite afpicere nobis ea quæ recta funt: loquimini nobis pla-* *ntia.* Ifai. 30. 10.

proprii ac Ministri, qui principum vitiis applaudun petius:&quemadmodum antiqui olim ære&cymbali omnia personabant, dum luna *h* laboraret; ita isti ani mumPrincipis modulis musicis, aliisq; oblectamenti demulcere satagunt, in eo præcipuè elaborantes, ut au res semper habeat occupatas, ne aut murmur obtrecta tionis, aut veritatis voces, quæ dolos detegunt, ad ea penetrare possint;& demum, ut eâ ratione, dum Prin ceps juxta ac illi iisdem se immergunt vitiis, nemo re periatur, qui eos reprehendat & corrigat.

h *Igitur æris sono, tubarum, cornuúmque concentu strepe re: prout splendidior, obscuriórve, lætari aut mœrere.* Ta lib. 6. Ann.

SYMBOLUM XIV.

NUllum propè instrumentum est, quod artis oper se solo cum omni perfectione elaboret. Quod pra stare non potuit malleus, lima perficit. Textrinæ de fectus tonsoriæ corrigunt forfices (icon præsentis Em blematis) & panno nitorem addunt ac elegantiam. A liena censura proprios componit mores, Maculis ple ni essent, nisi eas detonderet lingua. Quos lex ipsa i officio continere aut emendare nequit, solus sæpe co ercet obtrectationis metus, quæ stimulus quidam e virtutis, & frænum ne à recto tramite ea deviet. Ob trectationes in auribus obsequentibus prudentis prin cipis inaures *a* sunt aureæ, & fulgentissimi quidam u niones (ùt dixit Salomon) qui mirè exornant illum & perficiunt. Nullus capitalior vitii hostis est, quàm cen sura. Longè hæc efficacior, quàm cohortatio & doctr na: cohortatio enim famam & gloriam in futurum pro ponit; censura, quod turpe est & indecorum, mox accu sat, & castigat illicò infamiæ divulgatione. Illa incita ut agamus rectè; hæc, ut ne operemur malè, & faciliù sese abstinet animus ab eo, quod ignominiam adjun

ctan

a *Inauris aurea, & margaritum fulgens, qui arguit sa pientem, & aurem obedientem.* Prov. 25. 12.

am habet, quàm suscipiat id, quod arduum est & ho-
estum. Meritò itaq; constitutus est honor in opinio-
e aliena, ut scilicet in metu simus, cúmque actiones

ostræ ab aliorum dependeant judicio, omnibus satis-
acere studeamus. Tametsi verò obtrectatio in se mala
t, bona tamen est pro Republica, quia nulla alia su-
ra Magistratum aut Principem major potestas & vis
t. Quid potentia non auderet, si obtrectatio non obsi-
eret? in quos illa non laberetur errores, si hæc non
let? Consiliarii optimi sunt obtrectationes, siqui-
em è damnorum experientia nasci solent. Eas si au-
rent principes, multa dubio procul succederent re-
iùs. Satyras, & libellos probare omnino non ausim:
am plerumque aut veritatis excedunt limites, aut
andala, tumultus ac seditiones concitant; aliquid ta-

men indulgeri ea in re ob effectus tam bonos fortè expedit. Libertatis in Republica signum est obtrectatio; in ea enim, quam tyrannis oppressam jam tenet, neutiquam permittitur † *Rara temporum felicitas, ubi sentire, quæ velis, & quæ sentias, dicere licet.* Iniquum prorsus esset, si qui imperat, subditorum labiis claustra vellet injicere & prohibere, ne querantur unquam, aut murmurent, sub duro servitutis jugo. Sine eos murmurare, sine obloqui, dum præcipere nos sinunt, ajebat Sixtus V. Pontifex, cùm non nemo ad ipsum referret, quod malè de eo nonnulli per urbem loquerentur. Obtrectationibus omnino non tangi, non moveri; hoc demum esset omnem honoris existimationem abjecisse, quo nihil pejus in principe, si quidem eò venerit, ut jam infamia voluptati illi sit: veruntamen sic iis afficiatur, ut discat inde aliquid, non ut eas ulciscatur. Qui isthæc leviora dissimulare *b* nescierit, quomodo majora poterit? Non minoris virtutis fuit in forti illo Heroë Consalvo de Corduba querimonias tolerare exercitûs, & oblocutiones ad Lirim fluvium, quàm in periculo tam evidenti intrepidum consistere. Quis licentiam populi, libertatémque reprimat? Frustra sunt Principes * *qui præsenti potentia credunt extingui posse etiam sequentis ævi memoriam,* quive existimant tantam esse suam majestatem, ut actiones etiam malas ea honestare queat. † *Non ope humanâ, non largitionibus, aut Deûm placamentis,* Neronis *decedebat infamia, quin jussum incendium crederetur.* Illud adulatio cavere potest, ne ad Principis aures penetret obtrectatio; ut verò nemo omnino sit, qui obtrectet, nunquam efficiet. Princeps, qui omnem de actionibus suis sermonem prohibet, suspectas eas facit; cúmque prona semper sit in deterius vulgi persuasio, palàm pro malis haberi solent. Minùs exaggerantur

† Tac. lib. 1 hist. b *Magnarum rerum curas non dissimulaturos, qui animum etiam levissimis adverterent.* Tac. lib. 13. Ann. * Idem lib. 4. Ann. † Idem lib. 13 Ann.

ır ea, quæ non curantur magnopere. Prohibuerat itellius,ne quis de rebus male à se gestis per urbem)queretur, hinc † *plures, si liceret,* aliàs *narraturi, quia etabantur, atrociora vulgabant.* Per laudes atque obectationes ita transeundum Principi, ut illis non tılletur,non succumbat istis Si laudibus capiatur,iisq; ures det, omnes eidem adulando animi occupandi ericulum facient. Quòd si obtrectationibus conturetur, absistet à rebus arduis & gloriosis,& in guberando socors fiet. Suis inaniter extolli laudibus, juicii levitas est: quacunque etiam re offendi hominum st privatorum; multa dissimulare, Principum; nihil noscere, tyrannorum. Nôrant hoc optimè magni li Imperatores Theodosius, Arcadius & Honorius, uando Ruffino Præfecto Prætorio dabant in mandas,ne populi contra se obtrectationes illicò pœnis caigarent;* *quoniam,* ajebant, *si id ex levitate processerit, ntemnendum est: si ex insania, miseratione dignissimum: si b injuria, remittendum.* Cùm Carolo V. Imperatori aliuando Barcinone versanti accusatio adversus nonullos, qui sinistrè de ejus actionibus locuti fuerant, fferretur in scripto, ut de sententia ferenda cum illo eliberaretur, porrigenti indignatus, mox chartam in icinum focum, cui tum fortè astabat, injecit, &flamis tradidit. Ad officium principis pertinet,intelligee omnia; velle tamen verba *c* singula vocare ad exaıen, indignum est magnanimo pectore. In Republica omana sola † *facta arguebantur, dicta impunè erant. Vana à scelestis, dicta à maleficis differunt.* Spinosa imis corona esset, si re quâcunque lædi se crederet. ut omnino non offendit, aut leviter certè ea injuıa, quàm is, contra quem fieri putatur, pro injuria on agnoscit. Nimia est in principe facilitas, & exiua sui æstimatio, ad quosvis commoveri rumores.

† Tac. lib. 3. hist. * L. unica, C. si quis imperat, ma-edix. c *Omnia scire, non omnia exequi,* Tac. in vita Agr. Idem l. 1. Ann. * Idem l. 1. Ann.

Conſcientia mala ſtimulare ſolet animum ad ſumen-das de eo pœnas, qui obtrectat; pura atque integra mens, contemnit iſta. Si verum eſt, quod in princip[e] carpitur, emendatione eluat; ſi falſum, ſeipſo evane-ſcet. † *Namque ſpreta exoleſcunt; ſi iraſcâre, agnita viden-tur.* Exuri juſſerat Senatus Romanus Cremucii annales, ſed quia eos ipſe occulerat, accenſa magis eſt, & vul-gata legendi cupiditas: quomodo & libellis infamato-riis Vejenti accidit; * *conquiſitis, lectitatíſque, donec cum periculo parabantur, mox licentia habendi, oblivionem attu-lit.* Curioſitas judicibus non paret, nec pœnas metu-it. Quod vetatur maximè, in id maximè connititur. Prohibitione augeſcit Satyricorum æſtimatio operum, & † *punitis judiciis gliſcit autoritas.* * *Neque aliud extern[i] Reges, aut qui eadem ſævitia uſi ſunt, niſi dedecus ſibi, atq[ue] illis gloriam peperêre.* Nunc ſicut perutile eſt Princip[i] ſcire quid alii loquantur malè; ita haud parum nocet faciles obtrectatoribus præbere aures: quia namque lubentes credimus, quod accuſatur in aliis; procliv[e] eſt fieri, ut Princeps aut decipiatur, aut iniquè aliquid ſtatuat, aut erret in ferendo judicio. Eſt ea res pericul[i] pleniſſima in aulis præſertim, ubi invidia, & præmio-rum, favoris ac gratiæ Principum prenſatio calumni-am acuunt, & ſolent aulici locuſtis illis in Apocalyp[ſi] eſſe ſimiles, habentes facies hominis, dentes autem leonis, quibus honoris ſpicas *d* corrodunt & depaſcunt. Gladio *e* acuto linguas eorum Spiritus ſanctus compa-rat, uti & *f* ſagittis, quæ in occulto feriunt innocentes. David *g* eos ùt hoſtes perſequebatur. Nulla aula quie-ta eſſe poteſt, ubi iſti tolerantur. Nec minùs occupa-bunt Principem eorum ſuſurrationes, quàm negoti[i] pu-

† Tac. lib. 4. Ann. * Idem lib. 14. Ann. † Idem l.4. Ann. * Tac. 16. d *Dentes earum, ſicut dentes leonum erant.* Apoc. 9. 8. e *Et lingua eorum, gladius acutus.* Pſ. 56. 5. f *Paraverunt ſagittas ſuas in pharetra, ut ſagittent in obſcuro rectis corde.* Pſ. 10. 2. g *Detrahentem ſecretò proximo ſuo, hunc perſequebar.* Pſ. 100. 5.

ublica. Remedium est, nolle eos audire, duos po-
endo aurium janitores, rationem scilicet & judicium,
t absque gravi caussa eas non pandant. Sanè pro au-
bus non minùs custodiâ opus est, quàm pro aulæ &
alatii foribus; & de his tamen admodum solliciti
int Principes, pro illis parum aut nihil curant. Qui
btrectantibus facilè aures præbet, in caussa est, cur
btrectare ii audeant. Nemo de aliis loquitur malè,
isi apud eum, qui lubens id audit. Expediet etiam e-
usmodi blaterones cum eo, quem accusant, coràm
ommittere, publicando id, quod ipsi referunt, ut dis-
diorum esse autores eos postea pudeat. Hoc, ni fal-
or, Spiritus sanctus intendebat, cùm diceret: †*Sepi au-
es tuas spinis*: ut nimirum sese ipse læderet, atque adeò
œnas daret, qui cum malevolis obtrectationibus os
uum aliorum auribus admovere tentaverit. Suspe-
tus debet esse principi, qui palàm veretur dicere,
uod in aurem *h* loquitur. Et tametsi ista quoque di-
gentia cavere poterit, ut veritates tam variæ ad prin-
ipem non deferantur: multa quippe sunt domestica,
uæ ignorare satiùs est sæpe, quàm scire; & verò lon-
è præstat, calumnias ex aulis universim proscribere.
Quando tamen accusationes non ex malitia fiunt, sed
x zelo quodam erga obsequium Principis; omninò
udire eas decet, & examinare sedulò, nec putare ali-
er, quàm eas ipsas admonitionem quandam esse
lanè necessariam, ad bene gubernandum non solùm,
ed & ad securitatem propriam. Hinc Constantinus
mperator lege peculiari etiam præmium iis statuit,
ui Ministros ipsius & domesticos criminis alicujus
eraciter accusare possent. * *Si quis*, inquit, *est cujus-
unque loci, ordinis, dignitatis; qui se in quemcunque Iu-
dicum, Comitum, Amicorum, & Palatinorum meorum
liquid veraciter, & manifestè probare posse confidit, quòd*
E 5 *non*

† Eccli. 28. 28. h *Et hanc velim generalem tibi consti-
uas regulam, ut omnem, qui palàm veretur dicere, suspectum
abeas.* S. Bern. lib. 4. de cons. ad Eug. c. 6. * Lib. 4.
C. de accus.

non integrè atque justè gessisse videatur, intrepidus atq; secu-rus audeat, interpellet me, ipse audiam omnia, ipse cognoscam & si fuerit comprobatum, ipse me vindicabo. Prorsus ho necessarium est, ut principem nihil lateat eorum, qua geruntur in ejus aula, in consiliis, in tribunalibus, ub timor ora obstruit, & gratiæ ac beneficia principis pe Ministros collata in alios interdum elingues eos red dunt, ut Ministrorum defectus & errores non audean prodere; perinde quasi hoc demũ sit beneficii esse me morem, & gratũ se exhibere, quæ infidelitas potiùs, & proditio censeri deberet: ea enim obligatio, quâ obstri cti illi sunt ad commonendum Principem, quem deci pi à suis, aut cui non rectè ministrari animadverterint fidelitatis est obligatio naturalis, multóque arctio quàm ulla alia. Gravissimum hoc damnum est, si prin-ceps gratias suas & favores per eorum dispertiat ma-nus, quos eximiè & singulariter habet caros; sic enim isti gratiarum beneficio quasi pretio quodam mercan tur alios, qui neglecti ab iis officii sese participes fa ciunt, aut certè approbant illud, ac defendunt; atque ita, principe miserè decepto, in caussa sunt, cur iis af fectu amoréque singulari porrò adhæreat.

Antiquiores Respublicæ non nesciæ omnino, quan tùm conducerent Satyræ ad arcenda infamiæ metu vi tia: in theatris publicis illas permiserunt, sed paullatim à communi morum reprehensione ad obtrectationes particulares ventum est, non sine gravi honoris quo-rundam læsione; unde exortæ factiones, & ex iis sedi-tiones populares: quia *i* Spiritu S. teste, lingua maledi-ca turbat pacem, & familias integras, ac civitates ever-tit. Ea de caussa, ne morum correctio ex malitia linguæ penderet, aut calami, Censorum munus institutum fu-it, qui auctoritate publicâ singulorum notarent mo-res, atque corrigerent. Perquam utile tunc fuit istud offici-

i *Susurro & bilinguis maledictus: multos enim turbavit pa-cem habentes. Lingua tertia multos commovit, & dispersit il-los de gente in gentem. Civitates muratas divitum destruxit, & domos Magnatorum effodit,* Eccli. 28. 15.

fficium,& diu multúmq; viguit; quia verecundia & nimorum modestia ejus tuebantur jurisdictionem; oc nostro tamen tempore effectui dari non posset: superbia enim & morum licentia mox sese modis omnibus illi opponerent, sicut nunc ipsi resistunt Magistratui, quantumvis optimis legibus & autoritate publicâ rmato, adeòque risui & ludibrio forent Censores, on absque insigni regiminis periculo: nihil enim nontius, nihil quod vitia magis insolescere faciat, quàm talia adhibeantur remedia, quæ delinquentes deiciunt ac rident.

§. Sicut autem censura morum corrigendorum causa introducta fuit, ita & propter civium facultates, ut ilicet opes ac fortunas singulorum referret in tabus, & personarum certum iniret numerum, & quamis magno Reipublicæ bono, cùm apud Græcos, tum pud Latinos diu ista consuetudo floruerit, hodie taen id valde esset odiosum, & grandia pareret incommoda; quia scire tam accuratè subditorum numerum, facultatum conditionem, ad nihil deservit aliud, uàm ut tributis & exactionibus ii magis onerentur. 'anquam peccatum gravissimum vindicavit Deus il-m populi Israëlitici per capita recensionem, quam [k] avid instituerat: † *Quid enim tam durum, támque inhumanum est, quàm publicatione, pompáque rerum familiarim, & paupertatis detegi utilitatem, & invidia exponere ditias*, cupiditati & rapinæ eas objiciendo. Quòd si in lis Rebuspublicis Censura sine his incommodis exceri olim potuit, ideo factum est, quia in primæva a institutione recepta fuit ab omnibus, aut quia anii minùs elati tunc erant, minúsque contra rationem belles, quàm his nostris temporibus.

k *Percussit autem cor David eum, postquam numeratus populus, & dixit David ad Dominum: Peccavi valde hoc facto.* 2. Reg. 24. 10. † l. 1. C. quand. & quib. uart. pars.

SYMBOLUM XV.

QUàm vellem præſentis Emblematis ſymbolum legere mihi liceret in pectoribus omnium principum, atque ut quemadmodum ignes miſſiles per aërem volitantes aſtrorum imitantur ſplendorem, lucéntque mox atque emittuntur è manu, donec in cineres abeant: ita in illis quoque (nam Spiritus ſanctus *igni effulgenti a* eos comparat) nunquam non arderet famæ deſiderium, &

——— † *fax mentis honeſtæ*

Gloria;

nec quicquam penſi haberent, quòd paſtu flamma iſta indigeat, quódve id, quod ardet vehementiùs, citiùs

a *Quaſi ignis effulgens*, Eccli. 50, 9, † Sil.

is etiam consumatur. Nam tametsi communis sit mini cum animantibus omnibus cupiditas illa progandi vitam; harum tamen finis alius non est, quàm i conservatio, hominis verò rectè agere. Non felicis est vivere, sed nôsse vivere. Nec plus vivit, qui vit diu, sed qui meliùs vivit. Etenim vitam, non temus metitur, sed usus. Illa quæ † *quasi Stella matutina medio nebulæ, & quasi Luna plena* radiis beneficentiæ cet aliis *in diebus suis,* longa est semper; uti contrà evis ea, quæ in seipsa consumitur, licèt diutissimè uret. Beneficia & incrementa, quæ à principe profiscuntur in Rempublicam, illa dies *b* vitæ ejus nuerant. Qui sine illis transeunt, eos de summa dedut *c* oblivio. Titus Vespasianus Imperator **recordatus iquando super cœnam, quòd nihil cuiquam illo die præstiisset, memorabilem illam, & meritò laudatam vocem edit: Amice, diem perdidi.* Et Petrum Lusitanum Reem dicere solitum accepimus: † *Non meretur esse Rex, ui non gratiæ aliquid, aut beneficii in dies singulos confert Rempublicam.* Nulla tam brevis vita est, cui ad aendum fortiter non sat temporis suppetat. Unico iomento facinus heroicum decernit generosa mens ec multò pluribus opus, ut effectum illud det. Quid efert cum illo ipso vitam desinere, si in aliam æteram commutetur, memoriæ post se relictæ beneficio? Quæ intra famæ continetur limites, sola vita noninari potest; non ea, quæ in corpore consistit, & viali calore, quæ simul ac oritur, mori incipit. ** Mors mnibus ex natura æqualis, oblivione apud posteros, vel loria distinguitur.* Qui moriendo famam pro vita ubstituit, esse desinit; vivit tamen Mira virtutis vis, uæ vel repugnante naturâ, quod caducum est, reddit mmortaliter gloriosum. Non videbatur Tacito pa-

† Eccli. 50. 6. b *Bonæ vitæ numerus dierum; bonum autem nomen permanebit in ævum.* Eccli. 41. 16. c *Et numerus annorum incertus est tyrannidis ejus.* Job. 15. 20. * ueton. † Mar. hist. Hisp. * Tac. lib. 1. hist.

rum vixiſſe Agricola, † *quanquam medio in ſpatio integr atatis ereptus: nam quantum ad gloriam, longiſsimum avu peregerat.*

§ Nemo famam poſthumam, ut vanam, ſpernat au negligat: eo ipſo enim, quòd eam appetat animus, ag noſcit, poſſe ſe aliquando iſta frui. Falluntur verò qui ſatis eſſe putant, ſi in ſtatuis, aut poſteris eam poſ ſe derelinquant: nam in illis caduca ea eſt, in his eti am aliena; illa ſola eſt propria, quæ ex factis oritur Hæc ſi mediocria ſolùm ſint, laudem non habebunt famam enim admiratio parit. Naſci aliquem, ut nu merus ſit, vulgaris plebeculæ eſt; ut inter alios ſingu lariter emineat, principum. Illud ergo tenendum, * *cateris mortalibus in eo ſtare conſilia, quid ſibi conducere pu tent: Principum diverſam eſſe ſortem, quibus pracipua re rum ad famam dirigenda.* † *Argentum quidem, & pecunia eſ communis omnium poſſeſsio; at honeſtum, & ex eo laus & glo ria, Deorum eſt, aut eorum, qui à Diis proximi cenſentur.*

** Igneus eſt noſtris vigor, & caleſtis origo
Principibus.*

Generoſa indoles ad extrema ſemper contendit, au Cæſar eſſe vult, aut nihil; aut ſtella, aut favilla. Non mi nùs hæc lucebit obeliſcis impoſita, ſi gloriosè con ſumpta fuerit, ac illa. Neque enim magnus eſt ſpiri tus qui ſalis nitri inſtar optimè præparati, & incenſi non illicò diſrumpit corpus, cui includitur. Flagranti animo anguſtus nimis campus pectus eſt. Garſias San ctius Navarræ Rex prælium initurus, omnibus artubus tremebat; in ipſa tamen pugna fortem ſe gerebat ac ſtrenuum. Horrebat nimirum corpus confertam ho ſtium turbam, in quam animus parabat irruere. Vitam itaque glorioſam conſectetur Princeps, ut Lux d ſit in hoc Mundo. † *Catera Principi ſtatim adſunt: unum*

† Tac. in vita Agric. * Idem lib. 4. Ann. † Polyb. *Virgil. d *Sic luceat lux veſtra coram hominibus; ut vide ant opera veſtra bona*, Matth. 5. 16. † Tac. lib. 4. Ann.

ium insatiabiliter parandum, prospera sui memoria, & fa-
a. Quod si sub regiminis initium bonam existima-
onem perdiderit, ægrè eam postea recuperabit: quod
im semel de eo conceperit populus, semper deinde
erebit animo: in hanc curam incumbat unicè, ut glo-
am sibi pariat, etiamsi capitis discrimen adeundum
. Qui cupidè nimis amat vitam, labores fugit ac pe-
cula, sine quibus duobus Fama obtineri non potest.
bservavit hoc Tacitus in Rege Marabodo, qui re-
no exutus, segnis & turpiter otiosus in Italia †*conse-
uit multùm immutata claritate, ob nimiam vivendi cupidi-
m.* Ita principi navigandum, seu mare tranquillum
ibeat, seu tempestatibus inquietum, ut lucidissimam
oriæ pharum nunquam dimittat ex oculis; illud
entidem animo volvens (ut ne quid persona sua in-
gnum admittat aut cogitet) de illa, déque ejus actio-
bus & operibus, sæculis omnibus, & omnibus Natio-
bus locuturam Historiam. Principes alios superiores
on habent, nisi Deum & Famam: ii soli, pœnæ & in-
miæ metu ad honestè operandum eos obligant; quo
, ut ab Historicis sæpe magis, quàm à suis sibi metu-
t hostibus, magisque calamum formident, quàm
adium. Solos digitos calamo armatos Rex Balthasar
ideiat, & licèt nondum sciret, quid scripturi essent,
tamen conturbatus fuit, ut toto corpore contre-
isceret, & compages renum ejus solverentur. Verùm,
& Deum & Famam susque deque habeant, nihil ab
rectè geri poterit: nam absque Deo quicquid est,
norantia est; & qui famam negligit, virtutes negli-
t. Honesta gloriæ cupiditas omnem à vitio aut in-
stitia cavet maculam. Nec ulla immanior bellua illo
incipe, quem nec conscientia stimulat, nec incitat
oria.

§. Attamen etiam existimationi & statui à gloria pe-
ricu-

† Tac. lib. 2. Ann. e *Facies Regis commutata est, &
itationes ejus conturbabant eum: & compages renum
s solvebantur, & genua ejus ad se invicem collidebantur.*
n. 5. 6.

riculum est: hujus enim splendor excœcare solet prin-
cipes, & in temeritatem dare præcipites. Quod hone-
stum iis videtur & gloriosum, vanitas est, aut stultitia
interdum superbia, aut invidia, ambitio sæpe & mer
tyrannis. Grandia agitant animo, Ministrorum persua
adulationibus, qui multa sæpe sub specie gloriæ i
præponunt ante oculos; quàm injusta verò, & quàn
incommoda sint media, dissimulant interim: und
abrepti longiùs principes illusos se postea & perdito
sentiunt. Rectè idcirco monuit Alphonsus Rex, quò
† *Sobejanas honras, e sin pro, non debe el Rey cobdiciar en su co-*
razon; ante se debe mucho guardar dellas, porque lo que es ad-
mas, non puede durar, e perdiendose, e menguando, torna e
deshonra. E la honra, que es desta guisa, siempre proviene da-
ño della al que la sigue, nasciendole ende trabajos, è costa
grandes, e sin razon, menos cabando lo que tiene por lo, al qu
cobdicia aver. Illa gloria secura est, quæ à genero
nascitur indole, atque intra rationis & potentiæ limi-
tes sese continet.

Quare cùm fama honesta pariter atque infami
fortissimi sint ad bene agendum stimuli, utraque au-
tem historiæ beneficio æterna sit, utile foret, Histori-
cos propositis etiam præmiis ad scribendum allicere
& favoribus prosequi Typographiam, vera gloriæ æra-
ria, ubi rectè factorum præmia in futura etiam sæcul
quasi manent deposita.

† Lib. 2. tit. 5. p. 2.

* *
*

SYM

SYMBOLUM XVI.

VEtus verbum eſt: *Purpura juxta purpuram dijudican- da.* Iſthoc ſignificabant antiqui, tunc meliùs ꝑgnoſci res poſſe, quando una confertur cum alia; ꝑæſertim ſi eiuſmodi eæ ſint, quæ ſeipſis ita faci- diſcerni nequeunt. Mercatorum hic mos eſt, qui ꝑrpuram componunt cum purpura; ut hujus præ il- excellentia magis emineat, & certior de utraque ꝑt æſtimatio. Erat in templo Jovis Capitolini palli- ꝑn (Regis alicujus è Perſia munus) è lana coccinea ꝑm præſtanti, ut collatæ cum illa Matronarum Ro- ꝑanarum, immo & ipſius Imperatoris Aureliani ꝑrpuræ, cinereum vix colorem viderentur attinge- ꝑ. Si explorare & nôſſe voluerit Serenitas Veſtra, ad

re-

regnum aliquando evecta, valorem virtutémque re-
giæ suæ purpuræ, ne eam exponat ad lucem adulanti-
um, & assentatorum: hæc enim luminibus officiet po-
tiùs, ne verum in ea colorem cernere liceat. Ne item
amori credat proprio Serenitas Vestra: is enim ocul
similis est, qui cùm alia videant omnia, seipsos tame
videre non possunt. Necessum igitur foret, ut quem-
admodum ii per species suas, & quasi imagines in spe-
culo crystallino repræsentatas cognoscuntur; ita Se-
renitas Vestra gloriosissimorum Parentum & Avorum
suorum purpuris opponat suam, attendátque deinde
sedulò, num qua in re à purpura virtutum, quæ in
majoribus extitêre, ea deficiat, contemplando se in
illis, tanquam in *a* speculo. Comparet, inquam, Sere-
nitas Vestra actiones suas cum Progenitorum suorum
gestis & factis, & videbit facilè, quantum inter hæc
& illas intersit, ut aut suarum quoque actionum co-
lorem magis perficiat, aut certè virtute suâ propria
tanquam præmio gaudeat, si qua in re Majoribus suis
præstare contigerit. Illud itaque perpendat Serenitas
Vestra, num generoso suo Patri par sit animi fortitu-
dine; num pietate adæquet Avum; prudentia Philip-
pum secundum; magnanimitate Carolum quintum;
comitate Philippum primum; scientia politica Ferdi-
nandum Catholicum; liberalitate Alphonsum illum,
qui ideo à manibus pertusis nomen invenit; justitia
Regem Alphonsum undecimum; religione denique
Regem Ferdinandum sanctum, & generosa quadam
æmulatione ad honestam imitandi cupidinem sese
porrò Serenitas Vestra exstimulet. Quintus Maximus,
& Publius Scipio, si quando Majorum suorum ima-
gines intuerentur, inflammari animos suos ajebant,
& ad virtutem incitari; non quòd cera illa aut effi-
gie moverentur, sed quia facta propria ad aliorum
comparantes, antè conquiescere non poterant,
donec

a *Tanquam in speculo ornare, & componere vitam tuam ad alienas virtutes.* Pluth. Thim.

nec rerum à se gestarum fama & gloria eos omni-
exæquarent. Elogia, quæ tumulis inscribuntur, non
loquuntur, qui vivere desiit; sed iis potiùs, qui
amnum supersunt inter vivos. Summaria quædam
nt, quæ memoriæ juvandæ caussa Antecessoris vir-
s dereliquit Successori. Illorum recordatione fu-
rum ajebat Malachias, ut filii sui gloriam in hoc
undo, & famam immortalem *b* colligerent. Ea quoq;
caussa summi Sacerdotes (qui Principes erant po-
li,) duodecim Patriarcharum Antecessorum *c* suo-
m virtutes, totidem insculptas lapidibus, gestabant
pectore. Cum Majoribus suis nimirum æmulatione
oriosa concertare decet principem, non cum aliis se
ferioribus: hos enim si superet, redditur odiosus; si
ntrà ab iisdem superetur, ipse injuriam accipit. Ti-
rius certè Imperator omnia † *facta dictáque* Augusti
esaris *vice legis observabat.*

§. Instituat præterea Serenitas Vestra interdum com-
rationem purpuræ suæ præsentis cum præterita:
m cupimus ferè oblivisci, quales antè fuerimus,
incusemus nosmetipsos de eo, quod nunc su-
ıs. Expendat secum Serenitas Vestra, defeceritne,
profecerit potiùs: plerumque enim fieri videmus,
principes sub regiminis initium animum egregiè
entum ad munus suum adferant, postea verò
gligentiores sint. Plerique omnes magnis excel-
que animis gubernationem ordiri solent; sensim
nen & cum tempore, aut nimia negotiorum mo-
eos deprimit, aut perturbant deliciæ, quibus levi-
capi se sinunt, immemores obligationis, qua par-
n semel gloriam tueri ac conservare teneban-
. Animadvertit hoc ipsum in Tiberio Imperatore
citus, quòd tandem *post longam rerum experientiam*
vi do-

b *Mementote operum Patrum, quæ fecerunt in generatio-
us suis; & accipietis gloriam magnam, & nomen æter-
n.* Mach. lib. 1. c. 2. 51. c *Et parentum magnalia in qua-
r ordinibus lapidum erant sculpta*, Sap. 18. 24. † Tac.
4. Ann.

vi dominationis convulsus & mutatus fuerit. † Imperi
diuturnum superbiam gignit, superbia verò odi
parit apud subditos, quemadmodum idem autor o
servavit in Rege Vannio, qui *prima Imperii ætate c
rus, acceptúsque popularibus: mox diuturnitatem in super
am mutans, & odio accolarum, simul domesticis discordiis c
cumventus fuit.* Multi cum insigni modestiæ & justi
laude regimen auspicantur, sed perseverant pauci, qu
Ministros circa se habent adulatores, à quibus docen
tur audaciùs quædam & injustè agere; uti Vespasia
accidit, †*inter initia Imperii ad obtinendas iniquitates ha
perinde obstinato: donec indulgentia fortunæ, & pravis m
gistris didicit, ausúsque est.*

§. Atque hanc collationem non de suis tantùm vi
tutibus & actionibus faciat Serenitas Vestra, sed
ctiones etiam suorum Antecessorum conferat int
se, opponendo invicem quorundam purpuras viti
defœdatas, alias item aliorum egregiis facinoribu
resplendentes: nunquam enim magis exempla m
vent, quàm si contraria juxtà ponantur à latere. Com
paret Serenitas Vestra Regis Hermenegildi paluda
mentum regium, cum paludamento Petri secun
Regis Aragoniæ: illud stellis coruscum, & purpu
ratum sanguine, quem in bello adversus Regem Le
vigildum Patrem suum, Arrianâ infectum hæres
gloriosè profuderat: hoc verò equorum protritu
calcibus in pugna ad Garumnam, cùm is Albigens
bus sectariis in Gallia tulisset suppetias. Converta
obsecro, Serenitas Vestra, oculos ad sæcula retrò pra
terita, & videbit Hispaniam afflictam & perditam, o
vitam licentiùs actam à Regibus * Witizâ & Rode
rico: erectam verò rursus, & restitutam pietate & for
titudine Pelagii. Videbit vita pariter exutum ac regn
Regem Petrum, ob nimiam animi feritatem: contr
ac

† Tac lib. 6. Ann. * Idem lib. 12. Ann. † Idem lib
2. Hist. Mar. hist. Hisp. lib. 5. c. 12. * Idem lib. 6. c
19. & 21.

l gubernacula evectum Hermannum ejus fratrem,
b singularem, quæ in eo inerat, mansuetudinem. Vi-
ebit gloriosum Infantem Ferdinandum, & multis de
ælo auctum coronis, quòd suam Regi Joanni II. Ne-
oti suo salvam esse & servare voluerit, tametsi essent,
ui hanc illi ultrò offerrent; contra Infantem Sancti-
m à suomet Parente de inobedientia & ingratitudine
ostulatum coram Martino quarto Pontifice, quòd
pso vivente regnum appetiisset. Isthæc collatio magi-
ri erit instar, quem Serenitas Vestra, ut fidum du-
em, in gubernando sequi tutò poterit: licèt enim Se-
enitas Vestra etiam discurrendo facinorum heroico-
um splendorem ac lucem, uti & actionum malarum
urpitudinem agnoscere satis valeat; ea tamen omnia
in se considerata non ita movent, atque in iis,
quos aut gloriosos in hoc mun-
do, aut inglorios
effecêre.

* *
*

SYM-

SYMBOLUM XVII.

ARbor trophæis onusta non ideo truncus esse desi-
nit, qui fuit. Quæ honori fuerunt aliis, ipsi no
nisi oneri sunt. Ita prorsus egregia Antecessorum fa
cinora ignominiæ & dedecori sunt Successori, nisi ea
dem imitetur. Nec in illis hæres fit gloriæ, sed actioni
solùm, quâ eandem obtineat æmulandi studio. Perin
de ac lux in adamantem incidens reflectitur, quia fun
dum reperit; vitrum verò, quod pellucidum est, ce-
lerrimè pertransit: ita si Successor vir fortis sit ac stre
nuus, lucem illi adferet, ac splendorem Antecessorum
gloria; si contrà vile ac tenue sit vitrum, fulgorem
istum sustinere non poterit; quin hic ipse vilem abje-
ctúmque ejus animum prodet magis ac deteget. Qua
alii

iis exemplo sunt, hunc etiam legis instar videntur
bstringere. His porrò fundamentis tota Nobilitatis
stimatio nititur ac privilegium: omnes quippe exi-
imamus, Nepotes Avorum suorum actiones æmu-
turos. Qui has superbè jactat, nec imitatur tamen,
tis ostendit, quantum inter ipsum & illos discrimi-
s sit. Nemo vitio vertit alteri, quòd virtutem illius,
ui sanguine junctus non est, adæquare non studeat.
lcirco apud Nobiles Romanos olim fumosæ illu-
rium virorum imagines & statuæ antiquæ locaban-
ır in vestibulis ædium, ut suas Successoribus obliga-
ones continuò in memoriam reducerent Boleslaüs
uartus Poloniæ Rex, Patris sui effigiem, in numi-
nate aureo, è collo suspensam circumferebat; & quo-
es majoris momenti negotium aliquod decernen-
ım occurreret, ori illam admovebat, & venerabun-
deosculans solebat dicere: *Avertat benignissimus eus ne quid ego indignum regio tuo nomine statuam.* O
uot ejusmodi numismata heroicorum Patrum & A-
rum suppetunt Serenitati Vestræ, quæ nunquam si-
nt, ut indignum regio eorum sanguine committat
quid; quin immo animos ei addent potiùs, & sti-
ulos, ut ad ea, quæ magis gloriosa sunt, omni con-
ntione enitatur.

§. Quòd si in omnibus nobilioribus Viris incensa
graret illa Majorum æmulatio, primas sanè in Re-
blica seu domi seu militiæ mererentur partes: u-
ue enim † *par est meliores esse eos, qui ex melioribus*, in
orum etiam favorem præsumptio est atque experi-
tia: nam

* *Fortes creantur fortibus, & bonis.*
Est in juvencis, est in equis patrum
Virtus, nec imbellem feroces
Progenerant aquilæ columbam.

plerumq; magnos in animo suscitat spiritus æstima-
propria, & infamiæ metus. Fateor tamen, fallere
non:

† Arist. * Horat.

nonnunquam hanc regulam, aut quia *a* Natura, quod voluit efficere non potuit; aut propter malam educationem & delitiarum mollitiem; aut quia ipsæ etiam hominum animæ non æquè nobiles omnes sunt ac generosæ, sed pro affectione corporis, in quod quasi demerguntur, aliter atque aliter operari solent; & sunt nonnulli, ad quos sola trophæorum, non unà virtutis Majorum transisse videtur hæreditas, ita cælo toto ab iis differunt. Exemplum in iisdem aquilis est, quæ licèt communiter non nisi aquilas procreent, sunt tamen, qui putent. Struthiones quandam esse earundem speciem, sed planè degenerem, in qua proinde non ampliùs inest illa cordis generositas, robur illud unguium, & alarum levitas, quæ in aquilis cernitur, cùm volucris tam pernix, támque elegans in animal fœdum ac turpe jam transmutata sit. Credi vix potest, quantum bono publico noceat electio ad Reipublicæ munera, si absque discrimine & meritorum examine Nobilitas sola præ oculis sit, perinde quasi unà cum sanguine Avorum quoque experientia & virtus ad omnes semper posteros descenderet. Languescet industria, otiosa erit virtus, si solâ nixa Nobilitate debita sibi, & quasi certa reputaverit præmia, neque illam ad rectè agendum acuant, aut isthæc amittendi metus, aut spes obtinendi; quibus ipsis argumentis Senatui persuasit Tiberius, ut ne sublevarent inopiam familiæ M. Hortali, quæ cùm esset *b* nobilissima, paupertate pessum ibat. Anteferri rectè poterunt aliis Viri sanguine illustriores, quod ad suprema pacis officia attinet, in quibus plurimum momenti habet familiæ splendor atque auctoritas: aliud est in officiis militaribus, quæ exercitium aliquod, & robur tum corporis

tum

a *Nam ut ex homine hominem, ex belluis belluam, sic ex bonis bonum generari putant. At hoc quidem Natura sæpe efficere vult, non tamen potest.* Arist. l. 1. Pol. c. 4 b *Languescet alioqui industria, intendetur socordia, si nullus ex se metus, aut spes, & securi omnes aliena subsidia expectabunt, sibi ignavi, nobis graves.* Tac. l. 2. Ann.

ım animi postulant. Quòd si hæc in illis etiam reperentur, etsi non ea fortè cum perfectione, atque in iis facilè reliquum compensabit Nobilitas, aut Anːcessorum meritis, aut communi hominum æstimaone; omnem tamen defectum supplere illa nequauam poterit. Atque eam ob rem meritò risit Tacitus ectionem Vitellii, cùm ad gubernandas Germaniæ ferioris legiones mitteretur, nullâ habitâ ratione, ıòd ad id muneris minùs esset idoneus; nam † *quòd nsoris Vitellii ac ter Consulis filius, id satis videbatur.* on ita Tiberius sub prima Imperii sui initia, sed *mandabat honores, nobilitatem Majorum, claritudinem ilitiæ, illustres domi artes spectando, ut satis constaret, non ios potiores fuisse.*

§. Multùm fateor, in bello potest auctoritas saninis; non illa tamen hostem fundit; sed fortitudo que industria. Germani olim † *Reges ex Nobilitate, uces ex virtute sumebant.* Tunc arma efflorescunt, m virtus & animi robur præ aliis omnibus in pre- sunt, & honoratiora in bello occupant munera, ibus Nobilitatem aut adipisci primùm, aut jam eptam augere porrò, magisque illustrare valeant. es illa magnos orbi heroas dedit, & insignes duces eteritis sæculis; ubi verò ea defuerit, contemnitur litia: sola enim munerum militarium gloria belli :ommoda & pericula solari potest. Nec illud cern omnino, quod quidam autumant, illustriorem licet sanguinem majori in veneratione esse, aut eim obediri promptius: nisi enim virtutis accedant ıamenta, prudentiæ præsertim & fortitudinis omnis omissio exhibita sanguini, exterior solùm cul- erit, non ab interiori profectus animo. Virtutem excelsitatem mentis, quæ sibi ipsæ fortunam facantur, illas suspicit animus & admiratur. Ocea- Magno Columbus leges posuit, & Orbi novo ːrmannus Cortesius, qui licèt illustribus natalibus

F orti

† Tac. lib. 1. hist. * Idem lib. 4. Ann. † Idem de ɪr. Germ.

orti non fuerint, suis tamen successoribus Nobilitatem pepererunt, ut maximis Viris pares esse possent. Celebriores fluvii à tenuioribus ferè rivulis originem ducunt atque initium, haud longo tamen pòst intervallo à suomet alveo nomen sortiuntur & gloriam.

§. Equidem in bello, ubi virtus & fortitudo magi æstimantur, expediet ad altiores honorum grado evehere eos, qui rebus præclarè gestis id fuerint pro meriti, etsi fortè splendor Nobilitatis defuerit; paci tamen tempore, † *si Rempublicam gnaris, & non magi pretii hominibus committat* Princeps, *statim & Nobilium ac strenuorum iram in se provocabit, ob contemptam eoru fidem, & maximis in rebus damna patietur.* Quod tu potissimùm accidit, cùm Subditus rarioribus à natur donis instructus est, non verò cùm inclaruit jam apu populum, & ore omnium celebratur, adeòque ips Natalium obscuritas à præstantia & dotibus animi sa tis illustrata est. Multos videmus, qui * *ex se videntu nati*; uti de Curtio Rufo dicere solebat Tiberius. I hos tales optimè convenit illa laus bonæ electioni Ministrorum apud Claudianum:

——— *Lectos ex omnibus oris*
Evehit, & meritum nunquam cunabula quærit,
Et qualis, non unde satus.

§. Quòd si Nobilitas aut otio aut deliciis corrup fuerit, suadendum potiùs, ut exercitio & præmiis il instauretur, quàm alia condatur planè nova. Argen tum & aurum facillimè expurgantur; ex argento ta men aurum conficere, immensi laboris est, & in qu frustra desudet Alchimistarum ars atque industri Quare pessimum fuit consilium, quod Regi Henr co quarto aliquando à nonnullis datum fuit, ut op primeret scilicet potentiores regni sui proceres, alióss è mediocri fortuna ad altiorem eveheret. Etsi libe tas & inobedientia Nobiliorum exigere interdu videntur, ut aliquantum deprimantur: magna eni præ aliis eminentia superbiam gignit, neque Superio

co

† Dion. Cass. * Tac. lib. II. Ann.

tem ferre ſuſtinet.† *Nobilitas, cui in pace durius ſervitium eſt.* * *Imbecilliores ſemper æquum & juſtum quærunt, potentioribus autem id nihil eſt curæ;* & tunc quietiores ferè ſunt ſubditi, cùm deeſt potentia, quæ eos tueatur & novitates *c* eorum foveat. Ea de cauſſa non permittunt Caſtellæ leges, ut duæ amplæ & potentes *d* familiæ coaleſcant in unam; tum ideo etiam, ut bona magis diviſa maneant, nec apud alios zelum & invidiam excirent. Artes certè non deeſſent, quæ ſub ſpecie honoris aut gratiæ ſingularis moderari poſſent divitiarum copiam, quærendo opportunitatem eas in obſequium Principis & boni publici impendendi. Attamen ſumtuum vanitas eò progreſſa jam eſt, ut iis artificiis opus non ſit: potentiſſimi enim quique maximis onerantur debitis, & neceſſitatibus premuntur, ut media ampliùs non ſuppetant, quibus tam ſublimia cogitata exequi poſſint, aut molitiones novas machinari. Dum quidem plus eſſe cupiunt, quàm poſſunt, minùs etiam, quàm ſunt, fieri incipiunt † Certè *dites familiæ Nobilium, aut claritudine inſignes, ſtudio magnificentiæ prolabi* ſolent. Cæterùm etſi divitiæ nimiæ periculoſæ ſint, idem tamen in extrema etiam inopia locum habet: nam * *cùm ex primariis aliqui bona diſſipârunt, hi res novas moliuntur.*

† Tac. lib. 11. Ann. * Ariſt. lib. 6. Pol. c. 2. c *Nihil auſuram plebem Principibus amotis.* Tac. lib. 1. Ann. d *Commodum eſt etiam, ut hæreditates non donatione, ſed jure cognationis tradantur, útque ad eundem una, non plures hæreditates proveniant.* Ariſt. lib. 5. Pol. c. 8. † Tac. l. 3. Ann. * Ariſt. l. 6. Pol. c. 12.

SYMBOLUM XVIII.

MUltis Imperium virtus contulit, paucis malitia i his sceptrum usurpatio fuit violenta, & plena pe riculi, in illis titulus justus, & constans possessio. Oc cultâ quâdam pulchritudinis suæ vi ad sui amorem & cultum virtus allicit. Elementa cælorum parent Impe rio, ob perfectionem eorundem & præstantiam; ho mines quoque non nisi eum qui justitiâ cæterisq; vir tutibus præstat aliis, supremâ potestate & dominat dignum reputant. Ea de caussa Cyrus† *non censebat con venire cuiquam Imperium, qui non melior esset iis, quibu imperaret.* Subditi magis observant, & reverentur prin cipem, in quo insigniores animi dotes inesse conspici un

† Xenoph. l. 8. Pædag.

nt. Quantò hæ fuerint majores, tantò major auctori-
ıs erit atq; æstimatio: omnes enim existimant, Deum
rincipi tali magis esse propitium, & curâ peculiari ad-
sse in omnibus, ejúsq; gubernationem dirigere. Hoc
ɔsum est, quod toto orbe Josue nomen *a* fecit incla-
escere. Boni Principis actiones omnes & consilia cum
laufu accipit populus, & pia quadam cum fiducia pro-
ɔeros eorum successus sibi pollicetur; quòd si evene-
t aliter, planè sibi persuadet, ob fines quosdam altio-
es & incognitos ita magis conducere. Eandem ob
aussam apud Nationes quasdam Reges *b* summi Sa-
erdotes erant, ut dum populus cæremonias sacras, &
ultum divinum ab iis acciperet, agnosceret in iisdem
aturam quandam sublimiorem, magisque propin-
uam ac familiarem ipsi Deo, qua tanquam mediatrice
ı precibus suis uti posset, & contra quam nihil temere
tentare *c* præsumeret. Corona Aaronis super mitram
attollebat oculos, & desideria omnium. Jacob vene-
ıbatur Josephi *e* sceptrum, cujus apicem Ciconia in-
debat, pietatis & religionis Symbolum.

§. Nemo existimet, malè perdi tempus illud, quod
inceps in virtutum ponit exercitio, immo Deus in-
rim vel maximè rerum eventus moderatur ac diri-
t. Sanctissimo sacrificio piè intererat Ferdinandus
ntolinesius, dum ad Durium amnem Comes Gar-
as Fernandesius cum Mauris decerneret prælio, &
ce Angelus aliquis os habitúque illi similis, vi-
em ejus tantisper in pugna obiit, quo factum, ut in-
miam ipse non effugeret solùm, sed & potissimam

F 3 victo-

a *Fuit ergo Dominus cum Iosue, & nomen ejus divulga-
m est in omni terra,* Jos. 6. 21. b *Rex enim Dux erat in
llo, & judex, & in iis, quæ ad cultum Deorum pertinerent,
mmam potestatem habebat* Arist. l. 3. Pol. c 11. c *Mi-
ísq; insidiantur eis, qui Deos auxiliares habent.* Arist. Pol.
*Corona aurea super mitram ejus, expressa signo sanctitatis,
gloria honoris, & opus virtutis, & desideria oculorum or-
ıta.* Eccli. 45. 14. e *Et adoravit fastigium virgæ ejus.*
ıul. Ep. ad Heb. c. 11. 21.

victoriæ laudem & gloriam adipiſceretur. Simile quippiam refertur de glorioſiſſimo Archiſtratego Comite Tillio, Joſue verè Chriſtiano, non minùs ſancto, quàm forti ac bellicoſo, ab alio aliquo perſonam ejus referente, inſtructam fuiſſe aciem, dum ipſe Sacerdoti ad aram facienti pro more dabat operam. Ferdinando ſecundo Imperatori ſub ipſis officiis divinis plura oblata fuêre vexilla, victoriæ inſignia & monimenta quàm multi ex Anteceſſoribus hoſti eripuerint. Otioſus ſtabat Iſraëliticus *f* populus, & mira Deus in favorem illius factitabat. Æternùm lucebit Corona, quæ ſicut illa *g* Ariadnæ fulgentiſſimis virtutum ſtellis radiaverit Septimius Imperator filiis ſuis dixit moriens, *firmum ſeſe iis derelinquere Imperium, ſi boni eſſent; lapſurum brevi, ſi mali.* Ferdinandus Rex, qui à virtutibus ſuis magnis Magni cognomentum invenit, mirè iiſdem regni ſui gloriam auxit, & Succeſſoribus ſtabilivit. Tantâ is erat pietate, ut cùm corpus S. Iſidori Hiſpali legionem transferretur, ipſe & filii ejus ſuos oneri ſubjicerent humeros, & ſacras reliquias à fluvio Durio uſque ad ipſum urbis templum † D. Joanni ſacrum nudis pedibus proſequerentur. Etenim cùm Deus ſit, **per quem Reges regnant*, & à quo omnis eorum poteſtas & felicitas dependet, falli nunquam poterunt, ſi ad ipſum ſuos identidem reflectant oculos. Lunam Solis radii non deſtituunt; ea ſiquidem minimè ignara omnem ſeſe à Sole lucem accipere, continuò eum reſpicit, ut ab eodem illuminetur: quod principibus ſic imitandum, ut oculos ſemper fixos habeant in æterno illo luminari, quod lucem & motum impertit orbibus, & à quo augmenta ſua & decrementa ſumunt

Impe-

f *Nolite timere: ſtate, & videte magnalia Domini, quæ facturus eſt hodie.* Exodi 14. 13. *Dominus enim Deus Iſraël pugnavit pro eo.* Joſ. 10. 42. g *Neque declinet in partem dexteram, vel ſiniſtram, ut longo tempore regnet ipſe, & filii ejus.* Deut. 17. 20. † Mar. hiſt. Hiſp. * Prov. 8. 15.

mperia, prout in Emblemate præſenti per ſceptrum
nnuitur, in cujus vertice Luna viſitur reſpectans So-
em, proprium Dei Symbolum; tum quia nulla alia
es ad ejuſdem omnipotentiam accedit proprius, tum
tiam quia ſolus ille lucem & vigorem rebus omni-
us tribuit:

† *Quem, quia reſpicit omnia ſolus,*
Verum poſſis dicere Solem.

Ion eſt enim poteſtas, niſi à Deo, * Priùs in æterna ejus
iente, quàm hic in terris, Reges Coronis redimiri
olent. Qui cæleſtes orbes primo mobili circumdedit,
lem illud regnis etiam & Rebuſpublicis impertit.
ui Regem conſtituit apibus, non ſolius fortunæ reli-
uit arbitrio, aut electioni humanæ has cauſſas inferio-
es principum, qui in regimine hoc terreſtri vicem
ius ſuſtinent, aut illi quàm ſimillimi *h* ſunt, adum-
rati in Apocalypſi per ſeptem illos Planetas, quos
eus *i* in manu ſua habebat. In illos vibrat divinos ſu-
s radios, qui reflexi deinde ſupremum jus atque au-
oritatem in ſubditos iis tribuunt. Sine ſplendore illo
luce cœca quodammodo eſt poteſtas omnis, quan-
umvis ampla. Si princeps, ſpretâ illâ luce, in aliam ap-
arentem boni fortè alicujus, quod commoditas illi
opria, non recta ratio offert, intenderit oculos, mox
otentiæ ſuæ orbem deficere videbit, & obſcurari.
uicquid Solem præſentem fugit; tenebris involvatur
ceſſe eſt. Luna etſi ſubinde luce ſe videat deſtitui, nõ
men ideo ſeſe à Sole avertit, quin potiùs longè jam
acrior, graciliórq; continuò eundem reſpicit, donec
ce illius denuò compleatur. Fixum ergo firmúmque
eptrum ſuum princeps teneat, oculos ſemper conji-
endo in virtutem, in omni fortuna, ſeu proſpera, ſeu
lverſa: nam idem ille divinus Sol, qui aut ad caſti-
ndum, aut ad cumulanda merita, aliquod ejus de-

†Boëtius. * Rom. 13. 1. h *Principes quidem inſtar Deo-*
m eſſe. Tac. lib. 3. Ann. i *Et habebat in dextera ſua ſtel-*
ſeptem. Apoc. 1. 16.

crementum permisit, in constantiæ præmium no omnem suam lucem subtrahet, sed amplitudinem eju augebit iterum, & crescere faciet. Ita Ferdinando I. Imperatori usu venit: quippe qui non rarò Fortuna tam adversam habuit, ut de Imperio pariter & vi desperare posse videretur. Verùm, qua erat animi con stantia, nunquam spem omnem abs se abjecit, nequ avertit oculos suos à Sole illo increato rerum omniu effectore ac moderatore, cujus providentia divina pe riculis eum eripuit, & longè etiam altiùs supra omne suos hostes extulit. Virga *Moysis*, quæ sceptri era Symbolum, miros edebat effectus, quoad illam cælur versus erectam manu suâ tenebat; at simul ac illa abjiciebat in terram, in venenatos serpentes, ipsim k Moysi formidandos conversa fuit. Dum sceptrur instar scalæ Jacobéæ summitate cælum tangit, suster tat illud Deus, & Angeli descendunt l subsidic Nec Ægyptiis ignotum hoc fuit, qui ideo in su premo sceptrorum apice caput ciconiæ, avis religio sæ, ac piæ in parentes, solebant effingere; in inferioi verò parte pedem Hippopotami, animalis impii & ingrati erga suum patrem, cujus vitæ struit insidias ut tantò liberiùs propriæ suæ matris frui possit amo ribus: quo hieroglyphico nihil illi innuere voleban aliud, quàm quòd principes pietatem semper im pietati anteferre debeant. Atque hoc eodem Symbo lo Machiavellus suum quoque principem instructum vellet, sed alio planè fine: in uno enim sceptri ex tremo pietatem, in altero impietatem collocatam cuperet, ut pro libitu illud vertere posset, eámque partem sursum erigere, quæ ad conservationem & incrementum Statuum magis conduceret. In quem finem putat ille, virtutes principi necessarias non esse,

k *Projecit & versa est in colubrum, ita ut fugeret Moyses.* Exodi 4. 3. l *Vidit in somnis scalam stantem super terram, & cacumen illius tangens cælum: Angelos quoque Dei ascendentes & descendentes per eam: & Dominum innixum scalæ.* Gen. 28. 12.

esse, sed sufficere, si eas habere se simulet: etenim si veræ illæ essent ac solidæ, & si ex præscripto earundem agere is semper vellet, ait perniciosas illi fore; contrà verò profuturas quàm plurimùm, si putetur saltèm, quòd iis præditus sit: hâc enim ratione ita eum fore dispositum, ut pro re nata immutare eas sciat & possit, ideòque sic in rebus omnibus agere, prout expedire judicaverit, & tulerit occasio. Atque hoc ipsum cumprimis necessarium esse ait in iis principibus qui noviter ad Reipublicæ gubernacula accesserunt, quos paratos semper & expeditos esse oportet ad utendum velis, prout Fortunæ venti spiraverint, & postulârit necessitas. Impium prorsus, & imprudens consilium, quod virtutes suadet non genuinas, sed confictas solum & putatitias. Quomodo enim fieri poterit, ut idem umbra præstet, quod veritas? quænam ars, quæve industria crystalli naturam sic perficiet, ut claritate suâ ac luce adamantem exæquet? ecquis non illicò, ad primum aspectum & explorationem, rei agnoscet vanitatem, & ridere incipiet? †*Vera gloria radices agit, atque etiam propagatur: ficta omnia celeriter tanquam flosculi decidunt, neque simulatum quicquam potest esse diuturnum.* Nulla tanta est astutia, quæ naturam aliquam malam vestire sic possit, ut usquequaque bona appareat. Nam si in ipsis veris virtutibus, tam naturæ nostræ & inclinationi, accedente præsertim habitu, conformibus tam facilè deficimus, quid in fictis & putatitiis fiet? quomodo Subditi, si artes & fraudes istas perspexerint, ferre poterunt fœtorem illum, è discooperto jam vitiorum sepulchro, tam detestabili, absq; omni virtutum ornamento? quomodo ab interno illo vulnere avertere poterunt oculos, si detracto jam *m* velo, sub quo delitescebat, palàm sese illud conspectui offerat? Unde porrò fiet, ut princeps suis domi contemptui futurus sit, & ludibrio; extraneis verò suspectus in omni-

† Cic. lib. 2. de Off.| m *Quasi pannus menstruatæ universæ Iustitiæ nostræ.* Is. 64, 6.

omnibus. Utrisque certè odio erit, nemini enim ab illo licebit securo vivere. Nulla alia res magis formidandam reddit principis tyrannidem, quàm si virtutes ipse fingat: ex eo enim deinde majora plerumque pullulant vitia; quomodo multi *n* Othonem metuebant, cùm ambiret Imperium. Malam principis naturam, si cognita sit, declinare facilè quis potest; virtutes falsas & simulatas non item. In apertis vitiis fragilitati locus est; fictis virtutibus dolus & fraus commisceri solent; neque hoc fortuitò solùm & casu; sed ad malos plerumque fines, atque adeò magis noxiæ illæ sunt, quàm ipsa vitia, quemadmodum in *o* Sejano notavit Tacitus. * *Extrema est perversitas, cùm prorsus justitia vaces, ad id niti, ut vir bonus esse videaris.* Labi in apertum scelus, imbecillitas quædam est; virtutes simulare, mera malitia. Vitia alia faciliùs ferunt homines; at hypocrisin abominantur omnes: nam illis nosmetipsos solùm decipimus, hac verò etiam alios. Quid? quòd actiones etiam bonæ contemni solent, si ab arte, non à virtute ortum ducant. Multa faciebat Vitellius, ut gratiam favorémque populi aucuparetur, sed † *quæ grata sanè fuissent & popularia, si à virtutibus proficiscerentur, memoriâ vitæ prioris,* & quia nemo non videbat, ficta ea esse, *indecora & vilia accipiebantur.* Et quæso, cui bono virtutem fingere, si eadem solertia atque industria ad eam rem opus est, atque ad virtutes veras & solidas? si hæ ipsæ ob morum pravitatem vix roboris habent satis ac virium, qui fictæ subsistent & umbratiles? Non Deo coronam, ejúsque conservationem acceptam refert, nec præmia eum, aut supplicia credit decer-

n *Otho interim, contra spem omnium, non deliciis, neque desidiâ torpescere, dilatæ voluptates, dissimulata luxuria, & cuncta ad decorem Imperii composita. Eóque plus formidinis afferebant falsæ virtutes, & vitia reditura.* Tac. l. 1. hist. o *Haud minùs noxiæ, quoties parando regno finguntur.* Idem lib. 4. Ann. * Platon. † Tac. lib. 2. hist.

cernere, quisquis his artibus potiùs, quàm divinæ confidit providentiæ. Si vitia principis ab imbecillitate, non ab affectatione essent, faciliùs secreta ea haberi paterer, ne malo exemplo sint: nam ideò ea occultare, hypocrisis censeri non debet, aut malitia ad fallendos aliorum animos; sed prudentia potiùs naturalis, & honor virtuti debitus. Nullum frænum illi restat potentiæ, quæ tyrannides suas non velo aliquo obtegit. Nunquam Senatores *p* Tiberium timuerunt magis, quàm cùm absque dissimulatione eum conspicerent. Et tametsi de Pisone scribat Tacitus, quòd * *claro apud vulgum rumore erat, per virtutem, aut species virtutibus similes:* hoc tamen non sic intelligendum, quasi perinde sit in principe, seu veris virtutibus polleat, seu eas simulet; sed quia populus nonnunquam judicio fallitur, & hypocrisin pro virtute habet. Quantò igitur firmior constantiórque Pisonis fama, si virtuti sinceræ & solidæ ea fuisset innixa.

§. Eadem nascentur incommoda, si princeps veras virtutis habeat quidem; sed quas ipse pro temporis & occasionum varietate facilè mutet: virtus enim esse nequit, quæ non est habitus firmus & constans, ut in eo inest animo, cui religio non est, in vitium illam convertere, aut ad improborum sese partes adjungere, modò aliqua utilitatis spes inde affulserit. Et amabo te, quomodo istud unquam principi expediet? † *Ca el Rey contra los malos, quanto en su maldad estovieren* (verba sunt Alphonsi Regis in ejusdem legibus) *siempre les debe haver mala voluntad, porque si de esta guisa non lo fiziesse, non podria fazer cumplidamente justicia, nin tener su tierra en paz, nin monstrarse por bueno.* Et quis casus exigere illud poterit

F 6 his

p *Penetrabat pavor & admiratio. callidum olim, & tegendis sceleribus obscurum huc confidentiæ venisse, ut tanquam dimotis parietibus ostenderet Nepotem sub verbere centurionis, inter servorum ictus, extrema vitæ alimenta frustra orantem,* Tac. lib. 6. Ann. *Id. lib. 15. † Lib. 5. tit. . p. 2.

his noſtris præſertim ſæculis, cùm dominatus & Imperia certis conſtituta ſunt legibus, neque jam ampliùs dependent (uti Romanorum Imperatorum fiebat temporibus) ab electione & inſolentia militari? Nullum unquam tantùm poteſt eſſe periculum, quod virtus prudens cavere non queat, abſque eo quòd princeps à ſceleribus ſibi paret ſubſidium. Si quando princeps aliquis virtutibus illuſtris peſſum iit, non eò accidit, quòd bonus eſſet, ſed quòd bonus eſſe haud ſatis didicerit. Non tenetur princeps juſtitiæ amans confeſtim & imprudenter ſeſe ſceleribus opponere, ubi nullum pollicetur fructum, aut certè evidenter periculoſa videtur iſthæc diligentia: quin immo magnæ prudentiæ eſt *q* permittere, quod contrà nitendo impedire non potes. Diſſimulet vitiorum notitiam, quoad cum tempore remedium parari poſſit; bonos interim præmiis erigat, coerceat pœnis malos, aliiſque utatur mediis, quæ prudentia ſuggerit. Quòd ſi ea non ſufficiant. Succeſſori illud relinquat; uti fecit Tiberius, cùm perſpiceret *r* temporis ſui mores corrigi à ſe, & emendari non poſſe. Etenim ſi princeps metu aliquo ad improborum mores & vitam malè agendo ſeſe vellet conformare, nec hos reduceret in viam, atque unà bonos perderet, adeòque in utriſque malitiæ fieret acceſſio. Virtus in principe nihil creare ſolet periculi; creat tamen zelus & rigor, ſi abſque prudentia ſint. Non abominantur Principem ſcelerati, quòd probus & frugi ſit, ſed quia per nimiam ejus ſeveritatem improbis iis eſſe non licet. Nemo non principem juſtum deſiderat. Quin mali etiam hoc tali opus habent, ut juſtitiæ locus ſit, quâ non ab aliis ſolùm, ſed & à ſe invicem ſecuri degant. Seneca eò intendebat, cùm, ut Neronem ab inceſtuoſa cum Matre

q *Permittimus; quod nolentes indulgemus, quia pravam hominum voluntatem ad plenum cohibere non poſſumus.* S. Chryſoſt. r *Non id tempus cenſuræ, nec ſi quid in moribus labaret, de futurum corrigendi auctorem.* Tac. lib. 2. Ann.

Matre consuetudine abduceret, eidem comminaretur, † *pervulgatum esse incestum gloriante matre, nec toleraturos milites profani Principis Imperium.* Adeò necessariæ Principi virtutes sunt, ut sine quibusdam ne vitia quidem possint subsistere. * *Nec aliis artibus Sejanus Tiberium devinxit,* quàm quòd virtutes insigniores improbis facinoribus conjungeret. † *Corpus illi laborum tolerans, animus audax, sui obtegens, in alios criminatr, juxta adulatio, & superbia, palàm compositus pudor, intus summa adipiscendi libido, ejúsque caussa, modò largitio & luxus, sæpiùs industria, ac vigilantia.* Similem virtutum & vitiorum commixtionem in Lucinio Muciano videre licuit. Eadem quoque de caussa *ambigua de Vespasiano fama erat:* nam & vitia notari in eo, & collaudari virtutes poterant. Illud certum, multò securiorem futuram fuisse Sejani apud Tiberium gratiam; Vespasianum item & Mucianum in longè perfectiores evasuros fuisse principes, si ʃ demptis eorum vitiis, solæ virtutes remansissent. Si vitia prosint Principi ad dignoscendos à bonis improbos, satis erit, quòd notitiam eorum aliquam, non verò usum aut consuetudinem habeat. Polleat itaq; virtutibus, sed juxta circumspectus sit, ac prudens, ut nulla fraus esse possit aut dolus, qui eum fugiat, nulla malitia, quam ipse non penitùs perspiciat, singulorum hominum mores, agendique modum ita penetrando, ut absque deceptionis periculo iis imperet. Atque in hoc sensu admitti posset eorum sententia, * qui *eo munitiores Reges censent, quò illis, quibus imperitant, nequiores fuêre.* Ista enim nequitia, quod ad cognitionem malitiæ attinet, valde expedit, ut castigare scelera, & simul etiam humanæ fragilitatis aliquam habere rationem rectè quis noverit. Dura nimiùm est, & periculosa pro regimine

† Tac. lib. 14. Ann. * Idem lib. 4. † Idem lib. 1. hist. ʃ *Egregium Principatus temperamentum, si demptis utriusque vitiis, solæ virtutes miscerentur.* Idem lib. 2. hist. * Salust.

ſevera virtus abſq; iſta notitia Ex quo porrò fit, ut magis conveniant Principi virtutes heroicæ Imperii propriæ, non illæ monaſticæ & ſolitariæ, quæ meticuloſum illum reddunt, tardum ac difficilem in ſtatuendo, ab humana converſatione alienum, magiſque attentum ad perfectionem ſuam privatam & propriam quàm ad gubernationem communem & publicam. Maxima virtutis perfectio in eo poſita eſt, ut ſatisfaciat obligationibus principis, quibus à Deo obſtrictus fuit.

§. Nec voluit ſolùm Machiavellus, ut Princeps temporibus certis virtutes fingeret; ſed politicam etiam ipſi malitiæ ſuperſtruere conatus eſt, commonſtrando quomodo hujus beneficio ad ſupremum gradum illa poſſet evehi, & diſertè aſſerendo, ideo peſſum ire homines, quòd mali eſſe neſcirent, perinde quaſi certa ea de re haberi poſſet ſcientia. Doctrina hæc non paucos Principes Tyrannos effecit, & egit præcipites. Non ita eſt, non ideo pereunt homines, quòd mali eſſe ignorent; ſed quia flagitia ipſa tueri ſeſe in longum nequeunt: nulla enim tam aſtuta, & prudens eſt malitia, quæ ſatis cavere ſibi poſſit, quin ſuiſmet artibus tandem irretiatur. Quæ ſcientia erudire ſatis poterit, ut judicium in delictis ſervet integrum & incorruptum, quem ſuorummet maleficiorum conſcientia ſtimulat, quæ etſi in nobis ſit, ſine nobis tamen operatur, impulſa vi quâdam interiore divinâ; cùm arbitra ſit, & carnifex actionum noſtrarũ, cujus tyrannidem Nero quondam expertus fuit, poſtquam Matrem tolli juſſiſſet è medio: nam † *ſceleris demum intellectâ magnitudine, reliquo noctis, modò per ſilentium defixus, ſæpiùs pavore exurgens, & mentis inops lucem operiebatur, tanquam exitium allaturam* Hæret nonnunquam animus maximè generoſus, & conſilio deſtituitur ad ſcelerum conſpectum. Ita Sejano evenit, cùm Tiberii familiam cogitaret extinguere: nam * *magnitudo facinoris metum, prolationes, diverſa interdum conſilia adferebat.* † *Apprehendit* nimirum Deus

† Tac. lib. 4. Ann. * Idem ib. † Job. 5. 13.

›eus *sapientes in astutia eorum, & consilium pravorum issipat.* Vitium ignorantia est, prudentiæ opposita; iolentia est, quæ suam ipsius ruinam molitur assiduè. ericulosa fabrica est, quæ mox in illius cervicem coruit, à quo constructa fuit. Nullum tantum est judiium, quod sufficiat ad tyrannides minores aliis maoribus corrigendas: & quousque moles ista assurget, t homines ferendo sint? Illud ipsum exemplum Jonnis Pagoli Tyranni Perusiæ, quo Machiavellus utiur ad stabiliendam suam doctrinam, abunde satis docere potuisset, quàm periculi plenum sit, per istimodi incedere præcipitia, cùm elusa tandem ejus ıalitia, procuratâ etiam morte Julii secundi Pontifiis, ad exitum perduci nequaquam potuerit. Idem uoque Duci Valentino accidit, quem velut Idem liis proponit principibus: is enim, ut ab obitu Papæ lexandri sexti rebus suis securiùs prospiceret, Cardialibus factionis contrariæ venenum propinavit; sed ermutatis per errorem lagenis, ipse & Alexander veenum hauserunt, quo Pontifex extinctus est subitò; 'alentinus verò ita correptus, ut ob corporis imbeillitatem electioni interesse non potuerit (quem caum tanta illius astutia non præverterat) quo porrò actum, ut quem ipse vellet, Pontifex minimè fieret, tque unà perderet ferè omnia, quæ in Romania vioenter occuparat. Non sinit utique providentia divia, ut Tyrannorum artes suis multùm prosint *t* auctoribus. Habet hoc sola virtus, ut Deum cœptis notris propitium reddat, non malitia. Si quando Tyannus aliquis in usurpatione violenta diutiùs perstiit, id à magna aliqua profectum fuit virtute, aut excellentia naturali, quæ vitia occuluit, & voluntatum tudia ei paravit apud subditos; malitia tamen istud yrannicis ascribit artificiis, & ex istiusmodi exemlis impias quasdam & erroneas maximas Statûs eruit, quibus

t *Qui dissipat cogitationes malignorum, ne possint implere ıanus eorum, quod cœperant.* Job. 5, 12.

quibus præcipitant principes, & ruunt Imperia. Præterquam, quòd non omnes imperent, qui sceptrum in manu gestant, aut coronam in capite, eò quòd justitia divina, relicto iis regno, Imperium tamen iisdem eripiat, permittendo, ut è Dominis mancipia fiant passionum suarum ac Ministrorum, atque ab eventibus minùs prosperis, & seditionibus opprimantur. Quomodo in Saule completum fuit, quod Samuel illi dixerat; non mansurum scilicet eum Regem, in pœnam, quod Deo fuisset v inobediens: tametsi enim Rex viveret, & moreretur, ex eo tamen tempore regnum ipsius mera fuit servitus.

v *Pro eo, quod abjecisti sermonem Domini, abjecit te Dominus, ne sis Rex*. 1. Reg. 15. 23.

SYMBOLUM XIX.

IN Ludis Vulcani & Promethei diversi certis constituti locis in hunc sese modum exercebant: prodibat primus accensam facem manu præferens, quam deinde porrigebat secundo, tum iste tertio, & sic deinceps de manu in manum. Unde natum proverbium: *Cursu lampada trado*; de iis dici solitum, quæ tanquam per successionem ab uno ad alios transeunt, quo sensu Lucretius cecinit:

Et quasi cursores vitai lampada tradô.

Quod à Platone mutuatus, cùm suadendo hominibus naturæ propagationem, eam necessariam esse ait, † *ut vitam, quam ipsi à majoribus accepissent, vicissim quasi tædam ardentem, posteris tradant*. Ecquid aliud sceptrum regium, quàm ejusmodi facula quæ ab uno Successore transit ad alium? Quid ergo Majestas sibi sumit in hac sua eminentia tam brevi, & ad solum usum concessa? Multa principi cum hominibus aliis communia sunt, una sola res eáque accidentalis eundem differre facit. Et propter illa quidem animum non demittit; ob hoc tamen solum & unicum superbè sese effert supra alios. Meminerit, hominem esse se, & hominibus imperare. Perpendat diligenter, se amplissimum hoc Mundi theatrum

† Plato.

rum subire, ut principis personam sustineat, deceden-
i verò de vita alium deinde cum eadem successurum
urpura, quam ipse deposuerit; de utroque demum

olam hanc superfuturam memoriam, quod fuerint.
llud denique sciat, ne hanc quidem purpuram, qua
micitur, suam esse, sed Reipublicæ, quæ non nisi usum
i indulget, ut capitis tantisper fungatur officio, & bo-
ni publici conservationi, incremento & prosperitati
onsulat, ut alibi expendimus.

§. Ubi igitur in vitæ hujus stadio decurrere semel
rinceps cœperit, tæda ardente sui Status instructus,
on id solùm agat, ut cursum istum producat lon-
iùs: jam enim terminum præfinitum habet, quem
ransgredi non licebit; & quis novit, num fortè ab eo
jam

jam abſit proximè, cùm illa cuique etiam leviſſimo vento ſit expoſita. † Tegula una eam Regi Henrico I. extorſit è manibus, nondum nato annos quatuordecim: unus item ex equo lapſus, inter ipſa nuptiarum tripudia, Principem Joannem Regem Catholicorum filium prohibuit, quò minùs eam prehendere potuerit.

§. Ponderet præterea Princeps habilitatem ſuæ manûs: occaſionem & jus, ne plures temere faces ſuſcipere audeat, quàm aut ſucceſſio aut electio legitima illi conceſſerint. Si conſideraſſet iſtud cum animo ſuo Fridericus Comes Palatinus, nunquam Electorali dignitate, nunquam provinciis ſuis ac honoribus tam infeliciter excidiſſet, propter ambitionem Coronæ Bohemicæ. Et ſanè longè meliùs ſuum confeciſſet curriculum Rex Carolus Neapolitanus, ſi Regni ſui contentus face, non in Hungariam etiam manum adjicere attentaſſet, ubi idcirco veneno interiit.

§. Nemini alteri eam facilè committat princeps, neque ſinat, ut quis alius manum ei admoveat, cum autoritate nimia. Imperium enim ſocietatem non patitur; *ſuo etiam patri Regi Alphonſo Sapienti tædam hanc è manibus eripere conatus eſt Infans Sanctius, eâ poteſtate & dominatione, quam ab ipſo acceperat. Nec Infanti Luſitano defuêre rationes apparentes, cur idem contra Parentem Regem Dionyſium moliretur.

§. Iſtæ Regnorum faces malis artibus accenſæ citò plerumque extinguuntur: † *nam nulla quæſita ſcelere potentia eſt diuturna.* * Garſias Rex Patrem ſuum Alphonſum Magnum coegit, ut Regno ſe abdicaret, ſed ultra triennium Coronâ ſic partâ ei frui non licuit. Froila ſecundus non niſi menſes quatuordecim regnum obtinuit, quod vi magis, quàm electione fuerat adeptus. Conſilia violenta non ſemper optatum ſortiuntur exitum. † Navarræ coronam certò jam ad ſe

† Mar. hiſt. Hiſp. lib. 12. c. 6. * Idem lib. 14. c. 5. † Curtius. * Mar. hiſt. Hiſp. lib. 7. c. 20. † Idem lib. 7. c. 2.

perventuram hæreditate ſperabat Ramon, ſi fratrem ſuum Sanctium tolleret de medio; at Reſpublica ſceptrum ei committere noluit, qui facinus tam atrox animo concepiſſet, adeòque Sanctio Regi Aragoniæ ejus patrueli illud obtulit.

§. Ne temere facem iſthanc è manibus dimittat Princeps, quoad vivit, ne ſi facti illum pœnituerit poſtea, ei fortè accidat, † quod Regi Alphonſo hujus nominis quarto; qui poſteaquam Regnum in fratrem ſuum Ramirum ſemel reſignaſſet, recuperare deinde nunquam potuit, quantumvis vellet. Ambitio, dum in poſſeſſione eſt, juſtitiæ non paret: ſemper enim rationes in promptu habet, & cauſſas, quibus ſe tueatur. Et quem non moveat diſcrimen, quod inter imperandum, & obediendum intereſt?

§. Tametſi verò iſtæ regnorum faces communiter à parentibus ad liberos tranſeant, illud tamen Reges ſemper meminerint, à Deo ſe accepiſſe, eidémque ſuo tempore reſtituere debere, ut nôrint, cui acceptas eas referre debeant, & quam ſtricta de iis reddenda ſit ratio. Ita fecit Rex Ferdinandus, cognomento Magnus, qui ſub extremum vitæ ſpiritum, ſic Deum fertur allocutus: * *Tua, Domine, eſt poteſtas, tuum eſt Imperium. Tu ſupremus es Dominus ſuper omnes Reges, & omnia tuæ ſubſunt providentiæ, Regnum, quod de manu tua accepi, tibi reſtituo.* Totidem penè verbis, in eodem mortis articulo, uſus eſt alius Rex Ferdinandus, quem Sanctum cognominamus.

§. Illuſtre ſanè, ſed laboris plenum vitæ curriculum cælum ipſum deſcripſit Serenitati Veſtræ, conficiendum non cum una ſolùm, ſed pluribus variorum regnorum facibus, quæ Soli per omnia ſimiles (hoc uno excepto, quòd hic ſeſe per intervalla ſubducat oculis) ab oriente uſque in occidentem ſuam longè latéque diffundunt lucem. Sæviſſimi turbines erumpentes undique eas moliuntur extinguere: verùm

† Mar. hiſt. Hiſp. lib. 8. c. 5. *Idem l. 9. c. 6.

verùm cùm Deus (ſic Iſaias *a* videtur vaticinatus) eaſdem eo fine incenderit, ut anteeant vexillum crucis, & gentilitatem illuminent in ſacris Eccleſiæ altaribus, ſperari meritò poterit, quòd hujus ad inſtar etiam illæ lucebunt; præſertim, ſi magis magiſque eas inflammaverit Serenitatis Veſtræ religioſa fides, & pius zelus, rectâ ſurſum erectus ſemper tenendo, ut flamma tantò clarior puriórque ad cælum, quò natura ſua nititur, poſſit contendere: nam qui obliquè eas inflexerit, in cauſſa erit, cur illæ ipſæ flammæ eas ſenſim depaſcent; quòd ſi cælo ita obverterit, ut terram ſolùm ſpectent, mox extinguentur penitùs: eadem enim materia, quæ paſtum aliàs datura erat, interitum iis adferet. Enitatur itaque ſedulò Serenitas Veſtra, ut cum his facibus vitæ ſuæ curriculum glorioſè decurrat, eáſque adhucdum lucentes ſuo aliquando Succeſſori porrigat, nec ſolùm quales eas accepit primùm, ſed potiùs novis auctas & colluſtratas radiis: ſolet enim Deus regna Regémque, cùm primùm Reipublicæ ſuſcipiunt gubernacula, velut ad trutinam expendere, ut tantò accuratiorem ab iis rationem poſtea repetat, quomodo *b* Regi Balthaſari factum. Et ſi Otho *c* obſtrictum ſe credidit, ut Imperium, ſicut à Majoribus acceperat, ſic poſteris traderet, profectò non minorem etiam obligationem à glorioſis ſuis Anteceſſoribus ad ſe derivatam Serenitas Veſtra agnoſcat neceſſe eſt. Ita illas tradidit Carolus V. Imperator, dum eas adhuc ſuperſtes Philippo II. Filio ſuo detulit. Et tametſi nonnullorum acciderit malitia, quòd finem curriculi ſui expectare noluerit, ne fortè venti contrarii, quos jam tum adverſa

a *Ecce, dedi te in lucem Gentium, ut ſis ſalus mea uſque ad extremum terræ.* Iſ. 49. 6. b *Appenſus es in ſtatera, & inventus es minus habens.* Dan. 5. 27. c *Vrbis noſtræ inſtitutum, & à Regibus uſque ad Principes continuum, & immortale, ſicut à Majoribus accepimus, ſic poſteris tradamus.* Tac. l. 1 hiſt.

versa fortuna concitârat, eas aut omnino extinguerent aut saltèm obscurarent; uti fecisse memorant Alphonsum II. Regem Neapolitanum, qui cùm Regi Franciæ Carolo VIII. resistendo non esset,[†] Coronam in filium suum Ferdinandum Calabriæ Ducem transtulit: illud tamen certum, voluisse ipsum tempori eam Deo restituere, seséque ad aliam disponere coronam, non temporariam, sed æternam, quâ semel obtentâ frui licet securo ab omni metu, ne ad alia capita transeat.

[†] Mar. hist. Hisp. lib. 26. c. 8.

SYMBOLUM XX.

INter solennes nuptiarum ritus apud Athenienses puerulus aliquis Sponsum anteibat, spinosis redimitus foliis, & panem in canistro manu præferens:

Sym-

Symbolum, quo innuebant, opinor, mátrimonium non solius voluptatis gratiâ, sed ad curas etiam & ad labores à natura institutum esse. Eodem (si in Emblematibus figuris humanis esse locus) eum quoque possemus adumbrare, qui nascitur, ut aliis imperet. Nam quibus curarum spinis non circumdatur, qui status suos in justitia, in pace, in rerum ubertate tueri satagit? quas non experitur *a* difficultates, quibus non sese periculis objicit, qui Imperium tenet in alios? Illius labores, populi quies sint oportet; pericula illius, hujus securitas; illius vigiliæ, hujus somnus. Veruntamen idem illud oculis hic subjicere placuit sub specie elegantis coronæ quidem & aspectu jucundæ, sed spinis refertæ, cum adjecto lemmate è versibus Senecæ Poëtæ Tragici:

——— ——— † *O fallax bonum!*

Quantum malum fronte, quàm blandâ tegis!

Ecquis intendens oculos in uniones illos, & coronæ adamantes, in tam bellos flores, qui undique eam ambiunt, non illicò sibi persuaserit, pulchrius longè & amœnius fore, quod intùs latet abditum; & tamen merissimæ spinæ sunt, quæ assiduè tempora, pectúsque lancinant. Nullus est in corona unio, qui sudor non sit. Rubinus nullus, qui non sit sanguis. Nullus Adamas, qui non sit quodammodo terebra. Tota denique nihil aliud est, quàm circumferentia absque quietis centro, Symbolum perpetui curarum motus. * Atque hæc caussa fuit, cur antiquiores quidam Reges corona navis speciem referente, uti fuerint soliti, ad repræsentandam scilicet illius inconstantiam, inquietudines & pericula. Probè hoc ille perspectum habuit, qui ultrò sibi, à nescio quo, oblatam coronam humi deposuit, his usus verbis: † *Tollat, qui te non noverit.* Coronarum loco primùm fasciis *b* utebantur, non in signum Majestatis, sed ut caput firmarent. Usque adeò graves sunt capi-

a *Quàm arduum, quàm subjectum fortunæ regendi onus!* Tac. 1. Ann. † Seneca. * Strab. † Valer. Max. b *Ponite cidarim mundam super caput ejus.* Zach. 3. 5.

capitis coronati curæ, ut anticipato etiam munimine opus habeat: nec enim regnare aliud esse dixero, quàm tria perpetua suspiria, conservandi nimirum, acquirendi, & amittendi Idcirco & Marcus Antoniuns Imperator ajebat: *Regnum grandißimam esse molestiam.* Ad labores nati sunt principes, æquum igitur, ut ad istos se parent. Apud Persiæ Reges in more erat positum, ut cubicularius, qui eos manè excitaret è somno, altùm eis sic inclamaret: † *Rex surge, ad tractanda Regni negotia.* Non ferrent hoc nostro tempore quidam principes excitatorem tam molestum: *multi enim hæc principatûs præmia putant, quorum libido ac voluptas penes ipsos sit; rubor ac dedecus penes alios.* Quòd Principes nonnulli à suo turpiter desciscant officio, ideo ferè accidit, quòd (ùt alibi dicemus) regnum pro hæreditate & possessione habeant proprietaria, quâ pro libitu iis uti liceat, existiméntque suam præ aliis excellentiam & supremam potestatem nullis subjectam esse legibus, sed liberam omnino, quantum ad voluntatis appetitiones attinet, cúmque adulatio optimè nôrit, quò illâ inclinatione propendeat, facilè eis deinde persuadet, absque libertate ista & vivendi licentia principatum non nisi durissimam fore servitutem, magisque infelicem, quàm infimam etiam subditorum conditionem: quo fit, ut dum deliciis & voluptatibus sese totos dedunt, flaccescant vires & ingenium, ipsique ad gubernationem prorsus fiant inidonei.

§. Hinc esse reor, quòd ex tanto principum numero oppidò pauci boni evadant Reipub. moderatores. Non quòd à naturæ donis instructi non sint: nam in his excellere solent potiùs præ aliis, utpote qui è sanguine meliùs enutrito descendunt; sed quia in otio, & delitiis, quibus circumfluunt, illa neque exercent, neque id permittunt aulici, qui faciliùs suam fabricantur fortunam apud Principem rerum suarum negligentem, quàm attentum ad omnia. Remedium adversus isthæc incommoda in duobus potissimùm con-

† Tac. lib. 1. hist.

consistit. Primum est, ut princeps à primis pueritiæ annis, simul ac rationis usus aliquis in eo emicuerit, negotiis tractandis sensim assuescat, etiam ante prædecessoris obitum, uti Deus fecit cum Josue; & si fortè in iis, quæ gratiæ sunt, istud fieri minùs expediat, ob rationes infrà in Emblemate penultimo à me commemorandas, in aliis tamen fit, ut oculos priùs ad gubernationem, quàm ad vitia aperiat; quæ caussa quondam fuit Senatui Romano, cur & juventutem consultationibus suis interesse vellent. Hujus exercitii beneficio, tametsi multi Pontificum nepotes admodum juvenes ad gubernationem pontificiam admoveantur, intra paucos tamen annos plurimum usu proficiunt. Alterum est, ut qui circa principem sunt inanes quasdam persuasiones ei ex animo eximant, eúmq; sic instruant, ut sciat, communem omnium consensionem esse, quæ coronæ auctoritatem & potestatem sceptro tribuat; natura enim Reges non fecit. Norit item, purpuram regiam sanguinis esse Symbolum, quem pro populi salute, si opus foret, fundere *c* oporteret; non ideo concessam, ut ea scelerum tineis nutrimentum præbeat. Doceant, inquam, principem, * *generari & nasci à principibus, fortuitum* esse: solam *virtutem proprium hominis bonum*. Rectorem eum esse, non dominatorem; subditos cives, non mancipia. Quod documentum Claudius *d* Imperator Persarum Regi Meherdati dedit. Persuadeant principi, sic illi agendum cum iis, quibus imperat, ac ipse secum agi cuperet, si subditus foret; quomodo Galba *e* Pisonem instruxit, cùm ipsum adoptaret in filium. Nemo in principem electus fuit, ut

c *Consulares fasces, prætextam, curulémque sellam nihil aliud, quàm pompam funeris putent: claris insignibus velut infulis velatos ad mortem destinari.* Liv. lib. 2. hist. * Tac. lib. 1. hist. Id lib. 4. hist. d *Ut non dominatorem, & servos, sed rectorem & cives cogitaret.* Idem lib. 12. Ann. e *Cogitare, quid aut nolueris sub alio Principe, aut volueris.* Idem lib. 1. hist.

caput aliorum esset duntaxat, sed ut pro tali agni-
is omnium commodis inserviret. Perpendens illud
m animo suo Rex Antigonus filium suum monuit,
abuteretur potestate, néve sese nimiùm efferret,
t subditos tractaret malè, sic eum affatus: *Anigno-
s, fili mi, nostrum Regnum nobilem esse servitutem?* Eo-
m pertinet, quod mulier illa Rudolpho Imperatori
culanti sese aliquando, quòd nunc aures ei vacuas
re non posset, respondit. *Qui ergo*, inquiens, *impe-
e desinis?* Subditi non propter Regem nati sunt, sed
x subditorum gratia. Nimis etiam iis acerbum fo-
, omnem suam Regi libertatem vendidisse, nisi vi-
im de eodem justitiam & tutelam sibi polliceri pos-
t, quæ caussa iis fuit, cur imperio ejus sese ultro sub-
rent. Propriis suis coronati clypeis in circuli for-
m elaboratis Romani triumphabant unde intro-
sta diademata Sanctorum, qui contra communem
nani generis hostem insigni victoria f potiti essent,
n meretur coronam Princeps, nisi pariter subdito-
illa clypeus sit, qui Fortunæ sævientis impetus
ipiat. Regnare officium est potiùs, quàm dignitas,
erium quoddam g paternum in filios; quòd si sub-
affectum illum paternum & sollicitudinem non
eriantur in principe, nec amorem, nec obedienti-
filialem ei deferent. Rex Ferdinandus, cogno-
nto Sanctus, imperium non aliter atque officium
uit, quod positum esset in subditis tuendis, in ad-
istranda justitia, in vitiis castigandis, & remune-
lis virtutibus, in procurando denique regni sui
emento; ita ut pro majori ejus bono nulli parcen-
n labori existimaret; nec aliter reipsa fecit. Prin-
s montium consimiles sunt (ut alibi dicimus) non
, quòd cæli favoribus propiores sint, quàm quòd

Domine, ut scuto bonæ voluntatis tuæ coronasti nos.
5. 13. g *Ut enim gubernatio patrisfamilias est regia
dam potestas domi: ita regia potestas est civitatis & gen-
nius, aut plurium quasi domestica quadam gubernatio.*
ft. lib. 3. Pol. c. 11.

omnes temporum injurias ipsi excipiant: veluti dep
sitarii quidam pruinæ & nivium, quæ colliquefactæ d
inde defluant ab iisdem ad moderandam æstivo te
pore agrorum sitim, & valles irrigandas; atque ut e
cti altiùs corporibus suis umbram faciant aliis, &
solis ardoribus *h* eos tueantur. Ideo sacræ pagi
Principes Gigantes *i* vocant: grandiori enim statu
opus habent, quos natura in lucem edidit, ut gube
nandi onus humeris suis sustineant. Gigantes sunt,
labores ferant, & gemant (quemadmodum Jobus
loquitur) sub aquis, quibus *l* populi & gentes sign
ficari solent; anguli denique *m* sunt, quibus Reip.
dificium innititur. Princeps, qui natum se non cred
ut idem præstet subditis, neque se parat ad tolera
das pro eorum commodo temporum injurias, mo
tis dignitatem exuat, & vallem potiùs præoptet ag
re; si tamen ad otium privatum aspirare ei lice
quem cælum ipsum ad aliorum gubernationem ja
semel destinavit. Wambæ electo in Regem,
coronam recusanti è Gothis Proceribus Dux qu
dam gladio districto, ni moram gereret, minitari c
pit: † *An unus*, inquiens, *totius gentis voluntati rep*
gnes, tuæque tranquillitati communem omnium salut
posthabeas? Eadem de caussa nec Regi Joanni secun
in Parlamento Caracensi permissum fuit, ut regnu
Filio Henrico transcriberet: quia nimirum hic adm
dum erat juvenis; ille verò ea adhuc corporis cons
tutione, ut præesse porrò cum laude posset. E quib
liquidò apparet, Principes esse partem Reipublic
& c

h *Quia factus est fortitudo pauperi, fortitudo egeno in tr*
bulatione sua, spes à turbine, umbraculum ab æstu. Is. 25
i *Gigantes autem erant super terram in diebus illis Isti su*
potentes à sæculo, viri famosi. Gen. 6. 4. k *Ecce gigant*
gemunt sub aquis. Job. 26. 5. l *Aquæ, quas vidisti, ubi m*
retrix sedet, populi sunt, & gentes, & linguæ. Apoc. 17. 1
m *Applicate huc universos angulos populi.* 1. Reg. 14. 3
† Mar. hist. Hisp. lib. 6. c. 12.

certo quodam modo ei subordinari, tanquam in-
rumenta ad ejus conservationem necessaria, ita ut
ona maláq; eorundem ad Rempublicam pertineant;
uemadmodum Tiberius *n* ad filios suos ajebat. Qui
avidem poscebant Regem, sic illi acclamabant: †*Ecce*
s os tuum, & caro tua sumus; ut significarent, ipsum
e, qui viribus suis sustentare eos debeat, omnésque
rum dolores ac labores in semetipso quodammodo
periri.

§. Porrò principem à puero sic informare oportet, ut
minationis equum, dum tener est, domare discat ac
gere: nam si ad solius arbitrii libitum enutrire eum
luerit, unà cum ipso præceps ruet. Rationis fræno
opus est, habenis scientiæ politicæ, virga justitiæ,
calcaribus fortis generosique animi; opus, inquam,
princeps prudentiæ stapedibus firmus semper insi-
t. Non quicquid ei in mentem venerit, faciendum
illicò, sed quod honestum est solùm, ne fortè pie-
em lædat, aut existimationem, aut verecundiam,
contra bonos mores *o* committat aliquid. Ne exi-
nent Principes, potestatem suam omnino absolu-
esse, sed obstrictam bono publico, & communi
tûs utilitati: non immensam, sed certis arctatam
bus, & multis casibus expositam. Insignem appara-
navalem Regis Philippi secundi adversus Angli-
unicus ventus dissipavit.

. Nôrit præterea princeps autoritatem suam ita su-
nam non esse, quin aliquid illius in ipsis remanse-
ubditis, quod aut ab initio ii sibi reservârunt, aut
em concessit postea ratio ipsa naturalis, ad defen-
em & conservationem propriam contra Princi-
palàm injustum, aut tyrannum. Principibus

G 2 bonis

Ita nati estis, ut bona maláque vestra ad Rempublicam
neant. Tac. lib. 4. Ann. † 2. Reg. 5. 1. o *Facta, quæ*
nt pietatem, existimationem, verecundiam nostram, & ut
aliter dixerim, contra bonos mores fiunt, nec facere nos
endum est. lib. 15. ff. de condit. inst.

bonis nō omnino displicet libertas aliqua in subditi
Tyrannorum p est absolutè dominari velle. A moder
ta subditorum libertate salus imperii & conservati
dependet. Non magis securus est Princeps ille, qui po
tentior, sed qui majori cum ratione potentior est. No
minùs supremā obtinet potestatē, qui subditorum ju
ra tuetur ac privilegia, quæ justo titulo possident. Pru
dentiæ potiùs est sinere, ut iis frui & gaudere possin
liberè: nunquam enim ea Principis auctoritati dero
gant, nisi aut honorē suum iis lædi putet, aut ea omn
no tollere cogitet. Satis illi sit Coronā suā eâdem tu
eri potestate, quâ Majores ipsius fecerant. Hoc ipsu
forte Deus per Ezechielem Principes monere volu
(tametsi in alio sensu) cùm ei dixit: † *Corona tua ci
cumligata sit tibi*; si quis eam laxet nimiùm, ei de ca
pite facilè decidet.

p *Quomodo pessimis Imperatoribus sine fine dominati
nem, ita quamvis egregiis modum libertatis placere*; Tac.
4. Ann. † Ezech. 24. 17.

* *
*

SYM

SYMBOLUM XXI.

E Justitiæ centro Coronæ circũferentia ducitur. Nequiquam hâc opus foret, si absq; illa vivere liceret.

Hâc unâ Reges olim sunt fine creati,
Dicere jus populis, injustáque tollere facta.

Vetustissimi mortalium, nulla adhuc mala libidine, sine probro, scelere, eóque sine pœna & coercitionibus agebant; neq; præmiis opus erat, cùm honesta suopte ingenio peterentur, & ubi nihil contra morem cuperent, nihil per metum vetabantur. Attamen crevit paulatim cum mundi ætate Malitia, & cautiorẽ virtutẽ reddidit, quæ sincera aliàs, & ab omni sollicitudine libera in terris morabatur. *Postquã nimirũ exui æqualitas & pro modestia ac pudore, ambitio & vis incedebat,*

* Tac. l. 3. Ann.

bat, provenêre dominationes. Nam prudentia urgent necessitate, & naturali suadente lumine homines i civilem coegit societatem, ubi & virtutes exercerent ad quas ipsa impellit ratio, & uterentur voce articulat quam natura iis largita fuerat, ut sensa mentis & con silia invicem verbis explicando, alter alterum *a* instru eret, juvaret, defenderet.

Constituta itaque civili istâ Societate, simul com muni & tacita omnium consensione, in tota illa natu ræ lumine illustrata exorta est Potestas quædam altie ad partium conservationem necessaria, quæ nimi rum sua sceleribus supplicia, & virtutibus præmia de cernendo in justitia, & pace omnes tueretur: qui tamen Potestas ista per universum corpus diffusa ess non potuit, ne aliàs summa in statuendo & exequen do nasceretur confusio; quia item necesse erat, ut a lius imperaret, obediret alius, ultrò sese ipsi ea abdi cârunt, in unum aliquem, aut paucos, aut etiam plu res eam transferentes, quæ sunt tria illa Reipublica genera, Monarchia, Aristocratia, & Democratia. E prima omnium quidem fuit Monarchia: nam initiò in suis quique familiis; deinde apud universum ali quem populum eum sibi homines præficiebant, qu aliis in virtute & probitate excelleret, cujus dextram (crescente paulatim auctoritate) sceptro honorarunt, & frontem diademate, in signum eminentiæ, & su premæ in alios potestatis, quam in ipsum contulerant, quæque in justitia potissimùm consisteret, qua medi ante populum sibi subjectum in pace tueretur, ac conservaret. † *Ubi enim leges non tenent imperium, nulla est Respublica,* & cessat omne Regis officium, quem admodum in * Castellana provincia accidit, quæ pro pter injustitias Ordonii & Froilæ exactis Regibus, per Judices deinde gubernata fuit.

§. Justi-

a *Sermo vero datus est homini ad utile, & inutile, ac pro inde justum, & injustum declarandum.* Arist. l. 1. Pol. c. 2.
† Idem Polit. l. 4. c. 4. * Mar. hist. Hisp. lib. 8. c. 3.

§ Justitia isthæc sola lege Naturali, absque insigni .eipublicæ periculo, rectè administrari non posset: ùm enim illa sit *constans & perpetua voluntas suum cuiq; jus tribuendi*, multis exposita foret periculis, si ab opiione & judicio principis dependeret, & scripta non ffet. Neque sola ratio naturalis (quantumvis ab affe:ibus & passionibus libera) sufficeret ad rectè semper ıdicandum in tanta casuum varietate, qui passim inidunt; atque adeò necessum fuit, ut longo rerum usu ;que experientia certis quibusdam legibus tam pœalibus, quàm distributivis sese armarent Respublicæ. lis quidem ad castiganda delicta; his verò ad suum ıique tribuendum. Pœnales leges adumbrantur per ladium, justitiæ Symbolum, id quod Trajanus signifiare voluit, cùm strictum aliquando ensem Præfecto rætorio in conspectu omnium porrigeret, diceretque *Accipe ferrum hoc, & si quidem rectè imperium gessero, pro ıe; sin aliter, contra me hoc utere.* Æqualis illi utrinq; aies est tam pro divite, quàm egeno. Non ex una parte btusus, acutus ex altera, ut uni parcat, & lædat alterũ. eges verò distributivæ denotantur per regulam seu nussim, quæ promiscuè actiones omnium & jura c diıetitur. Ad hanc justitiæ regulam res omnes dirigere portet, non contra regulam rebus accommodare, uemadmodum regula Lesbia, quòd è plumbo esset, ıflexa facilè omnibus lapidum figuris sese aptabat. Itrisque legibus spiritum atque vigorem Princeps triuere debet. Rex Alphonsus Sapiens dicere solebat, .egem cor & animam esse Reipublicæ: * *Ca asi como yaze 'alma en el coraȥon del Ome, e por ella bive el cuerpo, e se ıantiene; asi en el Rey yaȥe la justicia, que es vida e mantenimiento del pueblo, i de su Sennorio.* † Et alibi ait, Regem

 idem

b *Iustitia enim perpetua est, & immortalis.* Sap. 1. 15. † licep. Call. l. 3. Eccl. hist. c. 21. c *Legem scimus justi, justique regulam esse*, Seneca. * Lib. 5. tt. 1. p. 2. † Lib. tit. 1, p. 2.

idem esse ac Regulam, cujus hanc adfert rationem: *C. asi como por ella se conozen todas las torturas, e se end rezan asi por el Rey son conocidos los yerros, e emendados.* Rex & Lex non nisi unica discrepant litera. Et quid aliud Rex quàm Lex d loquens? quid Lex aliud, quàm mutu Rex? Et ita quidem Rex, ut sola esset dominatura, ipsa sese explicare posset. Prudentia politica divisi quodammodo principum potestatem, & tametsi i personis ipsis maneat integra, ex parte tamen eat subtiliter in chartam transtulit, & scriptam reliquit atque oculis omnium expositam Majestatem, pro justitiæ exercitio, ut anticipatis hâc ratione per leges ante ipsos etiam casus, æquitate & castigatione, sententiæ non asscriberentur arbitrio, aut passioni & commodo principis, neve is in odium offensionémque subditorum incurreret. Lex rigoris excusatio est, ele vatio gratiæ, invisibile principis brachium, quo Rei publicæ habenas moderatur. Nec alia via melior ad conciliandam auctoritatem, & subditos ad officium cogendos. Quare à legum præscripto non recedendum, † *neque utendum imperio, ubi legibus agi possit.* Quòd si via e facti procedat princeps, vim suam ac robur perdunt leges. Culpa f pro innocentia habetur, & justitia g pro tyrannide; immo principis potestas hauc parum imminuitur: plus enim semper cum lege quàm absque illa efficere poterit; Lex principem constituit, tuetur, armat ac roborat. Nisi lex esset, nihil inter dominationem & subjectionem discriminis intercederet. Legibus, tanquam fundamentali petræ non soli arbitrio vera innititur politica. Regulæ sunt bonæ gubernationis, & viæ regiæ rationis Statûs, per eas,

d *Verè dici potest Magistratum esse legem loquentem, legem autem mutum Magistratum.* Cic. de leg. † Tac. l.3. Ann. e *Minui jura, quoties gliscat potestas.* Ibid. f *Inauditi, atq; indefensi tanquam innocentes perierant.* Ibid. lib. 1. hist. g *Opus justitiæ pax, & cultus justitiæ silentium & securitas usque in sempiternum.* Is. 32, 17.

as, tanquam per certas quasdam lineas, Reip. navis
ecura navigat. Muri sunt Magistratus: oculi & anima
ivitatis, vinculum populi, ac frænum (figura præ-
entis Emblematis) quod eum regit h ac corrigit. Quin
psa etiam tyrannis absque iis subsistere non potest.
Instabilitati voluntatis, quæ tot affectibus & passio-
ibus est obnoxia, immo per se cæca, rectè committi
aud potuit justitiæ judiciũ; sed necessum fuit, ut cer-
is quibusdam decretis & fixis statutis à ratione & pru-
entia profectis, quæ perinde omnes, & absque dis-
rimine obligarent, illa in officio contineretur. Tales
unt leges, quas pro casibus futuris præteritorũ dicta-
it experientia; cúmq; ipsæ semet explicare nequeant,
ed nuda corpora sint duntaxat, quæ vitam & intelli-
entiam mutuari debent à judicibus, quorum linguis
oquuntur, aut calamis declarantur, & certis applican-
ur casibus (nam omnes universim comprehendere
ossibile non fuit) advertant sedulò principes, qui-
usnam hominibus eas exponendas committant:
eque enim hoc aliud est, quàm vitam suam, & præ-
ipua gubernandi instrumenta iis concredere; facta
utem semel electione, prout oportet, exercitium &
ursum justitiæ ordinarium ne impediant, sed Magi-
ratui totum permittant. Etenim si Principes inter-
retari leges voluerint ultra id, quod aut Clementia
nit, aut Epiikia, totum ædificium politicum corruet,
t quæ firmare illud & sustentare debuerant, rui-
am accersent potiùs. Neque enim tyrannis aliud
st, quàm quædam legum oblivio & despicientia,
um principes auctoritatem illarum sibi temere arro-
ant. Hoc Roma olim deplorabat, tanquam potissi-
iam servitutis suæ caussam, quòd nimirum i Augu-

h *Facta sunt autẽ leges, ut earum metu humana coerceatur udacia, tutáque sit inter improbos innocentia; & in ipsis im- robis reformidato supplicio, refrænetur audacia, & nocendi cultas.* Isid. l. 2. etymol. L. legibus, C de leg. i *Insur- re paulatim, munia Senatûs, Magistratuum, legum in se rahere,* Tac. l. 1. Ann.

ſtus legum munia ad ſe traxiſſet, ut Imperium tyrannide premeret:

† Poſtquam jura ferox in ſe communia Cæſar
Tranſtulit, elapſi mores, deſuetáque priſcis
Actibus, in gremium pacis ſervile receſſi.

Dum legibus Princeps os obſtruit, malitiæ & vitiis illud laxat, ut Claudii *k* Imperatoris temporibus accidit.

§. Tametſi verò leges ſalus ſint Rerumpublicarum, utpote quibus hæ fundari ſolent & conſervari; grande tamen nonnunquam iis creant periculum, quando illæ aut à pietate & ratione deflectunt, aut iuſtum excedunt numerum: nam dum nimiùm multiplicantur, pariunt confuſionem, & oblivioni traduntur, aut certè ſi ſervari omnes nequeunt, abeunt in contemptum. * *Corruptiſſima Respublica, plurimæ leges.* Aliæ aliis adverſantur, atque anſam præbent interpretationibus malitioſis, & opinionibus variis, unde lites oriuntur & diſſenſiones. Maior populi pars in tribunalibus diſtinetur. Deſunt homines pro colendis agris, pro officiis, pro militia. Pauculi probi multos improbos ſuis ſuſtentant ſumptibus, & mali quàm plurimi bonis dominantur. Fora ſinus ſunt piratarum, & tribunalia latronum nemora. Ii ipſi, qui cuſtodes iuris eſſe debuerant, duriſſima catena *l* ſervitutis ſunt populo. Neque minùs gravantur Reſpublicæ nimia legum *m* copiâ, quàm ipſis vitiis. Qui multas condit leges, multos ſpargit murices, in quos omnes offendant. Ita Caligula, qui innocentiæ ſtruebat inſidias, varia ſanciebat edicta, minuto ſcripta charactere, ut difficulter legi poſſent: & † Claudius die uno viginti publicabat, quibus populum ſic obruebat, ut plus laboris

† Claud. k *Nam cuncta legum & Magiſtratuum munia in ſe trahens, materiam prædandi patefecerat.* * Tac. l. II. Ann. l *Deditque jura, queis pace & principe uteremur: acriora ex eo vincula, inditi cuſtodes.* Id. l. 3. Ann. m *Utq; antehac flagitiis, ita nunc legibus laborabatur.* Ibidem. † Tranch. in Claud.

boris esset ea memoria comprehendere, quam reipsa
dare effectui. Idcirco Aristoteles dicebat paucas leges
ufficere, pro gravioribus casibus, reliquos judicio na-
urali relinquendos. Nullum damnum intestinum
Reip. gravius, quàm nimia Legum multitudo. Hinc in
gravissimorum delictorum pœnam Deus olim mini-
abatur *n* Israëli, quòd multiplices iis leges daturus
esset. Cui bono ita facilè novas antiquis adjicere, si
nullus sit casus, qui non evenerit aliàs, nec ullum in-
commodum, quod ante non expenderit, aut cui non
paraverit remedium observatio diuturna, atque ex-
perientia? † *Super omnibus negotiis meliùs atque rectiùs
olim provisum.* Quæcunque nunc remedia in Hispania
arbitrium pro recèns inventis habet, omnia in antiquis
regni legibus reperientur. Harum custodia gratior
erit populo, & minùs odii conciliabit Principi,
quàm aliarum novarum promulgatio. In illis con-
quiescit judicium; in his vacillat & fluctuat. In illis
lucet cura; per has in discrimen venit existimatio. Il-
æ cum securitate innovantur; hæ sine periculo induci
non possunt. Nova experiri remedia, est salutem, &
vitam in discrimen adducere. Multæ herbæ, antequam
sciretur, quomodo præparandæ essent ad usum, ve-
nenum fuêre. Meliùs gubernatur Respublica, quæ
ratas habet leges, etsi imperfectas, quàm illa, quæ
frequenter easdem immutat. Ut significarent antiqui
Leges debere esse perpetuas, tabulis æreis eas consi-
gnabant, & Deus insculpsit in *p* lapide æterno digito
suo exaratas. Has ob caussas etiam Augustus sic

n *Quia multiplicavit Ephraim altaria ad peccandum: factæ sunt ei aræ in delictum; scribam ei multiplices leges me-* Os. 8. 11. † Tac. lib. 14. Ann. o *Usus æris ad perpe-tuitatem monumentorum jam pridem translatus est tabulis æreis, in quibus constitutiones publicæ inciduntur.* Plin. lib. .. c. 1. p *Dedítque Dominus Moysi, completis hujuscemodi sermonibus, in monte Sinai, duas tabulas testimonii lapideas, scriptas digito Dei,* Exod. 31. 13.

Senatum hortatus est: † *Positas semel leges constanter servate, nec ullã earum immutate. Nã quæ in suo statu, eadémq; manent, etsi deteriora sint, tamen utiliora sunt Reipublicæ his, quæ per innovationem, vel meliora inducuntur.* Nullum est regnum, quod legibus sufficientibus instructum non sit: illud solùm cavendum, ne interpretationum varietas eas magis dubias reddat & obscuras, ac lites suscitet; cui rei ante omnia parandum remedium: id quod facilè fieret in Hispania, si Rex aliquis, non minùs hoc nomine illius reparator, quàm Pelagius, controversias omnes ad breves contraheret terminos, & relicto jure civili Legibus patriis uteretur non minùs prudentibus & doctis, quàm justis. Illud est, quod Rex Reccesvinthus intendebat, cùm diceret in quadam lege sui libri, quem *Fuerojuzgo* inscribit: * *E nin queremos, que de aqui adelãte sean usadas las leyes Romanas, nin las estrannas.* Rex quoque Alphonsus Sapiens Judicibus seriò præcepit: † *que los pleitos ante ellos los libren bien, e lealmente lo mas aina, e mejor q; supieren, e por las leyes deste libro, e non por otras.* Idem postea confirmarunt Rex Ferdinandus & Joanna, * uti & Rex Alaricus, qui graves intentavit pœnas judicibus, si allegationes Legum Romanarum admitterent. Neque supremæ jurisdictioni parum derogat, alienis gubernari legibus. Video duo contrà dici posse: unum est, cùm Leges istæ lingua Castellana conscriptæ sint, fore ut Latina pessum iret, si Jurisprudentiæ professores in illis solis perdiscendis & explicandis omne ponerent studium. Præterquam quòd absque notitia juris civilis, unde istæ trahunt originem, rectè intelligi nequeant. Alterum est, cùm in omnibus penè Europæ Nationibus commune sit jus civile, secundùm quod caussæ decidi solent, & dijudicari in Parlamentis & Curiis exteris jura & controversiæ principum, plurimùm proinde referre, si viros habeant in dicto jure probè multúmq; exercitatos. Verùm istis incom-

† Dion. l. 52. * l. 8. & 9. tt. 1. l. 2. For. † Lib. 6. tit. 4. P. 3. * l. 3. tt. 1. lib. 2. Recop.

commodis facilè occurri poterit aliter, si nimirum aliquas juris civilis cathedras in universitatibus dotent & erigant, quemadmodum in hoc ipso genere fecit (tametsi aliis de caussis) Rex Ferdinandus Catholicus, sic inquiens: *Empero bien queremos, i suffrimos, que los libros de los derechos, que los sabios antiguos hizieron, que se lean en los estodios generales de nuestro Sennorio, porque ai en ellos mucha sabiduria; i queremos dar lugar, que los nuestros Naturales sean sabidores, e sean porende mas honrados.* Quòd si tamen illud omnino fieri nequeat, duo memorati abusus corrigi sic poterunt: Primus quidem, hoc est, nimia illa librorum multitudo, qui in Hispaniam asportantur, simpliciter illud vetando: magis quippe est ad loculos emungendos, quàm ad doctrinam comparandam, neque Typographia aliud hodie sunt, ac nundinationes & mercaturæ. Varietate illâ confunduntur ingenia, intricatur judicium, & hæret dubium. Minus damni metuendum foret, si deficientibus Legibus scriptis pro controversia aliqua decidenda, Ratio ipsa naturalis tanquam lex viva præ oculis esset, quàm rimari justitiam in tam obscura nocte tot opinionum diversa sentientium, pro utraque parte; unde fit, ut res planè arbitraria fiat, & corruptelis ac passioni locus sit. Alter abusus est litium prolatio, quas contrahere oportet; quomodo Mediolani fieri cupiebat Rex Philippus II. quando ea super re cum Senatu deliberationem instituit. Quo in negotio non communi solùm subditorum utilitati consulere voluit, sed etiam, ut in statu illo, qui quasi propugnaculum est Monarchiæ totius, & theatrum Martis, pauciores togati essent, quàm qui saga sumerent. Idem conati sunt Imperatores Titus & Vespasianus, Carolus V. Reges Catholici, Rex Petrus Lusitanus, & Rex Aragoniæ Jacobus primus, & Rex Franciæ Ludovicus XI. Nullus tamen hoc institutum ad effectum omnino perducere potuit, nec sperare licet, ut fiat ab aliquo alio, eò quòd ad corrigenda tribunalia opus sit in consilium vocare ipsos judices, quorum

intereſt ſemper, lites proferri longiùs, non ſecùs a militum, ut bella diutiſſimè durent. Sola neceſſita Sereniſſimam Reginam Iſabellam, † dum Hiſpali mo raretur, impulit, ut ex arbitrio proprio iſto remedic uteretur: longas enim moras pertæſa, lites omnes coram opitulantibus doctiſſimis & expertis Viris, componebat, abſque forenſi ſtrepitu, abſque proceſſuum & informationum accumulatione; feliciter ſanè, ut experientia docuit. Magna cum prudentia Cantones Helveti Remp. ſuam moderantur, quia nulli inter eos Jureconſulti. Oretenus in conſilio cauſſæ proponuntur: audiuntur teſtes, & abſque ullius rei ſcriptione, præterquam ſententiæ, mox deciduntur. Magis litiganti expedit cita condemnatio, quàm ſententia etiam propitia, poſt longam multorum annorum contentionem. Qui hodie ſerit litem, palmam ſerit; quæ cùm fert fructum, pro alio fert. * *Non fuerint concordes unquam, aut inter amantes cives, ubi mutuæ multæ lites judiciales ſunt, ſed ubi eæ breviſſimæ & pauciſſimæ.* Minimùm ergo pauci ſint Jureconſulti, Procuratores, & Notarii. Quomodo quieta eſſe poterit Reſpublica, in qua multi, ut vitam ſuſtentent, lites excitant? Quam reſtitutionem ſperare ſpoliatus poterit, ſi tam multi eum ante expolient? Et licèt omnes viri probi eſſent, non tamen ideo inter multos ſincerior erit Juſtitia; ſicut nec ſemper unam infirmitatem feliciùs curant plures Medici. Nec è re boni publici eſt, ut cum jactura tranquillitatis communis, & Fortunarum civium, nimia cum diligentia jura cujuſque vocentur in examen, mediocris ſufficit & moralis.

§. Nec minùs detrimenti adfert multitudo ſanctionum pragmaticarum, ad moderandum luxum veſtium, & ſumptus ſuperfluos: nam plerumque ejuſmodi edicta cum contemptu excipiuntur; & vix unquam executioni mandari poſſunt. Luna eadem, quæ ea ſancit, viciſſim abolet. Sibillarum reſponſa ſunt in foliis arborum, ventis tradita Inobedientia, ſi ſemel ob-

ti-

† Anton, Nebriſſ. dec. 1. lib. 7. c. 6. * Plato.

tinuerit, magis *q* insolentem & securiorem luxum faciet. De Principis existimatione agitur, quando remedia, quæ ipse præscripsit, aut effectum non habent, aut non adhibentur. Edicta Margaritæ Austriacæ Ducis Parmensis, quia executio defuit, plurimùm de auctoritate ejus detraxêre in provinciis Belgicis. Quare dubitari meritò posset, num tolerabilius malum sit luxus *r* moderatus, quàm prohibitio, cui nemo paret; aut num satiùs sit dissimulare † *potiùs prævalida & antiqua, quàm hoc assequi, ut palàm fiat, quibus flagitiis impares sint* Principes *Si prohibita impunè transcenderis, neque metus ultrà, neque pudor est.* Si leges hasce & pragmaticas circa mores corrigendos in semetipso exprimeret princeps, fieri fortasse posset, ut adulatio, aut inclinatio naturalis, qua minor majorem, subditus principem facilè æmulatur, plus efficeret, quàm ipse legum rigor, sine auctoritatis periculo Parsimoniam, quam introducere non potuerunt leges Sumptuariæ, solo suo exemplo introduxit Vespasianus *f* Imperator. Principem imitari servitus est, quam suaviorem reddit adulatio. Faciliùs naturam in suis errare operibus, ajebat Theodoricus Gothorum Rex, quàm Rempublicam à moribus sui principis desciscere. In hoc tanquam in speculo actiones suas componit populus:

——— ——— Componitur orbis
Regis ad exemplum, nec sic inflectere sensus *
Humanos edicta valent, quàm vita Regentum.

§ Con-

q *Tot à Majoribus repertæ, tot quas Divus Augustus tulit, illæ oblivione, hæ (quod flagitiosius est) contemptu abolitæ securiorem luxum fecêre.* Tac. lib. 3. Ann. *r* *Num coercitio plus damni in Remp. ferret: quam indecorum attrectare, quod non obtineretur, vel retentum ignominiam & infamiam virorum illustrium posceret.* Idem lib. 3. Ann. † Ibid. *f* *Sed præcipuus adstricti moris autor Vespasianus fuit, antiquo ipse cultu, victúque obsequium inde in Principem, & æmulandi amor validior, quàm pœna ex legibus, & metus.* Ibid. * Claud.

§. Consuetudines leges sunt, †non in charta scriptæ, sed in animo, & memoria omnium, & tantò gratiores, quantò minùs mandata sunt aliorum, sed arbitrium potiùs spontaneum, & certa quædam libertatis species: atque adeò eadem communis consensio, quæ eas in Rempublicam introduxit primùm, & quasi usu ipso præscripsit, ut loquuntur, earundem est tenacissima; neq; ullo modo cedit hic populus, quantumvis malæ sint, & ideo immutari eas deceat; eò quòd plus ea in re communis valeat opinio, quê, postquam ab Antecessoribus approbatæ semel fuerint, certò sibi persuadet, justas eas esse, & rationi consentaneas; quàm alia quæcunque argumenta, immo quàm illa ipsa incommoda, quæ in illis deprehendit. Quamobrem majoris prudentiæ est tolerare eas, quàm penitùs tollere. Ii principum **tutissimè agunt, qui præsentibus moribus, legibúsq; etiamsi deteriores sint, minimùm variantes Rempublicam administrant.* Si tamen aut virtuti, aut Religioni adversantur, magna cum dexteritate corrigere eas oportet, & sensim disponere populum, ut rationis capax evadat. Rex Froila in grave multorum incurrit odium, quòd consuetudinem, qua Clericis matrimonia permittebantur, abrogasset jam ante introductam à Witiza & Græcorum exemplo roboratam.

§. Si Respublica bene constituta non sit, neque dociles aut disciplinæ capaces animi, parum leges *t* proficient. Quo, credo, innuit Solon, quando rogatus, ecquænam Leges essent meliores, respondit: *Illæ, quibus utitur populus.* Medicinæ morbis incurabilibus adhibitæ, nihil quicquam prosunt.

§. Vanæ denique erunt leges, quas princeps, qui promulgat, non etiam exemplo suo & vita firmet ac roboret. †*Digna vox est Majestate Regnantis, legibus alligatum se profiteri.* Suavis populo videtur lex illa, cui Legislator ipse obedit.

In commune jubes si quid, censésve tenendum.

Pri-

†Claud. * Thucyd. t *Quid leges sine moribus vanæ proficient?* S. Aug. †l. 4. C. de leg.

Primus jussa subi, tunc observantior æqui
Fit populus, nec ferre vetat, cùm viderit ipsum
Autorem parêre sibi. †

Leges, quas tulit Servius Tullius non pro populo erant solùm,* sed *queis etiam Reges obtemperarent:* per illas controversiæ principem inter & Subditos dijudicari debent, uti de Tiberio v refert Tacitus. * *Tametsi legibus soluti sumus, tamen* (dicebant Severus & Antonius Imperatores) *secundùm illas vivimus.* Non obligat Prrncipem vis legis præcisè, sed ratio, cui innititur, quando ista naturalis est, & communis omnibus, non peculiaris subditis, ad bonam earundem gubernationem; quia in tali casu legum custodia ad hos solos pertinet; quanquam, si res permiserit, valde conveniat etiam principem iis se conformem gerere, ut aliis tantò suaviores sint. In isto positum videtur mysterium mandati illius, quo Deus quondam præcepit Ezechieli, ut volumen x comederet, ut nimirum videntibus aliis, quòd ipse primus leges degustasset, & instar mellis dulces expertus esset, omnes tantò faciliùs istud imitarentur. Adeò subjecti sunt Legibus Reges Hispaniæ, ut Fiscus in caussis patrimonii regii eandem aleam subire debeat, quàm quivis alius subditus, & in casu dubio pro condemnato habeatur. Ita statuit Philippus II. & cùm aliquando ejusdem Nepos Philippus IV. Seren. Vestræ Pater coràm præsens adesset, & in Consilio regio singulorum exquirerentur suffragia in caussa aliqua ad Cameram pertinente, neq; in Judicibus integritas defuit, aut constantia ad illum condemnandum; neq; in ipsius Majestate rectitudo animi, ad audiendum illos benignè & absque omni indignatione. Felix Respublica in qua caussæ y principis deterioris conditionis sunt.

SYM-

† Claud. * Tac. l. 3. Ann. v *Si quando cum privatis disceptaret forum & jus.* Idem l. 1. Ann. * l. 3. C. de test. x *Fili hominis comede volumen istud. Et comedi illud; & factum est in ore meo sicut mel dulce.* Ezech. 3. 1. & 3. y *Quæ gloria tua est præcipua, sæpe vincitur Fiscus, cujus mala caussa nunquam est, nisi sub bono principe.* Plin. in Pan.

SYMBOLUM XXII.

TAmetsi populi consensus justitiæ potestatem contulerit in Principes; immediatiùs tamen illam à Deo recipiunt, tanquam ejus in temporalibus Vicarii, Aquilæ regiæ sunt. Jovis Ministri, qui fulmina ejus administrant, & vicem sustinent, ad decernenda vitiis *a* supplicia, & justitiam exercendam: qua in re tribus præcipuis Aquilæ dotibus opus habent. Acie oculorum ad delicta cognoscenda: alarum levitate, pro executione: robore unguium, ne in illa deficiant.† In recessu Galæciæ penitùs abstruso & abdito effugere non potuit acutissimos oculos Regis Alphonsi

a *Dei enim Minister est: vindex in iram, ei qui malum agit.* Rom. 13, 4. † Mar. hist. Hisp. lib. 10. c. 2.

phonsi septimi, cognomento Imperatoris, injuria illa quam agricolæ cuidam intulerat nonnemo ex Hispaniæ Nobilibus; quin incognitus abiit è vestigio sumpturus ab illo pœnas, celeritate tantâ, ut priùs homini manus injiceret, quàm ille de adventu ejus quicquam rescifcere potuerit. O vivam & ardentem legis animam! seipsum judicem & executorem constituere, ut vindicetur injuria homini pauperculo illata, & in potentis tyrannidem tam acerbè animadvertere. *Idem fecit Rex Ferdinandus Catholicus, qui cùm aliquando Medinæ campi degeret, clàm Salmanticam profectus comprehendit Rodericum Maldonatum, qui in castro Monleon immanes tyrannides exercebat. Quis leges transgredi auderet, si semper in metu esset, ne simile quid sibi accideret? Unus istiusmodi casus regnum integrum erudire potest, & ritè componere. Attamen non semper expedit Majestatem regiam eiusmodi imitari exempla. Quando status Regni bene dispositus est; quando sedent pro tribunalibus causarum cognitores; quando viget adhuc legum metus, in eo casu sufficit. Principem elaborare in eo, ut ministrorum adminiculo justitiæ ratio habeatur. At verò, ubi turbata sunt omnia, quando jacet & spernitur Regis auctoritas, quando vacillat obedientia, uti illis fiebat temporibus; non obesset similis aliqua subita & gravis animadversio, ut subditi potentem Regis manum formidare incipiant, intelligántque, perinde atque in corpore humano, ita in regno animam Majestatis esse totam in toto, & totam in qualibet parte. Admodum tamen expediet moderari rigorem, quando Respublica malè affecta est, & vitia consuetudine roborata: nam si virtus nimis etiam acerbè errata ferat, & uno quasi impetu corrigere velit omnia, crudelitas videbitur potiùs, quàm justitia. Cum tempore curandum, quod cum tempore debilitari cœpit. Præcipitare cum medicina, periculosa res est, & quæ facit interdum, ut furorem concitatæ

*Mar. hist. Hisp.

tatæ multitudinis Princeps experiri cogatur. Plus dissimulatione & dexteritate efficitur, qua in re mirè excelluit Rex Ferdinandus Catholicus; & in eo deceptus fortè fuit Rex Petrus, quòd viam severitatis solùm insisteret, unde Crudelis nomen adeptus est. Tametsi verò una simplex virtus sit justitia, pro temporum tamen varietate, varios operatur effectus. Nonnunquam populus illam omnino respuit, immo per illam magis magisque insolescit: alias idem agnoscit nimiæ suæ licentiæ damna, & quoad potest, collaborat cum principe, ut medelam adferat, quin ipsemet asperrima quandoque suggerit media contra suam libertatem, quo modo absque ullo periculo princeps Severi nomen adipiscitur.

§. Nunquam impunita dimittat princeps paucorum scelera in Rempublicam commissa; si multorum sint, condonet faciliùs. Agrippa Tiberii jussu è vivis sublato in Insula Planasia (in quam fuerat relegatus) servus quidam cineres ejus clandestinè sustulit, & Agrippam se finxit, cui forma erat simillimus. Fidem habuit Romanus populus, & fama per Imperium vulgata, tumultus exortus est cum præsentissimo motuum civilium periculo. Sed Tiberius mox servum comprehendi jussit, & clàm omnibus extremo supplicio affici. † *Et quanquam multi ex ejus domo equites ac Senatores sustentasse opibus, juvisse consiliis dicerentur*, noluit tamen, ut ea de re quisquam loqueretur. Triumphavit crudelitatem Prudentia; & silentio ac dissimulatione tumultum omnem sedavit.

§. Minoribus delictis Princeps veniam det, grandiora pœnis coerceat. Pœnitudine interdum contentus sit, id quod Tacitus *b* in Agricola collaudavit. Non imperat meliùs, qui acriùs castigat; sed qui excusat cum prudentia, eâque moderatione, ut ne plectendi ansam porrò præbeat; prorsus sicut chirurgo ne-

† Tac. lib. 2. Ann. b *Parvis peccatis veniam, magnis severitatem commendare; nec pœna semper, sed sæpiùs pœnitentia contentus esse*, Ibid. in vita Agric.

nemo honori tribuit, si multa brachia & tibias resecet. Nemini odio est princeps, qui castigat, si cum animi dolore, & invitus id faciat; sed quem puniendi delectat occasio, quive illam studiosè captat, & prensat. Castigare ad exemplum & correctionem, est misericordiæ; culpam verò inquirere ex passione, & ad Fiscum ditandum, tyrannis est.

§. Non permittat princeps, ut ullus tam potentem ac legibus solutum se existimet, ut opponere sese audeat iis, qui Ministri sunt justitiæ, & potestatem ejus ac munus repræsentant; aliàs diu firma non consistet columna *c* Reipublicæ. Ubi semel audacia illa invaluerit, paulatim corrodet eam contemptus, & diruet. Præcipuum Monarchiæ Hispanicæ fundamentum, & quod eam tantopere evexit, ac etiamnum tuetur, est inviolata illa Justitiæ custodia, & rigor, quo Reges sanctissimè semper curarunt, ut in honore & pretio ab omnibus haberetur. Nulla illius violatio toleratur impunè, quantumvis magna sit delinquentis dignitas vel auctoritas. Cordubæ Judex quidam aulicus ex mandato Regis Ferdinandi Catholici in delictum aliquod inquirebat, quem cùm deinde Marchio de Puego conjecisset in vincula, † tantopere offensus fuit Rex, ut tot insignia obsequia totius familiæ istius de Corduba, impedire non potuerint, quin acriter & severè in eum animadverteret, postquam se totum manibus ejus regiis permisisset, hortatu Magni Ducis, qui probè perspectam habens delicti gravitatem, quæ veniam non mereretur, & Regis constantiam in tuenda auctoritate & existimatione justitiæ, & Ministrorum illius, eidem auctor fuerat, ut ad Regis pedes se supplex advolveret: quod si faceret, promittebat fore, ut delictum eâ ratione expiaret; sin minùs, sciret certò, sibi pereundum.

§. Nec solùm punire debet Princeps offensas contra personam suam propriam, aut supremam Majestatem

c *Hanc T. C. curam sustinet Princeps, hâc omissa funditus Remp. trahet,* Tac. l. 3. Ann. † Mar. hist. Hisp. l. 29. c. 13.

jestatem ipso gubernante, factas; sed eas etiam, quæ sub regimine præterito commissæ fuêre, tametsi id sub hostium potestate tum fuerit: exempla enim inobedientiæ aut contemptûs dissimulata, aut etiam coronata præmiis, periculosa sunt etiam Successoribus. Dignitas semper eadem est, sponsa semper illius, à quo possidetur; quare caussam suam facit, quisquis pro honore ejus sollicitus est, tametsi is antè læsus fuerit. Nullam princeps post se derelinquere debet memoriam ullius, qui audaciam istam sese opponendi Magistratui impunè tulerit. Nam si semel sibi persuaserint subditi, posse sese suam stabilire fortunam, aut passioni suæ facere satis morte aut offensa principis, nemini securo vivere licebit. Punitio audaciæ adversus Antecessorem commissæ, Successoris est securitas, & cautio omnibus, ne idem tentare audeant. His rationibus permotus Vitellius interfici jussit, quotquot libellos supplices illi obtulerant, quibus mercedem flagitabant præstitæ operæ in occisione *d* Galbæ. Ut quisquis alios habet, sic vicissim haberi solet. Dum Julius Cæsar præciperet, ut Pompei statuæ erigerentur, firmavit suas. Nisi conspirent principes contra contemptum & infidelitatem, & auctoritas periclitabitur, & fidelitas.

§. Quando in casibus delicti par est omnium conditione, conniveant Reges cum aliis, alios *e* puniant: nihil enim eos magis reddet invisos, quàm ista æqualitas. Unde Ægyptii paritatem, quæ servanda est in justitia, per pennas Struthionis significabant ex utraq; parte æquales.

§ Magna principis prudentia est, eo uti castigationis genere, ut cum minori delinquentis damno expietur culpa, & offensa facta Reipublicæ. Turbabant

d *Non honore Galbæ, sed tradito Principibus more, munimentum ad præsens, in posterum ultionem.* Tac.l. 1. hist. e *Cavendum est, ne iisdem de caussis alii plectantur, alii ne appellentur quidem.* Cic. de offic.

bant Galæciam Viri quidam Nobiles, & tametſi capitis rei eſſent, accerſivit eos ad ſe Rex Ferdinandus IV. † & in muneribus militaribus occupavit; quo factum, ut nonnullos caſtigaret hoſtis, alios belli aſperitas, & labores, atque ita provincia illa quieti priſtinæ reſtitueretur.

§. Quemadmodum Pacis tempore proſunt quàm plurimùm Juſtitia & Clementia, ita in bello præmium & pœna: quia grandia ibi pericula, quæ ſine ſpe magna ſuperari non ſolent, nec ſolo metu licentia morum & diſſolutio coerceri poſſunt. * *E ſin todo eſto* (ajebat Rex Alphonſus Sapiens) *ſon mas dannoſos los yerros, que los Omes fazen en la guerra, ca aſſaz abonda à los, que en ella andan de averſe de guardar del danno de los nenemigos, quanto mas del, que les viene por culpa de los ſuyos meſmos.* Ea propter Romani diverſis pœnarum & infamiæ generibus afficiebant milites, qui officio ſuo deeſſent, aut in periculis, aut in diſciplina militari; quo fiebat, ut punitionem magis, quàm hoſtem metuerent, mallèntque in prælio glorioſam mortem oppetere, quàm honoris poſtea aut vitæ facere jacturam cum ignominia perpetua Nemo iſtis temporibus ſigna ſua turpi fuga audebat deſerere, quia nuſquam in Imperio ſecurus degere poterat. Hoc noſtro tempore milites fugitivi non ſolùm non puniuntur ad pàtrios reverſi Lares; ſed pugnæ etiam ſe ſubducentes. Milano Neapolim abeunt, & tanquam ſub alio principe hactenus meruiſſent ſtipendia, cum inſigni damno tam obſequiorum ſuæ Majeſtatis quàm factorum ſumptuum, in Regis militiam denuò adſcribuntur. Qua in re Vice-Regibus, vellem, ante oculos propoſitum eſſet exemplum Romani Senatûs, qui tametſi poſt prælium Cannenſe vel maximè egeret copiis, induci tamen nunquam potuit, ut ſex illa Romanorum millia, quæ Hannibal offerebat, redimeret, parum iis tribuendum ratus, qui ſi glorioſam mortem voluiſſent occumbere, non cum infamia capi ſe permiſiſſent.

§. Er-

† Mar. hiſt. Hiſp. l. 15. c. 9. * In Proh. tt. 28. p. 2.

§. Errata Ducum per ignorantiam commissa dissimu-landa sunt potiùs, quàm punienda, ne pœnæ aut re-prehensionis metus eos reddat timidiores. Acce-dit, quòd insignis etiam prudentia in casibus bellici falli quandoque soleat; unde misericordia digni sun magis, quàm castigatione. Varro ad Cannes victu fuerat prælio, & Romam tedeunti Senatus obviam processit, gratias acturus, quod in tanta clade non penitus rem omnem desperasset.

§. Si quando dissimulare non licet, sed omnino ex-ercenda justitia, animo prompto id fiat & forti. §Qui in occulto eam exequitur, Sicario similior est, quàm principi. Qui suam ipse auctoritatem, quam habet à Corona, arctat & constringit, aut de potestate sua, aut suis meritis dubitat. E diffidentia, quâ princeps sibi ipse in agendo diffidit, contemptio nascitur apud populum, cujus talis ferè est opinio (ùt alibi diximus) qualem Princeps de se ipse concipit. Perdidit existi-mationem suam apud subditos Rex Alphonsus Sapi-ens, †quando justitiam secretò exercere visus est. Tunc expediret fortasse, cùm ea est perturbatio temporum, ut majora timeantur pericula, nisi punitos antè vide-at populus, quàm comprehensos seditionis auctores. *Ita *Tiberius pœnam* servi *illius*, qui Agrippam se finxerat, *palàm non ausus, in secreta palatii parte interfici jussit, cor-púsq; clàm auferri.* In aliis casibus fortiter princeps suo fungatur officio, quod Dei & populi nomine susti-net. Justitia namq; fuit, quæ sceptrum illi in manus dedit, & porrò conservatura est. Illa mens est Dei: har-monia Reipub. & Majestatis præsidium. Meminerint ta-men principes in locum patrumfamilias se successisse, immo revera tales esse adhuc ratione subditorũ, pro-indéq; Justitiam Clementia temperent. Oportet, ut bi-bant peccata populi, quod Deus S. Petro significavit per vas illud animalium immundorum cælitus demissum, è quo

† Mar. hist. Hisp. lib. 22. c. 6. * Tac. lib. 2. Ann.

quo comedere *f* illum jussit. Struthionis stomachum Princeps habeat oportet, tam misericordiâ calidum, ut ferrum digerat; & simul Aquila sit cum justitiæ fulmine, quæ feriendo unum, multis minitetur. Si omnes, qui delinquunt, puniendi forent, nemo superesset, cui Princeps imperaret: † *vix enim quisquam adeò mali expers, ut non aliquam mortem mereatur.* * *Ca comouier* (verba sunt Alphonsi Regis) *que la Iusticia es muy buena cosa en si, e de que debe el Rey siempre usar: con todese fazese muy cruel, quando a las vegadas no es templada con Misericordia.* Non minùs periculi est Coronæ, vitæ & statibus à justitia, si extrema illa sit, quàm ab injustitia, Rex Joannes II. exemplo sit, qui quòd plus æquo severus esset, valde se populo invisum reddidit: & Rex Petrus Crudelis regno pariter, & vitâ propterea exutus fuit. Nexis semper manibus incedant Justitia & Clementia, copulatæ inter se, quasi partes sint unius ejusdémque corporis, nec unquam unâ istarum aliter uti liceat, quàm ut ne offendatur altera. Hâc reor de causa non dedit Deus gladium igneum (quo paradisus custoditur) in manus Seraphino alicui, qui totus amor est, & misericordia: sed Cherubino, spiritui scientiæ, qui meliùs nôsset Justitiam cum Clementia *g* temperare. Nihil pernitiosius Principe, ultrà quàm par est, clemente. Nervæ temporibus dici solebat, pejus esse Principi subjici, qui omnia, quàm qui nihil permitteret. Quare haud minùs crudelis est, qui omnibus veniam dat, quàm qui nemini. Nec minùs noxia Populo clementia nimia, quàm *h* crudelitas, & gravius interdum impunitate & indulgentiâ peccatur, quàm ipso delicto. Nimiam etiam audaciam sumit

f *In quo erant omnia quadrupedia, & serpentia terræ, & volatilia cæli: & facta est vox ad eum: Surge Petre, occide & manduca.* Act. 10. 12. † Tac. lib. 2. Ann. * Lib. 2. tt. 1. p. 2. g *Collocavit ante Paradisum voluptati Cherubin, & flammeum gladium.* Gen. 3. 24. h *Feliciores enim sunt probi, supplicia luentes, quàm si eos nulla justitia pœna coerceat,* Boët. l. 4. Phil.

Malitia, cùm veniam sibi pollicetur. Æquè cruentum fuit Regis Henrici quarti imperium ob nimiam eju Clementiam (nisi tamen omissio dicenda sit potiùs) quàm illud Regis Petri, cognomento Crudelis, ob ejusdem immanitatem. Clementia, & Severitas, illa effusa; hæc moderata, amari *i* faciunt Principem. Qui ita dextrè & prudenter virtutes istas miscere noverit in gubernatione errare non poterit, immo tota illa suavis quidam concentus erit,& harmonia, sicut quæ ex sonis acuto & gravi inter se contemperatis *k* conficitur. Cælum fruges procreat roris sui benignitate, & rigore pruinæ ac nivium tutatur eas, & altioribus defigit radicibus. Si Deus clemens non esset, vereretur illum quidem timor, at non observaret cultus. Utraq; virtus & timeri eum facit,& amari. Ideo Rex Alphonsus Aragonius dicere solebat: *Iustitia beneficio probos mihi devincio; Clementiâ improbos.* Una ad timorem impellit; altera ad amorem obligat. Confidentia veniæ audaces facit Subditos, & Clementia nimia parit contemptum, gignit irreverentiam, & pessundat Respublicas.

i *Mirúmque amorem assecutus erat effusa clementia, modicus severitate.* Tac. lib. 6. Ann. k *Misericordiam & judicium cantabo tibi Domine.*

SYMBOLUM XXIII.

NUlli Alchimistæ majores, quàm Principes, qui rebus pretium ponunt, quod de se non habent, hoc ipso, quòd eas in virtutis *a* præmium proponant aliis. Invenerunt Romani Coronas varias, Murales, Civiles & Navales, ut rerum fortiter & cum laude gestarũ gloriosa essent insignia: & licuit hæc ex ipsius naturæ sinu & thesauro depromere, quæ gramen, palmas & lauros affatim suppeditabat, unde sine sumptu coro-

a *Imperator aliquando torquibus, murali, & civicâ donat: quid habet per se corona pretiosum, quid prætexta, quid fasces, quid tribunal, quid currus? Nihil horum honor est, sed honoris insigne.* Sen. l. 1. de ben.

ronas illas contexerent. Non suffecissent æraria ad muneranda obsequia, nisi excogitatū fuisset politi-m illud coronatum inventum, quæ præmii loco do-

æ in publicum fortitudinis testimonium, pluris m, quàm ipsum aurum argentúmq; æstimabantur: ultro sese milites ad labores & pericula offerebāt, is potiundi daretur occasio. Eodem planè con-ɔ Hispaniæ Reges fundârunt religiones militares, rum insignia non solius Nobilitatis, sed virtutis m essent indicium. Atque adeò ante omnia danda opera, ut ejusmodi præmia porrò habeantur in tio; quod fiet, si magnâ habitâ ratione meritorum ferantur. Enimverò in tantum æstimari solent, in ntum notæ sunt Nobilitatis & fortitudinis. Quòd

si absque delectu & discrimine ea instituetur distri-butio, vilescent paulatim & contemnentur, & poter[it] Arminius jure merito ridere fratrem suum Flaviu[m] (qui Romanam sequebatur factionem) quòd cù[m] oculum perdidisset in prœlio,† *torquem, coronam, aliá[que] militaria dona memoraret, vilia servitii præmia.* Prob[è] intelligebant Romani; quanti ad commune bonu[m] interesset, æstimationem præmiorum istorum in ho[-] minum animis conservari; ideo de dotibus, quibus in[-] structum esse oporteret militem, ut coronam è que[rcu] commereri posset, cum Tiberio Imperatore co[n-] sultatum fuit. In insignibus S. Jacobi (præsentis Em[-] blematis icone) multæ exprimuntur dotes, quas an[te] considerare oportet, quàm præmii loco tribuantu[r]. Nam imprimis supra conchā efformantur, quæ à ma[-] ri procreatur, nata inter fluctus, & ad labores facta, [in] cujus candido sinu resplendet unio, ob puritate[m] suam, & quia de rore cæli concipitur, Virtutis ac No[-] bilitatis Symbolum. Si insignia ista infantibus i[n] cunis conferentur, aut iis, qui nondum præstite[-] runt obsequia, gratia erunt, non præmium. Quis ob[-] sequiis ea promereri conabitur, si diligentia obtine[ri] possit? Pro militia instituta fuêre, non pro pace; adeòq[ue] inter solos eos distribui oporteret, qui in armis suam probassent industriam, aut quatuor minimùm an[-] nis sic meruissent stipendia, ut digni essent centuri[is] *b* præfici: quod si fieret, plures dubio procul è No[-] bilitate ad militiam appellerent animum magisqu[e] artes militares efflorescerent. *E porende* (dixit Alphon[-] sus Rex) *antiguamente los Nobles de Espanna, que supiero[n] mucho de guerra, como bivieron siempre en ella, pusiero[n] sennalados gualardones à los, que bien fiziessen.* Hoc qui[a] facere neglexerunt Athenienses, omnibus fortuni[s] & di[-]

† Tac. lib. 2. Ann. b *Honoris augmentum non ambitio[-] ne, sed labore ad unumquemque convenit pervenire.* l. con[-] tra publicam C. re milit. * Lib. 2. tt. 27. p. 2.

c dignitate expolitati fuêre à *c* Macedonibus. Ale-
ander Severus Imperator, cùm probè nôsset refer-
e quàm plurimùm, ut remunerentur milites, immo
undamentum & securitatem imperii in eo penè con-
istere, † *aurum & argentum rarò cuiquam nisi militi di-
isit, nefas esse dicens, ut dispensator publicus in delectationes
uas & suorum converteret, id quod provinciales dedissent.*
Reliqua præmia communia sint omnibus, qui seu do-
ni, seu militiæ florent. In hunc finem opibus, honori-
us & muneribus sceptrum dotatum fuit; nec nega-
a tamen etiam Justitiæ auctoritas, ut hâc nimirum
'rinceps delicta puniat, illis verò virtutem & animi
xcelsitatem remuneret. Etenim (uti dixit * Alphonsus
.ex) *Bien por bien, e mal por mal recibiendo los Omes segun
u merecimiento, es Iusticia, que faze mantener las cosas
n buen estado.* Rationem infrà dat: *Ca dar gualardon à
os, que bien fazen, es cosa, que conviene mucho à todos los
)mes, en que ha bondad, e mayormente à los grandes Senno-
es, que han poder de lo fazer Porque en gualardonar los
uenos fechos muestra se por conscido el que lo faze, e otro si
or justiciero. Ca la Iusticia no es tan solamente en escar-
nentar los males, mas auun en dar gualardon por los bienes.
E demas desto nasce ende otra pro, ca dà voluntad à los buenos,
ara ser toda via mejores, e à los malos para emendarse.* Ubi
œna & præmium & deficiunt, ordo Reip. deficit,
uia spiritus sunt, qui eam conservat, alit ac fovet.
ine neutro illorum diu salva non posset consistere:
am spes præmii ad cultum obligat; metus autem
œnæ ad obedientiam, vel invitâ etiam naturali liber-
ate servituti, oppositâ. Hinc antiqui Imperium Sym-
olicos per flagellum significabant, ut in Monetis
uibusdam Consularibus videre est, & dominationis

 Augu-

c *Tunc vectigal publicum, quo antea milites, & remiges
lebantur, cum urbano populo dividi cœptum, quibus rebus
ffectum est, ut inter otia Græcorum, sordidum & obscurum
ntea Macedonum nomen emergeret.* Trog. lib. 6. † Lamp.
n vita Alex. * Lib. 2. tt. 27. p. 2.

Augusti prognosticon fuit, cùm Cicero per quiete[m] vidisset flagellum ei à Jove porrigi, interpretatus h[oc] omine Romanum ei portendi Imperium, quod po[e]næ & præmii beneficio crevisset hactenus, & stetisse[t]. Quis à vitiis se abstineret, si pœna non esset? Quis ca[-]put suum periculis objiceret, si præmium sperare no[n] liceret? Solon Rempublicam duabus rebus contine[ri] dixit, Præmio & pœnâ. Binos in mundo Deos esse, d[i-]cebat Democritus, Pœnam & Beneficium, persuasu[s] nempe, absque his eum gubernari non posse. Hi du[o] poli sunt orbium Magistratûs: duo Reip. luminari[a], quæ si deficerent, obscuris illa immergeretur tenebri[s]. Duo ista solium *d* Principum sustentant. Ideo manda[-]bat Ezechiel Regi, ut Coronam, aliáque insignia Re[-]gia deponeret, quòd iis indignus videretur, qui præ[-]mia cum *e* justitia non distribueret. Dum Princep[s] agnoscit merita, præmium agnoscit: referuntur enim ad se invicem, & nisi illud largiatur, injustus est. Hanc præmii pœnæque utilitatem non bene expen[-]derunt Legumlatores & Jurisconsulti, qui toti fuêr[unt] in solis pœnis & suppliciis statuendis, Præmiorum ve[-]rò vix uspiam meminerunt. Majorem eius rei ratio[-]nem habuit sapientissimus Legislator in libro suarum legum, quem Hispano idiomate *Partidas* inscribit: u[t] enim utrumque conjungeret, peculiarem posuit titu[-]lum de præmiis.

§. Cùm ergo tam necessaria sint Principi pœna & præmium, ut sine hoc æquilibrio per gubernationis fu[-]nem securè incedere nequeat, magnâ utique consi[-]deratione est opus, ut iis rectè utatur. Ea de caussa colligati erant Lictorum fasces; coronæ verò, cùm è viridibus foliis fierent, quæ citò marcescunt, post obtentâ victoriâ primùm texebantur; ut interim, dum dissolverentur illi, & hæ necterentur, inter delinquen[-]dum & puniendum, merendum & præmiandum tem[-]
poris

d *Justitiâ firmatur solium* Prov. 15. 12. e *Aufer cidarim, tolle coronam: Nónne hæc est, quæ humilem sublevavit, & sublimem humiliavit?* Ezech. 21. 26.

poris aliquid intercederet, & merita atq; delicta ritè expendi possent: Præmia inconsideratè collata gratiarum actionem vix merentur. Citò facti eum pœnitet, qui temerè largitur aliis, nec virtus secura est ab eo, qui tam in pœnis est præceps. Si in his procedatur ultra limites, excusat populus delictum in Severitatis odium. Si idem præmium virtuti tribuatur & vitio, illa injuriam, hoc verò robur accipit. Si uni (ubi paria sunt merita) majus præmium detur, quàm alteri, invidiâ hic stimulabitur, & ingratum se præbebit: invidia enim & gratitudo circa unam eandémque rem in una simul sede morari non possunt. Attamen illud etiam considerandum, quomodo præmium, & pœnam dispensare oporteat: differri tam diu non debent, ut præmia tanquam desperata vilescant, aut pœnæ deberi desinant, temporis diuturnitate jam compensatæ, aut quia nunc ad aliorum exemplum utiles non sunt; eò quòd nulla ampliùs delicti supersit memoria. Rex Alphonsus sapiens è Seren. Vestræ Progenitoribus magno cum judicio Posteros suos admonuit, quomodo in præmiis & pœnis gerere se deberent, cùm dixit: *Que era menester temperamiento, asi como fazer bien do conviene, e como, e quando, e otro si en saber refrenar el mal, e tolerlo, e escarmentarlo en los tiempos, e en las fazones, que es menester, catando los fechos, quales son, e quien los faze, e de que manera, e en quales lugares. E con estas dos cosas se endereza el mundo, faziendo bien à los, que bien fazen, è dando pena, e escarmiento à los, que los merezen.*

§ Expediet nonnunquam differre præmiorum distributionem, ne ex justitia deberi videantur, & ut interim, qui ea expectant, spe ista erecti majori cum studio præstent obsequia; nec ullam mercem pretio majori emi crediderim, quàm quæ præmiorum expectatione emitur. Et certè magis ad serviendum allicit spes futuri, quàm præmii accepti memoria. Atque hinc facilè apparet, quàm noxiæ sint successiones futuræ in muneribus publicis & præmiis; id quod expendebat

L. 5. tt. 1. p. 1.

debat Tiberius, cùm ſeſe Gallo opponeret contenden-
ti, ut quinto quoque anno nominarentur Candidati
qui ſucceſſuri eſſent in legationibus legionum, & *Præ*
turis : ita enim fore dicebat, ut obſequia & induſtri
aliorum planè *f* deſinerent. Qua in re non iſtud ſo
lum damnum ponderavit Tiberius, ſed etiam quò
occaſionem perderet gratiæ faciendæ, in quo domi
natûs ſui vires conſiſtere *g* autumabat. *Atque ita favo*
rabili in ſpeciem oratione, vim imperii retinuit. Qui gra
tiâ in aulis valent, incerti quàm potentia eorũ futur
ſit diuturna, animum advertere haud ſolent ad incom
modum iſtud ſucceſſionum futurarum, ut ex iis actio
nes ſuas moderentur : hoc enim ſpectant ſolum, u
Principis poteſtatem imminuant, & à Candidatorun
importunitate ſeſe liberent.

Cùm Princeps veluti cor ſit ſui ſtatûs (quemadmo
dum [†] Rex Alphonſus dicere ſolebat) per illum utiq
vitales ſpiritus opum & præmiorum in membra ali
diſpertiri oportet. Etiam quod longiſſimè abeſt, tam
etſi Principis præſentia deſtitutum ſit, ejus tame
favoribus fruitur. Iſthæc conſideratio perrarò apu
Principes locum invenit. Plerique omnes ſolos eo
afficiunt præmiis, quos præſentes vident, victi impor
tunitate petentiũ, aut domeſticorum adulatione; au
quia ad negandũ deſit animus. Et ſicut fluvii non ni
ſolũ, quod alluunt, madefaciunt : ita illi ſolos præſen
tes, quos ante oculos habent, gratiis & beneficiis cu
mulant, nec cogitant, quòd Miniſtri abſentes innume
ris cum laboribus & periculis dignitatem eorum tue
antur, & faciant, quod per ſe ipſi non poſſunt. Grati
omnes in eos conferuntur, qui in Palatio & aula ver
ſantur. Illa obſequia æſtimantur ſolùm, quæ moſchi
redolent, non ea, quæ pulvere reſperſa ſunt & ſan
guin

f *Subverti leges, quæ ſua ſpatia, exercendæ Candidatorum induſtriæ, quærendiſque aut potiundis honoribus ſtatuerint* Tac. l. 2. Ann. g *Haud dubium erat, eam ſententiam altiù penetrare, & arcana imperii tentari* Idem l. 2. Ann. [†] ib lib. 3. tt. 1. p. 2.

guine: ea, quæ oculis usurpantur, non quæ hauriuntur auribus: tum quia assentatio faciliùs oculos capit, quàm aures; tum etiã, quia mox animum titillat inanis gloria ex submissione præsenti, & gratitudinis indiciis. Eam ob rem in aulis servire, lucrum est potiùs, quàm meritum: ambitio potiùs, quàm zelus: magis commoditas, quàm molestia aut labor. Splendor, qui sibi ipsi satisfacit. Qui absens obsequia præstat, approbationes & plausus promereri poterit, non gratias & beneficia. Vivet spe & inanibus promissis lactatus, morietur verò cũ desperatione inglorius. Illud remedium est, ut hi tales per intervalla ad aulam revisant: nullæ enim literæ aut libelli supplices, tã ad persuadendũ efficaces sunt, quàm præsentia Spe. Sola & expectatione haustra & canales non implentur, nisi in ipsas etiam aulæ aquas demergantur. Præsentia Principum fœcunda est, sicut & Solis. Præsente hoc florent, absente marcescunt & exarescunt omnia. Ei, qui sub arbore consistit, fructus in manus decidunt. Hinc est, quòd bene multi ad aulas aspirent, & absentia detrectent munera; ubi tamen vel maximè Princeps Ministris suis indiget. Occurri huic malo poterit, si illicium præmiorum projiciatur longiùs, ut nimirum ibi dispensentur, ubi præcessêre merita, non ubi petuntur præmia, absque eo, quòd aut libellis supplicibus, aut importunitate præsentiæ opus sit. Theodoricus *h* Italiæ Rex absentes solabatur, dicendo se ex aula sua eorum intueri obsequia, & discernere merita; & Plinius de Trajano testabatur: † *faciliùs esse, ut oculis ejus vultus absentis, quàm animo charitas*, quâ in illum ferretur, *excideret*.

§. Isthoc tamen consilium, ut scilicet Ministri absentes interdum ad aulas accedant, in effectum deduci sic poterit, non missionem ab officiis flagitando, sed iis retentis, adducendo varias rationes, quibus facul-

 tatem

h *Abunde cognoscetur, quisquis famâ teste laudatur: quapropter longissimè constitutũ mentis nostræ oculus serenus inspexit, & vidit meritum.* Cassid. l. 9. c. 22. † Plin. in Pan.

tatem impetrent ad tempus aliquod Principi suo coram se sistendi Ibi enim curare poterunt meliùs, quod sperant, retinendo tantisper, quod Princeps in alium conferre possit. Multi aut suo malè contenti officio, aut majoris alicujus ambitiosè cupidi, illo se abdicarunt, quos facti pœnituit postea, cùm spes suas & cogitationes viderent cadere irritas: Principes enim illud pro contemptu habent, & quasi violentiam interpretantur. Nemo quisquam sibi aut ingenii sui viribus tantum tribuat, ut existimet, Principem sine ipso vivere non posse: nunquã enim instrumenta desunt pro obsequiis Principum, & spreti semel sæpe etiam Ministrorum præcipuorum oblivisci solent. Atque hæc omnia iis solùm dico, qui publica ambiunt munera; non iis, qui cognitâ vanitate, ad vitam solitariam & & privatam adspirant. Hóc tamen iis considerandum relinquo, magnos animos à Natura ad imperandum factos, non semper in solitudine & secessu eam reperire quietem, quam sibi pollicebantur, & postquam eò usque processisse se vident, ut mutare ampliùs non liceat, vivunt, moriuntúrque infelices.

§. In Gratiis & præmiis captandis plurimum Modestia potest, & prudentia cum quadam dexteritate, ut id fieri potiùs videatur ad præstanda meliora obsequia, quàm ad exhauriendam Principis liberalitatem; illud quippe eundem magis adhuc obligat, ùt in Deo videre fuit, quando Salomon nil ab eo petebat aliud, quàm cor docile: neq; enim hoc solùm largitus est, sed divitias i etiam & gloriam. Ad hæc peti non debent, quasi ex Justitia: nam virtus sibi ipsa pulcherrimum & amplissimum præmium est; & quamvis meritò illi deferatur aliquid, hoc tamen ex gratia Principis dependet, malúntque omnes, sibi acceptum referri potiùs, quàm quasi ex merito esset. Unde porrò fit, ut Principes promptiores ferè sint, ad larga & libe-

i *Sed & hæc, quæ non postulasti, dedi tibi, divitias scilicet, & gloriam, ut nemo fuerit similis tui in Regibus cunctis retro diebus.* 3. Reg. 3. 13.

eraliter remuneranda obsequia exigua; majora ve-
parciùs, quia plus gratitudinis ab illis sibi pollicen-
r, quã istis Quare qui multas gratias à Principe abs-
lit, majores indies sperare poterit: nã largitas semel
chibita ad ulteriora provocat beneficia, præterquam
uòd mavelit Princeps alium agnoscere debitorem,
uàm sese talem fateri: hoc enim ipsi minùs honori-
cum est. Ludovicus XI. Galliæ Rex dixisse fertur,
agis se erga eum affici, qui pro obsequiis exiguis ma-
na accepisset beneficia, quàm erga aliquos alios, qui
im longè majora præstitissent, perparum tamen re-
unerationis fuissent consecuti. Theodoricus Impe-
tor, ex ambitione oriri ajebat, quòd gratiæ alicui
chibitæ mox germinarent, absque eo, quòd confe-
nti crearent fastidium; immo eum provocarent ad
ajora ei largienda, cui jam semel favorem suum cœ-
isset k impendere. Exemplum est in iis, qui Principi
ræ cæteris chari sunt: erga hos enim gratia & liberali-
s Principis penè obstinationis quædam species est.

k *Amamus nostra beneficia germinare, nec semel præstat* *rgitas collata fastidium, magisque nos provocant ad fre-* *uens præmium, qui initia nostræ gratiæ suscipere meruerunt:* *ovis enim judicium impenditur, favor autem semel placitis* *chibetur.* Cas. l. 2. ep. 2.

SYMBOLVM XXIV.

TAmetsi (ùt ostensum est hactenus) Justitia Legi-
bus armata, præmium item ac pœna, columnæ
nt Reipublicæ molem sustentantes; columnæ ta-
en erunt in aëre, nisi basi religionis, quæ Legum
st vinculum, innitantur. Enimverò Justitiæ juris-
ictio solos externos actus complectitur legitimè
obatos; occulti verò & interni ad forum illius non
ertinent. In sola corpora auctoritatem habet, non
animos; adeòq; non magnopere pœnam pertime-
eret Malitia, si occultè injurias, adulteria, & rapinas
xercendo cupiditati suæ indulgere posset; immo

illuderetLegibus, si Lex alia invisibilis non esset, quæ intùs,& in animo malè agenti minas intentaret. Tam necessarius est in Republica timor iste, ut multis im-

piisReligio non nisi inventum videatur politicū. Quis absque eo egestate suâ & sorte contentus viveret?quæ in pactis & conventis foret fides? quæ in administrandis bonis integritas? quæ fidelitas in muneribus atque officiis? quæ securitas vitæ? Paucos. Præmium alliceret, si mediis occultis illud assequi contingeret,nulla habita injustitiæ ratione. Pauci eximia virtutis specie caperentur, nisi immarcessibilem sperantes Coronā potiùs, quàm illam temporariam, strictis continentiæ legibus sese finerent obligari. Mox ordinem Reipublicæ turbarent vitia, sublato jam fine prin-

principali felicitatis, quæ in virtute consistit, & fundamento illo ac propugnaculo Religionis, quæ sustentat Magistratum ac tuetur, nisi in animum suum inducerent cives, aliud supremum esse tribunal pro solis mentis cogitatis, quæ vel suppliciis æternis puniet, vel bonis immortalibus munerabit. Spes isthæc & metus à Natura cuivis, quantumvis impio ac barbaro, indita, componunt hominum actiones. Cajus Caligula Deos irridebat; dum tamen cælum tonaret, aliam agnoscebat potentiorem manum, à qua castigari posset. Nemo est, qui eam ignoret; neque ullum cor humanum, quod divino illo Magnete tactum se non sentiat: & sicut acus nautica ex cognatione quadam Naturæ & consensu, quàm συμπάθειαν Græci vocant, in perpetuo motu est, donec sese firmet ad lucem stellæ illius polaris, circa quam volvuntur cælestes orbes: ita nobis quietis vivere non licet, donec agnoscamus & veneremur increatum illud Sidus, in quo vera est requies, & unde rerum omnium motus proficiscitur. Ecquis magis eo intendere debet oculos, quàm Princeps, qui Navarchi instar Rempublicam moderatur, ut salvam in portu sistat? neque sufficit, quod respicere illud se simulet, si astra alia vana & nebulosa contueatur; sic enim deerrabit à via, Reipublicæ navim in Syrtes & scopulos allidet, & naufragium faciet. Populus in opiniones dispares primùm, deinde in diversa trahetur voluntatum studia, unde seditiones orientur & conspirationes, ex his denique mutationes Rerumpublicarum & dominatuum. † Plures Principes dissensionibus in religione periisse vidimus, quàm armis. * Eam ob rem Concilium Toletanum VI. sapientissimè ordinavit, ut nemini Coronæ possessionem adire liceret, nisi priùs dato jurejurando adpromitteret, nullum sese in regno suo toleraturum, qui veræ & orthodoxæ fidei mysteriis ritè imbutus non esset. Hispania quieta esse non

† Mar. hist. Hisp. lib. 6. c. 6. * Conc. Tolet. c. 3.

potuit, donec errores Arrii deponeret, & omnes religionem Catholicam amplecterentur. A quo tempore tam bene fuit universo populo, ut cùm postea Rex Wetericus eandem sectam postliminio conaretur denuò introducere, intra ipsum palatium miserrimè fuerit trucidatus. Verùm non obstantibus quàm plurimis exemplis similibus & experientiis, fuit nonnemo, qui impiè docere ausus est Principem, posse eum pro libitu religionem aut dissimulare, aut fingere. Qui eam fingit, nullam omnino credit. Et si ejusmodi fictio artificium quoddam est politicum, ad copulandos animos, & tuendam Rempublicam, multò id præstabit meliùs vera religio, quàm falsa: hæc enim caduca est; illa æterna, & immortalis.

Multa Imperia fundata in religionibus falsis, sed ab ignorantia profectis, longo tempore Deus conservavit, remunerando isthac ratione virtutes quasdam eorum morales, aut cultum cœcum, & victimas barbaras, quibus ipsum inquirebant; non quòd hæ illi gratæ essent, sed ob religiosam simplicitatem, quâ eas interdum offerebant. Nunquam tamen ea Imperia diu fovit, quæ magis ex malitia, aut arte, quàm ex ignorantia, religionem dissimularent. S. Isidorus moriens vaticinatus est Nationi Hispanicæ, fore ut, si à vera religione ipsa desciscerer, opprimeretur ab hostibus; sin in ea constans persisteret, contrà supra omnes Nationes alias evectum iri: id quod reipsâ evenit in durissimo Arrianorum jugo, † quo opprimi cœpit Hispania, ex quo Rex Witiza summo Pontifici obedientiam præstare recusavit; ex eo enim tempore libertas cultûs, & vitiorum licentia quietem publicam perturbârunt, & periit militare robur: quæ res illi ipsi Regi, ejúsque filiis, ac regno graves calamitates attulit; donec domita tandem & castigata * Hispania errores suos agnosceret, & Numen cæleste experiretur iterum propitium in exigua illa Christianorum manu,

cum

† Mar. hist. Hisp. lib. 6. c. 19. * Idem hist. Hisp. lib. 7. c. 2.

um qua in Ausenæ montis speluncam, cui nomen e Covalonga, Pelagius sese receperat, ubi sagittæ & pides missi à Mauris insigni miraculo reflecti in ipsos cientes visi sunt, eósq; magno numero vulnerare & ernere. Atque ex eo tempore paulatim sese rursum igere cœpit Monarchia illa, & assurrexit (quanquam ost longam annorum seriem) ad eam amplitudinem, uá etiamnum hodie fruitur in præmium constantiæ æ in religione Catholica.

§. Cùm itaque religio sit anima Rerumpublicarum, omni studio ad eam conservandam incumbere ebet Princeps. Primævus spiritus, quem illis instilrunt Romulus, Numa, Lycurgus, & alii, qui eas initiuerunt, & erexerunt, religio *a* fuit: hæc enim magis, quàm ipsa necessitas copulat animos. Imperii omani moderatores Tiberius & Adrianus, proriptis religionibus peregrinis, dederunt operam unicè, ut propriam sartam tectam conservant, quomodo & fecêre Theodosius, & Constantius, sancitis edictis & pœnis contra eos, qui à fide atholica deficerent. Reges Ferdinandus & Isaella nunquam aliud religionis exercitium tolerunt; qua in re laudabilis fuit constantia Philippi secundi, ejúsque Successorum, qui nunquam induci se passi sunt, ut ad componendas seditiones in rovinciis Belgicis, conscientiæ libertatem concederent, tametsi hâc ratione dominia illa integra conrvare potuissent, & tot parcere sumptibus, quos in ellum impendere opus fuit. Pluris scilicet Dei hoorem & gloriam æstimarunt, quàm felicitatem uam propriam, secuti exemplum Jovi Flaviani, qui ùm ab exercitu Imperator acclamaretur, Imperium cceptare noluit, dicens, Christianum se esse, nec ecere, ut Imperator sit eorum, qui Christiani non ssent: qua in sententia ita perstitit, ut donec milites mnes promitterent, Christi fidem se amplexuros, Coro-

a *Omnium primum, rem ad multitudinem imperitam efficacissimam, Deorum motum injicien dum ratus.* Liv.

Coronam non admitteret. Quanquam hanc tam constantem pietatem etiam à suis Majoribus hæreditare potuerit, cùm idem illud de Rege Recesvintho *b* Concilium Toletanum octavum memoret. Ea in re insigne pietatis exemplum Serenitati vestræ Filio suo præbuit Parens gloriosissimus Philippus quartus: cùm enim post suscepta regni gubernacula in consilio ageretur de continuandis cum Batavis induciis, quò Consiliarii quidam vehementer propendebant, è ratione statûs esse arbitrati, ne aut bellum susciperet, aut in principio susceptæ gubernationis quicquam immutaret, mox sese illis opposuit, dicendo: *Nolle se hanc nomini suo notam inurere, ut vel horam unam pacem servaret cum iis, qui Deo & Coronæ suæ rebelles essent*; atque inducias rupit illicò.

§. Propter ardentissimum hunc zelum, & constantiam in Religione Catholica promeruêre Reges Hispaniæ titulum Catholicorum, qui primùm Recaredo datus fuit; uti & Christianissimorum (longè etiam antè, quàm Regibus Franciæ) † in Concilio Toletano tertio, & Barcinonensi, quem titulum conservarunt Reges Sisebutus, & Ervigius, licèt posteri eorum eundem deseruerint, donec Catholici titulum assumpserit denuò Rex Alphonsus primus, ut sese ab Hæreticis & Schismaticis secerneret.

§. Etsi verò ad Regum officium spectat, tueri in regnis suis Religionem, & verum Dei cultum promovere, tanquam qui Vicarii ejus sint in temporalibus, ut gubernationem ad majorem ipsius gloriam, & subditorum incolumitatem dirigant; illud tamen sciant oportet, non posse sese de cultu & controversiis Religionis decidere: hæc enim cura ad Caput Ecclesiæ spirituale directè pertinet, cui soli hanc potesta-

b *Ob hoc regni sui apicem à Deo solidari præoptaret, si Catholicæ fidei pereuntium turmas acquireret, indignum reputans Catholicæ fidei Principem sacrilegis imperare.* Conc. Tolet. VIII. c. 11. † Conc. Tolet. II. Joann. Biel in chron. Roder. Tol. l. 2.

estatem concessit Christus: Regibus sola executio, ustodia, & defensio committitur eorum, quæ ab ipso ecreta & ordinata fuerint. Oziam c Regem graviter ncrepabant Sacerdotes, & severè castigabat Deus, uòd incensum adolevisset cultum divinum in toto rbe Christiano uniformem esse, & unam eandémque n omnibus partibus Sponsam illud est, quod ejus uritatem conservat. Brevi nos deficiet veritas, si unicuique Principum eam rationibus suis ac finibus accommodare liceat. In iis Provinciis ac Regnis, ubi atentatum hoc fuit, vix hodie Religionis vestigium superest, ita ut populus miserandum in modum confusus planè nesciat, quænam vera sit Religio. Distinctæ nter se jurisdictiones sunt, Spiritualis & Temporalis. Hæc illius auctoritate ornatur; illa verò hujus se tuetur potestate. Obedientia heroica est, quæ ultro sese ubmittit Vicario illius, qui sceptra largitur, & adimit. Glorientur in eo licèt Reges, quòd Statutis patriæ ubjecti non sint, aut legibus alienis; attamen decretis Apostolicis parêre eos oportet. Quin teneri se sciant, ut robur iis dent, & sanctè in Regnis suis servari aciant: præsertim, quando non solùm ad bonum spirituale, sed etiam temporale ita expedit, ut quod sacra concilia decrevêre, mandetur executioni; neque ermittant, ut ob fines quosdam particulares, decreta orum violet aliquis, aut perturbet in damnum & præudicium subditorum, & ipsiusmet Religionis.

c *Non est tui officii Ozia, ut adoleas incensum Domino, sed sacerdotum.* 2. Par. c. 26.

SYM-

SYMBOLVM XXV.

SUpra turrim templi nidum suum Ciconia construit, & loci sanctitate successionem suam reddit securiorem. Princeps, qui triangulari Ecclesiæ lapidi Monarchiæ suæ ædificium superstruit, firmabit illud, & stabiliet. Oraculum Delphicum consultum aliquando ab Atheniensibus, quâ ratione se contra Xerxem tueri possent, qui cum ingenti classe mille ducentarum triremium illis imminebat, respondisse fertur: tum eos victores fore, si civitatem suam muro ligneo circumdarent. Interpretatus hoc responsum Themistocles, dixit, velle Apollinem, ut cives omnes naves conscenderent; quod ubi factum evasêre superiores, & victoriâ contra classem tam ingentem potiti

potiti ſunt. Idem uſu veniet Principi, qui Majeſtatem ſuam navi Eccleſiæ commiſerit: nam ſi hæc, teſte alio oraculo, non incerto & fabuloſo, ſed divino & infallibili, ſubmergi non poteſt, nec ille unquam poterit, qui eâ vectus fuerit. Hæc cauſſa fuit, cur glorioſiſſimi Majores Serenitatis Veſtræ partem ſpoliorum, quæ hoſtibus in bello eripuerant, Deo dicare fuerint ſoliti, tanquam victoriarum Domino, quo in pugnis utebantur propitio, offerendo ad ipſius cultum ampliſſimos reditus & poſſeſſiones, unde ortum habuêre innumeræ penè Eccleſiarum † dotationes & fundationes ædium Cathedralium & Cœnobiorum, ita ut in Hiſpania, plus quàm ſeptuaginta Templorum millia illi erexerint: inter quos ſolus Jacobus primus Aragonius Rex conſtruxit mille, Immaculatæ Virginis Deiparæ honori conſecrata, cujus ſuæ munificentiæ ampliſſimam tulit remunerationem tot inſignibus provinciis, quas in ſuam redegit poteſtatem, tot victoriis, quas reportavit, nam triginta tribus vicibus prœlio cum hoſte congreſſus, totidem pariter vicibus feliciſſimè eundem triumphavit. Pia iſta opera religioſæ fuerunt Coloniæ, non minùs potentes armis ſuis ſpiritualibus, quàm militares: neque enim tormenta bellica tantùm per mœnia patefaciunt aditum, quàm ipſa Oratio. Ad ſeptem dierum preces, quibus Populus Iſraëliticus Dei opem implorabat, muri Jerichuntini *a* concidêre. Meliùs itaque in Templis, quàm in ærariis, divitiæ deponuntur: non pro extrema neceſſitate ſolùm, verùm etiam, ut efflorescente per illas religione, Imperium unà effloreſcat. Athenienſes theſauros ſuos aſſervabant in templo Delphico, cujus cuſtodiæ eos aliæ etiam Nationes committebant. Quæ cuſtodia melior, quàm illius, qui Regnorũ arbiter eſt? Minimùm in templis cor noſtrum erit, ſi in

iis

† Mar. hiſt. Hiſp lib. 14. c. 2. a *Igitur omni populo vociferante, & clangentibus tubis, poſtquam in aures multitudinis vox ſonitúſque increpuit, muri illico corruerunt.* Joſ. 6. 20.

iis thesauri b nostri fuerint. Quare non impium minùs, quàm imprudens consilium est, sub levissimo necessitatis publicæ prætextu expilare Ecclesias. Providentiâ divinâ dignus non est, quisquis potentiæ Dei diffisus, in omni casu mox ad suppellectilem domûs ipsius adiicit oculos. Regi Ferdinando † sancto Hispalim obsidenti pecunia deerat ad continuandam obsidionem, cúmque suaderent alii, ut ærarii tenuitatem & inopiam Ecclesiarum thesauris tantisper sublevaret, respondit ille: *Plus ego mihi de precibus & sacrificiis Sacerdotum, quàm divitiis eorundem polliceor.* Quam pietatem & fiduciam die proximè sequenti deditione urbis cumulatissimè Deus compensavit.* Reges alii, qui secùs fecerunt, graves sacrilegæ suæ audaciæ dedêre pœnas. Gundericum Vandalorum Regem S. Vincentii templum spoliare parantem, in ipso templi limine mors repentina oppressit. Graves illas calamitates, quibus Rex Alphonsus Aragonius conflictatus fuit. Numinis vindictam plerique interpretabantur, quòd ædes sacras diripuisset. Serenissima Regina Uraca ad ipsas portas templi S. Isidori, quod est Legione, & in cujus thesauros temere involarat, diem supremum obiit. Rex Sanctius Aragonius, quòd bonorum Ecclesiæ invasione manus non semel temerasset, in obsidione quadam, sagitta ex muro emissâ sub axilla confixus interiit. Et tametsi ipse aliquot annis antè Rotæ in S. Victoriani, ad aram S. Vincentii, humillimo corporis habitu, cum gemitu & lacrymis publicè veniam precatus fuisset, omnia, quæ ablata fuerant, integra fide restituendo, voluit tamen Deus, ut delicti gravitas magis adhuc ex istâ pœnâ innotesceret ad exemplum aliorum. Rex Joannes primus in prœlio ad Aliubarrotam, cæsus fugatúsque fuit cum suo exercitu, propter invasos, ut credebatur, templi Guadulupéi thesauros. Postquam Fridericus Rex Neapolitanus, Cajetam ad deditionem

b *Ubi enim est thesaurus tuus, ibi est & cor tuum.* Matth. c.6.21. † Mar. hist. Hisp. * idem hist. Hisp. l.5. c.3.

nem compulerat, ingressi inde Galli [†] binas naves templorum spoliis oneraverant; sed ambæ (quod pro miraculo habitum) periêre.

§. Atque in his omnibus casibus necessitas extrema locum non habuit: in illa siquidem recta ratio licitum facit Principibus, ut pro sui conservatione uti possint iis opibus, quas pia liberalitate in locis sacris deposuerunt; eâ tamen lege, ut tantundem suo tempore, meliore Fortuna aspirante, restituere parati sint; * uti fecêre Reges Catholici Ferdinandus & Isabella, obtenta in Parlamento, quod Medinæ Campi coactum fuit, facultate, ut aurum argentúmque Ecclesiarum in necessarios belli usus tantisper impenderent. Qua in re sacri Canones, & Concilia certos definiverunt casus, necessitatem item & pericula, in quibus Ecclesiastici teneantur subsidiis suis Rempublicam sublevare. Et sanè grandis esset avaritia, quæ excusari non posset, si necessitates communes nollent agnoscere. Quid enim? Ipsi nobilissima & præcipua pars sunt Reipublicæ, & si pro hac & Religione vitam exponere obstricti sunt, cur non & suas fortunas? Si eos sustentat & alit Respublica, æquum omnino est, ut mutuum vicissim ab illis sperare possit subsidium pro sua conservatione & defensione. Durum erit Populo, decimas semper persolvere, & pia facere opera, si in communi necessitate non sit, qui in oneribus extraordinariis eundem sublevet. Propriam suam pietatem execrabitur, & refrigescet zelus illius & devotio, ne porrò novas oblationes, donationes, & legata Ecclesiis faciat. Valde itaque rationi consentaneum est, ut Clerus in ejusmodi casibus reditibus suis impensas publicas adjuvet, non eò solùm, quòd periculum aut beneficium commune omnibus sit; sed etiam, ne Sæcularium bona & possessiones ita graventur ut agriculturæ defectu, decimæ quoque, & alia pia opera desinant. Majores opes videntur tem-

† Mar. hist. Hisp. lib. 22. c. 14. * Idem hist. Hisp. lib. 24. c. 8.

tempore necessitatis extremæ aurum & argentum Ecclesiarum ductum in laminas in domo monetaria, quàm in vasa aut suppellectilem sacram in templis.

§. Atque hæc obligatio status Ecclesiastici major est, in necessitatibus gravioribus Regum Hispaniæ, cùm enim ab horum pia liberalitate omnes ferè fundationes & dotationes Ecclesiarum profectæ sint, tenentur eæ vicissim ex justitia. Patronis suis in necessitate venire subsidio,& sic eosdem obstringere,ut munifici esse pergant aliàs, ubi tempus & occasio tulerint. Hæ & plures aliæ rationes sacram Sedem Apostolicam impulerunt, ut adeò liberalem sese erga Reges Hispaniæ sæpe præstiterit, concedendo iis usum bonorum Ecclesiæ ad fovenda bella contra Infideles. Gregorius VII. Sanctii Romani Aragoniæ Regis arbitrio permisit decimas & reditus Ecclesiarum, quæ aut recèns extructæ fuissent, aut recuperatæ à Mauris, ut de iis pro libitu posset disponere † Quam licentiam etiam fecit Petro I. Aragoniæ Regi, ejúsque Successoribus & Primoribus Regni Urbanus Papa, exceptis tamen Ecclesiis Residentiæ. Innocentius tertius Bullam Cruciatam concessit pro bello Hispaniæ, quod Sacrum vocabant; quam gratiam deinde temporibus Regis Henrici quarti ad vivos pariter,& vitâ functos extendit Papa Calixtus. Gregorius decimus Regi Alphonso sapienti permisit tertiam decimarum partem, quæ fabricæ destinata erat; quod deinde perpetuum esse cœpit temporibus Regis Joannis secundi, & extendit illud Alexander sextus etiam ad Regnum Granatense. Joannes XXII. decimas redituum Ecclesiasticorum, & Cruciatam indulsit Regi Alphonso undecimo. Urbanus V. Regi Petro Crudeli tertiam partem decimarum ex beneficiis Ecclesiasticis Castellæ. Pontifici Sixto quarto placuit, ut Clerus unâ vice centies mille Ducatos pro bello Granatensi contribueret,& Cruciatam impertiit; quam gratiam deinde plures alii Pontifices prorogârunt. Julius secundus Regi Emanueli Lusitano

† Mar. hist. Hisp. lib. 10. c 2.

o concessit tertiam fructuum partem, quæ ad Ecclesiæ
bricam pertinebat, & ut eidem ex reliquis Ecclesia-
um reditibus decima eorum pars cederet.

§. Hæc tamen subsidia in necessitatibus, & usus pu-
icos, quibus destinata fuerint, impendi debent; qua
re tam religiosa fuit Regina Isabella,† ut cùm colle-
os videret è bulla cruciata nonaginta milliones, jus-
rit illico in eos converti usus, quos Bullæ Apostoli-
æ præscriberent. Magis elucescent gratiæ istæ, & ma-
ores ex iis nascentur fructus, si sic impensæ fuerint.
ecessitas tamen, & periculum confundere solent
nnia, & facilè interpretari mentem Pontificum, si ali-
r fieri contingat præsertim quando sumptus, qui ali-
nde in istum finem fiunt, majores sunt, cùm perinde
t, ex hisne pecuniis sumantur, an ex aliis.

† Mar. hist. Hisp.

SYMBOLUM XXVI.

Mpia fuit eorum opinio, qui asserere ausi sunt, ma-
jori fortitudine Gentiles excelluisse, quàm Chri-
ianos, eò quòd illorum superstitio magis corrobo-
ret animum, & ferociorem redderet tetro illo spe-
aculo tot cruentarum victimarum, quas Diis offe-
bant in sacrificiis; eósque solos pro viris fortibus
magnanimis haberet, qui robore magis virium,
uàm ratione aliis Nationibus dominarentur: con-
à verò nostræ religionis institutum incusaret hoc
omine, quòd demissionem commendaret, & man-
ietudinem, quæ duæ virtutes animos facere solent
bjectiores. Impia prorsus opinio, & à veritate nimium
uantum aliena! Sanguis profusus animũ barbarum
agis, & crudelem reddere potest, fortiorem ac ma-
is strenuum non potest. Fortitudo & excelsitas ani-
i mox cum ipso pectore nascitur, non oculis hauri-
ır. Nec generosiores sunt, qui magis sanguine & cæ-
e animantium capiuntur; uti nec illi, qui humana
arne victitant. Magnanimitatem non spernit nostra
religio;

Religio; quin ad illam acuit potiùs. Non præmia proponit nobis temporaria & caduca, uti facit superstitio ethnica; sed æterna, nullis unquam sæculis

finienda. Quòd si tunc Corona a aliquâ è lauro, quæ simul atque à trunco avellitur, marcescere incipit, tantopere incendit animos: quid non faciet nunc sempiterna illa stellarum, & immortalis? An fortasse majoribus sese objecerunt periculis Gentiles, quàm Christiani? Si quando illi urbem aliquam aut castrum armis impeterent, clypeis & testudinibus muniti id factitabant. Nunc verò Christianis per densos glandium imbres, per fulmina pulveris pyrii tentandus est

a *Illi quidem, ut corruptibilem Coronam accipiant; nos autem incorruptam.* I. Cor. 9. 25.

e ſt aditus. Non adverſantur fortitudini demiſſio animi & manſuetudo; quin ita junctæ ſunt inter ſe, ut abſq;his exerceri illa nequeat: neq; fortitudini locus eſt,ubi non ſunt manſuetudo,tolerantia&reliquæ virtutes. Namque is ſolùm vir fortis eſt, qui ab affectibus vinci ſe non patitur, & à perturbationibus animi liber eſt,in quo genere plurimùm elaborarunt Stoici, & majori poſtea cum perfectione Chriſtiani. Perparum ex ſua parte facit, qui iracundia aut ſuperbia ſe ſinit abripi:illud heroicum,proprias ſuas paſſiones & cupiditates frangere. Inter difficiliores arenas animus eſt, ubi iſta vigent certamina. Qui eò uſque ſeſe demittere didicit, ut alteri inflectat genua, facilè in occaſione contemnet periculum, & cervice conſtanti ſecurim excipiet. Tulerit ſanè religio ethnica Magnos Duces, quales fuêre Cæſares, Scipiones, & alii complures; at certè haud minores nobis dedit Catholica in Alphonſis & Ferdinandis Caſtellæ,uti & in aliis Aragoniæ,Navarræ, &Luſitaniæ Regibus. Quæ tanta animi fortitudo eſſe potuit,atque illa,quæ in Carolo V. Imp emicuit? Quem unquam magnum Ducem celebravit antiquitas, cui pares, aut etiam ſuperiores non fuerint Gonſalvus Ferdinandus de Corduba,Ferdinandus Corteſius,Antonius de Lieva, Ferdinandus Davalus Piſcariæ Marchio, Alphonſus Davalus Vaſti Marchio, Alexander Farneſius Dux Parmenſis, Andreas de Oria, Alphonſus Albuquercius,Ferdinandus Alvarus de Toleto Dux Albanus,Marchiones de ſancta Cruce, Comes Fontanus,Marchio Spinola,Ludovicus Fajardo, & alii propè innumeri tam Hiſpaniæ, quàm aliarum Nationum, nunquam laudati ſatis à fama. De quibus meritò dici poterit id, quod Apoſtolus Paulus de magnis illis Ducibus, Gedeone,Barac,Samſone,Jephte,Davide,& Samuele commemorat:[†] *Per fidem devicerunt Regna. Fortes facti ſunt in bello, caſtra verterunt exterorum.* Si Gentiliũ victorias conferre placuerit cum iis, quas reportârunt Chriſtiani, longè has fuiſſe majores videbimus. In

I præ-

[†] Heb. 11. 33. & 34.

prælio ad Navas ducenta Maurorum millia cecidêre è nostris nonnisi homines viginti quinque. † Hastæ & sagittæ hostium tantâ multitudine repertæ, ut duo bus diebus, quibus victor exercitûs iisdem in loci hæsit, lignorum usum exhibuerint excitandis ignibus ac ne comburi quidem potuerint, etsi studium adhi bebatur. Altero tantò plures in pugna Saladana occu buêre, desideratis Christianis solùm viginti: & in illu stri illa victoria navali ad Naupactum (Lepanthur hodie) quam Joannes Austriacus contra Turcas obti nuit, centum & octoginta triremes partim demers fuerunt, partim captæ. Quas victorias non sibi tribui Christianum pectus, sed vero Domino exercituum quem veneratur & colit.

* *Que em caos tao estranhos claramente,*
Mais Peleja o favor de Deos, que a gente.

Gloriosus animi triumphus. Non minùs hostem cor fundit cor in Deo confidens, quàm manus ense arma ta, uti Judas Machabæus *b* experimento didicit. Deu est, qui corda regit, ipse animum & vires *c* sufficit ipse tribuit, & negat victorias. Impostoris notar incurreret, atque à malitia & fraude excusari no posset, si ei adesset potiùs auxilio, qui falsum colit Nu men, & impiis sacrificiis sibi propitium reddere sata git. Quòd si etiam interdū iis largiatur victorias, id n invocationi, sed caussis aliis occultis providentiæ d vinæ asscribendum. In siti illa, quâ exercitus Roma nus laborabat in bello Marcomannico, placari hau potuit Deus sacrificiis & precibus Legionum Gent lium, donec tandem Legio Christianorum decim ejus imploraret auxilium: tunc enim copiosissimu iis imbrem impertivit, & fulmina in hostium direx aciem

† Mar. hist. Hisp. l. 11. c. 24. * Camoës Lus. Can. b *Manu quidem pugnantes, sed Dominum cordibus orante prostraverunt non minùs triginta quinque millia.* 2. Mach. 1 27. c *Ne diceres in corde tuo, fortitudo mea, & robur man mea, hæc mihi omnia præstiterunt. Sed recorderis Domi Dei tui, quòd ipse tibi vires præbuerit.* Deut. 8. 17. & 18.

aciem, ut facili negotio victores evaderent; unde Le-
gio illa postea Fulminatrix dicta est. Si viva semper es-
set fiducia illa ac fides, eosdem etiamnum operaretur
ffectus; at enim, quia aut ista desunt, aut propter a-
ios occultos fines permittit Deus, ut bello subigan-
ur etiam ii, qui verum ei cultum deferunt; quod dum
t, non triumphantium præmium est, sed eorum, qui
incuntur, castigatiò ac pœna. Semper itaque in prin-
ipum manibus vexillum Crucis sublime volitet; si-
nificatum per ensem illum, quem Jeremias Judæ
Iachabæo *d* porrexit, ut hostes suos fugaret: sumant
em Religionis scutum, & sibi ponant ante oculos
ternum illum ignem, qui Persarum Reges anteibat,
ymbolum alterius incircumscripti, à quo radios suos
ol accipit. Hæc vera religio est, quã milites adorabãt,
uoties provoluti in genua venerabantur vexillum,
uod Labarum Constantini Imperatoris vocabatur.
ùm enim Crux quædam lucis splendore in cælo ef-
rmata cum inscriptione, *In hoc signo vinces*, victori-
n illi contra Maxentium promitteret, vexillum istâ
rmâ fieri præcepit, quam præsenti Emblemate exhi-
eo, supernè cum literis † X & P. charactere nominis
hristi, & literis Græcis Alpha & Omega, quæ Dei sunt
mbolum, * principii & finis rerum omnium. † Vexil-
ísthoc usi sunt deinceps Imperatores usque ad tem-
ra Juliani Apostatæ, Joannes quoque Austriacus in
anibus suis signis Crucem efformari jussit cum isto
nmate: * *His armis vici Turcas, iisdem victurum me con-
a & Hæreticos.* Rex Alphonsus magnus eadem verba
ucis Constantinianæ in alio quodam posuit vexillo
od in templo Ovetano postea obtulit: & iis ipsis uti
cuit, sicut & labaro Constantini pro præsenti Emble-
ate, ad imprimendã Principũ animis fiduciam illam,

I 2 quâ

d *Accipe sanctum gladium munus à Deo, in quo dejicies
versarios.* 2. Mach. c. 15. 16. † Euseb. l. 9. hist. c. 9.
. Ambr. epist. 29. † Genebr. l. 4. Chron. anno 1572.
Mar. hist. Hisp. l. 7. c. 16.

quà vexillum Religionis contra hostes suos plantar
eos oportet. † In prælio ad Navas Canonicus quidam
Toletanus, Decanus postea, Paschasius nomine, Cru
cem quam Roderico Archi-Præsuli de more præfere
bat, per hostium cuneos semel atque iterum circum
tulit,& evasit incolumis, tametsi omnium telis pete
retur, multæque Maurorum sagittæ hastili infixæ hæ
rerent. Latera vexilli istius spiritus cælestes stipar
solent. Gemini Angeli equis candidis vecti in prim
acie pugnare visi sunt, *quando ad Septimancas Re
Ramirus secundus Mauros devicit. In alio item præli
ad Clavigirim temporibus Regis Ramiri primi, uti &
in alio ad Meridam temporibus Regis Alphonsi non
divinum illud fulmen, filius tonitru sanctus Jacobu
Patronus Hispaniæ, in equo albo vexillum præferr
visus est, quod rubræ Crucis figurâ distinctum erat
† *Nullus vobis resistere poterit* (dicebat Josue ad principe
Israël, jam jam è vita discessurus) si in Deo spem & fi
duciam collocaveritis. * *Unde è vobis persequetur hostium
mille viros: Quia Dominus Deus vester pro vobis ipse pugna
bit.* Plenæ sunt sacræ paginæ istiusmodi divinis subsi
diis. Contra Chananæos stellas e ipsas Deus in aci
disposuit; contra Amorrhæos Elementa f armavit, &
& lapides è cælo depluit Nec opus fuit alio creatu
rarum ministerio in fidelium favorem adversus Ma
dianitas, † *Immisit Dominus gladium in omnibus castris, &
mutuâ se cæde truncabant.* In semetipsum ultionem pro
vocat, quisquis Dei inimicus est.

†|Mar.|hist. Hisp. lib. 11. c. 24. * Idem l. 8. c. 4
† Jos. c. 23. 10. * Jos. ibid. e *De cælo dimicatum est contra
eos: stellæ manentes in ordine suo, adversus Sisaram pugna
verunt.* Jud. c. 5. 20. f *Dominus misit super eos lapide
magnos.* Jos. c. 10. 11. † Jud. c. 7. 22.

SYMBOLUM XXVII.

QUod neque vis, neque diuturna multorum anno
rum oppugnatio adversus Trojam efficere po
tuit,

ſt,dolus tandem obtinuit ſub ſpecie religionis, i-
rentibus in urbem Græcis arma ſua intra alvum e-
i lignei abdita, tanquam ſi voti, quod Deæ Palladi

iſſent, rei eſſent. Mirum dictu! neque interior ar-
orum concuſſio & ſonitus; neque advertentia pru-
ntiorum civium;neq;quod opus foret,dirutis mœ-
ous eum in urbem inducere,mox poſteaquam Græ-
um naves ſolviſſent è littore; neque quod intra
enia commorari deberet, populo ſufficere potuit,
fraudes agnoſceret: tanta Religionis vis eſt. Eâ op-
tunè uſi ſunt Scipio Africanus,Lucius Sylla,Quin-
Sertorius,Minos, Piſiſtratus, Lycurgus, & alii, ut
onibus ſuis & legibus conciliarent auctoritatem,
populo imponerent. Phœnices in Hiſpaniam

ingressi, eo loco, ubi nunc Medina Sidonia cernitur, templum arcis formâ construxerunt, Herculi dedicatum ajentes, per quietem sic jussos se esse. Crediderunt Hispani, divinum esse cultum, quod stratagema erat; esse pietatem, qui dolus fuit: atque ita Phœnices sub Religionis prætextu, quo nihil ad speciem fallacius, oppressos deinde loci istius incolas bonis omnibus & fortunis spoliârunt. Alterius item templi beneficio in promontorio Dianéo (ubi nunc est Denia) incolæ Insulæ Zacynthi machinationes suas clàm habuerunt, cùm Hispaniam sibi subjicere molirentur. Rex Sisenandus Suinthilam regno expulerat, atque ut dominationem suam magis stabiliret, Concilium Provinciale septuaginta circiter Præsulum convocavit, sub specie quidem ecclesiasticæ disciplinæ, quæ vitio temporum collapsa erat, novis legibus astringendæ; sed revera præcipua ejus cura erat, ut condemnato Patrum sententiis Suinthilâ, sibi deinde corona adjudicaretur, & populus in concordiam rediret: quo eodem artificio etiam Ervigius electionem suam & abdicationem Regis Wambæ confirmare studuit. Non ignorat Malitia, quantùm apud hominum animos valeat Religio, quare hâc potissimùm utitur ad exercendas suas technas, quibus simplicem populum facillimè decipit, qui cùm fines illius omnes penetrare nequeat, sibi persuadet ista solùm tendere ad Deum reddendum propitium, ut bona fortunet temporalia, & æterna postea præmia conferat Et quæso, in quas non impulit fraudes Nationes plurimas Religionis species, dum sese superstitiosis cultibus miserè dederent? Quàm serviles & truculentos mores ii non introduxerunt, cum libertatis, fortunarum & vitæ dispendio? Advigilent sedulò Principes & Respublicæ, hoc præsertim tempore, quando Politica larvam pietatis induit, neque facilè admittant illos Religionis equos, qui non civitates solùm, sed integras etiam provincias, & regna funditus devastârunt. Quòd si sub illius titulo ambitio irrepat, & cupiditas, & oneretur gra-

áviter populus, suave Dei jugum fastidiet, ob damna
detrimenta rerum temporalium, quæ patitur, & sen-
n in animum suum inducet, legem naturalem ac di-
nam Religionis ad rationem statûs pertinere; Prin-
pes verò sub specie illius sua contegere artificia, qui-
us subditos contineant in officio, & fortunis suis ex-
olient. Perpendant itaq; apud se principes cum omni
ligentia, num quod de novo introducitur, religio-
s caussa sit, an prætextus solùm, in auctoritatis & po-
statis illius præjudicium, aut injuriam subditorum,
ut contra tranquillitatem publicam: id quod ex fine,
uem sibi novitas ista propositum habet, perspicere
oterunt, examinando quò spectent tales innovatio-
es, an ad emolumentum proprium, aut ambitionem;
ad bonum spirituale conducant, nec ne; aut num
oc ipsum non mediis aliis, quæ minus adferant præ-
dicii, procurari queat. In istiusmodi casibus, minori
um periculo damnum præcavetur, quàm eidē postea
aretur remedium, non dando locū ejusmodi prætex-
bus & abusibus. Si tamen introducti jam fuerint, ma-
na cum suavitate corrigi eos oportet, non via facti,
ec cum violentia & scandalo, nec jure extremo pote-
atis, præsertim si sub principis jurisdictionem casus
i non cadant; sed singulari cum solertia, & habita per-
narum ratione, per manum illius, ad cujus forum a
ertinent, edocendo illum sincerè de rei veritate, deq;
amnis & incommodis. Etenim si princeps sæcula-
s id facere vi attentaverit, & abusus isti apud Ple-
em inveteraverint, hæc illud impietati tribuet, &
cerdotibus obtemperabit potiùs, quàm principi:
ontrà verò, si populum inter & Sacerdotes non omni-
o optimè convenerit, & ille viderit, auctoritatem
cclesiasticam & sæcularem inter se diffidere, obedi-
ntiam abjiciet, & contra ipsam insurget Religio-
em, declarata principis voluntate jam factus auda-

I 4 cior,

a *Labia enim Sacerdotis custodient scientiam, & legem re-
uirent ex ore ejus*, Malach. c. 2. 7.

cior, & paulatim in eam veniet opinionem, damna ejusmodi contentionum ad substantiam Religionis pertinere; quo fiet, ut facili negotio animum pariter, & illam immutet. Atque eâ ratione, si princeps litibus & controversiis cum Magistratu Ecclesiastico; Populus verò novitate opinionum implicatus fuerit, nullus porrò rebus sacris habebitur honos, & graves oborientur errores, confusâ illâ divinâ luce, quæ collustrabat animos, & uniebat: unde multorum principum interitus, & Statuum *b* immutationes nasci vidimus: Magnâ prudentiâ opus est, ad ritè gubernandam in talibus materiis multitudinem, nam pari facilitate, aut eas spernit, & impia est; aut leviter credit, & superstitiosa est; quod postremum frequentiùs accidit: ipsa enim tanquam imperitior specie religiosi cultûs & opinionum novitate continuò capitur, antè etiam quàm recta ratio ista omnia ad examen vocet. Quare plurimùm refert, omnem illi paulatim ruinæ occasionem præcidere, eas cumprimis, quæ oriri solent ex inanibus disceptatiunculis de materiis quibusdam subtilioribus, quæve ad religionem nihil omnino aut parum faciunt, non permittendo, ut aut defendantur, aut typis imprimantur: aliàs enim multitudo in diversa trahetur studia, & opinionem suam, tanquam de fide esset, tuebitur mordicùs. Quæ res non minores turbas ciêre posset, quàm ipsa religionum diversitas, aut iis ansam dare. Eodem periculo territus Tiberius concedere noluit, ut libris Sibyllini *c* inspicerentur, quorum vaticinia tumultus concitare poterant: & in actis *d* Apostolorum legimus, libros igni fuisse traditos, qui vanas curiositates continerent.

§. Solet populus sub specie pietatis miserè decipi, & cœco

b *Nulla res multitudinem efficaciùs regit, quàm superstitio.* Curtius. c *Censuit Asinius Gallus, ut libri Sibyllini adverentur; renuit Tiberius perinde humana, divináque obtegens.* Tac. l. 1. Ann. d *Multi autem ex iis, qui fuerant curiosa sectati, contulerunt libros, & combusserunt coram omnibus.* In Act. Apost. c. 19. 19.

cœco quodam impetu ſeſe dedere cultibus quibuſdam ſuperſtitioſis cum ſubmiſſione prorſus muliebri, quæ hominem melancholicum reddunt & timidum, & imaginationum ſuarum velle mancipium, quæ animum ſimul & ſpiritum opprimunt, faciúntque eum otioſum ſodalitia obire, & vacare peregrinationibus, ubi multi ſæpe abuſus committuntur, & vitia. Imperitæ plebeculæ infirmitas illa eſt, neque parum periculoſa veritati religionis, & ſaluti publicæ, & niſi principiis quis obſtet, graviſſima creat incommoda & pericula: nam ſtultitiæ genus eſt, quæ ſub ſpecie boni temere præcipitat, & novas conſectatur religionis opiniones, & artes diabolicas. Religioſa quædam ſubjectio utilis eſt, ſed ſine ſuperſtitione abjectâ & humilitalis ſcilicet, quæ virtutem in pretio habeat, & perhorreſcat vitium, quæ ſtatuat laborem & obedientiam majoris eſſe apud Deum & principem meriti, quàm ſocietates & peregrinationes, quando ejuſmodi pietatem convivia, choreæ & luſus comitantur, quomodo populus Iſraëliticus in dedicatione vituli *e* factitabat.

§ Quòd ſi fortè cœperit multitudo in rebus ad religionem pertinentibus, nimiùm ſuæ tribuere opinioni, & novitates in illam voluerit introducere, extemplo parandum eſt remedium, & mala ſementis radicitùs evellenda, priuſquam creſcat, & ſerpat longiùs, ut coaleſcat in corpus potentius ipſo principe, contra quem deinde, ſi ejus ſe opinioni accommodare noluerit, perniciosam regiminis mutationem machinari *f* audeat. Tametſi verò intelligendi vis

I 5 in

e *Sedit populus manducare, & bibere, & ſurrexerunt ludere.* Exod. 32. 6. f *Eos verò qui in divinis aliquid innovant odio habe, & coerce, non Deorum ſolùm cauſſâ (quos tamen qui contemnit, nec aliud ſanè magni fecerit) ſed quia nova quædam numina hi tales introducentes, multos impellunt ad mutationem rerum, unde conjurationes, ſeditiones, conciliabula exiſtunt, res profectò minimè conducibiles Principatui.* Dion.

in eo genere libera sit, & salvâ suâ libertate, ad credendum cogi nequeat, adeòque Dei solius esse videatur, eum corrigere, qui secùs de ipso g sentit, ac oportet; gravissima tamen inde nascerentur incommoda, si decisio de altissimis fidei mysteriis cœcæ & imperitæ plebeculæ committeretur: atque ideo valde convenit obligare subditos, ut quemadmodum veteres Germani solebant, sanctius ac reverentiùs ducant, credere res h divinas, quàm scire. Quis error tam insanus aut fœdus, in quem non incidat regnum aliquod, si de rebus religionis illi dijudicare liceat? Hinc tanta cura caverunt olim Romani, *ne qui nisi Romani Dei, nec quo alio more, quàm patrio colerentur.* Et Claudius graviter cum Senatu conquestus fuit, quòd externæ superstitiones i introducerentur. Attamen si jam Malitia pedem fixerit, neque correctio adversus multitudinem vim ac robur habere potuerit, prudentia operetur necesse est, quod aliàs ferrum & flamma debuissent efficere: nam augescit interdum delictorum pertinacia, si remedia adhibeantur intempestiva, & plus æquo violenta; neque semper vi cedit ratio. Reccaredus Rex magna cum solertia, tempori tantisper cedendum ratus, nunc dissimulando, nunc blandiendo, sensim effecit, ut subditi ejus omnes Arriana perfidia abdicata ad Ecclesiæ Catholicæ castra commigrarent.

§. Magni heroës olim usi sunt superstitione (ùt diximus) ut legibus suis auctoritatem parerent, atque animos adderent populo, magisque eum in submissione & officio continerent: in hunc finem somnia fingebant divinitus sibi immissa, conversationes secretas & familiaritates cum Diis; & licèt hæ artes apud simplicem plebeculam plurimùm valeant, utpote cujus ingenium superstitiosum rebus ejusmodi, quæ

g *Deorum injurias Diis curæ.* Tac. lib. 1. Ann. h *Sanctius ac reverentius visum de actis Deorum credere, quàm scire.* Tac. de more Germ. i *Quia externæ superstitiones valescant.* Tac. lib. 11. Ann.

quæ supra naturam esse videntur, facilè capitur; non est tamen principibus licitum, eam ementitis miraculis, & falsa Religionis specie deludere. Ad quid umbra, ubi luce ipsa frui possumus? Ad quid prodigia illa de cælo fictitia, si tot ac tanta iis suppetant, ut vidimus, qui firma cum fiducia ea præstolantur à providentia divina? Quomodo justissimus Deus ejusmodi artibus successum bonum largiri poterit, quæ curam ipsius ac sollicitudinem in rerum harumce inferiorum gubernatione incusant, quæ ipsius potentiam falsò confingunt, quæque illi tribuunt, cujus ipse auctor non est? Quam certitudinem in Religione sibi pollicebitur populus, si eam ad fines principum particulares detorqueri videat, eò quòd tegumentum tantummodo sit, quo suas cooperiant fraudes, & veritatem mendacii arguant? Non est secura politica, quæ dolis sese vestit, nec firma ratio status, quæ technis nititur.

SYMBOLUM XXVIII.

REgula & mensura virtutum prudentia est, absque hac illæ in vitia degenerant. Eam ob rem in mente sedem suam habet, sicut virtutes reliquæ in appetitu: illinc enim omnibus præsidet. Magnam Deitatem illam vocat Agatho. Hæc virtus est, quæ tres Reipublicæ formas constituit, Monarchiam, Aristocratiam, & Democratiam; iisque singulis suas tribuit partes naturæ subditorum convenientes, intentos semper habens oculos in conservationem eorundem, & finem principalem felicitatis politicæ. Anchora statuum prudentia est; acus nautica principis. Deficiente hàc virtute, anima gubernationis deficit. † *Ca esta* (verba sunt Alphonsi Regis) *faze ver las cosas, e juzgarlas ciertamente segun son e pueden ser, e obrar en ellas como deve, e non rebatosamente.* Virtus est principum a propria, & quæ maximè facit excellere hominem,

† Lib. 8. tt. 5. p. 2. a *Nam rectè disponere, rectéque judicare qui potest, is est princeps, & Imperator.* Menand.

minem, adeòque parcè eam Natura dispensat. Multis magna dedit ingenia, magnam prudentiam oppidò paucis. Absque illa, quò quique cæteris dignitate ma-

gis eminent, eò majori cum periculo præsunt aliis: facilè enim rationis transiliunt limites, & pessum eunt; & in eo, qui aliis imperat, judicio claro opus est, quod res omnes, prout sunt in se dispiciat, & singula suis ritè ponderare momentis noverit. Examen hoc magni in principibus momenti est, & multum in eo potest Natura, plus tamen ipse rerum usus atque experientia.

§. Ea prudentiæ virtus multis constat partibus, quæ ad tria capita reduci possunt; memoriâ scilicet præteriti, intelligentiâ præsentis, & providentiâ futuri. Omnes

Omnes istas temporis differentias in Emblemate præsenti Serpens repræsentat, prudentiæ Symbolnm, supra clepsydram arenariam, quæ præsentis currentisque temporis est hieroglyphicũ; sceptrum spiris suis ambiens, & contemplans sese in duplici speculo præteriti temporis & futuri; pro lemmate verò ponitur illud Homeri carmen à Virgilio traductum, quod omnia tria complectitur tempora: [t]

Quæ sint, quæ fuerint, quæ mox ventura trahantur.

In quæ intuens Providentia suas moderatur actiones.

Tria ista tempora speculum sunt gubernationis, in quo maculas, & errores præteritos pariter, ac præsentes observando, sese ornat & expolit, adjuta experientia propria, & ipso rerum usu comparata. De propria ergo alibi: Quæ comparatur, aut communicatione cum aliis, aut ex Historiis acquiritur. Communicatio cum aliis perquã utilis est, etsi restrictior; nam faciliùs comprehenditur, & abunde magis satisfacit dubiis omnibus ac quæstionibus, unde principem meliùs instruit. Historia omnes quasi mundi ætates subjicit oculis, illiúsq; beneficio memoria vitam Majorum vivit. Errata eorum, qui fuerunt aliquando, eos, qui nunc sunt, erudiunt. Quare necessum est, ut princeps amicos fideles & veraces conquirat, qui sincerè illum de veritate edoceant in omnibus tam præteritis, quàm præsentibus; & quoniam isti, ùt solebant dicere Alphonsus Neapolis & Aragoniæ Rex, libri quasi sunt historici, qui neq; adulantur, neq; celant aut dissimulant veritatem, eos potissimùm in consilium adhibeat, observando negligentias & culpas Antecessorum; fraudes, quibus circumventi fuerunt; artes aulicas; intestina & externa regnorum mala, & circumspiciat diligenter, num sibi quoque ab iisdem aliquod periculum sit. Optimus principum Magister, tempus est. Sæcula præterita veluti Nosocomia quædam sunt, ubi cadavera Rerumpublicarum, & Monarchiarum, quæ aliquando floruerunt, incidendo inspiciunt & timantur.

[t] Virgil.

Anatomici, ut præsentes tantò curent meliùs. Chartæ nauticæ sunt, in quibus cum alienis tempestatibus, & navigationibus secundis investigantur littora, bolide explorantur maria, brevia deteguntur, deprehenduntur scopuli, & regnandi lineæ designantur. Hinc Alexander Severus Imperator * *præficiebat rebus literatos, & maximè, qui historiam nôrant, requirens quid in talibus caussis, quales in disceptatione versabantur, veteres Imperatores fecissent.* Verùm non omnes omnino libri boni consiliarii sunt: nonnulli enim malitiam suadent & fraudes, quæ quia magis in usu sunt, quàm veritas, bene multi eos *b* consulunt. Illi maximè securi, quos sapientia divina dictavit. In his reperire licebit principi pro casibus omnibus politiam quandam perfectam, & documenta certa, quibus se *c* & alios ritè gubernet. Ea de caussa Regibus Israël in mandatis dederat, ut Deuteronomii librum semper penes se haberent, & ex eo quotidie legerent *d* aliquid. Deum audimus, à Deo discimus, quoties divina illa oracula evolvimus.

§. Cum hoc historico studio securè sese poterit Serenitas Vestra gubernationis mari committere, dummodo pro nauclero sit rerum præteritarum experientia ad præsentium directionem, quas Serenitatem Vestram ita moderari oportebit, ut oculos suos semper in futuro defigat, ipsúmque antè prævideat, ad pericula declinanda, aut saltèm, ut præventa *e* minus mali

*Lamp. b *Qui exquirunt prudentiam, quæ de terra est, negotiatores Merrhæ, & Theman, & fabulatores, & exquisitores prudentiæ & intelligentiæ; viam autem sapientiæ nescierunt.* Baruch. 3. 23. c *Omnis scriptura divinitus inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in justitia, ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus.* 2. Tim. 3. 16. & 17. d *Leget illud omnibus diebus vitæ suæ.* Deut. 17. 19. e *Scit præterita, & de futuris æstimat.* Sap. c. 8. 8.

mali adferant. Juxta has temporum affectiones judicare debet, & æstimare de futuris prudentia Serenitatis Vestræ, non illas Planetarum, qui cum admodum pauci sint, & status suos habeant motus, non possunt (quantumvis aliqua in illis inesset virtus) tantam eventuum portendere varietatem, quos aut casus invehit, aut liberum disponit arbitrium. Neque speculatio & experientia sufficiunt, ut certam aliquam & securam scientiam, de caussis tam remotis constituant. Conjiciat itaque oculos suos Seren. Vestra in tempora retro præterita, jam inde à Rege Ferdinando Catholico usque ad Philippum II. & collatis cum iis, quæ ab eo tempore in hanc nostram ætatem usque effluxerunt, expendat Serenitas vestra, num Hispania tam sit incolis referta, tam opulenta, & rebus omnibus abundans, atque illis prioribus sæculis. Num tantopere artes & arma floreant; num tam frequentes sint nundinationes, & agrorum culturæ; & si in hisce rebus quasdam defecisse animadverterit, incisionem corporis hujus instituat, exploret arterias ejus omnes, ac partes, quæ sanæ ac integræ sint, quæ non; è quibus item fontibus infirmitates istæ suam trahant originem. Consideret apud animum suum Seren. Vestra, num fortè ex uno aliquo eorum nascantur, qui ferè ordinarii sunt. Ex deductione subditorum in terras exteras; ex defectu propagationis; ex multiplicitate Religiosorum ordinum; ex nimia festorum dierum frequentia; ex multitudine Universitatum, & studiorum; ex detectione Indiarum; ex pace non œconomica, ex bello leviter suscepto, aut segniter administrato; ex abrogatione Magisteriorum ordinum militarium; ex raritate præmiorum; ex oneribus cambiorum, & usurarum; ex pecuniarum translatione in alienas provincias: ex disparitate monetarum; aut aliis similibus caussis. Si viderit Serenitas Vestra, quænam ex istis mali fons sit & origo, difficile non erit parare remedium; & cognitis probè duobus temporibus, præterito & præ-

sente,

ſente, unà etiam Seren. Veſtra de futuro æſtimabit: † *Nihil* enim *ſub Sole novum. Quid eſt, quod fuit? ipſum quod futurum eſt. Quid eſt, quod factum eſt? ipſum quod faciendum eſt.* Perſonæ mutantur, non ſcenæ. Iidem ſemper mores & modi ſunt.

§. Poſt illam librorum evolutionem plurimum quoque lucis dabit Viris Principibus communicatio cum tot ac tantis ingeniis, quæ cum iis agunt quotidie, atque ad audientiam verba & rationes multùm ac diu cogitatas adferunt. Ideo Joannes ſecundus Luſitaniæ Rex dicere ſolebat, regnum aut invenire principem prudentem, aut facere. Ampliſſima eſt imperandi ſchola, in qua Miniſtri ſummis ingeniis præditi, & experientia inſignes, aut domeſtici, aut exteri, negotia cum principe conferunt. Hic ſemper in aſſidua verſatur exercitatione, cum ſpeciali notitia omnium propè, quæ in mundo geruntur. Quæ ſchola cùm maximè conveniat principi, decet omnino, ut ſi non ex obligatione, diſcendi ſaltèm ſtudio, negotiis ſeſe impendat, ſtudeátque ea plenè capere & penetrare; nec ſatis eſſe credat, ſi Conſiliariis ſuis ea committat, & ab illis deciſiònem expectet: nam ſi negotiis prorſus ſe abſtineat, ſylveſcit paulatim ingenium, & odiſſe ea incipit, tanquam onera quædam intolerabilia, & viribus majora, adeòq; aliorum mavult curæ relinquere, & induſtriæ. Quòd ſi deinde ad ipſum referatur quid aliis ea ſuperre viſum fuerit, inſcius & imperitus pendet animi, recténe judicatum fuerit, an ſecùs: qua in confuſione, neceſſe eſt eum ſuimet pudeat, pigeátque, dum videt ſe muto ſimulacro haud multò eſſe abſimilem, cui exterior fit reverentia, alius verò pro ipſo reſponſa dat. Nec alia de cauſſa Zacharias Propheta eum principem, qui ſimilis paſtori, gregem ſuum deſerenti, obligationis ſuæ eſt immemor, idolum *f* vocitat: Statua enim eſt, quæ repræſentat, non exercet Majeſtatem. Os habet, & non loquitur: oculos

† Eccle. 1. 9. & 10. *f O Paſtor, & idolum, derelinquens gregem.* Zach. c. 11. 17.

ulos habet, & aures, & neque videt, neque *g* audit;
úmque passim pro idolo cultûs solùm habeatur, non
quòd efficere quicquam possit, tanquam telluris inu-
ile pondus, ab omnibus *h* despicitur; neque hoc da-
nnum facilè sarciet: negotia enim, è quibus usu atque
xercitatione experientiam aliquam haurire poterat,
ræterlabuntur sicut aquæ, quæ nunquam revertun-
ur; quare cùm ipse ignoret, unde negotiorum tela
nchoata sit, rectè eam pertexere nunquam poterit.

§. Adhæc itaque & alia damna evitanda, expedit
omnino, ut Princeps simul atque Rempublicam ca-
pessit, animum suum ad negotia publica applicet, ut
usu paulatim artem benè gubernandi condiscat: etsi
nim illa initiò mole suâ absterreant principem; amb-
tio tamen, & gloria, quæ inde sperari potest, faciunt
postea, ut appetantur etiam, & amentur. Non illum
rceat errandi metus, quia nulla tanta est prudentia,
quæ non quandoque falli possit. Ex erroribus expe-
ientia nascitur; ex hac verò optimi imperandi regu-
æ. Et si fortè eum errare contigerit, illud solatio sit,
ninùs interdum esse periculi, ipsum falli principem,
quàm si rem optimæ gerat per alium. Hoc namque
calumniis obnoxium; illud verò faciliùs tolerat po-
pulus. Obligatio principis in eo solùm consistit, ut
quàm rectissimè velit agere omnia, atq; in id omnem
uam conferat operam, instructionem admittendo,
& consilium, sine arrogantia & fiducia sui nimia: hæc
enim ignorantiæ & errorum mater est. Potentia unà
cum principibus nascitur, non sapientia. Si audire vo-
uerint, rectè gubernare scient. Cùm Salomon suam
agnosceret infantiam pro gubernando Dei populo,
petiit à Deo cor *i* docile: hoc enim solum sufficere pu-
abat, ut rectè suo fungeretur officio. Principem zelo-
sum,

g *Os enim habent, & non loquentur: oculos habent, & non
videbunt: aures habent, & non audient.* Ps. 113. 5. h *Ni-
il est idolum in mundo* 1. Cor. 8. 4. i *Dabis ergo servo tuo
or docile, ut populum tuum judicare possit, & discernere in-
r malum & bonum.* 3 Reg. 3. 9.

ſum, & qui honeſtum ſemper præ oculis habet, Deus quaſi manu ducit, ne uſpiam in ſtatuum ſuorum gubernatione offendat.

SYMBOLUM XXIX.

PIſcatores in Inſula Chio, cùm jactis aliquando in mare retibus piſces ſe capturos crederent, tripodem extraxêre, quod vas quoddam erat ſacrificiis deſtinatum, aut (ùt volunt alii) menſa tripes rotunda, opus admirandum, magniq; pretii, non tam ob materiam, quamvis ex auro eſſet, ſed ob Vulcanum artificem. Crevit in iiſdem, & aliis ejuſdem Inſulæ Piſcatoribus cupiditas, & ſpe vanâ inaniter deluſi iteratis ſæpe vicibus retia ſua in profundum demisêre. O quoties proſperi principis unius ſucceſſus eidem ipſi & aliis fraudi fuerunt, dum

tam mediis iisdem similem aliquam nancisci Fortunam conati sunt! Non est ita facile, alienos sequi passus, aut relegere proprios, ut eadem semper examussim premas vestigia. Exiguum temporis spacium tot eventuum varietate priora obducit, & quæ de novo imprimuntur, diversa sunt, adeòq; non eundem habent exitum. Multos æmulos atque imitatores habebat Alexander magnus, qui licèt virtute tum corporis tum animi nihil illi cederent, nunquam tamen tam cumulatam gloriã & felicitatem potuerunt adipisci, aut certè tantum plausum non tulerunt. In nostra est potestate, bonos esse; non item, tales videri aliis. Etiam in rebus famæ Fortuna ludit, neque semper eadem eidem respondet facinori. † Quod Sagunto accidit, Estepæ quoque evenit, & hujus tamen vix aliqua superest memoria; tenuior nimirum civitas gloriam istam non obtinuit: nam in Majoribus laudari sæpe solet, quod in aliis minoribus nemo æstimat. Idem prorsus in virtutibus usu venit; propter easdem princeps unus bene audiet, alius malè: temporum hoc vitium est, & subditorum. Si Nobilitas excusso fræno solutior sit, & populus licentior, mali principis notam non effugiet, si illos in rationis gyrum reducere voluerit. Unumquodq; regnum principem cuperet suis conformẽ moribus; unde fit, ut tametsi unus aliquis princeps iisdem bonis artibus Rempublicam moderetur, quibus alius gloriosissimè eandem moderatus est, æquè tamen acceptus futurus non sit, nec parem habiturus laudem, nisi subditorum utriusque quoque Naturas æquè probas esse contigerit.

Hinc periculo non caret, si Princeps ad aliorum exempla solùm se velit dirigere: est enim perdifficile, ne dicam omnino impossibile, ut in uno aliquo casu conditiones eædem ac rationes omnes concurrant, quæ in alio. Hæ caussæ secundæ cælestium orbium semper volvuntur, novósque siderum & astrorum formant aspectus, quibus suos producunt effectus, & rerum

† Mar. hist. Hisp. lib. 2. c. 23.

rerum mutationes efficiunt: & ſicut acceſſus receſſúſque ſtellarum ſemel facti non iterum eodem modo facilè eveniunt, ita neque eaſdem in hæc inferiora habent operationes, & variatis quibuſdam conditionibus, variantur ipſi ſucceſſus, in quibus caſus ferè plus poteſt, quàm prudentia. Equidem non minus Principibus fraudi fuiſſe exiſtimo, aliorum ſequi exempla, quàm planè nulla. Quare conſiderandum diligenter, quid evenerit aliis, ut politica prudens evadat; non ut ſua omnia ad aliorum normam dirigat, exponendo ſe dubiis & incertis caſibus. Aliorum eventa documento *a* ſint, non præcepto aut legi. Ea ſola exempla ſecurè imitari quis poteſt, quæ à cauſſis & rationibus intrinſecè bonis, & Juri naturali ac gentium communibus profecta fuerunt. Illæ enim omnibus temporibus eædem ſunt. Uti & ſequi exempla eorum principum, qui cum Religione, Juſtitia & Clementia, aliiſque virtutibus & actionibus moralibus ſe ſuáque conſervarunt. Verùm etiam in his caſibus attentione opus eſt: mutari enim ſolent mores, & æſtimatio virtutum, nec novum aut inſolens, Principem aliquem per eaſdem, quarum beneficio uno tempore feliciter floruit, alio periiſſe. Oportet igitur, ut hæc omnia expendat prudentia, neque ipſa ſibi nimium fidat; ſed varios conſulat caſus, qui quotidie incidunt, neque futura pro certis habeat, quantumvis prudens judicium & diligentia iis ſatis caviſſe videantur: non ſemper enim eventa reſpondent meritis, neque dependent ab ordinaria cauſſarum connexione, in qua conſiliis humanis aliquis ſolet eſſe locus; ſed ab alia cauſſa ſuperiore, quæ cæteras dirigit; ex quo fit, ut incertæ ſint cogitationes noſtræ, & ſpes in illis fundata facilè fallat. Nemo opinione omnium longiùs ab Imperio aberat, quàm Claudius, & cælum jam illum deſtinarat, ut in Tiberii lo-

a *Plures aliorum eventis docentur.* Tacit. lib. 4. Ann.

locum *b* sufficeretur. Frequentius istud est in electione Pontificum, in qua humana industria in suis consiliis sæpe deluditur. Non semper providentia divina naturalibus mediis utitur, aut si utatur, diversos cum iisdem operatur effectus, & lineas rectas ducit ad obliquam regulam, cùm non rarò damno sit principi, quod commodo illi esse debuerat. Eadem columna ignea in deserto lucem præbebat populo Dei, & hostium castra opplebat caligine. Maxima etiam prudentia humana quandoque palpat in tenebris. Unde salutem quis sperat, inde exitium sibi accersit interdum, uti Viriato accidit, quem proditum ab iis Legatis & neci traditum historiæ referunt, quos ad Consulem Servilium miserat. Damnum, quod semel accepimus, non facilè credimus passuros nos denuò; at contrà res secundas, aut duraturas nobiscum, aut certè redituras, illicò nobis persuademus. Multis isthæc confidentia perniciem attulit, quippe quæ prudentiam armis suis exuit. Ingens quoddam eventuum mare est hic Mundus, variis & incognitis caussis quasi ventis quibusdam agitatum. Ne animo efferamur, si retia fortè votis referta educamus in littus; nec contrà dejiciamur, si fuerint vacua. Eadem animi æqualitate jacere ea oportet, & eventum expectare. Quiete frui non potest, qui felicem rei exitum certò sibi pollicitus, secùs evenire videt, & remedium in promptu non habet. Qui deteriora animo concepit, ei adversi casus inopinanti obtingere non possunt, neque ob frustrata desideria facilè ludibrio fit aliis, quemadmodum Persis factum in bello adversus Athenienses; illi namque longè etiam antè ex Insula Paro compararant marmora, quibus victoriam inscriberent, quam jam pridem spe devoraverant; sed cùm postea ipsimet prælio vincerentur, iisdem marmoribus Athenienses usi sunt, ad erigen-

b *Quippe famâ, spe, veneratione potiùs omnes destinabantur Imperio, quàm quem futurum Principem fortuna in occulto tenebat.* Tac. lib. 3. Ann.

gendam Vindictæ statuam, perenne stultitiæ Persicæ monumentum. *Præsumptio* sciendi futura, rebellio quædam est contra Deum, & concertatio stolida cum Sapientia divina, quæ permisit quidem, ut prudentiæ humanæ de rebus ejusmodi conjicere liceret, non tamen divinare, ut nimirum in hac casuum incertitudine tantò se Deo conditori suo magis subjectam agnosceret. Ea etiam de caussa tam cauta ac provida est in statuendo politica, quippe quæ probè perspectum habet, quàm parum de futuris prævideat Sapientia humana, & quàm facilè fallant judicia, quæ opinioni præsumptæ innituntur. Si principes eventus futuros antè prospicerent, non toties malè consilia caderent. Atque hinc factum reor, ut simul ac Saul in Regem electus fuit, Deus ei spiritum prophetiæ *c* infuderit.

Nunc ex iis, quæ hactenus diximus, illud conficitur. Tametsi antiquitas veneranda meritò sit, & viæ planè regiæ, quas illa posteritati aperuit, ut per eas securo passu experientia incederet; cum tempore tamen multa videmus immutari, ut iis porrò insistere non liceat, adeòque non ita sibi ipse diffidere debet Princeps, aut tam anxiè Majorum legere vestigia, ut non etiam alicubi ubi præsens occasio tulerit sua ponere audeat. Novitates non semper periculosæ sunt; expedit interdum eas introducere. Mundus nisi innovaretur, perfectior non evaderet. Quò ætate procedit longiùs, eò sapientior est.† *Quæ nunc vetustissima creduntur, nova fuêre. Quod hodie exemplu tuemur, inter exempla erit.* Quod nunc per experientiam sequimur, absque illa aliquando initium habuit.* *Nostra quoque ætas multa laudis & artium imitanda posteris ferre potest; Nec omnia apud priores meliora :* sicut neque quæ nunc facimus, omnia posteritati placebunt. A Majoribus abusus multi ad

c *Et insiliet in te spiritus Domini, & prophetabis cum eis.* 1. Reg. 10. 6. † Tac. lib. 11. Ann. * Idem lib. 3. Ann.

ad nos usque *d* manârunt: multos item veterum mores severos ac rudiores mitigavit tempus, & in melius *e* commutavit.

d *Vetusta autem pleraque rudiora sunt nobis.* Arist. l. 2. pol. c. 8. e *Multa duritie veterum meliùs & latiùs mutata*, Tac. lib. 3. Ann.

SYMBOLUM XXX.

INgeniosa Roma, ut Virtuti & fortitudini trophæa statueret, in gloriam & præmium Victoris, æmulationem posterorum, & aliorum civium exemplum, columnas rostratas adinvenit, è quibus suspensæ navium triumphantium proræ post longas navigationes & obtentas victorias sempiternam navalium præliorum conservabant memoriam, quale monumen-

mentum Consuli Duillio pro insigni victoria, qua Carthaginenses triumpharat, pro alia item Marco Æmilio positum fuit. Trophæum istud præsenti Emblemati occasionem dedit, in quo columnæ robur ac firmitas sapientiam repræsentat; proræ verò navium per tot rerum discrimina Oceanum pervagatæ Experientiam Prudentiæ matrem, qua fulcitur sapientia. Habet hæc pro objecto res universales, ac perpetuas; illa verò actiones singulares. Una speculatione & studio comparatur: altera (quæ mentis est habitus) partim rerum bonarum, malarúmque cogitatione; partim exercitatione & usu. Ambæ simul junctæ perfectum Reipublicæ moderatorem efficiunt, una sola non sufficit. E quo facilè apparet, quàm periculosum sit, si ii rerum potiantur, qui soli scientiarum contemplationi & vitæ solitariæ sunt dediti: ordinariè enim hi tales usu & praxi rerum carent, adeòque actionibus suis, quia aut temerariæ sunt, aut viles & abjectæ, nihil promoverent; præsertim si aut metus, aut zelus nimius eos transversos egerit. Familiaritas eorum, & scripta (in quibus plus ingenium speculativum valet, quàm practicum) prodesse poterunt principi, ut animum ejus excitent, & differendi suppeditent materiam, si ea unà cum tempore & experientia in consilium adhibeat. Ars medica remedia præscribit morbis, ea tamen Medicus non applicat, nisi infirmitatis conditiones, naturam ægri, & constitutionem antè consideret. Quòd si isthac ratione arrogantiam suam barbaram temperasset Hannibal, non pro insano derisisset Phormionem, quòd armorum inexpertus militandi artem traderet. Quamvis enim speculatio sola ejus praxin neutiquam assequatur, quomodo Poëta ille Lusitanus cecinit:

† *A disciplina militar prastante*
Não se apprende senhor na phantasia
Sonhando, imaginando, ou estudando,
Se não vendo, trattando, e peleiando.

Per-

† Cam. Lus. cant. 10.

'erquã enim difficile eſt, ut manus accuratè imitetur, quod delineavit ingenium, aut ſatisfaciat oculis, quod dea propoſuit; præſertim cùm à caſibus tam variis ellum dependeat, ut ne ipſa quidem experientia in s interdum ſciat, quid facto ſit opus. Nihilominus amen poſſet Phormio ea dare præcepta Hannibali quantumvis magno & experto Duci) ut errores ca- eret ingenii ſui fallacis ac ſubdoli, immanitatis in evictos, & ſuperbiæ erga eos, qui ejus ſe tutelæ & ræſidio commiſerant. Rectiùs uti noviſſet Cannenſi ictoria, fugere delicias Capuæ & conciliare Antio- um. Rex Ferdinandus Catholicus Religioſorũ opera ſus interdum fuit; ſed neſcio, an ad ipſam negotio- m tractationem, an ad introductionem ſolùm; aut um ideo fortè ad negotia publica eos adhibuerit, parceret legationum ſumptibus, aut occurreret commodis, quæ ex contentione de jure præceden- inter Magnates oriri ſolent. Per illos tamen ſecreto- m ſecuritati haud ſatis conſulitur; magis enim ab oedientia ſuorum Superiorum, quàm principum pendent; & ſi fortè cedant è vita, literæ occultæ, & artæ omnes in eorum devenient manus. Si officio o deſint, puniri nequeunt; exemplo eorum pertur- tur religioſa quies, & candida eorum ſimplicitas ibus politicis inficitur. Meliores medici ſunt pro iritualibus, quàm temporalibus, Sphæra quælibet am habet activitatem ſibi propriam. Illud inte- n non inficior, reperiri nonnunquam inter illos in- nia ſcientiarum diſciplinis, & rerum uſu ſic excul- enutrita in aulis, abſque ea animi contractione, æ vitam monaſticam, & ab hominum conſortio re- otam plerumque comitari ſolet, ut majoris etiam omenti negotia rectè iis committi queant, ea præ- tim, quæ ad quietem publicam, & bonum Eccle- Chriſtianæ pertinent: nam modeſtia in conver- ndo; moderatio virtutum; gravitas & exiſtimatio igioſæ veſtis, plurimum per ſe commendationis cum adferunt in aulis principum, ad audientiam

faciliùs obtinendam, & disponendos animos.

§. Experientiæ è damnis & periculis alienis felic
sunt; attamen non tam ad persuadendum efficaces,
propriæ: illas videmus, aut audimus tantùm; has et
am sentimus: In imo quasi incisæ pectore diu hærer
Naufragia conspecta è littore movent animum; n
ita audita solùm ex aliis. Quem semel ex illis evade
contigerit, in memoriam rei sempiternam, clavum
experientiæ templo suspendit. Eam ob rem, etsi exp
rientiis utrisque principis juvetur animus, magis t
men ad proprias debet advertere, illud diligenter o
servando, si ex culpa fiant, amorem proprium sole
eas excusare; & veritatem serò, aut nunquam ad a
res ejus pertingere, ut fraudes detegat: quoniam a
malitia eam in foribus palatii sistit, aut velat adulati
& tunc virtus larvam ei detrahere non audet, ne ip
in discrimen veniat; quia aut ad illam non pertin
aut certè nil effecturam se videt. Atque ita ignari pri
cipes, ubi suo defuerint muneri, aut quid & ubi
consiliis & actionibus peccatum sit, errata emenda
non possunt, neque experientia cautiores fieri, & pr
dentiores. Nullum delictum, nullum damnum in R
publica accidere oporteret, cujus notitia non illi
fideliter & sincere ad principem permanet. Null
sensus aut dolor est in quacunque corporis parte, q
non in momento, ad cor usque penetret, tanqua
vitæ principem, ubi anima potissimam sedem sua
habet, & tanquam cujus plurimùm interest, alia mer
bra integra & illæsa conservari. O si Reges probè n
sent, quibus potissimùm malis regna sua laborare
non utique videremus ea tantopere inveterâsse. Nu
verò conantur oblectamentis quibusdã musicis pri
cipis auditum in aulis avertere, ne percipiat subdit
rum gemitus, nec cum Saule dicere possit; † *Quid*
bet populus, quòd plorat: Quo fit, ut aut necessita
ejus & calamitates ignoret, aut certè tardiùs intel
gere incipiat. Recentissimus erat casus Jonæ, qu
viv

† 1. Reg. 11. 5.

vivum balæna ejecerat, & publicis ejus clamoribus
n tota urbe Ninive, cui post dies quadraginta interi-
um comminabatur, personabant omnia; nec tamen
ieri potuit, quin Rex ultimus omnium ista rescisceret,
ùm jam cives omnes à maximo usque ad minimum
accis induti in luctu *a* versarentur. Et quis rei verita-
em proponere audeat principi, aut detegere damna
 ærumnas, quæ illi impendent? Universus Bethuliæ
xercitus ingenti cum clamore & impetu lucente jam
ole, imminebat Holofernis tentorio, & qui ei à cu-
iculis erant, verebantur eum è somno suscitare; sed
edum strepitu signum dabant, ne altiùs illum *b* in-
lamarent; postquam verò periculum urgens eos in-
roire coegit, jam caput à reliquo avulsum corpore
ostis è mœnibus *c* suspenderat. Ita plerumque acci-
it, ut tunc primùm princeps suos agnoscat errores,
uando aut nullum iis superest remedium, aut certè
ifficulter adhiberi potest. Ministri ei persuadent,
mnia bene feliciterque evenire, unde omnem abji-
it curam, nullam comparat experientiam, & discipli-
am necessitatis negligit, quæ optima est prudentiæ
nagistra. Nam etsi è prudentia felicitas nascatur; non
amen è felicitate prudentia.

§. Præcipuum Prudentiæ munus in principibus, aut
iis, qui cum iis egerint, illud est, ut per experienti-
m nosse condiscant hominum singulorum naturas,
uas ex amictu, & aspectu, ex actionum, oculo-
ùmque motu, ex verbis denique licebit *d* perspi-
ere: quod indicium tam humanæ conversationi

a *Et crediderunt viri Ninivitæ in Deum, & prædicave-
unt jejunium, & vestiti sunt saccis à majore usque ad mino-
em Et pervenit verbum ad Regem Ninive.* Jon. c. 3. 5. b
*Nullus enim audebat cubiculum virtutis Assyriorum pulsan-
o aut intrando aperire.* Judith. c. 14. 10. c *Mox autem ut
rtus est dies, suspenderunt super muros caput Holofernis.* Ju-
ith. 14. 7. d *Amictus corporis & risus dentium, & ingres-
sus hominis enuntiant de illo.* Eccli. 19. 27.

conveniens duxit ipſe Deus, ut illud in ſingulorũ inſcriptum frontibus palàm intuentium oculis exp‹ neret. Abſque eo, nec princeps rectè imperare n‹ verit, nec qui negotia curat, ſine ſuo potiri. Hom num animi æquè varii ſunt, ac vultus; *e* & licèt ratio i ſe una & eadem ſit, diverſæ tamen ſunt viæ, per qu ratiocinatio eam inveſtigat: & ſolent illuſiones v imaginatricis tam eſſe grandes, ut homines nonnul bruti prorſus & rationis expertes videantur. Qu re uno & eodem modo cum omnibus agi non p teſt, ſed variare eum oportet, pro diverſitate natu illius, quicum negotia tractanda ſunt, non ſecùs oreas in frænis pro varietate oris equini mutare co venit. Ingenia quædam generoſa ſunt, & ad m gna connituntur: apud iſta valent plurimùm medi honoris & gloriæ. Alia humilia & abjecta, quæ ut litatibus ſolùm & commodis propriis capi ſe nunt. Quædam ſuperba ſunt, & ad audendum pr jecta: cum his ſic agendum, ut à præcipitio abdu cantur ſuaviter. Alia ignava ac timida, & hæc ad ne gotia ita manuducere oportet, ut periculi vanitate agnoſcant. Quædam ſervilis conditionis ſunt: & apu iſta plus virium habent minæ & pœnarum metus, quà preces. Alia arrogantia: atque hæc auctoritate in via reduci poſſunt; ſubmiſſione omnino peſſum eun Nonnulla ignea ſunt, & in agendo tam expedita, u eadem celeritate, qua negotium aliquod peragun eoſdem facti mox pœniteat: & his conſilium dare di ficile eſt. Alia tardiora ſunt, & quaſi ſemper in ancipi hærent: hæc ſuiſmet damnis, cum tempore erudiri d bent; nam iſta ſi urgeant, paulatim ſeſe demittunt. Al qua rudia ſunt & ſtupida: hæc convincenda non argu mentis ſubtilibus, ſed quæ manibus tangi poſſin Alia in diſceptationem vocant omnia, & acumin nimio extra limites abeunt: hæc ſibi relinquenda, u

inſt

e Ex viſu cognoſcitur vir, & ab occurſu faciei cognoſc tur ſenſatus. Eccli. 19, 26.

ſtar falconum, ita ſublimè ferantur, donec defati-
ntur, poſtea demum ad tintinnabulum rationis re-
ocanda ſunt, & ad negotium, quod præ manibus eſt.
uædam omne aliorum judicium reſpuunt, & ſuo
oprio dumtaxat innixa ſeſe dirigunt: his conſilium
re non expedit, ſed ſolùm quaſi digito in illa inten-
re, latè iis rem omnem exponendo, ut ultrò iis oc-
rrant, & tunc tanquam fœtus ſuos proprios, & ap-
obent, & exequantur. Alia nec agere quicquam
unt, nec ſine conſilio alieno certi aliquid ſtatuere:
ud ejuſmodi homines fruſtra eſt omnis perſuaſio,
eòque quod cum iis tractandum fuerat, meliùs per
rum Conſiliarios, alióſve, quos ipſi præ reliquis ca-
s habent, accurari poterit.
Eadem varietas, quæ in ingeniis cernitur, pariter in
gotiis reperitur. Quædam initiò facilia ſunt; poſtea
rò fluviorum inſtar incrementum ſumunt, va-
orum incommodorum & difficultatum, quaſi
ulorum acceſſu: hæc celeritate ſuperantur; ut
r tempus iis creſcere non liceat. Alia contrà ven-
ſunt ſimilia, qui naſcuntur cum impetu, & leni-
r deſinunt: in iis tolerantia conſtantiáque opus eſt.
ia non niſi cum incertitudine & periculo tentan-
r; quia ubi minimè putes, difficultatum fundus ſeſe
erit: in his cautè procedendum & fortiter, ſem-
r cum conto in manu, & animo adverſus quem-
nque caſum munito. In aliquibus ſecretum expe-
t: hic cuniculis clandeſtinis agendum, ut ſucceſſus
licior erumpat antè, quàm adverti poſſit. Alia
tineri nequeunt, niſi certâ temporis opportunitate
his media omnia ad manum habere oportet & diſ-
ſita, ut ſimul atque ſecundiores venti flare cœpe-
nt, mox pandantur vela. Nonnulla ſenſim radices
unt, & cum tempore ad maturitatem perveniunt:
iis diligentiæ ſpargenda ſunt ſemina, expectan-
donec germinent, & fructum faciant. Alia
ſi confeſtim bonum ſortiantur exitum, nunquam
rtiuntur poſtea: atque hæc facto impetu perten-

tanda, uno tempore omnia simul applicando media
Quædam tam delicata sunt & fragilia, ut phialæ vi
treæ ad instar flatu unico & efformentur, & rursur
diffringantur: pro iis leni admodum manu opus est
Alia sunt, quæ si nimiùm cupiantur & desiderentu
redduntur difficiliora: in iis artes amantium usu
erunt, qui spernendo & fugiendo amoris faces magi
etiam succendunt. Negotia pauca rectè curantur cur
impetu: in aliquibus vis valet: in multis tolerantia:
in omnibus ferè ratio & utilitas. Importunitas nego
tia multa evertit, multa etiam obtinuit; quemadmo
dum de muliere Chananæa dixit S. Hieronymus:
Quod precibus non potuit, tadio impetravit. Tam homine
petitis abnuendo fessi fiunt, quàm annuendo. Com
moda temporis opportunitas, illa est, quæ ad negoti
rectè gerenda plurimum momenti adfert, vix unquan
non ritè & ex animi sententia ea conficit, qui uti ill
tempestivè noverit: agricola qui naturam soli, & se
minandi tempus probè cognita habet, bonam ali
quando messem sperare potest. Tempus est, quand
omnia conceduntur; tempus item, quando denegan
tur omnia, prout dispositus fuerit animus, in quo ne
gotiorum incrementa & decrementa facilè licet digno
scere; quin amputata non secùs ac arbores, luna pro
pitia, succrescunt *f* feliciùs. Industria quædam in mo
do proponendi, & persuadendi ab honesto, utili, faci
li: prudentia in seligendis mediis, & aliæ plures do
tes naturales ad negotia ritè expedienda plurimùm fa
ciunt; præsertim, si ista naturæ munera prudens quæ
dam comitetur urbanitas, & gratia naturalis, animo
sibi blandè devinciens: vultus enim quidam sunt, &
modi agendi tam insuaves & asperi, ut petita etiam ne
gare doceant. Tametsi verò ista media cum bono ju
dicio & industria perquam efficacia sint ad negotia ex
voto transigenda, in iis tamen nec nimiùm confidere
opor-

[1] S Hieron. *f* *Omni negotio tempus est, & opportunitas*
Eccles. 8. 6.

oportet, nec etiam desperare. Levissima quandoque negotia grandes pariunt difficultates, & contrà gravissima in caussis levissimis sæpe diu hærent. Maxima etiam prudentia in re clarissima cœcutit, & ludit in humanis negotiis providentia divina, quæ æterno suo decreto, quid de re quaque futurum sit, jam antè dissolvit.

§. Atque ex ista ingeniorum & negotiorum diversitate videre nunc licet, quantum intersit, Principem tales legere Ministros, qui ad ea tractanda idonei sint. Neque enim omnes ad quævis negotia apti sunt & habiles, quemadmodum nec omnia instrumenta pro qualibet re inserviunt. Ingenia violenta, meticulosa & diffidentia, dura & tetrica in conversatione, quæ nec inservire nôrunt tempori, nec sese ad naturas aliorum accommodare & mores, citiùs negotia dissipant, quàm componant; faciliùs hostes pariunt, quàm pacem concilient; meliùs accusatorum funguntur munere, quàm negotiorum possint esse curatores. Variis naturæ dotibus pro negotiis opus est. Ille Minister pro his aptissimus erit, qui in vultu & verbis animum veram & candidum præ se tulerit qui se ipso ad sui amorem alliciat: in quo suspicio & astutia ab arte sint, non a natura: qui tacita ea servet in imo pectore, quamdiu publicare non expedit: qui cum suavitate proponat, cum tolerantia audiat, cum energia obsistat, cum socordia dissimulet, cum attentione urgeat; qui liberalitate obliget, argumentis persuadeat, experientiis convincat; qui denique cum prudentia decernat, & cum efficacia exequatur. Cum istiusmodi Ministris potuit Rex Ferdinandus Catholicus feliciter conficere negotia, quæ in votis habuit. Non minoris momenti est bona horum electio, quàm conservatio & incrementum totius alicujus status: ex eo enim, quòd singuli suo probè fungantur munere, omnia dependent. Plura regna per Ministrorum ignorantiam pessum iêre, quàm principum. In hanc itaque curam incumbat sedulò Serenitas Vestra, exami-

net diligenter, quibus naturæ bonis instructi sint subditi, & postquam iis munera quædam commiserit, identidem ad actiones eorundem suos reflectat oculos, neque confestim capi aut inescari se sinat eâ delineatione, quam ipsi de curatis à se negotiis transmittunt: perpauci enim sunt Ministri, qui se ipsos ad vivum in iis depingant: & quis tam candidus erit, aut ab amore proprio alienus, qui illicò fateatur, quid aut facere, aut prævertere fortè prætermiserit. Multum erit, si illud sincerè referat, quod reipsa fecit: sunt enim, qui perscribant ad principem, non quæ fecerint, aut dixerint; sed quæ facere, aut dicere debuissent. Omnia mente & animo præconceperunt, omnia designârunt antè, præviderunt, immo & executi sunt. Mirum dictu! negotia in eorum subintrant secreta conclavia velut informes trunci, sed mox inde prodeunt iterum; tanquam è fictorum officina, scitè & affabrè elaborata. Illic vernice, auro, coloribus illinuntur, ut venustiora appareant, & æstimentur ab aliis. Illic judicia formantur, & variæ excogitantur præventiones, etiam post transacta jam negotia. Illic isti potentiores ipso Deo tempus præteritum faciunt esse præsens, & contrà præsens præteritum, accommodando in literis datum rerum à se gestarum, pro ut magis commodum sibi visum fuerit. Ministri sunt, qui imaginatione solâ curant negotia; vani sectatores applausuum, & præmiorum falsis literis quæsitorum. Unde gravissimi nascuntur errores, & incommoda; nam consiliarii, qui assistunt principi, secundùm instructiones illas & notitias sua moderantur consilia, & si à vero illæ aberraverint, erronea quoque erunt ipsa consulta & responsa, quæ iis innituntur. Sacræ literæ nos docent, quàm Ministri, & nominatim Legati accuratè de negotiis sibi commissis ad principem referre debeant: siquidem Hazaël, qui missus fuerat à Benadado Rege Syriæ, cum mandatis, ut cum Elisæo Propheta de infirmitate Regis deliberaret, nec verbulum datæ sibi com-

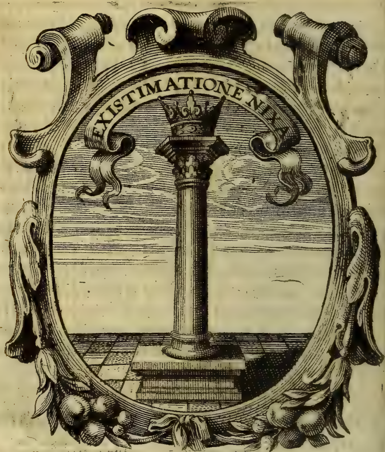
commissionis immutavit, nec in tertia persona loqui usus g fuit.

§. Periculosi interdum sunt Ministri magnâ rerum experientiâ præditi, aut quia Princeps nimium in iis ponit fiduciæ, aut quia ipsi decepti amore proprio, & sibi præsidentes, de negotiis rarò & perfunctoriè cogitant, & tanquam naucleri ad superandas tempestates nati, despiciunt nimbos, procellásque incommodorum & difficultatum, & periculis sese exponunt. Tutiores (in quibusdam casibus) ii sunt, qui navigandi nondum admodum periti, littora solùm remis suis legunt. Ex utrisque autem optimum & tutissimum conflatur consilium: nam illorum experientiæ horum metu & sollicitudine temperantur; quomodo etiam fit, quando ad eandem consultationem concurrunt consiliarii phlegmatici, & cholerici: audaces, & circumspecti: celeres, & tardi: ex ejusmodi enim mistione salubre quoddam consurgit sententiarum temperamentum, non secùs atque in corporibus ex quatuor humorum contrarietate bona temperies oritur.

g *Filius tuus Benadad Rex Syriæ misit me ad te, dicens: si sanari potero de infirmitate mea hac.* 4. Reg. c. 8. 9.

* *
*

SYMBOLUM XXXI.

COlumna ſeipſam ſuſtentat, ſuo librata pondere. Si in alterutram inclinet partem, mox corruit, idque tantò celeriùs, quò graviori fuerit pondere. Haud aliter ſuâmet auctoritate & exiſtimatione firmâ ſubſiſtunt, & conſervantur Imperia. Mox ubi eam perdere cœperint, ipſa labi incipiunt, nec ulla tanta eſt potentia quæ ea firmet ac ſuſtentet; immo [†] *nihil rerum mortalium tam inſtabile, ac fluxum eſt, quàm fama potentiæ ſuâ vi nixæ*. Nemo columnæ ad perpendiculum erectæ nimiùm confidat; ubi paululum inclinaverit, quivis etiam maximè imbecillus ejuſdem ruinam promovet: nam

† Tac. l. 13. Ann.

nam illa ipsa inclinatio nescio quomodo ad impellendum invitet; labentem autem nullum robur, quantumvis firmum, sustinuerit. Una sola actio omnem interdum existimationem humi sternit; & ne multi quidem eam denuò possunt erigere: nulla enim ferè macula ita planè eluitur, quin vestigium aliquod maneat, neque ulla in hominum mentibus est opinio, quæ ægrè & stirpitùs evelli possit. Infamiam cures licèt, cicatrices tamen in vultu derelinquit. Quare si corona fixa & firma non steterit supra perpendicularem existimationis columnam, brevi in terram decidet. Alphonsus V. † Aragoniæ Rex famæ auctoritate regnum suum conservavit non solùm, sed & Neapolitano potitus est. Eodem tempore Rex Castellæ Joannes secundus, quia humili & abjecto erat animo, spernebatur à subditis, usque adeò, ut leges etiam ab iis acciperet, quas ipsi vellent. Provinciæ, quæ temporibus Julii Cæsaris, & Augusti, Principum magnæ existimationis, constantes fuerant ac fideles, hostiles spiritus induerunt sub Galba, homine ignavo, & contempto ab *a* omnibus. Sanguis regius, & statuum amplitudo ad tuendam existimationem nequaquam sufficit, si desit Virtus & magnitudo animi propria; perinde ut speculum non limbi exteriores æstimari faciunt, sed intrinseca ejus præstantia. In regia Majestate non plus inest spiritum quàm in existimatione, quæ ex admiratione & metu nasci solet; ex utroque verò obedientia & subjectio, quæ si defuerint, non sese diu tuebitur principis dignitas in aliena opinione fundata; & purpura regia irrisionis potiùs signum videbitur, quàm eminentiæ præ aliis & Majestatis, uti in Rege Henrico quarto cernere licuit. Spiritus & nativus calor corpus humanum in pedes erectum sustinent: sola tibiarum basis non sufficeret. Et quid aliud est existimatio, quàm

† Mar. hist. Hisp. l.20. c. 11. a *Melius Divo Iulio, Divòque Augusto notos eorum animos, Galbam & infracta tristitia, hostiles spiritus induisse.* Tac. l. 4. hist.

quàm ſpiritus quidam tenuis, in opinione omnium accenſus, qui ſceptrum rectà ſurſum erigit, & ſuſtentat? Curet itaque princeps, quoad fieri poteſt, ut omnes actiones ſuæ, & operationes tales ſint, quæ ſpiritus iſtos foveant, ac nutriant. In exiſtimatione fundabant Parthi petitionem ſuam, cùm rogarent Tiberium, ut iis ſponte ſuâ Phrahaten Phrahatis Regis filium Româ *b* mitteret.

§. Iſthæc exiſtimatio & auctoritas majores etiam in militia effectus operari ſolet, ubi plus metus poteſt, quàm gladius; & efficacior eſt opinio, quàm ipſum aut animi aut corporis robur, adeòque non minùs de illa laborandum, quàm de armorum viribus. Eam ob rem prudentiſſimè ſuadebat Othoni Suetonius Paulinus, ut Senatum Romanum in ſuam ſemper trahere partem conaretur, quippe †cujus *nunquam obſcura* poſſint eſſe *nomina, etſi aliquando obumbrentur.* Quæ etiam cauſſa fuit, cur provinciæ non paucæ in ipſo ſpem ſuam & fiduciam *c* collocarent. In diſſidiis illis magnorum Ducum, Cæſaris & Pompei præcipuum utriuſque ſtudium erat, ut alter alterius auctoritatem vinceret potiùs, quàm arma: ſatis enim noverant animos, & perinde vires, famæ clamorem ſequi magis, quàm ſonitum tympani. Rex Philippus ſecundus eximius planè fuit in hac arte tuendæ exiſtimationis: ſiquidem hujus beneficio è privato cubiculo Mundi utriuſque habenas ſic moderatus eſt, ut obſequentiſſimas eas ſemper habuerit.

§. Quin tum etiam, cùm ruina ſtatuum præ oculis eſt, præſtat eorum permittere interitum, quàm exiſtimationis jacturam facere: ſine hac enim illi in integrum reſtitui nunquam poſſunt. Quapropter in graviſſima illa tempeſtate conſpirationis Cameracenſis, etſi Reſpublica Veneta perditam ſe videret; prudentiſſimus tamen

b *Nomine tantùm, & autore opus, ut ſponte Cæſaris, ut genus Arſacis, ripam apud Euphratis cerneretur.* Tac. lib. 6. Ann. † Tac. l. 2. hiſt. c *Erat grande momentum in nomine urbis & prætextu Senatûs.* Idem l. 1. hiſt.

men ille & fortissimus Senatus satiùs esse duxit con-
antem ea in re se præbere, quàm aliquam prodere
naviam, mediis utendo illicitis. Dominandi libido
rviles reddit Principes. Id quia expendere omittebat
tho, passim **protendens manus adorare vulgum videba-
r, jacere oscula, & omnia serviliter pro dominatione* ge-
re; hoc ipso nimirum, quò ambiebat Imperiū, quàm
ò indignus esset, palàm omnibus faciens. Ne in ino-
a quidem & indigentia expedit mediis uti violen-
s, & minùs decoris, aut subsidia ab extraneis petere;
trumque enim periculosum, & neutrum ad egesta-
m sublevandam sufficit. Quid? quòd tenuitati istī
xistimatione consulitur meliùs. Tam quis opinione
ocuples est, ac alius multis reconditis & occultis opi-
us. Ita Romani sibi olim persuadebant; quare etsi in
iversis occasionibus afflictæ fortunæ iis offerrent
rovinciæ pecuniaria & frumentaria subsidia, gratiis
amen actis, ea noluerunt admittere. Perierant ali-
uando in mari duæ legiones; †*cæterum ad supplenda
xercitûs damna certavêre Gallia, Hispania, Italia: quod
uique promptum aurum, equos, arma offerentes; quorum lau-
ato studio, Germanicus armis modò, & equis ad bellum sum-
tis, propriâ pecuniâ militem juvit.* Binis item aliis tem-
oribus, cùm in maxima rerum calamitate & penuria
enatui Romano pateræ quædam aureæ magni pretii
ferrentur, *una vice *legatis gratiæ actæ pro magnificen-
a, curáque; patera, quæ ponderis minimi fuit, accepta;* † &
liâ vice, rursum *gratiæ actæ, aurum non acceptum.*

§. Auctoritas & existimatio principis variis ex caus-
is nascitur. Aliæ ad personam ipsius pertinent, aliæ
d ejus statum. Quæ ad personam pertinent, aut cor-
oris sunt, aut animi: Corporis, si aptè conformatum
llud sit, & dispositum, ut Majestatem sustinere va-
eat; etsi naturæ defectus animi virtutes interdum
upplere soleant. Erant illi sanè non exigui in Caro-
o Emmanuele Sabaudiæ Duce; excelsitas tamen ani-
ni & magnitudo, ingenii vivacitas, aptissimi pro
aula

* Tac. l. 1. hist. † Id. lib. 1. Ann. * Liv. l. 22. † ...

aula mores, & urbanitas, suspici eum faciebant. Motus aliquis severus & gravis in caussa est, ut pro principe habeatur is, qui absque eo spretus fuisset ab omnibus; cui tamen sic miscere oportet humanitatem ut servetur auctoritas, non ut incurratur in odium, aut arrogantiæ nota contrahatur, quo nomine à Tacito collaudatur * *Germanicus, qui visu & auditu juxta venerabilis, cùm magnitudinem & gravitatem summæ fortunæ retineret, arrogantiam & invidiam effugerat.* Ad hæc pretium quoque & splendor vestium admirationem pariunt apud alios & auctoritatem conciliant: plebs enim his exterioribus capitur, & cor humanum oculos non minùs, quàm intelligentiam in consilium adhibet; † quare optimè dixit Rex Alphonsus Sapiens, *que las vestiduras fazen mucho conozer à los Homes por nobles, o por viles. E los Sabios antiquos est ablecieron, que los Reyes vistiessen pannos de seda con oro, e con piedras preciosas, porque los Homes los puedan conoscer luego, que los viesen à menos de preguntar por ellos.* Rex Assuerus petentibus aures dabat, *indutus vestibus regiis, auróque fulgens, & pretiosis lapidibus*. Ideo Deus præcepit Moysi: *Faciésque vestem sanctam Aaron fratri tuo in gloriam, & decorem.* Et fecit eam ex purpura auro intertexta, aliisque maximi pretii rebus *d* exornata, quâ usi sunt postea successores, uti & etiamnum faciunt summi Pontifices, etsi majori cum modestia minorique sumptu. Quòd si Pontifex Dei brachium *e* est in terris, si tonitrui instar censuras fulminat, æquum omnino est (quicquid cavilletur Impietas) ut sicut Deus ornatur splendore *f* lucis (vestimento cæli), ita ipse quoque terrenâ vestiatur pompâ, & sublimis in sede à succollantibus *g* deportetur.

* Tac. lib. 2. Ann. †L. 5. tt. 5. p. 2. d *Ipsa quoque textura & cuncta operis varietas erit ex auro, & Hyacintho, & purpura.* Exodi 27. 8. Esth. c. 15. 9. Exodi 28. 2. e *Si habes brachium sicut Deus, & si voce simili tonas.* Job c. 40. 4. f *Decorem induisti: amictus lumine sicut vestimento.* Ps. 103. 2. g *Circumda tibi decorem, & in sublime erige, & esto gloriosus, & speciosis induere vestibus,* Job. 40. 5.

t. Eadem ratio in principibus locum habet, qui Dei
cem in temporalibus *h* obeunt.

Ampla item & sumptuosa Palatia, magnifico or-
atu *i* instructa: nobilitas & claritas *k* familiæ: custo-
æ Nationum, quarum fidelitas exploratior *l* est: splen-
or & amplitudo aulæ, aliæque ostentationes publicæ,
ristimationem pariunt potentiæ principis, & Maje-
atem addunt. Ejusdem excellentiam indicant illu-
riores tituli statuum aut industria, aut hæreditate
quisitorum, qui eidem solent tribui. Sic Isaias su-
emi rerum omnium effectoris ac principis Majesta-
m variis nominibus ac titulis *m* explicat. Hisce itaq;
udeat Seren. Vestra personam suam regiam illustrio-
em reddere: modò tamen non ex levitate deferan-
ır aut adulatione; sed ex universali omnium applau-
, fundato in virtute & verâ animi fortitudine, qua-
s fuêre, quibus honorati sunt olim Serenitatis Ve-
ræ Antecessores, Rex Ferdinandus Sanctus, Alphon-
ıs Magnus, Sanctius Fortis, Jacobus Pugnator, Al-
ıonsus Magnanimus, & alii.

§. Præstantia virtutum; aliæque naturæ perfectio-
es, quæ in bono Gubernatore requiruntur, existi-
ationem & auctoritatem conciliant principi. Una
la, quæ reluxerit in illo, seu ad militiam pertineat,
u ad pacem aliarum defectus abundè supplere solet,
t si seipsum impendat negotiis, tametsi non omnino
tisfaciat: nam omnia ad Ministros remittendo, val-
e vis Majestatis imminuitur, quare & † *Sallustius Cri-
us Liviam monuit, ne Tiberius vim Principatus resolve-
t, cuncta ad Senatum revocando.* Una aliqua res sapi-
nter laudabilitérque statuta à Principe opportuno
mpore sine consultatione aliena; una indignatio, &
po-

h *Ego dixi, Dii estis, & filii excelsi omnes.* Psalm. 8. 1.6.
Magnificavi opera mea, ædificavi mihi domos. Eccles. 2.4.
Nec erit ante ignobiles. Prov. 2. .29. l *Potestas & terror
ud eum.* Job. 25. 2. m *Et vocabitur nomen ejus, Admi-
bilis, Consiliarius, Deus, fortis, Pater futuri sæculi, Prin-
ps pacis.* Il. c. 9. 6. † Tac. l. 1. Ann.

potentiæ suæ vires vel leviter ostendisse, timeri eum faciunt & suspici. Animi item constantia in utraq; fortuna: existimat enim vulgus supra communem esse naturam, secundis rebus non attolli, adversis non dejici; immo divinum aliquid in tali inesse principe.

§. Æquabilitas in operando magnam insuper existimationem principi comparat: judicii enim compositi & prudentis indicium est. Si favores suos intempestivè impertiverit aliis, aut offensas leviter ulcisci voluerit, timebitur quidem; sed non æstimabitur, quomodo † *Vitellium subitis offensis, aut intempestivis blanditiis mutabilem contemnebant, metuebántque.*

§ Ad tuendam præterea existimationem etiam prudentia conducit, ne videlicet conetur princeps, quod potentia obtinere non potest. Immensa ea sit oportet, si princeps bellum suscipiat, in quo nulla victoriæ spes, aut plus à subditis deposcat, quàm liceat, & fieri possit, nec tamen occasionem iis det obedientiæ abjiciendæ. Attentare illud, nec posse ad effectum perducere, in principe indecorum est, temerarium in subditis.

§. Tanti sunt principes, quanti semetipsi faciunt: etsi enim honor in existimatione aliena positus sit, hæc tamen ex præjudicata opinione ferè de unoquoque formari solet, quæ major est, aut minor (si prudens saltèm sit) prout animus ipse aut spiritus sumit à fortitudine, quam in semetipso experitur, aut eosdem perdit, si meritis careat. * *Optimi quippe mortalium altißima cupiunt*; ignavi verò nihil audent, & indignos se omni honore judicant. In his non semper demissio virtus est, & modestia, sed vilitas quædam animi; unde jure merito spernuntur ab aliis, dum dicunt ideo se altiora non appetere, quòd sciant, se ea non promereri. Parum aberat, quin Blæsus Imperio indignus videretur, eò quòd rogatus illud suscipere *n* contemneret. Infelix status, cujus caput aut principis titulo indignum se reputat, aut

† Tac. lib. 2. hist. * Id. l. 4. Ann. n *Adeò non principatum appetens, ut parum effugeret, ne dignus crederetur.* Id. l. 3. hist.

nat plus etiam quàm principem æſtimat. Primùm illud
bjectio animi eſt, hoc alterũ pro tyrannide habetur.

§. In iſtis animi dotibus etiam caſus locũ habet; contingit enim cum iis ipſis vilipendi principem, quando prudentia minùs felix eſt, aut eventus non ſat reſpondent conſiliis. Gubernatio in ſe bona eſt, ſed ita infauſta, ut omnia minùs rectè ſub manus ſuccedant. Quod non ſemper providentiæ humanæ vitio accidit; ſed divina potiùs ſic diſponit & ordinat, dum fines hi particulares hujuſce inferioris regiminis, cum iis, quos gubernatio illa ſuprema & univerſalis ſibi habet propoſitos, non omnino conſentiunt.

§. Addo illud etiam, non ſufficere omnes animi & corporis dotes, ad tuendam principis exiſtimationem, ſi ipſa ejus familia diſſoluta ſit. Ab illa tota ejus dependet auctoritas, neque ulla res difficilior, quàm domum propriam habere bene compoſitam. Sanè minùs arduum pleriſq; videri ſolet integram gubernare provinciam, quàm unam domum, eò quòd princeps curam iſtam in poſtremis habeat, animo ad majora attento, aut quia obſtat amor proprius, aut deeſt animi robur ad id neceſſarium, aut eſt naturalis quædam ignavia, aut illi certè, qui circa principem ſunt, inſolentias domeſticas & famulorum delicta ſic nôrunt tegere, ut remedium iis adhibere non poſſit. Non minima Agricolæ laus fuit, *domum ſuam primam coercuiſſe*, nunquam permittendo, ut aut liberti, aut ſervi o publicis rebus ſe immiſcerent. Multi principes Status ſuos regere ſciunt, pauci ſuas domos. Galba Imperator erat minimè malus, ſuo tamen palatio non optimè præfuit: neque enim in iſto minora dominabantur vitia, quàm in Neronis p aula. Laudi datum Tiberio Imperatori non exiguæ, quòd *modeſta* illi eſſent *ſervitia*. Nulla gubernatio

o *Primam domum ſuam coercuit, quod pleriſque haud minùs arduum eſt, quàm provinciam regere: nihil per libertos, ſervóſq; publicæ rei.* Tac. in vita Agric. p *Iam afferebant cuncta venalia præpotentes liberti, ſervorum manus ſubitis avida, tanquam apud ſenem feſtinantes.* Idem l. 1. hiſt.

tio rectè laudabilitérque institui poterit, † ubi domestici simul imperant, & prædas agunt, aut superbia sua aliisque vitiis auctoritatem ejus prostituunt. Si boni illi sunt, Principem quoque bonum efficiunt; si improbi, tametsi bonus sit princeps, improbus tamen videbitur. Ab illis actiones principis suum mutuantur pretium, & bona ejusdem fama dependet pariter, & mala; siquidem aliorum virtutes & vitia ipsi solent tribui. Si prudentes sint domestici, errata ejus dissimulant, immo quoad fieri potest, omnes ejus actiones ab errore vindicant, & deprædicando magis illustres reddunt. Relatæ ab illis cum quadam gratia, admirationem pariunt. Quicquid de principe manat in publicum, id magnum judicatur à populo. Intra palatia principes aliorum hominum consimiles sunt; existimatio tamen majores eos fingit, & recessus ille atq; à communi aliorum consortio segregatio, segnitiem eorum & inertiã contegit: quòd si famuli minùs prudentes sint, & secreti haud satis tenaces, per eos tanquam per rimas quasdam illam indagat populus, & reverentiam exuit, qua eos antea suspiciebat & venerabatur.

§. Denique ex ipso etiam statu augescit existimatio principis, si nimirum leges optimè constitutas habeat, & Magistratus; si in eo Justitia vigeat; si unam tueatur Religionem; si Majestati supremæ honorem & obedientiam deferat; si annonæ & ubertatis curam habeat; si artes & arma floreant, & eluceat in rebus omnibus ordo quidam constans, & æqualis harmonia à manu principis profecta; immo etiam si felicitas statuum ab ipsomet dependeat principe: nam si absque hoc illa potiri possint, facilè eum despiciunt. * *Aratores in Ægypto cœlum non suspiciunt*; cùm enim Nilus inundatione sua omnes latè agros irriget, fœcundétque, nubibus haudquaquam indigent.

† Tac. l. 4. hist. * Plin.

SYM-

SYMBOLUM XXXII.

Concha de rore cæli concipit, & in candidissimo ejus sinu nascitur, & sese prodit pulcherrimus ille margaritæ partus. Nemo tantam ejus elegantiam ab exteriori forma tam rudi & impolita conjiceret. Haud aliter sensus falli solent in actionum exteriorum examine, si secundùm extimam rerum faciem judicent solùm, nec ad interiora penetrent. Veritas ab opinione non pendet. Aspernetur eam princeps, si è rationis præscripto egisse se sciat. Nihil magnopere arduum aut eximium audebit aggredi, si ad sensum vulgi cum metu suo velit in deliberationem descendere. In semetipso se quærat; non in aliis. Regnandi ars ob tenues istas existimationis umbras conturbari

turbari se non sinit. In illo Rege hæc major est, qui pacis, belliq; artes ritè moderari noverit. Subditorum honos è quacunque re nævum contrahit; ille autem Regis cum beneficio publico conjunctus est: durante hoc crescit; imminuto interit. Nimium etiam haberet periculi gubernatio, fundata in legibus existimationis à levi vulgo institutis. Earum despicientia, animi magnitudo, & constantia est in principe, cui pro suprema lege salus populi est. Gloriabatur olim in Senatu Tiberius, † quòd *offensionum pro utilitate publica non pavidum* se exhiberet. Animus erectus & alacer incertos vulgi rumores, & famam popularem nil metuit. Qui inanem spernit gloriam, verâ solidâque fruetur. Non ignorabat id Fabius Maximus, cùm salutem publicam rumoribus, & querelis vulgi anteponeret, qui tarditatem ejus incusabat; uti & magnus ille Dux in captivitate Ducis * Valentini, qui etsi sese illius commisisset potestati, fidémq; securitatis publicam ab eo accepisset; propter occultas tamen molitiones, quas denuò illum adversus Regem Catholicum suscepisse Magnus Dux resciverat, in custodiis eum detinuit, ratus nimirum incommodorum potiùs, quæ ex libertate illius oriri possent, habendam esse rationem, quàm sermonum contra se, & querimoniarum, quasi datam fidem violasset; qua de re ut se purgaret † tunc palàm, nullo modo expedire videbatur. Rex Sanctius, cognomento Fortis, gloriosus fuit, & bellicosus; surdus tamen ad obtrectationes suorum subditorũ, prælium ad Cæsarianum (sic urbem vocant; quæ vulgò Xeres dicitur) detrectavit. Satiùs est principem ùt prudentem timeri ab hostibus, quàm ùt præcipitem aut temerarium.

§. Hi discursus non eò spectant, ut principem abjectum & vile Reipublicæ mancipium esse velim, adeò ut quacunque de caussa, aut utilitatis specie fallat datam fidem, aut pactis conventisque contraveniat: talis enim fidei violatio nec ipsi aut ejus Statui ullum

† Tac. lib. 4. Ann. * Mar. hist. Hisp. l. 28. c. 3. † Idem hist. Hisp. l. 14. c. 9.

ullum accerſet commodum, ſed ruinam potiùs; & publicum pariet detrimentum: neque diu ſecurum eſſe poteſt, quod honeſtum non eſt; uti in Aragoniæ regno videre fuit, turbato toties, tótque ſæpe calamitatum, ac imminentium ſubditis miſeriarum procellis agitato, eò quòd Rex Petrus quartus tam pacis quàm belli tempore ad commodum magis, quàm ad exiſtimationem & famam cuncta referebat. Utilitas & honeſtas junctæ, & pari paſſu ambulent, oportet. Nec in eam me adduci patior ſententiam, † *nihil glorioſum, niſi tutum, & omnia retinendæ Dominationis honeſta*; neque enim, quod indecens eſt, bonum medium eſſe poteſt ad illam tuendam; neque ſi fuerit, ideo honeſtum erit, aut excuſandum. Illud ſolùm contendo, ut principis animum opinionibus vulgaribus ſuperiorem faciam, & conſtantem adverſus vanas populi obtrectationes. Ut ſciat cedere tempori, & diſſimulare offenſas: deponere gravitatem regiam: aſpernari inanem famam, oculis in vera illa & ſolida defixis; in arena denique, ùt ajunt, ac neceſſitate conſilium capere, ſi ita expedire viſum fuerit ad ſtatûs ſui conſervationem; nec decipi ſe ſinat vanis quibuſdam glorıolæ umbris, pluris ſcilicet eam æſtimando, quàm utilitatem publicam; id quod Regi Henrico quarto vitio datum fuit, nolenti eorum ſequi conſilium, qui ſuaſores illi fuerant, ut Joannem *Paciechum Villenæ Marchionem comprehenderet, tumultuum & commotionis inter regni Proceres auctorem & incentorem; excuſando ſe, quòd fidem illi publicam dediſſet Madritū veniendi, contra quam agere ſibi non liceret. Frivola excuſatio, inane fidei & clementiæ ſpecimen vitæ ſuæ & ſaluti publicæ anteferre, erga eum præſertim, qui conceſſa ſibi ſecuritate abuteretur ad perniciem ipſi perſonæ regiæ machinandam, unde graviſſima ad ipſum Regem, & univerſum ejus regnum manârant damna ac detrimenta.

Nil Tiberius Cæſar morabatur, vitio ſibi verti à nonnullis, quòd tanto tempore in inſula Capreis cunctaretur,

† Saluſt. * Mar. hiſt. Hiſp. l. 23. c. 7.

retur, in solos calumniatores intentos habens oculos, neque Galliæ laboranti succurreret, cujus bona pars jam tum perierat, neque legiones in Germania componeret. Hæc, inquam, nihil ille morabatur, quin *tantò impensiùs in securitatem compositus, neque loco neque vultu mutatus,* † *sed ut solitum, per dies illos egit.* Constantia prudens audit, non curat magnopere judicia & sensus imperitæ multitudinis, sciens rebus bene gestis, obtrectationem postea in majorem cedere gloriam, & se ipsa sensim evanescere. Diffidebat exercitus electioni Saulis in Regem, eúmque aspernando dicebat: * *Num salvare nos poterit iste?* Dissimulavit tamen verba ista Saul, & surdis accepit auribus (neque enim principes audire omnia convenit) & milites suum postea damnantes errorem palinodiam cecinerunt, immo & in obtrectationis auctorem inquisiverunt, infami mulctandum morte, si *a* deprehenderetur. Non fuisset factum prudens, electionem suam in discrimen objicere, præ se ferendo notitiam sinistri illius popularis judicii. Nimia viatoris esset levitas, si ab importuno locustarum stridore moras sibi in itinere injici pateretur. Ex rumore vulgi statuere vecordia *b* est. Timere illum, & quæ statuta sunt semel, revocare, prorsus indignum. Vix unquam firmum esset ullum consilium, si à vulgo dependeret, qui caussas, quæ impulerint Principem, omnes penetrare non potest, neque eas publicare expedit: hoc enim esset sceptri auctoritatem illi tribuere. In principe tota populi potestas sita est, Principis est agere, populi jussa exequi bona interim fide sibi persuadendo, rectè ac justè ita præcipi. † *Si, ubi jubeantur, quærere singulis liceat, pereunte obsequio, etiam Imperium intercidit* Tam hæc ignorare oportet eum, qui paret, quàm scire *c* alia. Principibus *summum rerum judi-*

† Tac. lib.3 Ann. * 1. Reg. 10 27. a *Quis est iste, qui dixit: Saul num regnabit super nos? Date viros, & interficiemus eos.* 1. Reg. 11. 12. b *Non ex rumore statuendum.* Tac. lib. 3. Ann. † Idem lib. 1. hist. c *Tam nescire militem, quàm scire oportet.* Tac. l. 1. hist.

judicium Deus dedit, subditis *obs. quii gloria relicta* d *est* illud solùm postulatur à principe, ut obligationi suæ in statuendo & decernendo faciat satis; quòd si postea non omnia è voto succedant, animo ne cadat: satis enim est, nihil imprudenter egisse. Quod optimum etiam videtur consilium, infirmum est, & casibus variis obnoxium. Quò Monarchia est amplior eò magis exposita est eventibus minùs prosperis, quos aut casus secum trahit, aut judicium humanum præcavere satis haud potest. Grandia corpora grandes infirmitates pati solent. Nisi princeps fortiter constantérque negotiis insisteret, quicquid obtrectent alii, infelicissimam vitam viveret. Si errare eum contingat, animo opus est, ne metu percellatur, aut in statuendo deinceps fiat anceps & tardior. Princeps qui leviter suspicatur, omnia, quæ egerit, improbatum iri ab aliis, nimis etiam potentiæ suæ coarctat limites, multisq; inanibus Phantasiæ terroribus sese objicit; id quod à persuasione quadam propria superstitiosa, aut Melancholici humoris abundantia plerumque nascitur. Isthæc incommoda David agnovisse videtur, cùm Deum precaretur, ut tolleret à se opprobria, quæ ipse sibi e imaginabatur. Constantia itaq; sese armet Princeps adversus quoscunque eventus, & vulgi opiniones, & fortem se præstet, in tuenda vera & solida existimatione personæ suæ, & armorum, quando illa amissa aut violata, unà secum Imperium in discrimen adducit. Optimè hanc rem intellexit Rex Ferdinandus † Catholicus, quando monitus à suo Patre Rege Joanne secundo Aragonio, ut tempori, necessitatiq; cederet, & coronam suam collocaret in tuto, conciliando sibi animos Marchionis Villenæ, & Archi-præsulis Toletani Alphonsi Carrilii, honestissimis quidem mediis illud effectum dare

d *Tibi summum rerum judicium Dii dedêre, nobis obsequii gloria relicta est*. Idem l. 6. Ann. e *Amputa opprobrium meum, quod suspicatus sum.* Ps. 118. 39. † Mar. hist. Hisp. l. 29. c. 9.

re studuit; induci tamen nunquam potuit, ut aucto-ritatem suam regiam Subditorum furori ac violenti minùs decenter aut indecorè inclinaret, in hoc enim plus inesse periculi augurabatur, quàm beneficii in eo quòd voluntatum studia sibi pararet apud alios. Tempus, optimus artium magister est, & tale esse poterit ut actiones humiles heroicas efficiat, & ipsas etiam submissiones ac deditiones in alterius potestatem fortitudini tribuat. Finis honestus ac licitus est, qui eas nobilitat. Vitellio [†] Tacitus exprobret, quòd *sectari cantantem* Neronem fuerit *solitus, non necessitate, quâ honestissimus quisque, sed luxu & sagina mancipatus, emptúsque*. Non minus constanti animo opus est, ad parendum necessitati, quàm ad illam superandam, & quod abjectio interdum putatur, & vilitas, honoris est studium, quando nimirum ad hunc non amittendum aut certè ad conservandum, dissimulantur ad tempus offensæ. Qui illicò ultionem parat, magis passione duci se sinit, quàm honore. Iracundiæ quidem fit satis; at divulgatur ampliùs, & publicatur infamia. O quoties profusus sanguis rubrica fuit, quâ conscriberentur injuriæ! quoties in ipso offendentis vultu vulneribus conciso legere licuit cicatricibus quasi literis quibusdam exaratam offensi infamiam! Sæpiùs vindicta, quàm dissimulatione deperditus fuit honos: hæc oblivionem inducit, illa memoriam : magisque in eum conjicimus oculos, qui injuriam accepit, quàm qui ultionem sustinuit. Qui prudens honoris sui æstimator est, in bilance eum pendit, ac librat cum vindicta, cui ille, adjecto quocunque sacomate notitiæ publicæ, multùm præponderat.

Etsi verò principi suaserim, ut famam popularem insuper habeat; hoc tamen in casibus solùm allatis velim intelligi, si nimirum jacturam illius bonum publicum compenset, aut aliter impediret negotia magni momenti, quæ populus aut non capit, aut certè non rectè intelligit: nam postea successus iste felicior & rei hone-

† Tac. l. 2. hist.

oneſtas, amiſſam famam cum uſura etiam exiſtima-
onis&honoris reſtituunt. Interim prudenter fecerit
rinceps,ſi quoad fieri poteſt,ſemper actiones ſuas,ad
opularem auram accommodare ſtudeat : eoſdem
nim ferè effectus, ac vera illa gloria operari ſolet.
traque in hominum imaginatione eſt poſita, & vox
opularis nonnunquam, licèt falſa ſit, tantam mere-
r fidem,ut nullo unquam poſtea tempore,aut actio-
contrariâ obliterari valeat.

SYMBOLUM XXXIII.

Uod ſpeculum integrum repræſentat, idem etiam
confractum in qualibet ſua particula exhibet; ſic
o in utroque ſpeculi fragmento præſentis Emble-
tis ſe contuetur, fortitudinis, & generoſæ conſtan-

tiæ Symbolum, quam in omni casu princeps conserv-
re debet. Speculum nempe publicum est, in quo mu-
dus se contemplatur; ùt rectè dixit Rex Alphonsus Sa-
ens, agens de actionibus Regum & expendens, qua-
eas esse deceat. † *Porque los Omes tomen exemplo dellos, d-
que les ven fazer, e sobre esto dijeron por ellos, que son có-
espejo, en que los Omes ven su semejanza de apostura, ò de en-
tieza.* Eam ob rem, sive eum fortuna secunda servet i-
tegrum, sive frangat adversa, idem semper in eo vult-
appareat oportet. Quod quidem in secunda difficiliu-
quia affectus de se facilè emicant, & ratio cum gloria
vanescit. Attamen magnanimum pectus à summa e-
felicitate efferri se non finit; uti in Vespasiano videre
cuit: nam etsi communi omnium consensione Impe-
tor consalutaretur, * *nihil* tamen *in ipso tumidū, arrogan-
aut in rebus novis novum fuit.* Quisquis una cum fortu-
animum mutat, fatetur etiam se non promeruisse;

† *Frons privata manet, non se meruisse fatetur,*
Qui crevisse putat.

Hæc constans modestia etiam in Pisone enituit: na-
adoptatus à Galba, * *nullum turbati aut exultantis anim-
motum prodidit: sermo erga patrem Imperatorémque reve-
rens: de se moderatus: nihil in vultu, habitúq; mutatus: qua-
imperare posset magis, quàm vellet.* Sed & à casibus adve-
sis Fortitudini solet esse periculum: illi enim homine-
plerumque nec opinantes obruunt; cùm nemo qui-
quam ferè sit, qui calamitates omnes, quæ accidere si-
bi possunt, seriò cogitet. Quæ caussa est, cur plerosq-
incautos, & ex improviso eæ opprimant, & cur tanto-
pere tunc conturbetur animus, aut propter nimium
felicitatum amorem, quas amittit, aut ob periculum
vitæ, cujus prorogandæ desiderium omnibus à natur-
est inditum. In aliis locū habeant licèt passiones istæ,
non in principe, cujus est regere alios tam in advers-
fortuna, quàm prospera, & placidum semper ac com-
positum præ se ferre vultum, & verba intrepida; qualis
Otho fuit, etiam Imperio exutus, † *placidus ore, intrepidus
verbis,*

† L 4. tt. 5. p. 2. * Tac. l. 2. hist. † Claud. * Tac. l. 1. hist. * Ib

rbis, intempestivas suorum lacrymas coercens. In cruento
o prælio ad Navas Tolosæ Rex Alphonsus nonus
dem semper animi, vultúsque serenitate inter arma
rseveravit. Nullus unquam casus Regis Ferdinandi
atholici affectum, aut passionem detegere potuit.
esus aliquando graviter à furioso quodam Barcino-
, nihil ideo commoveri visus fuit, illud solùm præce-
, ut invasorem coercerent. Carolus quintus Impe-
tor, cùm Ingolstadium obsideret, nec vultum immu-
vit, nec locum, quantumvis hostes continua tormen-
rum explosione tentorium ejus dilacerassent, & non-
lli juxta à latere interfecti cecidissent. Non minori
m constantia Rex Hungariæ (Augustissimus nunc
nperator) & Serenissimus Infans Ferdinandus (ambo
rtitudinis & facinorum Caroli V. gloriosi æmuli) per-
têre intrepidi in prælio Nordlingano, nil quicquam
riti Chiliarchæ cujusdam morte, qui proximè illos
menti majoris ictu interierat. Nec omittendum hoc
co exemplum Maximiliani Bavariæ Ducis, & sacri
omani Imperii Electoris, qui tot Victoriis celebris,
as, dum exercitui Unionis Catholicæ summa cum
ctoritate præesset, reportaverat; non ideo superbia
tus fuit, neq; postea fortuna adversa animum suum
roicum frangi passus est, tametsi status suos videret
rditos, & in Monacensi suo palatio (digna fabrica
nto principe) hospitantes Regem Sueciæ, & Comi-
m Palatinum Fridericum, ipsúmque Fridlandiæ Du-
m non minùs sibi infensum & hostem, quàm duos
os experiretur.

Dividat sanè instabilitas temporum atque invidia,
in diversas distrahat partes Speculum statuum, in
aliber tamen illarum, quantulacunque etiam sit,
ajestas semper integra perseveret. Quisquis ad
eptrum natus est, mutari non debet ad quemcunq;
entum & casum. Nec ullum tam gravem aut
erbum ducat, ut ideo à se ipso desciscat, aut perso-
m, quam sustinet, dissimulet. † Rex Petrus, etiam

† Mar. hist. Hisp. l. 17. c. 11.

postquam in manus Regis Henrici fratris sui & ca|
talis hostis incidisset celare noluit, quis esset; qu
potiùs, cùm dubitaretur, num ipsus esset, altâ vo
ultro exclamavit; *Ego sum, ego sum.* Quid? quòd h
ipsa constantia servandi in rebus adversis decorum
majestatem regiam, unicum & ultimum earum inte
dum remedium sit, uti Poro * Indorum Regi accid
qui captus aliquando ab Alexandro Magno, & rog
tus, quomodo tractari vellet, *Regiè*, inquit. Subjicie
ti verò Alexandro; Nunquid etiam aliud? Respond
iterum Porus; *Omnia hoc verbum complectitur, Reg*
Quod heroicum responsum sic affecit Alexandri an
mum, ut eum non modò in regnum suum restituer
sed plures etiam illi provincias addiderit. Acerbitat
bus & ærumnis cedere, est ad earum quasi partes se
adjungere. Fortitudo in victo etiam Victori placet, a
quia triumphum ejus clariorem efficit, aut propt
ipsam virtutis vim. Animus violentiæ non paret, ne
quicquam in eum potest fortuna. Graves minas Ca
rolus quintus Imperator intentabat Joanni Frideric
Saxoniæ Duci, quem captivum tenebat, ut ad deden
dum sibi Ducatum Wirtenbergicum eum compelle
ret; ipse verò liberè respondit: *Poterit quidem sua Ma
jestas Cæsarea statuere de me, quicquid libuerit; ut tamen ti
morem huic incutiat pectori, nunquam efficiet.* Id quod i
occasione alia longè difficiliori reipsâ satis ostendit
contigit enim, ut, dum latrunculorum lusui inten
tus esset, capitis sententiam in se latam intelligere
quo nuntio neutiquam ille turbatus, perinde qua
nihil ad se pertineret, Ernestum Ducem Brunsuicen
sem, quicum ludebat, liberâ voce cohortatus est, u
non obstante illo ludere pergeret. Quod heroicum
responsum infamem rebellionis notam detersit ali
quantùm, & clarum eum reddidit. Actio unica gene
rosioris animi, etiam cùm vis ipsa ad mortem rapit
vitam illustrem relinquit & celebrem: quemadmo
dum hâc nostrâ ætate evenisse meminimus Roderic

Calde-

* Plutarch. in apoph. Regum & Imp.

lderonio septem EcclesiarumMarchioni,cujus for-
udo verè Christiana,& heroica constantia toti mun-
admirationi fuit, adeò ut æmulationem & odium
mmune tantæ ipsius fortunæ in laudem & commi-
ationem verteret. Ignavia & timiditas animi è vio-
itis casibus neminem eripiunt, nec quicquam de
riculo turbatio detrahit. Constantia illud aut vin-
, aut certè famosum efficit. E vultu principis peri-
li gravitatem vulgus colligit, haud secùs atque ex
ucleri oculis ii, qui in eadem navi sunt, num tem-
stas grandis sit. Atque ob eam rem valde expedit
ualem semper & serenam exhibere frontem, seu
nquilla sint tempora, seu turbida, ut neque metu
nceps concidat, neque superbia efferatur, neque
i de communi rerum statu judicium ferre valeant.
dem de caussa Tiberius tristissima quæque maximè
cultare *a* laborabat. Perturbatio & confusio rerum
nium oritur, quoties è facie principis, tanquam illa
ii, perspicere licet tempestates, quæ impendent Rei-
blicæ Mutare colorem ad quamvis Fortunæ auram
dicii levitas est, & ignavia animi. Constantia & æqua-
litas vultûs subditos erigit, & hostes in admiratio-
m rapit. Omnes in principe suos defigunt oculos,
i metuat, ipsi quoque metuere incipiunt; ita *Otho-
vultum intuebantur*, quotquot cum eo accumbe-
nt in convivio, *útque evenit inclinatis ad suspicionem
ntibus, cùm timeret Otho, timebatur*; ubi verò timo-
& diffidentiæ locus est, ipsa quoque fides facilè *b*
eficit. Hoc tamen in iis casibus velim intelligi, quan-
o periculum dissimulare, & celare calamitates expe-
t: in aliis enim publicæ tristitiæ significatio princi-
em minimè dedecet, ut sic affectum suum palàm fa-
at subditis, & eorum sibi conciliet animos. Carolus
uintus Imperator lugubri indutus veste mœrebat ob

a *Hæc audita, quanquam abstrusum, & tristissima quæq; maximè occultantem Tiberium perculêre.* Tac. lib. 2. Ann.
Idem lib 1. hist. b *Fides metu infracta.* Tac lib. 3. hist.

Romanæ urbis expilationem. † *Apprehendens David scidit vestimenta sua*, cùm mortem Saulis & Jonathæ intelligeret. Idem fecit Josue propter cladem ab incolis urbis Hai acceptam, & * *pronus cecidit in terram coram arca Domini.* Nec quicquam justius, quàm in communi calamitate sic Deo se submittere; nã rebellionis quoddam genus esset, de manu illius bona solùm velle suscipere, non autem c mala. Qui castigationi sese subjicit, Deum ad misericordiam commovet.

§. Controverti hîc potest, an tum saltèm illa animi constantia minùs potenti suadenda sit, cùm potentioris auxilio indiget. Sed ea in re peculiari distinctione opus est. Qui oppressus ab hostibus petit suppetias, non se demittat nimiùm, nec nimis sollicitè alienam imploret opem, aliàs fortunam suam prorsus desperatam faciet. Nullus enim est princeps, qui sola motus misericordia jacenti dexteram porrigat, aut qui tueri velit eum, qui de se ipse rebúsque suis jam sperare desiit. Pompeji caussa haud paullulum in opinione Ptolomæi deperdidit, cùm tantam legatorum ejus submissionem coràm usurparet oculis. Majori animo Rex Cheruscorum fuit, qui posteaquam regno pulsus esset, Tiberii favore sibi utendum ratus, ad eundem dedit literas, ‡ *non ùt profugus, aut supplex, sed ex memoria prioris Fortunæ.* Nec minùs illustre est exemplum Regis Mithridatis, qui victus ab Eunone hoste constantia planè regia sic eum fertur allocutus: * *Mithridates terra maríque Romanis per tot annos quæsitus, sponte adsum, utere ùt voles, prole magni Achemenis, quod mihi solùm hostes non abstulerunt.* Quæ res Eunonem permovit, ut ipse deinde pro Rege Mithridate apud Imperatorem Claudium d intercederet. Qui principi suo fidelia præstitit obsequia, loquatur liberè, si iniuriam sibi fieri animadvertat. Ita fecêre Hermannus Cortesius

Carolo

† 2. Reg. c.1. 11. * Jos. 7. 6. c *Si bona suscepimus de manu Dei, mala quare nòn suscipiamus?* Job. c. 2. 10 ‡ Tac. l. 2. Ann. * Id. l. 12. Ann. d *Mutatione rerum & prece haud degenere permotus.* Idem l. 12. Ann.

rolo quinto, & Segestes *e* Germanico. In casibus
s Prudentia necessitatem, tempus, & res ipsas ex-
ndat, & sequentes diligenter observet maximas:
òd potentior intrepidum inferioris animum pro in-
ia ferè accipiat, perinde quasi hic sese illi æquare
it, aut eum præ se contemnat. Quòd item inferio-
n facilè contemnat, si nimiùm is sese abjiciat & de-
ttat. Ea de caussa Tiberius Senatores nominabat,
i ad serviendum à natura facti essent; & tametsi his
ibus opus haberet, illam tamen animorum vilita-
n ferre nullo modo *f* poterat. Nôrunt scilicet prin-
pes cujusque alacritatem & animi robur, & facilè in
s sunt injurii, quos sciunt id minimè graviter acce-
uros. Ex eo fundamento Vitellius Valerio Marino
gnitatem consularem, quam Galba in eum contule-
t, tanto tempore liberiùs distulit, quòd * *mitem & in-
riam segniter laturum* eum crederet. Quamobrem mo-
estiæ quædam fortis, & fortitudo modesta perquam
ilis erit principi, & si omnino pereundum illi est,
æstat animo magno & generoso id fiat, quàm abje-
o, & humili. Habebat illud præ oculis Marcus Hor-
lus † *avitæ nobilitatis etiam inter angustias fortunæ reti-
ns*, cùm Tiberius extremæ ejus necessitati remedium
fferre nollet.

§. Quando is, qui potentior est, alteri honores de-
tos denegat (in actibus præsertim publicis) consul-
ùs est, etiam vi & astu quodam eos præripere aliis,
uam ea de re verbis contendere. Qui dubitat, me-
to suo diffidit. Qui dissimulat, tacitè suam fatetur
dignitatem, & Modestia postea pro ridiculo ha-
etur. Qui de facto animo forti, & bona cum gratia
rimas præ aliis occupat, quæ sibi debentur, nec of-
runtur tamen, facili deinde negotio eas servat & re-
tinet.

e *Simul Segestes, ipse ingens visu & memoria bonæ socie-
tis impavidus: verba ejus in hunc modum fuêre.* Tac. l. 1.
nn. f *Etiam illum, qui libertatem publicam nollet, tam pro-
ctæ servientium patientiæ tædebat.* Idem lib. 3. Ann. *Id.
b. 2. hist. † Idem lib. 2. Ann.

tinet. Ita quondam Germaniæ Legatis contigit, qu cùm in Pompeji Theatro inter Senatores assidere cer nerent Legatos Nationum, quæ fortitudine animi, & constanti cum Romanis amicitia alias antecellerent dixerunt, † *nullos mortalium armis aut fide ante Germano esse*, & inter eosdem Senatores sessum ceperunt. *Quod comiter à visentibus exceptum, quasi impetus antiqu & bonâ æmulatione.*

§. De favoribus & gratiis, quæ à principis depen dent arbitrio, tametsi aut meritis, aut virtuti videantu debitæ, Subditus conqueri non debet, quòd in se illa non conferantur; immo gratiæ potiùs agendæ sub ho nesto aliquo titulo, quomodo Vitellii tempore fece runt nonnulli ab officiis suis *g* remoti: nam aulicus prudens omnes suos cum principe sermiones gratia rum actione solet concludere. Seneca ista prudentia usus est, postquam cum Nerone collocutus esset de iis, in quibus eum nonnulli *h* accusabant. Qui querelis u-titur, fatetur injuriis se affectum; in eo autem, quem offensum credunt, non valde confidunt principes. Omnes ea in re Deo cupiunt esse similes, de quo in miseriis nostris non querimur, immo gratias potiùs pro illis agimus.

§. In deliberationibus & accusationibus constantia plurimum prodest: nã qui confestim iis cedit, reum se constituit. Qui innocens suas negat actiones, sontem se confitetur. Mens rectè conscia, & præsidio virtutis armata de æmulis triumphat. Si torpere incipiat, nec contra casus adversos nitatur fortiter, eorum obrue-tur fluctibus, non secùs ac fluvius aliquis aquarum impetu sternit arbores minùs radicatas; eas verò, quæ altiores habent radices, movere loco non potest. Omnes Sejani amici, labente ipsius fortuna, ipsi eti-am periêre. Unus Marcus Terentius, qui ejus amici-tiam

† Tac. lib. 13. Ann. * Ibid. g *Actaque insuper Vitellio gratia, consuetudine Servitii.* Idem lib. 2. hist. h *Seneca (qui finis omnium cum dominante sermonum) grates agit.* Idem l. 14. Ann.

am se ambivisse & æstimasse constanter confessus
t, eò quòd illius beneficio gratiam Imperatoris Ti-
erii promeruisset, in judicio absolutus fuit, multa-
s exilio aut morte aliis, qui eum *i* accusaverant.
antur quidam casus, quando adeò constanti secu-
tate opus est, ut nec conscientia se excuset, ne timi-
ior videatur, nec cōmemorentur obsequia, ne expro-
rari putentur; uti quondam Agrippa, cùm accusaretur
uòd Plauto Imperium procurasset, † *nihil pro innocentia,*
uasi diffideret, nec beneficiis, quasi exprobraret, disseruit.

§. Nec solùm per se ipsum Subditis suis speculum
e princeps exhibeat, sed & per Statum suum, qui quæ-
am illius est idea, atque adeò in eo non minùs,
uàm in propria ejus persona eluceant oportet Reli-
io, Justitia, Benignitas, & virtutes aliæ dignæ Impe-
o. Quia verò partes speculi illius sunt Consilia, Tri-
unalia, & Cancellariæ, etiam in his eædem virtutes
periri debent, immo in Ministris singulis, qui spe-
ulum illud repræsentant: multum enim de principis
ecedit existimatione, si ipse quidem benignum se
xhibeat gratiam postulanti, & bonâ spe promissisque
lenum abs se dimittat; ex alia verò parte colludat
um iis, qui sibi à secretis sunt, aliisque suis Ministris,
t aspero suo agendi genere petentem absterreant.
)olus, qui facilè & brevi tempore deteget artificium,
ndignum generoso & regio pectore. Minister moneta
ublica est, Principis signata effigie, & nisi probata il-
a sit, & hanc ad vivum exprimat, tanquam adultera *k*
ejicietur. Si caput, quod præest, aureum sit, manus
uoque, quibus utitur, aureæ sint oportet, quales erant
llæ Sponsi in divinis *l* literis.

 §. Sunt

i *Constantia orationis, & quia repertus erat, qui efferret, uæ omnes animo agitabant, eò usque potuêre, ut accusatores jus, additis quæ antè deliquerant, auxilio aut morte multa- entur.* Tac. lib. 6. Ann. † Idem lib. 13. Ann. k *Præfe- ius, nisi formam tuam referat, mali fati instar subditis ef- citur.* Them. orat. 17. l *Caput ejus aurum optimum. Ma- us illius tornatiles aureæ.* Cant. 5. 11. & 14.

§. Sunt præterea principales hujus speculi partes etiam Legati, qui principis auctoritatem sustinent: & sanè malè consuleretur fidei publicæ, nisi istius verba & veracitas, in illis quoque reperirentur; & sicut si vicem illius obeunt, quantum ad potentiam & animi magnitudinem attinet, ita in omni ca u eam præ se ferre sic debent, ac si princeps ipse coràm præsens adesset. Ad hunc modum egit [†] Antonius Fonseca, qui postquam Regem Carolum octavum nomine Regis Catholici monuisset, ne arma Neapolitanis finibus inferret, donec via Justitiæ, quis potior jure esset, declararetur; nec quicquam se proficere videret, insigni cum animi libertate palàm edixit, Regem suum conscientiæ jam suæ satisfecisse, ut deinde liberatâ fide, viribus & copiis in eam partem se dare posset, quam æquiorem judicaret. Nec ultrà moratus coram Rege, & Proceribus, qui in conventu aderant, initi antea fœderis tabulas laceravit. Sicuti Ministrum principis sui maximis instructum esse decet, ita & Majestate illius, fortitudine, & præstantia animi.

* *

*

[†] *Mar. hist. Hisp. l. 16. c. 7.*

SYM-

SYMBOLUM XXXIV.

QUi fruticem roſaceum ſpinis & ſentibus aſperum intuetur oculis, is perſuadere ſibi vix poterit, tam ſpinoſa matre, adeò bellam venuſtámque fili-m, qualis eſt Roſa, progenerari poſſe. Magna utiq; iducia opus eſt, ad irrigandum & expectandum, dum iriditatem induat, & protrudat admirabilem illam oliculorum pompam, quæ odore tam delicato nares ecreat Longa tamen ſpe, & tolerantia experiri tan-em licet, laborem non fuiſſe inutilem, nec malè col-ocatas ſpinas, quæ florem adeò bellum fragrantiſque doris produxerunt Spinoſi & aſperi ſunt naturæ no-ræ corruptæ primi virtutis rami, ſed pòſt pulcher-imus illius flos tandem ſubnaſcitur. Ne Princi-

pem terreat primus rerum aſpectus: per enim pauca ſunt in regimine, quæ primâ fronte jucunda appareant. Omnia ſpinis referta videntur, & difficultatibus. Sed experiundo multa fuêre facilia, quæ ſegnibus ardua videbantur. Ne itaque animo cadat princeps; nam ſi iis leviter cedat, à ſuamet apprehenſione vincetur potiùs, quàm rei veritate. Toleret fortiter, ſperet patienter & conſtanter, nec tamen interim media dimittat è manibus. Quiſquis ſperat, fideli & optimo utitur comite, tempore nimirum. Unde Regem Philippum ſecundum dicere ſolitum accepimus: † *Ego & tempus contra duos.* Impetus furoris effectus eſt, è quo grandia naſci ſolent pericula. Theobaldus Campaniæ comes ſucceſſionem ſuam in Navarræ regnum valde reddidit dubiam, eò quòd moræ impatiens in præſtolanda morte Regis Sanctii patrui ſui, adhuc ipſo vivo regni occupandi occultè conſilia agitaſſet cum Proceribus; hinc enim factum, ut Rex Sanctius Jacobum primum Aragoniæ Regem hæredem adoptaret. Patientia multis trophæis inclyta eſt, & excelluit in ea Scipio, qui etſi in Hiſpania multas haberet offenſionum occaſiones, adeò tamen fuit patiens, * *ut nullum ferox verbum* illi *excideret*, quare etiam illud effecit, ut quæ in animo intenderet, feliciter & è voto illi ſuccederent. Qui ſperat & ſuſtinet, Fortunæ ſuperat ludibria, & eam ſibi obſtrictam reddit: quippe quæ ejuſmodi ſpem & fiduciam in tot tantiſque ſuis mutationibus pro blanditiis habet. Incertis Oceani fluctibus non abſq; gravi periculo ſeſe Columbus objicit, ut novas inquirat provincias; neque eum terret inſcriptio illa Herculis in columnis Caſpes & Abyles, *non plus ultrà*; neque aquarum montes, quæ propoſito ejus obſtare videbantur. Navigatione ſuâ Solis paſſus numerat, atque anno dies, horas diebus ſuffuratur. Acum nauticam polus deficit, chartas marinas æquoris lineæ, & itineris comites patientia. Omnia contra eum conſpirant, at ipſe forti animo difficultates omnes & obſtacula ſpe &

† Mar. hiſt. Hiſp. l. 12. c. 16. * Tit. Liv.

olerantiâ superat, donec tandem novus Orbis invi-
tam ejus constantiam præmio coronavit. *Ferendum & sperandum*, Empedoclis fuit dictum, & postea Imperatoribus Macrini Symbolum, unde huic Emblemati lemma sumptum. Pericula quædam sunt, quæ superare faciliùs est, quàm fugere; id quod probè scivit Agathocles, cùm victus, & Syracusis in Sicilia hostilibus armis cinctus, non turpiter sese hosti dedidit, sed relictâ ibidem militum manu, quantum ad defendendam urbem satis esset, cum exercitu adversus Carthaginem profectus est, & is, qui uno in bello victor esse non poterat, artificio isto, è bellis duobus duplicem triumphum reportavit. Periculum temeritate interdum vinci solet, & despicientia illius varias hosti cogitationes injicit. Videns Hannibal Romanos post Cannense prælium auxiliares copias in Hispaniam mittere, potentiam eorum & vires formidare cœpit. Nemo rebus secundis nimiùm confidat, aut desperet in adversis. Inter utrasque versatur Fortuna, tam prompta ad extollendum, quàm deprimendum. Servet itaque Princeps in omni casu animum constantem & robustum, paratum ad omnia, quicquid denique acciderit, nec perturbari se sinat majorum tempestatum minis: nonnunquam enim fluctus, quem exturbant è navi, quæ interitura est, projiciunt in aliam, quæ salva portum tenebit. Animus magnus & generosus cælū ipsum propitium habet. Ne temere desperet princeps ob pericula aliena, aut ea, quæ fortuiti casus secum afferunt. † *Qui observat ventum, non seminat; & qui considerat nubes, nunquam metet.* Non existimet, afflictionibus suis se quemquam obligare. Lamentis & lacrymis sese turpiter dedere, muliebre est: non illis fortuna placari solet. Animus excelsus sibi ipsi satisfacere satagit, aut solari sese actione aliquâ heroica & generosa, uti fecit Agricola, filii sui morte intellecta, * *quem casum, neque ut plerique fortium virorum ambitiosè, neque per lamenta rursus, ac mœrorem muliebriter tulit: & in luctu bellum in-*

† Eccles. 11, 4. * Tac. in vita Agric.

ter remedia erat. Nihil omnino commoverit, aut vana gloria esse solet, aut nimia è casu consternatio.

§ In muneribus&honoribus petendis doctrina præsentis Emblematis utilissima est. Qui sustinere & sperare novit, fortunam novit triumphare, & vincere. Qui moræ impatiens auxilia & submissionem animi vilitatem esse putat, contemptus jacebit, & derelictus ab omnibus. Honorem in eo ponere, ut alteri non obtemperes, est nemini imperare velle, Media ex fine metienda. Si in hujus consecutione plus honoris insit, quàm per illa amittatur, omnino iis uti convenit. Nolle sustinere patienter, animi excelsitatem arbitramur, & imprudens superbia est. Obtentis honoribus, mox obducuntur passuum vestigia, quibus ad illos ascensum fuit. Multa ferre & pati, ut postea ad altiores honorum gradus evehearis, non vilis abjectio est, sed eximium animi ad magna connitentis robur. Quædam sunt ingenia, quæ moram ferre nequeunt, exiguo temporis spatio omnia volunt confici. Ita † *Brutidium artibus honestis copiosum, etsi rectum iter pergeret, ad clarissima quæque iturum festinatio stimulabat, dum æquales, dein superiores, postremò suasmet spes anteire parat.* Isto abrepti impetu media securiora aspernantur, quia tarda, & brevioribus, etsi magis periculosis, uti *a* malunt. His evenire solet, quod ædificiis subito & tumultuario opere extructis, antequam tigna & trabes rectè subsidere, & exsiccari potuerint, quæ mox iterum collabuntur.

§ In sperando & sustinendo maxima Imperii præsidia consistunt: iis enim mediis fit, ut omnia agamus cum tempore, sine quo res nulla maturitatem assequi potest. Arbores, quæ mox ad primum calorem flores emittunt, citò eosdem deperdunt, eò quòd non expectaverint, donec hyemis asperitas præteriisset. Negotiorum fructu gaudere non potest, qui ea manibus ad

† Tac. l. 3. Ann. a *Multos etiam bonos pessum dedit, qui spretis quæ tarda cum securitate prematurâ, vel cum exitio properant,* Tac. lib. 3. Ann.

ad maturitatem perducere contendit. Impatientia abortuum caussa est, & pericula *b* creat; & quia ea patienter ferre non possumus, sed ex iis quamprimum emergere cupimus, majora ea facimus. Eam ob rem in iis tum internis, tum externis Reipublicæ malis, quæ per negligentiam nostram incrementum sumpserunt, consultiùs erit sinere, ut cursum suum teneant, & sensim curentur cum tempore, quàm accelerare remedium, si plus inde periculi sit. Si antè prævidere ea non potuimus, tolerare saltèm discamus postea. Ab oppositione incrementum capiunt: eâ enim ratione fit, ut periculum, quod antea aut occultum erat, aut minùs notabatur, palàm fiat, & majora ei ponat obstacula, quem impedire cogitabat. Timor imprudenter armatus contra superiorem potestatem, magis eam fatigat, & spoliis suis illustriorem reddit. Eo modo Cerialis Trevirensium composuit animos, ne potentiæ Romanæ sese opponerent, dicendo: † *Octingentorum annorum Fortunâ, disciplinâque, compages hæc coaluit: quæ convelli sine exitio convellentium non potest.* Multa non æquè caderent irrita, nisi timor noster & impatientia festinantiùs agerent. Metus & suspicio tyrannidis, ubi innotuerint, faciunt, ut jam esse reipsa incipiat, licèt antea tyrannis non fuerit. Unde non minoris fortitudinis est in his talibus casibus nôsse dissimulare, quàm præcipitare cum remedio. Illud prudentiæ effectus proprius est, hoc verò ex metu oriri solet.

SYM-

b *Impatiens operabitur stultitiam.* Prov. 14. 17. † Tac. lib. 4. hist.

SYMBOLUM XXXV.

QUantò ſpiritus in campeſtri tuba magis arctatur & comprimitur, tantò majori cum Harmonia & vocum varietate inde egreditur poſtea; ita prorſus † *multorum improbitate depreſſa* Virtus *emergit, & innocentiæ defenſio interclusa reſpirat.* Flamma generoſæ mentis facilè extinguitur, niſi fortunæ adverſæ ventus eam exſuſcitet. Excitatum ab illa ingenium de mediis circumſpicit, quibus eam meliorem reddat. Felicitas tanquam roſa, è ſpinis & ærumnis naſcitur. Victus fuerat in navali prælio contra Genuenſes, & captus Alphonſus quintus Aragoniæ Rex, & ecce, quæ res expeditionem ejus adverſus regnum Neapolitanum retardatura videba-

† Cicero.

lebatur, eandem majori cum felicitate, auctoritatéq; naturavit, facto nimirum fœdere cum Philippo Duce Mediolanensi, à quo captivus tenebatur, qui & liberári illum restituit, & vires ad occupandum illud regnum suppeditavit. Necessitas eum impulit ad conciliandum sibi hospitis animum: nam rebus prosperè fluentibus sibi ipsi quis vivit; in adversis tum sibi, tum aliis. Illæ in apertum produnt passiones animi, suimet aliàs obliti; his verò factus cautior, idem animus a virtutibus sese munit, ut mediis ad veram constantémq; felicitatem; ex quo illud etiam fit, ut haud paulò facilius sit ex adversa emergere Fortuna, quàm conservare semet in prospera. In captivitate primùm enituêre insignes animi dotes & ornamenta, quæ in Rege Alphonso eò usque latuerant abdita, & captus illorum amore Dux Mediolanensis amicum eum habere voluit, & sic obstrictum abs se dimisit. Plus victus obtinuit, quàm victor sperare potuisset. Ludit inter extrema Fortuna, & gaudet potentiæ suæ dare specimen, ab uno migrando ad alterum. Nulla virtus est, quæ in casibus adversis non elucescat; haud aliter atque in obscura nocte stellæ coruscant lucidiùs. Pondus suprà injectum tum palmæ ostendit robur, cùm unà cum illo altiùs assurgit. Inter urticas diutiùs foliorum vigorem servat rosa, quàm inter ipsos flores. Nisi virtus etiam in adversis sese exereret, non victorias, non orationes aut triumphos mereretur. † *Virtus, dum patitur, vincit.* E quo nemini non liquidò apparet, quàm impius sit error (refutatus à nobis alibi) eorum, qui suadent Principi, ut abdicatâ tantisper virtutum constantia, vitiis sese accommodet, ubi necessitas postulàverit; quo tempore vel maximè in illis constantem persistere oporteret, & majori cum spe successûs melioris: quomodo plerumque eveniebat Ferdinando secundo Imperatori, felicissimæ memoriæ, qui in maximis

a *Secunda res acrioribus stimulis animum explorant: quia miseria tolerantur, felicitate corrumpimur.* Tac. lib. 1. hist. † S. Chrys.

mis ſuis periculis conſtanter affirmabat, *malle ſeſe Imperio fortuniſque omnibus exui, & cum univerſa ſua familia ſtipem oſtiatim colligere quàm Majeſtatis tuendæ cauſſa contra jus fáſque admittere aliquid.* Digniſſima ſanè verba tam ſancto principe, cujus pietas ſingularis ac fides tantopere Deo placuit, ut ipſe ſceptrum illius moderari, & vicem Imperatoris hîc in terris gerere voluerit, multas non abſque inſigni miraculo victorias illi largiendo. In periculis & calamitatibus maximis, cùm ſpes omnis deficeret, atque adeò fortitudo & prudentia humana omnibus deſtituerentur mediis, felicior ſemper, & majori cum triumpho eluctatus eſt. Vivebant olim Romani Imperatores in pacis & deliciarum ubertate, ſuarummet tamen paſſionum preſſi tyrannide, & variis jactati formidinibus. At ſanctus iſte Heros quietem & tranquillitatem animi reperit inter ipſos ſævientes fluctus, quos contra Imperium, & Auguſtiſſimam ejus domum rebellium furor concitârat. Cantat in ærumnis juſtus, & plorat impius in ſceleribus ſuis. Pueris ſanè Babylonicis ſuccenſa fornax chori muſici inſtar *b* fuit.

§. Miſeriæ & ærumnæ magna ſecum emolumenta adferunt: nam corrigunt ſuperbiam principis, eúmque in gyrum rationis revocant. Quàm furioſo impetu nonnunquam conſurgunt venti! Quàm arroganter exæſtuat & fremit mare, tumentibus undis quaſi montibus quibuſdam terræ cælóque minitando! & tamen modica pluvia illud componit iterum, & malaciam reducit. Dum ærumnæ è cælo depluunt, elatio & jactantia principis humi ſternitur. Illæ è Tyranno moderatorem æquum efficiunt, ex incurio & rerum ſuarum negligente ſolertem ac providum: ipſa enim tum cogit neceſſitas, ut populi curam ſuſcipiat, habeat in pretio Nobilitatem, honoret Fortitudinem, exerceat Juſti-

b *Et non tetigit eos omnino ignis, neque contriſtavit, nec quicquam moleſtiæ intulit. Tunc hi tres quaſi uno ore laudabant, & glorificabant, & benedicebant Deum.* Dan. 3, 50. & 51.

ſtitiam, & Religionem veneretur. Potentia nunquam in majori verſatur diſcrimine, quàm cùm proſperè, & ad nutum fluunt omnia; ſepoſitis enim tunc curis, Conſilium & providentiam nimia ſecuritas facilè jugulat. Plures principes otio & quiete perierunt, quàm labore & ærumnâ, idem nimirum illis accidit, quod corporibus, quæ motu aliquo conſervantur vegeta, abſque eo verò facilè languere incipiunt. Ex quo illud etiam liquet, quàm in judicando de malis & bonis erremus graviter, nunquam ferè ea conſectantes, quæ nobis magis ſunt proficua. Fortunæ acerbitatem, rigorem & caſtigationem interpretamur, & neſcimus admonitionem eſſe, & documentum. Munere illo inaurium & oviculæ, quo Jobum quondam donabant cognati ejus & amici, innuere voluiſſe mihi viſi ſunt, æquo & patienti animo ferenda omnia, & pretioſa quædam Dei eſſe monita afflictiones illas, quæ ipſi in aurem c loquerentur. Mera Dei miſericordia eſt, ſi nos affligat interdum; & contrà dum præmia confert caſtigatio eſt: nam præmio rationes debitorum expedit, & ſatisfaciendo aliquibus noſtris meritis manet offenſarum creditor; at quando nos affligit, ſibi ipſe ſolutionem præſtat, & nos ad emendationem exſtimulat.

c *Et dederunt ei unusquisque ovem unam, & inaurem auream unam.* Job. c. 42. 11.

SYMBOLUM XXXVI.

NAuta peritus ac ſolers non ſemper ad venti arbitrium navigat, quin potiùs illius beneficio navigii ſui vela ita novit diſponere, ut optatum portum teneat, atque adeò eodem omnino vento ad quamcunque è duabus oppoſitis placuerit partem, ſuam appellit navem abſque ullo itineris diſpendio.

† *Porque ſempre por via yrà direita,*
Quem do opportuno tempo ſe approveita.

At quando tranquillũ eſt cælum, velorum remorúmq; ſub-

† Cam. Luſ. Cant. I.

subsidio ipsum etiam ventum navigando superat. Non minori cum cura ac diligentia princeps Reipublicæ navim moderari debet in Imperii sui procelloso mari,

ad omnes tempestates gnaviter advigilando, ut iisdem prudenter juxta ac fortiter suo tempore & loco uti valeat. Naucleri officio fungitur, cujus fidei vita salúsq; omnium commissa est, neque ulla navis periculosior, quàm Corona exposita tot ambitionis procellis, tot scopulis hostium, tot populi tempestatibus. Magna industria Regis Sanctii, cognomento Fortis, opus fuit, ut adversus fortunam armaret sese, & regni sui jus in tuto poneret. In eo tota ferè consistit scientia politica, ut rectè discernere quis norit tempora, & iis uti; interdum enim citiùs in portũ tempestas devehit, quàm

mala-

malacia. Qui Fortunæ adversæ impetum novit frangere, prosperam eam facit. Qui cognito periculo, eidem cedit, & tempus indulget, illud superat. Ubi nauta animadverterit, fluctibus obsisti non posse, ab iis jactari se sinit, vela demittens; & quia resistentia vim potiùs vento adderet, exiguo aliquo utitur sinu, ut respiret aliquantulum navis, & sese supra fluctus elevet. Aliquid dare oportet periculis, ut ex iis emergere tandem liceat. Intellexerat Jacobus primus Aragoniæ Rex, Nobilium, populique contra se concitationem & odium; quia tamen nequaquam expediebat, importunè obnitendo novum furori isti robur adjicere, sed tempus potiùs aliquod ei concedere, donec suapte sponte defervesceret; uti rivulis accidit, qui sæviente aliquâ tempestate, subitâ aquarum inundatione altùm intumescunt, falli ultro se passus est, & tanquam in captivitate detineri, usque dum in pristinam quietem & serenitatem restituit omnia, & Regni habenis iterum potitus est. Simili prudenti moderatione usa est Regina Maria, † quando accommodando se Regni Proceribus, & ambitionibus eorum satisfaciendo Castellæ Coronam sartam tectam conservavit, in pupillari ætate filii sui Regis Ferdinandi quarti. Si nauta honori sibi duceret, tempestati non cedere, & contra eam vi & remis navem vellet impellere, actum de eo foret. Constantia non in eo posita est, ut intempestivè quis obluctetur; sed ut speret, atque ita toleret *a* periculum, ut tamen à Fortuna superari se non sinat. Gloria in ejusmodi occasionibus in eo consistit, ut quis evadat incolumis. Quod in illis vilitas animi videbatur, magnanimitas est postea, prospero successu coronata. Videns aliquando Rex Alphonsus *Sapiens Regno se privatum, spe fiduciáq; in Regis Marrocii subsidiis posita, supplex petere non dubitavit ab Alphonso Gusmanio sancti Luciferi Regulo, qui tum in aula Regis illius ob acceptas quasdam inju-

†Mar. hist. Hisp. l. 15. c. 1. *a Majori animo tolerare adversa, quàm relinqui*, Tac. l. 2. hist. *Mar. hist. Hisp. l. 14. c. 5.

injurias morabatur, ut earum oblitus,& veteris amicitiæ suæque avitæ nobilitatis memor, opem rebus afferret, pecuniámque & copias militares sibi in auxilium mittendi, Regi Marrocio auctor existeret Quæ literæ etiamnum in illustrissima & antiquissima illa Domo asservantur.

§. Veruntamen non debent Reges violentiæ subditorum cedere, nisi fortè in extremæ desperationis casibus : parum enim auctoritati suæ consulit, qui nimiùm sese demittit, & abjicit. Iis de familia Laræ nullam attulerunt quietem conditiones minùs decentes, † quas Rex Ferdinandus sanctus iis posuit, suâ coactus minorennitate. Neque Isabella reducere potuit Alphonsum Carrilinum Archiepiscopum Toletanum, tametsi Alcalam ultro ad eum ipsa inviseret. Solet, fateor, prudentia in extremis periculis omnes tentare conditiones, quas casus reddere potest possibiles. Magna animi fortitudo est & rationis vis, in ejusmodi occasionibus generosæ indolis spiritus cohibere, & necessitatem præsentem periculique magnitudinem cum eo, quod ad statum conservandum magis expedit, ad trutinam expendere. Nemo auctoritatis suæ magis retinens unquam fuit, quàm Tiberius, & dissimulavit tamen Lentuli Germanici audaciam, qui Germanicis Legionibus Præfectus scribere illi ausus fuit, etiam minis additis, ne sibi successorem mitteret, * *firmando velut fœdus, quo Princeps cæterarum rerum potiretur, ipse Provinciam retineret*, & qui antea suorummet filiorum æmulationem ferre non sustinuit, hunc tamen despectum toleravit. Non ignorabat, quanti periculi esset ejusmodi inobedientia, si foret impunita; verùm si se illi opponeret, † *reputabat publicum sibi odium, extremam ætatem, magísque famâ, quàm vi stare res suas.* Perparum subditi fortitudini deberent principis, cujus nutu gubernantur, si in adversa Fortuna necessitati illicò cederet;

deret;

† Mar. hist. Hisp. lib. 12. c. 5. * Tac. lib. 6. Ann. † Idem ib.

deret; parum item prudentiæ, si cùm illa superari nequeat, ei tamen se opponeret. Fortitudinem solertia & sagacitas moderari debet. Quod per vires non licet, ars & industria efficiant. Non minor gloria est evitare periculum, quàm illud vincere. Fugere illud, semper ignavia est. Expectare verò, aut ignorantia est, aut timoris confusio; desperare omnino vecordia. † *Fortes & strenui viri etiam contra fortunam insistunt.* Ad officium aut finem principis minimè pertinet de fluctibus apud Rempublicam leviter conqueri, sed illam in portum conservationis, salutisque deducere. Fortis sapientia illa censetur, quæ ex casibus adversis beneficium elicit; illa item, quæ contrà nitendo fines suos assequitur citiùs. * *Reges Domini rerum, temporúmque trahunt consiliis cuncta, non sequuntur.* Nulla est ædificii ruina, quæ fragmentis suis aliisque, quæ industria solet adjicere, non ad majorem fabricam possit assurgere. Nec ullus Status ita ab omni Fortuna desertus, quem conservare & erigere nequeat fortitudo, si prudentiam super eventibus vocet in consilium, iisque rectè uti noverit, aut certè eos in suum vertere commodum. Partiti inter se fuerant Regnum Neapolitanum Rex Ferdinandus † Catholicus, & Rex Franciæ Ludovicus duodecimus; cùmque probè intelligeret Magnus Dux in Coronæ circulo non nisi unum centrum esse posse posse, neque Imperium admittere socios, eam partem quæ ad Regem suum pertinebat, mox acquirere studuit, ut subortis postea offensarum difficultatibus, quas videbat fore inter ambos illos Reges, tantò esset expeditior, iisque deinde uti posset, ad vi ejiciendum (uti reipsa accidit) è divisa jam parte ipsum Regem Galliæ.

§. Vis aliqua inest in casibus; nos tamen hos aut majores facimus, aut minores, pro eo ac in iis nos gerimus. Ignorantia nostra Deitatem, & vim fortunæ tribuit, quia variis ejus mutationibus leviter nos finimus

† Tac. lib. 1. hist. * Livius. † Mar. hist. Hisp. lib. 27. cap. 9.

mus abripi. Si quoties illa temporum mutat vic nos mores mutaremus, & media, nequaquam tam f ret potens, neque nos Imperio ejus subjecti tantope Vestium formas immutamus cum tempore; a mum autem & mores immutare nolumus. Q demum vento peritus nauta pro sua navigatio non utitur? ut ille variat, ita hic sua vela, adeòq omnia ad propositum illi finem conducunt & dei viunt. Habitus pravos Naturæ nostræ exuere nol mus, quia aut amor proprius id vetat, aut non fir imprudentia, & postea casus incusamus. Antè desp rati cadimus animis, quàm rebus afflictis quæram remedium, & pertinaces aut incauti à desperatio nos sinimus opprimi. Nescimus in ærumnis superb am, iram, inanem gloriam, maledicentiam, aliáqu vitia deponere, quæ prosperitas in nobis aluit; nec facilè agnoscimus, quæ in statum illum tam infelice nos detruserunt. Omni momento, in omni negoti cum quocunque subditorum egerit princeps, à s ipso differre debet, & naturam immutare. Neque e in re magna scientia opus est: sed solùm disposition aliqua, ut se casibus accommodet, & prudentia, qu cos antè prospicere noverit.

§. Uti autem in fortuna improspera naufragium facimus, eò quòd affectuum & passionum vela con trahere nesciamus, & illi ad tempus cedere; ita etiam nobis ipsis & principibus exitium accersimus, dum imprudentes, & obstinati horum commoda, affectus passionésque commodis nostris, nostráque natura me tiri volumus: cùm fieri nequeat, ut Minister ad li beralitatem propensior, generosæ mentis sua consilia exequi possit, cùm principe avaro & te naci; aut Minister fortis & animosus, cum Prin cipe ignavo & timido. Agere oportet secundùm activitatem sphæræ Principis: is enim est, cui placere illud debet, quive probare illud habet, aut effectum dare. Peccavit ea in re Corbulo: nam in obsequic

cùm

m esset Claudii Principis pusilli & abjecti animi,
ulta audebat temere, quibus fieri non poterat ali-
r, quin prægravis illi esset, & *a* molestus. Zelus im-
udens in Ministris quibusdam erroris illius caussa
se solet, in aliis verò (quod frequentiùs evenit)
nor proprius, vanitas & cupiditas gloriæ, quâ pru-
ntes aliis videri cupiunt, & plurimùm posse, per-
de quasi per illos solos rem bene gerat Princeps;
ret verò, quoties aut se solo, aut aliorum opera
oliatur aliquid: atque adeò zeli specie occultos
bernationis defectus in apertum proferunt, & Prin-
ois existimationem violant, artes, quæ plerumque
ipsius Ministri postea redundant caput, dum gratia
incipis excidit. Qui rebus suis prospicere voluerit
eliùs, & suam stabilire Fortunam, velis remisque
giat affectationes ejusmodi, Principi & aliis nimiùm
antùm odiosas; plus obsequii præstet, quàm verbis
nificet; naturæ & conditioni Principis sese accom-
odet, ad gyrum rationis & officium eum revocando
sequii specie, & animi submissione, quieta cum
dustria, absque tumore & *b* arrogantia. Ruina for-
udinis & virtutis est, si constantiæ suæ nimiùm te-
ces sint, in eáque omnem existimationem collo-
nt; præmia item & dignitates iis præripiunt interim
i, qui ingenio & moribus varii, flectere sese nôrunt,
ad Principis naturam componere. His artibus ait
assus Poëta Aletum ad maximos Regni honores
assatum fuisse:

† *Mà l' inalzàro à i primi honor del Regno,*
Parlar facundo, e lusinghiero, e scorto,

M *Pieghe*

a *Cur hostem conciret? adversa in Remp. casura: sin pro-
erè egisset, formidolosum paci virum insignem, & ignavo
rincipi prægravem.* Tac. lib. 11. Ann. b *Vis consiliorum
nes Annium Bassum legionis legatum. Is Silvanum socor-
em bello, & dies rerum verbis terentem, specie obsequii re-
ebat, ad omniáque, quæ agenda forent, quieta cum industria
derat.* Idem lib. 3. hist. † Tass. can. 2.

Pieghe voli costumi, e vario ingegno
Al finger pronto, all' ingannare accorto.

Verùm id fieri non debet animo fallendi, uti Alei factitabat; sed ne quis seipsum in aulis imprudens perdat, aut ut Principi meliora præstare possit obsequ sunt enim nonnulli ita comparati, ut omnino nece sit, Ministrum naturam illorum induere, & quasi int illosmet ipsos subingredi, ut moveant sese, & agant a quid: * *neque* enim *alienis consiliis regi* se sinunt, *neq sua expedire* nôrunt. Atque adeò Principi suaderi n debet id, quod magis expedit, sed quod ratione m neris sui tenetur exequi. Vana fuerunt fortia illa co silia, tametsi optima, quæ dabantur Vitellio; nam cù ad exequendum deesset animus, surdis auribus e solebat accipere. Ministri quasi vela sunt, quibus Pri ceps navigat, quòd si ampla illa sint, navicula aute Principis exigua, & porrò laxari velint potiùs, quà contrahi, ejus se capacitati aptando, navem omnin demergent.

*Tac. lib. 3. hist. c *Surdæ ad fortia consilia Vitellio a res.* Idem lib. 3. hist.

SYMBOLUM XXXVII.

UT Princeps è tempestate emergat instructus d omnibus casibus, in quos illum Fortuna adver potest conjicere, Emblemate præsenti ante oculo propono electionem damni minoris, quando majo ra evitari nequeunt. Ita Nauclerus solet, qui ab omn salutis spe derelictus, obluctando tempestati, a dextrè illâ utendo, explorat litus, & navi terram pe tit, ubi si illa frangatur, vitam tamen & merces serva integras. Romanis laudi datum fuit, quòd saluti pro priæ consulerent, a quoties Fortunæ sese opponer non liceret. Fortitudo Principis non in resistend solùm consistit, sed in eo etiam, ut expendat peri cula

a *Validam & laudatam antiquitatem, quoties fortun contrà daret, saluti consuluisse.* Tac. lib. 11. Ann.

ula, & cedat minoribus, ſi majora ſuperari non oſſint. Etenim ſicuti prudentiæ eſt prævenire, a Fortitudinis & Conſtantiæ æquo animo tolerare

, quod Prudentia declinare non potuit. Qua in eximius planè fuit Rex † Alphonſus ſextus, in re- is ſecundis modeſtus, fortis in adverſis, ad o- nem eventum ſemper paratus. Inanis eſt illa gloria incipis, qui majori cum temeritate, quàm con- ntia animi eligit, mori potiùs in periculo gravio- , quàm in minori ſalvus evadere. Magis famam am in conſilium adhibet, quàm ſalutem publicam; ſi illud etiam ſit, quòd deſiat animus ad ſpernen- s opiniones Vulgi, qui temere & abſque notitia

† Mar. hiſt. Hiſp. lib. 10. c. 7.

casuum, ea quæ prudenter statuta sunt, improbat, & dum in periculo est, nollet effectui dari, quæ tam pe riculosa sunt, & violenta. Animus fortis videtur in terdum, & ignavia est : cùm enim fortitudo desit a sperandum in periculo, nos in illud ipsum turbati metus *b* conjicit. Quando fortitudinē Prudentia com itatur, considerationi locus est, & si in minori peri culo satis secura non sit, majus subire non veretu Metu emori debilitas animi est. Nulla major fortitu do, quàm quæ ab extrema necessitate *c* oritur. Reme dium nec sperare, nec desperare, ultimum rebus de speratis solet esse remedium. Sic navis interdum se vata fuit: nam cùm litus, quòd arenosum non esset, se cura petere non auderet, alto mari sese commisit, & vi fluctuum evasit incolumis. Periculum unum alteri us solet esse *d* remedium. Eò spectabant, ni fallor, i qui in conjuratione contra Galbam auctores ei erant ut primo mox furori *e* occurreret. Armis propugna bat Garsius Gomesius castrum Mundanæ Cæsarian (cui temporibus Regis Alphonsi Sapientis is præera Gubernator) & tametsi milites suos omnes aut inter fectos cerneret, aut vulneribus saucios; dedere ta men illud noluit, nec accipere conditiones quantum vis honestas ab Africanis sibi oblatas: horum enim fi dei non satis fidendum ratus, inter fidelitatis suæ bra chia occumbere gloriosè maluit, quàm inter hostile manus; & quod mortem illi allaturum videbatur, mi rè illi conciliavit animos hostium, qui tantam gene rosæ mentis constantiam & fortitudinem admirati, in jecto in castrum unco vivum inde extraxerunt, magn illum tractantes cum humanitate, curatis etiam vul neri

b *Timidos & ignavos ad desperationem formidine prope rare.* Tac. lib. 2. hist. c *Acerrima necessitas est, quam ul tima necessitas extundit.* Sen. d *Imminentium periculorum remedium ipsa pericula ratus.* Tac. lib. 1. Ann. e *Proinc intuta, quæ indecora: vel si cadere necesse sit, occurrendum dis crimini.* Idem lib. 1. hist.

eribus, quæ obsidione durante acceperat. Tanta vir-
atis vis est, ut ipsis etiam hostibus grata sit. Longè
luribus vitam fortitudo dedit, quàm metus. Nescio
uis Deus illam comitetur, qui eam è periculis eruat.
o tempore, quo Rex Ferdinandus sanctus Hispalim
mis cinxerat, Garsias Peresius Vargas civis Toleta-
us, & alius quidam, divulsi à cæteris ripam Bætis
uminis inambulabant, cùm ecce ex improviso se-
tem sibi Mauros equites imminere conspiciunt: mo-
et socius cedendum; Garsias tamen, ne turpi fugâ
gnaviæ ignominiam susciperet, diductâ casside, & lan-
eam manu vibrans, solus adversum progreditur; ho-
es cognito quis esset, & admirati imperterritum il-
ım animum, transire illum sinunt, & certamine abs-
nent: saluti nimirum fuit heroica illa fortitudo; nam
unà cum socio se dedisset in fugam, insecuti illum
uissent hostes, & captivum abduxissent. Animo so-
ato ac libero opus est ad examinanda pericula, quo-
d rumorem primùm, tum quoad eorum gravita-
em. Quoad rumorem quidem, nam ob distantiam
lerumque æstimantur majora; vulgus ad audita tre-
idat, & seditiosè cum augmento latiùs ea spargit ac
isseminat, exultans gaudio in malis suis propriis ob
asuum novitatem, aut quia præsentem gubernatio-
em improbat. Decet igitur, ut Princeps constantem
e gerat, & vanas ejusmodi apprehensiones auctori-
ate suá dissipet. Exemplo Tiberius docuit: quicquid
nim ferret rumor, de trium nobilissimarum Provin-
iarum Hispaniæ, Galliæ & Germaniæ defectione
pse tamen * *tantò impensiùs in securitatem compositus,*
eque loco neque vultu mutato, sed, ut solitum, per illos
lies egit: altitudine animi, an compererat modica esse, &
ulgatis leviora? Si Princeps semel succumbat formi-
lini, nil deinceps certi statuere poterit; † *quia in me-*
u consilia prudentium, & vulgi rumor juxta audiuntur.

† Mar. hist. Hisp. l. 13. c. 7. * Tac. l. 3. hist. † Idem
bid.

Uti Vitellio accidit in bello civili cum Vespasiano. Pericula imminentia ideo majora videntur, quia metûs horrore quodam ea vestit, & præsentia grandiora efficit; dúmque evitare ea cupimus, in alia incidimus, longè graviora, quæ tametsi longinqua appareant, vicina tamen postea experimur. Fallimur profectò, si putemus interjecto à nobis temporis spatio differri aut arceri ea posse. Multa evanuêre, quia ultro iis itum est obviam; contrà multa sese armárunt fortiùs adversus eos, qui ea fugere cogitabant, & reipsa periculum esse cœpit, quod antea sola fuerat imaginatio; quemadmodum Syriorum exercitui accidit in obsidione urbis f Samariæ. Plures periculi metus sustulit, quàm ipsum periculum. Quid vanus timor possit, ante annos paucos Madriti vidimus, in publico Taurorum certamine, quando subitò exortus rumor, de loci, ubi concurrebant, periculo, perculit aures civium, & ignoratâ caussâ omnes timebantur. Formidini fuga quorundam vires addidit, & quia rei certitudinem nolebant expectare, ideo multi mortem reperêre in iis ipsis mediis, quibus vitæ suæ consulere cogitabant; & sanè longè majus fuisset damnum, nisi constantia Regis Philippi quarti, in quem omnium conjecti erant oculi, immota ad commotionem popularem, & rumorem periculi, trepidantes subditorum animos erexisset. Nisi Princeps in rebus arduis & periculis vulgi metum coerceat, turbantur consilia, omnes præcipiunt, & nemo g exequitur.

§. Nimia etiam periculorum fuga caussa est sæpe, cur

f *Dominus sonitum audire fecerat in castris Syriæ, curruum, & equorum, & exercitus plurimi, dixerúntque ad invicem: Ecce mercede conduxit adversum nos Rex Israël, Reges Hethæorum & Ægyptiorum & venerunt super nos. Surrexerunt ergo, & fugerunt in tenebris.* 4. Reg. c. 7. 6 & 7. g *Quæ jusserat vetare, quæ vetuerat jubere mox, quod in perditis rebus accidit, omnes præcipere, nemo exequi.* Tac. lib. 3. hist.

cur Status funditus pereant. Suis certè, & Electorali dignitate spoliatus non fuisset Fridericus Comes Palatinus, nisi post Pragensem cladem alas ei addidisset timor, ut linqueret omnia; facilè enim aut Pragæ, aut alibi cum residuis copiis pedem figere potuisset, & cum Imperatore redire in gratiam, minus damnum, minúsque periculum eligendo.

§. Sæpenumero metus sub aliena specie ita rectè nos decipit, ut prudentiam existimemus, & constantiam pro temeritate habeamus. Nonnunquam dubii hæremus & ancipites, nec satis statuere possumus, quid agendum, & periculū inter impropius fit. Non timenda sunt omnia, neque semper tam maturâ deliberatione opus est; nam prudentiam inter & temeritatem egregia sæpe facinora designat Fortitudo. Magnus * Dux fluvium Lirim aliquando ingressus cum exercitu, magnâ rerum penuriâ laborare cœpit, adeò ut miles malè contentus dilaberetur; cúmque Centuriones auctores illi essent, ut receptui caneret, sic fertur respondisse: *Ego verò apud hunc animum statui, uno potiùs terræ passu potiri, ubi sepeliar, quàm retrogredi, etiamsi annos centum vitæ possem adjicere.* Heroica vox, dignâ fortitudine Viri tanti, & prudentiâ. Optimè nôrat, absque temeritate aliqua se in eo casu sperare non posse, sed expendens periculum ad armorum existimationem, quæ sola & unica ejus factionem sustentabat in regno, quod à successu expeditionis illius dependebat, omnia in aleam unius prælii dare maluit, & suam tueri existimationem, quàm absque ea regnum paulatim amittere. O quoties, quia ferrum non cohibetur tempori, in caussa sumus, cur vulnerum carcinoma grassetur longiùs.

§. Quædam pericula seipsis evanescunt; alia tamen augescunt per incuriam, atque adeo lentâ quasi febri conficiuntur regna, & intereunt. Quædam ignota prorsus sunt, & adversus ista satis caveri non potest, quia citiùs ingruunt, quàm parentur remedia.

* Mar. hist. Hisp. lib. 28. c. 5.

Alia nota sunt quidem, sed contemnuntur: & ab his plerumque pati solent negligentia, & confidentia nimia. Nullum periculum, quantumvis parvum aut exiguum, ideo sperni debet: tempus enim, & accidentia alia sæpe majus illud efficiunt, & fortitudo non tam in superandis, quàm in avertendis periculis consistit. Vivere in conspectu periculi, perinde quasi est, ac illud reipsa subire, & experiri. *Nemo mortalium juxta viperam somnos securos capit, quæ etsi non percutiat, certè sollicitat; tutius est perire non posse, quàm juxta periculum non periisse.*

§. Nec minùs fallere nos solet spes & fiducia, quam in aliena Clementia ponimus, quando ad declinandum unum periculum incidimus in aliud gravius, hostis nimirum arbitrio nosmet committendo. Contemplamur in eo generositatem veniæ, non vindictæ, aut ambitionis impetum. Dolore nostro & afflictione illius metimur misericordiam, & facilè nobis persuademus fore, ut ad remedium malis nostris adferendum commoveri possit. Cùm Jacobus tertius Majoricæ Rex viribus par non esset Petro quarto Aragoniæ Regi affini suo, qui nescio quo prætextu sceptrum illi eripere cogitabat, ejus sese commisit arbitrio, existimans hâc suâ demissione obtenturum se, quod armis non poterat; verùm plus in Rege illo dominandi libido potuit, quàm Clementiæ virtus, adeòque regno illum pariter & titulo regio exuit. Ita nos fallunt pericula, & majus esse deprehendimus interdum, quod tanquam minùs aliis elegimus. Nullum consilium securum, quod iis innititur principiis, quæ ab alieno dependent arbitrio. In eo nosmetipsi decipimus, quod putamus, nihil acturos alios, quod aut religioni, aut justitiæ, aut consanguinitati, aut amicitiæ, aut honori eorum proprio, & utilitati adversatur; neque advertimus, non semper ea facere homines, quæ magis è re ipsorum forent, aut quæ deberent; sed secundùm animi passiones potiùs, & prout ipsi intelligunt: atque adeò actiones illo-

rum

rum non ad amussim rationis examinandæ sunt solùm sed etiam ad malitiæ regulam, & experientiam injustitiarum & tyrannidum, quas passim Mundus exercet.

§. Pericula optimi sunt Principis magistri. Præterita docent curare præsentia, & futura prævenire: Aliena erudiunt, sed facilè è memoria excidunt. Propria damnorum signa quædam & cicatrices relinquunt in animo; uti & metum id, quod vim imaginatricem semel offendit. Cavendum igitur, ne ea omnino contemptus eradat aut oblivio, præsertim quando ex uno erepti periculo existimamus nos deinceps ab eodem fore liberos, aut certè si redierit, nobis non nociturum: etsi enim una aliqua circumstantia, quæ non facilè iterum evenit, pericula dissipet; aliæ tamen, quæ sæpe accidunt planè novæ, sic eorum augent gravitatem, ut superari nequeant.

SYMBOLUM XXXVIII.

A Natura manavit hæc universa rerum Respublica, & mixtorum Imperium, cujus supremam potestatem ipsa sibi vendicat, atque ut illud stabiliret firmiùs, & securiùs retineret, tantopere amari ab iis voluit, ut, licèt elementa pugnent inter se, admirabili tamē quodam consensu in conservationem ejusdem conspirarent. Brevi ruerent omnia, & dissolverentur, si odio haberent Naturam rerum principem ac dominam, quæ mutuis benevolentiæ & amoris vinculis, velut arctissimo quodam nexu illa jungit inter sese ac copulat. Amor iste est, qui terram suis libratam ponderibus sustinet, & circum illam cælestes orbes facit circumagi. Discant principes ab ista rerum conditarum Monarchia fundata in primo illarum, esse se, suósq; subditos tueri amoris beneficio, quæ fidissima est *a* custodia, quâ gaudere possunt:

a *Corporis custodiam tutissimam esse putatum, in virtute amicorum, tum in benevolentia civium esse collocatam.* Isoc. ad Nic. Claud.

Non sic excubiæ, non circumstantia tela,
Quàm tutatur amor.

Unum inexpugnabile munimentum, amor civium. *Ea

de caussa apes Regem legunt absque aculeo, quia armis non indiget, qui amari debet à subditis. Nequaquam vult Natura, ut lædere possit is, cujus est moderari Rempublicam, ne odio illi sit, & se perditum eat. *El mayor poderio, e mas cumplide* (ait Rex Alphonsus * in quadam lege) *que el Emperador puede aver de fecho en su senorio, es quando el ama à su gente, e es amado della.* Corpus defendit caput, quia charum hoc habet, ob directionem suam & conservationem: si illud non amaret, non objiceret brachium, ut ictum venientem exci-

* Sen. de clem. l. 1. c. 19. * L. 3. tt. 1. p. 2.

excipiat. Quis sese periculis offerret, nisi suum diligeret Principem? Quis coronam ejus tutaretur ac defenderet? † Totum Castellæ regnum Henrico Trastamaræ Comiti contra Regem Petrum Crudelem auxilio adfuit, quia ille in amore, hic odio erat omnibus. Initium primum eversionis Regnorum, & mutationum in Rebuspublicis odiū est. Incurrerunt in hoc apud subditos suos Reges Ordonius & Froyla * secundus, unde inviso jam Regum nomine Castella Reipublicæ formam induit, diviso inter duos Judices Imperio, quorum alter paci præesset, alter militiæ. Lusitania nunquam adversus Reges suos arma sumpsit, nec ab eorum descivit obedientia, quia sincero amore eos complectitur; quòd si aliquando unum exclusit, & admisit aliū, ideo fuit, quia unum charum, alterum ob malam gubernandi rationem habebat odio. Jacobus primus Aragoniæ Rex † Alphonso Sapienti suadebat, amari potius optaret, quàm timeri à subditis, & Ecclesiasticorum ac vulgi sibi pararet studia, ut tantò majori cum robore Nobilitati se posset opponere. Quod consilium si fuisset secutus, Coronam non perdidisset. Simul ac Nero amari desiit, conjurationes contra eum fieri cœperunt, id quod in faciem illi exprobravit Subrius Flavius: * *Nec quisquam,* ajebat, *tibi fidelior militum fuit, dum amari meruisti. Odisse cœpi, postquam parricida matris, & uxoris, auriga, histrio, & incendiarius extitisti.* Majestas & potentia Regis non in suamet ipsius persona consistunt, sed in affectu & voluntate Subditorum. Si isti malè affecti sint, quis hostibus se objiciet? Pro sua conservatione populus Rege indiget, sed illam sperare non potest ab eo, qui invisum & odiosum se reddit. Prudenter sanè hoc præviderunt Aragonii, quando evocato ad sceptrum † Petro Athaресio Domino Borgiæ, à quo descendit Illustrissima & Antiquissima Domus Ducum Gandiæ, pœnitentiâ postea ducti, Regem eum

† Mar. hist. Hisp. * Mar. hist. Hisp. lib. 8. c. 3. † Mar. hist. Hisp. lib. 13. c. 20. * Tac. lib. 15. Ann. † Mar. hist. Hisp. lib. 10. c. 15.

habere noluerunt, eò quòd viderent antè etiam, quàm eligeretur in Regem, se asperiùs & minùs benevolè ab eodem tractari. † Contrà ac fecit Ferdinandus primus Aragoniæ Rex, qui benevolentia & amore omnium sibi in illo Regno devinxit animos, uti & in Castella eo tempore, quo habenas illius moderabatur. Multos Principes periisse vidimus, quòd timerentur, nullum adhuc, quòd amaretur. Curandum itaq; Principi, ut à subditis diligatur, & formidetur ab hostibus: nisi enim id fiat, tametsi victor evadat, illorum tamen manibus tandem morietur; id quod Bardano Persarum Regi *b* accidit. Amor & reverentia sociari possunt, non item amor & servilis metus.

* *Quem metuunt, oderunt,*
Quem quisque odit, periisse expetit.

† *Nec quenquam à multis metuendum esse arbitror, quin ad eum ex multis formido recidat.* Quæ major infelicitas, quàm imperare iis, qui per metum parent, & corporibus dominari, non animis? Illud inter Principem justum, & tyrannum interest, quòd ille armis utatur ad tuendos in pace Subditos; hic verò, ut suæ adversus illos securitati consulat. Si vires & potentia Principis invisi tenues sint, periculo apud Subditos sunt expositæ; si magnæ, multò etiam ampliùs: quò enim metus est major, eò majori cum sollicitudine saluti suæ prospicere satagunt; tanquam qui verentur, ne unà cum Majestate augescat ferocitas, quomodo in Bardano Persarum Rege videre fuit, qui *ingens gloriâ, atque eò ferocior, & subjectis intolerantior* extitit. * Attamen si non periculi caussa, ob gratitudinem saltèm cavendum Principi, ne metuendus sit iis, à quibus habet, quod Principis fungatur officio. Quare indignissima fuit illa vox Imperatoris Caligulæ;

† Mar. hist. Hisp. l. 20. c. 8. b *Claritudine paucos inter senum Regum, si perinde amorem inter populares, quàm metum apud hostes quæsivisset.* Tac. l. 11. Ann. * Enn. † Sal. lust. * Tac. l. 11. Ann.

gulæ; *Oderint, dum metuant*; perinde atque Imperii securitas in metu consisteret: † immo *nulla vis imperii tanta est, quæ premente metu potest esse diuturna.* Et tametsi dixerit Seneca: * *Odia, qui nimium timet, regnare nescit: Regna custodit metus*; tyrannica tamen vox est, aut certè intelligi debet de timore illo vano, quo laborare solent interdum Principes, etiam cum æqua præcipiunt, ne scilicet fortè offendant alios, quod utique perniciosum est, & auctoritati eorum, ac potentiæ haud parum derogat. Regnare non poterit, qui constans & fortis non fuerit in contemnendo improborum odio, quòd conserventur boni. Nec mitigatur Caligulæ sententia ex eo, quod sustulit & adjecit Imperator Tiberius dicendo: *Oderint, dum probent.* Etenim nulla illius probatur actio, qui aliis odio est. Omnia improbat, & in deteriorem partem interpretatur odium. † *Inviso semel Principe, seu bene, seu malè facta premunt.* Tyranno necessarium videtur, subditos metu continere, quia Imperium ejus violentum est, & sine violentis medicis diu conservari non potest, cùm desint duo illa Naturæ & obsequii vincula, quæ teste Rege Alphonso Sapiente, * *son los mayores debdos, que Ome puede aver con su Senor. Ca la Naturaleza le tiene siempre atado para amarlo en o yr contra el, e el Vasallaje para servirle lealmente.* Et cùm Tyrannus satis sciat sine funiculis istis sincerum inter ipsum & Subditos suos amorem esse non posse, per vim etiam obtinere contendit, ut operetur metus, quod naturalis aliàs affectus deberet efficere, & sicut *semper* † *præsumit sæva perturbata conscientia*; ita eadem exercet quoque in alios. Funesta tamen Tyrannorum omnium exempla abundè docent, quàm medium illud parum diuturnum sit. Tametsi verò per multas ætates solo pœnè metu conservatum vidimus Imperium Turcicum, Moscovitarum, & Tartarorum, in comparationem tamen venire non debent Natio-

† Cicero. * Seneca. † Tac. lib. 1. hist. * L. 23. tt. 15. p. 2. † Sap. 17. 11.

nes istæ immanitate barbaræ,& tam asperis moribus, ut belluinam potiùs præ se ferant naturam,quàm humanam:quippe quæ pœnis magis, quàm ratione duci soleant; quamobrem absq; illis coerceri non possent, sicut nec absque vi aliqua & metu domari possunt belluæ. Veruntamen animi generosi ad obedientiam & fidelitatem vi aut fraude cogi se non sinunt,sed sinceritate & ratione induci volunt. *E porque* (ait Rex Alphonsus sapiens) *las nuestras Gentes son leales, e de grandes corazones: por eso an menester, que la Lealtad se mantenga con Verdad, e la Fortaleza de las veluntades con Derecho, e con Iusticia.*

§. Solet principem inter & Subditos esse inclinatio quædam,& consensio naturalis, quæ amabilem illum reddit,absq; eo quòd aliâ diligentiâ opus sit: fit enim nonnunquam, ut ametur etiam princeps, qui odium merebatur,& contra. Et licèt seipsis facilè sui amorem concilient eximiæ tum animi,tum corporis virtutes ac dotes;id tamen non semper præstant, nisi eas comitetur grata quædam benignitas,&suavitas oris exterior, quæ mox per ipsos oculos,velut animi fenestras,præstantiam interiorem foràs exhibeat, & affectum aliorum blandè sibi devinciat. Præterquam quòd facilè accidat, ut aut casus aliquis, quem prævertere non licuit, aut sinistra aliqua apprehensio hoc gratiæ&amoris vinculum inter principem &subditos ita dissolvat, ut iterum coalescere deinde nunquam possit. Multum tamen ea in re poterit artificium &industria ritè gubernandi, cum satisfactione & Vulgi & Nobilitatis, si princeps nimirum omnes caveat occasiones, quæ irritare illum queant,& sic in omnibus agat,ut bona de regimine ipsius nascatur opinio. Quia verò sparsim in hoc libro traduntur media, quibus subditorum benevolentia conciliari potest, illud solum nunc dico, ad illam obtinendam valere plurimùm Religionem, Justitiam & Liberalitatem.

§. Cæterùm, quia sine aliqua timoris specie amor in contemptum facilè verteretur, & hebesceret acies auctori-

auctoritatis *c* regiæ. Subditis apprimè convenit metus ille, qui ex reverentia & veneratione nascitur; non is, qui è periculo ob tyrannides, aut injustitias. Principem ideo fieri formidabilem, quia aut nihil tolerat indignum, aut conservat Justitiam, aut vitia detestatur; tantopere expedit, ut absq; isto subditorum metu diu semetipsum tueri nequeat: omnes enim naturâ libertatem appetunt, & pars hominis inferior rationis detrectat imperium, nec aliter quàm metu se sinit corrigi. Debet itaque princeps ita edomare subditos, uti domari solet pullus equinus (figura præsentis Emblematis) cui manus eadem, quæ popismate eum demulcet, & jubas pectit, virga etiam minitatur. In arca tabernaculi Virga simul & Manna asservabantur, ad significandum opinor, in principe severitatem & benignitatem jungi debere. Solatio erant Davidi virga pariter & baculus Dei: si enim illa infligebat verbera, hic eundem *d* sustentabat. Cùm Deus in monte Sinai populo Israëlitico legem Decalogi daret; fulguribus de cælo & tonitruis illum territabat, & musicâ simul ac harmoniâ cælesti *e* deliniebat. Utrumque opus est, ut subditi in cultu & amore constantes persistant. In id ergo incumbat princeps, ut amari se faciat pariter, & timeri: curet, ut se ament tanquam subditorum conservatorem; ut metuant tanquam animam legis, à qua salus omnium & fortunæ dependent: ut se ament, propter præmia; ut se metuant, propter pœnas; ut se ament, quia adulationes in aurem non vult admittere; ut se metuant, quia non tolerat licentiam nimiam: ut se ament, ob suam benignitatem; ut se metuant propter auctoritatem: ut se ament, quia pacem promovet, ut se metuant, quia ad bellum paratus est. Eâ ratione, ut boni

c *Timore Princeps aciem auctoritatis suæ non patitur hebescere.* Cic. 1. Cat. d *Virga tua, & baculus tuus, ipsa me consolata sunt.* Ps. 22. 4. e *Et ecce cœperunt audiri tonitrua, ac micare fulgura, & nubes densissima operire montem: clangórque buccinæ vehementiùs perstrepebat.* Exod. 19. 16.

boni Principem amando habeant, quod metuant in illo, improbi verò eundem metuendo, habeant in eo, quod diligant. Timor iste tam necessarius est ad sceptri conservationem, ac noxius ac periculosus is, qui è superbia, injustitia, & tyrannide Principis nascitur, quia adducit in *f* desperationem. Unus ad libertatem aspirat, etiā cum Principis ruina, confringente Deo *g* virgā eorum, qui nimis asperè dominantur: alter verò cavere studet indignationem ejusdem, & pœnam, rationi se conformando. Ita loquitur Rex Alphonsus Sapiens: † *Otro si lo deben temer como Vasallos à su Senor, aviendo miedo de fazer tal yerro, que ayan à perder su amor, e caer en pena, que es manera de servidumbre.* Timor iste eodem partu cum amore nascitur: neque enim amor esse potest absque metu perdendi rem amaram, attentus semper, ut in ejus gratia se conservet. Quia tamen non æquè est in potestate Principis, ut ametur, ac ut metuatur, ideò meliùs est securitatem suam in hoc timore fundare, quàm in solo amore, qui utpote voluntatis proles inconstans est & varius, neque ullæ blandiendi artes sufficere possunt ad effectus omnium conciliandos. Illum Principem magnum ego Gubernatorem existimaverim, quem vivum timuerint subditi, amaverint mortuum, quomodo factum Regi Ferdinando Catholico: nam si amatus non fuerit, sufficiet æstimari illum, ac metui.

f *Ita agere in subjectis, ut magis vereantur severitatem, quàm ut sævitiem ejus detestentur.* Colum. g *Contrivit Dominus baculum impiorum, virgam dominantium, cadentem populos in indignatione.* Isa. 14. 5. & 6. † l. 15. tt. 13. p. 2.

SYM-

SYMBOLUM XXXIX.

IN numiſmate quodam antiquo fulgur inſcriptum cernitur ſupra aram, ad ſignificandum, Principis ſeveritatem debere cedere precibus. Symbolum oculis moleſtum, quia punitionis fulgur ſic ad vivum exprimitur, & tam veniæ proximum, ut metus ipſam pœnè ſpem benignitatis aræ in deſperationem adducere poſſe videatur. Et quamvis deceat interdum, ut vultus Principis, cui reus de genibus ſupplicat, præ ſe ferat eodem tempore, & terrorem Juſtitiæ, & Clementiæ ſuavitatem; id tamen non ſemper expedit: eſſet enim contra Spiritûs S. monitum, qui vult, ut ex ejus facie Vita *a* & Cle-

a *In hilaritate vultus Regis, vita: & clementia ejus quaſi imber ſerotinus.* Prov. 16. 15.

& Clementia eluceant. Ea propter in præsenti Emblemate fulguris loco Vellus aureum supra aram colloco, quod primus introduxit Philippus Bonus Burgundiæ Dux, non pro insignibus (ùt multi existimant) fabulosi velleris Cholchici, sed pellis illius, seu velleris Gedeonis, quod solum, in signum victoriæ, arentibus circum agris rore de cælo *b* madebat. Quo Symbolo mansuetudo exprimitur & benignitas, quemadmodum eandem significat Agnus immaculatæ illius Hostiæ Filii Dei oblati pro mundi salute. Victima est Princeps laboribus & periculis quasi sacrificio destinata pro communi subditorum suorum utilitate. Pretiosum vellus, dives rore, & aliis cæli bonis: in illo habeant oportet quovis tempore, quo siti suæ faciant satis, & remedium rebus suis afflictis inveniant; semper affabilis sit, sincerus semper, & benignus erga illos; quo plus efficiet, quàm severitate. Mox arma posuerunt conjurati, cùm placidum Alexandri vultum intuerentur. Augusti serenitas manus Galli illius cohibuit, qui eum ex Alpibus dare volebat præcipitem † Rex Ordonius primus ita modestus fuit, ac suavibus moribus, ut subditorũ animos mirè sibi devinxerit. Regem Sanctium hujus nominis tertium cognominarunt Desideratum, non tam ob brevem ejus vitam, quàm benignitatem Aragonii ad coronam admisère Infantem Ferdinandum Regis Martini Nepotem, capti suavitate morum, quâ excellebat, * *Comitate & temperantia nulli invisa.* Satis per se ipsam gravis est, & odiosa obedientia; Princeps asperitatem ne addat, hæc enim lima esse solet, quâ libertas naturalis servitutis catenam dissolvit. Si Principes tempore adversæ fortunæ comitate & mansuetudine sibi utendum existimant, ut illam corrigant, quidni etiã utantur in prospera, ut hanc conservent? Vultus principis benignus dulce quoddam in animos est imperium, & dissimu-

b *Ponam hoc vellus lanæ in area; si ros in solo vellere fuerit, & in omni terra siccitas, sciam, quòd per manum meam, sicut locutus es, liberabis Israël* Judic. 6. 37. † Mar. hist. Hisp. l. 7. c. 16. * Tac. l. 11. Ann.

simulatio dominatûs. Funiculi Adam, quibus corda attrahi dixit Oseas *c* Propheta, mores sunt humani & suaves.

§. Benignitatis nomine non hîc eam intelligo, quæ ita vulgaris est, ut contemptum pariat, sed quæ gravitate quâdam, & auctoritate ita suaviter condita est, ut amori in subdito locus sit, stipatâ tamen reverentiâ & veneratione: nam si hæc desit, amor facilè in nimiam vertitur familiaritatem, & æqualitatem affectat. Quòd si illud Majestatis *d* augustum non conservetur, nihil inter Principem & subditum intererit discriminis. Oportet igitur, ut & personæ cultus (quemadmodum alibi diximus) & comis gravitas regiam dignitatem sustineant: neque eam ego probare possum, si Princeps ita se familiarem faciat omnibus, ut de illo dici possit, quod de Julio Agricola qui erat [†] *cultu modicus, sermone facilis, adeò ut plerique, quibus magnos viros per ambitionem æstimare mos est, viso aspectóque illo, quærerent famam pauci interpretarentur.* Nam quod vulgare est & commune, mirari nemo solet; ex admiratione autem reverentia nascitur. Aliqua gravis severitas oportet ut è Principis ore emicet, & extraordinarium aliquid in tota corporis habitudine, & incessu regio, quæ supremæ potestatis indicium sit; severitate tamen & suavitate ita contemperatis inter se, ut amorem & venerationem, non metum in subditis *e* concilient. Sæpius in Gallia ferrum audaciùs sæviit in Majestatem regiam, ultrà quàm par erat familiarem. Neque affabilitas auctoritatem diminuat, neque amorem *f* severitas; id quod in Agricola admiratus fuit Cornelius Tacitus, & col-

c In funiculis Adam traham eos, in vinculis charitatis. Os. c. 11. 4. *d Comitas facile faustum omne atterit, & in familiari consuetudine ægrè custodias illud opinionis augustum.* Herod. l. 1. [†] Tac. in vita Agric. *e Et videri velle non asperum, sed cum gravitate honestum, & talem, ut eum non timeant obvii, sed magis revereantur.* Arist. Pol. l. 5. c. 11. *f Nec illi, quod rarissimum est, aut facilitas auctoritatem, aut severitas amorem diminuit.* Tac. in vita Agric.

& collaudavit hoc nomine Titum Imperatorem, qui † *ut super fortunam crederetur, decorum se promptúmque armis ostentabat, comitate & alloquiis officia provocans, ac plerumque in opere, in agmine gregario militi mixtus, incorrupto Ducis honore.* Eo modo Princeps componat vultum, ut servando auctoritatem is alliciat: ut gravis videatur, non asper nimiùm: ut animos erigat, non ad desperationem adducat, suaviter semper & decorè subridens aliquantulum, cum verbis benignis, & graviter gratiosis. Sunt, qui Principes se non credant, nisi mores quosdam inconditos præ se ferant, & asperitatem in verbis, in fronte, & motu corporis, præter communem aliorum hominum consuetudinem; perinde ac pictores imperiti, qui artificium & perfectionem Colossi in eo existimant consistere, ut maxillas habeat inflatas, labia eminentia, pendentia supercilia, inversos & contortos oculos.

* *Celsa potestatis species non voce feroci,*
Non alto simulata gradu, non improba gestu.

Tam terribili aspectu erat Assuerus Rex, ut ingressa ad ejus alloquium Regina Esther *g* animo linqueretur: atque ut ad se rediret, necesse fuit, ut spiritu Regis divinitus in mansuetudinem *h* converso, sceptrum, tangere juberetur, ut videret, non esse nisi truncum deauratum, & hominem *i* non visionem, qualem sibi fuerat *k* imaginata. Si istud in Regina efficere potuit Majestas nimiùm severa & incondita, quid non faciet in homine aliquo pauperculo, & afflicto? Sacræ paginæ Principem appellant *l* Medicum immo

† Tac. lib. 5. hist. * Claud. g *Erátque terribilis aspectu. Cúmque elevasset faciem, & ardentibus oculis furorem pectoris indicasset, Regina corruit.* Esth. 15. 9. & 10. h *Convertítque Deus spiritum Regis in mansuetudinem.* Ibid. vers. 11. i *Accede igitur, & tange sceptrum.* Ibid vers. 14. k *Vidi te Domine quasi Angelum Dei, & conturbatum est cor meum.* Ibid. vers. 16. l *Non sum Medicus, nolite me constituere Principem.* Is. c. 3. 7.

immo *m* Patrem; sed nec ille ægrum curat, nec hic filium gubernat inhumaniter.

§. Quòd si ex occasione interdum conturbata frons Principis nubibus obducetur contra subditum, talibus in reprehensione utatur verbis, ut virtutes ejus collaudet primùm, & deinde turpitudinem delicti ei ponat ob oculos, atque ita generosum illi pudorem incutiat, siquidem ad virtutis lucem vitii umbra apertiùs sese prodit. Cavendum quoque, ne reprehensio tam gravis sit & publica, ut perditâ jam existimatione, subdito ampliùs integrum non sit eandem reparare, néve in delicto obstinet animum. Commisceantur ergo inter se ira & benignitas, pœna & præmium; quomodo in vellere aureo annuli nectuntur silicibus, & inter illos in medio flammæ igneæ, ad significandum cor Principis pyriti vel silici debere esse simile, quod iræ suæ scintillas teneat abditas, ne cui temere noceant; ita tamen dispositum, ut si fortè à quopiam offendatur, aut afficiatur injuria, in vindictæ aut justitiæ flammas exardescat; non tamen ita pronas in executionem, quin rorem velleris unà in promptu habeat ad extinguendas illas, aut saltèm moderandas. Ezechiæ dicebat Deus: † *Ut adamantem, & ut silicem dedi faciem tuam*; per hunc justitiæ constantiam, per illum verò ignem pietatis symbolicè innuens.

§. Quòd si Princeps naturam suam asperam & inhumanam donare nequeat, benignam saltèm alat familiam, quæ vicem illius suppleat, benevolè eos accipiendo, qui negotiorum caussa ad aulam ipsius invisunt. Sæpe amatur Princeps, aut odio habetur ob suos domesticos. Multùm equidem celare possunt & tegere (ùt alibi diximus) asperos Principis sui mores, si prudenter eos mitigare noverint, aut excusare cum gratia.

§. Nationes quædam Majestatem regiam, dum audientiam concedit, post vela & cortinas abdunt, ut nun-

m *In judicando esto pupillis misericors, ùt pater.* Eccl. c. 4. 10. † Ezech. 3. 9.

ut nunquam oculis coràm videatur à populo. Mos inhumanus Regibus, crudelis ac barbarus subditis, si quando in manibus non licet, ne in præsentia quidem sui principis solatium invenire possint. Poterit secessus ille magis metuendum reddere principem; magis amabilem efficere nunquam poterit. Per oculos & aures amor sese in cor penetrat. Quod nec visu, nec auditu percipitur, amari non solet. Si Princeps oculis se subducat, & linguæ; necessitatibus subditorum se subtrahit, earúmque remedio. Lingua instrumentum facile est, quia animos omnium conciliare debet. Ne illam duram & intractabilem princeps faciat. Quia lingua breviori fuit, & impeditiori Rex Joannes primus† faventes Lusitanos habere non potuit, cùm coronam illam post obitum Regis Petri deposceret.

§. Non sufficit Principem per libellos supplices expedire negotia, quia in illis animi sensa satis explicari non possunt, cùm illos nec suspiria comitentur, nec actiones aliæ, quæ ad commiserationem animum solent inflectere: lacrymas siccas hominis afflicti exhibent solùm, nec Principem commovent.

§. Ædium sacrarum portæ semper patent, pateant & illæ palatiorum, quia *Principes instar Deorum sunt*, * & tanquam aræ (uti diximus) ad quas precibus suis in afflictione recurrit populus. Turpe sanè videretur, si militi alicui, qui in aula negotium haberet, faciliùs foret hostilem Sarissarum rumpere aciem, quàm penetrare ad audientiam per hastas custodiæ Helvetæ vel Germanicæ, velut armatas Echeneïdes, quæ nec flectuntur precibus, nec ullis benevolentiæ signis moveri solent. *Sinite, ad me accedant homines* (dicere solebat Rudolphus Imper.) *neque enim ideo Imperator sum, ut inclusus in arca delitescam,* Secessus ille ab aspectu hominum ferocem efficit animum. Nam † *etiam fera animalia, si clausa teneas, virtutis obliviscuntur.* Animus ad gubernationem attentus, & communicatio frequens cum

† Mar. hist. Hisp. l. 18. c. 7. * Tac. l. 3. Ann. † Idem l. 4. hist.

cum aliis mansuefaciunt mores, & amabiles reddunt. Quemadmodum falcones, ita cicurantur principes, assiduâ in negotiis vigilantiâ, & conspectu hominum. [t] Ramirus III. Legionis Rex regni subditos rebelles expertus est, quòd ipse nimis asperis esset moribus, & petentibus aures ægrè concederet. Rex Ferdinandus sanctus nemini cuipiam illas denegabat, quin promiscuè licebat omnibus usque ad intima penetrare conclavia, & coram, quæ vellent, exponere. Tribus diebus quot hebdomadibus audientiam dabant publicam Reges Alphonsus duodecimus, & Henricus tertius; Reges item Catholici, Ferdinandus & Isabella. Natura oculis & linguæ posuit ostia, aures autem voluit esse apertas, ut omni horâ ad audiendum paterent; quare ne claudat eas princeps, sed benignè audiat. Præmio soletur, aut spe saltèm: hæc enim pars quædā satisfactionis esse solet, quâ fovetur meritum. Non utatur semper formulis ordinariis, & generalibus responsis: hæc enim dantur omnibus, satisfaciunt nemini; nec parum affligit mœrentem animum, si responderi sibi videat, quod nôrat jam antè; quòdve priùs etiam, quàm proferretur, ad supplicis aures pervenerat. Non semper Princeps audiat, roget [n] interdum: nā qui non sciscitatur, de re plenè cognoscere vix potest. Inquirat igitur, ut statum caussæ penitùs perspiciat. Audientia institutio esse debet, non sola præsentia, ita illam largiti sunt Rex Ferdinandus sanctus, Rex Alphonsus Aragonius, Rex Ferdinandus Catholicus & Imperator Carolus quintus; quos ideò charos & in honore habuerunt subditi, & æstimarunt exteri. Nunc sicuti decet, ut audientia facilis sit, ita & negotiorum expeditio: nemo enim opitulari censetur, qui opem nimiùm differt. Sunt tamen negotia quædam sic comparata, ut meliùs sit, tempus errorem detegere, quàm si Princeps aut ministri id faciant: plerique enim omnes, qui negotiantur in aulis, etiam falsa aliquâ spe ad tempus lactari

[t] Mar. hist. Hisp. n *Audi tacens simul & quærens.* Eccl. 32. 12.

lactari malunt, quàm sic dimitti è vestigio, ut nihil porrò obtineri posse *o* intelligant; id quod in aulis prudenter constitutis industria propria animadverti solet, non dici ab aulicis.

§. Illud ego non probo, si Princeps in plateis & compitis publicis nimis frequens *p* compareat: nam primùm quidem admiratur eum populus, deinde curiosiùs observat, demum planè fastidit. Quod rariùs incurrit in oculos, in majori est *q* veneratione. Despiciunt oculi, quod jam opinio vulgare fecit. Non expedit plebem eò scientiæ progredi, ut discernere valeat, num catena servitutis, quâ tenetur, aurea sit, an ferrea, dijudicando dotes & naturam Principis, † *cui major è longinquo reverentia.* Nationes quædam in vitio ponunt, si Princeps facilè spectandum se aliis præbeat, aut familiaris sit, & humanus. Aliis severitas & secessus ab hominum consortio displicet, malúntque Principes comes esse & affabiles, uti Lusitani, & Franci. Extrema in utroque periculosa sunt, & moderari ea facilè poterit, qui in actionibus suis, & gubernandi ratione meminerit, Principem se esse juxtà ac Hominem.

o *Nulla in audiendo difficultas, nulla in audiendo mora, audiuntur statim, dimittuntur statim.* Plin. in Pan. p *Nam continuus aspectus minùs verendos magnos homines ipsâ societate facit.* Liv. q *Arcebantur conspectu, quo venerationis plus inesset,* Tac. lib. 4. hist. † Tac. lib. 1. Ann.

SYMBOLUM XL.

SAcræ literæ Principes *a* montium nomine indigitant; alios verò colles appellant, & valles. Isthæc comparatio varias inter jam dicta similitudines

a *Montes Israël audite verbum Domini Dei. Hæc dicit Dominus Deus montibus, & collibus, rupibus, & vallibus.* Ezech. 6. 3.

es complectitur. Enimvero Montes inprimis sunt rræ Principes, quia cœlo proximi, & superiores reliquis omnibus naturæ operibus; tum etiam propter

eralitatem, quâ è penitissimis suis visceribus fon- perenniter manantes suppeditant, quibus sitien- agros & valles irrigant, ac viridi vestiunt gramine, loribus: illa enim virtus Principum est propria; uidem per hanc propiùs, quàm per ullam aliam nceps accedit ad Deum, † *qui* semper *dat omnibus uenter.* Cum hac obedientia promptior est: nam *erces ab eo, qui jubere potest, vim necessitatis affert.* bens sese alteri subjicit, qui beneficia accipit. Caro- Navarræ Rex, quòd beneficus esset ac liberalis, ab

N omni-

Jac. 1. 5. * Tac. lib. 14. Ann.

omnibus amari meruit, Nobilis cognomentum a
ptus. Potuit Rex Henricus secundus animo suo ge
roso obliterare sanguinem profusum Regis Petr
fratris, & jus suum ad coronam ab injuria vindic
Quid non possit Majestas munifica? ad quæ non o
get sceptrum *b* aureum? Etiam tyrannis dissimul
& toleratur in Principe, qui largus esse didicit, p
sertim si plausum vulgi obtinuerit, succurrendo
cessitatibus publicis, & remunerando personas b
meritas. Hæc virtus meo quidem judicio, Tibe
conservavit Imperium, quia solam illam semper
tinuit, cùm cæteras exueret. Veruntamen nihil perni
sum magis in eo, qui imperat, quàm * *liberalitas & s
plicitas, quæ ni adsit modus, in exitium vertuntur.* † *
bien està* (verba sunt Regis Alphonsi Sapientis) *la li
ralidat à todo Ome poderoso, e senaladamente al Rey, qua
usa della en tiempo, que conviene, e como debe.* Garsias S
ctius, cognomento Tremulus, Navarræ Rex eadem
beralitate subditorum à se abalienavit animos, qu
os allecturum se speraverat, quia ut esset, unde lar
retur, exactionibus & tributis utebatur. Profusio
mia propè à rapina abest, aut tyrannide: ubi enim
*Ærarium ambitione exhauserimus, per scelera supplend
erit.* † *El que dà mas de lo que puede* (ait Rex Alphon
Sapiens) *no es Franco, mas es gastador, e de mas ar và por
erza à tomar de lo ageno, quando lo suyo no le compliere, e s
la una parte ganarè Amigos, por lo que les diere, de la otra s
le an Enemigos à quien lo tomare.* * Huic malo cavend
Regem Henricum quartum de nimia stipendioru
multitudine admonuit Didacus Arias, supremus æ
rii Præfectus, addiditque contrahendum videri fam
lorum numerum, & salaria iis persolvi solita, qui a
munera sua non ritè obibant, aut jam ad ea non a
pli

b *Multi colunt personam potentis, & amici sunt dona tr
buentis.* Prov. 19. 6. † Tac. lib. 1. Ann. * Idem l. 3. hi
† lib. 18. tt. 5. p. 2. * Idem l. 2. Ann. † lib. 18. tt. 5. p.
* Mar. hist Hisp. l. 22. c. 19.

liùs erant idonei. Cui ille sic fertur respondisse: *Et ro, si Arias essem, majorem pecuniæ quàm liberalitatis ra-onem habendam ducerem: tu statui tuo consentanea loque-s; ego verò faciam, quod Regem decet, nec paupertatem ve-or, aut inopiam, nova tributa imponendo. Regis est dare, & minatum suum metiri, non particulari, sed communi be-ficio, qui verus divitiarum fructus est: quibusdam largi-, quia boni sunt; aliis, ut ne sint mali.* Dignissima Rege erba, si isthâc consideratione largitus fuisset, non iter; verùm donationibus extra modum abiit, nul-im servando ordinem, nec ad merita cujusquam at-ndendo; id quod testatus est Ferdinandus ejus af-nis, dum in lege quadam disertè dicit, donationes ab illo factas [†] *por exquisitas, i non debitas maneras. Ca à las personas las fizo sin su voluntad, i grado, salvo por salir las necesidades, procuradas por los, que las tales mercedes cibieron, i otras las hizo por pequenos servicios, que no eran gnos de tanta remuneracion; i aun algunos destos tenian ofi-os, i cargos, con cuyas rentas, i salarios se debian tener por en contentos, i satisfechos; i à otros diò las dichas merce-s por intercesion de algunas personas, queriendo pagar n las rentas Reales los servicios, que algunos dellos avi-recibido de los tales.* E quibus verbis haud obscu-colligere licet, quantâ consideratione in dona-onibus faciendis Princeps uti debeat, ne fortè an-m det aliquibus, ut magis eum dominum agnoscant e munerum inducti, quàm quòd obediendi ani-um habeant. Subditus largitor & prodigus seipsum erdit; Princeps verò & se, & suos Status. Æraria non ifficerent, si Princeps prolixè munificus & liberalis Tet, nec cogitaret, deposita illa esse pro necessitati-us publicis. Mons malè non utitur nive, è vaporibus grorum & vallium congregata in supremo ejus ver-ce; quin in futuram servat æstatem & sensim solutam rivulos, in eosdem iterum derivat campos, à qui-us eam hauserat. Nec unâ vice omnem fonticulo-

[†] Lib. 17. tt. 10. lib. 5. Recop.

rum suorum aquam penitùs effundit: sic enim nec s
satisfaceret obligationi, & ut inutilis sperneretur po
ea; liberalitas quippe liberalitate consumitur. N
item fontes suos illico grandioribus miscet fluviis, r
lictis sitientibus agris & vallibus, ut nonnulli Princip
facere consueverunt, qui potentioribus largiuntu
quod debetur pauperibus; arenis verò sitientibus
aridis aquam subtrahunt, ut eam communicent plen
lacubus, qui eâ minimè indigent. Grande scelus e
egenorum sumptibus Potentiorum sibi devincire an
mos, aut si Respublica ingemiscat, ob largitiones in
tiles & vanas, utpote cujus ruina est fastus paucorum
pompa. Nec absque justa indignatione videt popul
potentiæ vires tam inutiliter prodigi, quibus defen
ipse debebat, & foveri Dignitas Principis. Munera h
minis profusi in pretio non sunt, quia communia, atq
à prodigentiæ vitio, non à virtute liberalitatis prof
ciscuntur; dúmque pauculis largitur omnia, offendi
multos, & quod in illos effundit, deest omnibus. Qu
temere donat, & absq; delectu, ditat quidem, præmium
tamen non confert. Ut his dare possis, qui merentur
necessum est, ut in alios parcus sis. Magna igitur cum
prudentia attendere debet Princeps ad justam *d* præ
miorum distributionē: nam si hæc ritè collata fuerint,
etsi non nisi ad paucos pertineant, multorum tamen
extimulant animos. Divina Scripturæ sacræ lex fuit, u
e oblationes omnes admixtione salis, quod idem est, a
prudentiæ, à prodigalitate & avaritia immunes essent
Attamen verò, quia Principem in omnes beneficum
esse oportet, Auroram sibi proponat imitandam, qua
terram obeundo semper illi impertit aliquid; sed rore,
& flore, immo solâ etiam amœnitate eidem satisfacit.
Ita ille det omnibus, eâ tamen moderatione, ut facul-
tatem sibi non adimat dandi ampliùs, & contentos
reddat singulos, quosdam quidem munerando reipsâ,
alios

d *Honor Regis judicium diligit*, Ps. 98. 4. e *In omni obla-
tione offeres sal*, Levit. 2. 14.

ꝛos verbis, ſpe & *f* humanitate:plus enim oculi dare
lent,quàm manus. Ad hæc proderit interdum,ut iſta
rtus liberalitatis magis in aliorum exiſtat opinione,
uàm in ipſo Principe,in quem finem unum atque al-
rum illius exhibeat ſpecimen eo artificio, ut libera-
haberi incipiat. Quare caveat,ne quid petenti abſo-
tè deneget: per enim acerbum eſt, & moleſtum, in
s talibus repulſam ferre à Principe. Quod hodie dare
on poteſt,forſan cras poterit;ſin minus,meliùs eſt,ut
mpus ipſum petentem erudiat, quemadmodum ali-
diximus. Qui planè abnuit,aut non agnoſcit merita,
t virium ſuarum prodit imbecillitatem, aut animi;
hil autem iſtorum decet principem, cujus magnifi-
ntiam confitetur, qui petit gratiam.
Liberalis ſit Princeps in remunerandis virtutibus,
d muneribus & officiis, aliiſque reditibus, jam ad
ſum liberalitatis deſtinatis, non patrimonio ſuo re-
o, neque theſauris ad uſus magis neceſſarios colle-
is. Rex Ferdinandus Catholicus multas fecit dona-
ones, abſque tamen Coronæ diſpendio. Sub regni
itium collationem munerum prudenter diſtulit,
eorum obtinendorum ſpe ad ſe attraheret animos,
remunerari poſſet eos,qui ſuas partes ſequerentur.
agna cum prudentia politica miſcere noverat libe-
litatem cum Parſimonia. Cujus rei non ſolùm exem-
um dedit, ſed & legem, in hæc verba: [t] *No con-
iene à los Reyes uſar de tanta franqueza, i largueza,
ue ſea convertida en vicio de deſtruition: porque la fran-
ueza debe ſer uſada con ordenada intencion, no menguando
Corona Real, ni la Real Dignidad.* Conſervare, ut ex-
endas meliùs, non avaritia eſt, ſed præventa libera-
tas. Dare inconſideratè, aut vanitas eſt, aut ſtulti-
a. Iſthac parſimoniâ Monarchiam evexit, & nimiâ
â profuſione Coronam perdidit Rex Alphonſus Sa-
iens:ſiquidem inter querelas præcipuas, quas Regnū
e eo habuit, illa etiam fuit, quòd triginta marcarum

f In omni dato hilarem fac vultum tuum. Eccl. 35, 11. t
3. tt, 10. lib. 5. Rec.

argenti millia dedisset Marthæ Imperatrici, quibu maritum suum Balduinum, quem tum Ægypti Sulta nus captivum detinebat, redimeret; qua in re van tatem magis, quàm prudentiam adhibuit in consilii Rex Henricus secundus malo suo tandem agnosce didicit, quantum coronæ suæ vires infregisset tot la gitionibus, quas ultrà, quàm par est, liberaliùs fecera unde in testamento suo eas revocavit. Occasio & tem pus norma esse debent ac regula liberalitatis Princi pum. Expedit interdum, ut moderata illa sit, quand nimirum magni sunt bellorum sumptus, aut necessi tates publicæ; interdum eadem redimere oportet pe ricula, aut viam sternere faciliorem ad fines obtinen dos, in quo genere ille parcit plurimùm, qui magi profundit pecuniam: nam qui dat minutatim, & sensim suas expendit opes, finem suum non consequitur, & facultates suas dissipat. Munificentia bellum quandoq evitatur; pax g item comparatur & victoria.

§. Prodigalitas Principis sic corrigi poterit, si bo norum suorum administrationem Ministris commit tat OEconomiæ peritis; uti avaritia, si liberalibus. Proderit interdum exhibere principi universam sum mam, quam expendit: nam pecuniarum assignatio nes ferè absque consideratione decerni solent, & si rationes iniret eorum, quæ largitur, sine dubio ea mo deraretur; neque semper liberalitatis est, postulatis subscribere: petentium enim opportunitate, aut luctâ illâ, quam secum ipsa patitur, etiam avaritia fatigatur, & desperata quodammodo manus dat tandem, iisque annuit.

§. Natura ferè principum est, ut plus iis tribuant, qui majoribus pollent opibus; & nescio an timor quidam sit, aut potentiæ existimatio. Probè hoc in tellexit magnus ille aulicus Josephus, quando evo catis ad se parentibus suis, & fratribus ex Ægypto, iisque Regis Pharaonis nomine offerens omnia regni illius

g *Victoriam & honorem acquiret, qui dat munera: ani mam autem aufert accipientium.* Prov. 22. 9.

lius *h* bona, auctoriisdem fuit, ut suppellectilem o-
nem & opes omnes secum *i* asportarent: fore enim
utabat, ut si Rex videret esse homines opulentos, li-
eraliorem sese erga eos exhiberet; atque adeò, qui
unera petit à principe, egestatem & miseriam suam
i proponere non debet: nullum námque efficacius
edium ad habendum, quàm si ipse *k* habeas.

h *Ego dabo vobis omnia bona Ægypti, ut comedatis me-*
ullam terræ. Gen. 45. 18. i *Ne demittatis quicquam de*
ppellectili vestra: quia omnes opes Ægypti, vestræ erunt. Ib.
). k *Omni habenti dabitur, & abundabit.* Luc. 19, 26.

SYMBOLUM XLI.

Celebre fuit apud antiquos lemma præsentis

Emblematis. Nonnulli id Pythagoræ tribuunt; alii Bianti, Thaleti, & Homero; verius tamen inter oracula Delphica numerandum crediderim: neque enim vox humana videtur, sed divina, digna, quæ in coronis, sceptris, & annulis omnium principum incidatur. Ad illam tota gubernandi scientia reducitur, quæ fugit extrema, & consistit in rerum medio, unde virtutes sphæram suam ducunt. Rogatus aliquando Socrates, ecquænam virtus maximè deceret adolescentem, respondit: *Ne quid nimis*; quo dicto omnes comprehendit. In hanc sententiam videtur optimè quadrare figura præsentis Emblematis, segetes nimirum imbrium intempestivorum pondere depressæ in terram, cùm benigni *a* rores iis sufficerent. Honores quidam sunt, qui quòd nimis sint magni, personæ non conveniunt, imò magis obscurant illam, quàm illustrant. Sunt & beneficia aliqua tam extra modum, ut pro injuria haberi possint. Quid refert Principem gratias largiri, si lapidibus pluere videatur, ob austerum vultum & verba incondita, quando eas præstat; aut si extra tempus conferantur, quando prodesse nequeunt? Beneficium petit, & gratitudo, quin manus ipsa odio est, quæ illud contulit. Eam ob rem non immeritò dixit Rex Alphonsus Sapiens, quòd debeat † *ser tal el galardon, e dado à tiempo, que se pueda aprovechar del, aquel à quien lo diere.*

§. Quemadmodum autem immoderatione præmiorum & gratiarum, ita & nimietate pœnarum delinquitur. Ad stricti & rigidi juris normam velle exigere omnia, ad ministrum Justitiæ pertinet potiùs, quàm ad Principem. Ille sui non est arbitrii; hic leges in

a *Magni animi est, magna contemnere, prudentis est, mediocria malle, quàm nimia: ista enim utilia sunt, illa quòd superfluunt, nocent: sic segetem nimia sternit ubertas, sic rami onere franguntur, sic ad maturitatem non pervenit nimia fœcunditas.* Sen. Ep. 39. † l. 1. tt. 21. p. 2.

n ſua poteſtate habet. Juſtitia non eſt, quæ nimio rigore utitur; nec Clementia, quæ modum ſervat; & ſic e virtutibus reliquis.

§. Eandem moderationem adhibere debet princeps n artibus tam pacis, quàm belli, ita ſcilicet Imperii abenas, & currum flectendo, ut ſicut olim in ludis ntiquis, rotis ſuis non impingat in metas, ubi illico olliderentur: dexteritas artificii illius in eo erat poſita, ſi quis diſtantiam ita metiri nôſſet, ut rotarum xis metas pertranſiret proximè, eas tamen non tangeret.

§. Præcipuè verò iſthac cura & diligentia opus eſt rincipi in moderatione affectuum, tanta cum prudenia eos regendo, ut nihil appetat, ſperet, amet aut oerit ardore nimio, aut vehementiâ, magis appetitu luctus, quàm ratione. Privatorum deſidera explentur acilè, non item principium, quia illa ſtatui eorū ſunt onſentanea; hæc ordinariè majora ipſis etiam potenię viribus, ita ad extrema connituntur. Omnis ferè rincipum ruina, aut damna graviora à nimia ambitioe ſunt: acquirendi enim cupiditas infinita pœnè eſt n hominibus; id verò, quod fieri poteſt, certis circumſcribitur terminis, & rarò quidem hoc poſterius ex priori illo penditur, aut inter utrumque juſtitia intercedit. Ex hoc fonte naſci ſolet, quòd nonnulli varios quærant titulos & rationes in ſpeciem apparentes, ad exſpoliandum vicinum, immo & maximè amicum, ut dominationis fines proferant longiùs, & ſuos augeant ſtatus, abſque eo quòd corpora ſua propriis metiantur viribus, & gubernationem capacitate humanâ, quæ tam multa, atque acquiri poſſent, tueri non poteſt. Imperiorum onus & amplitudo in proprios ipſorum incumbit humeros, & ſemper lapſum minatur, ſuo gravata pondere. In eo itaque elaboret princeps, ut ſtatum conſervet, quem aut ſucceſſio illi dedit, aut electio; quòd ſi juſta ſeſe offerat illum ampliandi occaſio, utatur licebit, iis tamen cautionibus adhibitis, quas caſus prudentiam docebit.

§. Nec periculosa minùs est ambitio ob timores nimios, atque ob suas appetitiones circa ea præsertim, quæ ingeniosè & per vim obtinuit. Nullum medium timor suggerit, quod ad sui conservationem non illico detur effectui. Nemo quisquam de spoliati sanguine, aut illius, qui ad statum jus aliquod potest obtendere, tam remotus est, quin meritò timeatur. Tyrannis ordinaria omnium suadet extirpationem : & docuit illud reipsa Mucianus, quando Vitellii filium jussit interfici, † *mansuram discordiam obtendens, ni semina belli restrinxisset.* Idem quoque Machiavelli doctrina consulit, cujus discipuli immemores facti Davidis, qui in domum & familiam Saulis inquisivit, ut suam iis misericordiam *b* impartiretur, exemplis utuntur quorundam tyrannorum, perinde quasi non omnes malis iis artibus pessum iissent: si quis fortè evasit incolumis, id ideo fuit (ùt mox dicemus) quia eas in meliores convertit. Regna pleraque usurpatione primùm incrementa sumpserunt, postea tueri se cœperunt Justitia, & cum tempore paulatim facta sunt legitima. Extrema violentia, extremum periculum est. Cyrus Lydiam occupavit, & Regem Crœsum bonis suis exuit: quòd si illi Politicus aliquis hujus temporis fuisset à consiliis, suasisset illud etiam, ut pro majori sua securitate vitam spoliato eriperet; Cyrus tamen unam illi civitatem partem patrimonii sui restituit, quibus Dignitatem regiam quoquo modo sustentare posset. * *Atque hæc clementia non minùs victori quàm victo utilis fuit : tantus* enim *Crœsi amor apud omnes urbes erat, ut passurus Cyrus grave bellum Græciæ fuisset, si quid crudelius in Crœsum consuluisset.* Tyrannis Deum pariter & homines sibi habet adversos: neq; deesse possunt in istiusmodi casibus suavia quædam media, quibus averti queat animus, misceri sanguis, abrumpi successio, imminui aut transferri Statuum

† Tac. l. 4. hist. b *Nunquid superest aliquis de domo Saul, ut faciam cum eo misericordiam Dei?* 2. Reg. 9. 3. * Justi. l. 1.

ium amplitudo, & ſubduci ex oculis populi is, qui ſpirare poteſt ad ſceptrum,&dominationē affectare; uod ſi inLuſitania fuiſſetobſervatum, nunquam reni illius ſubditi à fidelitatis officio deſciviſſent,

Si periculum tam præſens ſit, ut ad defenſionem & onſervationem naturalem obliget, ipſas illico radies oportet exſcindere, ne renaſci poſſint, ſemper adgilando,ne eveniat fortè, quod Principibus Philiſtiorum accidit, qui reſectis Samſonis capillis, unde anabat illius robur,ei illudebant, nec præcaverunt men, ne ſuccreſcerent *c* denuò; uti reipſa factum oſtea, & ipſe apprehenſis ambabus *d* columnis, quius innitebatur ædificium, totam domum ſuper cata hoſtium traxit in ruinam, *multóque plures interfecit oriens, quàm antè vivus occiderat.*

§. Suadet porrò ambitio nimia Populi libertatem pprimere, ſubigere Nobilitatem, potentiorum vires nfringere,&ad auctoritatem regiam reducere omnia: xiſtimat enim tum ſecuriorem ſe fore , cùm fuerit bſoluta, & ſubditos magis in ſervitutem redegerit; randis error, quo adulatio animos occupat Principum,eóſque gravibus periculis objicit. Modeſtia eſt, uæ conſervat imperia, dum nimirum Princeps ſuam ominandi cupiditatem ita corrigit, ut dignitatis ſuæ oteſtatem.Nobilitatis amplitudinem,&populi libertatem intra rationis limites coerceat: neque enim diu are poterit Monarchia,cui de Ariſtocratia & Democratia aliquid admixtum non *e* fuerit.Poteſtas abſolu tyrannis eſt; qui illam quærit, exitium ſuum quæt. * *Huc* denique Principi *ſunt omnia reducenda, ut iis ui ſub imperio ſunt, non tyrannum, ſed Patremfamilias, ut Regem agere videatur, & rem non quaſi Dominus, ſed uaſi Procurator, & Præfectus adminiſtrare, ac moderatè ivere, nec quod nimium eſt, ſectari,*

c *Iámque capilli ejus renaſci cœperant.* Judic. 16. 22. d *oncuſſiſq; fortiter columnis,cecidit domus ſuper omnes Prinipes.* Ibid. v.30. e *Quæ ex pluribus conſtat Reſpublica, meor eſt.* Ariſt, l.2,Pol, c.9. * Idem Pol. lib.5.c.13.

§. Ista ambitionis incommoda creare solet abusus nimius dominationis, quæ sic ferè comparata est, ut omnia ad suam referat utilitatem. Qua in re oportet, ut principes sese ipsi triumphent, & rationi obtemperent; licèt difficile illud sit:†nam *innumerabiles sunt, qui populos, qui urbes habuêre in potestate, paucissimi, qui se.* Illa victoria à viribus est, & robore; hæc à ratione, & animo. Fortitudo non in eo consistit, quòd hostem prælio quis fuderit, sed quòd cupiditates suas habeat domitas. Subditos modestos reddunt obedientia, & necessitas; Principes contrà potestas & jurisdictio suprema superbè efferunt. Plura regna superbia pessundedit, quàm gladius. Principes plures per seipsos perierunt, quàm per alios. Remedium ei rei est sui ipsius cognitio, ut Princeps in semetipsum cogitatione descendat, & cum animo suo reputet, licèt ipse sceptro ab aliis differat, multos tamen esse, qui eximiis animi dotibus longè eo, ejúsque dignitate superiores sint. Cogitet, inquam, quòd si ratio haberet locum, penes perfectiorem imperandi potestas esse deberet. Quòd manus illa, quâ Reipublicæ habenas moderatur, è terra sit, subjecta lepræ, aliisque humanis miseriis. Id quod Deus *f* Moysi quondam ostendit, ut suæ recordantem infirmitatis faciliùs aliorum subiret *g* miseratio. Quòd Coronæ possessio sit perparum secura: nam * *quod regnum est, cui parata non sit ruina, & proculcatio, & Dominus, & Carnifex? nec ista intervallis divisa, sed hora momentum interest, inter solium & aliena genua.* Quòd denique à voluntate aliena dependeat: si enim obedire detrectent subditi, manebit aliis similis. Quò Princeps major fuerit, hoc magis hanc modestiam habere debet in pretio, quam nec ipse Deus *h* aspernatur.

† Seneca. f *Mitte manum tuam in sinum tuum. Quam cùm misisset in sinum, protulit leprosam instar nivis.* Exod. 4. 6. g *Qui condolere poßit iis, qui ignorant & errant: quoniam & ipse circumdatus est infirmitate.* Heb. 5. 2. * Seneca. h *Modestiæ fama, quæ neque summis mortalium spernenda est, & à Diis æstimatur.* Tac. l. 15. Ann.

tur. Modestia, quæ Majestatem abdere intra se & occultare nititur, majus illi pretium addit ac venerationem, non secùs atque auro elegans & artificiosa cælatura. Nec ullum artificium in Tiberio magis callidum, quàm modestum se gerere, ut pluris æstimaretur. † *Acerbè increpuit eos, qui divinas suas occupationes, ipsúmq; Dominum dixerant.* Ingressus in judicii locum, non sedem Prælidis occupabat, sed juxta * *assidebat in cornu Tribunalis.* Qui ad supremum inter homines gradum evectus est, non aliter ac demittendo sese ad altiora provehi poterit. Condiscant modestiam istam principes omnes à Ferdinando secundo Imperatore, gloriosissimæ memoriæ, tam omnibus familiari, ut priùs amari semper se faceret, quàm coli aut honorari. In illo benignitas & modestia incurrebant in oculos, Majestas non nisi consideranti patebat. Non erat Imperialis aquila, quæ duplici severo rostro, aduncis unguibus, in omnem partem minitaretur; sed Pelicanus amoris plenus, sua semper fodiens viscera, ut ea præberet omnibus, tanquam propriis filiis. Nec magnâ illi curâ aut molimine opus erat, ut in hac tanta sua amplitudine sese demitteret, & parem aliis faceret. Non Dominus erat, sed Mundi pater: & licèt aliàs Modestia nimia contemptum parere soleat, imò & ruinam principum; in illo tamen majorem venerationem conciliabat potiùs, & Nationes omnes ad obsequium & defensionem illius obstringebat. Ea vis est veræ ac sinceræ probitatis, & magnanimi pectoris, quod de seipso triumphat, & Fortunam omnem infra se ducit. Atque hujus humanitatis & modestiæ suæ vivam reliquit effigiem filium, præsentem Imperatorem, qui ipse etiā iisdem instructus virtutibus, & amicorū & hostium sibi devincit animos. Nulla virtus magis principē decet, ac Modestia: omnes enim viderentur in illo fatuæ, nisi hæc vultum & actiones illarum componeret, non permittendo, ut extra se abeant.

† Tac. lib. 2. Ann. * Idem lib. 1. Ann.

§. In omni gubernatione diligenter cavendum ab extremis: neque enim minùs periculosa est remissio nimia, ac summa gravitas Communitates monasticæ ferre poterunt extremum obedientiæ rigorem; non illæ populares. Paucos admodum severitas illa nimis accurata continebit in officio. Civilis felicitas in virtute posita est, quæ in medio consistit, uti & civilis vita, & gubernatio Statuum; cùm tale naturâ suâ sit imperium, ut auferre illud possit Populus, absque eo, quòd aut licentiâ nimiâ sese perdat, aut ob nimium rigorem obstinatus fiat. † *Non enim solùm Respublica, quæ optima sit, considerari debet, sed etiam quæ constitui possit, præterea quæ facilior, & cunctis civitatibus communior habeatur.* Quin & Deus imbecillitati humanæ sese accommodat.

§. Idem medium inter ipsas quoque partes corporis Reip. tenendum, dando operam, ut inter conditiones civium haud magnum discrimen sit: inæqualitas enim & exsuperantia fortunarum ac Nobilitatis, si grandis fuerit, in aliis superbiam gignit, in aliis invidiam, ex his verò simultates oriuntur, & *i* seditiones, cùm amicitia & concordia ægrè coalescat inter eos, qui nimis disparis conditionis sunt, & statûs. * *Iam enim hæc consuetudo in civitatibus invaluit, ut homines æqualitatem odio habeant, & malint, aut imperio potiri, aut si victi fuerint, subesse.* Quidam altioris animi Legum auctoritatem vilipendunt, & obedientiam aspernantur: alii mentis abjectæ & humilis, illam sustentare nesciunt, nec infamiam timent, nec pœnam; & incipit esse communitas quædam Dominorum, & mancipiorum, absque ullo tamen inter se ordine, quippe qui sorte suâ non se metiantur. Qui inferioris conditionis sunt, majoribus pares esse cupiunt. Qui in una aliqua re æquales sunt, aut superiores, continuò sibi persua-dent,

† Arist. lib. 4. Pol. c. 1. i *Præterea seditiones non modò propter fortunarum, sed etiam propter honorum æqualitatem existunt*, Arist. l. 2. c. 5. * Idem lib. 4. Pol. c. 11.

dent,etiam in aliis æquales,aut ſuperiores ſe eſſe. Qui in omnibus præſtant aliis, intra terminos continere ſe nequeunt, & cum deſpicientia aliorum, omnia ſuo ſubeſſe vellent imperio,nec imperantis voluntati,aut conſtitutionibus & moribus Reipublicæ ſeſe accommodant; unde ruina illius naſci ſolet, & converſio in formas alias:omnes enim *k* ſuſpirant,&inquieti in illa vivunt. Et licèt fieri haudquaquam poſſit, ut contentio ejuſmodi omnino ceſſet in Rebuſpublicis,propter diverſas conditiones partium, quibus illæ conſtant; illa ipſa tamen conſervantur, ſi moderata ſit; aut peſſum eunt,ſi nimia. Quomodo corporibus accidere videmus cum quatuor humoribus, inter quos etſi nobilior aliis ſit ſanguis, potentior cholera, ſeſe tamen mutuò conſervant ac fovent,quamdiu unius illorum inæqualitas modica eſt. Eam ob rem ſola illa Reſpublica ſtare diu poterit, quæ partibus conſtiterit mediocribus, nec admodum inter ſe inæqualibus. Opes nimiæ quorundam civium everterunt Florentinorum Rempublicam,&etiamnum hodie in cauſſa ſunt, cur inquieta ſit Genua. Contrà, quia apud Venetos meliùs diviſæ eæ ſunt, ideo jã tot ſæculis Status ille cõſtans perſeverat;& ſi aliquod periculum eſt,aut incommodum in ejuſdem gubernatione, id erit ob nimiã quorundam è Magiſtratu inopiam Quòd ſi nihilominus Reſpublica aliqua cum illa partium ſuarum inæqualitate ſubſiſtit diutiùs, eximiæ alicui prudentiæ id tribuendum, aut induſtriæ Principis, qui timore legis, aliiſve artibus illam in officio continet:cujuſmodi ſunt, nemini injuriam facere, non violare inferiorum privilegia, & commoda diſtinere Majores in adminiſtrationibus, & muneribus publicis, non opprimere, ſed ſpe erigere eos, qui altiores geruntanimos : illud tamẽ durabit,quoad prudentes Gubernatores habuerit: quia

a *Nam qui virtute præſtant, iniquo animo ſibi indigniores æquari paterentur : quamobrèm ſæpe conſpirare, & ſeditiones commovere notantur*, Ariſt, lib, 2,Pol.c.5.

quia verò Rebuspublicis satis cautum esse non potest cum remediis istiusmodi temporariis, quæ pendent à casu, præstabit mox in ipsa prima illarum institutione providere de modo, quo tales abusus & incommoda efficaciter queant corrigi, priusquam eveniant.

SYMBOLUM XLII.

EMblema hoc eximiæ humanitati Urbani octavi Pontificis Maximi acceptum refero: dignata est quippe sua Sanctitas mihi spectandas exhibere in gemma quadam pretiosa incisas effabrè jam inde à Romanorum temporibus binas apes aratrum trahentes, quæ reperta in illa ætate præsagisse videtur nobilis illius & antiquæ familiæ evectionem, quando insigna illius

illius juncta fuêre triumphanti jugo Ecclesiæ. † Quæ dum accuratiùs expenderem, venit mihi in mentem prodigi illius Regis Wambæ, è cujus vertice, cùm ungeretur à Quirico Præsule Toletano, apis egredi visa, in sublime evolavit, tanquam prænuntia suavissimæ ipsius gubernationis. E quo illud apparet, voluisse antiquos Symbolo isto innuere, quanti referat scire, utile miscere dulci, mellificandi scilicet artem agrorum culturæ; cui rei optimè quadrat pro lemmate illud Horatianum:

Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci.

In hoc tota regnandi ars consistit. Hæc prima in orbe fuit politica. Atque id ipsum antiqui docuêre Philosophi, quando finxerunt Orpheum lyrâ suâ feras traxisse, & Amphionis cytharam secutos lapides, quibus Thebarum muros construxit, ut significarent, suavem institutionem magnorum illorum Heroum plurimùm ad id valuisse, ut homines ipsis belluis immaniores, & magis brutos, quàm lapides, ad harmoniam Legum reducerent, & civilem societatem:

** Silvestres homines sacer interprésque Deorum*
Cædibus, & victu fœdo, deterruit Orpheus,
Dictus ab hoc lenire tygres, rapidósque leones.
Dictus & Amphion Thebaæ conditor urbis,
Saxa movere sono testudinis, & prece blandâ
Ducere, quò vellet.

Iis artibus usæ sunt omnes Respublicæ, ad erudiendum populum, miscentes institutionem dulcedine ludorum, gaudiorúmque publicorum. Ad Olympum montem tota concurrebat Græcia propter certamina Olympica, Pythia, Nemæa, & Isthmia; aliqui quidem ex curiositate, spectandi studio; alii verò, ut proposita certantibus præmia auferrent; quâ occasione vires & robur corporis exercebantur, offerebantur Diis sacrificia, & gravissima quæque Provinciarum illarum negotia procurabantur. Comœdiæ & Tragœdiæ

† Chron. Gotto. Reg. Mar. de rebus Hisp. lib. 6. * Horat.

gœdiæ inventæ ſunt ad affectus purgandos. Gladiatores Romanorum temporibus, & Taurorum pugnæ in Hiſpania (quæ non minùs ac aliæ nationes, rebus aſpectu terribilibus capitur) ad firmandum animum, ut neque profuſo ſanguine, neque mortis ſpectaculis terreatur; Luctæ, ludi equeſtres, & ſimiles concertationes ſcholæ inſtar ſunt, ubi addiſcuntur artes militares, & ſimul recreationi deſerviunt, & animum oblectant. Ita dulcedine & ſuavitate alliciendus eſt populus, ad procuranda Principis commoda, & obtinendos fines illi propoſitos. Equo nimirum ſimilis eſt, qui popyſmate delinitur, & manu blandiore domari ſe ſinit, frænum admittit, & onus poſtea, virgam ac ferrum tolerat. Rigorem nimium, uti & nimiam lenitatem ferre neutiquam ſuſtinet. Tam ſervitutis extrema periculoſa ſunt, ac *a* libertatis. Et principes iſta non conſiderantes, furorem concitatæ multitudinis aliquando experti ſunt. Non ſemper ferro & flammâ curari poſſunt inveteratæ & adultæ infirmitates, Medicinæ ſuaves adhibendæ ſunt, aut ſi quando pillulis amaris opus ſit, auro eas oportet obducere, & oculos guſtúmque fallere. At non attinet ſcire populum ingredientia ſtatutorum à Principe, & conſiliorum ejus; ſatis eſt, quòd ſub prætextu aliquo apparente ea ſorbeat.

§. Belli periculum, & aſperitas mitigantur plurimùm lenitate illius, qui imperat. Ita Germanicus, ut legiones Germanicas in officio contineret, & ad pugnandum haberet paratiores, ſolebat † *circumire ſaucios, facta ſingulorum extollere, vulnera intuens, alium ſpe, alium gloriâ, cunctos alloquio, & curâ ſibique & prælio firmabat.*

§. Hæc tamen benignitas ſe ſolâ nihil efficit, ſed neceſſe eſt præterea, ut in eo etiam, qui aliis mandata dat, excellens aliqua virtus eluceat; ut ſi ametur illius cauſſa, propter hanc in æſtimatione ſit. Enimvero ſæpe

pe

a *Imperaturus es hominibus, qui nec totam ſervitutem pati poſſunt, nec totam libertatem.* Tac. l. 1. hiſt. † Idem l. 1. Ann.

pè contingit, diligi principem ob benignitatem, & unà contemni, quia ad id munus minùs sufficiens est. Auctoritas non ex amore, sed admiratione nascitur. Ille gratissimus omnium, qui cùm metuendum se possit reddere, amabilem sese exhibet; ille, inquam, qui cùm justitiam exercere noverit, Clementiâ pariter uti didicit. Pro ignavia & ignorantia habetur illius benignitas, qui aliis virtutibus eximiis boni Gubernatoris præditus non est. Tantum hæ possunt in aliquo principe, ut asperitatem ejus & rigorem compensent, & tolerabiles efficiant. Etiam vitia grandia excusantur, aut dissimulantur in eo, qui magnis aliquibus virtutibus instructus est.

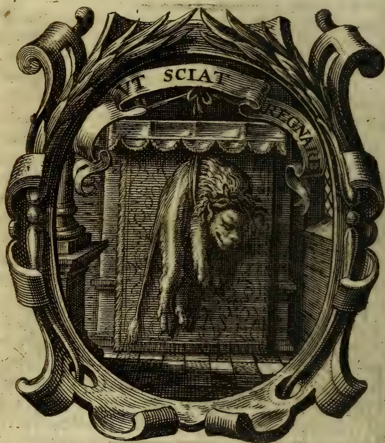
§. In negotiis pertractandis utile est dulcedinem gravitate temperare, & ludibria seriis, modò tempestiva illa sint, nec præter decorum, aut materiæ subjectæ gravitatem; qua in re festivus admodum fuit Imperator Tiberius, † *ludibria seriis permiscere solitus.* Quis est, qui ferre possit severitatem melancholicam, corrugatam semper frontem, contracta in negotiis supercilia, verba dura & aspera, gestus ac motum corporis nimis graves? Magna prudentia est, suo tempore *miscere stultitiam consiliis brevem*, & nunc *pretiosior est sapientia,* † *& gloria, parva, & ad tempus stultitia.* Ingenium festivum, & verbum aliquod jocosum tempestivè prolatum, devincire solet animos, & difficillima quæque negotia ad optatum exitum perducere; sæpe mentem occultat, malitiam deludit, vitat offensam, & suaviter avertit responsionem ad propositum, ubi ea non expedit.

§. Curandis porrò negotiis miscere etiam oportet utilitatem ejus, cui persuadere aliquid volumus, ostendendo illius non minùs, ac nostra interesse. Nam omnes ferè propriis moventur commodis; pauci obligatione solâ & gloriâ. * Sejanus *fratrem quoque Neronis Drusum traxit in partes, spe objectâ Principis loci.* Indu-

† Tac. lib. 6. Ann. * Horat. † Eccle. 10. 1. * Idem lib. 4. Ann.

Induſtriæ prudentis Miniſtri eſt, negotia alienis commodis faciliora reddere, ſic tractatus inſtituendo, ut utilitas aliorum, & Principis una eadémque eſſe videatur. Ex ſolo emolumento proprio negotia pertractare velle, eſt aquam derivare per canales hiantes; quando illam ſibi mutuò communicant, omnes proſunt & adjuvant.

SYMBOLUM XLIII.

RES omnes ſeu viventes, ſeu inanimæ, folia ſunt magni hujus libri, mundi inquam eximii Naturæ operis, in quo ſapientia divina omnes deſcripſit ſcientias, ut nos erudirent, & rectè agendi viam ac modum oſtenderent. Nulla virtus moralis eſt, quæ in animantibus

tibus brutis non quodammodo reperiatur: cum iis i-psis nascitur prudentia practica; in nobis disciplina paratur, & experientia. A brutis absque rubore, & nostræ inscitiæ ignominia discere possumus: in iis enim ipse rerum omnium effector ac molitor Deus non erudit. Attamen eorum induere naturas, aut eas imitari velle; ut sicut illa agamus bruto more abrepti affectuum appetitu, grandem esset irrogare injuriam rectæ rationi, propriæ hominis doti, quâ discernitur ab animantibus reliquis, & in omnes meretur imperium. In illis utpote rationis expertibus Justitia locum non habet; singula enim ad suam conservationem attendunt solùm, nec ad justitiam alienã reflectunt oculos. Solus homo actiones suas ad justitiæ normam dirigit, & æquitate metitur, non cupiendo alteri, quod ipse sibi non cuperet. E quo recte conficies, quàm impium & ferox sit Machiavelli consilium, qui Principem suum efformat aliter, ex natura videlicet leonis, & vulpis; ut quod ratione consequi non potest, vi & dolo obtineat. Qua in re Lysandrum Lacedæmoniorum Ducem magistrum habuit, quem ferunt dixisse aliquando, † *Quò leonis pellis attingere non potest, Principi assuendam vulpinam*, & dolis agendum, ac fraudibus. Et sanè antiqua fuit doctrina ista a: Polybius eam suâ & ætatibus præteritis in usu fuisse refert, & graviter improbat, Rex Saul ea in arte omnium magister esse potuit. Maxima ista cum tempore incrementum sumpsit: nihil enim nunc tam injustum, tam indignum, quod non honestum videatur Politicis, dum retinendæ b dominationis caussa sit, perinde quasi **ubicunque tantùm honesta dominandi licent, precariò regnetur.* Quo pacto fit, ut pro nihilo ducatur contravenire pactis, fidem

† Plut. a *Fuit, cui in tractandis negotiis dolus malus placeret, quem Regi convenire sanè nemo dixerit, etsi non desunt, qui in tam crebro usu hodie doli mali, necessarium eum esse dicant ad publicarum rerum administrationem.* Polyb. l. 13. hist. b *Nihil gloriosum nisi tutum, & omnia retinendæ dominationis honesta.* Sal. *Sen. in Tragœd. Thyest.

fidem fallere, imò & religionem, modò ad conservationem, & augmentum ſtatûs id videatur conducere. Falſis iſtis fundamentis fortunam ſuam ſuperſtruere conatus eſt Dux Valentinus, ſed antè, quàm illam erectam cerneret, ita penitùs in caput illius collapſa eſt, ut ne fragmenta quidem aut veſtigia ruinæ illius ſuperſint. Quomodo, obſecro, perennare poterit, quod dolo, aut mendaciis innititur? quomodo diuturnum eſſe poteſt, quod violentum eſt? Quæ pactorum & conventorum erit firmitas, ſi Princeps, qui eorum debet eſſe ſecuritas, fidem fallat publicam? Quis illi fidem habebit? quomodo illius ſtabit imperium, qui aut non credit providentiam divinam, aut magis in ſuis artibus, quàm in illa confidit? Non ideo tamen volo Principem tam benignum eſſe, ut nunquam vi utatur; neque tam candidum & ſincerum, ut aut diſſimulare neſciat, aut cavere ſibi à fraudibus, quia aliorum malitiæ ſeſe exponeret, & omnibus eſſet ludibrio. Quin illud potiùs præſenti Emblemate contendo, ut robore valeat, non bruto illo, & immani belluarum, ſed quod Juſtitia comitatur, adumbratum per pellem Leonis, virtutis Symbolum, atque ideo Herculi dicatum. Convenit interdum principem ad ſeveritatem frontem componere, & dolis obſiſtere. Non ſemper humanitatem meram præ ſe ferre debet. Feret aliquando occaſio, quando opus erit, Leonis pellem induere, ut ſubditi & hoſtes agnoſcant, ungues illi eſſe, & tam ſeverum experiantur, ut malitia fraudem attentare non audeat, verbis blandiloquis, quibus uti ſolet, ad capiendos Principum animos. Illud, opinor, Ægyptii volebant innuere, cùm Leonis effigiem principis ſui capiti imponerent. Nec honor eſt, nec reverentia, ubi non eſt aliquis timor. Quòd ſi ſemel reſcierit populus, Principem iraſci non poſſe; ſed placido ſemper, ac benigno erga omnes eſſe vultu, contemnendum ducet. Verùm ſeveritas iſta non confeſtim ad executionem debet deſcendere, quando comminatio ſufficit: tunc enim neceſſe non erit, com-

moveri

moveri Principis animum; satis est, severiorem frontem ostendere. Non exuit gravitatem suam Leo, nec de damno animantibus aliis inferendo cogitat; quin solo aspectu terrorem c omnibus incutit: tanta vis Majestatis in oculis ejus inest. At enim, quoniam expedit interdum, vim astutia, & indignationem benignitate tegere, dissimulando tantisper, aut tempori, & personis se accommodando: ideo in præsenti Emblemate non coronatur Leonis caput vulpinis artibus, indecoris & fraudulentis, adeòque indignis generoso & magnanimo Principis pectore; sed serpentibus, Imperii & Majestatis prudentis ac vigilantis symbolo, atque in literis sacris prudentiæ hieroglyphico: siquidem illorum astutia in tuendo capite, in obturandis auribus contra incantantes, & in rebus aliis, ad defensionem propriam attendit solùm, non ad aliorum nocumenta. Ad eundem finem, & pro similibus casibus Emblemati huic inscripsi verba illa: *ut sciat regnare*, desumpta è documento illo Ludovici undecimi Regis Franciæ, quod solum voluit, ut addisceret filius suus Carolus octavus. *Qui nescit dissimulare, nescit regnare.* In quo tota regnandi scientia summatim comprehenditur. Magnâ tamen hîc prudentiâ opus est, ne aut vis in tyrannidem vergat, aut dissimulatio, & astutia fraudes fiant: media enim sunt valde vitio confinia. †Justus Lipsius fraudem definiens in rebus politicis, ait esse *acutum consilium à virtute aut legibus devium, Regis Regnique bono*; cúmque Machiavelli extrema declinare cuperet, putarétque absque omni omnino fraude, & dolo Principem imperare non posse, levem aliquã suasit, toleravit mediocrem, & gravem prohibuit, Limites periculosi pro Principe. Ecquis enim illos sic accuratè iis describere poterit? Nec debent scopuli tam vicini fieri navigationi politicæ. Sat in multis operatur potentiæ malitia, & regnandi cupiditas. Si fraus vitio non caret, in omnibus suis partibus, quantumvis exiguis, vitiosa sit opor-

c *Leo fortissimus bestiarum, ad nullius pavebit occursum.* Prov. 30. 30. † Lips. de civil. doct. l. 4. c. 14.

oportet, & Principe indigna. Dignitas regiæ purpuræ omnem respuit *d* maculam. Nullus tam subtilis est atomus, qui non appareat, & defœdet radios horum terrestrium solium. Et quomodo permitti potest, ut illius actio à virtute desciscat, & legibus, qui earundem est anima? Dolus esse non potest, absque admixtione aliqua malitiæ & mendacii; utrumque verò magnanimitati regiæ adversatur, quicquid Plato dixerit: *Mendacia in Diis esse superflua, eò quòd hi nullius egeant; non tamen in Principibus, qui multis opus habent; atque adeò iis interdum illa permitti posse.* Quod illicitum est, concedi nunquam debet, nec sufficit, finem honestum esse, ut uti liceat medio, quod ex natura sua malum est. Tunc solùm licita esse possunt dissimulatio & astutia, quando neque in fraudem impellunt, neque auctoritati Principis inurunt maculam; quo casu non in vitiis ea numero, sed prudentiæ esse arbitror, aut ad virtutes pertinere hujus filias, utiles ac necessarias ei, qui aliis imperat. Istud fiet, si prudentia, in sui conservationem intentos habens oculos, astutia aliqua utatur, ad occultanda quædam secundùm varias circumstantias temporis, loci, personarum; ita tamen, ut cor & lingua, mens & verba concordent inter se semper, & consentiant: illa dissimulatio velis remisque fugienda, quæ ob fines dolosos orationis vanitatem adhibet: illa inquam, quæ eò spectat, ut intelligat alius id quod non est; non ea, quæ solùm intendit, ut id, quod est, non intelligat. Quam ob rem uti quis poterit interdum verbis indifferentibus, & æquivocis & in unius locum substituere aliud diversæ significationis, non ad fallendum, sed ad cavendum sibi aut dolum prævertendum, aut ob alios fines licitos. Quòd ipse veritatis Magister coram discipulis suis proficiscentibus in castellum Emaus *e* præ se ferret, ac si lõgiùs ire vellet, stultitia ficta Davi-

d *Eos, qui in dignitate sunt turpiùs fraude honestâ circumvenire, aut lædere, quàm vi apertâ.* Thucyd. e *Et ipse se finxit longiùs ire.* Luc. 24. 28.

Davidis *f* coram Rege Achis, obtentum sacrificium *g* Samuelis; & hœdorum pelliculæ *h* Jacobi manibus aptatæ, dissimulationes fuêre licitæ, quia dolum non intendebant, sed solùm, ut aliud celarent propositum; neque ideo licitæ esse desinunt, quòd fors prævideatur, alium inde deceptum iri, ista enim notitia non malitiæ est, sed ad providentiam pertinet.

§. Atque artibus istis & agendi modis tunc potissimùm opus est, quando cum Principibus astutis & fraudulentis tractanda sunt negotia. Enimvero in tali casu diffidentia, & astutia, dissimulatio in vultu, responsa ambigua, & æquivocatio prudens in verbis, ne Princeps iis implicetur, aut machinationibus aliorum & fraudibus locus sit: similibus artibus utendo, non ad offendendum, neque ad fallendam fidem publicam, ecquid aliud est, quàm duplicare custodias animi? Fatua foret ingenuitas, quæ cor detegeret, & periculosum Imperium sine aliqua cautione. Semper veritatem disertè eloqui, periculosa esset sinceritas, cùm taciturnitas præcipuum sit regnandi instrumentum. Quisquis secretum leviter committit alteri, sceptrum eidem unà tradit. Mentiri Principem non decet; licebit tamen interdum, ut taceat, aut veritatem celet; non verò ut leviter credat, aut temere confidat; quin potiùs maturus sit, oportet, & tardus, ut considerationi locus sit, & ipse in fraudem induci nequeat; quæ cautio valde necessaria est Principi, sine qua multis iisque gravibus expositus foret periculis. Qui plura novit, & vidit, minùs credit, & confidit, quia aut speculatio, aut praxis & experientia cautum eum reddunt. Sit igitur principis animus sincerus, & candidus; prudens tamen in artibus, & fraudibus alienis. Experientia

O ipsa

f *Et immutavit os suum coram eis, & collabebatur inter manus eorum; & impingebat in ostia portæ, defluebántque salivæ ejus in barbam.* 1. Reg. 21. 13. g *Vitulum de armento tolles in manu tua, & dices, ad immolandum Domino veni.* 1. Reg. 16. 2. h *Pelliculásque hœdorum circumdedit manibus, & colli nuda protexit,* Gen. 27. 16.

ipsa docebit casus, in quibus his artibus uti Principem deceat, quando nimirum animadverterit, malitiam & technas eorum, quibuscum agit, ita exigere. Cæterùm in aliis omnibus actionibus elucere debet in Principe candor quidam regius, quo utendum est interdum erga eos ipsos, qui fallere cogitant: hi enim, si in meliorem partem id interpretentur, in suis perturbantur cōsiliis, & vacillare incipiunt; præterquam quòd nulla fraus generosior, quàm ipsa veritas, & si de ea securi sint, intimi cordis sui illi tradunt imperium, nec contra sese aliis artibus muniunt. Quæ retia non fuêre contexta? quæ non excogitata stratagemata contra astutiam & malitiam vulpis? quis unquam sinceritati domesticæ hirundinum struxit insidias.

§. Ii tamen Principes, & moderatores, quos à prudentia & ingenio mundus æstimat, isthâc arte uti nequeūt: nemo enim sibi persuadet, quòd aut casu aliquid agant aut sincerè. Unde, si qua in re candorē suum palam velint ostendere, pro ficto habetur. Circumspectio in illis malitia; Prudentia, dissimulatio; & cautio, dolus esse creditur. Fuerunt, qui hæc crimina Regi Catholico imponerent, eò quòd partim naturali judicii sui acumine partim diuturnis belli pacisque experientiis satis perspiceret fallacem agendi modum & intutam fidem horum temporum; atq; adeò tantâ sagacitate sese defenderet, ut æmuli ejus ac hostes suismet artibus sese irretirent, aut eæ certè cum tempore & consilio omnino spe suâ frustrarentur. Eam ob rem fingunt nonnulli Principes sinceritatē & modestiam, ad celandos magis fines, quos sibi habent propositos, aut ne illos malitia tam facilè possit assequi. Faciebat id Domitianus. [†]*simul simplicitatis, ac modestiæ imagine in altitudinem conditus, studiúmq; literarum, & amorem carminum simulans, quo velaret animū.* Velle Principem in omnibus sapientem videri, est sapientem esse desinere. Nôsse suo tempore & loco ignorantē esse, summa prudentia est. Nihil utilius, nihil magis difficile, ac sapientiæ modū retinere: id quod in Agri-

[†] Tac. l. 4. hist.

Agricola Tacitus [i] collaudavit. Omnes in eum conspi-
ant, qui plus aliis scire se existimat; sive ex invidia, si-
e ignorantiæ propriæ defensione oriatur; aut fortè,
uia suspectũ habent id, quod ipsi assequi nequeunt. [†]
Videns Saul, quòd prudens esset nimis David, *cœpit cavere eũ.*
§ Principes alii negotia sua tractant, quasi aliud ani-
no agitantes; ut sic casu agere videantur. Verùm tanta
st malitia præsentis Politicæ, ut istas artes non tantùm
enetret, sed integerrimã etiam sinceritatẽ cavilletur
ũ insigni veritatis, & tranquillitatis publicæ detrimen-
o: cùm nihil omnino sit, quod rectè, atq; ùt oportet, in-
erpretentur alii; cúmq; veritas in uno consistat pun-
o: ea verò, quæ in circumferentia continentur, infini-
a sint, quo collineare possit malitia, in graves errores
cidunt ii, qui in factis & verbis diversos scrutantur
nsus ab eo, quod præ se ferunt, aut sonant; & acceptis
deteriorem partem aliorum judiciis, & propositis
nimi, artibus sese muniunt alii contra alios, vivúntq;
nnes in diffidentiis perpetuis, & suspicionibus, in
uibus qui maximè ingeniosus est, is à veritatis scopo
berrat longiùs: nã ingenii sui acumine intimiùs pe-
etrat, quæ communiter versantur in animo, & plerũq;
nquam exploratum habemus in aliis quod in nobis
on est, nisi imaginationis deceptio. Ita naviganti cur-
re videntur scopuli, & ipse interim est, qui movetur.
mbræ rationis Statûs majores esse solent ipso corpore
hoc negligitur interdum; contrà verò captantur illæ:
uo fit, ut delusâ inaniter imaginatione, majora nascã-
r damna ex suscepta defensione, quàm adferre potu-
et id, quod timebatur. Quoties ex inani suspicione
inceps aliquis arma sumit adversus eum, cui nunquã
mentem venit offendere & correptis utrimq; armis,
gens belli excitatur incendium, quæ priùs, non nisi
vis & malè fundata fuerat suspicio: iis idem accidit,
uod navibus malè constructis, quæ quò magis nunc
hoc, nunc in illud incumbunt latus, eò citiùs
O 2 pere-

i *Retinuítque, quod difficillimum est, ex sapientia modum.*
Tac. in vita Agric. † 1. Reg. 18, 15.

pereunt. Non improbo diffidentiam, quando à prudentia oritur (ùt alibi diximus) illud solùm reprehendo, quòd bona fides semper desit, sine qua nec amicitia, nec ulla firma societas, nec pactum securum esse potest, Jus gentium sine robore erit, & omnia fraudibus, deceptionibúsque obnoxia. Non omnia ex sinistro aguntur proposito. Maximus etiam tyrannus fines honestos interdum sibi præfixos habet.

SYMBOLUM XLIV.

Dubius & anceps est serpentis motus, nunc huc, nũc illuc sinuosis flexibus ita in incertum se gyrantis, ut ipsum etiam illius ignoret corpus, quà caput sursum attollere debeat. In hanc partẽ tendere crederes, & subitò movetur in oppositam, ut nec ulla passuum super-

uperſint veſtigia, nec ſciri poſſit, quò iter ſuum in-
endat. Tam occulta ſint oportet conſilia, & cogitata
rincipum: nemini notũ eſſe debet, quorſum illa ſpe-
tent; quin imitentur potiùs ſupremum illum rerum
mnium moderatorem Deum, cujus vias intelligere
emo *a* poteſt. Atque ideo Seraphini † *alis ſuis velabant*
des ejus. Tanta cum ſolertia conſilia ſua ſecreta ha-
ere debent Principes, ut ea ſubinde ne ipſi quidem
iniſtri penetrent, immo alia omnia opinentur, ſintq;
imi, qui in hac opinione ſua fallantur, ut tantò natu-
liùs & majori cum efficacia, abſq; periculo ſimulatio-
is, quæ facilè ſeſe prodit, firment ac roborent, quod
ſi pro certo & explorato habent, eandémq; mentem
errorẽ ingenerent aliis, atq; ita ſpargatur in vulgus,
manet per omnes partes. Tiberius hoc fecit, quando
uerentibus nonnullis, quòd non abiret ad componẽ-
as in Pannonia & Germania tumultuantes legiones,
nxit ſe propediem profecturum; quâ ſimulatione *
imò prudentes, dein vulgum, diutiſſimè provincias fefellit.
lem quoq; fecit Rex Philippus ſecundus, qui conſilio-
m ſuorum fines etiam Legatos ſuos celabat, alios
æ ſe ferendo, ubi opus foret, ut ſic illi crederent, &
rſuaderent aliis. Atq; hiſce artibus uti Princeps mi-
imè poterit, ſi ingenuitas illius tã cauta & circũſpecta
on ſit, ut ne locum det interiores animi motus ex gu-
ernãdi actionibus diſpiciendi, aut ne æmuli ac hoſtes
or ejus ac cogitata penetrent; quin immo, ut elabi
oſſit ex manibus, quando jã illum comprehenſum ſe
nere exiſtimant. Iſta operis diſpoſitio, quâ alius in
audem inducitur, defenſio potiùs quædam eſt, quàm
alitia, dummodo eâ quis utatur, ubi & quando recta
tio ſuaſerit, quomodo eâ magni Heroës uſi ſunt. Et
uæ neceſſitas, obſecro, pandendi ipſum cor, quod
atura non fortuitò in intimo abdidit pectore? etiam
rebus minoris momenti & longè poſitis pernitio-
m eſt, ſi fiant publicæ, quia occaſionem dant plu-

a *Et vias illius quis intelligit?* Eccl. 16. 21. † Iſa. 6. 2. * Tac lib. 1. Ann.

ra deinde per rationis discursum indagandi. Tametsi cor penitùs intra viscera abditum sit, ex solo tamen arteriarum motu infirmitates ejus ac morbi dignoscuntur. Executio vim suam perdit, non absq; existimationis jactura de prudentia principis, si quæ ipse facere decrevit, publicentur in vulgus. Consilia occulta & ignorata omnibus minantur partibus, valéntq; non parum ad hostem aliorsum distrahendum. Hinc in militia potiùs, quàm in rebus aliis celare ea expedit. Pauci conatus & molimina ante tempus detecta felicem sortiuntur exitum. Quàm animo turbatur, qui antè sauciari se videt, quàm stringi gladium; ille, inquam, qui non nisi ad ipsum armorum strepitum excitatur!

§. Quæ tamen intelligi velim de bellis adversus infideles, non de iis, quæ Christiani contra se invicem suscipiunt, quæ priùs indicere oporteret, ut ad satisfactionem tempus suppeteret, quo multorum cædes evitari possent. Estque ea diligentia pars quædam eorum, quæ requiruntur, ut bellum licitum sit, ac justum. Laudandi in hoc Romani, qui Collegium quoddam viginti Sacerdotum, quos *Feciales* appellabant, instituerunt, ut bella indicerent, componerent pacem, & sancirent fœdera; qui porrò in similibus caussis judices essent, ac jus dicerent, curarént que, ut pro injuriis & offensionibus acceptis parti læsæ satisfieret, trium ac triginta dierum statuendo terminum, intra quos nisi lites aut viâ justitiæ, aut amicâ compositione desinerent, bellum denunciabant, tribus senioribus viris in testes adhibitis, & lancea ferrata in hostilem agrum projecta.

——— [†] *& baculum intorquens emittit in auras* * *Principium pugnæ.*

E quo die actionibus hostilibus & incursionibus fiebat initium. Hujus denunciationis multa in sacris literis suppetunt exempla, Jepthe Israëlitarum Dux & Princeps non priùs contra Ammonitas arma sumpsit, quàm missis ad eos legatis sciscitatus fuisset caussam, cur

[†] Virg. l. 9. Æneid.

ut illi bellum *b* suscepissent. Horum nostrorum temporum, non tam humanus, ac generosus mos est. Antè belli experimur effectus, quàm de caussa constet, aut consilia penetrentur. Inopinata & improvisa invasio graviorem reddit injuriam, & magis implacabiles animos. Quod inde ferè oritur, quia non tam arma capiuntur, ad compensandam injuriam, aut resarciendum damnum, quàm ex cœca quadam ambitione ad dilatandos dominiorum fines; qua in re nec Religionis, nec sanguinis, nec amicitiæ ulla habetur ratio, conculcatis sacrosanctis juribus, & Naturæ & Gentium.

§. Si quos interdum de infidelitate Princeps suspectos habuerit, vultûs serenitatem ne illico immutet, ut suspicionis suæ aliqua prodat indicia, quin potiùs novis blanditiis & honoribus confirmare studeat animos, & ad fidelitatem præstandam obstringere. Non optimum semper, & securum remedium est extremus rigor: rami, qui resecantur, pereunt, quia revirescere non possunt. Eadem Marcello causa fuit, cur cùm Lucio Banco Nolano homine locuplete, & factioso tantopere conniveret, & tametsi probè sciret, quòd Hannibalis partes ipse sequeretur, accersito tamen ad se planè exposuit, quàm virtus ejus, & fortitudo æstimaretur ab omnibus, quámque illa perspecta esset Ducibus Romanis, qui testes exstitissent rerum ab illo laudabiliter gestarum in Cannensi prælio: honorat eum verbis, spe ac promissis fovet & sustinet, indulget, ut liber ei semper ad audientiam pateat aditus; quâ humanitate sic illum devincit & obligat, ut ab eo tempore amicum fideliorem Respub. Romana nunquam habuerit.

Hæc tamen dissimulatio magnâ attentionem postulat, & prudentiam: nam si illum suboleret, qui sinistri aliquid molitur, artificium esse crederet, ut tanto graviùs postea in se animadverteretur, adeòq; citiùs flam-

b *Et misit nuntium ad Regem filiorum Ammon, qui ex persona sua dicerent: quid mihi & tibi est, quia venisti contra me, ut vastares terram meam?* Jud. 11. 12.

mam subjiceret cuniculis, aut sibi per alia media vio lenta caveret de periculo: id quod præcipuè timendun in tumultibus, & delictis insanæ plebeculæ. Eanden ob caussam Fabius Valens, etsi auctoribus seditioni cujusdam nullam constituisset pœnam, quosdam ta men eorum in judicio postulari voluit, * *ne dissimulan suspectior foret.* Verùm cùm animus à concepta prodi tione, perquam difficulter expurgetur, & offensione Majestatis supremæ impunitæ esse non debeant, vide tur tunc solùm dissimulandum, quando majus à de claratione imminet periculum, aut multorum punitic in effectum deduci non potest. Istud expenderit Ju lius Cæsar, cùm datas contra se à Nobilitate Romana ad Pompejum literas, & apud tabellarium deprehen sas, sic obsignatas cum integro fasciculo in ignem jus sit conjici, optimum ignoscendi modum ratus, deli ctum ignorare. Insignis sanè magnanimitas, & rara prudentia, ab omnibus pœnam sumere non posse, nec tamen obligare sese ad connivendum. Posset etiam exemplum statui in tenuiores, & dissimulari cum Il lustribus, donec securior puniendi affulgeret c occa sio. At verò, ubi in delinquentes animadverti potest absque periculo, tutius erit sumpto ab iis supplicio securitati consulere, quàm dissimulationi confidere: hæc enim majores ad audendum addere solet animos. Hanno venenum propinare parabat Carthaginensi Se natui, & proditione compertâ sat remedii fore autu mabant Senatores illi, si legem conderent, quæ mo dum & certum pretium conviviis poneret; id quod Hannoni aliam novam proditionem contra illos at tentandi ansam dedit.

§. Ars atque astutia, quæ maximè decet Principem, dissimulatio item magis licita, & necessaria est illa, quæ vultum, verba & actiones erga eum, quem dissimu lando fallere cogitat, sic moderatur & componit, ut scire

* Tac. l. 2 hist. c *Unde tenuioribus statim irrogata sup plicia, adversus illustres dissimulatum ad præsens, & mox redditum odium.* Idem l. 16. Ann.

scire ille non possit sua patere consilia: eâ enim ratione plus suppetet temporis ad penetrandum meliùs, & puniendum, aut eludendum dolum, dum aggressor de eo occultando minùs sollicitus est; quòd si præter opinionem deprehensum se semel animadverterit, trepidare incipiet, nec securum se arbitrabitur, donec suas animo versat fraudes, ad effectum adduxerit. Ea de caussa Agrippina Neronis mater, compertis etiam insidiis, perinde se habuit, ac si nihil resciisset de morte, quam ei filius fuerat machinatus, existimans nimirum † *solum insidiarum remedium esse, si non intelligerentur*. Hæc dissimulatio aut ficta simplicitas perquam necessaria est Ministris, qui Principibus astutis minúsq; sinceris deserviunt, iis scilicet, quorum unicum studium est cavere, ne artes eorum penetrentur ab aliis: qua in re eximius fuit Tiberius **consulto ambiguus*. Eodem artificio Senatores Romani usi fuêre, quando idem Tiberius post Augusti obitum (ut animos eorum exploraret) significari iis fecit, nolle sese imperii gubernacula admittere, eò quòd nimis grave humeris suis onus esse; at illi studiosa quadam ignorantia, & provocatis ultro lacrymis, instare rogaréq; ut admittere dignaretur, † *quibus unus metus, si intelligere viderentur*. Oderunt Principes injusti, & tanquam hostes eos habent, à quibus mala sua studia & consilia capi existimant. Absolutum sibi in animos imperium vendicant non alienæ subjectum scientiæ, cupiúntq; non minùs vi, & facultati intelligendi subditorum dominari, quàm eorundem corporibus, partem obsequii in eo ponentes, ne artes eorum deprehendantur à *d* subditis. Eam ob rem *subditos Principis sensus, & si quid occultiùs parat exquirere, illicitum est*. Conquerente aliquando graviter Tiberio, quòd sibi à Senatoribus quibusdam securò vivere non liceret, scire ex eo voluit Asinius Gallus,

† Tac. lib. 14. Ann. * Idem lib. 13. Ann. † Idem l. 1. Ann. d *Intelligebantur artes; sed pars obsequii in eo, ne deprehenderentur.* Idem l. 4. hist.

quinam ii essent, ut pœnas luerent, & †eò agriùs accepit Tiberius, quòd recludi ille vellet, *quæ premeret*. Prudentior Germanicus fuit, qui licèt Tiberii artes probè perspiceret, séque ideo tantùm è Germania revocari, ut gloriæ suæ cursus sisteretur, extemplo tamen paruit, perinde ac si nihil istorum, quæ suberant, *e* animadverteret. Quando Principum mandata declinari non possunt, prudentiæ est iis obsequi, & ignorantiam præ se ferre, ut minus detrimenti sit. Quare tametsi Archelaus sciret, astu quodam & dolo se à Tiberii matre Romã evocari dissimulavit tamẽ, & **si intelligere crederetur, vim metuens, in urbem properavit*. Atq; hæc dissimulatio magis adhuc in erroribus & vitiis principis necessaria est; nec enim amicus solet esse ei, qui illorum aut testis est, aut notitiam habet. In convivio illo, in quo Britannicus venenum hausit, †*diffugêre imprudentes; at quibus altior intellectus, restitêre defixi, & Neronem intuentes*, ne violentiæ mortis illius conscii haberentur, sed credere potiùs putarentur, eam secundùm naturam accidere.

†Tac. lib. 4. Ann. *e* *Haud cunctatus est ultrà Germanicus, quanquam fingi ea, séque per invidiam parto jam decori abstrahi intelligeret*. Idem l. 2. Ann. * Id. ib. †Idem l. 13. Ann.

SYMBOLUM XLV.

LEo (figura præsentis Emblematis) apud Ægyptios vigilantiæ fuit Symbolum, quales sunt, qui in frontispiciis & portis templorum collocari solent. Atque hinc Alexander Magnus in monetis effingi voluit cum pelle leonina in capite, ut significaret non minùs curâ se pollere, ac robore: quippe qui (si quando parciori somno utendũ esset) dormire consueverat, brachio extra lectum porrecto, & globum argenteum manu tenens; ut si fors arctiùs indormiret, ille in subjectam pelvim æneam delapsus tinnitu suo eum mox rursum excitaret. Nunquã sanè orbem suo subjecisset Imperio, si quieti & somno solùm indulgens, rerum omniũ curam

ram

um abs se abdicasset: neq; enim altùm debet stertere qui multorum regendorum gubernacula suscepit.

† *Non decet ignavum totâ producere somnum*
Nocte virum, sub consilio, sub nomine cujus
Tot populi degunt, cui rerum cura fidésque
Credita summarum.

Leo igitur, cùm animantium Regē se esse sciat, aut parũ dormit, aut si dormit, nimiùm apertos servat oculos. Non tantùm suo confidit Imperio, nec de sua majestate tantopere securus est, ut necessarium non arbitretur, vigilantem se fingere, etiam dum somnum capit. Opus est equidem, ut sensibus sua quandoq; quies concedatur; expedit interim sic opinari de Regibus; quòd sem-

† Homerus.

per excubent. Rex somno deditus nec hilum ab aliis differt hominibus. Etiã hanc ipsam passionem subditos suos, ac hostes, quantum potest, celare debet. Dormiat, modò vigilare eũ credant alii. Ne sibi tantùm de dignitate sua & potentia polliceatur, ut curæ ac solicitudini claudat oculos. Astutia est dissimulatio in leone, oculis apertis quietem capere, non tamen fallendi studio, sed dissimulandi solùm consopitos sensus; & si quis fortè insidias illi struens deciperetur, existimãdo vigilem esse, quem dormientem offendere cogitabat, ipse sibi erroris caussa est, nõ leo; nec indigna hæc præventio magnanimo ejus pectore, uti nec astutia illa, quando cauda obducit pedũ vestigia, ad fallendos venatores. Nulla ars, castrúmve satis munitũ est, nisi solertia excubet. Major Monarcha majori cũ cura frontẽ suam coronare debet, non candore sincerarum columbarum, sed prudentiâ astutorum serpentium: neq; enim aliàs, quàm quando Leo in arenam prodit, feræ cæteræ suas ponunt inimicitias naturales, & depugnare inter se desinunt; quin jam cõmuni concensione conspirant omnes contra illum, armant sese, & tanquã fortiori moliuntur insidias. A nulla potentia plus periculi imminet regno Angliæ (uti & aliis omnibus principatibus) quàm ab illa Batavorum; nam maris libertatem illi adimunt. Nihil magis perniciosum Francis, quàm potentia eorundem rebellium Statuum, quæ perfossis aggeribus, quos objecit Hispania, totum Franciæ regnum aquis demergeret, ùt prudentissimè observavit Rex Henricus quartus; & tamen, quæ duo apud ambas illas Coronas plus possunt, quàm suamet ipsarum pericula, odium, inquam, & metus Monarchiæ Hispanicæ, vires illas augent, quas mutatis aliquando & perturbatis temporibus ipsæ meritò adversum se timere poterunt. Pericula præsentia plus sollicitudinis & curarum adferunt, quàm futura, etsi hæc sæpe majora sint. Timor sensus impedit, nec finit animũ æstimare, quæ longiùs posita sunt. Inanis aliqua diffidentia maximâ etiam ratione Status validior est. Arbitrium Coronæ

Hi

Hispanicæ in Italia medicinæ præservativæ instar est adversus infirmitates, quas patitur libertas Genuæ; idẽ illud Tusciæ Principatum securum reddit: Imperium spirituale Ecclesiæ augescit, & conservatur potentiâ domûs Austriacæ; ejusdem beneficio securi sunt Veneti à Turcarum tyrannide: quod nescio sanè, an aliqui Consiliarii istorum Principum satis grati agnoscant, aut illud agant semper, quod ad hanc utilitatem eorum propriam magis conducit. Æmulationes ejusmodi, quæ rationi non parent, sibi ipsæ ruinam accersunt, & exitium. Illi ipsi, qui securiores se fore existimabant, si Ferdinandum secundum armis exuerent, magno suo malo experti sunt postea, eodem se indigere milite, cujus exauctorandi illi auctores fuerant. Complures provinciæ quæ ob rationem status Monarchiam Romanam voluerunt evertere, unà cum illius ruina libertatem suam perdiderunt.

§. Ne confidat Princeps exteriori venerationi & cultui, quem alii ipsi deferunt: ficta enim tantummodo res est, & longè alia ab eo, quod extrinsecùs apparet. Placere velle, adulatio est; obsequium, metus; veneratio, vis quædam & coactio; & amicitia, necessitas. Omnes callidâ fraude insidias parant sinceræ generositati, quâ alios *a* æstimat. Omnes ad ungues illius attendunt, & prædas numerant. Advigilant omnes, ut ingenio superent, quem viribus nequeunt. Pauci, aut nemo, sincerè cum eo agit: ei enim, qui timetur, non dicitur veritas, adeòque potentiæ suæ confisus, somnum capere securus non potest, artem arte, vires viribus illudat. Generosum pectus dissimulanter & cautè prævertat pericula, & resistat fortiter.

§. Tametsi verò præsenti Emblemate permittamus, immo etiam necessariam judicemus dissimulandi artem, servatis conditionibus, quas diximus, magis tamen ea Ministris convenit (quando excusari potest) quàm Principibus: in his enim occulta quædam in-

O 7 est

a *Duces Principum simplices, & ex sua natura alios æstimantes, callidâ fraude decipiunt.* Esth. c. 16. 6.

est divinitas, quæ eâ curâ & cautione ostenditur. Dissimulatio plerumque ex metu & ambitione nasci solet; neutra autem, si notetur, satis principem decet. Quod simulatio cavere debet, caveat silentium prudens, & solers gravitas. Magis amatur Princeps, qui cautus & prudens habetur ab omnibus, modò agat cum sinceritate quadam regia. Nemo est, quin artes illas occultas detestetur; contrà verò agendi modus naturalis cum ingenua quadam probitate placet omnibus, quemadmodum in Petronio advertit Tacitus, † *cujus dicta factáque quantò solutiora, & quandam sui negligentiam præferentia, tantò gratiùs in speciem simplicitatis accipiebantur.*

† Tac. lib. 16. Ann.

SYMBOLUM XLVI.

REmus ex parte aquis immersus, obliquus videtur oculis, & fractus, idque ex refractione specierum oritur: ita multis in rebus nos fallit opinio. Ea de caussa Philosophi Sceptici, ut dicebantur, de omni re dubitabant; nec quicquam pro certo audebant asserere. Solers sanè modestia, & diffidentia prudens humani judicii, nec absque fundamento; siquidem ad certam rerum cognitionem binæ requiruntur dispositiones, illius nimirum, qui cognoscit; & rei, quæ cognosci debet. Qui cognoscit, intellectus est, qui externis juxtà atque internis utitur sensibus, tanquam instrumentis ad efformanda phantasmata. Externi variè immutantur pro majori humorum abundantia, aut moderatione. Quas mutationes etiam interni subeunt, aut ob eandem caussam, aut propter diversas organorum affectiones. E quo tanta opinionum judiciorúmque in hominibus nasci solet diversitas, alio aliter res ipsas concipiente, in quibus eadem incertitudo, & variatio cernitur: nam positæ hîc aut illic colores suos mutant, & formas, aut ob distantiam, aut ob vicinitatem, aut quia nulla perfectè simplex est, aut propter mixtiones naturales, & species, quæ sese

offerunt

offerunt medias inter ſenſus, & ea quæ ſub ſenſum cadunt : adeòque de iis affirmare non poſſumus, qualia ſint, ſed illud dicere ſolum, videri talia, opinionem

ſcilicet formantes, non certam ſcientiam. Majorem incertitudinem Plato in illis reperit, dum perpenderet animo, in nulla earum ineſſe naturam illam puriſſimam & perfectiſſimam, quæ in Deo eſt; noſque, dum vitam hanc mortalem vivimus, rei nullius certam cognitionem habere, ſed præſentes ſolùm videre, quæ non niſi reflexæ eſſent, & quædam illarum umbra, atque adeò fieri non poſſe, ut de iis ſcientia comparetur. Non equidem illud contendo, ut Princeps è Scepticorum turba ſit: nam qui de omnibus dubitat, nihil certi definit, aut ſtatuit, neque ulla res gu-

bera-

bernationi magis noxia, quàm dubium hærere&anci pitem, quoties decidendum eſt aliquid, &effectui dandum. Illud moneo duntaxat, ut cum prudentia quadam politica in opinionibus perſiſtat indifferens, certóque ſibi perſuadeat, facilè ſe in judicio falli poſſe quod de iis formaverit, aut ex affectu & paſſione propria, aut minùs ſincera informatione, aut ob blanditias aliorum & aſſentationes, aut quia exoſa illi eſt veritas, quæ potentiæ certos præſcribit limites, legésque voluntati, aut propter noſtrum apprehendendi modum valde incertum, aut denique quia paucæ res ejuſmodi ſunt, quales primâ fronte apparent, præſertim politicæ, cùm ratio Statûs jam ferè nihil aliud ſit, quàm ars quædam alios fallendi, aut ne Princeps fallatur ab aliis. Quare diverſis egent luminibus, & conſiderare eas oportet ſedulò potiùs, quàm obiter intueri, ne Princeps leviter rebus apparentibus & narratiunculis moveatur.

§. Fraudes iſtæ, & artes politicæ dignoſci nequeunt, niſi ipſa hominis natura probè perſpecta ſit; illius ſiquidem cognitio planè neceſſaria eſt Principi, ut & regere eum ſciat, & ſibi ab eo cavere: etſi enim principatus hominum ſit inventio, ſi quid tamen illi timendum periculi, ab his ſolis, non aliunde timendum eſt, nec major homini hoſtis, quàm ipſe homo. Non aquila aquilam impetit, nec aſpis aſpidem; at homo homini ſemper molitur perniciem. Ferarum ſpecus abſque cuſtodia ſunt, ad cuſtodiendas verò urbes tempore nocturnæ quietis nec terna elementa ſufficiunt: terra ſcilicet aggeſta in mœnia & propugnacula, aqua in foſſas collecta, & ignis concluſus in fiſtulis æneis, & tormentis majoribus. Ut ſecuri ſomnum capiant aliqui, alii vigilent oportet. Quæ inſtrumenta reperta non ſunt ad eripiendam homini vitam? quaſi per ſe ipſa ſatis brevis non ſit, & ſexcentis Naturæ caſibus obnoxia: & licèt in homine, tanquam in ſubjecto ſuo proprio, omnium virtutum pariter, & vitiorum inſint ſemina; illud tamen diſcrimen

men eſt, quod illæ abſque rore gratiæ cæleſtis & ſupernaturalis naſci & ſuccreſcere nequeant, hæc verò ſuâpte ſponte pullulent, & latiùs ſe diffundant, quæ primæ hominum noxæ effectus eſt, ac pœna. Quoniam autem ſemper ferè affectibus noſtris, & paſſionibus duci nos ſinimus, quæ in malum nos propellunt, atque in virtutibus iſthuc periculi non eſt, quod in vitiis; ideo ob oculos ponemus hîc Principi brevem aliquam deſcriptionem Naturæ humanæ, quando à Malitia ſe patitur abripi.

Eſt igitur homo animantium omnium inconſtantiſſimum: ſibi, & aliis exitioſum. Unà cum ætate, fortuna, ſpe commodi, damni metu, & paſſione animum immutat. Nec mare toties vultum variat, ac illius conditio. Boni ſpecie deluditur, & ex amore proprio in errore perſeverat. Vindictam & crudelitatem honori ducit, ac laudi. Affectus ſuos ad longum tempus diſſimulare novit, & tegere. Verbis, riſu & lacrymis celat, quod incluſum gerit in pectore. Religione ſua obvelat conſilia: jurejurando firmat, & occultat mendaciis. Metui, & ſpei paret. Favores eum ingratum reddunt, dominatio ſuperbum, coactio abjectum & vilem, lex pavidum. Beneficia inſcribit in cera, injurias acceptas in marmore, & quas ipſe aliis infert, in ære incidit. Amore regitur, non ex charitate tamen, ſed ſola boni ſpecie; ira illi imperat. In afflicta fortuna demiſſus eſt, & obediens; in proſperiori arrogans & aliorum contemptor. Quod in ſe ipſo collaudat, aut affectat, id minimè poſſidet. In amicitia ſincerum ſe judicat, & colere eam neſcit. Bona propria ſpernit, & ambit aliena. Quantò pluribus potitur, tantò plura expetit. Ob gratias & incrementa aliena contabeſcit invidia; graviùs nocet amici ſpecie, quàm hoſtis. In aliis rigorem juſtitiæ deamat, in ſe ipſo eum experiri non vult.

Hæc humanæ naturæ deſcriptio generalis eſt, neque enim vitia omnia in uno inſunt homine, ſed diſperſa in variis. Verùm tametſi quis fortè Principi immunis

munis planè ab iis videatur, non ideo tamen sibi ab illo prudenter cavere intermittat; quia nunquam satis securum est judicium, quod de conditione & natura hominum formari solet. Malitia virtutis larvam induit, ut queat decipere, & optimus quisque à se ipso deficit, aut humanâ imbecillitate, aut ætatum inconstantiâ, aut necessitate & utilitate propriâ, aut specie aliquâ boni privati, vel publici, aut imprudentiâ, aut notitiæ defectu; quo fit, ut non minùs perniciosi sint interdum ipsi etiam boni, quàm mali. In dubio autem magis prudentiæ consentaneum est, stare à parte periculi, ita ut Princeps sibi dictum putet (non ad offendendum quidem, sed ad cavendum) quod scribit Ezechiel, † *subversores sunt tecum, & cum scorpionibus habitas*; quorum *cauda semper in ictu est, nulloque momento meditari cessant, ne quando desint occasioni.** Tales ferè solent esse aulici: plerique enim omnes vota sua & desideria, etiam cum illusione principis promovere satagunt, aut optimè meritos de gratia illius, & favoribus deturbando, suæmet auctoritatis, quâ valet, beneficio. Quoties interjectis inter principis oculos & Ministri actiones, invidiæ & æmulationis fluctibus, eas pro obliquis habuit, & haud satis fidelibus, cùm rectissimæ essent, & non nisi ad majus illius obsequium susceptæ? Passa est virtus, amisit princeps fidelem Ministrum, & artibus suis triumphavit malitia. Quas ut practicè noverit, neque permittat innocentiam vexari injuriis, aliquas magis usitatas hîc oculis subjiciam.

Reperiuntur aulici nonnulli tam versuti, & subdoli, ut æmulorum suorum defectus excusare videantur, & vel maximè eos accusant. Ita Augustus quondam, † *honorâ oratione, quadam de habitu, cultúque & institutis Tiberii jecerat, quæ velut excusando exprobraret.*

Alii sunt, qui, ut nequitiam suam tegant, & bonitatis specie auctoritatem illi concilient, titulo obligationis, & amicitiæ sermonem ordiuntur à laudibus

Mini-

† Ezech. 2. 6. * Plin. l. 11. c. 25. † Tac. l. 1. Ann.

Miniſtri illius, quem clandeſtinè ſubvertere cogitant, referendo ſcilicet aliquas, quæ aut exigui momenti ſunt, aut principi haud multum proſunt, atq; unà ficto quodam zelo erga illius obſequium, quod omni amicitiæ & neceſſitudini præferre ſe dicunt, ſenſim in apertum proferunt defectus, qui efficere poſſunt, ut hic talis Miniſter aut gratiâ principis excidat, aut dignitatis gradu, quem obtinebat, deturbetur. Quòd ſi illud non fiat ex ambitione & malitia, ideo ſaltèm eſt, ut defectibus iis, quos carpit in amico, fidelitatem ſuam teſtatam faciat, †*& unde amico infamiam parat, indè gloriam ſibi recipiat.* Nec ignorabat fallaces has technas ſapientiſſimus ille Rex Neapolitanus Alphonſus; quare cùm quendam audiret, qui multus erat in laudibus ſui hoſtis, ſic ad aſtantes dixiſſe fertur: *Notate artificium iſtius hominis, & videbitis has laudes non aliò ſpectare, quàm ut majus damnum ſuo accerſant tempore.* Nec aliter accidit, poſtquam ſex menſium ſpatio iſtiuſmodi commendationibus mentem animúmque ſuum omnibus probare conatus fuiſſet; ut tantò citiùs deinde ei haberetur fides in iis, quæ contra eundem locuturus eſſet. Quis unquam pulvis tormentarius, actis ſub terram cuniculis, incenſus fuit à mœnibus longiùs, ubi tamen vim ſuam exercere debuit? *Peſſimum inimicorum genus, laudantes.** Alii ut decipiant cautiùs, palàm laudant, & ſecretis infamant *a* criminationibus.

Nec minùs noxium eſt eorum artificium, qui calumnias ſic adornant, atque inſtituunt, ut cùm ſint accuſationes, laudes tamen eſſe videantur, quomodo apud Taſſum Aletus faciebat:

> †*Gran fabro di calunnie, adorne in modi*
> *Novi, che ſono accuſe, e paion lodi.*

Hos Pſalmographus indicat, cùm dixit:* *Converſi ſunt in arcum pravum.* † Et Oſeas Propheta: *Facti ſunt quaſi arcus*

† Tac lib. 14. Ann. * Idem in vita Agric a *Secretis eum criminationibus infamaverat ignarum, & quò cautiùs deciperetur, palam laudatum.* Tac. l. 11. hiſt. † Taſſo can. 2. * Pſ. 77. 57. † Oſ. 7. 16.

arcus dolosus, qui in aliam partem collineat, ex alia ferit & sauciat.

Quidam æmulos suos, eorúmque actiones sic laudibus efferunt, ut satis appareat non loqui eos seriò, & ex animo. Id quod in Tiberio animadversum, qui† *multa de virtute Germanici memoravit, magis in speciem urbis adornata, quàm ut penitùs sentire crederetur.*

In aliis commendationes ejuscemodi eò tendunt, ut quem habent inimicum, ad ea evehant munia, quæ deinde exitio illi sint, aut ut submoveatur ab aula longiùs, etsi cū majori ipsius fortuna id fiat; quā inter alias caussā fuisse reor Ruigomesio, cur auctor esset, ut in provincias Belgicas mitteretur Dux Albanus Ferdinandus, quando Status illi ab obedientia Regis desciverant. Ob eundem finem * *Mucianus* quoque, *quia propalam opprimi Antonius nequibat, multis in Senatu laudibus cumulatum, secretis promissis oneravit, citeriorem Hispaniam ostentans, discessu Cluvii Rufi vacuā*. Ad quod ut faciliorē viam sterneret, † *simul amicis ejus Tribunatus, Præfecturásque largitus est.* Dici vix potest, quàm æmulatio liberalis sit, quando amovendus ex oculis, qui aut gloriæ illius tenebras offundit, aut commodis officit; unde est, quæ natandi imperitum ad fortunæ ripam pertrahit. Interdum etiam laudes eo animo commemorantur, ut suscitentur æmuli, qui laudatum insectentur. Mirus planè nocendi modus per aliena vitia.

§. Multi eos, quos ipsi ad suum formarunt ingenium, in officia publica conantur intrudere, eo cum artificio, ut consilium eorum nemo penetrare possit, ideóque ut illud ipsum tantò assequantur faciliùs, defectus quosdam leviores, in ejusmodi officiis commissos ab aliis, primò reprehendunt, mox laudant & deprædicant alios, qui ad ea munera magis viderentur idonei, & interdum velut ignotos fovent, uti Pisonem Lacon, ut à Galba *a* adoptaretur.

Alii

† Tac. lib 1. Ann. * Idem lib. 4. hist †ibid. a *Sed callidè, ut ignotum fovebat.* Tac. l. 1. hist.

Alii, ut ſuam celent paſſionem, in longum jaciunt odia, & ſenſim illa inſtillant pectori Principis, ut oppletum effundat ſe tandem in ejus damnum, cui infenſi ſunt, & inimici. His artibus Sejanus uſus eſt, ut *b* Tiberii animum abalienaret à Germanico; & videtur eas improbare Spiritus ſanctus ſub metaphora arandi mendacia: *Noli*, inquit, *arare mendacium adverſus fratrem tuum*; *quod idem eſt, ac ſpargere in animo loliorum ſemina, ut naſcatur deinde, & metatur ſuo tempore malitiæ *c* fructus.

Pari cum aſtutia ſolent nonnulli primùm fallere Miniſtros, quorum auctoritati Princeps plus cæteris tribuit, perſuadendo illis quaſdam falſitates, quas ipſi deinde imprimant Principi. Ars iſta fuit mendaciloqui illius ſpiritus, qui in viſione Michææ *d* Prophetæ ſpondebat ſe decepturum Regem Achab, inſidendo in labiis omnium Prophetarum ejus, & permiſit illud Deus, tanquam efficaciſſimum fallendi medium.

Aliqui nonnunquam ad eum finem injuriis utuntur, quas fortè accepit Princeps, & vindictam illi ſuadent, aut quia illam ipſi beneficio potentiæ Principis de hoſte ſuo ſumere cogitant, aut quia ſemotum eum volunt ab illius obſequio, & in diffidentiam adducere. † Eodem artificio Joannes Paciecus Regi Henrico quarto auctor erat, ut Alphonſum Fonſecam Archipræſulem Hiſpalenſem juberet comprehendi, & eundem poſtea ſecretò monuit, ut ſuæ ſecuritati adverſus Regem opportunè conſuleret.

§. Atque hæ tales artes maximè vigent in aulis, & licèt interdum prodantur in lucem, ſuos tamen inveniunt Patronos, immo ſunt, qui iterum in fraudem in-

b *Odia in longum jaciens, quæ reconderet, auctáq; prometet.* Tac. l. 1 Ann. *Eccl. 7. 13. c *Araſtis impietatē, iniquitatem meſſuiſtis, comediſtis frugem mendacii.* Oſ. 10. 13. d *Ero ſpiritus mendax in ore omnium Prophetarum ejus. Et dixit Dominus: Decipies, & prævalebis: egredere, & fac ita.* 3. Reg. 22. 22. †Mar. hiſt. Hiſp. l. 23. c. 7.

induci se sinunt; unde persæpe videmus homines pl
nos & imposteros diu in aulis perdurare. Imbecillita
hæc est naturæ nostræ depravatæ, quæ mendacio magi
capitur, quàm veritate. Fortiùs nostros rapit oculos, &
in admirationem trahit equus aliquis scitè pictus, a
vivus, cùm tamen ille aliud nihil sit, quàm vivi menda
cium. Ecquid aliud est eloquentia tropis & figuris or
nata, quàm falsa quædam species, & dolus, & sæpe per
suadet nobis ea, quæ nos maximè dedecent. E quibu
omnibus liquet quantum sit periculum, ne inter to
artificia, & relationes varias deerret opinio Principis,
nisi ea singulari cum diligentia expendat, atque examinet, suspendendo tantisper fidem, donec res ipsas videat non solùm, sed etiam quasi manibus tentet, eas cumprimis, quæ auditu perceperit: per aures enim subintrat aura adulationis, & venti odii, atq; invidiæ, & facilè immutant ac suscitant passiones & affectus animi antè, quàm de rei veritate certò constare possit. Et idcirco valde esset conveniens, ut Princeps aures haberet menti & rationi proximas; sicut est illa, quam habet Noctua (ideo fortè etiam Minervæ dedicata) in supremo capitis vertice, ubi cellula sensuum est, quia omnibus his opus est, ne nos fallat auditus. Hujus itaq; singularem curam ac rationem habeat princeps, nam quando aures ab affectibus liberæ sunt, & ratio in iis pro tribunali sedet, bene ad examen vocantur singula, cùm omnia ferè, quæ ad gubernationem pertinent, à narrationibus aliorum dependeant. Atque ideo non videtur verosimile, quod dixit Aristoteles de apibus, eas scilicet audiendi sensu destitui: grande enim id esset incommodum in animalculo tam provido & politico, cùm duo illi sensus, auditus & visus, instrumenta sint, quibus sapientia hauritur, & experientia. Ambo necessarii sunt, ne nos aut passio, aut natura, aut inclinatio decipiat. *e* Moabitis ab affectu jam occupatis,
tor-

e *Primóque mane surgentes, & orto jam sole ex adverso aquarum, viderunt Moabitæ è contrà aquas rubras, quasi sanguinem, dixerúntque, Sanguis gladii est.* 4. Reg. 3. 22.

rens aquarum, unde solares radii repercutiebantur, sanguis videbatur. Idem populi clamor in auribus bellicosis Josue ululatus pugnæ credebatur; in quietis verò & pacificis Moysis, moduli symphoniaci suaviter *f* canentium. Eam ob rem, licèt Deo omnia sint præsentia, voluit tamen coràm lustrare oculis vocem, quam audiebat de incolis urbium *g* Sodomæ & Gomorrhæ. Quando igitur Princeps ad res omnes & singulas sic manus, oculos auréſque admoverit, aut errare non poterit, aut certè culpa vacabit. Atque ex his omnibus nemini perspicere non licet, quàm parum idoneum fuerit illud Thebanorum simulacrum, quo principis dotes ac qualitates volebant exprimere; utpote quod aures haberet quidem, sed careret oculis; cùm tamen hi non minùs, ac illæ sint necessarii: aures, inquam, ad res cognoscendas; oculi verò ad comparandam certam fidem, qua in re magis fideles sunt oculi: tantum enim veritas à mendacio abest, quantum oculi distant ab auribus.

§. Nec minori diligentiâ & attentione opus est, ad probanda omnibus consilia & proposita media, antequam Princeps iis uti incipiat, de cogendis per provincias pecuniis, de corrigendo Imperio, aut negotiis aliis, ad pacem, bellúmve spectantibus: sæpe enim non nisi commoda privata & propria pro fine habent, nec semper imaginationi aut expectationi nostræ respondent effectus. Ingenium consilia approbare solet, at experientia ea rejicit. Contemnere omnino, imprudentia esset: nam unicum etiam, quod feliciter succedit, aliorum vanitatem compenſat. Non gauderet

f *Audiens autem Iosue tumultum populi vociferantis, dixit ad Moysen, Ululatus pugnæ auditur in castris. Qui respondit, non est clamor adhortantium ad pugnam, neque vociferatio compellentium ad fugam; sed vocem cantantium ego audio.* Exod. 32. 17. g *Descendam, & videbo, utrum clamorem, qui venit ad me, opere compleverint: an non est ita, ut sciam,* Gen. 18. 12.

deret Hispania novi orbis imperio, si Reges Cathol. non plus fidei habuissent Columbo, quàm alii Princ pes. Credere leviter omnibus,& mox velle, tanqua planè secura & certa, in effectum deducere, levitas e aut stultitia. Consideranda priùs conditio person quæ ea proponit, quantam nimirum rerum experie tiam habeat; quos fines spectare possit, si decipiat; qu commoda, si ritè eveniant; quibus denique medii quo tempore hoc assequi cogitet. Quam diligentia quia non adhibuit Nero, cùm referret nonnemo, i gentem in Africa thesaurum repertum esse, graviter d ceptus fuit, non auctoris † *non ipsius negotii fide satis sp ctatâ, nec missis visoribus, per quos nosceret, an vera afferr rentur.* Multæ res propositæ sub initium videntur ma gnæ; & postea evanescunt, ac prorsus fiunt inutile Multæ levis sunt momenti, è quibus insignia redun dant beneficia. Multæ, quas in rebus minoribus expe rientia comprobavit, in majoribus haudquaquam suc cedunt. Multæ rationi videntur faciles, & reipsâ diffi cillimæ sunt. Multæ sub principium damnū adferunt prosunt sub finem; aliæ contrà. Multæ etiam reipsâ ca dunt aliter, ac initiò fuerat cogitatum.

§. Vulgus iners & cœcum, veritatem non perspicit, immo illa magis offenditur: nam leviter suas ante format opiniones, quàm recta ratio prævertat incommoda, confidendóque rem manibus se posse tangere, lumen certiùs sibi pollicetur à successu, qui ignorantium Magister est, adeòque qui illud hominum genus argumentis à suis abducere volet opinionibus, tempus perdet, & operam. Nullum efficacius remedium, quàm curare, ut suis ipsimet oculis errores suos videant, & tentent manibus. Sic equi formidolosi solent corrigi, calcaribus urgendo & verberibus, ut ulteriùs progrediendo nôsse discant vanitatem umbræ, quâ tantopere terrebantur. Hoc consilio usus est Pacuvius, ad componendum populum Capuæ, cùm contra Senatum tumultuari inciperet. Senato-

res

†Tac. l. 16. Ann.

s omnes, communicato priùs cum iisdem consilio, aula quadam concludit. Dein populum convocat, imq; sic alloquitur: Si Senatores amovere ab officio, ut punire libuerit, nunc tempus est opportunum, omnes enim sub ista clave custodio, & absq; armis; sed pediet, ut unus tollatur post alium, & mox alius in illius locum eligatur: neq; enim vel unicum momentū espublica isthæc sine capitibus subsistere poterit. In nam igitur omnium nomina conjicit, & unum sorte trahit: rogat deinde populum, quid illo fieri velint: escunt suffragia, conclamant omnes, eúmque morti judicant. Suadet porrò, alium eligant. Hîc confusio itur, & nesciunt, quem proponere debeant. Idem secundâ, idem tertiâ vice accidit, ut de electione inter s convenire non potuerit. Tandem illa ipsa confusio s edocuit, melius esse, tolerare malum, quod experti ent, quàm tentare remedium; & mandant illico, ut natores liberi dimittantur. Furiosa plebs est in opinionibus suis, & sæpe (quando insigne aliquod damnū eri potest, aut periculum) industriæ est Princeps, supropriis habenis eam regere, & pari ignorantiæ passu m ea progredi. Reduci etiam ad officium poterit populus, si illi proponantur ante oculos damna aliorum ilium casuum: * *nam plebeja ingenia exemplis magis, àm ratione capiuntur.*

* Macrob.

SYMBOLUM XLVII.

Tiam in virtutibus periculum est: insint omnes in animo Principis, non est tamen necessum, ut perpetuo versentur exercitio. Utilitas publica usum rum dictare debet, quo modo item, & quando excitæ absque prudentia, aut vitia esse incipiunt, aut tè non minùs exitiosæ sunt, ac ista. In cive privato um solum respiciunt; in Principe, ipsum & Remb. Cum utilitate communi omnium, non privata ius consentiant oportet. Scientia civilis certos præbit limites virtuti & illius, qui imperat, & ejus,

qui paret. In Ministro non sui juris & arbitrii est justi
tia, semper ad legis normam sese debet dirigere : i
Principe, qui illius est anima, peculiares habet consi

derationes, quæ universum & commune spectant
imperium. In subdito commiseratio modum exce-
dere nunquam potest: in Principe sæpe est noxia. U
hoc præsenti Emblemate subjicerem oculis, à corni
cum aucupio istud desumpsi, qua, Sanazaro & Garcila-
so testibus, Pastores utebantur. Ea erudit Principes,
quanta cum prudentia calamitatum & pericu' um
alienorum sese reddere debeant participes. orni-
cem ponebant alis extremis humi alligata , qua
cùm alias per aërem prætervolare cerneret; subla
tis in cælum clamoribus eas provocabat, ut ad feren-
dan

dam opem ſeſe demitterent, miſericordia motæ.

Cercavanla, i alguna mas piadoſa
Del mal ageno de la companera,
Que del ſuyo aviſada, ò temeroſa
Llegavaſe mui cerca, i la primera,
Que eſto hazia, pagava ſu innocencia,
Con priſion, ò con muerte laſtimera.

Nam quæ humi fixa hærebat, unguibus prehendebat alteram, ut ſe liberaret; & hæc rurſus aliam, quæ eadem ductà commiſeratione ad eam juvandam advolabat, ut una propter aliam, atque adeò perirent omnes. In quo etiam novitas caſus locum habuit: interdum enim ſola curioſitas eſt, aut naturalis inquietudinis motus, quæ miſericordia videtur. In miſeriis & acerbitatibus exterorum Principum non improbo, ad eorum lamenta & voces, commoveri cor & oculos commiſerationis affectu, immo interdum & officia; nolim tamen ad eorundem defenſionem leviter armari manus. Ut quis privatus in alterius gratiam periculum ſubeat, egregium facinus eſt, & laude dignum; at reprehendendum in principe, ſi ſalutem publicam adducat in diſcrimen pro ſalute alterius principis, ſine ſufficienti emolumento, & ratione ſtatûs; nec ſatis ſunt eæ, quas propinqua cognatio ſecum adfert, aut ſingularis fortè amicitia: nam Princeps ad Subditorum utilitatem natus eſt priùs, quàm Conſanguineorum, & amicorum. Opitulari his poterit, ſed abſque damno & periculo aliquo graviori. Quando præſtitum alteri auxilium tam commune facit periculum, ut ruina unius ſecum trahat alterius exitium, nulla eſt obligationis cauſſa, nec ulla tanta in alios pietas quæ illam excuſare queat. Veruntamen quando commoda aut detrimenta ita nexa ſunt inter ſe, ut utriuſque res agi videatur, quia uno pereunte alteri quoque pereundum eſſet, cauſſam ſuam facit, quiſquis auxilio præſtò eſt; éſtque major prudentia (ùt diximus) periculo ſeſe in alieno Statu opponere, quàm expectare illud in proprio. Quòd ſi etiam

quietis & tranquillitatis publicæ interfuerit, oppresso ferre præsidium, omnino facere id debet Princeps potentior: Justitia enim inter Principes ad tribunal ordinarium confugere non potest; sed in auctoritate & potentia Supremi illud invenit. In tali casu tyrannis quædam erit, otiosè spectare tantùm, & locum dare illi politiæ, quæ alios Principes exerceri exoptat, ut eorum dissensionibus ipsa securior sit, aut eorundem ruinis majorem sibi fabricetur fortunam. Nam supremus ille internarum mentis affectionum judex & arbiter severissimè illas castigare *a* solet.

In istiusmodi casibus magna adhibenda est prudentia, etiam atque etiam ponderando, num aliorum se implicare difficultatibus, è re publica futurum sit, ne temere alienum periculum faciamus nostrum, aut planè in eo nosmetipsos consumamus: nam postea præsidium mutuum sperare haud licebit. Hispaniæ sic accidit, quæ sortem afflicti imperii miserata, & sanguine suo, & opibus illi tulit suppetias, unde ortum habuere tot bella & armorum incursiones, quibus Francia deinde Italiam, Provincias Belgicas, Burgundiam, & Hispaniam impetiit, & licèt nunc in hanc Monarchiam tota ferè belli moles incumbat, non omnes tamen in Germania id grati agnoscunt, neque cogitant, sua caussa id accidisse.

§. Experientia igitur tam in propriis, quàm alienis damnis cautiores reddere nos potest in commiseratione, & promptitudine ferendi auxilia aliis. Quoties nos ipsi perdidimus, atque unà amicum, quia afflictæ illius fortunæ ultro, nec consideratè satis, remedium adferre voluimus, quem ingratum pro tanto beneficio postea experti sumus! Quoties in Principis incurrerunt odium etiam ii, qui noctes, & dies elaborarunt in eo, ut insignia aliqua ei præstarent obsequia. Germanicus à Tiberio adoptatus erat in filium, destina-

a *Eos, quos ignavia, aut calliditas prava, ut alienis laboribus tuti essent, armis abstinuit, acerbissimas pœnas solvisse.* Sallust.

...inatus ut eidem in imperio ſuccederet, & tam cultui ...jus addictus, ut cùm legiones ipſi offerrent Imperi...m, perinde illud acciperet, † *quaſi ſcelere contaminare...ur*; cúmque urgeretur inſtantiùs * *ille moriturum potiùs, ...uàm fidem exueret, clamitans ferrum è latere diripuit, ela...ímq; deferebat in pectus*: & quò ſe gerebat in omnibus ...deliorem, eò minùs placebat Tiberio. Illa ipſa ejus ...olertia, quòd pecuniarum largitione Pannonicas legi...nes compoſuiſſet. Tiberii animum habebat *b* ſollici...um. Pietatem ejuſdem in reliquiis Vari & militum le...endis, juſtiſque perſolvendis, Imperii ambitionem *c* ...le interpretabatur. Miſericordia uxoris ipſius Agrip...inæ milites veſtientis, dominandi videbatur *d* cupi...itas, *cuncta Germanici in deterius trahenti*, ſuboluit odi...m iſtud Germanicum, & quòd honoris ſpecie à Ger...maniæ gloria arceretur: quare *quantò ſummæ ſpei pro...rior, tantò ille impenſiùs prò Tiberio niti* cœpit; hoc ipſum ...amen magis eum reddebat exoſum donec oppreſſa ...andem ab onere obligationis gratitudine, † *novis Pro...inciis impoſitum dolo ſimul, & caſibus objectaret*, ubi Piſone ...pitulante venenum ei porrexit, ſuam arbitratus pro...ſperitatem mortem illius, qui columna *e* Imperii ejus ...uerat. Nonnulli Principes velut idola ſunt, quorum ...*culi* (ùt advertit Jeremias) † *pleni ſunt pulvere à pedibus ...ntroeuntium*, ad cultũ iis exhibendum, nec agnoſcunt ...bſequia; & quod pejus eſt, nec vinci iis volunt, nec ...ibertatem ſuam ſubjectam eſſe meritò, adeòq; variis ...rocurant artificiis, ne eam cuiquam obſtrictã habe...nt. Qui majora exhibuit obſequia, ei neſcio quæ non ...rimina imputant, ut loco ſperatæ cõpenſationis pur-

P 3 ga-

† Tac lib. 1. Ann. * Tac. ibid. b *Sed quod largiendis ...ecuniis, & miſſione feſtinatâ favorem militum quaſiviſſet, ...ellica quoque Germanici gloria augebatur.* Ibid. c *Quod ...Tiberio haud probatum.* Ibid. d *Id Tiberii animum ...altiùs penetravit.* Ibid, † Ibid. lib. 2. Ann. e *Nam ...Germanici mortem inter proſpera ducebat.* Tac. l. 4. Ann. ... Baruc. 6. 16.

gatione delictorum potiùs opus habeat, adeòque i
præmio numeret, si à culpa immunis declaretur. Præ f
ferunt insuper, non satisfactum sibi iis obsequiis, qua
tamen ipsi intus & in animo vehementer probant; e
solùm nomine, ne obligati maneant, aut ea mandati
suis tribuunt. Ex quo fit interdum, ut illud etiam
ipsum, quod tantopere cupiebant, & fieri jusserant, ob
tinuisse eos pœniteat postea, immo graviter succen
seant ei, qui ad ea suam contulit operam, tanquam
si auctoritate propriâ id fecisset. * *Cor Regum inscrutabile*, pelagus profundum, & varium, quod à caussa eadem effervescit hodie, à qua heri summè tranquillum erat. Animi bona, & fortunam, opes & honores nunc recensent in meritis, nunc injuriæ, & criminis loco *f* habent. Diligentia sedula facilè illis creat fastidium. Quin & penes Deum periculosa fuit illa *g* Ozæ, cùm labanti arcæ suos subjiceret humeros: nam morte ipsâ factum hoc luit. Quid? quod principes magis ferè officia neglecta remunerari soleant, quàm curata probè & gnaviter; sicut & plerumque majori cum honore prosequuntur, qui minùs obsequiis suis id est promeritus. Obligari aliis, servitutem autumant, & minùs oneri ducunt ingratitudinem, quàm gratiarum redhibitionem; promptum serviendi studium, & liberalitas, quibus Junius Blæsus erga Vitellium Imperatorem usus est, gratiæ loco odium illi *h* peperêre. Abiit insignis ille heros Rogerius, Militiæ Magister, gente

* Prov. 25. 3. f *Nobilitas, opes, omissi gestique honores pro crimine, & ob virtutes certissimum exitium.* Tac. lib. I. hist. g *Extendit Oza manum ad arcam Dei, & tenuit eam: quoniam calcitrabant boves, & declinaverunt eam. Iratúsq; est Dominus indignatione contra Ozam, & percussit eum super temeritate: & mortuus est ibi juxta arcam Dei.* 2. Reg. 6. 6. h *Lugdunensis Galliæ Rector genere illustri, largus animo, & par opibus, circumdaret Principi ministeria, comitaretur liberaliter, eo ipso ingratus, quamvis odium Vitellius humilibus blanditiis velaret.* Tac. l. 2. hist.

ente Catalaunus, qui Fadrico Regi Siciliæ fuerat au-
ilio, evocatus sub Andronico Imp. ut ejus tueretur
nperium. Et verò egregiè illud præstitit, cum forti
a Catalaunorum natione, licèt numero exiguâ. Hosti-
s Turcarum incursiones represserunt, & ecce cũ tan-
rum victoriarum ipse sperat præmium, jubet illum
nperator levissimam ob caussam supplicio affici. Ita
epenumero minima aliqua offensio, aut irritatio plus
otest, quàm maxima etiam beneficia: siquidem grati-
idinis affectu onus sibi imponi existimat animus;
indicta verò bilem exonerat. Isthæc infelicitas est in
mulatu principum, ut † *nesciat homo, utrum amore, an o-
io dignus sit*. Et si ex eo, quod Historiæ nos docent, &
x damnis, quæ ob promptam serviendi voluntatem
epe incurrimus, formanda nobis esset politica aliqua,
pus foret distinguere inter virtutes, ut sciremus, quo-
nodo uti illis oporteret, absq; nostro dispendio, consi-
erando quòd etsi omnes existant in nobis, tanquã in
ubjecto suo proprio, nõ tamen omnes intra nosmet o-
erentur: quædam enim exercitio suo foràs in apertum
rodeunt; aliæ verò intùs & in solo animo vim suã ex-
rũt. Tales sunt Fortitudo, Patientia, Modestia, Demis-
o, Religio, & aliæ; è quarũ numero aliquæ ita pro no-
is sunt solùm, ut ad eas illæ, quæ foràs tendũnt, nihil
onferant aliud, quàm securitatem pro humana soci-
tate, & existimationem propter suam præstantiam,
ti in Demissione animi, in Modestia, & in Benignitate
ccidit; atque adeò quò Virtutum istarum perfectio
uerit major, eò magis aliorum nobis conciliabit ani-
nos, & plausum merebitur, modò decorum servare
overimus. Aliæ istarum Virtutum, etsi intra nos ope-
entur in casibus propriis, exercitium tamen earum
tiam ab actionibus alienis dependere solet; uti For-
itudo, & Magnanimitas. In his nihil est periculi, si
as moderetur prudentia, quæ gratiam, & modum Vir-
utibus tribuit: nam gravitas nimia & imprudens
ommodis nostris plerumque officit, dum speciē

† Eccl. 9. 1.

existimationis, & gloriæ nos ipsi perdimus, & interim præmium & plausum ferunt alii, qui in obsequiis præstandis Tempori, necessitati, & Assentationi magis servierint.

In illarum Virtutum exercitio, quæ circa alienum bonum versantur, quales sunt Generositas, & Misericordia, semper ferè periculi aliquid est, aut damni: neque enim iis respondere solet præmium principum, neque favor, & benevolentia mutua Amicorum, eorumve, qui nobis sanguine conjuncti sunt; immo dum certò confidimus fore, ut Amici nostra æstiment obsequia, & vicissim nostris in periculis vitâ, fortunisque suis nobis auxilio sint, in errorem istum nos inducit obligatio propria, cui ut faciamus satis, nostri sæpe obliviscimur exitii. Interim si in calamitatem aliquam nos incidere contigerit, subducunt sese illi, & nos destituunt. Ad Jobum cum omni malorum genere acerbè conflictantem soli tres amici inviserunt, & quidem à Deo *i* moniti, nec opere tamen, & reipsa eidem venêre subsidio; sed verbis duntaxat, & monitionibus asperis, quibus patientiam ejus egregiè exercebant. Postquam verò Deus eundem iterum respexisset benigniùs, & bonis omnibus denuò cœpisset cumulare, undique ad eum concurrerunt, non consanguinei solùm, sed ii etiam, qui eum non nisi à facie noverant, & mensæ ejus accubuerunt, ut tantarum prosperitatum participes *k* fierent.

Error iste sub specie boni, & auxilii mutui, ac obligationis multos in ruinam dedit præcipites, qui cùm beneficia inter alios seminâssent, non nisi ingratitudinem & odia messuerunt postea, hostes experiundo, quos amicos antè habuerant, ita ut viverent deinceps, & morerentur infelices. Spiritûs sancti divinum oraculum

i *Audientes tres amici Iob omne malum, quod accidisset ei, venerunt, sicut locutus fuerat Dominus ad eos.* Job. 2. 11. k *Venerunt autem ad eum omnes fratres sui, & universæ sorores suæ, & cuncti qui noverant eum priùs, & comederunt cum eo panem in domo ejus.* Job. 42. 11.

culum eſt: † *Fili mi, ſi ſpoponderis pro amico tuo, defixiſti apud extraneum manum tuam: illaqueatus es verbis oris tui, & captus propriis ſermonibus.* Nóſque exhortatur, ut oculos ſemper apertos habeamus, & caveamus nobis ab amici manibus, quomodo ſibi cavet damula, aut avis à manibus *l* Venatoris. *Bene age, & cave tibi,* Caſtellanum proverbium eſt, ab experientia natum. Non hoc illorum eſt, qui ſibi ſolùm vivunt, nec Miſericordiâ aut Charitate moveri ſe ſinunt, ut malis alienis remedium adferant. Obſurdeſcunt penitùs, & cœci fiunt ad gemitus aliorum & infauſtos caſus, omnem fugientes occaſionem ſeſe illis immiſcendi: quo fit, ut à curis & moleſtiis immunes ſint ac liberi, & ſi novos ſibi non conciliant amicos, ſervant tamen eos, quos habent. Non inclareſcent ex eo, quod in aliorum faciunt gratiam, ſed quod facere intermittunt potiùs: nã alii id prudentiæ tribuent. Præterquam quòd communiter pluris æſtimare ſoleamus eum, qui noſtrâ non eget operâ, nóſque deſpiciens, ſuâ ipſius ſorte contentus vivit. Unde perſpectis ordinariis hominum moribus, conſultiùs fortè videri poſſet, calamitates aliorum otioſè ſpectare ſolùm, & diſſimulare, ad utilitatem propriam animum ſemper reflectendo, nec illam periculis & caſibus alienis commiſcere. Verùm iſthæc Politica contraria eſſet obligationi Chriſtianæ, humanæ charitati, & aliis pluribus honeſtiſſimis virtutibus, quæ propiùs nos ad Deum faciunt accedere. Iſta, inquam, Politica omnem diſſolveret civilem ſocietatem, quæ in eo poſita eſt, ut quiſque & ſibi vivat, & aliis. Virtus exterioribus ſignis & teſtimoniis non indiget, * *ſibimet pulcherrima merces.* Quin tantò ampliùs ejus perfectio eniteſcit, & gloria, quantò minùs ei rependitur mutuum: nam benefacere ob ſolam ſpem retributionis, avaritiæ quædam ſpecies eſt; & ſi illa obtineri non poſſit, gravi dolore conficitur animus. Illud ergo ſtimulo nobis ſit, quod nobis ipſis de-

 bemus,

† Prov. 6. 1. *l Eruere quaſi damula de manu, & quaſi avis de inſidiis aucupis,* Prov. 6. 5. * Sil. l. 13.

bemus, uti & exemplum Dei infinitè boni, qui sua semper dispertit beneficia, in eos etiam, qui minùs gratos se exhibent. Prudentiæ tamen est tempori advertere, ubi & quando benevolentia reciproca sperari non potest; infelix enim est, qui postquam grandes fecit sumptus, & difficultatibus ac periculis alienis sese objectavit, parem præstolatur gratiam, & non nisi ingratitudinem reportat. Qui naturam, & mores hominum ordinarios noverit, ei id minimè mirum videbitur aut insolens, cúmque antè illud præviderit, adversus hunc ictum muniet animum, ne fraudi sibi ea res esse possit.

§ Nunc illud etiam diligenter considerandum, num è re amici sit, nec ne, si ejus defensionem velimus suscipere: interdū enim plus officimus hâc nostrâ opitulandi promptitudine, quia aut importuna est, aut imprudens, dum placere aliis cupimus, & officiosi videri, quâre illos juxtà ac nos perdimus. Hoc placendi studium suo plerunq; auctori noxium compescuit Thraseas (etsi in suum id est favorem) in Rustico Aruleno, † *ne vana, & reo non profutura, intercessori exitiosa inciperet.*

§ Nec minùs imprudens, & periculosus est zelus boni publici, & rerum à principe bene agendarum, tum præsertim, cùm nec ex officii obligatione, nec certâ spe remedii, non rogati immiscemus nos ejus negotiis ac commodis, cum evidenti nostro periculo. Non ego illud nunc volo, ut damni alieni otiosi spectatores simus, neque ut silentium nostrum, aut quies tyrannidi, & tempori turpiter serviat; sed ne imprudenter nosmetipsi perdamus, & ut Lucii Pisonis insistamus vestigiis, qui temporibus difficillimis, & maximè calamitosis semetipsum tantâ prudentiâ conservavit, * *ut nullius servilis sententiæ sponte auctor, & quoties necessitas ingrueret, sapienter ea moderaretur.* Sæpe in antecessum consilia damus de iis quæ ad nos non pertinent, persuasi in illis remedium malorum publicorum consistere; neque advertimus tamen, nos facillimè decipi amore

† Tac. l. 16. Ann. * Idem l. 6. Ann.

amore proprio nostrarum opinionum, absque notitia particulari earum rationum, quibus ducuntur principes, quæve in ipso facto occurrunt. Nihil magis periculosum, quàm aliis velle consilia dare. Etiam qui ex officio tenetur, vitare illud debet, si non rogetur: consilia enim ex eventu æstimari solent, qui pendet à casibus futuris, quos prudentia prævertere non potest, & quod succedit malè, Consiliario tribuitur: non illud verò, quod feliciter evenit.

SYMBOLUM XLVIII.

QUàm ab armis instructi sunt Principes adversus externos hostes! quàm inermes adversus domesticos! Inter ipsos satellitum enses eos comitantur,

nec advertunt tamen. Isti adulatores sunt, & ostentatores: nec minus periculi est ab eorũ blanditiis, quàm ab armis hostium. Plures sanè Principes adulatio, quàm ipsa vis in ruinam impulit. Quam regiam purpuram non arrodit ista tinea? ecquod sceptrum teredo illa non exedit? In altissimam etiam cedrum sese insinuat, & corrosâ sensim ejus medulla eam deniq; humi sternit. Damnum est, quod non nisi ipsa ruina sese prodit. Priùs effectus illius incurrit in oculos, quàm ejusdem caussa. Ementitus bombyx, qui deaurata Palatiorum laquearia incolit. Stellioni stellis variis per dorsum distincto, & venato pectore eam Emblema præsens comparat. Sub stellato zeli pallio, quo perniciosos suos fines contegit, se exhibet *a* Principi. Illud sciat inprimis, non omnem lucem Naturæ optimæ esse indicem: nam & in sacra Scriptura lepræ ea *b* signum est. Et ligna putrida lumen aliquod sub noctem solent fundere. E perniciosa mente aliquæ boni stricturæ emicant. Interdum intra ipsa severitatis viscera, quæ libertatis est amica, & contraria Principi, serviliter sese abdit ostentatio. Valerius Messalla sic fecit, quando auctor fuit, ut quot annis obedientiæ sacramentum innovaretur Tiberio; rogatúsque cujus jussu ista proponeret: † *sponte dixisse, respondit, neque in iis quæ ad Rempublicam pertinerent, consilio nisi suo usurum, vel cum periculo offensionis: quæ sola species adulandi supererat.* Huic non longè absimilis fuit adulatio illa Ateii, quando accusato Lucio Ennio, quòd argenteam Tiberii statuam destruxisset, ut varia suppellectilia inde effingeret, nolentéque ipso Tiberio accusationem admittere, palàm sese illi opposuit, dicens: * *non debere eripi Patribus vim statuendi; neque tantum maleficium impunè habendum. Sanè lentiùs in suo dolore esset; Reipublicæ injurias ne largiretur.*

§. Stel-

a *Væ qui dicitis malum bonum, & bonum malum: ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras.* Is. 5. 20. b *Aut quasi lucens quippiam, id est plaga lepræ.* Levit. 13, 2. † Tac. l. 1. Ann. * Idem l. 3. Ann.

§. Stellio pellem mutat in annos singulos: cum tempore consilia sua adulatio, quoties nimirum Princeps voluntatis suæ affectum variat. † Regi Alphonso decimo Ministri ejus primùm auctores fuerant, ut Reginam violantem ob infœcunditatem abs se dimitteret, matrimonium irritum caussati, quod postea iidem mutatis sententiis ratum habuêre, suaseruntque Regi, ut eandem ad thori societatem revocaret.

§. Nullum animal magis fraudulentum, quàm stellio; unde & jurisperiti omne delictum ex fraude crimen stellionatûs appellant. Ecquis majoribus utitur dolis, ac assentator, qui nunquam non voluntati ponit laqueos, nobilissimæ hominis facultati, támque principali, ut sine illa sensus omnes sub jugo servitutis sint.

§. Non enecat eum Stellio, quem inficit, sed torpore solùm omnia ejus membra corripit, eúmque à seipso quodammodo avocat, varios in eo affectus excitando. Adulatori hoc proprium est, qui varia boni specie fascinat oculos, & decipit aures Principis, aut eum quasi extra se abripit, ut rerum veritatem dispicere nequeat. Stellio tam hominibus infensus est, ut cùm pellem exuit, eam ipse devoret, ne cuiquam contra comitialem morbum usui & remedio sit. Adulator ferre non sustinet, ut Princeps ab erroribus suis convalescat; erroris enim agnitio filia est veritatis: hæc verò assentationi inimica. Adulatio prosperitatibus Principis invidet, eúmque execratur, & odio habet, tanquam qui potentiâ suâ & necessitate quâdam istud adulationis, dissimulationisque imponat jugum, & cogat quodammodo aliud clausum gerere in pectore, aliud ore proloqui.

§. Singulari prudentiâ opus est in Principe, ut adulationem sciat discernere: ea námque in laudibus consistit, quas Princeps audiet interdum ab iis etiam, qui ab assentandi vitio quàm longissimè absunt. Illud

† Mar. hist. Hisp. l. 28. c. 9.

discrimen est, quòd adulator promiscuè honesta atq; inhonesta, proba ac improba laudare soleat; ii alii verò id solùm, quod rectum ac bonum est. Si ergo viderit Princeps, ea sibi adulatoriè tribui, quæ aut aliis debentur, aut casu *c* evenerunt: laudari res leves, quæ laudem non merentur: ea, quæ voluptati sunt potiùs, quàm honori; ea quæ à negotiorũ molestiis se vocant Principis animũ: ea, quæ magis commoda ejus propria spectant, quàm bonum publicum; & tamen sic laudantem, non seipsum ritè moderari: non tristitia affici, nec commonere principem, si quid indecens, & persona sua ac majestate indignum eum committere viderit: immo errores ejus, ac vitia excusare: magis deinde suæ propriæ studere fortunæ, quàm obsequio principis: omnem illius dissimulare offensionem, & fastidium, ut individuus comes lateri semper hæreat: non adjungere sese ad viros severos, & boni publici amantes: laudare eos, quos judicat erga se gratos fore, dum eos è principis gratia exturbare non potest: postquam verò de hac securus fuerit, & principem in sua habuerit potestate, elaborare, ut aliorum sibi conciliet animos, omnes meliores successus sibi tribuendo, & incusando principem, quòd consiliis suis noluerit obsequi: jactare item majoris auctoritatis comparandæ caussa apud extraneos, se errata ejus reprehendisse, cùm interim in secreto ea excuset, laudet & probet; facilè hunc talem non nisi adulatorem esse licebit agnoscere, qui fugiendus principi haud secùs, ac pestilentissimum venenum & sincero isti amori, qui ei debetur à subditis omnino *d* contrarium.

Verùm tametsi hæc indicia satis sint manifesta, solet tamen amor proprius tam esse cœcus, ut adulationem haud agnoscat; sed capi se sinat suis laudibus, quæ nescio

c *Popule meus, qui te beatum dicunt, ipsi te decipiunt, & viam gressuum tuorum dissipant.* Isa. 3. 12. d *Blanditiæ pessimum veri affectus venenum; sua cuique utilitas.* Tac. lib. 1. hist.

nescio quàm suavem in sensus exercent tyrannidem, adeò ut nulla tam sit enormis, quàm principes non credant suis deberi meritis. Accidit hoc interdum ex remissa quadam & segni bonitate, quæ assentationis damna non satis expendens eam tolerat; quin immo submissionem interpretatur, & affectum optimum. † Quo in genere peccârunt Rex Galæciæ Ferdinandus, suis omnibus invisus, quòd assentatoribus nimis faciles aures daret; & Rex Alphonsus nonus, qui eandem ob caussam virtutum suarum, & præclarè factorum gloriam haud parum obscuravit. Advertant igitur Principes, se fortè ab amore proprio, aut innata bonitate sic decipi, ut datis etiam sufficientibus indiciis, adulationem agnoscere nequeant, atque adeò, ut in notitiam illius veniant, seséque ab ea liberent, historias suaserim evolvant, & observent in Antecessoribus suis, aliisque artificia ista & fraudes, quibus circumventi fuerunt ab adulatoribus, damna, quæ incurrerunt, & considerent deinde, num eodem modo secum quoque nunc agatur. Unicâ solâ vice, cùm Assuerus Rex noctem insomnis traduceret, juberétque annales suorum temporum sibi prælegi, mox illi aperuerunt, quod nemo aliorum fuisset ausus, intellexitque technas & tyrannides amici sui Amani, * quem unicè ferebat in oculis & præstita à Mardochæo fidelitatis obsequia: illas quidem per adulationem hactenus occultatas; hæc verò per malitiam pressa silentio: tunc autem re comperta unum supplicio jussit affici, alterum præmio. Attamen in hac ipsa etiam lectione attendant oportet, ne fors adulatio larvam induat, legant ipsimet historias: fieri enim posset, ut si legeret alius, silens præteriret eos casus, qui erudire deberent Principem, aut clausulas quasdam & verba immutaret. O infelicem majestatis sortem, quæ nec secura esse potest de veritate librorum, qui tamen amici hominum habendi sunt fidelissimi.

§. Jam

† Mar, hist. Hisp, lib. 12, c. 15, * Esth, c. 6.

§. Jam illud etiam curet princeps, ut si qui contra eum libelli infames eduntur in lucem, ad suas manus perveniant: etsi enim illos dictet malitia, veritatem tamen scribunt, & reperiet in iis, quæ aulici solent silentio premere, evadétque prudentior suâ propriâ infamiâ. Videns aliquando Tiberius, quàm in eo fuerit deceptus, quòd Sejani malitiam cum tempore penetrare non potuerit, † *quæ ab hæredibus occultata,* publicè *recitari jussit: patientiam libertatis alienæ ostentans, & contemptor suæ infamiæ; an scelerum Sejani diu nescius, mox quoquomodo dicta vulgari malebat, veritatísque, cui adulatio officit per probra saltèm gnarus fieri.*

§. Non semper actiones suas contempletur Princeps in speculo eorum, quos circa se habet; alios extraneos potiùs consulat viros zelosos & severos, & attendat, num una eadémque omnium sit approbatio: nam assentationis specula ob varias & inconstantes formas nunquam species offerunt oculis, quales ipsæ sunt in se, sed quales esse optaret princeps; & * *melius est à sapiente corripi, quàm stultorum adulatione decipi.* Ad eum finem necessarium est, ut nunc hos, nunc illos interroget, & verecundiâ omni, ac metu liberet, ponendo eis ob oculos obligationem, quâ veritatem eloqui teneantur. Etiam Samuel liberè edicere ausus non fuit coram *e* Heli sacerdote, quæ Deus ipsi præceperat, donec ipse fuisset *f* sciscitatus.

§. Consideret se porrò Princeps etiam in vulgi speculo, in quo ne minima inest macula, quæ non confestim appareat; nescit enim dissimulare multitudo. Ludovicus quartus Franciæ Rex ementito habitu vulgari plebeculæ sese commiscebat, ut audiret, quæ de suis actionibus & gubernandi ratione illi dicerent. In compita publica prodeundum est, ut veritatem invenias. Rem unicam palatio suo deesse querebatur Ludo-

† Tac. lib. 6. Ann. * Eccl. 7. 6 e *Et Samuel timebat indicare visionem Heli.* 1. Reg. 3 15. f *Et interrogavit eum: Quis est sermo, quem locutus est Dominus ad te?* ibid. v. 17.

Ludovicus XI. Franciæ Rex, veritatem nimirum. Nimis modesta ea est, nec apta ad mores aulicos; quin has ipsas aulas refugit, ne confundatur in præsentia regia. Ea de caussa Rex Saul Pythonissam consulturus mutavit habitum, ut tantò sibi responderet liberiùs, atque adeò ille ipse quæstionem ei proposuit, nec alterius fidei rem istam committere *g* voluit. Idem Jeroboamus quoq; observavit, quando uxorem suam ablegans ad Prophetam Achiam, ut intelligeret de infirmitate filii, eidem præcepit vestimenta commutare, ne si forsan eam agnosceret, aut non responderet, aut veritatem non *h* diceret. Cùm ea igitur intra privata Principum conclavia reperiri non possit, industriâ opus est, ad eam alibi indagandam. † *Gloria Regum, investigare sermonem.* Rex Philippus secundus famulo utebatur sibi in paucis charo, per quem rescisceret omnia, quæcunque de se intra & extra palatium alii loquerentur. Illud tamen observandum, populi sermones, qui principe absente fiunt, licèt è vero sint, si tamen ad aures ejus perferantur, vanos fore, & adulatorios; immo in caussa cur cœco quodam modo vitiorum suorum sequatur impetum, ex communi illo applausu sibi persuadendo actiones suas probari ab omnibus. Nullius gubernatio magis tyrannica unquam fuit, quàm Tiberii; nullus Principi familiarior majori in odio, quàm Sejanus; & tamen cùm Capreis essent, * *crebris precibus efflagitabat* Senatus, *visendi sui copiam facerent.* Neronem sic miserè decipiebant populi adulationes, ut planè crederet, eum absentiam suam ab urbe Roma ferre non posse; imaginabatur sibi nimirum † *vidisse civium mœstos vultus, audire secretas querimonias, quod tantum aditurus esset iter, cujus ne modicos quidem egressus tolerarent,*

g *Mutavit ergo habitum suum, vestitúsque est aliis vestimentis, & abiit ipse.* 1. Reg 28. 8. h *Dixítque Ieroboam uxori suæ: Surge, & commuta habitum, ne cognoscaris, quòd sis uxor Ieroboam.* 3 Reg. 14, 2. † Prov. 25. 2. * Tac. lib. 4. Ann. † Idem l. 15. Ann.

rent, sueti adversum fortuita aspectu Principis refoveri; qui aliàs tam invisus erat, † ut *Senatus, & primores in incerto essent, procul, an coràm atrocior haberetur.*

§. Essent prætera & alia media ad agnoscendam adulationem; sed pauci principes iis uti cupiunt, qui affectibus eorum & appetitui naturali sese illa accommodant. Ita videmus in monetarum adulteratores animadverti acerbiùs, quàm in assentatores, tametsi hi magis noceant: nam illi quidem monetarum leges violant; hi verò eas, quæ vitia prohibent; faciúntq; ut virtutis speciem induant. Grande illud damnum est, quod nunquam non culpatur, & semper tamen viget in aulis principum, ubi minimè secura est Veritas, præsertim * *apud aures superbas & offensioni proniores.* Ipsâ morte luit Bernardus Cabrera, quod Petrum IV. † Regem Aragonium de rebus quibusdam amicè monuisset, non obstantibus tot eximiis obsequiis, quæ præstiterat, aut quòd Regem ipse moderator optimis moribus informasset. Qui alium monet, & instruit, actiones ejusdem videtur incusare, & judicio ac probitate se præferre alteri, quam eminentiam principes ferre non sustinent: existimant enim non sat honoris sibi deferri ab eo, qui tam apertè iis loquitur. * Animo sincero, & candido Regi Petro Crudeli referebat Guterrius Fernandesius Toletanus, quid ipse de ejusdem gubernatione sentiret, hortabatúrque, ut rigorem suum nimium moderaretur: quam monitionem præmio etiam dignam pro tanto delicto Rex habuit, ut ob libertatem istam capite illum plecti jusserit. Eum ut judicem veretur princeps, qui actiones ejus observat, nec æquis intueri potest oculis, cui illæ probatæ non sunt: *Nam suadere Principi, quod oporteat, multi laboris & periculi*; * non illud, quod ipse ultrò appetit. Quæ caussa est, cur timidior sit veritas, & adulatio audaciores sumat animos. Si quis tamen princeps tam foret generosus, ut capi assentatione inde-

deco-

† Tac. lib. 4. Ann. * Mar. hist. Hisp. l. 17. c. 7. † Ibid. Tac. l. 15. * Idem c. 4. † Tac. l. 1. hist.

decorum duceret, & contemptum arbitraretur, si fictis ad speciem laudibus eum conentur decipere alii, malintque cum ejus fortuna, quàm persona [i] loqui; facilè illud adulatorum genus arcebit, armando sese contra illos severitate: nemo enim talia audebit in Principem gravem ac serium, qui rerum veritatem intelligentia comprehendit, & honores vanos contemnere didicit. Tiberius eâdem vultûs constantiâ & libertatem Pisonis accepit, & Galli [k] adulationem. Et tametsi dissimularet, *intellexit* tamen ista verborum lenocinia, sicut & illa Ateii Capitonis, † *ut erant magis, quàm ut dicebantur.* Remuneretur porrò princeps præmiis publicis eos, qui ingenuè veritatem proloqui ausi fuerint. Fecit illud Clisthenes Siciliæ Tyrannus, qui cuidam suo Consiliario statuam erexit, quòd sibi, ne triumpharet, liberè contradixisset; quâre mirè universum sibi devinxit populum, aliisque suis Consiliariis addidit animos, ut liberiùs, quicquid sentirent, posthac edicerent. Rex Alphonsus duodecimus de re magni momenti aliquando consulturus, manu dextrâ strictum ensem, lævâ sceptrum tenens, sic præsentes allocutus est: * *Agite, dicite omnes liberè, quæ mens sit vestra, atque sententia, & consulite in medium, quæcunque ad majorem gladii hujus gloriam, & sceptri incrementum fuerint.* † *Rarâ temporum felicitate, ubi sentire, quæ velis, & quæ sentias, dicere licet.* Adulationis turpitudinem satis agnoscunt omnes; sed & omnes veritatis damna perspecta habent, vidéntque majus ab hac, quàm ab illa sibi esse periculum. Quis non cum omni sinceritate & zelo loqueretur principibus, si hos contingeret Joanni II. Lusitaniæ Regi esse similes; qui cuidam, nescio quam dignitatē petenti, fertur respondisse,

i *Etiam ego, ac tu simplicissimè inter nos hodie loquimur; cæteri libentiùs cum fortuna nostra, quàm nobiscum.* Tac. lib. 1. hist. k *Audiente hæc Tiberio, ac silente.* Idem lib. 2. Ann. † Idem lib. 3. Ann. * Mar. hist. Hisp. † Tac. lib. 1. hist.

diſſe, ſe quidem eam jam pridem alteri fideli Miniſtro ſuo deſtinaſſe, qui nunquam ea ſibi loqueretur, quæ aures ſolùm demulcerent, ſed quæ ad majus ſuum obſequium, & Regni utilitatem facerent. Verùm nonniſi in pauculis generoſam iſtam ſinceritatem inveneris; omnes ferè Regis Achabi mores imitantur, qui cùm Prophetas vocaſſet in conſilium, Michæam excluſum voluit, quem eo nomine inviſum habebat quòd mala ſemper, nunquam boni aliquid ſibi *l* vaticinaretur. Hæc cauſſa eſt, cur multi Miniſtri ſæpe non leve periculum adeant, ſi zelo aliquo ducti per ſolam etiam conjecturam loqui velint de damnis imminentibus, ut opportuno remedio illis tempeſtivè occurratur: ita enim ferè comparati ſunt Principes, ut prorſus ignorare ea malint, quàm anticipatò metuere. Aptiſſimas habent aures ad concentum muſicum; diſſonas verò impendentium calamitatum voces ferre non ſuſtinent. Unde porrò fit, ut concionatores, & conſcientiarum ſuarum arbitros eligant, quæ prædicent & dicant ſolùm, quæ ipſi *m* volunt; non quod Deus inſpirat, uti Propheta Michæas *n* faciebat. Quid mirum igitur, ſi abſque veritatis luce aberrent à via, & peſſum eant?

§. Si à prudentia inſtructi eſſent, qui veritatem loqui volunt Principi, haud dubiè pluris illam faceret, quàm inanes aſſentatiunculas; at perpauci tempeſtivè uti ea nôrunt cum ſuavitate, atque eo modo, ac decet. Omnes ferè in dicendo liberiores, aſperi ſimul ſunt, & communiter offendit Principem vultus nimis ſerius, & armatus à veritate: † *quadam enim virtutes odio ſunt ſeveritas obſtinata, invictus adverſus gratiam animus.* Nempe Principes contemni ſe putent, ſi contemnantur artes, quibus eorum favor & bona gratia parari ſolet: exiſtimant enim, qui iſti rei non

l *Sed ego odi eum, quia non prophetat mihi bonum, ſed malum.* 3. Reg. 22. 8. m *Ad ſua deſideria coacervabunt ſibi magiſtros.* 2. Tim. 4. 3. n *Quodcunque dixerit mihi Deus meus, hoc loquar.* 2. Paral. 18. 13. † Tac. l. 15. Ann.

non ſtudet, nec ſubditum ſe agnoſcere, nec Principum opera indigere. Qui ſuperior eſt, phlebotomo, aut novacula veritatis utitur, ad curandum inferiorem; hic verò ſolo cauterio quod abſque dolore quaſi enecat & exedit, quod in Superiore vitioſum eſt. Offendere veritatibus, quæ nec tempus, nec modum ſervant, malitia potiùs eſt, quàm zelus; audacia magis, quàm admonitio. Quid? quòd etiam Deus, quæ dicenda ſunt, ſingulari cum prudentia & moderatione Principibus manifeſtet: nam etſi per Joſephum & Danielem quædam de calamitatibus futuris Pharaoni & Nabuchodonoſori denuntiare potuiſſet; per quietem tamen id facere maluit, dum ſenſus ſopiti eſſent, & Majeſtas quaſi ſepulta *o* ſomno, nec clarè tunc quidem, ſed per figuras & hieroglyphica, ut certum interpretationis tempus intercurreret, ad cavendum terrorem nimium & conſternationem ſubitam, uti & periculum Miniſtrorum, ſi non rogati hæc talia iis *p* indicaſſent. Satis ſit Miniſtro, ſi Princeps in notitiam eorum deveniat, & ſi ſolis ſignis id poſſit efficere, verbis ad eam rem ne utatur. Reperiuntur tamen nonnulli adeò imprudentes, & ſiniſtræ intentionis, ut veritatem nudè eloqui, & malorum nuntiorum auctores eſſe & bajuli nil vereantur. Diſcant hi ex iis, quæ Regi Balthaſari quondam evenêre; cui manus illa, quæ capitalem mortis ſententiam ei in ſupremo pariete exhibebat, non totam ſeſe ſpectandam dedit, ſed ſolos digitos; immo nec digitos, ſed extremos eorum articulos duntaxat: ita ut nequaquam appareret, à quo regerentur; nec lucente ſole, ſed ſub noctem, ſcribentes decretoriam illam ſententiam ad candelabri lucem, & in pa-

o *Evigilans, rurſus ſopore depreſſus, vidi ſomnium,* Gen. 41. 22. *Somnium vidi, quod perterruit me: & cogitationes meæ in ſtrato meo, & viſiones capitis mei conturbaverunt me.* Dan. 4. 2. p *Cui ille ait: Vidi ſomnia, nec eſt qui ediſſerat: quæ audivi te ſapientiſſimè conjicere,* Gen. 41. 15.

in pariete *q* dubio, ejusmodi literis, ut non nisi interjecto temporis spatio legi posset & intelligi.

Dummodo ergo intentio bona sit, & prudentiam habeat comitem, facile erit medio & securo incedere itinere inter adulationis servitutem, & contumaciam veritatis. Omnes enim hæ dici possunt, si quis rectè eas dicere noverit, emendationem solùm præ oculis habendo: quomodo * *moderatione, prudentiâque Agricolæ* iracundus Domitiani animus *leniebatur, quia non contumaciâ, neque inani jactatione libertatis famam fatúmque provocabat.* Qui cum obsequio & modestia generositatem & industriam miscuerit, etiam inter Principes malos securus degere *r* poterit, & gloriosus præ iis, qui nimiâ famæ cupiditate stultè semetipsi prodiderunt, absque ullo Reipublicæ emolumento. Isthâc consideratione moderatus est *pleraque* Marcus Lepidus, † *& ab sævis adulationibus aliorum in melius flexit: neque tamen temperamenti egebat; cùm æquabili auctoritate, & gratia apud Tiberium viguerit.* Exiit senatu *Thrasea Petus silentio, vel brevi assensu priores adulationes transmittere solitus*, cùm in Tiberii gratiam decerneretur, * *dies Natalis Agrippinæ inter nefastos esset.* Quid effecit tamen? nocuit Senatui, *sibi caussam periculi fecit, cæteris libertatis initium non præbuit.*

§. In illis plus periculi habet veritas, qui dum adulatores esse fugiunt; liberi tamen videri volunt, & ingeniosi, adeòque † *acerbis facetiis*, facta & vitia Principum perstringunt, *quarum apud præpotentes in longum memoria est*, maximè si ex vero sint; uti Neroni cum Vestino accidit, quem jussit interfici, quòd sce-

q *Apparuerunt digiti, quasi manus hominis scribentis contra candelabrum in superficie parietis aulæ regiæ: & Rex aspiciebat articulos manûs scribentis.* Dan. 5. 5. * Tac. in vita Agric. r *Posse etiam sub malis Principibus magnos viros esse.* Idem in vita Agric. † Idem lib. 4. Ann. * Idem lib. 14. Ann. † Idem l. 5. Ann.

ſcelera ſua ejus libertati odio ſ eſſent. Veritatem propalare, ut mala gubernandi ratio publicetur potiùs, quàm corrigatur, libertas quædam eſt, quæ admonitio videtur, & eſt obtrectatio; zelus videtur, & malitia eſt. Nec minùs peſtilentem hanc judico, quàm ipſam aſſentationem; † nam ſi *adulationi fœdum crimen ſervitutis, malignitati falſa ſpecies libertatis ineſt.* Hinc prudentiores Principes tam libertatem, quàm nimias blanditias metuunt: neutrum quippe periculo vacat, atque adeò utrumque extremum fugiendum, uti Tiberii temporibus accidebat, * *quando angusta & lubrica oratio ſub Principe, qui libertatem metuebat, adulationem oderat.* Illud tamen certum, aliqnid dandum adulationi, ut veritati locus ſit. In nulla omnino re blandiri, eſt accuſare omnia, & in gubernatione † *corruptis moribus, perinde anceps, ſi nulla, & ubi nimia eſt oſtentatio.* Deſperata omnino foret Reſpublica, & ſine omni remedio, princeps crudelis evaderet, ſi nec veritas, nec adulatio quicquam in eum auderent. Aſpidi eſſet ſimilis, ſi aures obturaret ad illius blanditias, qui eum cum prudenti moderatione ad honeſtiora vellet t impellere. Cum his talibus comminatus eſt Deus per Jeremiam Prophetam populo Hieroſolymitano: * *Ego mittam vobis ſerpentes regulos, quibus non eſt incantatio; & mordebunt vos.* Ferox animus eſt, qui ad ſuavem & modeſtam aliquam adulationem paſſiones ſuas non deponit, & conſilia ſaniora unà cum illa ſuaviter propoſita reſpuit. Quia enim amarior ſolet eſſe veritas, opus eſt labra calicis dulcedine aliquâ illinere, ut Principes avidiùs eam hauriant. Audire eas nolunt, ſi ſiccæ ſint, quin immo

ſ *Sæpe aſperis facetiis illuſus, quæ ubi multum ex verò traxêre, acrem ſui memoriam relinquunt.* Tac. lib. 15. Ann. † Idem lib. 1. hiſt. * Idem lib. 2. Ann. † Idem lib. 4. Ann. t *Furor illis ſecundùm ſimilitudinem ſerpentis: ſicut aſpidis ſurda, & obturantis aures ſuas. Quæ non exaudiet vocem incantantium, & vnefici incantantis ſapienter.* Pſ. 57. 5. & 6. * Jer. 8. 17.

mò iis auditis pejores fiunt. † Tiberius *Cæsar objectam sibi adversus reos inclementiã eò pervicaciùs amplexus fuit.* Expedit interdum commendare in iis egregia quædã facinora, tanquam si ea patrassent, ut ad ea patranda incitentur: aut in laudanda fortitudine, & virtute modũ aliquantulũ excedere, ut tantò ampliùs in iis crescant; his enim blanditiis magis ad honestiora inflammatur animus, quàm assentatione. Nec alio modo, referente Tacito, Senatus Romanus usus est cum Nerone, sub initium suscepti ab eo imperii, * *quàm magnis Patrum laudibus, ut juvenilis animus levium quoque rerum gloriã sublatus, majores continuaret.* Illud pessimum si vitia laudentur, & vestiantur virtutum nomine; hoc enim est habenas iis laxare, ut tantò committantur liberiùs. Cùm videret Nero immanitatem suam pro justitia haberi, magis ad illam se *u* dedit. Plures Principes adulatio improbos redd.t, quàm malitia. Propriæ nostræ libertati, fortunis nostris & vitæ malè consulimus, si injustam Principum potentiam conemur extendere ulteriùs, suppeditando iis media, quibus indomitas suas cupiditates & affectus expleant. Vix improbus esset Princeps, nisi Ministri essent adulatores. Gratiam, quã virtutibus haud promerentur, malis publicis aucupantur. O grandẽ malignitatem, pro momentaneo aliquo favore, qui sæpe ne obtineri quidem potest, aut exitio est potiùs, quàm prodere patriam, & tyrannides meras in regnum evehere. Quid mirum, quòd Deus ob principum delicta castiget subditos, si illorum hi caussa sint, dum Princeps per Ministros suos omnia peragit, qui illum varios edocent modos populum tributis onerandi, opprimendi Nobilitatem, & gubernationem convertendi in tyrannidem, violando privilegia, statuta & consuetudines patriæ, & executionis deinde instrumenta sunt.

SYM-

† Tac. lib. 4. Ann. * Idem l. 13. Ann. u *Postquam cuncta scelerum pro egregiis accipi videt, exturbat Octaviam.* Idem l. 14. Ann.

SYMBOLUM XLIX.

VAlde † *dubitare cogor, fato & sorte nascendi ut cætera, ita Principum inclinatio in hos, aut offensio in los, an sit aliquid in nostris consiliis, liceátque inter abru-am contumaciam, & deforme obsequium pergere iter ambi-one & periculis vacuum.* Occulta quædam vis videtur, uæ si non impellit, at movet voluntatem nostram, inclinat ad unum magis, quàm ad alium: & si in nsibus & appetitu naturali naturalis quædam est um rebus certis sympathia aut antipathia, quidni in fectu voluntatis? Esto, in appetitum plus roboris & rium habeant, quàm in voluntatem liberam: ille im magis contra rectam rationem rebellis est, quàm

Q ista

† Tac.l. 4. Ann.

ista; diffiteri tamen non possumus, plurimùm in eo gene e valere inclinationem, quam communiter sequitur ratio, præsertim si ars & prudentia naturâ principi uti noverint, & ei consentanea agere. In omnibus rebus tam animatis, quàm inanimis secretum quendam quasi concentum & consensum videmus, atque occultam quandam amicitiam, cujus vincula rumpantur faciliùs, quàm dissolvantur. †Nec injuria, & adversitas in Rege Joanne secundo, propter privatum erga Alvarum Lunam affectum, nec in hoc evidens ruinæ periculum satis esse potuêre, ad dissolvendum illud amoris vinculum, quo ambæ eorum voluntates inter se unitæ erant. Sed etsi non sit naturalis ista propensio, idem tamen operari solet gratitudo pro obsequiis præstitis, aut subditi præ aliis excellentia. Virtus seipsa amari meretur, & nescio quid unà secum adfert voluntati gratum. Nimis inhumanum esset obstringere principem, ut affectus suos semper indifferentes, & quasi in æquilibrio suspensos habeat, qui per oculos & manus sese effundunt è pectore. Quæ unquam tanta fuit securitas, quæ vim privati amoris effugere omnino potuit? Quàm cordis sui retinens erat Rex Philippus secundus! & tamen non uni soli, sed pluribus etiam sibi familiarioribus illud laxavit. Quid? Deus ipse nonne quosdam chariores præ aliis habuit? habuit sanè, & facultatem iis dedit aliquando, ut Solem & Lunam [a] sisterent, *obediente Domino voci hominis.* Et cur privatis licitum sit (id quod expendit Rex Petrus, cognomento Crudelis) amicos legere, non item principibus? Molestias suas habet Dominatio, ad quas levandas opus est aliquo, quicum fidentiùs possis agere. Multæ in illa difficultates sese offerunt, quæ ab uno solo superari nequeunt. Regnandi onus difficile est, & gravius; quàm ut ad illud ferendum unius solius sufficiant humeri, robustissimi quiq; illi cedunt, & quem-

ad-

† Mar hist. Hisp lib. 20. c. 16. a *Sol contra Gaban ne movearis, & Luna contra vallem Ajalon, steterúntque Sol & Luna.* Jos. 10. 12.

admodum Jobus loquitur, sub illo *b* curvantur. Eandem ob caussam, etsi Deus Moysi adesset in omnibus, eique vires & lucem ad implendum munus suum sufficeret, præcepit tamen, ut in populo gubernando seniorum uteretur operâ, qui laboris partem in se *c* susciperent, & socero ejus Jethro onus illud videbatur majus, ac vires *d* ferrent. Factum hoc ab omni ævo, Alexander Magnus laborum socium asscivit Parmenonē, David Joabum, Salomon Zadochum, Darius Danielem; quorum directione factum, ut negotia rectiùs succederent. Nemo principum tam prudens est, atque intelligens, ut scientiâ suâ omnia queat assequi, nec tam gnavus, ac laboriosus, ut negotia quævis solus possit conficere. Humana isthæc imbecillitas suasit erigere Tribunalia, Consilia cogere, creare Præsides, Gubernatores, & vice Reges, in quibus auctoritas & potestas Principum resideret. *Ca el solo* (verba sunt Regis Alphonsi Sapientis) *non podria ver, nin librar todas las cosas, porque à menester por fuerta ayuda de otros, en quien se fie, que complan en su lugar, usando del poder, que del reciben en aquellas cosas, que el non podria por si cumplir.* Quare cùm Princeps plerumque Ministrorum utatur operâ in extraneis negotiis, quid mirandum magnopere, si eosdem quoque adhibeat in iis, quæ in conclavi interiori, & apud animum suum pertractat? si quem sibi magis familiarem habeat, quique præstò illi sit, quoties examinat, aut approbat consiliorum placita, quæ ad ipsum perferuntur: cum quo, inquam, sua possit conferre dubia, & proposita animi, à quo item instruatur; cui denique negotiorum expeditionem, atque executionem rectè committere *e* audeat?

b *Sub quo curvantur, qui portant orbem.* Job. 9. 13. c *Ut sustentent tecum onus populi, & non tu solus graveris.* Num. 11. 17. d *Ultra vires tuas est negotium, solus illud non poteris sustinere.* Exod. 18. 18. e *Solatium curarum frequenter sibi adhibent maturi Reges, & hinc meliores æstimantur, si soli omnia non præsumunt.* Cassiod. l. 8. Epist. 9.

deat? At non pejus foret, si tot ac tantis curis implici tus cum nemine ea communicaret? Præterquam quòd de se opus sit, semper Ministrum aliquem assistere principi, qui à negotiis aliis liber audiat, & referat tanquam Mediator inter ipsum & Subditos: neque enim fieri potest, ut princeps ipse aures det omnibus, & satisfaciat, nec id permittit tantæ Majestatis auctoritas. Hæc caussa erat, cur Israëliticus populus à Moyse peteret, ut eorum vice Deo loqueretur, quia præsentiam ejus ipsi *f* metuebant; & Absalon, ut Davidem in odium adduceret apud subditos, hoc in eo arguebat, quòd Ministrum non haberet, qui afflictorum querimonias exciperet.

Zelus, & prudentia alicujus in familiaritatem asciti eâ licentiâ, quam gratia tribuit, facilè corrigere poterit gubernationis defectus, & principum *g* propensiones. Agricola insigni cum solertia Domitianum continebat, ne in vitia præceps rueret. Tametsi Sejanus homo improbus esset, suas tamen † *obtexit libidines* Tiberius, *dum eum dilexit, timuítve, postremò in scelera simul ac dedecora prorupit, postquam remoto pudore, & metu, suo tantùm ingenio utebatur.* Et sanè per ejusmodi principum amicos Deus interdum totius Regni saluti consulit. Ita factum per Naamum in *h* Syria; in Ægypto per Josephum. Cùm igitur necessum sit, gubernandi onus partiri inter plures, naturæ consentaneum est, ut in adjutore legendo affectui concedatur aliquid, & occulto consensui sanguinis; qui delectus si prudens sit, atque ab eximiis animi dotibus, quæ

f *Loquere tu nobis, & audièmus; non loquatur nobis Dominus, ne fortè moriamur.* Exod. 20.19. g *Qui in regiæ familiaritatis sacrarium admittuntur, multa facere possunt & dicere, quibus pauperum necessitas sublevetur, foveatur religio, fiat æquitas, Ecclesia dilatetur.* Petrus Bles. Epist. 150. † Tac lib. 6. Ann. h *Naaman Princeps militiæ Regis Syriæ, erat vir magnus apud Dominum suum, & honoratus: per illum enim dedit Dominus salutem Syriæ.* 4. Reg. 5. 1.

quæ in illo insunt, ortum habeat, nihil ea in re culpæ est, aut damni; immo expedit gratum esse principi, quem is in laborum societatem advocat. Illud difficultatem habet, unus ne aliquis, an plures ad id eligendi. Si plures sint, æquali loco habiti, & pari potentiâ, orietur inter eos æmulatio, consiliis suis ibunt in contraria, & bono publico periculum creabitur. Adeòque ordini naturali magis consonum videtur, ut negotia uni soli Ministro committantur, qui invigilet aliis, pérque cujus manus materiæ omnes ritè ac ordine digestæ deveniant ad principem, qui denique vicem hujus obeat in curis solùm, non in potentia; in consultationibus, non in gratiis largiendis. Sol unicus universo mundo lucem impertit, quoties verò sub occasum ab aspectu hoc nostro abit, non plures sibi substituit noctis præsides, sed solam Lunam, & quidem majori lucis cum claritate, quàm sidera reliqua, quæ veluti Ministri inferiores eidem assistunt: attamen nec in his, nec in illa nativa lux est, & propria, sed mutuata solùm, quam ideo terra Soli acceptam refert. Istiusmodi affectus privatus & favor Majestatem non dedecet, quando princeps oneris publici partem in amicum sic derivat, ut sibi tamen arbitrium & auctoritatem supremam reservet: talis enim privata benevolentia non gratia solùm est, sed officium; non favor sed laborum communicatio. Nec tantopere in invidiæ incurreret oculos, si principes prudentiores eam alio vestirent nomine, quale esset, verbi gratia, munus præsidendi in Consiliis & Tribunalibus; sicut Præfecti urbis Romæ olim extra invidiam erant, licèt alteri essent Cæsares.

Subditorum felicitas in eo consistit, quòd princeps non adamanti similis sit, qui ferrum ad se attrahit, & aurum respuit; sed quòd talem legere sciat Ministrũ, qui si quid bene laudabilitérque fiat, uti & gratias omnes principi tribuat; onera verò, & odia populi in se suscipiat; qui attento ad bonum publicum animo illi adsit in omnibus; qui sine ambitione curet nego-

tia; fine faſtidio audiat, fine paſſione conſultet, & nullâ damni vel commodi proprii habitâ ratione dè cernat, ac ſtatuat; qui denique ad utilitatem publicam, non ſuam, aut ad conſervandam gratiam & favorem principis, negotia dirigat. Hæc menſura eſt, qua cognoſcere licet, num familiaritas illa ex zelo ſit, an tyrannidem ſpectet. In electione talis Miniſtri magnā curam ac diligentiam adhibere debent principes, dando operam, ut nè ex ſolo affectu aut levitate voluntatis id fiat, ſed propter eximias dotes, ac merita: interdum enim privata ejuſmodi benevolentia non à conſilio eſt, ſed à caſu; non à gratia, ſed à diligentia, & induſtria. Concurſus aliquis aulæ erigere ſolet & adorare idolum, cui certam quandam dignitatem, & Majeſtatis ſplendorem tribuit multorum cultus, qui flexo poplite illud venerantur, luminaria illi incendunt, & thura adolent, precibus ſuis ac votis auxilium illius *i* implorantes. Quemadmodum verò induſtria immutat ſubinde curſum fluminis, & alio verſum dirigit; ita fit interdum, ut qui negotia in aulis habent, relicto ordinario negotiorum alveo, hoc eſt principe, ejúſq; conſiliis, per alium aliquem, qui principi charior & familiarior eſt, ea derivare ſoleant; cujus deinde artes gratiam ſic quaſi captivam detinent, ut prudentiſſimus etiam princeps ab iis ſeſe expedire nequeat. Nemo cautior, nemo magis ſui Dominus, quàm *k* Tiberius; & tamen Sejano ſe ſubdidit. In quo caſu neſcio ſanè, num favor ille humana ſit electio, an potiùs vis aliqua ſuperior ad majus bonum, vel damnum Reipublicæ. Spiritus ſanctus ait, ſingulare Dei eſſe *l* judicium.

Et

i *Multitudo autem hominum abducta per ſpeciem operis, eum qui ante tempus, tanquam homo honoratus fuerat, nunc Deum æſtimaverunt.* Sap. 14. 20. k *Tiberium variis artibus devinxit, adeò ut obſcurum adverſus alios, ſibi uni incautum, intectúmque efficeret.* Tac. l. 4. Ann. l *Multi requirunt faciem Principis, & judicium à Domino egreditur ſingulorum.* Prov. 29. 26.

Et si Tacito† credimus, Sejanus *non tam solertiâ (quippe iisdem artibus victus est) quàm Deûm irâ in rem Romanam, cujus pari exitio viguit, cecidítque.* Damnum, quod caveri vix potest, quando privata illa benevolentia cadit in Virum aliquem magnum, uti plerumque in aulis fieri assolet, ubi primi è Nobilitate serviunt: nam qui ad illam familiaritatem semel delectus fuerit, auctoritate sanguinis, & familiæ amplitudine eam porrò tueri conabitur, nec facilè ab ea dimoveri se à quoquam patietur: quomodo factum olim Joanni Alphonso Roblesio *temporibus Joannis secundi Regis. Illud nimirum meo judicio innuere voluit Rex Alphonsus Sapiens, quando agens de familia regia in quadam sua lege sic loquitur:† *E otrosi de los nobles omes, è poderosos non se puede el Rey bien servir, en los oficios de cada dia. Ca por la nobleza desdennarian el servicio cotidiano: è por el poderio atreverse yen à fazer cosas, que se tornarian en d[illegible] nna, e en despreciamento del.* Cor Principis nunquam sine periculo est in manu subditi, quem ob sanguinis claritatem, & potentiæ amplitudinem alii suspiciunt. Quanquam, si gratia illa cadat in Virum aliquem magnum, zelosum & attentum ad obsequium, & honorem sui Principis, & ad bonum publicum, minus habet periculi: in eo enim casu non tanta erit invidia, & odium populi, & obedientior fiet imperiis, quæ per ejus manus eunt ad alios. Illud tamen nunquam non erit perutile, si princeps suam benevolentiam inter auctoritatem suam, & Amici merita quasi in æquilibrio conservare noverit, in partem tantùm gubernationis, quam solus sustinere non potest, eum admittendo. Nam si totum illi committat, officio principis sese exuet, experietúrque incommoda, quæ Rex Assuerus quondam expertus fuit, postquam Subditos suos omnes Amani arbitrio *m* permisisset. Quod largiri ipse potest, aut sua firmare manu, id ne largia-

† Tac. l. 4. Ann. * Mar. hist. Hisp. l. 20. c. 15. † L. 2. tt. 9. p. 2. m *De populo age, quod tibi placet.* Esth. 2. 11.

tur, aut firmet alienâ. Oculis aliorum uti non debet, qui ſuis videre poteſt oculis. Quæ ad Tribunalia & conſilia pertinent, in iiſdem pertractetur; ipſe deinde oretenus de iis ſtatuat cum præſidibus, & iis, qui à ſecretis ſunt, è quorum relatione negotiorum notitiam hauriet; erunt autem reſponſa ipſius brevia; & quantum fieri licebit, ad juſtitiæ normam, quàm optima, collata cum iis ipſis, per quos negotia iſta geſta fuerint. Ita pontifices ſolent, & Imperatores, & olim ſic faciebant Hiſpaniarum Reges, donec Philippus ſecundus, utpote calami gloriâ inſignis, introduxit, ut conſultationes de ſcripto fierent, qui mos deinceps invaluit & privatæ familiaritati anſam dedit Oppreſſi enim Reges variorum ſcriptorum prolixitate, coguntur ea uni alicui committere, & qui iis familiarior ſit.

Plura favoris & benevolentiæ ſigna huic tali Princeps exhibeat: nam qui illius meruit gratiam, & in partem venit laborum, meretur etiam anteferri aliis. S. Petri umbra miracula *n* edebat. Quid magnum ergo, ſi majori cum auctoritate, quàm alii, agat omnia principi charior, qui umbra quædam illius eſt? Aliqui tamen favores, & gratiæ etiam pro aliis reſervandæ ſunt. Nec eæ tam amplæ ſint, ut ſubditi conditionem exſuperent, eúmque principi æqualem reddant, velut ſi aſcitus in aulam Imperii conſors audientiam impertiat, & negotiantium turbam poſt ſe trahat, id quod exiſtimationi & auctoritati principis haud parum derogat. Qui gratiâ apud eum pollet præ cæteris, umbrã ſe eſſe credat, non corpus. Hæc cauſſa fuit, cur periclitati ſæpe fuerint Caſtellæ Reges, eò quòd ad privatas haſce neceſſitudines admiſerint alios. Cùm enim tunc Regum poteſtas minùs ampla eſſet, quantumvis parum iis concederent, facilè tamen præponderabat poteſtati regiæ; uti accidit Regi Sanctio, cognomento

n *Ut veniente Petro, ſaltèm umbra illius obumbraret quenquam illorum, & liberarentur omnes ab infirmitatibus ſuis.* Act. 5. 15.

mento Forti, [†] propter familiaritatem nimiam Lupi Hari; Regi Alphonſo undecimo ob amicitiam privatam Comiti Alvari Oſorii; Regi Joanni ſecundo, & Henrico quarto ob ſingularem erga Alvarum Lunam, & Joannem Paciechum affectum. Momentum totum familiaritatis iſtius in eo conſiſtit, *ut uterque menſuram implere noverit, Princeps* quidem ut ſciat, * *quantum tribuere amico poſſit*; *hic* verò *quantum à Principe accipere*: *cætera*, quæ extra menſuram iſtam ſunt, *invidiam augent*, æmulationes creant, & pericula.

† Mar. hiſt. Hiſp. l. 14. c. 10 * Tac. l. 14. Ann.

SYMBOLUM L.

DEſpicit Mons reliqua Naturæ opera, & præ omnibus aſſurgit altiùs, ut ſe ſuáque cum cælo communi-

municet. Ne vallis hanc ei gloriam invideat. Tametsi enim favoribus Jovis sit proprior, una tamen etiam ictibus fulminum ejus magis expositus est. Circum illius tempora coguntur nubes: ibi armantur tempestates; ille verò primus omnium est, in quem furore suo desæviunt. Idem prorsus in iis muneribus, & officiis accidit, quæ Regibus viciniora sunt. Vis activa potentiæ, quâ pollent, graviùs nocet iis, qui absunt propiùs. Communicatio eorum non minùs venenata est, quàm alicujus *a* viperæ. Quisquis inter illos ambulat, medios inter laqueos, & arma hostium offensorum *b* ambulat. Favor & indignatio in principibus adeò contraria sunt inter se, ut nullum inter ea intercedat medium. Eorum amor teporem nescit. Si in odium convertatur, ab uno extremo transilit ad aliud; ab igne ad gelu. Idem temporis momentum amare eos vidit, & odisse eo cum effectu, ut à fulmine crederes, quod simul ac auditur tonitru, aut fulgur percipitur oculis, jam corpora obvia redegit in cineres. Flammæ instar est in corde Principum gratia, eadem facilitate, qua succenditur, rursus extinguitur. Fuêre, qui existiment, fatale periculum iis esse, qui Principibus tantopere in amoribus *c* sunt. Et sanè luculentè illud testantur exempla tam præterita, quàm præsentia, hâc nostrâ etiam ætate, quâ potentissimos Magnatum amicos subitò cecidisse vidimus. In Hispania Ducem Lermam; in Francia Mareschallum de Ancre; in Anglia Ducem Buckingamum; apud Batavos Joannem Ordenum Barnefeltium; in Germania Cardinalem Cleselium; Romæ Cardinalem Nazaretum. Id tamen variis caussis adscribi potest, aut quia Princeps tribuit omnia, quæ po-

a *Longè abesto ab homine potestatem habente occidendi, & non suspicaberis timorem mortis. Communionem mortis scito.* Eccli. 9. 18. & 20. b *Quoniam in medio laqueorum ingredieris, & super dolentium arma ambulabis.* Ibid. 9. 20. c *Fato potentia rarò sempiterna.* Tac. lib. 3. Ann.

potuit, aut quia Privatus, ùt vocant, obtinuit omnia, quæ *d* cupiebat. Unde dum ad supremum usque conscenderit fastigium, necessum est, ut in præceps ruat, & esto, in gratiis unius, & ambitione alterius, quædam sit moderatio, quæ tamen constantia esse potest in voluntatibus principum, † quæ *ut vehementiores, sic mobiles sæpe sibi ipsæ adversæ sunt?* Quis affectum firmare poterit, qui non uno rerum genere capitur, & materiæ primæ, ùt Philosophi loquuntur, quàm simillimus est, cujus appetitus una non expletur forma, sed varietate potiùs oblectatur? Quis favere & conservare poterit benevolentiam illam, tot casibus, & affectionibus animi obnoxiam? Quis erit tam integer, ut existimationem, quam de ipso concepit princeps, apud universum statum tueri valeat? Singularis illa gratia omnium in se oculos convertit. Qui amici sunt principum, per privatum suæ credunt gratiæ detrahi; qui hostes, augeri odia. Hi si in amicitiam redeant, non nisi eâ conditione redeunt, ut privatus gratia excidat; illi si amicitiam deserant, omnem itidem culpam in eum ipsum conferunt. Semper contra ejusmodi privatum æmulatio & invidia in armis excubant, intentæ in omnem occasionem, ut in ruinam præcipitent. Tanto in eum odio fertur populus, ut mala etiam naturæ, & vitia principis eidem tribuat. Bernardus Cabrera capite tandem luit tyrannides Petri quarti Regis Aragonii, * cui charissimus semper fuerat. Eodem medio, quo privatus gratiam principis aucupatur, aliorum incurrit odium; ut verissimè dixerit fortissimus ille Heros Alphonsus Albuquercius, Indiarum Orientalium Gubernator, Ministrum, si Regi suo faciat satis, homines offendere; contrà si hominibus placere studeat, Regis gratiam amittere.

§. Quòd si favor ille in solo cultu exteriore innititur

d *An satiùs capit, aut illos, cùm omnia tribuerunt: aut hos, cùm jam nihil reliquum est, quod cupiant.* Tac. l. 3. Ann.
† Salust. * Mar. hist. Hisp. l. 17. c. 7.

turartibus aulicis procurato, non nisi violentus est, ac furtivus, adeòque libertas principis illud conabitur, ut tam durum servitutis jugum impositum sibi, non sponte susceptum excutiat.

Si est quædam voluntatis propensio, subest plurimùm caussis secundis, & cum ipsa ætate mutationem subit, aut cum amici ingratitudine, si is scilicet non satis agnoscat, è quo fonte hoc suum esse *e* hauserit.

Si fortè venustas oris & morum tanta est in privato, ut manum quodammodo violenter principis voluntati injiciat, aut brevi marcescit, aut oculis solùm servit, haud secùs atque in vulgari amore usu venit.

Si est ob dotes animi majores, quàm sint in ipso principe, mox atque hic illud agnoscit, actum est de gratia. Nemo enim facilè fert in alio illam ingenii, aut fortioris animi excellentiam, quæ ipsi etiam potentiæ longè anteferri solet.

Si est ob labores publicos, & negotiorum curas, non minùs vigilantia in periculo est, ac negligentia: neque enim omnia semper respondent mediis, eò quòd varia intercidant; volunt autem principes, ut ad sua vota, & appetituum desideria nihil non succedat. Successus secundiores casui, aut Fortunæ principis *f* tribuuntur, non prudentiæ talis privati; errores verò huic soli, licèt culpa aliena sit: nam *prospera omnes sibi vendicant, adversa uni imputantur*, ei nimirum, qui principi magis intimus est. Quid? quòd & fortuita illi ascribant, uti Sejano, quòd Amphitheatrum collapsum esset, & Mons Cælius *g* conflagrasset. Nec eum incu-

e *Quoniam ignoravit, qui se finxit, & qui inspiravit illi animam, qua operatur, & qui insufflavit ei spiritum vitalem.* Sap. 15. 11. f *Hæc est conditio Regum, ut casus tantùm adversos hominibus tribuant, secundos fortunæ suæ.* Æmil. Prob. Tac. in vita Agric. g *Feralémq; annum ferebant, & omnibus adversis susceptum Principi consilium absentia, qui mos vulgo, fortuita ad culpam trahentes.* Tac. l. 4. Ann.

incusant solùm in negotiis, quæ ipse procurat, sed alienis etiam, aut iis casibus, qui à voluntate principis, & Natura pendent. Ita Senecæ culpæ datum, quòd Nero matrem suam aquis voluisset *h* submergere. * *Sejanus facinorum omnium repertor habebatur, ex nimia caritate in eum Cæsaris, & cæterorum in utrumque odio, quamvis fabulosa & immania credebantur.* Si præcipuus aliquis Minister, principi bene affectus, si quis ex ejusdem cognatione fato naturali concedat, mortis auctor contra jus fásque privatus creditur; quomodo Duci Lermæ immaturus, attamen naturalis obitus Principis Philippi Emmanuelis, Caroli Sabaudiæ Ducis filii adscriptus fuit.

Si singularis illa benevolentia ex obligatione nascitur ob eximia præstita obsequia, oneris tædium & lassitudo paullatim subit principem. † *Nam beneficia eò usque læta sunt, dum videntur exsolvi posse: ubi multùm antevenêre, pro gratia odium redditur.* Agnoscere beneficium, servitutis quoddam genus est: qui enim obligat, superiorem altero se constituit. Id quod cum suprema Majestate consistere non potest; cujus potestas hoc ipso non parum imminuitur, si obligatione major non sit, pressique principes gratitudinis & debiti onere, insigniter ingrati fiunt, ut illo sese liberent. * *Sanè quidam, quò plus debent, magis oderunt. Leve æs alienum debitorem facit, grave inimicum.* Adrianus Imperator occidi jussit Titianum, quem à pueto moderatorem habuit, & cui suum debebat Imperium. Taceo multorum sæpe annorum labores negligentia unica interire: solent quippe principes ad castigandam levem aliquam offensionem longè esse proniores, quàm remuneranda obsequia. Si hæc adjunctam habeant gloriam, æmulationem & invidiam in ipso excitant principe, cui ea exhibentur. Sunt enim non-

h *Ergo non jam Nero, cujus immanitas omnium questus anteibat, sed adverso rumore Seneca erat, quòd oratione tali confessionem scripsisset.* Tac. lib. 14. Ann. * Id. lib. 4. Ann. † Ibid. * Sen. Ep. 19.

nonnulli Philippo Macedonum Regi similes,† *quem ita gloriæ cupidum dicebant familiares, ut omnia præclara facinora sua esse videri cuperet, & magis indignaretur Ducibus & Præfectis, qui prosperè & laudabiliter aliquid gesserint, quàm iis, qui infeliciter & ignavè:* cujus vitii etiam Filius Alexander factus est hæres, * *sua demptum gloriæ existimans, quicquid cessisset alienæ.* Eodem malo laboravit Jacobus primus Aragoniæ Rex: nam postquam Blascus Alagonius Morellam occupasset, in eam venit persuasionem, eum majorem præ se gloriam illa expeditione adeptum fuisse, quare urbem istam illi ademit, & aliam, Sastago nomine, illius loco eidem tradidit. Quas non curas pepererunt Domitiano victoriæ Agricolæ, cùm videret, † *privati hominis nomen super Principis attolli?* Adeò ut rebus optimè gestis, tum vel maximum sit periculum.

Si gratia ab obedientia oritur, qua sese privatus ille ad nutum & arbitrium principis in omnibus accommodat, effrænem inducit gubernandi modum, quo nunc hic, nunc ille præcipitat, dicta aliàs adulationis incommoda incurrendo. Nec minus periculi obedientia habet, quàm inobedientia: nam si id, quod jubetur, bene feliciterque evenit, mandato principis tribuitur; sin malè, ipsi privato. Quòd si obtemperatum non fuerit, putatur, aut defuisse successum, aut errorem obstitisse. Si jussa æquitati repugnaverint, excusare se hoc nomine non audet, ne principem offendat verbo, culpa omnis palàm in ejusmodi privatum confertur ab omnibus, & ne princeps mali auctor videatur, pati eum sinit, aut in opinione Vulgi, aut in manibus judicis; quomodo Tiberius Pisoni fecit, postquam hic illius jussu Germanicum veneno è vivis sustulerat, * *cujus integram caussam ad Senatum remisit:* cúmque is Romam venisset, perinde se habuit Tiberius, ac si nihil ea de re sciret, licèt complex esset; sanè Piso *nullo magis exterritus est, quàm quòd Tibe-*

† Demosth. *Curtius. † Tac. in vita Agric. * Idem l. 3. Ann.

Tiberium sine miseratione, sine ira obstinatum clausúmque vidit, ne quo adfectu perrumperetur.

Si favor ille singularis in hominem cadit, non optimè à naturæ donis, instructum, & insignem meritis, tanto negotiorum oneri succumbet: sine forti enim ac robusto animo, sine ingenio perspicaci gratia principum diu conservari non potest.

Si hæc ex virtutum conformitate nascitur, principe nuntium iis remittente, etiam illa dissolvitur: odit enim familiarem istum, qui contrariis moribus inconstantiam ejus arguit, & cujus opera ad vitia consectanda ei utilis *i* esse non potest.

Si princeps Ministrum quempiam præ cæteris amat ideo, quòd pro instrumento ei sit, quo propensiones suas pravas & cupiditates exequitur, mala omnia in eum recidunt, quæcunque aut personæ principis inde creantur, aut administrationi publicæ; & princeps quidem facilè sese purgat, eum à gratia sua excludendo, aut mox eum odisse incipit, tanquam scelerum suorum testem, cujus præsentia sua ipsi delicta quasi exprobrat. Nec alia de caussa Anicetus, executor mortis Agrippinæ, Neroni odio erat, † quàm *quia malorum facinorum Ministri, quasi exprobrantes aspiciuntur*. Pari quoque ratione Tiberius * *scelerum Ministros, ut perverti ab aliis nolebat, ita plerumque satiatus, & oblatis in eandem operam recentibus, veteres & prægraves adflixit.* Cum executione unà odium mortui, & gratia necem jubentis desinit, satisque purgatum se princeps existimat ex eo, quòd crimen punitum sit, ut Plancinæ *k* accidit.

Si amor ille è magnorum secretorum communicatione oritur, ab iis ipsis periclitari incipit: siquidem ea quasi viperæ quædam sunt in privati istius pectore, quæ interiora ejus arrodunt viscera donec foràs erumpant;

i *Gravis est nobis etiam ad videndum, quoniam dissimilis est aliis vita illius, & immutatæ sunt viæ ejus.* Sap. 2. 15. † Tac. l. 14. Ann. * Idem l. 4. Ann. *k Ut odium & gratia desiêre, jus valuit.* Idem l. 6. Ann.

pant; quia aut levitas, aut ambitio (ut palàm fiat, quam apud principem gratiosus sit) ea detegit, aut innotescunt aliunde, aut per discursum sese produnt, & familiarem ejusmodi invisum reddunt; quin etsi illud non accidat, hac ipsa tamen cura, quòd ista commiserit aliis, liberatum se princeps cuperet, dilacerando saccum in quo illa sunt abdita. Quot secreta, tot *l* pericula.

Nec illud minus, si gratia in eo fundetur, quod privatus fors ignaviæ & indignitatis principis conscius sit; talis enim favor timor est potiùs, quàm benevolentia animi, nec ferre potest princeps, ut honor suus ab alieno dependeat silentio, aut sit, qui eum interiùs apud animum suum despiciat.

Si gratia est exigua, invidiæ furori satis resistere non potest, sed sternitur à quovis vento, haud secùs ac arbor aliqua non sat firmis nixa radicibus.

Si magna illa est, illi ipsi principi, à quo ortum suum ducit, æmulationem ac metum injicit, adeòque sollicitū eum habet, quomodo tanto se onere liberet: sicuti dum saxa saxis superinjicimus, timemus ne moles ista, quam congessimus, in nostra corruat capita, adeòque in partem contrariam impellimus. Videt princeps statuam, quàm erexit, amplitudini suæ umbram offundere, & iterum illam dejicit. Dicam annon? videntur ferè in eo delectari principes, ut suam ostendant potentiam, tam in destruendis ejusmodi statuis, quàm in iisdem fabricandis: cùm enim finita illa sit, & certis circumscripta limitibus, immensæ similis esse non potest, nisi ad suum redeat centrum, unde egressa est, aut in circulum ambulet.

Hi sunt scopuli, ad quos allisa privatæ illius amicitiæ navis confringitur, tantò majori cum damno, quanto vela sua distenderit latiùs; quòd si aliqua evadat incolumis, id ideo accidit, quia aut tempori portum subiit, aut antè etiam ad mortis litora appulsa fuit. Ecquis igitur tam solers ac providus est nauta, qui gratiæ clavum tenere ritè noverit, & in mari tam pe-

l Secretum meum mihi, væ mihi, Is. 24. 16.

periculoso vela facere? quæ prudentia, quæ artes ex eo eripere eum poterunt? quæ scientia chymica argentū affectûs principis consistere faciet? præsertim cùm gratia in notissimis etiam fundata meritis, obsistere nequeat invidiæ, & machinationi tot hostium, qui in ejus ruinam conspirant; sicut nec Rex Darius, nec Rex Achis satis tueri poterant gratiam Danielis & Davidis, contra principū & Satraparū *m* odia. Quin ut iis satisfacerent, necessum fuit, hunc quidem pellere in exilium, illum verò leonibus objicere, tametsi amborum probitas & innocentia satis iis perspecta *n* esset.

Verùm licèt nulla tanta sit prudentia, aut circumspectio, quæ impedire possint eos casus, qui à privato non dependent, multum tamen efficere poterunt in iis, quæ in illius sunt arbitrio, & minimùm absque noxa erit, si forsan gratiâ excidat. Unde operæ pretium duxi principales ruinæ illius caussas, ex imprudentia ferè, & malitia natas, hîc sigillatim expendere, ut de iis factus certior, tantò securiùs eas devitare possit.

Quare si paullo attentiùs considerare placuerit maximas, & actiones eorum, qui gratiâ & auctoritate aliquando in aulis floruerunt, Sejani præsertim; videbimus plerosque periisse, quia constanter uti nesciêrunt bonis iis mediis, quibus principis favorem sibi conciliârant. Omnes ferè, ut hunc mereantur, & populi applausum habeant, in amicitiam & familia-

m *Porrò Rex cogitabat constituere eum super omne regnum: unde Principes & Satrapæ quærebant occasionem, ut invenirent Danieli ex latere Regis: nullámque caussam, & suspicionem reperire potuerunt.* Dan. 6 4. n *Non inveni in te quicquam mali, ex die quâ venisti ad me usque in diem hanc: sed Satrapis non places.* 1. Reg. c. 29. 6. *Tunc Rex præcepit, & adduxerunt Danielem, & miserunt eum in lacum Leonum. Dixítque Rex Danieli: Deus tuus, quem colis semper, ipse te liberavit,* Dan. 6. 16.

miliaritatem illam sese insinuant, animum zelosum, demissum, humanum, & obsequiosum præ se ferendo, eáque suggerendo consilia, quæ ad majorem Principis gloriam, & amplitudinis ejus conservationem spectare videntur. Quâ arte Sejanus usus, qui * *incipiente adhuc potentiâ, bonis consiliis innotescere volebat.* Ubi verò jam gratia ista plenè potiti fuerint, clavum illum deserunt, existimántque, ad navigandum non ampliùs eo opus esse, sed solam favoris auram sibi sufficere.

Interim sub initium enituntur sedulò, ut in actionibus suis rei privatæ obliti & in sola commoda principis intenti videantur, tanquam qui illius obsequium vitæ & fortunis suis anteferant. Quo fit, ut falsò persuasus Princeps credat se in ejusmodi aliquo homine fidelem laborum socium nactum esse, & pro tali ubivis eum, atque apud omnes deprædicet. Quo nomine Tiberius † Sejanum *non modò in sermonibus, sed apud Patres, & populum celebrabat.*

Porrò operam dant, ut insigni aliquo, & heroico facinore fidelitatem suam probent principi, quo animum ejus occupent; uti fecit Sejanus, quando brachiis suis, & capite ruinam montis sustinuit, qui supra Tiberium collabebatur, * *præbuítque ipsi materiam, cur amicitiæ constantiæque suæ magis fideret.*

Quæ opinio de Privati fidelitate, si semel in principis animo inhæserit, facilè is sibi persuadet, se de eadem securum esse in posterum, & consilia illius, quanquam exitiosa, lubens audit, utpote cui plus, quàm sibi ipsi confidit. Id quod in Tiberio post casum illum videre o licuit. Atque hinc gravissima nascuntur damna: illa enim præconcepta opinio viam omnem obstruit, ut errorem suum princeps agnoscere nequeat; quin ille ipse Privati cultum promovet, permittendo ut extraordinarii ipsi honores deferantur,

* Tac. l. 4. Ann. † Ibid. * Ibid. o *Major ex eo, & quanquam exitiosa suaderet, ut non sui anxius, cum fide audiebatur.* Ibid.

tur, quomodo permisit Tiberius, cùm proponi palàm, † *coliqueper theatra, & fora effigie Sejani, intérque Principia legionum sineret.* Nec mora, susurrus ille favoris mox ab una aure transit ad aliam, & inde novum formatur idolum, sicut ex inauribus vitulus ille *p* Aaronicus; immo ausim dicere, aut favor ejusmodi singularis non esset penitùs, aut certè tanto tempore non duraret, si aliorum acclamatio, & applausus non esset. Cultus iste *avaritiam & arrogantiam parit*, ad amplitudinem tuendam, *præcipua validiorum vitia.* * Qui semel factus est principi familiarior, suimet obliviscitur, & labuntur paullatim eximiæ ille dotes, ob quas initiò amari cœpit, tanquam ascititiæ, fortunâ prosperiore sensim in apertum vitia proferente, quæ ars tantisper celaverat. Ita Antonio primo factum, † *in cujus ingenio avaritiam, superbiam, cæteráque occulta mala patefecit felicitas.* Potentiâ nimia perturbatur ratio, & ad intimam admissus amicitiam facilè majora se audet. Vides hoc iterum in Sejano: is enim * *nimia fortuna secors, & muliebri insuper cupidine incensus, promissum matrimonium flagitante Livia, ad Cæsarem codicillos* ea supra re *componere* non erubuit. Negotia non procurat, ut Minister, sed magis ut imperii socius (quo in genere Mucianus deliquit graviter *q*) & relicto principi solo nomine, omnem auctoritatem sibi *r* arrogat. Neque ullus est, qui dicere audeat, quòd Bethsabee dixit Davidi, Adoniâ regnum usurpante: † *Ecce nunc Adonias regnat te, Domine mi Rex, ignorante.* Atque in eum finem contendit privatus virtutibus regiis anteire principem, ut præ eo æstimetur. Quo artificio usus est Absalon, ut

† Tac. lib. 4. Ann. p *Quas cùm ille accepisset, formavit opere fusorio, & fecit ex iis vitulum conflatilem.* Exod 32. 4. * Tac. l. 1. hist. † Idem. l. 3. hist. * Idem l. 4. Ann. q *Mucianus cum expedita manu socium magis Imperii quàm Ministrum, agens.* Idem l. 2. r *Vim Principis amplecti, nomen remittere.* Idem l. 4. hist. † 3. Reg. c. 1. 18.

ut Regis Davidis auctoritatem minueret, affectando nimirum benignitatem & promptitudinem in audiendis subditorum querimoniis, quâ re * *furabatur*, ùt inquit scriptura, *corda virorum Israël.*

Nec talem se esse credit Privatus, nisi suam potentiam cum domesticis, cognatis, amicisque communicet, atque adeò ut securior sit, illud maximè è re sua fore arbitratur, si præcipua iis munia conferat, & invidiæ vires, ac nervos incidat. Quo fine Sejanus † *clientes suos honoribus aut Provinciis ornavit.* Quia verò potestas ista haud parum derogat auctoritati consanguineorum principis, qui privatæ illi amicitiæ modis omnibus obnituntur, nec satis æquo ferre possunt animo, quòd gratia sanguine potentior sit, quódque princeps inferiori se subjiciat, à quo dependere ipsi debeant (quod periculum Sejanus etiam in Tiberii familia s agnovit) discordias illos inter & principem privatus excitat. Ita Sejanus per speciem amicitiæ monebat Tiberium, Agrippinam matrem ei insidias t struere; Agrippinam verò, ei venenum parari à u Tiberio.

Quòd si istorum aliquid privato succedit feliciùs, ad majora attentanda audaciam sumit. Druso mortuo Sejanus totam Germanici familiam cogitavit extinguere. Unde occæcatus tandem ejusmodi privatus passione, & potentia nimia, spretis artibus occultis, in aperta prorumpit odia adversus consanguineos; uti Sejano accidit contra Agrippinam & Neronem. Nemo privatum de periculo suarum actionum commonere

* 2. Reg. c. 15. 6. † Tac. l. 4. Ann. s *Cæterum plena Cæsarum domus, juvenis filius, nepotes adulti, moram cupitis adferebant.* Tac. l. 4. Ann. t *Instabat quippe Sejanus, incusabátq; deductam civitatem, ut civili bello esse, qui se partium Agrippinæ vocent, ac ni resistatur, fore pluris.* Idem l. 4. Ann. u *Cæterùm Sejanus mœrentem, & improvidam altiùs perculit, immissis qui per speciem amicitiæ monerent, paratum ei venenum, vitandas soceri epulas.* Idem l. 4. Ann.

monere audet: omnes enim ad ejus conspectum Majestate plenum contremiscunt; sicut filii Israël trepidabant ad intuitum Moysis, posteaquam hic Deo factus fuerat x familiarior, cúmque videat se haberi pro principe, sensim legitimo principi molitur y insidias, & Subditos tyrannicè opprimit: quippe qui certò sibi polliceri nequit, quòd iis uti possit benevolis; quo fit, ut desperati ipsi dubitare incipiant, num fortè *minore avaritiâ, & licentia grassaturus esset, si ipse imperaret,* quando *nunc,* cùm rerum nondum potiatur, * *& subjectos eos habet, ut servos, & viles, ut alienos;* id quod Otho expendebat in Vinio, qui apud Galbam gratiâ & auctoritate valebat plurimùm.

Atque omnia isthæc sic attentata ipsa etiam pericula majora faciunt: augescit enim in dies invidia, & armat sese contra privatum malitia; cúmque is existimet, se illam, nisi aliqua alia majori, superare non posse, omnes eas artes adhibet, quas æmulatio gratiæ, magis etiam furiosa quàm ipsius amoris illi suggerit; & cùm porrò ejusdem stabilitas à constantia affectûs principis dependeat, illud in primis satagit, ut delitiis, & sceleribus, præcipuis tuendæ gratiæ instrumentis, eum sibi devinctum servet, quibus & Vitellii aulici uti solebant, apud quem † *unum ad potentiam iter prodigis epulis, & sumptu, ganeáque satiare inexplebiles ejus libidines.* Et ne princeps ulli cuipiam fidem habeat, allaborat privatus, ut diffidat omnibus, bonis præsertim, quos magis timet præ cæteris. * *Sic optimi cujusque criminatione eò usque valuit* Vatinius, *ut gratia, pecunia, vi nocendi etiam malos præmineret.* Quod

x *Videntes autem Aaron, & filii Israël cornutam Moysi faciem, timuerunt propè accedere.* Exod. 34. 30. y *Multi bonitate Principum, & honore, qui in eos collatus est, abusi sunt in superbiam: & non solùm subjectos Regibus nituntur opprimere; sed datam sibi gloriam non ferentes, in ipsos, qui dederunt, moliuntur insidias.* Esth. 6, 2. * Tac. l. 1. hist. † Id. l. 2. hist. * Idem l. 15. Ann.

Quod & obtinuit Sejanus, † *sui obtegens*, eam ob rem, *in alios criminator*.

Sciens verò Privatus, nihil huic suæ apud principem gratiæ magis obstare; quàm ejusdem principis habilitatem, omni studio contendit, ut ne quid ille rescicat, intelligat, videat, audiátve, néve circa se habeat aliquos, qui oculos ei aperiant. Curat item, ut negotia & labores detestetur, totum illius animum occupando Jucunditate venationis, ludis & tripudiis, ut sensibus aliorsum distractis, nec oculi attendant ad ea, quæ in aulis pertractantur, nec aures obtrectationes, & lamenta subditorum percipiant; uti fiebat in Sacrificiis Idoli Moloch, quando pulsabantur tympana, ne infantium immolatorum gemitus & ejulatus audirentur. Interdum etiam majori cum artificio eum negotiis & scripturis implicat, ut defatigetur, perinde ac juniores equos in molliori solo solemus exercere, ut ferocitate deposita fiant mansuetiores, & frenum atque ephippium admittant. Ad eundem finem illi persuadet, ut audientiam ipse impertiat, ac deinde datus in lassitudinem, negotia Privato committat, ratus suo se satisfecisse officio, quòd petentibus aures dederit. Eâ ratione, ut (quemadmodum Jeremias Propheta dixit de Idolis Babylonicis) Princeps nihil aliud sit, quàm id quod vult ejusmodi z Privatus.

Non equidem ille desiderat, ut res eant feliciter: mari enim tranquillo quilibet navigare potest; sed illud potiùs exoptat, ut coorta tempestate status Reipublicæ fluctibus æstuet, adeò ut princeps ipse vereatur manum admovere gubernaculo, & alterius opera magis indigeat: atque ut rimas omnes veritati obstruat, & solus ac unicus maneat negotiorum arbiter, longè extra invidiam positus, eum ab aula ad secessum & consortium paucorum avocat; quod & Sejanum movit, *ut Tiberium* * *ad vitam procul Roma, amœnis locis degendam, impelleret: multa quippe providebat.*

† Tac. l. 4. Ann. z *Nihil aliud erunt, nisi id quod volunt esse sacerdotes*. Baruch. 6. 45. * Tac. l. 4. Ann.

debat. Sua in manu aditus, literarúmque magna ex parte se arbitrum fore, cùm per milites commearent: mox Cæsarem vigente jam senecta, secretóque loci mollitum munia imperii faciliùs transmissurum: & minui sibi invidiam, adempta salutantûm turba, sublatísque manibus vera potentia augere.

Omnes istæ artes non leve Reipublicæ, & existimationi principis damnum adferunt, in quo genere is peccat graviùs, qui iisdem gratiam ejus aucupatur, quàm qui eum *a* offendit. Etenim ad offendendum unum solum committitur delictum; ad favorem verò singularem obtinendum, complura designantur, atque hæc semper, & honori principis derogant, & bono publico adversantur. Graviter, fateor, Respublica læditur morte violentâ sui principis; tandem tamen alio in ejus locum suffecto curatur illicò: quod fieri non potest, quoties vivum adhuc principem istiusmodi artibus inutilem prorsus & inidoneum reddunt ad gubernationem: quod malum non nisi iisdem, quibus vita, finibus terminatur, cum gravissimis interim boni publici detrimentis; quæ cùm quotidie magis magisque sentiantur & deplorentur ab omnibus, qui sibi persuadent, affectum illum singularem non arbitrii esse, sed violentiæ, non electionis, sed coactionis & necessitatis; cúmque multi fortunam suam collocent in eo evertendo, tanquam felicitatis suæ obstaculo, nunquam non contra illum armati, fieri non potest, ut ad illud desit occasio, aut ut non principi aliquando aliquod ejusmodi artificium innotescat, adeòque invidia tota, & odia omnia contra Privatum concepta in ipsum recidant, uti Tiberius tandem agnoscere visus *b* est. Quòd si princeps oculos aperire incipiat, unà etiam potentiam, quam Privato concessit, timere incipit. Quæ caussa fuit, cur Tacitus hæreret dubius, ma-

a *Plura sæpe peccantur, dum demeremur, quàm cùm offendimus.* Tac. l. 15. Ann. b *Pérque invidiam tui me quoque incusant.* Idem lib. 4. Ann.

magisne Tiberius amaret Sejanum, an *c* metueret, & cùm antea de gratia ejus tuenda esset sollicitus, postea ejus odium magis laborabat restinguere.

Istud nimirum est momentum criticum singularis illius Amicitiæ, in quo omnes gravè periculum subeunt: nam neque Princeps dissimulare novit, si sibi non fiat satis, neque Privatus in ea Principis indignatione tueri se potest, & facto inter illos dissidio, familiaritatis vinculum dissolvitur. Intuetur privatum princeps, ut gratiâ suâ & favore indignum; is verò principem, ut ingratum tot obsequiis: quia tamen existimat, hunc opera sua carere non posse, atque ideo se propediem revocandum, subducit sese ad tempus, & locum dat, ut alius aliquis in negotia subingrediatur, & illas animorum alienationes foveat. Quo celerrimè fit, ut gratia in mutuum convertatur odium, ipsa privati impatientia opitulante, ut illa tantò citiùs dissolvatur. Volat illicò fama, quòd gratia exciderit, & omnes facti audaciores, insolentiùs in eum insultant, ita ut ne ipse quidem princeps ei rei mederi possit. Cognati & amici animo ruinam ejus prævidentes, & periculum, quod inde sibi imminet, malè metuunt, ne ruinæ eidem ipsi quoque *d* involvantur. Non secùs ac arbor aliqua ex altissimo monte devoluta in præceps, arbores alias, quæ sub umbra illius erant, secum trahit. Atque illi quidem omnium primi ruinam istam promovent, ut semet in tuto collocent, & denique collaborant omnes, aliqui ut amici, alii ut hostes, nihil exoptantes aliud, quàm ut inclinatus ille paries penitùs *e* corruat. Princeps, quem suimet pudet, illud servitutis jugum excutere nititur, & suam sibi auctoritatem restituere. Unde culpam omnem malorum præteritorum in privatum confert, tan-

c *Dum Sejanum dilexit, timuitve.* Tac. lib. 6. Ann. d *Quidam malè alacres, quibus infaustæ amicitiæ gravis exitus imminebat.* Idem l. 4. Ann. e *Quousque irruitis in hominem? interficitis universi vos: tanquam parieti inclinato, & maceriæ depulsæ.* Ps. 61. 4.

tanquam in auctorem præcipuum. Quo porrò fit, ut suismet irretiatur artibus; nec quicquam sua ei prodest solertia; ut in Sejano videre *f* licuit, & quantò magis se iis contendit eximere, tantò magis suam accelerat ruinam. Nam si gratia semel ægrotare incipiat, mox expirat, nec ullum superest remedium, quo sanitatem pristinam recuperet.

§. Atque ex iis, quæ hactenus diximus, satis liquet, maximum singularis illius familiaritatis periculum esse à variis illis modis, quibus ambitio perennem & stabilem eam reddere cogitat. Idem quippe ejusmodi amicis principum accidit, quod iis, qui valetudinem suam nimis curant sollicitè, qui, dum eandẽ medicamentis variis conservare student, destruunt potiùs, & vitæ suæ spatium imminuunt; & sicut nullum opportunius est remedium, quàm abstinentia, & aliis in rebus moderatio, sinendo interim Naturam, ut suum faciat officium: ita si gratia illa & favor languere cœperint, optimum consilium est nullam adhibere medicinam; sed bono & sincero affectu, atque animo à cupiditate utilitatis propriæ, & omni aliâ passione libero servire principi, permittendo interim, ut meritum operetur, & veritas secura magis & stabilis, quàm artificium; & utendo solùm præservativis quibusdam, quæ aut ad ipsum privatum pertinent aut ad principem, aut ad Ministros ejusdem, aut ad aulam, aut ad populum, aut ad exteros.

§. Quod ad ipsum privatum attinet, eum modestiæ, comitatis, & humanitatis statum conservare debet, in quo fortuna eum reperit. Dispellat à fronte illos singularis amicititiæ splendentes radios, quomodo faciebat Moyses, populo locuturus, postquam familiari cum Deo colloquio è monte *g* revertebatur, ita ut nulla in eo Majestatis argumenta,

f *Non tam solertia (quippe iisdem artibus victus est)* Tac. l. 4. Ann. g *Sed operiebat ille rursus faciem suam, si quando loquebatur ad eos.* Exod. c. 34. 35.

aut hujus suæ cum principe familiaritatis ostentatio appareant. Daniel, etsi apud multos Reges gratiâ polleret, unà tamen cum aliis in anteriori conclavi *h* morabatur. Fugiat honores illos, qui aut ad principem pertinent, aut Ministri sphæram videntur excedere; & si quis hos tales ei deferre paret, moneat ingenuè, æquè se, ac illum, servum esse principis, cui ista honoris signa debeantur: quemadmodum Angelus S. Joannem monuit, cùm eum venerari *i* vellet. Ne affectus suos, & passiones gratiæ, quâ valet, beneficio executioni det. Audiat patienter, benevolè & humaniter *k* respondeat. Favores aliorum ne captet, nec indignationes metuat, nec quo loco sit apud principem dissimulet, nec rerum administrationem & auctoritatem supremam ambiat, nec armet sese contra invidiam, nec adversus æmulationem se muniat: in his enim ad suam defensionem parandis subsidiis, præcipuum consistit periculum. Deum, & infamiam metuat.

Sed & à familia & sanguine non leve privato periculum est. Tametsi enim hujus actiones Principi probentur, ac populo, ea tamen, quæ à Domesticis, & consanguineis ejus fiunt, placere semper non solent, quorum dissoluti mores, imprudentia superbia, avaritia, & ambitio exosum eum reddunt, & præcipitant. Ne fallatur, in animum suum inducendo, amicos aut cognatos à se evectos fortunæ & auctoritatis suæ columnas esse. Nam qui dependet à multis, in multis periclitatur, adeòque expedit eos intra modestiæ, & statûs sui humilioris terminos continere, procul à negotiorum procuratione, ita ut intelligant alii, eos nec gubernationis, nec gratiæ istius peculiaris, ullo modo esse participes, nec ideo, quòd sint Domestici, in muniis præferendos. Quòd si tamen

h. *Daniel autem erat in foribus Regis.* Dan. 2. 49. i *Vide ne feceris: conservus tuus sum, & fratrum tuorum habentium testimonium Iesu: Deum adora.* Apoc. 19. 10. k *Audi tacens & pro reverentia accedet tibi bona gratia.* Eccli. 32. 9.

tamen præ aliis bene fuerint meriti, nollem cuiquam nocere privati amorem, aut conjunctionem sanguinis. Christus exemplo suo id ipsum nos docuit, quippe qui in cognatos suos dignitatem Præcursoris, & Apostolici muneris contulit, at non Doctoris Gentium, neque Pontificatûs supremi, quòd istæ fidei S. Petri, & scientiæ S. Pauli deberentur.

§ Cum principe sequentes servet regulas: Primùm, illud semper præ oculis habeat, affectum illius & favorem facillimè immutari posse, & si quam fortè mutationem notaverit, in caussam ne curiosiùs inquirat, nec notitiam illius præ se ferat, ne princeps ei subdiffidere, aut æmuli ruinam ejus sperare incipiant, quæ hoc ipso in proximo est, quòd putetur, jam posse accidere. Deinde ne gratiam suam inniti faciat propensioni, & voluntati principis, quæ facilè variari possunt, sed merito potiùs: nisi enim hujus beneficio gratiæ aurum consolidatum fuerit, æmulationis malleo resistere nequaquam poterit. Porrò magis in principe Dignitatem diligat, quàm personam. Zelum prudentia moderetur, suam intelligentiam judicio principis: nemo enim ferre sustinet eum, qui secum de animi dotibus contendere satagit. Subditum se arbitretur, non illius socium, & tanquam factura factori suo se æqualem non *l* æstimet. Honestum ducat & gloriosum seipsum perdere (si ita necessitas tulerit) ad augendam illius amplitudinem. Consilia ei suggerat cum libertate animi gratiosa, demissa, & *m* sincera, absque periculi ullius metu, & ambitione, ut Zelosus habeatur, in opinione sua contumax. Nullum negotium ita trahat ad se, ut illud sibi quasi proprium efficiat, neque in eo suam agi existimationem reputet, ut hunc aut illum exitum sortiantur, aut sua solùm consilia sequantur alii, aut si semel placuerint, non mutentur de-

 inde,

l *Quid est, inquam, homo, ut sequi possit Regem factorem suum?* Eccle. 2. 12. m *Qui diligit cordis munditiem, propter gratiam labiorum suorum habebit amicum Regem.* Prov. 22, 11.

inde. Ejusmodi enim conatus periculo non carent; & expedit propterea, ut ne in expediendis negotiis & decernendis tam ardens sit, ut sese ipse consumat, neque tam frigidus, ut congelet: sed moderato incedat passu, prout tempus & occasio tulerint. Eò insuper magis advertat animum, ut suo rectè fungatur munere in omnibus, quàm ad gratiam & favorem principis, sine affectatione tamen, & *n* jactantia: nam qui eo solùm nomine Ministrum agit, ut famâ inclarescat, existimationem principi suffuratur. Silentium ejus sit opportunum, si utilitas postulaverit; verba prompta & expedita, si opus fuerit, id quod in quodam suo familiari collaudabat Rex *o* Theodoricus. Principis obsequium privatæ suæ utilitati anteferat, quin sua & principis commoda eadem esse ducat. Consanguineos principis debitâ prosequatur veneratione, suámque in eo securitatem collocet, ut benevolos eos habeat, nec ipsos inter & principem foveat odia; sanguis enim facilè amicitiam redintegrat cum ipsius privati nocumento. Curet præterea, ut princeps optimos habeat ministros & famulos, & imperandi modum eum fideliter edoceat. Non oculos illi claudat, nec aures obstruat; quin in eo elaboret potiùs, ut ipse videat, tangat, & pertentet omnia. Suos illi errores ac defectus cum modestia exponat, neque ideo (si aliàs necessitas ita postulaverit) offensam metuat: etsi enim ad tempus patiatur aliquid gratia, agnito tamen postea errore convalescit iterum, & *p* roboratur; uti Danieli cum Regibus Babyloniæ ùsu venit. In iis, quæ princeps violenter statuit, & aggreditur, ita se gerat, ut declinet ea potiùs, quàm rumpat, expectando donec tem-

n *Cùm feceritis omnia, quæ præcepta sunt vobis, dicite: Servi inutiles sumus.* Luc. 17, 10. o *Sub genii nostri luce intrepidus quidem, sed reverenter astabat, opportunè tacitus, necessariè copiosus.* Cass. l. 5. Ep. 3. p *Qui corripit hominem, gratiam postea inveniet apud eum magis, quàm ille, qui per linguæ blandimenta decipit.* Prov. 28, 23.

tempus ipsum, & incommoda eum meliùs instruant. Ne impediat, quo minùs ad aures ejus perveniant querelæ & satyræ: hæ enim, si in innocentiam cadant, grana salis sunt, quæ principis benevolentiam conservant, & monita quædam ad errores vitandos, & corrigendos mores. Rectè facta, eorúmque gratiam principi tribuat; errata verò, & successus minùs prosperos sibi imputari ne ægrè ferat. Ruinam suam tanquã certam & exploratam semper habeat, præstolando illam constanti & libero animo, & absq; rei privatæ studio, nec magnopere sollicitus sit de mediis, quibus suam apud principem gratiã stabiliat. Qui magis metuit, ex alto citiùs præcipitat. Reflexio periculi caput obturbat, & [f] *sequitur vertigo prærupta cernentes*; quâ vertigine quotquot laborârunt ex iis, qui in principum aulis præ cæteris gratiâ & auctoritate floruêre, omnes perierunt. Qui periculum istud contempsit, securus [q] transiit.

§. Erga Ministros socium se gerat potiùs, quàm Dominum; patronum magis, [r] quàm accusatorem. Bonos ad meliora extimulet, è malis bonos efficere studeat. Caveat, ne suam ipse auctoritatem interponat, quando de eorum aut electione, aut depositione agitur. Iis negotia permittat, ad quos ea pertinent; Consiliorum cursum in consultationibus ne impediat: sinat omnes pervenire ad principem; quod si hic eas cum ipso contulerit, poterit tunc judicium suum liberè eloqui, non alio tamen affectu, quàm ut in rem communem optimè consulat.

§. Porrò aula periculosissimus gratiæ illius scopulus est, & tamen omnes illâ utuntur, ut hanc firment, & reddant perpetuam. Nullus in ea lapis est, qui solvi non cupiat & ruere, ut privati illius statuam diruat, non minùs destructioni obnoxiam, quàm illa Nabuchodonosoris ob metallorum diversitatem. Nemo quisquam in aula securus privati amicus est, si

f Sen. q *Qui ambulat simpliciter, ambulat confidenter.* Prov 10. 9. r *Rectorem te constituerunt? noli extolli; esto in illis quasi unus ex ipsis.* Eccli. 32. 1.

eligit aliquos, odium & invidiam apud alios excitat. Si eos principi charos efficit, gratiam suam periculo objicit; sin minùs, experietur eos hostes: adeòq; tutissimum erit, media quadam via & indifferenter incedere cum omnibus, nec ullius se immiscere officio, dando operam, ut quoad fieri potest, singulorum voluntati fiat satis, nec impediantur, sed juventur potiùs in procurandis commodis, quæ sperant. Quòd si quis in principis favorem sese insinuaverit, consultius erit eum servare benevolum in omnem eventum, si fortè res ex voto ei successerit, quàm velle eum impedire, aut deturbare de gratia: nam sæpe, qui luctatus cum alio eũ prosternere voluit, unà cum illo cecidit, & solet oppositio communiter favores magis incendere, plures privati periêre, quòd nonnullorum ruinam molirentur, quàm quòd aliis ad eandem gratiam adjumento essent. Spernat suas apud principem accusationes, aut laudes, eásque casui & fortunæ relinquat.

§. Porrò singularis ille principis favor plurimùm à populi dependet judicio: nam si iste privatum odisse cœperit, non poterit eum tueri princeps contra communem omnium vocem; & si hanc contempserit, multitudo ipsa privati judicem, immo & Carnificem constituere se solet, siquidem bene multos manibus illius occubuisse vidimus. Quòd si populus eundem vehementer amet, non minùs periculi est: nam ea res æmulationem atque invidiam in aliis excitat, immò in ipso principe; unde *breves* plerumque & *infausti* esse solent *populi amores*. Quare ut inter extrema ista privatus ejusmodi securus incedat, ea omnia vitare oportebit, quæ plausum & acclamationem vulgi pariunt; in eo solùm elaboret, ut pietate, liberalitate, humanitate, & benevolentia bonam de se opinionem & existimationem concitet, in id semper animo intentus, ut justitia administretur, ut rerum ubertate Respublica floreat, ut ne pax & tranquillitas publica perturbetur, nec privilegia violentur, nec in

† Tac. l. 2. Ann.

in ratione gubernandi introducantur novitates; ante omnia verò, ut caveantur controversiæ in Rebus religionis, & contentiones cum ecclesiasticis: nam populi furorem experietur, si pro impio eum habere cœperint.

§. Exteri, in quibus non est naturalis ille in Principem amor à privato magis, quàm ab ipso dependent; quare illum potiùs venerantur, ut eo opitulante votis suis potiri queant, non absque insigni Principis despectu, & Statuum ejus detrimento; & aliquando ipsum privatum in ruinam trahunt præcipitem, si is desideriis eorum, & votis non cumulatè satisfecerit Eam ob rem cultum illum singularem exterorum admittere non debet, sed curare, ut ipsi paullatim intelligant, eum cortinam solùm ante imaginem reducere, solum verò Principem esse, qui patret miracula.

Legati principum privati amicitiam ambiunt, tanquam medium efficax ad negotia sua ritè pertractanda, cúmque ipsi plurimùm ad ea prodesse sibi arbitrentur damna illa & incommoda, quæ ex privata principum familiaritate nasci solent, bonis obsequiis fovere eam satagunt, inducti ad hoc interdum ab ipsomet privato; cúmque occasionem habeant laudandi eum in audientiis, & primâ fronte à privatæ rei studio & æmulatione omninò videantur alieni, multa operantur bona; verùm periculosi amici sunt: nam eos privatus benevolos conservare non poterit, nisi cum insigni principis sui, bonique publici detrimento; & si muneris sui ac obligationis memor non iis abunde satisfaciat, hostes se profitentur, nec industria deest, aut facultas, quâ ruinam illius moliantur. Quare tutissimum erit, non plus sese illis impendere, quàm principis obsequium atque utilitas permiserit, adeòque illud solum privatus procurabit, ut vir sincerus, comis & humanus ipse habeatur ab exteris, qui bonas illas principis sui cum aliis amicitias conservare malit, quàm dissolvere.

§. Omnia isthæc præservativa privati lapsum cavere

poterunt,si mox à principio adhibeantur: nam ubi semel in aliorum incurrerit odium,atque invidiam,malitiæ & fraudi ista tribuuntur, magisque periclitari faciunt gratiam; quemadmodum Senecæ accidit, qui mortem effugere non potuit, quantumvis † *instituta prioris vitæ commutaret, prohiberet cœtus salutantium, vitaret comitantes; rarus per urbem, quasi valetudine infensa, aut sapientiæ studiis attineretur.*

§. Quòd si adhibitis omnibus istis remediis, privatus aliquis nihilominus principis gratia exciderit, lapsus ille inglorius non erit, cùm immunis vixerit hactenus ab infami metu illam amittendi&absque sollicitudine quærendi media generoso pectore indigna, quod gravius tormentum est ipsa principis indignatione & odio. Et si in privata illa gratia aliquid inest boni, est sola ea gloria,quòd quis à principe æstimari meruerit. Continuatio illius plena curarum,&periculi est. Felicissimus ille, qui quàm citissimè, & majori cum honore inde emerserit.

§. Descripsi, Serenissime Princeps, Privatorum artes non verò,quomodo princeps erga eos se gerere debeat,quod supponam omnino nullos ei esse debere:nam etsi concedendum illi sit, ut voluntatis propensione& gratia magis in unum feratur, quàm in alium;non tamen, ut potestatem suam omnem in unum aliquem conferat,à quo mandatum,præmium & pœnam expectare oporteat populum:talis enim auctoritas alienatio estCoronæ;unde semper gubernationi periculum imminet,etiamsi in electione personæ minimè erret gratia: nunquam enim obedientia tanta, aut tantus cultus privato defertur, quantus ipsi principi, nec tanta illi cura de bono universali &publico,nec ita in manu sua cor privati habet Deus,ac principis. Quare etsi non pauci ex Antecessoribus Serenitatis Vestræ Ministros ejusmodi sibi familiariores, & præ cæteris charos habuerint,qui insigni cum diligentia &zelo(ùt & hodie fieri videmus)conati fuerint in omnibus quàm rectissimè

† Tac. l. 14. Ann.

sime agere, illud tamen assecuti non sunt, nec res ex felicem exitum habuit. Nec falli se sinat Serenitas Vestra exemplo Franciæ, cujus fines privati unius consilio longè dilatari vidimus, sed non absque Regni detrimento & jacturâ auctoritatis ipsiusmet Regis. Qui accuratiùs perpendere voluerit persecutionem Reginæ Matris, & Ducis Aurelianensis; profusum sanguinem Monmorancii, Prioris Vandomensis, Pilorantii & Domini de S. Marco; captivitatem Bullionii Ducis; tributa & oppressiones subditorum; usurpationem Ducatûs Lotharingiæ; fœdera cum Batavis, Protestantibus, & Suecis inita; consilium capiendi Sabaudiæ Ducem Carolum Emmanuelem; pacem Monsonæ factam absque scitu fœderatorum; frænum Valli Telinæ & Grisonibus injectum; subsidia missa Scotiæ, & Parlamento Londinensi; expugnationes Fontarabiæ, Audomari, Theonis villæ, Tornaventi, & Casteleti; jacturam tot militum Lovanii, Tarraconæ, Perpiniani, Salsis, Valentiæ ad Padum, Imbreæ, & Rocæ; recuperationem Ariæ & Basseæ: qui, inquam, ista omnia accuratiùs perpendere voluerit, videbit quòd ejus consilia non nisi ab impetu profecta, omnisque ejus apud Regem gratia soli violentiæ innixa fuerit: quòd in tanta ejus tyrannide ei fica pepercerit, aliàs in ipsam etiam Majestatem audax, quòd denique temeritati suæ fortunam tam in omnibus habuerit propitiam, ut adversis successibus ille plura lucratus fuerit, nos verò secundioribus plura in dies perdiderimus. Quod manifestum indicium est, Deum ejusmodi privati prosperitatem fovere ad Christianitatis exercitium, & castigationem, nostram antevertendo prudentiam, nostrámque fortitudinem confundendo. Monarchiis ad exitium & ruinam destinatis illud obest etiam, quòd easdem exaltare debuisset. Ita invasio per mare Adriaticum excitavit diffidentias; protectio Mantuæ, æmulationes, oppositio Nivernensis, bella; diversio per Insulas Titonis, sumptus; exercitus Alsatiæ, æmulos; bellum pro Hispania, rebelliones. Arma ma-

ritima, aut tempori non fuêre educta, aut cum tempore sensim interiêre; terrestria verò ob victualium, aliarúmq; rerum necessariarum defectum effectu penitus caruerunt. In obsidione Casalensi occasionem perdidimus bello finem imponendi. Unum aliquod consilium Secretarii Passerii Principi Thomæ impressum obstitit, quò minùs Taurino succurreret, & de Francia triumpharet: ob inanem aliquam de prærogativa contentionem idem Ariæ accidit: ob aliquem nuncium de Atrebato jam ab hostibus fossis & aggeribus cincto succurrendi cura intermissa: ob inanem aliquem fidei servandæ scrupulum succursus Ambillerii admissus non fuit: per ignaviam aut occultam cum hoste conspirationem Capella se dedidit. O divinam providentiam! quem finem spectat illa eventuum varietas, tam longè à caussis suis aberrantium! Credite, non mero casu in ejusmodi privatorum arbitrio Europæ posita est gubernatio. Faxit Deus, ut successus votis respondeat publicis.

SYMBOLUM LI.

Nihil melius utiliúsque mortalibus, prudente diffidentiâ. Vitæ fortunarúmque custodia est, quam nostra nobis suadet conservatio: ubi ea non est, cautio esse nequit; sine hac autem omnia periculis forent exposita, Princeps paucioribus confisus meliùs statûs sui gubernacula moderabitur. Una sola confidentia secura est, ab arbitrio nimirum & voluntate alterius non dependere. Ecquis enim securus unquam esse poterit de corde humano in intimis pectoris recessibus abdito, cujus arcana consilia tam scitè tegere & dissimulare novit lingua, tam dextrè pernegant oculi, aliique corporis a motus? Pelagus est pugnantibus inter se affectuum fluctibus inquietum, mare sinuosum, & occultis plenum syrtibus, nec ulla unquam fuit charta nautica, quæ eas potuerit ostendere.

Quam

a *Cor hominis immutat faciem illius, sive in bona, sive in mala.* Eccli. 13. 31.

Quam igitur acum, prudentiæ magnete tinctam, dabimus principi, ut per tot támque diversa maria absque periculo *b* naviget? quas regulas & documen-

ta ad discernendos ventos, ut habitâ temporis ratione nunc laxet, nunc contrahat confidentiæ vela? In hoc potissimùm regnandi consistit artificium. Hic maxima principi imminent pericula, quia aut rerum experientiâ, notitiâque destitutus est, aut negotia & subditos tractare nondum didicit, præsertim cùm nemo eorum, qui cum ipso agunt, malus esse videatur. Omnes eo præsente vultum ad honestatem componunt, & actiones suas ritè obeunt. Verba præ-

R 6 medi-

b *Pravum est cor omnium, & inscrutabile; quis cognoscet illud?* Jerem. 17, 9.

meditata merum ſonant amorem, boni publici zelum, & fidelitatem. Exterior oris corporiſque ſpecies obſequium pollicetur, venerationem, & obedientiam; in imo tamen pectore rancorem, odium, & ambitionem fovent. Quam opinor cauſſam fuiſſe, cur nonnemo dixerit: [†] *Principem nemini fidere debere.* Verùm *utrumque in vitio eſt, & omnibus credere, & nulli.* Nemini omnino fidere, Tyranni ſuſpicio eſt: fidere omnibus, Principis imprudentis facilitas. Non minoris in illo momenti confidentia eſt, ac diffidentia. Digna illa regio & ſincero pectore; iſthæc verò ad gubernandi artem perutilis, utpote ejus beneficio prudentia politica operatur & ſuas ritè moderatur actiones. Difficultas in eo poſita eſt, ut utraque tempore ſuo, & loco uti quis noverit, ut nec confidentia nimis credula perfidiæ, & periculis anſam præbeat, nec diffidentia cauta nimis, & ſuſpicax odium pariat, & adducat in deſperationem, aut Princeps, quia nemini fidit, ad omnem tractatum prorſus fiat inidoneus. Non omnia confidentia metienda ſunt & ponderanda, uti nec omnia diffidentiâ. Si nunquam Princeps confideret, quis abſque præſenti periculo eidem poſſet aſſiſtere? quis in ejus perſeverare obſequio? Nec minùs periculoſa infelicitas eſt, ob inanes ſuſpiciones fideles à ſe Miniſtros arcere, quàm ex levi credulitate ſe iis credere, qui fideles non ſunt. Ita confidat Princeps, ut fidem habeat; veruntamen non ſine omni deceptionis metu, aut dubitatione ſaltèm. Atque hæc dubitatio non retardare illum debet in ſuo opere, ſed ſolùm commonere. Ni dubitaret, incurioſus eſſet, ac negligens. Dubitare, cautio quædam eſt, quæ ſecurum eum reddit; nec aliud, quàm res ſuis invicem momentis expendere. Qui non dubitat, veritatem aſſequi non poteſt. Sic confidat, tanquam crederet: ſic diffidat, tanquam ſi fidem non haberet. Attemperatæ eâ ratione inter ſe confidentia, & diffidentia ac directæ à ratione & prudentia, miros habebunt effectus. Cautus igitur ſit princeps in tractan-

[†] Seneca.

ctandis negotiis, in fœderibus ſanciendis, in pace conficienda,&tractatibus aliis,qui ad gubernationem pertinent, & ſi ſponſione manûs confirmandi ii fuerint, manus oculata ſit oportet (uti præſens Emblema exhibet) quæ antè videat diligenter, quid agat. Non ſolis Amatoris promiſſis movebatur lena illa apud Plautum, quæ ajebat: *Manus noſtræ oculatæ ſunt, credunt quod vident.* Et alibi diem oculatum appellat, quo nonniſi paratâ vendebatur, emebatúrq; pecuniâ. Cœca ſunt animi decreta, quæ ex ſola fiunt confidentia. Pythagoræ ſymbolum fuit, non cuivis facilè dandam eſſe manum. Nimis periculoſum eſt,leviter omnibus fidere. Conſideret itaque princeps etiam,atque etiam qui negotiis ſe impendat, & habeat pro explorato, omnes ferè ſive amicos, ſive hoſtes, id contendere, ut fallant alii graviter, ac leviter alii. Alii ut ſceptro & fortunis eum expolient; alii ut benevolentiam, gratiam & favorem illius ſibi concilient. Non ideo tamen opinio iſthæc præſumpta malitiæ ſervire debet, & fraudi, perinde quaſi in principis eſſet arbitrio, ſtare conventis ac promiſſis, aut eadem pro libitu violare: ſic enim fides turbaretur publica, & grandiſſimam exiſtimationi ſuæ maculam aſpergeret. Cautio iſta nihil aliud eſſe debet, ac prudens quædam circumſpectio, & prudentia politica. Diffidentiam ex ſuſpicione ortam improbamus in principe, ſi levis ſit, & vitioſa, quæ illicò ſuos prodit effectus, & ad executionem progreditur; non circumſpectam illam, & univerſalem, quæ omnes æqualiter reſpicit, nulli interim in particulari ſiniſtri quicquam imputando, donec circumſtantiæ probè examinatæ, à ratione aliud ſuaſerint. Et fieri poteſt, ut licèt alicui ſatis non fidas, bonam tamen de eo habeas opinionē; iſta enim diffidentia non particularis eſt de actionibus illius, ſed cautio quædam prudentiæ generalis. Intra ipſa regnorum viſcera arces eriguntur, ac propugnacula,& præſidiis firmantur,atque cuſtodiis,non ſecùs ac ſi in hoſtium finibus ſita eſſent. Nec inu-

tilis est illa prudentia, aut Subditorum fidelitati quicquam derogat. Confidat princeps Consanguineis suis, Amicis, Subditis & Ministris; verùm non tam vecors illa sit Confidentia, aut altùm dormiat quasi secura ab omnibus casibus, quibus aut dominandi cupiditas, aut rei privatæ studium, aut odium denique perturbant fidelitatem, perruptis fortioribus Juris Naturæ & Gentium repagulis. Si princeps tam socors sit, ut diligentiam istam onus reputet: ut minoris æstimet damnum, quàm vivere inquietum ob tot ac tantas cautiones: ut sinat ire omnia, nec attendat ad incommoda, quæ evenire possunt, facilè fiet, ut Ministri mali evadant, & interdum etiam infidi: cùm enim ad gubernandum videatur inhabilis, despicatui habetur ab aliis, & singuli commissam sibi gubernationis partem tyrannicè procurant. Verùm si princeps sit vigilans, qui licèt confidat, non omnem tamen omittit cautionem; qui sic semper instructus est, ut nunquam eum à consiliis, aliisque mediis imparatum offendat perfidia; qui absolutè non judicat, sed prævertit solùm; qui non arguit, sed præservat fidelitatem, ut ne in periculum adducatur, is Coronam suam securè stabiliet. † Nulla fuit occasio, cur animum Regis Ferdinandi Catholici ulla subiret suspicio de fide magni Ducis, & tamen eo non obstante certos habebat homines, qui secretò ad omnes ejus actiones sollicitè advigilarent, & attenderent, ut cognitâ illâ diligentiâ tantò cautiorem se in omnibus gereret. Et sanè diffidentia verè non fuit, sed prudentiæ officium, quæ provida est in omnibus casibus, & æmulationibus dominatûs, quippe quæ non semper ad rationis trutinam ponderantur, & expedit interdum eas etiam levibus de caussis suscipere: malitia enim ferè cœco quodam modo agit absque prudentia, immo & imaginatione.

Cavendum tamen, ne metus ille levis sit, sine sufficienti fundamento, ut eidem Regi *Ferdinando cum eodem

† Mar. hist. Hisp. * Idem.

eodem magno Duce postea accidit: etsi enim is post cladem apud Ravennam valde illius opera indigeret pro rebus Italiæ, ea tamen uti noluit, viso tanto applausu, quo omnes exire ex Hispania, & stipendia sub eo merere gestiebant, quin in omnem eventum Ducis Valentini præoccupavit animum, certis mediis procurando, ut de ipso securus esset. Eâ ratione, ut de una aliqua fidelitate, quam expertus fuerat, dubitando, alteri magis suspectæ sese exponeret. Ita animi plus æquo suspicaces, ut unum aliquod effugiant periculum, in graviora incidunt, etsi interdum in principibus, nolle tantorum virorum uti obsequio, invidia potiùs sit, aut ingratitudo, quàm suspicio. Fortè etiam qua erat astutia ille Rex, minimè è re sua fore arbitratus fuerit, ut ejus deposceret operam, quem non optimè contentum esse probè noverat. Principi, qui semel diffisus fuit, haud multum debet fidelitas. Quò quis magis ingenuus est, & generosiori animo, hoc sentit graviùs, si fides sua vocetur in dubium, & offensus tantò audet faciliùs ab ea desciscere. Hæc caussa fuit, cur Getulius ad Tiberium perscriberet, *sibi fidem integram, & si nullis insidiis peteretur, mansuram.* Longus usus & experientia variorum eventuum tam circa se, quàm circa alios erudire debent principes, quomodo fidendum sit subditis. Inter alia monita, quæ Rex Henricus secundus filio suo Principi Joanni dederat, illud unum fuit, ut gratias in eos collatas, qui partes ejus contra Regem Petrum Dominum suum naturalem secuti fuerant, tueretur quidem; ita tamen illis fideret, ut fidelitatem eorundem semper suspectam haberet; ut in muneribus, & officiis illorum uteretur opera, qui cum Rege Petro fecerant: quippe qui homines constantes essent ac fidi, atque adeò obsequiis offensiones præteritas compensaturi; ne verò crederet iis, qui neutrales, ut vocant, haberi voluerant, eò quòd privati sui commodi magis, quàm boni publici amantes se exhibuissent. *Proditores etiam iis, quos anteponunt, invisi sunt.*

sunt. Contrà homo fidus illi quoque, adversus quem agit, gratus est. Nec alia caussa Othoni fuit, cur Celso fideret, quàm quòd constanter Galbæ *c* is inserviisset.

§. Porrò nequaquam expedit, Ministrum aliquem subitò & unò quasi saltu ad summas dignitates evehi: istud enim illi invidiam, principi odium parit apud alios, utpote qui ex levitate agere videatur. Nullus Ministrorum tantâ est modestiâ, qui non offendi se putet; nullus tã recti amans, qui suo ritè fungi velit munere, si alium iniquè sibi præferri videat: uni fortè fit satis, & queruntur quàm plurimi, à Ministris autem non bene contentis nihil in gubernatione rectè geritur. Ejusmodi electiones nihil aliud sunt, quàm informes quidam abortus, & altiores agit radices fidelitas, si per obsequia præstita ad honores & præmia pervenire oporteat. Interea tempus suppetit Principi ad capiendum de Ministro experimentum, priùs in officiis minoribus, ne nimis caro illi constet, & tum deinde in aliis *d* majoribus. Antequam in pacis bellique negotiis eum occupet, videat primùm, ubi magis periclitari possit ejus fidelitas; quæ item subsidia à sanguine, à Nobilitate, ab opibus habeat. Atq; hæc observatio in iis potissimùm muneribus apprimè necessaria est, quæ quasi claves sunt, & securitas statuum. Hoc nomine Germanicum Tiberius † *acerrimè increpuit, quòd contra instituta Augusti, non sponte Principis Alexandriam introîsset. Nam Augustus inter alia dominationis arcana, vetitis, nisi permissu, ingredi Senatoribus, aut equitibus Romanis illustribus, seposuit Ægyptum;* eò quòd Imperii esset granarium, ut proinde qui illâ potiretur provinciâ, istud manu suâ & potestate habere videretur. Pro majori verò securitate, atque ut Minister magis in officio contineatur, expedit plusculum auctoritatis concedere Magistratui & Consiliis Provinciæ: nulla enim fræna melio-

ra,

c Mansitque Celso velut fataliter etiam pro Othone fides integra & infelix. Tac. l. I. hist. d *Qui fidelis est in minimo, & in majori fidelis est.* Luc. 16. 10. † Tac. l. 2. Ann.

ra, ac ista, & quæ fortiùs obsistant errata illius, qui aliis imperat.

§. Ad nullum autem munus idonei sunt animi abjecti & humiles, qui non connituntur ad gloriam, & alios antecellere cogitant. Præcipua dos, quam in Josue Deus reperit, ut eum grandioribus adhiberet negotiis, illa fuit, quòd magnus in eo esset *e* Spiritus. Verùm tamen animus tam elatus esse non debet, ut natum se subditum doleat, & intra fortunam suam se cohibere nesciat: in his enim talibus, quia ad altiorem semper aspirant gradum, vel maximè fidelitas in periculo est, & si quis illum prætendere prætermiserit, certum est aut vires, aut scientiam defuisse; præterquam quòd in iisdem zelus boni publici, & obedientiæ promptitudo facilè deficiat.

§. Magna ingenia, nisi modesta sint, & instructionem admittant, æquè periculosa sunt: hæc etenim, cum superba plerumque sint sibique ipsis mirè placeant, jussa aliorum contemnunt, putántque ad suum arbitrium omnia debere peragi. Nec minus obstaculi solet esse ab eximiis animi dotibus, quibus excellit aliquis, quàm si omnino destitutus iis sit: nullus enim eum capit locus, qui de meritis suis nimiùm præsumit. Tiberius † *neque enim eminentes virtutes sectabatur, & rursus vitia oderat: ex optimis periculum sibi, à pessimis dedecus publicum metuebat.*

§. Nec item boni Ministri esse solent, qui amicis abundant, floréntque fortunis ac opibus: hi enim cùm non egeant principe, * & *in affluentia fortunæ, virium, opum & amicorum, aliorúmque talium constituti sint*, pericula & labores defugiunt, & *regi atque obedire, neque volunt, neque nôrunt.* † Unde Sosibius Britannicus dicere solebat, *Auri vim, atque opes Principibus infensas esse.*

§. Ubi igitur præmisso examine debito, aliquis in Ministrum asscitus fuerit, omni exteriori motu sinceram

e *Tolle Iosue virum, in quo est Spiritus.* Num. 27.18. † Tac. l.1. Ann. * Arist. l. 4. Pol. c. 11. † Tac. l. 11. Ann.

ram erga eum confidentiam præ se ferat princeps; semper tamen in actiones ejusdem, & consilia intentos habeat oculos: quòd si fortè ex iis periculum aliquod sibi creari posse videat, alteri eum muneri applicet, ub voluntates aliorum non tantopere obstrictas habeat, neque tantam malè agendi opportunitatem : major enim prudentia & benignitas est, præcavere, ne quis scelere se astringat, quàm post admissum scelus delicti veniam concedere. Victoriæ Germanici in partibus Germaniæ, & militum applausus, etsi ex una parte Tiberium lætitiâ affecerint, ex altera tamen curas illi, & æmulationem *f* pepererunt: cúmque postea res in Oriente turbatas cerneret, non mediocriter gavisus est, † *ut eâ specie Germanicum suetis Legionibus abstraheret, novísque Provinciis impositum, dolo simul & casibus objectaret.* Verùm si Ministrum aliquem ab officio removeri oportuerit, id fiat specie honoris, & antè quàm incommoda palàm innotescant, ea cum prudentia, ut ne animadvertat sibi diffidere principem: nam sicut* *multi fallere docuerunt, dum timent falli*; ita dubitare, infidos reddit. Eam ob rem Tiberius, cùm Germanicum Romam postea revocare vellet, id fecit triumphi specie, † *acriùs modestiam ejus aggressus, alterum ei consulatum offerendo*; qua in re admodum liberales solent esse Principes, dum suspicionibus suis se liberare cupiunt.

§. Si subditus semel reverentiam erga Principem exuerit, nil postea confidentiæ proderit, ut securo vivere liceat. Sanctius primus Legionis * Rex veniam dederat Comiti Gonsalvo, quòd bellum contra ipsum suscepisset. Conatus est eum insuper beneficiis & gratiis demereri, sed quæ obstringere eum debuerant, ansam dedêre potiùs, ut Regi venenum pararet.

§. Quando de utilitate & commodis Principum agitur, nullum amicitiæ, aut cognationis vinculum ad

f *Nunciatâ eâ Tiberium lætitia, curáque adfecêre.* Tac. l. 1. Ann. † Idem l. 2. Ann. * Seneca. † Tac. l. 2. Ann. * Mar. hist. Hisp.

ad securitatem sufficit, ut unus fidat alteri.† Diffidebant inter se Ferdinandus Magnus Rex Castellæ, & Garsias Navarræ Rex; cúmque hic Anagari morbo teneretur, deliberavit de Germano suo fratre captivo attinendo, qui visum eum venerat: sed cùm secùs caderet, voluit dissimulare postea, invisendo ad Ferdinandum. Dum Brugis æger esset, qui comprehendi eum jussit. Efficacior nimirum est in principibus vindicta & ratio Status, quàm amicitia aut sanguis.* *Difficiles fratrum* & amicorum *dissensiones, & qui valde amant, valdè odio habent.* Unde illud etiam licebit animadvertere, quàm imprudens sit confidentia eorum Principum, qui in hostium suorum arbitrio sese constituunt. Vitam suam in apertum adduxit discrimen, immo amisit Granatæ Rex, cùm confisus securitatis literis ad Regem Petrum abiisset, suppetias ab eo petiturus. Cautiorem ea in re se gessit Ludovicus Sfortia Dux Mediolanensis, qui cum Rege Franciæ oretenus colloqui nolebat, nisi in medio aliquo fluvio, & supra interscissum pontem: ea enim principum Italorum conditio est, ut diffisi semel, nunquam postea confidant amplius. Quare multi in Italia vehementer admirati sunt, quòd magnum Ducem & Regem Ferdinandum Catholicum, hunc item & Regem Franciæ ejus hostem unà esse viderent. Dantur quoque nonnulli casus, in quibus longè securior est confidentia quàm diffidentia, † adeòque illa uti, animósque obligare magis expedit. Alphonsus sextus regno Legionis exutus, in aulam Regis Mauri Toletani se receperat; mortuo tamen Rege Sanctio secretò à Statibus ad Coronam invitatus fuit, quòd suspicarentur, ne Mauri forte, re intellectâ, vi eum detinerent. Verùm qua erat prudentia Alphonsus, & hospitii beneficium, amicitiámque grato animo recolens, rem totam Regi Mauro exposuit. Quæ confi-

† Mar. hist. Hisp. * Arist. l. 7. Pol. c. 6. † Mar. hist. Hisp. l. 9. c. 8. & 10.

confidentia Regem iſtum barbarum ſic affecit,ut,licē re jam antè cognitâ inſidias illi poſuiſſet, ut caperetur, liberum eum abs ſe dimiſerit non ſolùm,ſed & neceſſarios ad iter ſumptus munificè ſuppeditârit. Tantæ gratitudinis vis eſt, quæ cor maximè etiam ferox & inhumanum armis exuit.

§ Diffidentiæ inter duos aliquos principes excuſationibus, & ſatisfactionibus curati non debent, ſed contrariis actibus. Si tempus eas non ſanet, ſanare nunquam poterit diligentia: vulnera ſunt, quæ ſcrutatore, & manu magis etiam exulcerari ſolent, & genus quoddam manifeſtæ æmulationis, quæ ad perfidiam viam ſternit.

SYMBOLUM LII.

SCorpius etiā translatus in cælum & inter ſidera collocatus, ſuam malignitatem retinet; quin immo tantò ea ibi major eſt, quàm hīc exiſtentis in terra, quantò venenata ejus agendi vis in omnia hæc inferiora porrigitur latiùs. Probè expendant principes indolem & dotes ſubditorum, quos ad Magiſtratus & dignitates evehunt: in his enim propenſiones, & vitia naturalia augeſcunt indies, atq; adeò virtutes ipſæ in periculo ſunt interdum, eò quòd voluntas potentiâ armatam ſe videns, & facta audacior, obluctetur rationi, eiq; dominetur, niſi tam firma & potens illa ſit, ut poſſit reſiſtere, ne faventioris fortunæ ſplendoribus obſcuretur, aut evaneſcat. Quòd ſi viri etiā probi in magnis ampliſq; muneribus & officiis ab honeſto deflectere ſolent, improbi certè pejores fient. † *Invenit etiam æmulos infelix nequitia, quid ſi floreat vigeátq;* ? Et ſi ſemel Malitia honores promereri poteſt, quis virtutis via ad eoſdem graſſabitur? Illa à natura nobis ineſt; hæc labore paratur, ac ſtudio. Illa per vim ſibi arrogat præmia; hæc ea patienter expectat: appetitus verò magis propriâ ſuâ gaudet violentia, quàm merito, & moræ impatiens à ſua dependere mavult induſtria, quàm

† Tac. l. 4. Hiſt.

uàm alieno arbitrio. Munera Reipublicæ in homi-
nem improbum conferre, eſt optimo cuique adimere
animum & vires, robúrque malitiæ addere. Iniquus

aliquis civis in vita privata graviter nocere vix po-
teſt, nonniſi contra paucos improbos ſuos exercet
mores: at in Magiſtratu adverſus omnes, cùm Ju-
ſtitiæ ſit arbiter, & adminiſtrationem, gubernatio-
némque totius corporis Reipublicæ in poteſtate ſua a
habeat. Improbi iis muneribus præfici non debent,
in quibus improbitatem ſuam exercere valeant. Hu-
jus incommodi vitandi cauſſa Natura ipſa ſolers ac
provida rerum omnium diſpenſatrix, alas pedéſque
vene-

a *Nam qui magnam poteſtatem habent, etiamſi ipſi nullius pretii ſint, multùm nocent.* Ariſt. l. 1. Pol. c. 9.

venenatoribus animantibus denegavit, ne multum detrimenti adferre possent. Quisquis malitiæ pedes addit, aut alas, hoc agere videtur, ut currat illa, aut volet. Solent verò plerique principes malorum potiùs, quàm proborum uti opera, eò quòd videant illos ordinariè præ istis *b* esse sagaciores Sed egregiè falluntur: neque enim Malitia sapientia est, nec clarum sincerúmve judicium esse potest, ubi virtus non est. Laudabat eâ re prudentiam Romanorum Alphonsus Aragoniæ & Neapolis Rex, quòd honoris templum intra septa templi virtutis sic construxissent, ut nonnisi per hoc illud cuipiam liceret ingredi, eò quòd existimarent honoribus indignum esse eum, qui virtutibus non polleret; nec ad officia & dignitates admittendos, qui non priùs virtutis vestibulum subiissent. Et qui absque isthac Minister aliquis Reipublicæ utilis esse poterit? quomodo inter ipsa vitia locus erit Prudentiæ, Justitiæ, Clementiæ, Fortitudini, cæterisq; virtutibus ei necessariis, qui cum Imperio præest aliis? quomodo is, qui paret, eas tuebitur, quæ ab ipso requiruntur, si desit exemplum Ministrorum, quorum actiones, moresque attentè observat, & cum adulatione imitatur? Ministrum virtute præditum populus in veneratione habet, sibique persuadet, nihil non rectè ab eo agi posse; contra nullam Ministri alicujus mali actionem in meliorem partem accipit, aut approbát. Optimum consilium in senatu Spartano Demosthenes dederat; sed quia passim homo flagitiosus audiebat, acceptatum non fuit, sed alium aliquem ex Ephororum ordine idem illud consilium dare oportuit, ut admitterent, & executioni mandarent. Tanti refert, hanc populi persuasionem esse bonam, ut tum etiam, cùm Minister minimè malus est, periclitetur tamen in manibus ejus gubernatio, si à populo minùs rectè sentiente pro homine vitioso habeatur. Movit ea res

b *Filii hujus sæculi prudentiores filiis lucis in generatione sua sunt*, Luc. 16. 8.

es Henricum quartum Angliæ Regem (cùm regni gubernacula susciperet) ut abs se demitteret, quos licentioris vitæ in ætate juvenili habuerat socios, majósque Ministros exauctoraret, substituendo in eorum locum homines virtute insignes, gratósque subditis. Nec in aliam caussam feliciores eventus, & victoriæ Regis Theodorici referebantur, quàm quòd optimos quósque legeret Ministros, Consiliariisque uteretur Prælatis virtutis & probitatis laude conspicuis. Sunt nimirum Ministri quædam quasi effigies Majestatis, quæ cum ubivis coràm esse nequeat, per illos quodammodo repræsentatur. Quare decet omnino, ut Principi moribus & virtute haud sint dissimiles. Cúmq; princeps se solo omni in loco potestatem suam, quam communi populi consensione adeptus est, exercere non possit, videat diligenter quanam ratione eam inter Ministros dispertiat. Hos enim plerumque † *delectat superbia sua longum spectaculum, minùsq; se judicant posse, nisi diu multúmque singulis, quid possint, ostendant.* Ex quo illa etiam quæstio decidi potest, quisnam Reipublicæ status melior sit; an ille, in quo princeps est bonus, mali verò Ministri; an cōtrà ille, in quo Princeps est malus, Ministri autem boni: * nam *posse etiam sub malis Principibus magnos viros esse,* Tacitus auctor est. Enimvero cùm necesse sit, ut princeps in pluribus Ministris suam substituat potentiam, si minùs probi ii fuerint, magis perniciosi erunt Reipublicæ, quàm Princeps bonus eidem prodesse possit: ejus enim bonitate abutentur, & boni specie ad fines suos sinistros, & commoda privata sensim eum pertrahent, non ad commune & publicum bonum. Princeps aliquis malus à multis bonis Ministris corrigi poterit; non item multi Ministri mali à bono aliquo principe.

§. Arbitrantur nonnulli, à Ministris bonis Principi ligari manus, & libertatem ejus imminui, quoque subditi fuerint flagitiosiores, eò ipsum à periculis securio-

† Seneca. * Tac. in vita Agric.

niorem fore. Impium prorsus consilium, & ab omni ratione alienum: *ille † enim Reip. status quietior, optabilis, & firmissimus est, in quo & privatim sanctè innoxiéque vivitur, & publicè Iustitia, & Clementia vigent.* Bonorum gubernatio longè tolerabilior est: ubi deest virtus, legum jacet auctoritas, amatur libertas, dominatio in odio est, unde inclinationes statuum nascuntur, & ruinæ principum. Quare opus est, ut Ministros habeant virtuti deditos, qui cum zelo & probitate iisdem à consiliis sint, suóque exemplo & auctoritate virtutem introducant in Rempublicam, & foveant. Tiberius extrema virtutis, & vitii periculosa reputabat in Ministro aliquo, & medium (ùt ostendimus alibi) malebat eligere. Sed Tyranni hic metus fuit: si bonus est Minister virtute præditus, utique melior erit majori virtute præditus.

§. Verùm tamen non sufficit omninoMinistros virtutibus excellere, nisi in iisdem etiam eluceant ex animi dotes; atque experientiæ ornamenta, quæ ad bene gubernandum apprimè conferunt. Deplorat etiamnum Æthiopia, & adustis incolarum frontibus, fuscisque corporibus satis testatur pessimum illud Phœbi consilium (si tamen Philosophia, & morali antiquorum doctrina è fabulis eorundem deprompta uti liceat) quando lucis quadrigas filio suo Phaëtonti moderandas commisit, juveni inexperto, & qui tantum, támque clarum imperium nondum promeritus fuerat. Ejusmodi periculi secum adferunt electiones factæ per saltum, & non per gradus, in quibus experientia nôsse discit paulatim subditos, & sensim ad altiora provehit. Ipse etiam Tiberius, quamvis Tyrannus, suos tamen nepotes absque isthac consideratione promovere nunquam voluit. Factum reipsa cum Druso, cui Tribunitiam potestatem *non properè* contulit, * *sed per octo annos capto experimento.* Dignitates in inexpertum conferre, donativum est; in probè exercitatum, remuneratio & Justitia. At verò non omnes

† Polyb. * Tac. l. 3. Ann.

omnes experientiæ, ficut nec omnes virtutes cuilibet muneri publico aptè conveniunt; fed eæ folùm, quæ ad illam gubernationis politicæ partem pertinent, quæ cujufque eft propria:nam qui ad unum aliquod officium publicum idonei funt, non femper apti funt ad alia;neque maris experientiæ ad negotia terrâ gerenda deferviunt; neque qui equum fortè domare, & regere nôrunt, illicò exercitum gubernare poterunt.† *Nam unum opus ab uno optimè perficitur, quod ut fiat, munus eft Legumlatoris providere, nec jubere, ut tibia canat quisquam, & idem calceos conficiat.* Graviter ea in re hallucinatus eft Ludovicus Sfortia, Dux Mediolanenfis, dum armorum ad miniftrationem adverfus Regē Franciæ commifit Galeafo Sanfeverino, homini quidem in equis tractandis dexterrimo, fed belli prorfus imperito. Melior fuit Mathathiæ electio, cùm difceffurus Judam Machabæum exercitui ducem præfecit, virum robuftum & exercitatum; fratrem verò Simonem, quòd judicio polleret, à confiliis effe c voluit. Ea in re grandes his noftris temporibus committi vidimus errores, permutatis frænis cum adminiftrationibus publicis. Atq; hæ diverfæ funt in Regnis, & Rebuspublicis: aliæ ad Juftitiam pertinent; aliæ ad ubertatem; ad bellum aliæ; aliæ ad pacem:& tametfi inter se valde difcrepent, una tamen facultas, aut virtus civilis eas omnes moderatur, & ad finem confervationis Reipublicæ dirigit, ita ut ad hunc finem contendant finguli, qui eandem moderantur, per certa media accommodata muneri, qnod gerunt. Hæc civilis virtus varia eft pro variis Rerumpublicarum formis, quæ diverfæ funt inter fe fecundùm diverfa gubernandi media, quibus uti folent; unde porrò fit, ut civis bonus

† Arift. lib. 2. Pol. c 9. c *Et ecce Simon frater vefter, scio quod vir confilii eft: ipfum audite femper, & ipfe erit vobis pater. Et Iudas Machabaus fortis viribus à juventute fua fit vobis Princeps militiæ, & ipfe aget bellum populi.* 1. Machab. 2. 65.

esse quis possit, non tamen ideo bonus sit Reipublicæ moderator: esto enim, à virtutibus multis moralibus instructus sit, eæ tamen non sufficient, si civiles desint, & habitudo illa naturalis, ad regendum & imperandum idonea.

§. Eam ob rem plurimùm proderit, si princeps naturas propensionésque subditorum probè perspectas habeat, ut iis deinde opportunè uti noverit: nam in bona ista electione totius propè gubernationis consistit felicitas. Ingenium Hermanni Cortesii aptissimum erat ad detegendas, & occupandas Indias; illud verò Gonsalvi Ferdinandi Cordubæ ad bellum Regno Neapolitano inferendum: quòd si secùs accidisset, & priori illi armorum cura contra Francos, huic alteri verò novi orbis investigatio demandata fuisset, non æquè res evenisset feliciter. Uni alicui æqualia pro rebus omnibus dona Natura non impertiit, sed unum aliquod excellens & præstans pro unico aliquo officio, seu parcitatis id fuerit, seu prudentiæ potiùs: † *sic enim optima instrumenta proficient, si eorum singula non multis, sed uni deserviant.* Ea de caussa in Carthaginensibus improbat Aristoteles, quòd unius solius opera pro multis uterentur officiis: nemo enim ad omnia idoneus est.* *Nec facilè credendum est* (ùt bene expendit Justinianus Imperator) *duabus necessariis rebus unum sufficere: nam cùm uni judicio adfuerit, alteri abstrahi necesse est, sicque nulli eorum idoneum inveniri.* Rectiùs administratur Respublica, si in ea, velut in aliqua navi, quisque suo invigilet muneri. Et tametsi unus aliquis omnium esse capax, non ideo tamen omnia illi conferenda sunt. Magnum illud vas æneum in templo Salomonico sacrificiis destinatum, quod mare dicebatur, & positum ante altare à bobus duodecim sustentabatur Scripturâ teste, ter mille *e* metretas (mensuræ genus id erat) capiebat, & tamen non nisi bis mille *f* infundeban

† Arist. l. 1. Pol. c. 1. * L. ff. c. de Assess. e *Capiebátque tria millia metretas.* 2. Par. 4. 5. f *Duo millia batos capiebat* 3. Reg. 7. 26.

bantur. Nullo modo expedit, ut in unum aliquem plura congerantur munia, & dignitates cum invidiâ omnium, & indignatione, & ut occupationes desint pro aliis. Attamen quia principes aut personarum notitiam non habent, aut laborem defugiunt in homines idoneos inquirendi, fieri plerumque solet, ut unius duntaxat, aut paucorum ex iis, quos circa se habent, in omnibus negotiis utantur operâ, unde rariores ad munera promotiones, & præmia; refrigescit æmulatio, & peraguntur omnia lentiùs.

§. Eadem de caussa probandum non est, si duo eidem assistant negotio, quia deforme evaderet, non secùs atque effigies aliqua duobus penicillis depicta, cùm semper in operando difformes sint & dissimiles: unus lentus est, & gravis; levior alius : unus lucem amat; alius umbras affectat: præterquam quòd fieri nequeat, ut in iisdem conditionibus, consiliis, & mediis omnino conspirent, aut non diffideant inter se cum gravissimo negotiorum & obsequii principis dispendio. Inter has caussas secundas unaquæque suo fungitur munere, & suas habet operationes distinctas & separatas ab aliis. Ego sanè satiùs esse judico, unum aliquod officium uni soli Ministro committere, etsi minùs capaci, quàm duobus etiam capacioribus.

§ Quare cùm tanti intersit bonos legere Ministros, difficillimum verò, illud reipsâ assequi, cavendum ante omnia, ne sibi solis ea in re confidant principes. Paulus tertius Pontifex Maximus, & Rex Ferdinandus Catholicus Ministrorum electiones priùs deliberabant cum populo, permittendo quasi per incuriam, ut antè manarent in vulgus, quàm fierent. Alexander Severus Imperator, † *ubi aliquos voluisset vel Rectores Provinciis dare, vel Præpositos facere, vel Procuratores, id est, rationales ordinare, nomina eorum proponebat, hortans populum, ut si quis quid haberet criminis, probaret manifestis rebus* : quanquam communis

† Lampr. in vita Alex. Sever.

munis applausus non semper securus sit, aliquand
ex vero est, errat etiam g aliquando, & fallitur in cog
noscendis naturis, & vitiis occultis. Accedit, quod
industria & amor commodi proprii, aut malitia & æ
mulatio, famam illam publicam sæpe spargunt in vul
gus in favorem, aut contrà: nec sufficit Ministrum ali
quem in officiis minoribus suam probasse industriam
ut mox etiam ad majora idoneus censeatur: † *excitantur* enim *quidam ad meliora magnitudine rerum, hebescunt alii.* Minùs periculosa erat Regis Philippi secundi diligentia, qui in ipsis plantariis teneriores arbusculas diligenter inspiciebat, & designabat animo, quæ translatæ postea ad gubernationem seu politicam seu ecclesiasticam fructum aliquando essent allaturæ, & antè, quàm vitia tegere posset ambitio, per secretas informationes in ætate earum juvenili observabat, num rectà sursum assurgerent, an contrà in obliquum deflecterent, habebátque certas notas de præcipuorum suorum subditorum virtutibus & vitiis. Ita factum, ut omnes ejus electiones fuerint optimæ, floruerintq; illius tempore viri planè insignes, in dignitatibus præsertim ecclesiasticis: nam satiùs putabat eligere * *officiis ac administrationibus potiùs non peccaturos, quàm damnare, cùm peccassent.* Fortunatum Regnum, in quo nec ambitioni, nec precibus, nec sollicitationibus locus est, & ubi virtus etiam recondita nec libello supplici opus habet, nec relatione aliorum, ut perveniat ad aures principis, qui subditorum notitiam sibi ipse comparat. Fuit ea quondam laus Tiberii Imperatoris, † *quia sine ambitione aut proximorum precibus ignotos etiam ac ultrò accitos munificentia juverat.* Aurium examen ab alio pendet, oculorum ab ipso principe. Illæ decipi possunt, hi non item: illæ animum instruunt solum; hi instruunt, & movent, immo quasi vi quâdam impellunt ad misericordiam, aut ad præmium.

§. Ali-

g *Haud semper errat fama, aliquando & eligit.* Tac. in vita Agric. † Idem, l. 3. Ann. * Idem in vita Agric. † Idem l. 4. Ann.

§. Aliquæ Respublicæ in electione Ministrorum etiam sorte usæ fuerunt. Et expedit quandoque ad declinandam invidiam, & cohibendum furorem contentionis ac æmulationis, unde facilè tumultus oriuntur & seditiones. Verùm quando pro administratione justitiæ, & armorum tractatione vir idoneus seligendus est, à quo gubernatio dependere debet, & salus publica, non oportet rem tantam incertitudini sortis committere, sed præstat, aut electionis examen ille subeat: illud enim pro explorato habendum. †*forte, & urna mores non discerni: suffragia & existimationem Senatus reperta, ut in cujusque vitam famámque penetrarent.* Et tametsi consiliorum deliberationes plerumque utilitatibus, & commodis privatis omnia metiri soleant, poterit tamen princeps bonam facere electionem, si secretò inquirat in eorum, qui proponuntur, virtutes ac dotes, uti & in fines, quibus persuasi Consiliarii promotos illos cupiant. Nam si cœco quodam modo omnes consultationes princeps approbet, facilè isthæc nascuntur incommoda; at si, qui à consiliis sunt, videant, quòd eas ad examen revocet, quódque non semper Viros sibi propositos admittat ad officia, sed alios meliores eligat, operam dant, ut maturiori cum deliberatione & rectiùs ea de re statuant.

† Tac. l. 4. hist.

* *

*

SYMBOLUM LIII.

THebani Miniſtrorum integritatem, eorum præſer-
tim, qui juſtitiæ præſunt, ſymbolicos repræſenta-
bant per ſtatuas quaſdam manibus deſtitutas: iſta
enim in pugnum contractæ, avaritiæ ſunt Symbolum,
ejuſdémque inſtrumenta, ſi apertæ muneribus pate-
ant. Idem iſtud hortus hîc oculis ſubjicit, diſpoſitis
hinc inde ad capita viarum ſtatuis abſque manibus,
quales hodiedum in viridariis Romanis cernuntur.
Nec ullæ meliores cuſtodiæ, quàm iſtæ: ſiquidem ocu-
lis inſtructæ ſunt, ut flores cuſtodiant & fructus; at
brachiis carent, ne quid eorum manibus contingant.
Quòd ſi Miniſtri Statuarum iſtarum eſſent conſimi-
les,

les, magis secura forent æraria publica, meliórque passim esset gubernandi ratio, præsertim in Rebuspublicis, in quibus, cùm bona earundem & reditus habeantur communia, quilibet è Magistratu ferè licere sibi putat, ut iis fortunam suam fabricetur; alius per alium se excusat, & dissimulant invicem; cúmque vitium istud flammæ sit simile, quæ materie eadem, qua satiari deberet, nutritur & *a* crescit, quò plus subripitur, eò magis habendi augescit *b* desiderium: & pasta semel cupiditas bonis publicis, privatorum dein fortunas aggreditur, quo demum fit, ut corruat planè finis principalis communitatis politicæ, qui in bonorum uniuscujusque conservatione consistit. Ubi avaritia dominatur, pax atque tranquillitas exulet necesse est. Litibus, seditionibus ac bellis civilibus miscentur, turbantúrque omnia. Immutantur formæ dominationis, & ruunt Imperia, uti pleraque istam ob caussam pessum iêre. † Propterea ex Hispania ejecti fuêre Phœnices; ideo Apollinis oraculum prædixit ruinam Spartanæ Reipublicæ. Moysen quoque Deus sapientissimus monuit, ut ad munera publica viros legeret ab omni cupiditate *c* alienos. Gubernatio rectè in eo Statu institui non potest, cujus Ministri avari sunt & cupidi. Quomodo enim justitiæ vindex erit, qui exspoliat alios? quomodo suam amabit Rempublicam, qui de thesauris cogendis dies noctésque cogitat? quomodo rebus agendis advertet animum, qui lucro totus inhiat? quomodo obsequiis suis præmia promereri conabitur, qui sua sibi manu ipse satisfacit? Nihil rectè geritur, quod rei privatæ studio geritur. Hanc siquidem ipsi etiam obligationi & honori antepo-

a *Avarus non implebitur pecunia.* Eccli. 5. [illegible] b *Insatiabilis oculus cupidi in parte iniquitatis.* Eccli. 14. 9. † Mar. hist. Hisp. Tom. 1. c. 18. c *Provide autem de omni plebe viros potentes, & timentes Deum, in quibus sit veritas, & qui oderint avaritiam,* Exod. 18, 21.

nit utilitas. Nullum facinus generosum suscipitur absque famæ existimatione; hanc verò in pretio non habet animus vilis, abjectúsque avaritiæ deditus. * *Pleraque eorum, quæ homines injustè faciunt, per ambitionem & avaritiam committuntur.* Nihil magis ad rebellionem concitat subditos, quàm rapina corruptelæque Ministrorum: graviter enim irritantur damnis propriis, injustitia communi, invidia erga eos, qui opes in immensum accumulant, odio denique in ipsum Principem, qui remedium adferre negligit. Si ignoraverit, bardum eum judicant: si dissimulaverit, ignavum: si permiserit, conscium, & ejusdem noxæ reum: quòd si desideravit etiam, ut Ministri velut spongiæ omnia imbibant, è quibus ea deinde captata occasione rursum possit exprimere, pro tyranno habebitur. O infelicem Principem, & Statum, quos ideo interire contingit, ut Ministri opibus affluant. Neque tamen hæc eò dico, quòd eos tam velim esse anxiè religiosos, ut omnia omnino munera respuant: nam à nemine quicquam accipere, inhumanitas est, à multis, animi vilitas; ab omnibus avaritia.

§. Cupiditas in principe illa est, quæ status *d* evertit: nam cùm populo nihil possit accidere gravius, quàm quòd videat ne ab ipso quidem fortunas suas esse securas, quem custodem earundem, & defensorem asciverat, aut quòd ille ipse sceptrum suum in subditorum bona armaverit, mox in alium illud transferre cogitat. Quid obsecro sperare potest subditus ab avaro principe? Ipsi etiam filii parentes abominantur isti vitio deditos. Ubi spes commodi deficit, ibi amor & obedientia deficiunt. Tyrannidi similis est gubernatio illa, quæ utilitates privatas spectat solùm, non publicas. Ideo Rex Alphonsus Sapiens dicebat: † *Riquezas grandes ademas non debe el Rey cobdiciar, para tenerlas guardadas, e non obrar bien con ellas. Ca naturalmente, el que para esto las cobdicia, non puede ser, que non faga*

* Arist. lib. 2. Pol. c. 7. d *Rex justus erigit terram, vir avarus destruit eam.* Prov. c. 29. 4. † L. 4. tt. 2. p. 2.

faga grandes yerros, para averlas, lo que no conveniene al Rey en ninguna manera. Sacræ paginæ Principem avarum, qui injustè aliorum usurpat bona, Leoni & Urso famelico *e* comparant, & opera illius domibus, quas intra arbores teredo ædificat, quæ mox unà cum ipsa corruunt, aut tabernaculis frondeis, qualia vinearum custodes construunt, haud diu *f* duratura. * *Malè parta, citò delabuntur.* Quàm sese anearum instar nonnulli Principes mordacibus curis eviscerant, ut è subditorum stamine fortunam suam texant, & retia conficiunt, quæ mox rumpuntur, & fiduciam eorum omnem *g* deludunt.

§. Varia huic malo parari possunt remedia, efficacissima ea, quæ præservant. Nam si natura semel ab illo superari se sinat, haud facilè iterum consanescit. Hâc nos tunicâ novissimè omnium exuimus. Si Principes à natura pecuniarum amore capi contingat, ab aspectu earundem, contactúque, quantum fieri potest, arcendi sunt: per oculos enim tanquam per fenestras subingreditur avaritia, & facilius est solutionis mandatum impertiri, quàm ipsam adnumerare pecuniam. Oportet præterea, ut Ministri ærarii generoso sint animo, neque suadeant principi parsimoniam sordidam, & modos quosdam cumulandi divitias ejus personâ indignos, ut alio in loco ostendimus pluribus.

§. Nunc ut à cupiditate etiam Ministri præserventur, cavendum, ne munera & officia publica venalia sint, id quod Commodus Imperator introduxerat *e* nam qui illa emit, vendit etiam. Ita Severo Imperatori visum, uti & Ludovico XII. Francorum Regi, qui

e *Leo rugiens, & ursus esuriens, Princeps impius super populum pauperem.* Prov. 28. 15. f *Ædificavit sicut tinea domum suam, & sicut custos fecit umbraculum.* Job. 27. 18. * Cicero. g *Sicut tela aranearum fiducia ejus. Innitetur super domum suam, & non stabit: fulciet eam, & non consurget,* Job, 8. 14. & 15.

qui isthoc remedio usus est, sed malè dein observatum à Successoribus † *Provincias spoliari, & nummarium tribunal, auditâ utrimque licitatione, alteri addici non mirum, quando, quæ emeris, vendere gentium jus est.* Experitur aliquo modo damna isthæc Castella in gubernationibus civitatum, quia pretio venduntur, contrà ac temporibus Regis Joannis secundi communi consensione statutum fuerat, ut essent perpetuæ, & solâ Regum nominatione conferrentur.

§. Oportet præterea, ut officiis singulis sufficiens assignetur salarium, quo, qui iis fungitur, honestè vitam sustentare possit. Factum à Rege Alphonso nono, qui sua judicibus deputavit stipendia, graviterque animadvertit in eos, quos à partibus munera accepisse deprehenderet. Idem mandatis publicis edixerunt Reges Catholici, Ferdinandus & Isabella, statuto etiam juribus pretio.

* *Sed caput est in omni Republica, ut legibus, & omni alia aliâ ratione provisum sit, ne qua facultas quæstus faciendi Magistratibus relinquatur*: nam qui rei privatæ studio tenetur, & lucrum facit ingravescente annonâ, de rerum affluentia ubertatéque non magnopere erit sollicitus, nec meliora dabit consilia, si commodis suis obstare ea judicaverit; præterquam quòd populus dominationem dissimulet, & facilè ferat honores in aliis, si quæstus & lucrum ipsi relinquantur; at si & his se destitui videat, † *tunc utrumque ei molestum est, quòd nec honorum particeps sit, & quòd à quæstibus submoveatur.* Atque in hanc caussam referri possunt contentiones & tumultus inter Nobilitatem, & plebem Genuensem.

§. Muneribus publicis præfici non debent, qui nimiâ paupertate conflictantur: ejusmodi enim inopia corruptelis, aliisque rebus illicitis parat aditum. In Senatu Romano sententiæ aliquando rogabantur, cuinam procuratio Hispaniæ mandanda esset; cúmque

†Sen. lib. 1. c. 9. de ben. Mar. hist. Hisp. lib. 12. c. 15. * Arist. l. 5. Pol. c. 8. †Idem ibid.

cúmque multorum suffragiis Sulpitius Galba, & Aurelius Cotta in eam rem nominarentur, dixit Scipio: *Neutrum sibi placere; unum, quòd nihil omnino poßideret; alterum, quòd nihil ei sufficeret.* Quæ caussa etiam fuit Athenienſibus, ut Magiſtratum non niſi è locupletioribus legerent; & rationem dat Ariſtoteles, quòd † *quaſi impoßibile ſit, qui egenus exiſtat, cum bene Magiſtratum gerere, aut quietem optare.* Etſi negari non poſſit multos etiamnum eſſe viros inſignes in Hiſpania, qui abſque magnis fortunis ad officia publica admiſſi, & rurſus iiſdem defuncti ſunt.

§. Miniſtri, qui amplam alunt familiam, magno Provinciis ſunt oneri: quamvis enim ipſi integerrimi ſint, non omnes tamen eorundem domeſtici; atque ideo *haud fruſtra* Senatui Romano * *placitum olim, ne fœminæ in ſocios, aut gentes externas traherentur.* Perſarum Reges in præcipuis Gubernationis muneribus Eunuchorum utebantur *h* operâ, quod hi ab uxorum curâ affectúque ditandi liberos expediti, minùs rei privatæ ſtudio teneantur, aut ſubditis graves ſint.

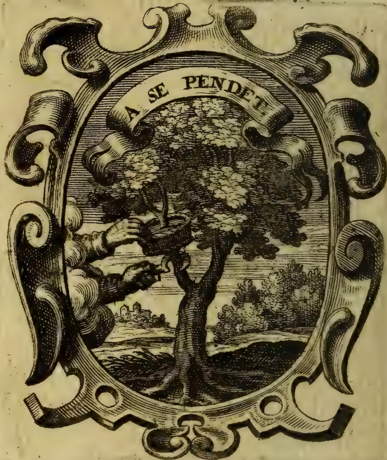
§. Qui cumulandis opibus, & Fortunæ ſuæ fabricandæ plus æquo intendunt, iis munera publica abſque periculo committi nequeunt: nam licèt illam nonnulli per merita & gloriam augere ſtudeant (qui quidem optimi Miniſtri ſunt) plerique tamen ſatiùs ducunt, divitiis eam ſuperſtruere, quàm præmium, & remunerationem obſequiorum expectare à manu principis, plerumque ferè ingrata erga eum, qui plura meruit. Lucullus Conſul, quem egeſtas avarum, avaritia crudelem reddidit, rei augendæ cupiditate ductus, injuſtiſſimum bellum Hiſpaniæ intulit.

§. Commoratio in aulis, exactis muneribus, efficaciſſimum eſt remedium, ob malè parta amittendi, & pœnæ ſubeundæ metum; quo in rigore gratiæ locus eſſe non debet, neque permitti, ut de-

† Ariſt. Pol. l. 2. c. 9. * Tac lib. 3. Ann. h *Septem Eunuchis, qui in conſpectu ejus miniſtrabant*, Eſth. 1. 11.

licta pecuniæ ex solutione redimantur; uti fecit Sergius Galba Prætor, Romæ aliquando de fide Lusitanis non servata postulatus. Si omnia Tribunalium subsellia pellibus sternerentur eorum Judicum, qui largitionibus corrumpi se passi sunt, id quod Cambysen Persarum Regem, ejúsque deinde exemplo Rogerum Regem Siciliæ fecisse meminimus, majori haud dubiè cum Religione observaretur integritas.

SYMBOLUM LIV.

Libertas in hominibus naturalis est, obedientia coacta pænè. Illa arbitrium sequitur; hæc ratione duci se sinit. Ambæ oppositæ sunt, & semper ferè pugnant inter se, unde rebelliones nascuntur, proditionésque

néſque adverſus legitimum Dominum: cùmque Reſpublicæ *a* ſubſiſtere nequeant, niſi alius ſit, qui imperet, alii qui obediant, quilibet ſupremam optaret poteſtatem, & à ſeipſo pendere cuperet: quod quia fieri non poteſt, libertatem ſuam in eo poſitam arbitratur, ut ipſam gubernationis formam mutet in aliam. Iſtud Regnorum & Rerumpublicarum maximum periculum eſt, ac principalis cauſſa tot ruinarum, converſionum, immutationum, quas circa illa accidiſſe hiſtoriæ memorant. Quare iis artibus uti convenit, ut libertatis appetitus, & humana ambitio procul ſceptro arceantur, maneántque ſub Imperio rationis, & obligatione dominatûs; ita ut nemini cuipiam ſuprema illa gubernationis poteſtas concedatur, quæ Majeſtatis Principis eſt propria. Enimvero fidelitatem præſentiſſimo exponit periculo, quiſquis potentiam nimiam, & ſine aliquo moderamine indulget alteri; non ſecùs ac ferox & indomitus equus, cui fræna laxantur, cum ſeſſore præcipitat. Diadema regium, etiam joci cauſſa, capiti ſubditi impoſitum, ſuperbiæ eſt occaſio, & ſublimiores in eo cogitationes excitat. Animus Subditi experiri non debet ſupremam illam Majeſtatem & imperandi gloriam: facilè enim per abuſum illam uſurpat poſtea, & ne ad eum, à quo accepit, revertatur, inſidias illi ſtruit, & exitium machinatur. In uno ſolo capite recitant ſacræ literæ, quatuor diverſorum Regum exempla, qui ſervorum ſuorum manibus interiêre, quòd altiùs eos, ac oportebat, evexiſſent. Etiam Salomon, cætera ſapientiſſimus, iſtud incurrit periculum, poſtquam tributorum omnium Præfectum Jeroboamum *b* conſtituerat, qui ſpretâ

S 7 dein

a *Naturam duas neceſſarias res, eaſdémque ſalutares humano generi comparaſſe, ut alii cum imperio eſſent, alii ei ſubjicerentur: nihílque quod citra hæc, nec minimo quidem queat ſpatio perdurare.* Dion. l. 41. b *Videns Salomon adoleſcentem bonæ indolis, & induſtrium, conſtituerat eum Præfectum ſuper tributa univerſæ domûs Ioſeph,* 3. Reg. 11. 28.

dein Regis auctoritate contra ipsum sese gessit *c* insolentiùs. Illud itaque diligenter caveant principes, & pro regula statûs habeant; ne quem præ aliis nimiùm elevent; quod si ita fieri planè necessum fuerit, complures sint, ut unus alium contineat in officio, & ipsi inter se, quisque agat, & moliatur, observent. *d* Hanc politicam (nisi forsan id excusare possit necessitas) haud satis expendit Ferdinandus secundus Imperator, quando absolutam armorum, & provinciarum suarum administrationem, absque recursu ad suam Cæsaream Majestatem, Fridlandiæ Duci commisit, unde tot ac tanta pericula atque incommoda; quorum maximum illud fuit, quòd tantâ illâ gratiâ, & potestate tam illustri Heroi data fuerit occasio, quâ semet ipse perderet. Nec Principes moveat exemplum Pharaonis, qui omnem suam potestatem regiam Josepho largitus *e* est, quæ totius regni salus fuit: Josephus enim Christi fuit symbolum, & pauci his nostris temporibus Josephi reperiuntur. Unusquisque à seipso pendere cupit, non à stipite, id quod in præsenti Emblemate ramus exhibet terræ intra vimineam corbem (quali utuntur hortulani) insertus, ubi novis auctus radicibus, & infernè resectus, distincta deinde fit arbor, à nativo trunco inde pendens, nec ultra suam illi proceritatem acceptam refert. Atque ea res documento nobis esse potest, quanti periculi sit gubernationes Statuum perpetuas facere: ubi enim ambitio radices egerit, eas sibi ut proprias vendicat. Qui semel mandatis dandis assueverit, difficulter postea admittit imperium. Multa hujus rei exempla proprio consignata Sanguine è Francia suppetunt. Ne ipsi quidem Dei

Mini-

c *Levavit manum contra Regem.* 3. Reg. 11. 26. d *Est autem omnis Monarchiæ cautio communis, neminem facere nimis magnum, aut certè plus, quàm unum facere: ipsi enim inter se, quid quisque agat, observant.* Arist. Pol. lib. 5. c. 11. e *Tu eris super domum meam, & ad tui oris imperium cunctus populus obediet; uno tantùm regni solio te præcedam.* Gen. 41. 40.

Ministri in cælesti illa Monarchia stabiles *f* sunt. Majorum munerum perpetuitas Coronæ alienatio est. Inane remanet sceptrum, & imbecillum, & illam ipsam, quam largitur potentiam, veretur; manet sine dote liberalitas, virtus absque præmio. Facilè in tyrannum degenerat talis aliquis, qui de regimine perpetuo securus est. Subditus verè eum agnoscit ùt Dominum, & veneratur, à quo gubernari semper debet; sicut contrà eum despicit, qui per semetipsum imperare aut nescivit, aut non potuit, & impatiens tandem obedientiam deserit. Movit ea res Julium Cæsarem, ut Prætoriam dignitatem ad unum annum, Consularem ad duos contraheret. Carolus V. Imperator Philippo secundo id consilii dedit, ne diu uno aliquo Ministro in officiis publicis, militaribus præsertim uteretur, ut majora conferret in homines fortunâ mediocri; Legationes verò potentioribus mandaret, in quibus ipsi vires suas paulatim consumerent. Regi Ferdinando Catholico suspecta fuit fortitudo illa militaris, & famæ celebritas in Italia Magni Ducis, quare mox revocato eo in Hispaniam, si non omnem planè erga eum confidentiam exuit, at noluit certè, ut tot obsequiis probata ejus fidelitas ultrà objiceretur periculo, si perpetuum in Neapolitano Regno vice Regis fungi persisteret. Et tametsi *id morum Tiberii fuit continuare imperia, ac plerosque ad finem vitæ in iisdem exercitibus, aut jurisdictionibus habere.* Factum id tamen ob considerationes quasdam tyrannicas, quæ in principem prudentem ac justum cadere non debent. Prudentiæ itaque est, Naturam ipsam optimam veræ politicæ magistram adhibere in consilium, quæ cælestibus illis lucis Ministris imperium quoddam & vicariam potestatem in orbem hunc inferiorem largita est quidem, non perpetuam tamen, sed statis solùm temporibus: ùt videre est in motibus, dominiisque Planetarum, ne scilicet horum

f Ecce qui serviunt ei, non sunt stabiles. Job. 4. 18.

horum cura & provisione sese omnino abdicaret, ne que tamen ipsi Naturæ imperium sibi arrogarent Nam illud ignorare non poterat, Terram oppressum iri penitùs, si semper aut melancholia Saturni, aut furor Martis, aut Jovis severitas, aut Mercurii calliditas aut levitas Veneris, aut Lunæ inconstantia rebus hisce inferioribus dominarentur.

§. Atque pro hac munerum commutatione laborandum inprimis, ne existimationis suæ jacturam quis existimet, si à majoribus ad minora descendat: quia enim infinita ea non sunt, ubi ad supremum aliquod pervenerit, inutilis posthac erit Minister, si aliis inferioribus rursum se impendere renuat. Tametsi verò recta ratio postulare videatur, ut unà cum merito augeantur & præmia, in hoc tamen casu rationi isti utilitas principis præferri debet, quando nimirùm ob graves caussas tum obsequii præstandi, tum boni publici, non verò ex contemptu ita fieri expedit, ut inferiori aliquo fungatur munere: tunc enim ipsa negotiorum utilitas illud honorificum reddit.

§. Quòd si ulla functio longo tempore sustineri possit, id maximè in legationibus erit: in his siquidem interceditur solùm, non imperatur; tractatur, non præcipitur. Cum Legati profectione perit quasi notitia natalis soli; cessant conversationes particulares cum Principe, cui assistunt, ejúsque Ministris. Arces, propugnacula & alia munimenta, quæ Regnorum sunt claves, ab arbitrio, Imperióque Principis semper immediatè dependeant. Quam ob caussam minùs salutare fuit illud Regis Sanctii consilium, cùm vitâ concessurus, ob pupillarem ætatem filii Alphonsi tertii.† Proceres ipsorum fidei concreditas urbes, arcésque tamdiu obtinere voluit, donec Rex quindecimum ætatis annum explêsset, unde gravia Regno isti nata sunt incommoda. Munera alia non nisi ad certum tempus perdurent, nec tam diuturna

† *Mar. hist. Hisp. l. 11, c. 7.*

turna sint, ut ob Imperii perennitatem Ministros superbiores in discrimen adducant. Ita faciendum judicabat olim Tiberius; † ajebat enim, *superbire homines etiam annuâ designatione; quid si honores per quinquennium agitent?* quanquam reipsa illud suum consilium minimè exequeretur. Defatigatur tandem virtus merendo, sperandóque. Neque tamen tam brevi tempore munia terminentur, ut notitia & usus aliquis per ea comparari non possint, aut ut rapina vigiles nimis reddat Ministros, veluti falcones Norvvegiæ, ob diei brevitatem. In magnis denique rerum perturbationibus & Regnorũ periculis, administrationes publicæ, & officia protrahi debent longiùs, ne forsan hominibus novis & inexpertis committantur. Ita fecit Augustus, Quintilii Vari clade intellecta.

§. Verùm isthæc doctrina, ut officia non nisi ad certum tempus conferantur, intelligi non debet de supremis illis, institutis pro consilio principis, & administratione justitiæ; satiùs enim est, ut ea continua sint, eò quòd in illis plurimùm prosit longus rerum usus, & caussarum pendentium cognitio. Ista nimirum munera sunt in Republica, quod poli in cælo, circum quos reliqui volvuntur orbes, & si mutarentur, universus hic Mundus in periculo foret, turbato omni naturali motu. Perpendit incommodum istud Solon in quadringentis Senatoribus, qui in annos singulos sorte legebantur Athenis, instituitque Senatum perpetuum Virorum sexaginta, quos Areopagitas nominabant; quod dum observatum fuit, stetit ac floruit illa Respublica.

§. Illud insuper periculosum, & gravissimorum motuum, ac seditionum occasio, si Regnorum procuratio, durante Successoris pupillari ætate, ei committatur, qui jus aliquod quovis titulo in ea potest obtendere; uti factum in Aragonia imprudentia eorum, qui Regni gubernacula Sanctio Comiti Rusci-
no-

† Tac. l. 2. Ann.

nonensi demandârunt, donec Rex Jacobus I. adolesceret. Regnandi libido sæpe in iis etiam insidet, quibus nec à sanguine, nec alia de caussa ulla ad coronam competit actio; quid fiet igitur in iis, qui in picturis & statuis frontes Progenitorum suorum illâ redimitas vident? Funesta aliqua ejus rei hâc nostrâ ætate suppetunt exempla, & plura dedêre sæcula retro præterita, multorum Consanguineorū, qui Regna fidei suæ concredita postea sibi arrogarunt, ùt propria. Qui è regio progenerantur sanguine, ad tyrannidem fere sunt proniores, quippe qui pluribus abundent mediis, quibus consilia sua ad exitum queant perducere. Pauci persuadere sibi possunt, justam esse illam legem, quæ nascendi prioritatem virtuti anteposuit, & quisque de se ipse præsumit, se præ alio Coronam promereri. Licèt verò in uno aliquo interdum excellat ratio, periculum tamen est ab iis, quos singulariter charos habet, & familiares : hi enim, cùm Majestatis illius participes se fore sperent, violentis quibusdam mediis eam procurare contendunt, & inter Cognatos diffidentias suscitant. Quòd si quas tales Rex Philippus secundus de Joanne Austriaco habuit, ex isto manarunt fonte. Insigne exemplum hujus politicæ reliquit posteris Infans Ferdinandus, † recusando Coronam, quæ ad Regem Joannem II. illius nepotem pertinebat, quo laudabili facinore multas alias de cælo promeruit. Et perantiqua est isthæc generosa fidelitas, ac sincerus amor Infantium hujus nominis in Reges consanguineos; nec minor in hoc præsenti elucet, cujus submissio & obedientia erga ipsum Regem tanta est, ut subditi potiùs, quàm fratris esse videatur; nec ipsæ Sphæræ cælestes tam se submittunt primo mobili, ac sua Serenitas voluntati regiæ: nam in illis motus quidam est contrarius, in hac minimè; magis de honore Regis, quàm de suomet proprio sollicita est. O magnum Principem, in quo sanguinis splendor (tametsi summus ille sit) non est tamen maximum eorum, quæ in ipso

† Mar. hist. Hisp. c. 15. l. 19.

ipſo ſuſpicimus. Divina providentia nimirum perturbatiſſimis hiſce temporibus, inter tot támque diuturnos bellorum motus, quibus Monarchiæ hujus axes ac poli concutiuntur, Atlantem iſtum è cælo ſubmiſit, qui animi ſui fortitudine, & prudentia præcipuam illius partem ſuſtentaret.

SYMBOLUM LV.

ARiſtoteles, ut Alexandro Magno Conſiliariorum virtutes & conditiones aptiùs exprimeret, cum oculis eos comparabat. Tranſtulit comparationem iſtam in legum ſuarum libros Rex Alphon-

Alphonsus, cognomento Sapiens, & accuratam inter ea collationem instituit. Nec novum illud videri debet, aut insolens; nam & Reges Persiæ ac Babyloniæ illos appellabant oculos suos, uti Ministros alios aures suas, & manus, pro ratione muneris, quod obibant. Spiritus illi septem, Ministri Dei, missi in omnem terram, oculi erant agni *a* immaculati. Princeps aliquis cui tam multa videnda sunt, & audienda, totus deberet esse oculus, totus *b* auris. Quod quia fieri non potest, alienis utatur, necesse est. Ex quo etiam fit, ut nullus reperiatur Princeps, quantumvis intelligens sit, ac prudens, qui Ministris non egeat: † *nam Principes ac Reges nunc quoque multos sibi oculos, multas aures, multas item manus, atque pedes faciunt.* In illo tamen nihil inest incommodi, modò iis rectè uti quis noverit: * *Hâc enim ratione, & omnium oculis cernet, & omnium auribus audiet, & omnium denique consiliis in unum tendentibus consultabit.* Idem significabant Ægyptii per oculum Sceptro superimpositum, *consilium* quippe *oculus* est *futurorum.* † Eodem, opinor, alludere voluit Jeremias, * cùm diceret, *Virgam vigilantem ego video.* Atque ideo in præsenti Emblemate sceptrum pingitur oculis plenum, ad significandum nimirum, per Consiliarios Principem gubernationis suæ negotia prævidere debere, ac prævertere. Nec mirum eos, qui à consiliis sunt principi, à nobis in sceptro collocari, cùm & in Coronis Imperatorum Regúmque Hispaniæ nomina eorundem insculpi, mos quondam

a *Agnum stantem tanquam occisum, habentem cornua septem, & oculos septem, qui sunt septem spiritus Dei missi, in omnem terram.* Apoc. 5. 6. b *Superior debet esse totus mens, & totus oculus.* S. Greg. Antioch. Hom. 3. † Arist. lib. 3. Pol. c. 12. * Sinef. ad Arcad. † Arist. l. 6. de regim. * Jer. 1. 11.

dam fuerit,nec immeritò; magis enim relucent,quàm ipſa principum diademata.

§. Atque iſta cum oculis comparatio virtutes illas deſignat ac dotes,quibus inſtructum eſſe oportet,qui Conſiliarii fungitur munere: ſicut enim Viſus per omnes partes, ad res longè etiam diſtantes ſeſe extendit, ita animo Conſiliarii practico obverſari debet præteritum, præſens, & futurum, ut de rebus rectè ſtatuat, & certum formet judicium; quod fieri haudquaquam poterit abſque multa lectione, longo negotiorum uſu, & frequenti cum Nationibus variis communicatione: *niſi* enim naturæ principis,*morum, ‡ animorúmque Provinciæ ſint gnari, qui de ea conſultant, perdunt ſe, & Rempublicam*, ad illam autem comparandam notitiam induſtria opus eſt, neque enim ea cognoſcunt oculi,quæ antè non viderunt. Qui multa fuit expertus,atque oculis uſurpavit multa, ei intelligentiæ lumen ſuboritur, & occurrunt facilè *c* media.

§. Tanta eſt oculorum, cordiſque conſenſio mutua, ut hujus affectus, ac paſſiones mox ad illos quoque deriventur;ſi triſte illud ſit, hi manant lacrymis; ſi contrà lætum ſereni ſunt,amœnique.NiſiConſiliarius intimè ſuum dilexerit principem,ita ut fortunam ejus adverſam, aut proſperam quaſi ſuam reputet, haud multum operæ & curæ ponet in dandis conſiliis: quare rectè dixit Rex Alphonſus Sapiens;* *que los Conſejeros an de ſer amigos del Rey. Caſi tales nõ fueſe, poder le yà venir gran peligro, porque nunca, los que a ome deſaman, le pueden bien aconſejar, ni lealmente.*

§. Non ſinunt oculi, ut digitus aliquis artificioſam eorundem ſtructuram, & fabricam contrectet; tempori abdunt ſeſe, & palpebris contegunt. Quan-

‡ Cicero. c *Vir in multis expertus, cogitabit multa: & qui multa didicit, enarrabit intellectum.* Eccli. 34. 9.
* l. 5, tt. 9. p. 2.

Quantumvis Consiliarius intelligens sit, ac prudens in suis Consiliis; si tamen facilis fuerit, & levis in pandendis secretis; si digitos sibi in intimum pectus immitti patiatur, plus nocumenti adferet principi, quàm Consiliarius aliquis ignorans & rudis: nullum enim bonum consilium est, si secretum non maneat, immo quæ rectè statuta fuêre, plus damni accersunt, si ante tempus detegantur, quàm etiam statuta malè, si cum secreto executioni mandentur. Fugiat itaq; Consiliarius communicationem cum iis, qui non ex eodem sunt Consilio: subducat se eorum digitis, qui intimum pectoris ejus pertentare cogitant. Nam si in colloquium aliquod de rebus descendat, facilè mens ejus explorabitur, atque unà cum illa regulæ, quibus Princeps se suáque moderatur. Labia velut fenestræ sunt interioris cordis, quæ dum panduntur, illicò apparet, quod intus latet.

§ Adeò puri sunt oculi, támque ab omni habendi cupiditate alieni, ut ne paleam quidem quantumvis exigua ea sit, admittant, & si quæ in eos fors inciderit, mox turbantur, nec quicquam videre possunt; sed aut omnia aliter, aut geminata iis sese offerunt. Consiliarius, qui acceperit munera, donorum pulvere mox occœcabitur, neque res concipere poterit, prout sunt, sed prout eas commodi proprii studium illi proposuerit.

§. Tametsi diversi sint oculi, non diversimodè tamen, sed uniformiter res objectas repræsentant: concordes ambo in recipiendis rerum imaginibus, & transmittendis deinde ad sensum communem per nervos opticos, unitos inter se, ne diversæ subintrent, & illum fallant. Nisi inter Consiliarios una eadémque sit voluntatum conspiratio, unus idémque finis pari consensu connitendi ad consilium optimum, & maximè proficuum, ita ut nec odium, nec amor, nec existimatio propria in diversas eos trahat opiniones, confusus hærebit princeps & dubius; neque

sat

sat scire poterit, quam potissimùm partem in electione melioris consilii amplecti debeat. Atque istud periculum tum præcipuè accidit, cùm unus aliquis Consiliarius plus videre se & intelligere existimat, quàm videat & intelligat alius; aut cùm tantum judicii non habet, ut, quod melius est, dignoscere *d* valeat; aut cum consilio offensas suas ulcisci, & affectibus suis indulgere cogitat. Verùm ab his omnibus liberum esse oportet Ministrum, ita ut alium finem sibi propositum non habeat, quàm obsequium sui Principis. † *Atal Consejero* (verba sunt Regis Alphonsi Sapientis) *llaman en latin Patricio, que es asi como Padre del principe: e este nome tomaron à semejanza del Padre natural, e asi como el Padre se mueve, segun Natura, à aconsejar à su Hijo le almente, cantandole, su pro, e su honra, mas que otra cosa: asi aquel; por cuyo Consejo se guia el Principe, lo debe amar e aconsejar lealmente, e guardar la pro, e la honra del Sennor sobre todas las cosas del Mundo, non catando amor, nin desamor, nin pro, nin danno, que se le puede en deseguir, e esto de ben fazer sin lisonja ninguna, non acatando, si le pesara, ò le plazera, bien ansi como el Padre non lo cata, quando aconseja à su Hijo.*

§. Partita est Natura jurisdictionem singulis oculis, suis cuique per lineam interpositam præfixis terminis: non ideo tamen in operando ambo concordes esse desinunt, sed mutuo quodam affectu sibi assistunt invicem, ut si unus in hanc sese flectat partem, quæ ad ipsum pertinet, idem quoque alter faciat, ut rerum cognitio tantò certior fit; nec curet magnopere, sintne eæ intra circumferentiam suam, an non sint. Hæc mutua concordia & consensio valde in Ministris est necessaria, quorum zelus, & diligentia universalis sit oportet, ut non ad ea solùm, quæ sui sunt muneris, attendant gnaviter; sed ad ea etiam,

d *Cum fatuis consilium non habeas: non enim poterunt diligere, nisi quæ eis placent.* Eccli. 8. 20. † l. 7. tt. 1. p. 4.

etiam, quæ ad aliorum officia pertinent. Nulla e corporis pars, quæ non illicò ſanguinem ſuum, ſu óſque ſpiritus ad eam derivet, quæ adverſi aliqui patitur, ut totum corpus conſervetur. Si Miniſte aliquis otio indulgeat & quieti, dum alium labori bus & periculis videt opprimi, malitia eſt, æmula tio eſt, & exiguus erga principem affectus. Naſcitu iſtud interdum ex amore commoditatis & gloria propriæ, aut ne ea in diſcrimen veniat, aut certè u ſocii infelicitate evadat illuſtrior. Tales Miniſtri ſib ſolùm proſunt, non principi. Atque hinc exoriuntu perniciosæ illæ contentiones inter ipſos illius Status, inter ipſa illius arma, & æraria; quibus multæ egregiæ perduntur occaſiones, amittuntur integræ urbes, caſtella & Provinciæ. Conſilia & actiones Miniſtrorum communicari debent inter ſe, haud ſecùs ac alæ Cherubinorum in templo Salomonico ſeſe mutuo e contingebant.

§. Quanquam verò plurimùm corpori proſint oculi, Natura tamen non niſi binos largita eſt, multitudo enim cognitioni rerum efficeret. Haud aliter ſanè, ubi magnus eſt Conſiliariorum numerus, retardantur conſultationes, ſecretum in periculo eſt, & confunditur veritas: ſuffragia enim numerantur ſolùm, non expenduntur, & major denique numerus concludit. Hæc damna experiuntur potiſſimùm Reſpublicæ, Multitudo cœca eſt ſemper & imprudens, & ſapientior etiam Senatus, hoc ipſo quòd amplus eſt, conditionem & ignorantiam vulgi admixtam habeat, neceſſe eſt. Plus lucis pauci ſpargunt Planetæ, quàm multæ ſtellæ. Et quia tot ſunt in via lactea, hinc ſplendore repercuſſo alia aliam impedit, & minus ibi lucis eſt, quàm in aliis cæli partibus. Inter multos libertas audacior eſt, & difficulter ad voluntatem & arbitrium prin-

e *Et ala ejus altera quinque cubitorum alam Cherubinorum alterius contingebat.* 2. Par. 3. 12.

Principis reduci se *f* patitur; uti experientia docet in Conventibus Ordinum publicis, & comitiis Generalibus. Expedit itaque, ut pauci potiùs sint Consiliarii, ii scilicet, qui ad gubernandum Statum sufficiunt, erga quos indifferenter se gerat ipse Princeps, neque sinat se unius solius duci judicio; per unum enim tantum non videbit, quantum per omnes alios. Ita dixit Xenophon, qui eadem usus comparatione Consiliarios Regum Persiæ oculos, & aures *g* vocitat. † *Apud* ejuscemodi *Ministrum*, cùm non nisi ipsius oculis Princeps videat, *Majestas Imperii hærere solet Regi, aut Principi orbum potentiæ nomen relinquitur.*

§. Solent plerumque Principes unius solius alicujus consilio ita acquiescere, ut omnia cum illo negotia deliberent, ea etiam quæ ipse minimè intelligit. Inde accidit, ut gravissimi in statuendo committantur errores: neque enim viri literati in rebus militaribus rectè consilia dare poterunt, neque milites in iis, quæ ad pacem pertinent. Expendens illud Alexander Severus Imperator unumquemque in iis consulebat, quæ ipse pertractaverat. * *Unde si de jure tractaretur, in consilium solos doctos adhibebat; si verò de re militari, milites veteres, & senes ac bene meritos, & locorum peritos.*

T §. Istis

f Populi imperium juxta libertatem; paucorum dominatio regiæ libidini proprior est. Tac. lib. 6. Ann. g *Hinc factum est, ut vulgò jactatum, Persarum Regem multos habere oculos, aurésque multas; quòd si quis putet unum oculum expetendum Regi, eum egregiè falli certum est: unus enim & pauca videat, & pauca audiat; essétque aliis regiis Ministris quasi negligentia quadam, & segne indictum otium, si id uni solum alicui demandatum esset officium. Præterea quem subditi cognoscerent illum esse oculum, aut aurem regiam, scirent hunc cavendum esse, neque quidpiam illi committendum, quod omnino præter rem Principis foret.* Xenoph. lib. 4. Cyri. † Plutarch. * Lampr. in vita Alex.

§. Istis oculorum affectionibus hactenus explicatis corpus in suis motibus regitur, quæ si deessent, ne ac unum quidem passum securè posset progredi. Idem Regno eveniet, quod bonis Consiliariis destitutum fuerit. Cœcum erit sceptrum absque istis oculis, & sine visu Majestas. Neque enim princeps ullus tantâ pollet sapientiâ; ut per se ipsum omnia, quæ occurrunt, possit decidere. *El Senorio* (inquit Alphonsus Rex) *no quiere companero, ni lo hà menester, como quiera que en todas guisas con viene, que aya omes buenos, è sabidores, que le aconsejen, è le ayuden.* Et si quis Princeps tam acutos sibi oculos esse existimaverit, ut absque aliorum opera solus videre omnia, & dijudicare se posse confidat, is superbus magis erit, quàm prudens, & ad quemvis passum in gubernatione *h* offendet. Josue tametsi actiones suas cum ipsomet Deo communicaret, & expressa ab illo mandata accepisset, & instructiones pro occupanda urbe Hay, consulebat tamen seniores Duces, quos secum *i* habebat. Consiliarii Assueri Regis nunquam à latere ipsius, discedebant, quin omnia cum iis maturè deliberabat, ut Regum mos *k* erat. Divinum Spiritûs sancti oraculum est: † *Qui agunt omnia cum consilio, reguntur sapientiâ.* Non tanta est Naturæ capacitas, ut ad imperium, quantumvis exiguum, ea sola sufficiat; * *nemo* enim *solus sapit*, neque in uno solo reperiri possunt omnia, quæ sciunt omnes. Et licèt multa ingenia non plus videant, quàm unum aliquod perspicax, eò quòd non sint sicut quantitates, quæ multiplicantur seipsis, & summam grandem conficiunt; illud tamen de distantia intelligi debet, non de circumferen-

h *Si de sua unius sententia omnia geret, superbum hunc judicabo magis, quàm prudentem.* Liv. i *Et ascendit cum senioribus in fronte exercitûs.* Jos. 8. 10. k *Interrogavit sapientes, qui ex more regio semper ei aderant, & illorum faciebat cuncta consilio.* Esth. 1. 13. † Prov. 13. 10. * Plaut.

ferentiâ, quam citiùs plures oculi deprehendunt, quàm l unus, modò tot non sint, ut nascatur inter eos confusio. Unũ solum ingenium unam sequitur ratiocinationem, neque enim uno eodémq; tempore pluribus potest intendere, & illius amore captum ulteriùs non progreditur. In consultatione multos audit Princeps, & melius secutus judicium, suum faciliùs deponit, illorúmque agnoscit incommoda, quæ ex passionibus, & affectibus privatis oriuntur. † Eam ob rem Joannes secundus Aragoniæ Rex datis ad filios suos Reges Catholicos sub extremum vitæ literis, seriò eos monuit, ne quid unquam facerent absque consilio virorum prudentium, & quos virtus commẽdaret. Omnes gubernationis gressus necesse est, ut præcedant illi Consiliariorum oculi, & viam *m* commonstrent. Antonius Imperator cognomento Philosophus, Vir eâ ætate longè sapientissimus, Scævolam, Mucianum, Ulpianum, & Marcellum, Viros planè insignes à consiliis habebat, & si eorum sententias suâ meliores esse animadverteret, lubens sese illis accommodabat, dicebátque: * *Satiùs est, ut ego tot tantúmque amicorum sequar consilium, quàm illi meum. Qui sapiens est, audit consilia,* & rectiùs peragit omnia. Princeps etiam ignorans, qui consilio utitur, quàm alius intelligens, in opinionibus suis obstinatus & pertinax. Ne principem arrogantia præcipitet, proterea quòd gloriam rei bene gestæ cum aliis partiri oporteat, si Consiliarii in eam aliquid conferant: neq; enim profectò minor laus est, dimittere sese ad aliorum consilium inquirendum, quàm seipso rectissimè aliquid facere.

† *Ipse ô Rex bene consulito, & pareto vicissim.*

Hæc consilii acceptatio summa in principe potestas est. Consilium dare inferioris est, superioris illud

l *Salus autem, ubi multa consilia.* Prov. 11. 14. † Mar. hist. Hisp. m *Oculi tui recta videant, & palpebræ tuæ præcedant gressus tuos.* Prov. 4. 25. * Prov. 12. 15. † Hom.

admittere. Nihil principatui magis proprium, nihil necessarium magis, quàm consultatio, & executio. *Digna accion es* (ajebat Rex Alphonsus undecimus in Comitiis Madritensibus) *de la Real magnificentia, tener segun su loable costumbre varones de Consejo cerca de si, i ordenar todas las cosas por sus Consejos porque si todo Home debe trabajar de aver Consejeros, mucho mas lo debe fazer el Rey.* Quilibet, etiam ignorans, Consilium dare potest; at bene statuere, solus n prudens. Nil quicquam de gloria principis decedit, qui consultare noverit, & eligere; *Bene enim quod cum vestro consilio fuerit ordinatum* (dicebat in lege quadam Theodosius Imperator) † *id ad beatitudinem nostri imperii, & ad nostram gloriam redundare arbitror.* Triumphi Scipionis Africani non aliunde, quàm à Consiliis Caji Lælii profecti sunt, unde dici solebat, hunc conscribere, Scipionem verò exhibere Comœdiam; neque tamen hunc ipsum splendorem famæ illius ullo modo obscuravit, neque rectè & cum laude ab eo factorum gloria Lælio ascripta fuit. Res tota in eo præcipuè consistit, ut rectè per semetipsum Comœdiam repræsentare princeps noverit, neque Minister sit, qui illam & componat & exhibeat. Nam etsi Consiliarii sint oculi Principis, ipsum tamen adeò cæcum esse non oportet, ut absque iis prorsus videre nequeat: hoc enim esset cœco quodam modo imperare, & princeps apud omnes suos in contemptum veniret. Lucius Torquatus, tertiùm electus Consul, oculorum imbecillitatem excusavit, * *indignum esse,* inquiens, *Rempublicam & fortunas Civium ei committi, qui alienis oculis uti crederetur.* Rex Ferdinandus Catholicus dictitabat, Legatos esse principis oculos; cum tamen miserrimum fore, qui non nisi iis solis cerneret. Non concredebat omnia Ministris suis magnus ille Politicus, per eos videbat quidem, sed tamen tanquam per conspicilia, ponendo illos ante se, & oculos suos proprios iisdem applicando. Si Con-

n *Astutus omnia agit cum Consilio.* Prov. 13. 16. † l. humanum C. de leg. * Tit. Liv. l. 26.

Consiliarii animadvertant, penes se rerum decidendarum esse arbitrium, detorquent eas ad privatos suos fines, & crescente ambitione, in diversas abeunt factiones, unoquoque eorum supremam illam potestatem sibi arrogante, quam Princeps ignavus, & ad negotia tractanda inidoneus illis permittit. Miscentur & perturbantur omnia, si Consiliarii plus esse velint, quàm speculæ quædam, quæ rerum Horizontem principi detegant, ut ipse statuere deinde in iis possit, & eligere consilium, quod videbitur optimum. Oculos ei Natura dedit, & si unicuique Ministro suus assistat Angelus, cor Regis verò ipse quoque Deus præterea moderatur, o dubio procul etiam visum ejus dirigent, & clariorem perspicacioremque efficient, quàm Ministrorum. Rex Philippus secundus animum interdum ad se revocabat, ut de negotiis ipse secum disquireret, & Deo sese enixè commendans, illud amplectebatur, quod sibi tum occurreret, licèt aliter Ministris ejus videretur, & plerumque eveniebat feliciter. Non possunt Consiliarii semper hærere lateri Principis, * *nec omnia consilia cunctis præsentibus tractari, ratio rerum, aut occasionum velocitas patitur*; sed in arena capiendum interdum Consilium, & statuendum ex tempore. Non habent mandata auctoritatem, ut par est, si constet principem ea accipere, non dare: statuere omnia absque consilio, præsumpta temeritas est: omnia exequi ex aliena sententia, ignorans servitus. Penes eum, qui imperat, arbitrium esse debet immutandi, adjiciendi, aut rejiciendi penitùs id, quod illi Ministri consulunt. Et proderit interdum quædam eos celare mysteria, ac fallere; uti faciebat idem Rex Philippus secundus, diversimodè ad Consilium statûs referendo de Legatorum expeditionibus, quando eos in certam aliquam trahere cogitabat sententiam, aut aliàs expedire judicabat, ne quædam negotiorum circumstantiæ iis

o *Cor Regis in manu Domini: quocunque voluerit, inclinabit illud.* Prov. 21. 1. * Tac. lib. 1. hist.

innotescerent. Consilium Status Colosso alicui debet esse simile, ut illius humeris insistens princeps longiùs quàm ipsum prospiciat. Thebani visum tam longum principi suo minimè optabant: hinc enim depingere eum solebant patulis auribus, & oculis obvelatis, significantes, cæco quodam impetu debere eum exequi, quæ suasisset, statuissétve Senatus. Verùm Symbolum illud non erat principis alicujus absoluti, sed principis Reipublicæ; cujus potestas sic astricta est certis limitibus, ut satis sit, quòd ille audiat; nam videre, quid agendum sit, Senatui reservatur. Non nisi cœca Majestatis est umbra, & vanum potentiæ simulacrum. In illum non nisi per reflexionem derivatur auctoritas, quæ in Senatu residet, adeòque oculis non eget, cui pro suo arbitratu progredi non licet.

§. Quamvis autem omnino deceat, ut princeps in deliberando suum sibi servet arbitrium; in eo tamen tantopere gloriari non debet, ut ea de caussa, ne consilio indigere videatur, illud prorsus respuat, quod ei Ministri suggerunt: sic enim in gravissima incideret incommoda, quomodo, Tacito teste, Petro accidit, qui * *ne alienæ sententiæ indigens videretur, in diversa, ac deteriora transibat.*

§. Si factu foret possibile, deberent Reges Regibus esse à consiliis, ut quæ ii in rem consulerent, à decoro, existimatione & auctoritate regiâ non desciscerent. Sæpe personâ suâ minùs dignum aliquid agit princeps, quia vili & abjecto est animo, qui sic consulit. Verùm quia illud fieri nequit, decet saltèm ejusmodi legere Consiliarios, qui tametsi principes non sint, animos tamen & spiritus gerant Principum, & ex sanguine generosiori descendant.

§. In Hispania magna cum prudentia varia instituta sunt consilia, pro bona Regnorum, & provinciarum administratione, aliisque momenti alicujus

* Tac. lib. 15. Ann.

cujus in ista Monarchia negotiis; verùm ob bonam hanc illius constitutionem non protinus curam omnem oportet abjicere: nulla enim Respublica tam firmis munita præsidiis, cujus fundamenta cum tempore non collabescant, aut quæ malitia pravique abusus sensim non exedant. Nec sufficit partes illius singulas bene constitutas esse, nisi aliquando omnes in unum coeant, agántque inter se tam de illis ipsis partibus, quàm de universo corpore. Ad eum finem in religiosis Ordinibus cogi videmus Capitula Provincialia & Generalia, in Ecclesiastica Monarchia Concilia; & easdem ob caussas maximè è re communi esse videtur, ut decimo quoque anno Madriti Generale aliquod formetur consilium, aut conventus, ad quem Consiliarii bini è Consiliis singulis, aut bini deputati ex unaquaque Monarchiæ istius provincia conveniant, ad deliberandum de sua suarúmque partium conservatione: nisi enim Regna innoventur subinde, inveterascunt ac pereunt. Atque hic conventus Monarchiæ membra arctiùs uniet, ut consentiant inter se, & sibi mutuum in necessitatibus ferant præsidium. Ad eundem finem cogebantur Concilia Toletana, in quibus non solùm quæstiones de Religione pertractari solebant, sed ea quoque, quæ ad Castellæ gubernationem pertinerent.

§. Atque istæ oculorum affectiones reperiri etiam debent in principum Confessariis, qui eorum sunt Consiliarii, Judices, & Medici sprituales; quæ officia Viros desiderant in obsequio divino, & amore in principem ferventes; instructos à scientia, ad rectè judicandum; à prudentia, ad admonendum; à libertate, ad corripiendum; fortitudine, ad instruendum, proponendo principi ante oculos (etsi cum gratiæ amittendæ periculo) injurias subditorum, & Regnorum pericula, non verò luto illinendo (ùt Ezechiel loquitur) hiantem parie-

tem & ruinas *p* minitantem. Nonnulli Principes Confessariorum utuntur opera ad solam conscientiam expiandam; alii etiam in consultationibus ad Statum pertinentibus. Rationes politicas in utramque partem nunc non examino, illud solùm dico, conveniens judicatum in Hispania, ut Regis Confessarius interesse consiliis, tum ut decisiones ex conscientiæ præscripto dirigeret, iisque pondus adderet, tum ut gubernationis quasi factus consors, corrigeret principem, si qua in re suo muneri is deesset: aliqui enim optimè nôrunt peccata, quæ admittunt, ut homines; at non ea, quæ peccant, ùt principes, licèt graviora illa sint, quæ ad officium eorum pertinent, quàm ea quæ ad ipsam personam.

§. Nec expedire solùm videtur, ut Confessarius consilio Statûs intersit, sed alii etiam Prælati aut personæ Ecclesiasticæ in Dignitatibus constitutæ, & ut auctorite sua, atque eruditione, quâ valent plurimùm, Regni consultationibus assistant: sic enim magis unirentur inter se ad conservationem & defensionem totius corporis duo illa brachia, spirituale scilicet, & temporale. Reges Gothi de rebus maximis conferebant cum Prælatis, qui in Conciliis Toletanis in unum convenerant.

§ Quod dictum de Confessariis, de Concionatoribus quoque debet intelligi, qui tubæ sunt *q* veritatis, & interpretes Deum inter & *r* homines, in quorum ore *s* verba sua posuit. Cum illis valde cautè oportet agere principem, tanquam cum canalibus quibusdam, per quos fluenta doctrinæ aut salutaris, aut noxiæ derivantur ad populum. Ab iis plebs dependet, súntque instrumenta peridonea ad illam aut concitandam, aut componendam; uti in seditionibus Catalaniæ, & Lusitaniæ compertum fuit. Fervor eo-

rum

p *Illi autem liniebat eum luto absque paleis*. Ezech. 13. 10.
q *Clama, nec cesses, quasi tuba exalta vocem tuam*. Is. 58. 1.
r *Pro hominibus constituitur in iis, quæ sunt ad Deum*. Hebr. 5. 1. s *Ecce dedi verba mea in ore tuo*. Jer. 1. 9.

rum & zelus in reprehendendis vitiis, exerere sese potissimùm solet contra eos, qui aliis præsunt, & ex levibus indiciis facilè istud penetrat populus, quia naturâ suâ erga Ministros minùs bene afficitur. Unde fieri potest, ut gubernationis pereat auctoritas, & subditi minùs contenti sint; inde verò oriantur tumultus & seditiones, præsertim quando culpantur, produntúrq; vitia Principum, contra officii sui obligationem commissa. Præstat igitur reprehensiones illas esse generales, absque eo, quòd ipsæ designentur personæ, quando scandalum non est publicum, aut præmissæ non fuerunt admonitiones Euangelicæ, aliæque circumstantiæ cum bono publico in trutina appensæ. Cum tali modestia reprehendit Deus in Apocalypsi nonnullos Episcopos, ut primâ fronte iis abblandiri, immo etiam adulari cuipiam videri *t* posset. Neminem Christus offendit ex cathedra: reprehensiones ipsius fuerunt generales, & quando ad particulares descendit, non ùt concionator, sed ùt Rex locutus videtur. Pro concione dici non debet, quod in angulis platearum interdicitur, & punitur; qua in re falli solet zelus, aut quia nimius est, aut quia eum excœcat applausus imperitæ multitudinis, quæ frequens concurrere solet, ad audiendos defectus Principis aut Magistratûs.

t *Novi opera tua, & fidem, & charitatem tuam, & ministerium, & patientiam tuam, & opera tua novissima plura prioribus. Sed habeo adversus te pauca,* Apoc. 2. 19. & 20.

SYMBOLUM LVI.

AB intelligentia, non à calamo est Secretarii officium. Si ad id sufficeret bellè pingere literas, optimi Secretarii Typographi forent. Illius est de rebus consultare, eas disponere, & ad perfectionem adducere. Dextera manus est voluntatis principis, & gubernationis ejus instrumentum, index denique, quo decreta sua consignat, atque uti dixit †Rex Alphonsus Sapiens, *el Chanciller* (ejus loco nunc Secretarius est) *es el segundo Official de casa del Rey, de aquellos, que tienen oficios deporidat. Ca bien asi como el Capellan* (de Sacellano Majori loquitur, qui

† L. 4. tt. 9. p. 2.

qui tunc Regi à confeſſionibus erat) *es medianero entre Dios, e el Rey ſpiritualmente en fecho de ſu anima: otro ſi lo es el Chanciller entre el, e los Omes.* Perparum proderit, in Conſiliis prudentes inſtitutas fuiſſe conſultationes, ſi qui diſponere eas debet, errorem committat. Conſiliarii ſuas dicunt ſententias, princeps per Secretarium ſuum animam iis tribuit, & unum aliquod verbum hîc aut ibi opportunè poſitum, negotiorum formam immutat. haud ſecùs atque in picturis exigua aliqua umbra, aut levis penicilli ductus efficit, ut ad vivum exemplar accedant propiùs, aut ab eo longiùs abeant. Conſilium ideam fabricæ negotii alicujus diſponit, Secretarius inde normam concinnat; in qua ſi erretur, ipſum quoq; ædificium ſecundùm illam conſtructum vitio ſuum erit. Ut iſtud Emblemate præſenti ſubjiciam oculis, calamus illius circinus ſimul eſt, quia non ſolùm in chartam referre debet, ſed menſurare etiam, & perficere, quæ ſtatuta fuerunt, metiri occaſiones & tempora, ne aut citiùs, aut tardiùs, ac oportet, fiat executio: officium ita conjunctum cum munere Principis, ut ſi negotia ferrent, alteri committi nequaquam deberet; nam ſi pars Májeſtatis non ſit, quædam ſaltem illius eſt reflexio. Illud, opinor, Cicero innuebat, cùm proconſulem, qui tum Aſiæ provinciam procurabat, his verbis admoneret: * *Sit annulus tuus* (quo nomine Secretarium intellige) *non ut vas aliquod, ſed tanquam ipſe tu; non Miniſter alienæ voluntatis, ſed teſtis tuæ.* Miniſtri alii in uno ſolo munere principem referunt; Secretarius in omnibus. In aliis ſufficit ſcientia rerum iis commiſſarum; in hoc cognitio requiritur, & experientia aliqua communis, & ſpecialis artium omnium tam belli, quàm pacis. Errata illorum in una ſunt materia; horum verò in omnibus, occulta tamen, & quæ poſtea Conſiliis imputantur; quemadmodum gravitati morbi errores Medicorum in applicandis remediis.

* Cic. Epiſt. 1, ad Quinct. Frat.

Cum malis Ministris poterit princeps in negotiis suis efficere aliquid, at non cum imperito Secretario. Stomachus est, ubi digeruntur negotia, & si concocta malè inde prodeant, caduca erit & brevis vita gubernationis. Repetantur memoria tempora retro præterita, & statim apparebit, nullum unquam statum ritè & feliciter gubernatum fuisse, nisi eum, qui insignes habuit Secretarios. Quid refert, optimè statuere principem, si Secretarius malè illud dispsnat, neque cum judicio ponderet, aut cum prudentia observet aliquas circumstantias, à quibus dependere solent negotia? Si prudentia illi desit, non sufficit, quòd certas quasdam scribendi formulas teneat: vix ullum enim est negotium, cui alterius exemplar aptari queat. Omnia cum tempore, aliisq; accidentibus formam mutant & naturam. Habent pharmacopœi remedia diversa à variis præscripta Medicis, pro diversis morborum curis; verùm gravissimi fierent errores, si ipsi Medicinæ imperiti eas applicarent ægritudinibus absque notitia caussarum, constitutionis infirmi, temporis, aliarúmque circumstantiarum, quas usus observavit, & prudens ratio expendit, ac speculatio. Idem negotium aliter perscribi debet ad Ministrum phlegmaticum, aliter ad cholericum; aliter ad timidiorem, aliter ad audaciorem. Utrosque illi instruere debent, quomodo curanda negotia, & expedienda sint. Quid Secretaria aliud sunt, quàm scholæ quædam, è quibus insignes Ministri prodeunt? Ex iis, quæ ipsi usu & experientiâ observant, omnes rectam gubernandi rationem edocere poterunt. Ibi notare oportet, quæ rectè fiant, quæ secùs. E quibus omnibus facilè conficitur, quanti intersit ad utilitatem publicam, tales eligi Secretarios, qui optimis Naturæ donis instructi sint. Magni illi Dei Ministri aut Secretarii, quos Euangelistas dicimus, in Apocalypsi adumbrantur per quatuor animalia alata, intus ac foris oculis *a* plena, & pennæ quidem veloci-

cita-

a *Singula eorum habebant alas senas, & in circuitu, & intùs plena oculis.* Apoc. 4. 8.

citatem, & executionem ingenii denotant: oculi exteriores, accuratam omnium notitiam: interiores, eorundem contemplationem: tam intenti operi, ut nec noctu, nec interdiu quietem *b* caperent: tam obligationi suæ invigilantes, ut Ezechiele teste, semper calamo, & chartæ *c* intenderent; conformes in omnibus, & uniti ipsi divinæ menti & spiritui, à quo nulla in re *d* discedebant.

Atque ut hæc Secretariorum electio rectè possit institui, operæ pretium foret, certos quosdam, qui ad id viderentur idonei, primùm exercere in variis ministeriis atque officiis; quod fieri poterit, si princeps Legatis suis, aut majoribus Ministris eos adjungat Secretarios, qui ingenio valent rerum capaci cum Latinæ linguæ peritia, eorúmque probet industriam extra suum Regnum in variis officiis; postea verò ad aulæ secretaria eos evocet, ubi Ministros agant, séq; perficiant, ut esse possint Secretarii Statûs, aliorúmque consiliorum, Custodes item ærarii, Commissarii, quorum notitiæ & experientiæ plurimùm conferunt ad bene gubernandum, & expedienda negotia. Atque ita evitabitur mala Secretariorum electio, qualis plerunque à Ministris fieri assolet, eorum operâ utentibus, quos jam ante habebant, quiq; ordinariè minùs ad id munus sunt idonei, eò quòd eos ferè eligere soleant, qui elegantiùs pingunt literas, non qui scientiâ præstant. Unde fit, ut plus obsit principi Minister aliquis bonus; qui imperitum habet Secretarium, quàm Minister aliquis malus, cui bonus est Secretarius. Accedit illud etiam, quòd si Secretarius ab ipso legatur principe, à quo ulteriorem sperat fortunam, majori cum studio Ministri suis invigilabunt officiis, magísque attenti erunt ad munerum suorum obligationem, & bonam admi-

b *Et requiem non habebant die ac nocte.* Apoc. 4. 8. c *Facies eorum, & pennæ eorum extentæ desuper.* Ezech. 1. 11. d *Vbi erat impetus Spiritus, illic gradiebantur.* Ezech. 1. 12.

niſtrationem fortunarum Principis. Rex Alphonſus Sapiens cùm probè ſciret, quantum in bono aliquo Secretario eſſet poſitum, dixit aliquando, † *que debe el Rey eſcoger tal omne para eſto, que ſea de buen linaje, e aya buen ſeſo natural: e ſea bien razonado, e de buena manera de buenas coſtumbres, e ſepa leer, e eſcrivir, tambien en Latin, como en Romanze.* Non videtur Rex Alphonſus ſolùm voluiſſe, ut Secretarius Latinè nôrit ſcribere, ſed loqui etiam: id enim apprimè utile eſt ei, quem cum omni Nationum genere agere oportet. Et hoc præſertim tempore, poſtquam Monarchia Hiſpanica per provincias, & Regna extera longiùs dilatata fuit, illud valde neceſſarium eſt, ob frequens literarum Latinarum commercium.

§. Verùm nihil magis eſſentiale & proprium Secretario, quàm Secretum, unde & nomen invenit, ut eo audito continuò obligationem ſuam ſibi in memoriam reduceret. Lingua & calamus periculoſa cordis inſtrumenta ſunt, & per illa foràs ſe prodit, aut levitate judicii, myſteriorum incapaces, aut ex inani aliqua gloria, dum nimirum Secretarii magnarum rerum quaſi depoſitarii videri cupiunt, aut intelligentes, loquendo de illis, ſcribendóve ad eos, qui Miniſtri non ſunt. Atque adeò Secretarii munere fungi iſte non poterit, qui tam modeſtus non fuerit, ut audire potiùs malit, quàm loqui, eundem ſemper vultum præ ſe ferendo, ſiquidem & in hoc legi poteſt, quod curæ illius & expeditioni commiſſum fuerit.

† l. 4. tt. 9. p. 2.

SYMBOLUM LVII.

HOrologii rotulæ tanto támque occulto volvuntur ſilentio, ut nec videas eas, nec audias; & licèt ab iiſdem totum pendeat artificium, ſibi tamen hoc mininè attribuunt, ſed motum ſuum accommodant indici, qui ſolus horas diſtinguit, & indicat, ſeſéque palàm omnibus oſtentat di-

menſi-

menſi temporis auctorem & regulam. Talis concordia mutua, & conſenſio ſit oportet inter principem & eos, qui ipſi à Conſiliis ſunt. Iſtos adhibere, perutile eſt: nam (ut rectè dixit Rex Alphonſus Sapiens) * *el Emperador, y el Rey maguer ſean grandes Senores,*

non puede fazer cada uno dellos mas, que un Ome, & Statûs alicujus gubernatio multis indiget viris, ac tam modeſtis, & ab omni arrogantia alienis, ut ex iis, quæ ſtatuta fuerint, nihil ſuo tribuant Conſilio, ſed ſolius principis. Laboris ſocii ſint, non potentiæ. Miniſtri, non Imperii conſortes. Sciant, principem abſq; iis imperare poſſe, ſe verò abſque illo minimè. Ubi Majeſtatem ſuam potentiámque exercere poterit ſine

* L. 12. tt. 1. p. 2.

ſine opis alterius adminiculo, ſe ſolo id agat. In Ægypto, ubi efficacior eſt caloris vis, cœlum animalia perfecta abſque alterius concurſu procreat. Si Princeps omnia cum aliis conferat, Conſultator erit potiùs, quàm Princeps. Perit principatus vis, niſi rerum ſumma ad unum *a* revocetur. Monarchia à cæteris gubernandi rationibus in eo diſtinguitur, quòd unus ſolus imperet, obediant alii, & ſi permiſerit princeps, ut plures præcipiant, non Monarchia erit, ſed Ariſtocratia. Ubi imperant multi, nemo imperat. Spiritus ſanctus pœnæ & caſtigationis loco id *b* habet, & contrà benedictionem interpretatur, ſi penes unum ſolum imperium *c* ſit. Quòd ſi Miniſtri principem tam ignavum eſſe animadverterint, ut alios ſinat regere, maximam ſibimet auctoritatem arrogant. Augeſcit inter eos ſuperbia & æmulatio. Quilibet è pallio regio detrahit aliquid, adeòque penitùs tandem in fruſta diſtrahitur. Plebs confuſa inter tot Dominos verum ac legitimum ampliùs non agnoſcit, & gubernationem contemnere incipit: nihil enim rectè geri exiſtimat, niſi quod à principis ſui mente proficiſci credit, unde & vi remedium parat. Exempla funeſta ejus rei apud Hiſtoricos videre licet in amiſſione Regni, *& morte Garſiæ Galæciæ Regis, qui ne indicem quidem agere voluit, deſignando gubernationis motus; ſed ad unum aliquem, quem præ aliis charum habebat, remittebat omnia, qui unà cum Rege poſtea occiſus fuit. Regem Sanctium Luſitanum Regno exutum legimus, quòd in eo Regina potiùs, aliique famuli obſcuro loco nati imperarent. Idem Regi Henrico IV. accidit, quia in nego-

a *Neve Tiberius vim Principatûs reſolveret, cuncta ad Senatum vocando, eam conditionem eſſe imperandi, ut non aliter ratio conſtet, quàm ſi uni reddatur.* Tac. lib. 1. Ann.
b *Propter peccata terræ multi Principes ejus.* Prov. 28. 2. c *Et ſuſcitabo ſuper eas Paſtorem unum qui paſcat eas.* Ezech. 34. 23. * Mar. hiſt. Hiſp. c. 8. lib. 9.

negotiis curandis tam erat negligens, ut eorundem expeditiones à Ministris datas, manu suâ subscriberet antè, quàm eas legeret, aut sciret etiam, quid in iis contineretur. Incommodis omnibus sese Princeps objicit, qui sine examine, sine consideratione id solum exequitur, quod statuunt alii: in ipso enim tanquam in molli cera quilibet imprimit, quidquid desiderat. Ita factum Claudio Imperatori, † *cui non judicium, non odium erat, nisi indita, & jussa.* Ipsius Principis, non Ministrorum humeris Deus principatum d impofuit; id quod haud obscurè Sauli indicare voluit Samuel, quando uncto in Regem instruxit convivium, & de industria armum ex agno reliquum e porrexit. Attamen non velim principem Cameli esse similem, qui cœcè oneri se inclinat; sed opus est, ut humeros habeat oculatos, sicut animalia illa in visione Ezechielis, ut videant, & sciant, quid in se f suscipiant. Currum & aurigam Israëlis Eliam vocabat g Eliseus, quòd onus gubernationis sustineret, ac regeret. Principis nomen haud meretur, quisquis per seipsum jubere nescit, aut contradicere; ut in Vitellio videre licuit, qui *neque jubendi, neque vitandi potens, non jam Imperator, sed tantùm belli caussa erat.* Quam ob rem non solius indicis officium in regendo horologio obire debet Princeps, sed inquietis etiam, quæ mensuram modúmque dat rotularum motui, ab illo siquidem totum negotiorum dependet artificium.

Neque tamen illud nunc contendo, ut *Princeps* *præ-*

† Tac. lib. 12. Ann. d *Factus est principatus super humerum eju.* Isa. 9. 6. e *Levavit autem cocus armum, & posuit ante Saul: dixítque Samuel, ecce quod remansit, pone ante te, & comede: quia de industria servatum est tibi, quando populum vocavi.* 1. Reg. 9. 24. f *Et dorsa eorum plena erant oculis.* Ezech. 1. 18. sm. lxx. g *Eliseus autem videbat, & clamabat: Pater mi, Pater mi, currus Israël & auriga ejus.* 4. Reg. 2. 12.

Prætoris, Consiliarii, aut Præsidis *partes sustineat*: *majus aliquid & excelsius* ab eo *postulatur*. Si ad omnia attendere vellet animum, pro rebus majoris momenti tempus illi non suppeteret. *Lasi debe haver* (verba sunt Alphonsi Regis) *Omes sabidores, e entendidos, i leales, e verdaderos, que le ayuden, e le sirvan de fecho en aquellas cosas que son menester para su* † *Consejo, e para fazer justicia, e derecho à la gente; ca el solo no podria ver, nin librar todas las cosas, porque ha menester por fuerza ayuda de otros, en quien se fie.* * Ipsius est Ministris uti, velut gubernandi instrumentis, eósque operari sinere; sic tamen ut attendat ad ea, quæ agunt, cum directione aliqua superiore magis minúsve immediatâ aut assistente, prout negotiorum ratio postulaverit. Quæ Ministrorum sunt propria, ipsi Ministri peragant. Quæ ad Principis pertinent officium, de iis solus Princeps statuat. Ea de caussa Tiberius † *Senatum per literas castigabat, quòd cuncta curarum ad se rejicerent.* Curæ principis graviores turbari non debent consultationibus levioribus, si absque Majestatis læsione à Ministro eæ decîdi possint. Quapropter * *Sanguinius maximus è Consularibus oravit Senatum, ne curas Imperatoris conquisitis insuper acerbitatibus augerent: sufficere ipsum statuendis remediis.* Quòd si Princeps semel Ministro alicui, ejus prudentiæ & fidei confisus, negotium aliquod commiserit, totum eidem postea derelinquat. Postquam Deus Adamum totius terræ Dominum constituisset, adduxit ad eum universa animantia, & volatilia cæli, ut nomina iis imponeret, nec Deus id sibi reservari *h* voluit. Pari ratione aliis relinquere debet princeps curas, & labores ordinarios: caput enim officiis manuum, aut pedum minimè sese occupat, neque navar-

† Tac. lib. 3. Ann. * L. 3. tt. 1. p. 2. † Tac. lib. 3. Annal. * Ibidem lib. 6. Ann. h *Formatis de humo cunctis animantibus terræ, & universis volatilibus cæli, adduxit ea ad Adam, ut videret, quid vocaret ea.* Gen. 2. 19.

archus vilioribus se impendit ministeriis, sed in pup-
i sedens navim gubernat quietâ manus agitatione,
quâ plus efficit, quàm omnes alii.

§. Quòd si princeps ob ætatem aut teneram, aut in-
gravescentem, aut naturam aliàs ad gubernandum
minùs idoneam negotiorum directioni intendere ne-
queat, alium adjutorem asciscat: minus enim est in-
commodi, alterius uti opera, quàm per se ipsum errare
in omnibus. Primi anni Imperii Neronis felices fuê-
re, quòd viros bonos adhiberet in consilium; postea
verò cùm solus peragere negotia voluit, semetipsum
perdidit. Rex Philippus secundus, cùm videret ob se-
nectam, aliásque corporis imbecillitates se ad Impe-
rium minùs habilem reddi, fidis quibusdam, exper-
tísque Ministris usus fuit.

Verùm tum etiam, cùm necessitas ea fuerit, non
decet principem omnem omnino negotiorum cu-
ram deponere, quantumvis intelligentes sint Mini-
stri & fidi: corpus enim politicum naturis est simile,
quibus, si calor animæ nativus defuerit, nulla suffici-
unt remedia, nullæ industriæ ad conservandas illas,
& sustentandas, ne intereant. Anima Reipublicæ suæ
Princeps est, quare ut illa vivat, necesse est, ut hic
membris suis, & organis aliquo modo præstò sit. Si
omnino non possit, illud curet saltèm, ut ipsemet
videatur audire omnia, & oculis cernere, tantâ
solertiâ, ut ipsius dispositioni & judicio tribuantur.
Præsentia Principis, etsi nihil agat, aut aliò inten-
dat, cautos tamen & sollicitos reddit Ministros. Vel
nôsse duntaxat, omnes consultationes ad ejus perve-
nire manus, auctoritatem iis tribuit, licèt nec mutet
eas, nec videat. Quid erit igitur, si interdum suismet
lustrarit oculis, aut instructus secretò correxerit, &
castigarit Ministrorum suorum errores, iisque me-
tum injecerit. Si vel semel id fiat, semper erunt solli-
citi: persuadebunt enim sibi, eum videre omnia, aut
certè solere inspicere. Consultent porrò in Consi-
liis de negotiis, & viris bene de Republica me-
ritis,

ritis, quos ad munia publica & dignitates evehant verùm ad ipsum principem omnia perveniant oportet, ipsius manus sit, quæ decisiones & gratias denotet, neque facilè permittat, ut tanquam in Solari horologio umbræ ipsius (per has Ministros & principi familiariores intelligo) eas indicent, & primùm in apertum proferant, adeòque sibi adscribi faciant: nam si in hoc existimatio defuerit, negotiorum peribit auctoritas, beneficia suam perdent gratiam, & princeps contemptui erit, cui ea in acceptis referri oportebat. †Ob hanc caussam *inclinatio Senatûs*, quâ in M. Hortalum propendebat, *incitamentum Tiberio fuit, quo promptiùs adversaretur, vehementérque increpuit*, *Junium Gallionem præmia Prætorianis militibus proponentem, *velut coram rogitans, quid illi cum militibus, quos neque dicta Imperatoris, neque præmia, nisi ab Imperatore accipere par esset.* Princeps non ideo in veneratione est, quòd Princeps sit, sed quia ut princeps mandat, castigat, remunerat. Si quid statuendum acerbiùs, si quæ pœnalis ferenda sententia, per Ministrorum manus id fiat; suam verò quantum fieri potest, princeps celet. Illi populi indignationem, rigoris ac pœnæ odium sustineant, non i iste. De Jove antiqui dicere solebant, quòd benignos solùm vibraret radios, qui absque cujusquam offensione minarentur, ejúsque potentiam ostenderent, alios verò per Deorum consilium. Ministri severi habeantur & duri; Princeps benignus & clemens audiat. Illorum est accusare, & condemnare; principis absolvere, & veniam concedere. Emanuel Lusitaniæ Rex gratias agebat cuidam, quòd argumenta quædam reperisset, quibus reum capitis morti posset eripere. Alius item Lusitaniæ Rex Joannes tertius quæstioni cuidam criminali præsens aderat, cúmque sententiis rogatis, paria essent tum absolventium, tum condemnantium suffra-

† Tac. lib. 2. Ann. * Idem lib. 6. Ann. i *Et honores ipse per se tribuere, pœnas autem per alios Magistratus, & judices irrogare.* Arist. l. 5. Polit. c. 11.

ıffragia, solúmque ipsius exspectaretur, fertur re- pondisse : *Quòd hunc morti adjudicaveritis, justissimè ıctum arbitror, cuperémque alii omnes in eandem ivis- nt sententiam. Ego tamen absolvendum eum censeo, ne uis dicat, Regis suffragio subditum capite damnatum sse.* Ad subditos conservandos princeps creatus est, x nisi illius caussa fiat, vitam eripere nemini de- et.

§. Horologii index ad rotularum artificium nihil onfert, sed eas operari sinit, & motus solùm earun- lem denotat. Ita Carolo quinto Imperatori videba- ur agendum esse Principi cum suis consiliariis, ut iis nimirum consultationes relinqueret, neque his facilè se coràm ingereret. Quod documentum etiam filio suo dedit Philippo secundo : præsentia enim liberta- tem impedit, & ansam dare solet adulationi. Et tametsi n majoris momenti negotiis præsentia principis per- quam utilis videatur, eò quòd non æquè animum in- struant consultationes lectæ, ac coràm habitæ; in qui- bus plurima addiscet, & negotiis incipiet affici; per- spectis naturis & finibus eorum, qui ipsi à consiliis sunt. Verùm in declaranda sua mente admodum cau- tum oportet esse principem, ne fors eandem adulatio sequatur, aut veneratio, aut metus. Quæ caussa fuit, cur Piso accusato Marcello, quòd sublato capite sta- tuæ Augusti, suam erexisset, sententiam rogatus Ti- berio diceret: † *quo loco censebis Cæsar? si primus habeo, quod sequar: si post omnes, vereor, ne imprudens dissentiam:* Quam- obrem laudatum etiam fuit ejusdem Imperatoris de- cretum, quo * *exemit Drusum* filium suum *Consulem de- signatum dicendæ primo loco sententiæ, ne cæteris adsentiendi necessitas fieret.* Ingens istud periculum est; sed nec mi- nus commodi ex eo, si princeps nec antè, nec pòst in consultationibus suum aperiat animum : ita enim majori cum secreto consilium illud suo tempore exequi poterit, quod videbitur optimum. Henricus Lusi-

† Tac. lib. 1. Ann. * Idem lib. 3. Ann.

Lusitaniæ Rex tanta cum prudentia negotia proponebat in Consilio, ut neque è verbis, neque ex ipso vultu agnosci posset, quò animus ejus inclinaret. Unde & nata consuetudo, quòd Præsides & Vice-Reges in Consiliis suffragia non ferant, quæ antiquissima est, Ætolis quondam usitata.

At enimverò in casu, quo princeps approbationem potiùs cuperet, quàm consilium, poterit antè animum prodere, & suam manifestare opinionem: semper enim videbit, multorum postea in eandem conspirare suffragia, aut quia placere cupiunt, aut quia facilè ejus sequimur nutum, qui imperat.

§. In belli negotiis, tum præsertim, cùm princeps illo tenetur implicatus, ob rationes jam dictas valde expedit ipsum consultationibus præsentem interesse, ut hâc suâ præsentiâ firmet, atque illicò, quæ sapienter statuta fuerint, possit exequi; neve interim fortè, dum de illis ad ipsum refertur, è manibus elabatur occasio. Illud tamen principem scire velim, multos esse Consiliarios, qui coram principe fortes videri cupiunt, magisque animosi, quàm prudentes; atque adeò temeraria interdum suggerunt consilia, licèt ordinariè ipsi ea non soleant exequi, immo vel maximè præ aliis periculum fugiant. Exemplum in iis fuit, qui Vitellio auctores fuerant, ut arma susciperet,[†] *sed quod in ejusmodi rebus accidit, Consilium ab omnibus datum est, periculum pauci sumpsêre.*

§. Quæstio frequens est inter Politicos, deceatne Principem in ipsis præsidere tribunalibus ad justitiam exercendam. Et sanè gravis nimiùm videtur occupatio, quâ tempus perderetur necessarium pro negotiis politicis, & administranda Republica, quamvis Tiberius * *nec Patrum* in Senatu *cognitionibus satiatus, judiciis adsidebat in cornu tribunalis.* Rex Ferdinandus sanctus coràm in judiciis præsens

† Tac. lib. 3. Ann. * Idem lib. 1. Ann.

ens aderat, audiebat, & defendebat pauperes, & imbecilliores adversum potentiores tutabatur. Rex Alphonsus Sapiens instituit, ut Rex ipse viduarum & orphanorum caussas judicandas sibi sumeret, *porque maguer el Rey es tenudo de guardar todos los de su tierra, señaladamente lo debe fazer à estos, porque son asi, como desemparados, e mas sin consejo, que los otros.* Salomoni insignem peperit auctoritatem magnum ejus judicium, quo caussas *k* decidebat; & Israëlitæ Regem postulabant, qui sicut apud alias Nationes receptum erat, jus iis *l* diceret. Sola principis præsentia bonos efficit *m* Judices, & sola ejusdem potestas infirmiores tueri *n* potest. Præcipua caussa, cur Deus Davidem in Regem elegerit, illa fuit, quòd qui oviculas suas dentibus ac unguibus Leonis eripuisset, optimè nôsset pauperes adversum *o* potentiores defendere. Tam grata & accepta Deo est ista cura, ut propter eam solam adpromiserit principi, deleturum se reliqua ejus peccata, & usque ad candorem nivis eum *p* emundaturum. Quare diffiteri non possum, hanc præcipuam esse partem muneris regii, cui tamen satisfieri puto, si bonos Justitiæ Ministros eligat, attendátque deinde sedulò, quomodo munus suum isti impleant; cæterùm sufficiet, quòd subinde in caussis gravioribus (graviores autem voco, quæ à potentia possunt

k *Audivit itaque omnis Israël judicium, quod judicasset Rex: & timuerunt Regem, videntes sapientiam Dei esse in eo ad faciendum judicium.* 3. Reg. 3. 28. l *Constitue nobis Regem, ut judicet nos, sicut & universa habent Nationes.* 1. Reg. 8. 5. m *Rex, qui sedet in solio judicii dissipat omne malum intuitu suo.* Prov. 20. 8. n *Tibi derelictus est pauper: orphano tu eris adjutor.* Ps. 9. 14. o *Persequebar eos, & percutiebam, eruebámque de ore eorum.* 1. Reg. 17. 34 p *Quærite judicium, subvenite oppresso, judicate pupillo, defendite viduam. Et venite, & arguite me, dicit Dominus: si fuerint peccata vestra, ut coccinum, quasi nix dealbabuntur.* Isa. 1. 17.

possunt opprimi) suffragiis ferendis ipse intersit, au certè, ut Judices semper in metu sint, ne fortè ex oc culto aliquo tribunalis loco singulorum dicta & sen tentias observet. In eum finem Judices omnes Madri ti versantur in Palatio regio, & in aulis, ubi judici exercentur; fenestræ sunt, per quas sua Majestas secre tò solet attendere: perinde ut apud Magnum Turca rum Imperatorem in certo loco judiciis deputatc (quem ipsi *Divan* vocant) fieri assolet, ubi Judices de negotiis conferunt, & quoties ita videtur, ab ipso au diri possunt per fenestram quandam holoserico rubro coopertam.

§. Atque harmonia ista horologii, & concordia mutua rotularum cum indice exteriore, qui horas designat, haud obscurè elucet etiam in regimine Monarchiæ Hispanicæ tam bene instituto, ut Regna & Provincias, quas Natura latè sejunxit, Prudentia inter se uniat. Omnes peculiare Consilium Madriti habent: ibi siquidem est Consilium Regni Castellæ, Aragoniæ, Lusitaniæ, Italicum, Belgicum, & Indiarum, quibus unus aliquis præsidet. In iis in deliberationem veniunt negotia omnia seu justitiæ, seu gratiæ, quæ ad unumquodque Regnum, seu Provinciam pertinent. Atque istæ consultationes ad ipsum Regem perveniunt, qui illud tandem statuit, quod maximè expedire judicaverit, eâ ratione, ut Consilia veluti rotæ sint, sua Majestas verò index; aut illa sint nervi optici, per quos visuales species transmittuntur ad cerebrum; Rex verò instar sensus communis, qui illas discernit ac percipit, ferendo de iis judicium. Rebus igitur Monarchiæ sic constitutis, & suæ Majestati præsentibus, tanta cum prudentia & quiete curantur singulæ, ut ab annis centum & ampliùs, à quo altiùs illa cœpit assurgere vix ullus aliquis gravis error in ea acciderit, quod tamen in corpore tam vasto, cujus partes tam [illegible] sunt inter se, proclive est fieri. Magis unita fuit Romanorum Monarchia, & pœnè quotidie graves in ea motus ac tumultus oriebantur:

ntur: evidens sanè argumentum, hanc nostram fun-
mentis suis longè illi præstare, & à viris fidei ma-
s probatæ, majoris itèm judicii ac prudentiæ gu-
rnari.

Quamobrem cùm summa rerum ad Principem tan-
m derivanda sit, decet omnino, ut non amore so-
m, sed œconomiâ etiam Reipublicæ Pater sit, neque
tis esse ducat, si Consiliarios habeat, & Ministros,
i rerum satagant; sed secretam præterea earundem
titiam sibi comparet, quâ se in omnibus dirigat;
i mercatores certo aliquo, & secreto libro, in quo
mmercia & negotiationes suas adnotant. Ejusmodi
rum Augustus Imperator habebat, in quo * *opes pu-
ca continebantur, quantum civium, sociorúmque in ar-
, quot classes, Regna, Provinciæ, tributa, & necessitates,
largitiones, quæ cuncta suâ manu perscripserat.* Memo-
experientiarum quasi quoddam depositum est, sed
ducum & fragile, nisi à calamo juvetur, qui illas in
arta perennare faciat. Plurimùm addiscet, quisquis
, quæ rectè facta fuerint, quæ secùs, memoriæ ju-
ndæ caussa, in libellum retulerit. Quam diligentiam
dhibere neglexerit Serenitas Vestra, ad solium re-
um aliquando evecta, putaveritque nequaquam
bere Majestatem regiam eò usque sese demittere,
d sufficere, si solâ suâ præsentiâ, non autem tantâ
imi attentione Regnum moderetur, Ministrorum
bitrio illud permittendo, facilè equidem mihi per-
adeo de optima constitutione, & ordine Monarchiæ
jus in Consiliis suis, & tribunalibus fore, ut Sere-
tas Vestra absque graviori aliquo periculo domina-
onis suæ stadium decursura sit; verùm tamen nihil
t aliud, quàm index solùm horologii, alienis rotu-
agitatus, neque quicquam in ejus gubernatione
ucebit eximium, & gloriosum; quemadmodum fu-
rum esset, si (quod sperò) Serenitas Vestra Augu-
um imitata in certo aliquo libro, illas ipsas res ad-

* Tac. lib. 1, Ann.

notari fecerit quotannis, in quolibet Regno separatim, adjectis etiam munitioribus locis, quæ à militari præsidio custodiuntur; quos item Viros insignes habeat, tam pro pacis, quàm belli muneribus, eorum qualitates, dotes, obsequia, aliáque similia; notando insuper memoriæ caussa negotia majoris momenti, quem ea eventum sortita fuerint, quid actum in iis bene, quid erratum, & plura talia usu observata, quæ ad ritè gubernandum possunt conducere. Ab hac cura & attentione proficiscitur insignis illa gubernationis harmonia in Societate JESU, quam tantopere omnes admirantur, siquidem ad Ordinis totius Generalem tertio quoque anno particulares fiunt relationes de rebus omnibus, aut præcipuis certè, quæ acciderunt, unà cum Secretis personarum Catalogis; quia verò illæ sensim & cum tempore naturam, moréfque mutant, quolibet triennio illi innovantur, præterquam quòd annis singulis ad eundem perscribantur informationes quædam, non tam generales, sed de iis solùm rebus, quas ipsum scire magis necessarium fuerit: quo fit, ut electiones plerumque bene eveniant, personarum capacitatem officiis optando, non contrà. Quòd si principes ejusmodi notas rerum personarúmque haberent, non fallerentur toties in relationibus, consultationibúsque: meliùs regnandi artem condiscerent, ne in omnibus à Ministris dependere foret opus: majori cura ac sollicitudine hi servirent principi, quippe qui scirent, omnia ad illius pervenire notitiam, & ab eo adnotari; adeòque nunquam committerentur tam graves defectus, ut nunc fieri videmus, dum tempori non curantur, quæ ad bellum aut pacem sunt necessaria: Virtus denique metu ejusmodi catalogorum incrementum caperet, & vitia decrescerent. Nec ullam confusionem parient summariæ illæ relationes, præsertim si aliæ fiant manu ipsiusmet principis, aliæ per Ministros, qui principalia obeunt munera, aut Viros alios intelli-

gen-

gentes, quibus tutò credi poteſt, quòd ſincerè & accu-
atè illas facturi ſint. Quare ſi, ut Cicero dixit, † *Sena-
ori neceſſarium eſt noſſe Rempublicam, quid habeat militum,
uid valeat ærario, quos ſocios illa habeat, quos amicos, quos
ipendiarios, quâ quisque ſit lege, conditione, fœdere, &c.*
Senatori, inquam, qui non niſi exigua gubernationis
pars eſt, quantò magis iſta neceſſaria erunt Principi,
cujus eſt ad univerſale bonum attendere? & ſi Philip-
pus Macedoniæ Rex bis quotidiè prælegi ſibi voluit
articulos fœderis cum Romanis initi, cur dedignabi-
urPrinceps in uno aliquo libro inſpicere totum Impe-
ii ſui corpus redactum in compendium, contemplan-
lo nimirum in illo, velut in tabula quadam geogra-
phica, omnes ac ſingulas partes, quibus illud con-
tat?

† Cicero.

SYMBOLUM LVIII.

E præcipuis regnandi inſtrumentis honor, qui niſi ab honeſto eſſet & laudabili, inventum po-
iticum crederem. Firmamentum Imperiorum eſt.
Nemo quiſquam abſque eo ſe ſuáque diu conſervare
poterit. Si is deeſſet principi, deficeret virtutum cu-
ſtodia, famæ ſtimulus & vinculum, quo amorem ve-
nerationémque ſibi conciliat. * *Velle pecuniis excelle-
re tyrannicum eſt; honoribus verò, magis regium.* Nec mi-
nùs ſubditis honor utilis eſt, quàm ipſi principi:
nam ſine eo nullæ ſufficerent leges ad coercendum
populum, cùm plerique comparati ſic ſimus, ut non
minùs infamiæ metus, ac pœnæ nos in officio con-
tineat. Mox rueret ordo Reipublicæ, niſi in exiſtima-
tione eſſent obedientia, fidelitas, integritas, & fides
publica. Cupiditas gloriæ legum auctoritatem nutrit
ac fovet, & ut illa potiatur, labori ſe dat, & virtuti-
bus. Nec periculum levius illi imminet Reipublicæ:
in qua ſubeſſe omnes cupiunt, quàm ei, in qua
nemo non imperare deſiderat. Regnum nimis
Y 2 abje-

* Ariſt. lib. 5. Polit. c. 10.

abjectum & humile vi cedit, & obligationis suæ, qu
Domino legitimo obstrictum est, facilè obliviscitur. I
lud verò, quod altioris est animi, quódque honorem

in pretio habet, labores & pericula, immo suammet ipsius ruinam vilipendit, ut in obedientia & fide permaneat. Quæ bella, quas calamitates, quæ incendia expertus non est Burgundiæ Comitatus, ut suam erga Regem Catholicum obedientiam ac fidem tueretur? nec tyrannis & barbara hostium crudelitas, nec infecta elementa, tametsi omnia adversus illam viderentur conspirasse, ejus constantiam frangere potuêre. Fortunæ, Patria, & vita fidelibus illis subditis eripi potuerunt, generosa fidelitas, & sincerus in Dominum legitimum amor adimi nunquam potuit.

§. Ad-

§. Adversus mala intestina illud solet esse remedium, ut honor omnis & existimatio quàm longissimè arceatur à populo; quâ politicâ Chinenses utuntur, quibus nullum nisi ab intimis visceribus periculum. Verùm in aliis Regnis, quæ invasionibus sunt exposita, existimatio & gloria subditorum omnino sunt necessaria, ut hostibus sese objicere audeant: ubi enim honor non est, nec animi fortitudo esse potest. Non magnus est princeps, qui animis magnis non imperat, & generosis, nec absque iis timeri se unquam faciet, aut dominii sui fines dilatabit. Æstimatio gloriæ, quæ in subditis est, eosdem stimulat, ut & Principis honorem procurent: ex hujus enim amplitudine etiam illorum gloria dependet. Unica inanis honoris umbra in laboribus constantes, & fortes eos in periculis efficit. Qui thesauri sufficerent ad compensandum fortunas, quas prodigunt subditi, sanguinem, quem profundunt pro tuenda voluntate & arbitrio suorum Principum, nisi introducta fuisset moneta illa honoris publica, quâ quisque in sua opinione sibi ipse satisfacit? Optimum fortunarum actionúmque heroicarum pretium est, quod principes reperire potuerunt, adeòque honoris æstimationem integram, quoad fieri potest, si non ob Majestatem suam propriam, aut certè propter emolumentum ingens, quod illa secum affert, conservare debent inter subditos, dissimulando penitùs, aut leviter saltèm castigando delicta illa, quæ tuendi honoris caussa committuntur, & contrà præmiis & testimoniis publicis actiones fortes, & generosas confovendo. Illud tamen advertant, admodum in subditis perniciosam esse inanem illam existimationem & gloriam, quæ solâ hominum opinione, non solida virtute nititur: ex illa enim contentiones de prærogativa inter Ministros nasci solent cum jactura boni publici, & obsequii principis, duella, injuriæ & homicidia; ex his verò motus intestini, & seditiones. Nec cum illa stare potest obedientia, sed interdum

Principis sanguine sese coinquinat: nam si semel subditus opinione suâ propriâ, aut communi rumore persuasus Tyrannum eum judicet, & morte dignum, facilè eam machinabitur, ut sese pro patria offerat, & nomen suum posteritati *a* consecret. Oportet ergo ut princeps istam gloriæ superstitionem corrigat in subditis, ad veram & solidam eos incitando.

Nec indignum se Majestas reputet, si subditos honoret, & exteros: honor enim iste principum honori non magis derogat, quàm flammæ facis officiat, si se communicet aliis, eásque incendat. Ob quam caussam Ennius pietatem illius, qui erranti viam commonstrat, flammæ comparavit.

† *Homo, qui erranti comiter monstrat viam,*
Quasi lumen de suo lumine accendat, facit,
Nihilominus ipsi lucet, cùm illi accenderit.

E qua comparatione illud Ciceronis manavit consilium, * *ut quicquid sine detrimento accommodari possit, id tribuatur, vel ignoto.* Ex utraque hac sententia præsens Emblema desumptum est, fax incensa candelabro imposita, symbolum Divinitatis, & supremi Magistratûs insigne, à qua lucem flammámque hauriunt aliæ, ad significandum, quàm sine detrimento flammæ honoris sui eundem Principes inter bene meritos dispertiant. Mutuatitium honorem habet, non proprium, quisquis eo destitui metuit, si honorem aliis habeat. Fontes scaturientes aquas affatim suppeditant, nec unquã deest, quod largiãtur. Inexhausta est honoris dos in principibus, quantumvis liberales ii sint: omnes enim eos venerantur ut depositarios solùm, qui honores, quos accipiunt in alios dispertiri debent; nõ secùs ac terra vaporibus suis aërẽ refrigerat, qui eos deinde convertit in rorem, qui terram vicissim foveat. Atq; hoc mutuum hono-

a *Itaque Monarchas, non ut sibi vendicent Monarchiam, invadunt; sed ut famam & gloriam adipiscantur.* Arist. lib. 5. Polit. c. 10. † Ennius. * Cicero.

honoris subsidium principem inter & subditos etiam agnovit Rex Alphonsus Sapiens, cùm dixit † *que honrando al Rey honran, à si mismos, e à la tierra, donde son e fazen le alt ad conoscida, porque deben aver bien, e honra del.* Ubi honor ille reciprocus est, ibi pax efflorescit ac bellum, & firmatur dominatio. Nec ulla in re magis suam Majestatem ostendit Princeps, quàm honorando. Quantò naturæ corpora præstantiora sunt, tantò profusiùs virtutes ac dona sua impertiunt aliis. Fortunas largiri, humanæ liberalitatis dos est; honores dare, Dei proprium, eorúmque qui ad Deum accedunt propiùs. In his generosis principiis ac regulis maximè instructam velim Serenitatem Vestram, atque ut singulari studio Nobilitatem veneretur, præcipuam Monarchiæ columnam.

** Os Cavalleiros tende em muita estima,*
Pois com seu sangue intrepido, & fervente
Estenden não somente à ley de cima,
Mas inda vosso imperio preeminente.

Audiat Serenitas Vestra ea de re gloriosum Antecessorem Regem Alphonsum Sapientem, qui Successores suos optimis monitis instruens, sic loquitur: † *Otrosi deben amar e honrar à los ricos Omes, porque son nobleza, e honra de sus Cortes; e de sus Reinos, e mar, e honrar, deben los Caballeros porque son guarda, e amparamiento de la tierra Ca son se deben recelar de recibir muerte por guardarla, e acrescentarla.*

§. Obsequia sine præmio languescunt, cum ipso vigent & Regnum efficiunt gloriosum; nam sub ingrato Rege nil magnum geritur, nec ulla heroica exempla transmittuntur ad posteros. * Vix ullum aliud egregium facinus effecêre tres illi fortissimi milites, qui per medios hostium cuneos aquam de cisterna attulerant, eò quòd David eos remuneratus non fuit. Princeps, qui familiæ alicujus honorat merita, vin-

†l. 17. tt. 13. c. 2. * Cam. Lus. can. 10. †l. 17. tt. 13. p. 2. * 2. Regum 13.

vinculo perpetuo eam sibi obstringit, & jus quoddam ad illius obsequia adipiscitur. Nec minùs ad agendum fortiter Viros nobiles impellunt ea, quæ à Majoribus eorum gesta fuêre; uti & honores, quos acceperunt à Regibus, quàm ii, quos adhuc sperant. Atque isthæc consideratio movit Serenitatis Vestræ Antecessores, ut præstantiora quædam illustriorum familiarum Hispaniæ obsequia æternis honoribus voluerint prosequi. † Sic Rex Joannes secundus remuneratus est ea, quæ Comites Ribadei præstiterant, quibus ideo perpetuâ lege dabatur ad mensam Regis accumbere, vestisque quâ Reges die Epiphaniæ Domini sacro uterentur. *Eundem honorem Rex Catholicus Marchionibus Gaditanis habuit, jussitque eos donari veste, quâ vestirentur Reges sexto Idus Septembris, Virginis Matris natali Die. Marchionibus item de Moya, quibus dari præcipit craterem, è quo S. Luciæ festo Reges biberent. Comitibus denique Rocensibus ex familia de Vera, quibus permissum, ut quotquot ex illo sanguine descenderent, quotannis homines triginta à tributis possent immunes reddere: cúmque ipse Rex Ferdinandus Galliarum † Regem Savonæ conveniret, magnum Ducem Gonsalvum cœnæ adhibuit; ad cujus etiam domum divertit, cùm Neapolim aliquando ingrederetur. Quid igitur mirum, si unum aliquod Regnum atque adeò universa Hispania armorum suorum felicitatem, & gloriam illi debebat, de quo dici meritò poterat, quod dixit Tacitus de alio quodam forti ac strenuo Duce: **Illo in corpore decus omne Cheruscorum, illius consiliu gesta, quæ prosperè ceciderint, testabatur* Maroboduus. Fortitudo, & prudentia unius solius Ministri fundamentum esse solet, & exaltatio alicujus Monarchiæ. Ea quæ in America assurrexit, Hermanno Cortesio, & Pizarris debetur. Fortitudo & indu-

†Mar. hist. Hisp. lib. 21. c. 16. * Idem lib. 25. c. 4. † Ibid. lib. 29. c. 9. * Tac. lib. 3. Ann.

industria singularis Marchionis Aytonæ, mortua serenissima Infante Isabella, Status Belgicos quietos tenuit. Instrumenta præcipua conservati apud Austriacos Imperii, uti & securitatis, quâ Italia diu fruita est, fuêre præsentes aliqui Ministri, quorum maximæ præmia stimuli instar erunt; & scintillæ ad excitandam gloriosam æmulationem in aliis. Paucorum remuneratione multa alia mercari licet obsequia. Generosa usura est, quâ ditescunt principes, augent Status suos, & securos reddunt. Floret Imperium Otomannicum, quòd fortitudinem decoret præmiis, & altiùs evehat, in quocunque illa emicuerit. Fabrica Monarchiæ Hispanicæ ad tantum pervenit fastigium, quia Rex Ferdinandus Catholicus, ac post eum Carolus quintus, & Rex Philippus secundus aptare formaréque noverant lapides ad illius amplitudinem magis idoneos. Queruntur de hoc nostro sæculo Principes, sterile illud esse istiusmodi Virorum, nec advertunt tamen, id ideo fieri, quia ipsi aut eos non quærunt, aut si reperiant, honoribus atque officiis illustriores non reddunt; sed eos solùm ad gradus altiores evehunt, qui circum ipsos versantur, aut vivunt, qua in re plus casus potest, quàm electio. Semper natura insignes aliquos Heroës procreat, non iis tamen semper utuntur principes. Quot præstantia ingenia, quot generosiores animi nascuntur moriuntúrque obscuri & incogniti, qui si adhibiti fuissent ad munera, toti orbi fuissent admirationi. Ossatus in Sacellanatu Ecclesiæ S. Ludovici, quæ Romæ est, vitam clausisset ingloriùs, neque tam eximia Regno Franciæ præstitisset obsequia, nisi Rex Henricus quartus magnæ illius indolis probè conscius, eum Cardinalitia dignum purpura proposuisset summo Pontifici. Si præstanti ingenio Virum princeps inter vulgus sinat delitescere, vivet morietúrque obscurus tanquam è plebe aliquis, nec quicquam magnum efficiet. Christus

a una cum tribus discipulis in montem Thabor conscenderat, relictis cum turba aliis, & ecce vel à solo illo speciali Domini favore exclusi, experti fuére fidem suam sic intepuisse, ut energumenum quendam curare nullo modo c possent. Non crescunt neque florent ingenia, nisi favor ea excolat, aut irriget. Ille igitur Princeps, qui honorum sparserit semina, magnos insignésque Ministros colliget: at tempori eos seminare oportet, atque ad occasionem paratos habere, & in promptu: in illa enim difficulter reperiri possunt. Qua de re minùs solent esse solliciti Principes, dum in pace & tranquillitate ætatem degunt, existimando nimirum, operam illorum nequaquam sibi fore necessariam.

§. Nec solos Nobiles & Ministros insigniores honorare debent Principes, sed alios etiam subditos: id quod in legibus suis prudenter monuit Rex Alphonsus Sapiens, cùm dixit: † *E aun deben honrar à los Maestros de los grandes saberes. Ca por ellos se fazen muchos de Omes buenos e por cuyo consejo se mantienen, e se enderezan muchas vegadas los Reynos, e los grandes Señores. Ca asi, como dixeron los Sabios antiguos, la Sabiduria de los derechos es otra manera de Cavalleria, con que se quebrantan los atrevimientos, e se enderezan los tuertos. E aun deben amar, e honrar à los Ciudadanos, porque ellos son como resoros, e raiz de los Reinos. E eso mismo deben fazer à los Mercadederes, que traen de otras partes à sus Señorios las cosas, que son y menester. E amar, e amparar deben otrosi à los Menestrales, i à los Labradores, porque de sus menesteres, & de sus labranzas se ayudan, e se goviernan los Reyes, e todos los otros de sus Señorios, e ninguno puede sin ellos bivir. E otrosi todos estos sobredichos, e cada uno en su estado debe amar, e honrar*

b *Nam Domino in monte demorante, & ipsis cum turbis residentibus quidam tepor eorum fidem retardaverat.* Hilar. c. 1. sup. Matth. c *Obtuli eum discipulis & non potuerunt curare eum.* Matth. 17. 15. † l. 3. tt. 30. p. 2.

honrar al Rey, e al Reyno, e guardar, e acrescentar sus derechos, e servirle cada uno en la manera, que debe, como à su Senor natural, que es cabeza, e vida, e mantenimiente dellos. E quando el Rey esto ficiere con su pueblo, avra abondo en su Reyno, e serà rico por ello, e ayudar se à de los bienes, que y fueren, quando los uviere menester, e sera tenido por de buen seso, e amarlo an todos comunalmente, e serà temido tambien de los estranos, como de los suyos.

§ In largiendis honoribus magnâ attentione uti oportet principem, considerandum videlicet tempus, ponderandæ personarum dotes, ut nec supra merita illi sint, nec infra: honores enim discernunt dignitatum gradus non secùs, ac vis interior adamantium pretium & valorem variat. Si omnes fuerint æquales, peribit in omnibus existimatio. Tyrannidis genus quoddam est, non remunerari bene meritos, & quod vel maximè plebem adversus Principem concitat. Valdè perturbatur Respublica, ubi honores malè dispertiti fuerint. Impares meritò notam accipienti pariunt, offensam promerentibus. Remuneratur unus, offenduntur plurimi. Æqualibus impertire omnes, est præmiari neminem Cum æqualitate non crescit virtus, nec quicquam eximium audet fortitudo quæ non singulare aliquod sperat præmium. Statua uni erecta multos efficit gloriosos, qui pro ea obtinenda decertarunt. Honor uni alicui Ministro bene merito exhibitus, eidem calcar est, respiratio aliis, obedientia populo.

§. Tametsi verò nulla res magis firmet, atque illustret Principem, ac honorum largitio, cavendum tamen diligenter, ne eos in quempiam conferat, qui dignitati ipsius sunt proprii, eúmque discernunt ab aliis: illi enim flammæ minimè similes sunt, quæ cùm in aliam transit materiam, in sua tamen integra permanet, quin omnes ii, quos in alios contulerit, in ipso lucere desinent, & manebit Majestas obscura, nec quisquam eosdem posthac sperabit nisi ab eo,

quem in ejusmodi honoribus constitutum viderit. Etiam in Livia matre sua admittere noluit Tiberius peculiaria honorum signa, quæ Senatus ei parabat: [c] *Anxius enim invidiâ, & muliebre fastigium in diminutionem sui accipiens, ne lictorem quidem ei decerni passus est.* Quin & cæremoniæ, quas casus introduxit, aut adulatio, & jam principis sunt propriæ, cum aliis communes esse non debent: etsi enim inanes & vanæ sint, venerationi tamen Majestatis limites definiunt. Ægerrimè tulit Tiberius easdem pro Nerone & Druso preces publicas & supplicationes fieri, quæ pro ipso factæ fuerant, tametsi filii ipsius essent, & in Imperio [d] Successores. *Vanescit Principum honor, si promiscuis adulationibus vulgatur.* Aliquando tamen, cùm Ministri absente principe personam ejusdem sustinent, communicari iis poterunt istiusmodi honores, & cæremoniæ, quæ Principi deberentur, si præsens esset; uti cum Pro-Regibus, & supremis Tribunalibus fieri assolet, perinde atque in stellis, quæ sole absente lucent, præsente non item: tunc enim illa honorum signa Dignitatem regiam respiciunt, repræsentatam Ministris, qui effigies quædam sunt Majestatis, & supremæ potestatis reflexio.

[c] Tac. lib. 1. Ann. d *Tum verò æquari adolescentes Senecta sua, impatienter indoluit.* Tac l. 4. Ann.

SYMBOLUM LIX.

NAtura provida rerum omnium administratrix Provincias distinxit inter se, & sepsit, nunc montibus tanquam altissimis mœnibus, nunc interfusis amnibus & fluviis, nunc interjectis tumidis Oceani fluctibus, ut ambitioni humanæ obstacula poneret. Ad eundem etiam finem diversa constituit climata, naturas, linguas & mores; ut in tanta Nationum diversitate unaquæque magis sese uniret ad sui conservationem, nec potentiæ & tyrannidi

Exterorum tam facilè cederet. Verùm propugnacula illa naturalium limitum sufficere minimè potuerunt, ne insatiabilis dominandi cupiditas ea perrum-

peret: tanta enim támque potens est humani cordis ambitio, ut quinque terræ zonas nimis etiam angustas existimet. Alexander Magnus illacrymasse fertur, quòd plures sibi mundos subjicere non posset. Fortunæ, & vitæ hujus bona, imo vita ipsa, non obstante naturali eam prorogandi inclinatione, contemnuntur præ exiguo regnandi spatio. Humeja Regnum Cordubæ parabat occupare, cúmque illum amici monerent de periculo, * *Hodie*, inquit, *Regem dicite, cras perimite.* Nulla in homine passio cœca magis est &

* Mar. hist. Hisp. l. 8. c. 10.

periculosa, ac ista. Multos illâ vitâ pariter & statibu quos dilatare nolebant, exuit. Princeps quidam Tartarus poculo utebatur, cui insculptum caput Mascoviæ Principis, qui dum illi sceptrum eripere voluit, suum non tantùm, sed & vitam perdidit; in ipso verò calicis labro hæc inscriptio legebatur:

Hic aliena appetendo, amisit propria.

Idem ferè Regi Sanctio accidit, eò quòd fratres suo regnis exspoliare conatus fuisset, quæ Rex Ferdinandus parens inter eos diviserat. Periculum subit ambitio, si brachium extra Regnum suum porrigat; haud secùs ac testudo, ubi caput extra concham exerit discrimini sese *a* objicit. Et tametsi *sua retinere, privatæ domus; de alienis certare, regiam laudem esse*, Rex Tiridathes diceret; illud tamen tunc solum locum habet, quando ratio & prudentia id suadent, neque aliud potentiæ Tribunal, quàm armorum superest. Enimverò qui injustè alteri statum suum eripit occasionem præbet & jus, ut suomet quoque privetur ab aliis. † *Suam Princeps Fortunam in consilio habeat, cùm de aliena deliberat.* Ea de caussa Rudolphum primum Imperatorem dicere solitum accepimus, *Satiùs esse, bene regere, quàm dilatare Imperium.* Quod consilium si secutus fuisset Rex Alphonsus Sapiens, nunquam se Imperii cupiditate abripi passus fuisset, cum tam præsenti Regni sui periculo, ut in eo verissima fuerit illa Regis Alphonsi Neapolitani sententia, hos tales lusoribus comparantis, qui vanâ lucrandi spe decepti, perdunt ea etiam, quæ possident. Statum suum tueri, obligationis est; alienum acquirere, meri arbitrii. Ambitio fallax ad nova & ancipitia multos *b* impellit. Quò quis potitur pluribus, eò plura

a *Testudinem ubi collecta in suum tegmen est, tutam ad omnes ictus esse, ubi exerit partes aliquas, quodcunque nudavit, obnoxium atque infirmum habere* Liv. Tac. l. 15. Ann. † Curius. * Mar. hist. Hisp. l. 13. c. 10. b *Quibus nova, & ancipitia præcolere, avida, & plerumque fallax ambitio est.* Tac. l. 4. Ann.

plura desiderat. *Vetus ac jam pridem insita mortalibus potentiæ cupido cum Imperii magnitudine adolescit*, & incrementum sumit. Opportunitas occasionum, mediorúmque facilitas oculos rapiunt, & animos principum, ut ne videant quidem, non omnia quæ obtineri possunt, esse appetenda. Mentis generositas ad rationis, & prudentiæ normam regulari debet. Non ille se melius tuetur, qui plura possidet; sed is, qui plura jure possidet. Potentia nimia æmulationem & invidiam concitat, augétque pericula; adversus potentiorem enim omnes in fœdera coëunt, & arma sumunt; uti fecêre Hispaniæ Reges contra Alphonsum tertium, cujus prosperitas & amplitudo iis suspecta erat. Quæ caussa est, cur magis expediat potentiam bene habere constitutam, quàm eandem exercere; neque enim in acquirendo minus periculi est, quàm postquam acquisitum aliquid fuerit. Si hostes exteri defuerint, ipsa rerum affluentia enervat corpora; ut experta quondam fuit Romana Respublica, † *quæ ab exiguis profecta initiis, eò creverat, ut jam magnitudine laboraret sua*; quòd cùm Augustus antè prævidisset, *addiderat consilium coercendi intra terminos Imperii* quod Adrianus Imperator postea effectum dedit. † *Imponat* Princeps *felicitati suæ frænos, faciliùs reget*. Evehere & dilatare Monarchias haud admodum difficile est injustitiæ & tyrannidi, si violentiâ armatæ fuerint. Difficultas in conservatione est posita, * *facilius* quippe est *quædam vincere, quàm tenere*: in armis enim plerumque casus locum habet; in gubernatione verò consilium dominatur. † *Fortunam magnam citiùs invenies, quàm retineas*. Ultrò illa aderit, non advocata à merito aut diligentiâ, at sine prudentia singulari conservari non potest.

Nec minor est virtus, quàm quærere, parta tueri.

Cujus rei Rex Alphonsus Sapiens hanc caussam adfert: * *Porque la guardia aviene por seso, e la ganancia por aven-*

† Liv. l. 1. * Tac. lib. 1. Ann. † Curtius. * Idem. † Publ.
* l. 3. tt. 3. p. 2.

aventura. Fortunam tuam pressis manibus tene, lubrica e
† Erinaceum reperire (unde hoc desumpsi Symbolum
perquam facile est; ad detinendum verò consilio c
pus, ut nimirum manum sic applices, ut demitta
paulatim aculeatas suas setas, quas dum sursum eri
git, legioni militum sarissis undique cinctæ similis vi
detur.

——— * *Fert omnia secum,*
Se pharetrâ, sese jaculo, sese utitur arcu.

Vix è Provinciis Belgicis Hispanorum arma elata fue
rant Joannis Austriaci tempore, cùm illa Rebellium
sese in apertum prodiderunt. Regi Franciæ facilè fui
Lotharingiæ Ducatum contra jus fásque occupare; a
eundem nunc tueri, res multorum est sumptuum, &
periculis plena, ita ut manum armatam subducere
nunquam audeat. Et caussæ, quæ ad acquirendum
concurrunt, non semper ad conservandum, præstò
sunt. Quòd si tamen semel in dominatu præscriptum
fuerit, ipsum tempus illum sustentat. Quod fit, ut
unus aliquis facilè interdum gubernet Imperium,
quod non nisi magna cum difficultate multi principes
erexerunt.

§. Quare cùm præcipuum principis officium sit,
suos status conservare, adjiciam hîc ea media, quibus
id fieri possit sine successione, aut Electione, aut ar-
mis acquisiti illi fuerint. Tres solùm caussas genera-
les præmitto, quæ ad acquirendum, & conservan-
dum solent concurrere; & sunt istæ: Deus, si eum Re-
ligione & justitiâ servemus propitium: Occasio, cùm
caussarum concursus ad altiorem fortunam viam
aperit: Prudentia, quando aut accersere occasiones,
aut sponte natis rectè uti quis novit. Alia instrumen-
ta sunt cum scientia conservandi communia: ejus-
modi sunt animus generosus, & applicatio princi-
pis; consilium, prudentia, existimatio, cultus, & in
ipsum amor; dignitas Coronæ; armorum vis; unitas
religionis; administratio justitiæ; legum auctoritas;
distri-

† Curtius. * Claud.

distributio præmiorum; severitas castigationis; Magistratûs integritas; electio bona Ministrorum; privilegiorum, & consuetudinum conservatio; educatio juventutis; modestia Nobilitatis; frequentia populi; monetæ puritas; mercimoniorum, & bonarum artium incrementum; concordia, ubertas, & ærariorum opulentia.

§. His artibus conservantur Status, & tametsi in omnibus sedulâ attentione sit opus; ii tamen, qui successione hæreditariâ à parentibus derivantur in filios, tantam non desiderant. Cùm enim dominatio, & obedientia jam quasi in naturam transierint, non ampliùs meminerunt Subditi, Coronam ab institutione esse, non verò proprietariam. Nemo cultum & venerationem ei denegare audet, quem mox ab ipso suo ortu Dominum agnovit. Omnes à successore vindictam metunt & pœnam, si quid in eum, qui cum Imperio præest, commiserint. Defectus ipsius facilè ferunt, & tolerant subditi. Ipse negotiorum fluxus (qui longo jam usu & experientia jam alveum reperit) securum eum reddit, licèt ad gubernandum minùs idoneus sit, modò naturam habeat docilem, quæ in omnibus rectè agere studeat, & bonos sciat legere Ministros, aut certè hos tales ei casus obtulerit.

§ In iis verò Statibus, qui jure hæreditario per lineam transversam, aut per matrimonium eidem obveniunt, majori etiam cura ac solertia opus est, sub prima gubernationis initia præsertim; quo in genere non leve periculum experiri solent Successores, qui nimio cum zelo, aut cupidine gloriæ minùs prudente Antecessorum suorum actionibus, & institutis sese opponunt, statum præteritum innovando absq; prudentia debita & moderatione, etiam tum, cùm de emendando eo agitur. Nam Platonis sententia, qui mutationes omnes ait esse periculosas, nisi de malis sit, locum habere non videtur in illa gubernatione, in qua magna quidem sunt pericula, mutatio-

nes

nes tamen sensim fiunt ad imitationem Naturæ, qu non confestim ab uno extremo transit ad aliud, se inter asperitatem hyberni frigoris, & æstivos calores temperamentum Veris, & Autumni interjicit. *Anceps, & operosa nimis est mutatio, quæ subitò, & cum quadam violentia suscipitur, facilior autem, quæ sensim, & paullatim declinando fit.* Navigationis tempore periculosum est mutare vela ob ventum contrarium, eò quòd repentè ab uno navis latere in aliud convertenda sint. Eapropter valde expedit, ut princeps sub Imperii initium, quantum fieri potest, sequatur normam gubernationis præteritæ, dando operam, ut paullatim ad meliorem reducatur formam tali cum suavitate & moderatione, ut populus aliò se delatum antè videat, quàm animadvertat, quibus gradibus effectum id fuerit. Tiberius ad Imperium evectus, * *populum per tot annos molliter habitum, nondum audebat ad duriora vertere,* & ludos publicos, ab Augusto introductos, abrogare. Paucos menses Imperium Galba tenuit, quia mox sub prima ejus initia castigare cœpit delicta, & donationibus modum ponere, nec permittere voluit licentias illas, & insolentias, quibus Neronis tempore sic Romanus assueverat populus, * *ut haud minùs vitia Principum amarent, quàm olim virtutes venerarentur.* Idem Pertinaci Imperatori accidit, cùm laxatam sub Commodo disciplinam militarem ad pristinos mores reducere cuperet. In eundem errorem lapsus etiam fuit Rex Franciæ Ludovicus undecimus, qui mox à susceptis regni gubernaculis in præcipuos Proceres severiorem justitiam exercuit. Quare cùm rigor nimiùs Principatûs inveterati virium sit; novi contrà virtus debet esse benignitas.

* *Nil putet assuetos sceptris, mitissima sors est*
Regnorum sub Rege novo.

Tempore opus est ad rectè disponendam gubernationem,

tionem,

† Arist. l. 6. Polit. Tac. lib. 1. Ann. † Idem lib. 1. hist.
* Lucan.

ionem, *neque enim minùs negotii est Rempublicam emen-
dare, quàm ab initio constituere.* Eam ob rem excusavit
e David, quòd ob proditoriè illatam Abnero necem,
ic Joabo pœnas non sumeret, dictitans Regem se esse
adhuc delicatum, & recens unctum; veritus scilicet
ne dominatum suum rigore nimio exosum redderet.
Non semetipsum perdidisset Roboamus, si istud ha-
buisset præ oculis, cum malo usus consilio, populo
rigoris paterni moderationem petenti hunc in mo-
dum respondit: *Pater meus aggravavit jugum vestrum;
ego autem addam jugo vestro: Pater meus cecidit vos flagel-
lis, ego autem cædam vos scorpionibus.*

§. Nihil in gubernationis primordiis tanti refert, ac
gloriosis quibusdam facinoribus auctoritatem sibi
conciliare: nam semel parta, non facilè iterum deper-
ditur; Ideò Domitius Corbulo missus in Armeniam
tantopere laborabat, † *ut famæ inserviret, quæ in novis cœ-
ptis validissima est.* * Idem etiam Agricola fecit, cùm Ar-
meniam regeret, † *non ignarus instandum famæ, & prout
prima cessissent, fore universa.*

§. Periculosa semper est comparatio gubernatio-
nem præteritam inter & præsentem instituta à popu-
lo, si non eandem in hac, atque in illa prosperitatem
reperiat, aut in Successore non videat eam humani-
tatem, eas bonas dotes & ornamenta animi, quibus
Antecessor floruerat. Curet itaque, quoad fieri po-
test, ne tempus à tempore nimiùm discrepet; sed ut
una eademque videatur manus, quæ habenas mode-
ratur. Quod si princeps actiones suas sic instituere
aut non possit, aut nesciat; ut æquè ac priores placeant
subditis, minimùm eas fugiat occasiones, in qui-
bus fieri possit comparatio. Quæ caussa erat, cur Ti-
berius homo severus & melancholicus, † spectaculis
publicis abstineret, *tristitiâ* scilicet *ingenii, & metu*
com-

† Arist. lib. 4. polit c. 1. c *Ego autem adhuc delicatus, &
unctus Rex* 2. Reg. 3. 39. * 3. Reg. 12. 14. † Tac. lib. 13.
Ann. * idem in vita Agric. † Idem lib. 1. Ann.

comparationis, quia Augustus comiter interfuisset. Quan simul atque princeps ad gubernacula sedere cœperit, inquirat oportet, quæ tempore gubernationis præteritæ in odio & reprehensione fuerint, ne in eundem fortè lapidem offendat. Atque ex hac ipsa regula Nero ad Imperium evectus hortatu eorum, quorum consilio utebatur, † *formam futuri Principatûs præscripsit, ea maximè declinans, quorum recens flagrabat invidia.*

§. Porrò illud etiam conetur princeps, ut actiones suas moribus Patriæ, & institutis Majorum accommodet: nam & virtutes novas Successoris, quæ in Antecessore, aut provincia aliàs visæ non fuerunt, in vitiis numerat populus, & detestatur. Parthi Vononem suavioribus Romæ (ubi obsidis loco fuerat) imbutum moribus Regem poscebant; * *sed prompti aditus, obvia comitas, ignotæ Parthis virtutes, nova vitia; & quia ipsorum majoribus aliena, perinde odium pravis, & honestis.* Indignè nimirum ferebat populus, quòd nec venandi studio caperetur, nec equorum cura, ut Antecessores solebant; contrà ac Nero, qui † *prima ab infantia instituta, & cultum Armeniorum æmulatus, venatu, epulis, & quæ alia barbari celebrant, proceres plebémque juxta devinxerat.* Et si novitates istæ in ipsamet principis persona id efficiunt, quantò magis, si circa mores, & consuetudines ipsius populi aliqua fiat immutatio? Si tamen correctione aliqua opus fuerit, moderatione tali utendum erit, ut princeps nec severus nimiùm, nec remissus videatur. Quamvis, quando magna fuit Antecessoris negligentia, populúsque remedium expetit, Successoris gnavitas ac diligentia gratissima accidat; uti primis annis susceptæ à gloriosissimo Patre Serenitatis Vestræ, Rege nostro, gubernationis experientia compertum fuit.

§. Regnum sic ordiri, ut offensas proprias quis con-

† Tac. lib. 13. Ann. * Idem lib. 2. Ann. † Ibid.

condonet, & castiget alienas, hæc demum generosa justitia est, quæ magnam principibus auctoritatem, & omnium voluntatum studia conciliat; siquidem † *novum Imperium inchoantibus utilis clementiæ fama*; ut Vespasianus ac Titus, ambo Imperatores, Carolus item septimus Franciæ Rex, experti sunt. Quæ perpendens Witiza Rex sustulit exilii pœnam, quâ Pater ejus quosdam mulctaverat, jussitque lites eorum ac caussas in ignem conjici, ut nimirum hâc ratione capitis sui Coronam magis securam redderet.

§ Tametsi verò artes istæ apprimè utiles sint, præcipua tamen in eo est posita, ut amorem & obedientiam subditorum sibi princeps conciliet. Qua in re insignes excelluerunt duo Aragoniæ Reges: *unus fuit Alphonsus primus, quando pro uxore sua Urraca regnaturus in Castellam profectus, comem & benignum sese omnibus exhibuit. Ipse caussas pro tribunali cognoscens jus dicebat, administrabat justitiam, viduas & pupillos à potentiorum vi injuriâque protegebat, succurrebat egenis, Optimates pro suis quemque meritis colebat, virtutem excitabat præmiis, Rempublicam bonis omnibus ornare, atque ubertate & populi frequentia augere studebat; ob quæ amari ab omnibus meruit. Aliter fuit Rex Alphonsus quintus, qui Regni Neapolitani subditos mirè sibi devinxit attentione & prudentiâ in negotiis: præmio & castigatione; & liberalitate, humanitate & promptitudine aüdientiam largiendi. Tam boni publici privatique amans, tam ad genium moresque Regni istius formatus, ut non princeps extraneus videretur, sed naturalis. Reges isti, utpote præsentes, faciliùs longè subditorum animos & voluntates occupare potuêre; in absentibus verò principibus, qui aliis in provinciis aulas suas habent, id difficilius est: nam fidelitas longâ illâ distantiâ si non refrigescit omnino, at intepescit saltèm, nec in ardore

† Tac. l. 4. hist. * Mar. hist. Hisp. l. 10. c. 8.

ardore suo conservari aliter poterit, quam guberna tione optimè institutâ, procurando nimirum, ut no nisi optimi eligantur Ministri, & severè animadve tendo in eorum delicta, ea cumprimis, quæ contr Justitiam, Honores & Fortunas aliorum ipsi commise rint. Illud enim solum solatium restat absentibus sub ditis, † *laudatorum Principum usum ex æquo esse, quamvi procul agentibus : sævos proximis ingruere*. Verùm quia e jusmodi Regna ferè semper novitates amant, & mu tationes, atque à principe præsenti gubernari malunt quàm ab aliis: oportet ut confidentia, quam de illi habuerit princeps, armata sit, & adversus casus omne munita, iis adhibitis mediis, quæ necessaria esse dice mus pro tuendis Regnis armorum vi acquisitis.

§. Imperia electiva, quæ gratia largita est, eadem quoque gratia conservat, licet hæc raro diuturna sit. Etsi enim omnia nova Imperia cum applausu suscipiantur, in hoc tamen facilis lapsus est, & subitus. In illa ipsa acclamatione, quâ Saul unctus fuit in Regem, diffidere ei cœpit populus, eúmque *d* spernere, tametsi à Deo ipsomet illius esset electio. Verùm non desunt artes, quibus electus conceptam de se opinionem tueri potest, dando nimirum operam, ut insignes illas virtutes ac dotes, quæ corona dignum eum effecêre, porrò conservet; solent námque homines cum Fortuna secunda mores etiam suos immutare. Tiberium * *egregium vita famâque* Historiæ memorant, *quoad privatus vel in imperiis sub Augusto fuit*. Similiter Galba *major privato visus, dum privatus fuit*, † Comis humanúsque sit erga omnes. Gratus, & liberalis in eos, quorum suffragiis electus est; benignus in eos etiam, quos contradictores habuit; amans boni publici, & studiosus conservandorum privi-

† Tac. lib. 4. hist. d *Num Salvare nos poterit iste? & despexerunt eum, & non attulerunt ei munera*. 1. Reg. 10. 27. * Tac. lib. 4. hist. † Idem lib. 1. hist.

ivilegiorum Regni, & consuetudinum. Provinciæ
oceres in consilium advocet, occupando eos in of-
ciis, & muneribus publicis, nec facile exteros admit-
t, neque largam nimis potestatem cognatis & amicis
ncedat. Familiam suam servet modestam; Majesta-
m severitate, justitiam clementia temperet. Regnum
moderetur, quasi hæreditate partum, quod ad po-
eros transmittere debeat, non tanquam electivum,
mnes omnino ex eo fructus, dum imperat, ad extre-
um usque colligendo, unde Poëta quidam quæri-
ur.

† *Non parcit populis Regnum breve.* *
er enim difficile est, *temperare felicitati, quâ te non putes
iu usurum.*

§. Oportet præterea principem esse pacificum, non
lienorum invasorem: nam Regna electiva eum habere
etuunt Dominum, cui animus est ad subjugandos a-
os; amant verò eum, qui de sua conservatione magis
st sollicitus, (ut in Polonia fieri videmus) quippe
uibus minimè latet, Regna omnia in primis initiis
uis fuisse electiva, postea cupiditate dilatandi suos fi-
es sensim perdidisse libertatem, quam eripere aliis
olebant, novas sibi provincias subjiciendo. Neque
nim fieri potest, ut inter tot electionis casus & peri-
ula diu firma consistat multorum Statuum amplitu-
o, & ea ipsa arma, quibus debellantur, eos reducunt
d Monarchiam hæreditariam. Quam caussam Galba
edit, cur Imperium suo tempore in Rempublicam
ommutatum *e* fuerit.

§. Regna electiva libertatem amant, adeòque absq;
ac gubernari non debent, sempérque danda opera,
t princeps à parte stet electionis, in ea siquidem libra-
am quasi tenent suam libertatem, & si animadversum
in principe fuerit, quòd coronam ad successionem re-
ducere cogitet, ea privabitur.

§. In

† Statius. * Tac. lib. 2. hist. e *Si immensum Imperii
orpus stare, ac librari sine rectore posit, dignus eram, à quo
Respublica inciperet.* Tac. lib. 1. hist.

§. In iis verò Statibus, qui armorum vi comp rantur, plus difficultatis in acquirendo experitur vi lentia, quàm in conservando: sunt enim velut eq nondum domiti, quibuscum præcipuus labor est, u sessorem admittant, posteà oneri & ferro lubente cedunt. Timor & adulatio viam sternunt dominatio ni; nempe † *prima dominandi spes in arduo, ubi ingress fueris, adsunt studia & Ministri.* Verùm tamen, cum il la voluntatum studia plerumque ficta sint, facil sese ostendunt contraria, ubi possunt, ideòqu bonis artibus ea fovenda & nutrienda in principi præsertim, quando exactionibus primis de guberna tione futura judicium fit; uti Vitellio accidit ob Do labellæ mortem, inviso omnibus & f odioso. Et tamets Piso dixerit, * *neminem unquam Imperium flagitio quæsi tum, bonis artibus exercuisse*, scimus tamen, sic Regem Sanctium dubium Regni bello parti jus paullatim stabilivisse. Principes, qui ea, quæ vi occupaverant, eadem vi tueri conati sunt, mox periêre. Pessima ista ratio Statûs omnes ferè Tyrannos pessundedit, & si quis aliquandiu substitit, & ideo factum, quia Tyrannidem in benevolentiam, crudelitatem in clementiam commutavit. Vitium diuturnum esse non potest, nisi virtus ei substituatur. Ambitio, quæ in acquirendo primùm injusta fuerat, in zelum boni publici transeat necesse est, ut perduret. Subditi diligunt principem boni publici privatique caussa, quod ab eo sibi pollicentur, & si reipsâ illud obtineant, facilè timorem in reverentiam, & odium in amorem vertunt. In quo illud observandum, mutationem vitiorum, quæ jam nota sunt aliis, non tam repentinam esse debere, neque affectatam, ut à dolo oriatur, non à natura, quæ sensim & cum tempore operatur. Sic Otho sentiebat, † *simul reputans, non posse Principatum scelere*

† Tac. l. 4. Ann. f *Magna cum invidia novi Principatûs, cujus hoc primum specimen noscebatur*. Tac. l. 2. hist. * Idem l. 1. hist. † Ibid.

clere quæsitum, subitâ modestiâ & priscâ gravitate reti-re. Istiusmodi transmutationes vehementiùs metu- populus, quàm ipsa vitia; illis enim majorem sub-sse suspicatur malitiam. Virtus per artem simulatâ alitiâ deterior est: nam hæc illius se velat pallio, & nbæ junctæ inter se monstrum quoddam malitiæ ocreant.

§. Egregiè fortis & prudens fuit Cæsar g Augustus augenda tam sua quàm Imperii gloria, quin & hu-is conservandi exemplar aliis omnibus Principibus sse potest. Annis decem & novem dignum se Impe-o probavit, bella civilia sustinens; à quo tempore rtunam suam fabricari cœpit. Imperia non meren-o obtinentur; sed merita jam antè præcessisse opor-t. Una victoria Imperatorem eum *h* fecit, eò quòd ccasione & prudentiâ usus fuisset. Occasione qui-em, nam † *Lepidi & Antonii arma in* eum *cessêre. Cun-a discordiis civilibus fessa* erant. * *Nulla jam publica ar-a, nullo adversante, cùm ferocissimi per acies, aut proscri-ione cecidissent.* † *Neque provinciæ illum rerum statum ab-uebant, suspecto Senatûs, populique Imperio ob certamina tentium, & avaritiam Magistratuum,* adeòque Rei-ublicæ mutationem exoptabant. * *Nec aliud discor-antis patriæ remedium, quàm ut ab uno regeretur.* Quæ mnia, accedente præsertim Augusti prudentiâ, in ussa fuerunt, ut unus ipse tanto faciliùs rerum poti-etur, & iisdem postea artibus Imperii amplitudinem orrò sustinuit. Plebem sibi devinxit, tuendo eam au-toritate *i* Tribunitiâ. Atque, ut odium evitaret, ne-ue Regis nomen, neque Dictatoris ascivit, sed Principis. *Magistratuum vocabula* sustulit, *Militem*

g *Nonodecimo Cæsar Octavianus civilia bella sustinuit.* Tac. lib. 13. Ann. h *Mansisse Cæsare Augusto victore mperium.* Idem lib. 1. hist. † Idem lib. 1. Ann. * Idem bid. † Idem ibid * Idem ibid. i *Ad tuendam plebem Tri-unitio jure contentam.* Tac. ibid. k *Non regno tamen, ne-ue Dictatura, sed principis nomine constitutam Rempubl.* Tac. ibid.

donis, populum annonâ, cunctos dulcedine otii & pacis hu-
manitate, benevolentiâ & clementiâ *pellexit.* † *Mul*
suis etiam æmulis, *Antonio & Lepido concessit.* * *Quan-*
tò quis servitio promptior, opibus & honoribus extollebantu
‡ *Pauca admodum vi tractabat,* & ne tum quidem e
passione aliqua, sed * *quò cæteris quies esset. Promptâ*
profluente, quæ deceret Principem, eloquentiâ ‡ omniu
animos capiebat. * *Ius apud cives, modestiam apud soci*
servabat. Tantâ erat integritate, ut ne impunitat
quidem sineret *impudicitiam filiæ & neptis, quas urbe d*
pulit. Curabat, ut ne familiæ Nobiles extinguere
tur; ob quam caussam insignes planè Marco *l* Hortal
gratias & beneficia præstitit. *Primus cognitionem d*
famosis libellis, specie legis ejus tractavit, commotus Cass
Severi libidine, quâ viros fœminásque illustres procacibu
scriptis diffamaverit, ‡ eosdem libellos *m* in suam per
sonam & gubernationem conscriptos tulit ipse, con
tempsitque. Multis egit de Politia, & ornatu magni
fico urbis *n* Romæ, *Mari Oceano, aut amnibus longin*
quis tanquam terminis *sepsit Imperium,* adnotatis in li
bro (ùt diximus) reditibus & expensis. Ærarium mi
litare instituit, & vires eâ ratione partitus est, ut
Regiones, Provinciæ, classes, cuncta inter se connexa es
sent. Atque his *novis ex rebus aucti* Romani, *tuta & præ*
sentia, quàm vetera & periculosa malebant; quo factum
ut tyrannis jam in amore esse inciperet. Non ego
tamen has artes ideo refero, ut tyrannidem doce-
am; sed ut is, qui tyrannum hactenus egit, in bo-
num evadat Principem, artibus iis sociando timorem
è vi

† Tac. ibid. * Idem ibid. ‡ Idem ibid. * Idem l. 13.
‡ Id. lib. 1. *Idem lib. 3. l *Inlectus à divo Augusto libera-*
litate decies sextertiùm ducere uxorem, ne clarissima familia
extingueretur. Tac. lib. 2. ‡ Idem lib. 1. m *Sed ipse di-*
vus Iulius, ipse divus Augustus tulêre ista, & reliquêre,
haud facilè dixerim, moderatione magis, an sapientiâ. Tac.
lib. 4. Ann. n *Vrbem ipsam magnifico ornatu.* Tac. l. 1.
Ann. * Idem ibid.

: viribus ortum & potentia: nam quod armis acquisi-
um fuit, armis quoque conservari debet. Quam ob
aussam ejusmodi Status tueri oportet propugnaculis
& munimentis, tali erectis artificio, ne frænum videa-
ur Regni libertati injectum; sed securitas potiùs ad-
ersus incursiones exteras, & ut præsidia militaria cu-
todiæ loco sint, non diffidentiæ: hæc enim ad despe-
ationem extremam adigit subditos. Tam acerbè tu-
erunt Hispani, quòd Constans, consalutatus Impera-
or, illorum diffisus fidelitati, custodiam montium
yrenæorum exteris commisisset, ut acciverint in Hi-
paniam (cum maximo etiam illius detrimento) Van-
alos, Alanos, Suevos, aliásque Nationes. Confiden-
a fideles reddit subditos: eam ob rem Scipiones Cel-
beris permiserunt, ut Romanis immixti sub iisdem
gnis militarent, & iisdem habitaculis uterentur. Au-
ustus quoque corporis sui custodes habuit Hispanos,
legione Calaguritana selectos.

§. Conetur Princeps sensim traducere Provincias
quisitas ad mores, genium, & stylum Nationis do-
inantis Coloniarum beneficio; uti factum in Hi-
ania cum iis, quæ Augusti temporibus fundatæ sunt
l quod Nationes facilè induci possunt: semper e-
m imitantur victores, iisque adulantur, eorum mo-
bus atque ingenio se accommodando, & privi-
gia eorum ac consuetudines pluris æstimando,
iàm proprias. Quæ caussa fuit, cur Romani amicos
os, & fœdere sibi junctos civium titulo dona-
nt, ut nimirum tantò eos fideliores experirentur.
espasianus Imperator, ut Hispanos sibi obstrin-
ret, Italiæ privilegia cum iis communia esse volu-
Provinciæ acquisitæ, si tanquam extraneæ habe-
tur, hostilem semper retinent animum. Movit ea
s Imperatorem Claudium ut jus civitatis Romanæ
iam Galliæ Comatæ largiretur, sic inquiens: † *Quid*
ud exitio Lacedæmoniis & Atheniensibus fuit, quanquã

† Tac. lib. 11. Ann.

armis pollerent, nisi quòd victos pro alienigenis arceban[t]. At conditor noster Romulus tantum sapientiâ valuit, ut pl[u]rosque populos eodem die hostes, dein cives habuerit. H[is] aliisque mediis paullatim in naturam abeunt domi[]nia extranea, postquam ea præscripsit temporis di[u]turnitas, & sublata est libertatis pristinæ memori[a]. Hæc politica neglecta fuit in Hispaniæ instauration[e] cúmque ea pluris esse crederet, puram & integra[m] suam servare Nobilitatem, quàm Africanum illi mi[]scere sanguinem, privilegia sua & honores victis Na[]tionis illius communicare noluit; unde factum, u[t] uniti unà simul cũ odio servarent mores suos, idiom[a] suum, & perfidiam, ut necessum esset deinde eos o[]mnino ejicere, & privare sese tot subditis tam profi[]cuis ad agros colendos, non sine admiratione ratio[]nis status aliorum principum, quòd splendorem No[]bilitatis utilitati, & Religionem prudentiæ humana[e] viderent anteferri.

§. Ubi una Reip. forma in aliam diversam mutan[]da erit, tali uti oportebit artificio, ut plebs non o[]mnia omnino nova reperiat, nec formam guberna[]tionis præteritæ desideret; uti factum exactis Roma[] Regibus, quando tam sacra, quàm profana tanta cum dexteritate fuerunt ordinata ut Reges, † qui de utrisq[ue] curabant, expulsos esse notari haud posset; cúmque postea Imperium in Rempublicam verteretur, *eadem Magistratuum vocabula* permansere, idem Senatus or[]do imaginem antiquæ libertatis præbens, id quod vim principatûs haud parum o firmavit. Idem in Du[]catu Florentino fecere Toscani Duces. Excellens ea in ratione Statûs fuit Augustus Imperator: quippe qui * *non omnia statim, uti decretum erat, executus est, veritus, ne parum succederet, si simul homines transferre & invertere vellet; sed quædam ex tempore disposuit, quædam rejecit in tempus.* Verùm majori dignus admira[]tione

† Tac. l. 1. Ann. o *Sed Tiberius vim principatûs sibi fir[]mans, imaginem antiquitatis Senatui præbebat.* Tac. l. 1. Ann. * Dion.

ione Samuel fuit, qui gubernationem & politiam po-
uli Dei sic immutavit, ut nemini *p* displiceret. Tali
um prudentia sensim sine sensu umbræ istæ liberta-
s dissipandæ sunt, ut passi passu ea subducatur ocu-
s, quo radices agit dominatio. Quo modo † *Agricola
dversus Britanniam profuturum putabat, si Romana ubique
rma, & velut è conspectu libertas tolleretur.* Atque hæc
ocumenta sine injustitia locum habent in Statibus
i armorum acquisitis: victoria enim, quæ in vitas
otestatem dedit, eandem concedit etiam ad forman-
am pro arbitrio gubernationem. In iis tamen, quæ
uccessione obveniunt, haudquaquam licitum est, eo-
um evertere jura ac privilegia, aut moribus & insti-
utis eorundem vim inferre. Solùm mutuæ concordiæ
auſſa, consensu communi statui poterit, ut commu-
ia sint præmia & monetarum commercia, sublatis iis
ontroversiis, quæ odium & æmulationem creare so-
ent; uti in Regno Navarræ factum, ut cùm unum
dénque sit dominium, vivendi item modus subdito-
um uniformis sit, ac mutua inter eos communicatio
ẋ amor.

§. Nulla vis suavior juxtà, ac efficacior, quàm bene-
icium, ad tuendas conservandásque provincias ac-
quisitas. Etiam res inanimas colebant homines, & di-
initatem iis tribuebant, si quid beneficii ab iis acc-
erent. Facilè mortales capi se sinunt commodis, nec
nagnopere attendunt ad largientem ista, & sceptra
noderantem, num alienigena sit. Qui beneficiis ob-
igari se sinunt, & suo desunt officio, nihil postea ad-
ersus principem moliri possunt, asseclarum defectu,
ùm nemo quisquam ab homine ingrato fortunam
ibi bonam polliceatur. Ea de caussa Scipio expugna-
á Carthagine bona sua Dominis jussit restitui; & Ser-
orius magnam ab Hispanis iniit gratiam, tributa mo-
lerando, instituendóque Hispanorum Senatum, Ro-

X 3 mano

p *Renovavit Imperium, & unxit Principes in gente sua,
& non accusavit illum homo.* Ecclesi. 46. 16. & 22. † Tac.
n vita Agric.

mano similem. Ut suam stabiliret coronam † Rex Ervvigius, vectigalia regia, quorum gravitate provinciales fessi erant, imminuit, & quæ eo nomine fisco regio debebantur, condonavit. A Romanis item in debellatis Provinciis * *quædam ex regiis tributis diminuta, quò mitius Romanum Imperium speraretur.* Acerbiùs dominantis avaritiam ferunt subditi, quàm ipsam servitutem; pro eo ac Romani in Frisiorum rebellione experti sunt, qui *pacem exuêre*, Romanorum † *magis avaritia, quàm obsequii impatientes.* Caveat itaque Princeps, ne provincias acquisitas tributis nimiùm oneret, potissimùm verò, ne usitata alibi in eas quoque introducat: hæc enim introductio perquam odiosa est. Rebellionem cœptavêre Cappadoces, quòd Romanum * *in modum deferre census, pati tributa* ab Archelao adigerentur.

§. Nihil utilius modestiâ ad tuenda Regna bello & armis parta. Graviùs tulit Senatus Romanus, quòd Julius Cæsar, Senatoribus ingredientibus in Senatum, non assurgeret, quàm libertatis suæ jacturam. Quod cùm adverteret Tiberius, † *verbis paucis* cum iis utebatur, *& sensu permodesto*, Populus ad minus præcipua mapis, quàm ad ipsam rerum substantiam advertit animũ, & ob inanem auctoritatis captationem deperditur non rarò applausus communis, & in odium incurritur. Apud Romanos augendi conservandiq; Imperii potior cura fuit, * *inania transmittebantur.* Ob quam caussam Tiberius, utpote Politicus egregiè prudens, † *validum sese spernendis honoribus præstitit*, nec permisit unquã, ut ab Hispania ulteriore templa sibi erigerentur, quin & * *nomen Patris Patriæ à populo sæpiùs ingestum repudiavit.* † *Cuncta mortalium incerta, quantóque plus adeptus foret, tantò se magis in lubrico dictans.* Eandem ratio-

† Mar. hist. Hisp. lib. 6. c. 17. * Tac. lib. 2. Ann. † Idem lib. 4. Ann. * Idem lib. 6. Ann. † Idem lib. 1. Ann. * Idem l. 15. Ann. † Idem l. 4. Ann. * Idem lib. 1. Ann. † Idem ibid.

tationem ſtatûs præ oculis habentes Florentini Duces valde humanos erga ſubditos ſuos ſeſe exhibent, nec permittunt, ut,qui in plateis fiunt obvii, gradum aut rhedam ſiſtant honoris cauſſa, uti Romæ fieri conſuevit. Poſteaquam Caſtella obedientiam Regibus præſtare ad tempus recuſaſſet, non impertiit iis, penes quos ſumma rerum erat, grandia nomina, ſed Judicum duntaxat, ut tantò faciliùs à plebe admitterentur. Eâdem quoque prudentiâ & moderatione animi Rex Ferdinandus Catholicus, mortua Regina Iſabella, Regis titulum uſurpare noluit, ſolo Gubernatoris Caſtellani contentus. Status quidam in Italia, qui ad Majeſtatem regiam aſpirant, videbunt, opinor, ſucceſſu temporis (utinam iſta me fallat opinio!) ab antiqua recedere modeſtia nihil eſſe aliud, quàm univerſa in diſcrimen adducere, & perturbare velle tranquillitatem publicam; neque enim Italia ſemetipſam ferre poterit, ſi tot capita coronis redimita intra fines ſuos viderit. Minoribus cum incommodis Statûs alicujus limites dilatari ſolent, quàm interior amplitudinis forma immutari; ut aut cum majoribus de dignitate contendat, aut æquales deſpiciat: eâ enim re utrique vanè irritantur. A communitatum inæqualitate communis orta eſt dominatio. In illis vivere, nec ullum agnoſci Principatum, iſtud eſt, quod eas conſervat liberas. Si Spiritus regii ſeminentur, pullulabunt Monarchiæ deſideria, quæ libertati exitium adferunt.

§. Pax denique (ùt alibi dicimus) illa eſt, quæ Regna acquiſita potiſſimùm tuetur, dummodo pax iſta ſtudioſa ſit, atque armata: ſic enim tempus indulgebit, ut poſſeſſio dominium præſcribat paullatim, & titulum juſtum tribuat, abſque belli tumultu, quod jura confundit, occaſionem dat miſcendi omnia ingeniis inconſtantibus & inquietis, & arbitrium eripit ei, qui imperat. Quare non in ſolis regnis iſtis de novo acquiſitis procurari debet, ſed in provinciis etiam finitimis: ex igne enim vicino facilè ſcintillæ

aliquæ emicant, migrántque arma ex uno loco in ali-
um proximum, & proclivè admodum est irritari eum
qui ea sibi tam propinqua contuetur. Quæ caussa fuit
cur Rex Philippus tertius contra Carolum Emmanue-
lem Sabaudiæ Ducem arma sumeret, cùm is Mantua-
no Duci Montferratum eripere conaretur, dante inte-
rim sua Majestate operam, ut justitia, non gladiu
prætensiones illas decideret, neque quies Italiæ pu
blica ob cupiditatem unius pateretur. Idem pericu
lum etiamnum hodie perdurat, nisi componantur dis
sensiones, quæ armis onerarunt Coronas quasdam &
principes: eductis enim semel gladiis, aut Vindicta de
injuriis acceptis ultionem sumere cogitat, aut recupe-
rare justitia, quod iniquè usurpatum fuit, aut Ambitio
dilatare dominia, aut Mars ipse armatus, ferri aciem
experiri desiderat.

§. Finio nunc præsentem hanc disceptationem qua-
tuor versibus Tassi, in quibus magno cum judicio ve-
ra comprehendit fundamenta, quibus novum aliquod
Regnum stabiliri debet & conservari.

† *E fondar Bæmondo al nuovo Regno,*
Suo d' Antiochia alti principii mira,
E leggi imporre, & introdur costume,
Et arti, e culto di verace Nume.

† Tass. cant. 1.

SYMBOLUM LX.

SAgitta ab arcu emissa aut sursum fertur, aut deor-
sum, nec unquam suspensa hæret in aëre; similis
tempori præsenti tam velociter prætervolanti, ut du-
bitare possis, priúsne esse desinat, quàm advenerit:
aut sicut anguli in circulo, ubi acutus in obtusum
transit, ut in recto ne tangat quidem. Primū punctum,
in quo sagitta consistit, declinationis ejus punctum
est. Quod ascendit altiùs, à lapsu suo propiùs abest.
Res omnes, cùm ad supremum venerint, mox iterum
deorsum labi necesse est, nec firmare se possunt. Ob-
servavit id in corporibus humanis Hippocrates: ea

quippe

quippe † *nec in melius verti, nec diu sistere valent; reli-uum ergo est, ut in deterius dilabantur.* Nihil in natu-ra stabile ac permanens, Caussæ secundæ cælorum

moveri nunquam desinunt; adeòque nec cessant effe-ctus, quos rebus hisce inferioribus imprimunt, cur tã-quam fonti Rerumpublicarum mutationes attribuit a Socrates. Nec in hoc differunt Monarchiæ à rebus iis, quæ vivunt, & vigent. Nascuntur, vivunt, moriun-tur æquè, ac istæ, nec unquam firmæ consistunt; adeòq; * *conversiones* earundem *naturales sunt.* Non crescen-do, decrescunt. In inclinatione majoris fortunæ

X 5 nihil

† Hippocrat. a *Qui caussam esse tradit, quòd nihil perpe-tuo maneat, sed omnia motu quodam orbiculari mutentur.* Arist. l. 5. pol. * Cic. l. 2. de natura Deor.

nihil moræ intercedit Ubi labi semel cœperit, nullis viribus sisti poterit. † *Regum Majestatem, difficilius est, à summo fastigio ad medium detrahi, quàm à mediis ad ima præcipitari* Verùm tamen non omnes Monarchiæ pari passu sursum scandunt, & ruunt: * *fati* namque *maligna perpetuáque in omnibus rebus lex est, ut ad summum perducta, rursus ad infimum velocius quidem, quàm ascenderunt, relabantur.* Annis nonnisi duodecim suam evexit Monarchiam Alexander, & paucis iterum corruit, in quatuor divisa principatus, & postea etiam in plures.

§. Multæ caussæ sunt incrementi pariter, & decrementi, quæ in Monarchiis & Rebuspublicis fieri contingit. Qui ea casui tribuit, aut motui, & occultæ astrorum vi, aut numeris Platonicis, aut annis climactericis, rerum harumce inferiorum curam providentiæ divinæ abnegat. Non dedignatur horum orbium gubernationem, qui fabricam eorundem dedignatus non fuit. Quin immo condere illam & curam ejusdem abjicere postea, esset suammet improbare actionem. Si ad exornandum pavonis collum, aut ad depingendas unius papilionis alas Deus penicillos suos nemini committit alteri; quomodo existimabimus, quòd casui relinquat Imperia & Monarchias, è quibus felicitas, aut infelicitas, mors, aut vita hominis dependet, cujus gratia omnia condidit? Impium esset isthuc credere, aut certè grandis superbia, rerum successus nostris adscribere consiliis. Per ipsum *b* Reges regnant. Ipse manu suâ sceptra distribuit, & tametsi in eorundem conservatione aut amissione cursum suum relinquat propensionibus naturalibus, quæ aut natæ sunt nobiscum, aut impressæ à sideribus, & consistat cum illis arbitrium liberum, absque ulla libertatis læsione; cum illo ipso tamen Deus agit & operatur, disponendo nobiscum incrementa, aut eversiones Monarchiarum, adeò ut nulla unquam

† Livius. * Seneca. b *Per me Reges regnant, & legum conditores justa decernunt*, Prov. 8.15.

quam interierit, absque interventu imprudentiæ alicujus humanæ, aut cœcarum animi perturbationum. Saluſtium ea de re audire juvat: * *Ego ita comperi*, inquit, *omnia regna, civitates, nationésque uſque eò proſperum imperium habuiſſe, dum apud eos vera conſilia valuerunt; ubicunque gratia, timor, voluptas ea corrupêre, poſt paullò imminuta opes, denique ademptum imperium, poſtremò ſervitus impoſita eſt.* Neſcio ſanè, num dicere auſim, Imperia futura fuiſſe perpetua, ſi voluntas in Principibus ſemper potentiæ ſeſe accommodaſſet, potentia rationi, ratio eventibus.

Quare cùm in inclinationibus Imperiorum locum aliquem prudentia habeat, & humanum conſilium, cauſſas earundem facilè licebit deſcribere. Univerſales, quæ complectuntur regna omnia, ſeu ſucceſſione, ſeu electione, ſeu armis parta, plurimæ ſunt; ad quatuor tamen fontes reduci omnes poterunt, è quibus oriantur reliquæ, haud ſecùs atque in mundi horizonte è quatuor ventis cardinalibus multi alii naſcuntur collaterales. Cauſſæ iſtæ ſunt Religio, Honor, Vita, & Fortunæ. Pro rebus hiſce conſervandis ſocietas inter homines civilis inſtituta fuit, & ſubjecit ſe populus gubernationi aut unius, aut paucorum aut plurium; quoties verò videt, unum aliquod illorum quatuor iniquè pati, ſeditionem concitat, & regiminis formam immutat. De illis igitur, quantum pro præſenti opere ſatis eſt, breviter aliquid attingemus.

Religio, tametſi Reipublicæ vinculum ſit (ùt alibi diximus) præcipua tamen eſt, quæ eam diſſolvit, & varias in eandem inducit gubernationis formas, quia concordia & pax inter eos eſſe nequit, qui diverſimodè de Deo loquuntur & ſentiunt. Etenim ſi diverſitas in moribus & lineamentis corporum animos ſibi invicem contrarios efficit, quid faciet affectus & fidelitas naturalis rerum omnium Conditori debita, & furioſus ille mentis ardor intelligendi ea, quæ tanti momenti ſunt, Statûs alicujus ruina eſt, conſcientiæ

* Saluſt.

libertas. Clavus in oculis (quemadmodum Spiritus sanctus loquitur), & lancea in pectore sibi sunt invicem, qui in Religione c diffident. Obligationes subditorum erga Principes, fortissima quæque amicitiæ & sanguinis vincula rumpuntur & dissolvuntur, ut cultus sacer conservetur. Regem Witericum manibus suis obtruncarunt subditi, quòd Arrianam sectam conatus fuisset introducere: Witizam item, quòd ritus & cæremonias Religionis immutasset: † Galæcia adversus Regem suum Froilam arma sumpsit, quòd conjugia Clericorum per abusum introducta sustulisset: simulatque Religionum diversitas provincias Belgicas invasit, unà incolæ à legitimi sui Regis ac Domini obedientia desciverunt.

§. Pari ratione honor, uti tuetur ac conservat Respublicas, eásque ad fidelitatem obligat, ita quoque easdem perturbat, ut in offensa, in contemptu, in injuria ab infamia immunis sit, cùm præsertim subditi honorem vitæ fortunisque communiter anteferre d soleant. Comes Julianus Afros evocavit in Hispaniam, propterea quòd Rex Rodericus Cavæ filiæ suæ honorem violasset. Castellæ Nobiles arma sumpserunt adversus Regem Alphonsum III. quia privilegia eorum evertere, & ad tributa exsolvenda eos adigere voluit. Ramirus tertius Rex Legionis non alia de caussa subditos suos rebelles & infideles expertus est, quàm quod asperè nimis & serviliter eos haberet. * *Multæ conspirationes & invasiones in Monarchas propter pudendas contumelias in corpus illatas factæ sunt.* † *Propter contemptum etiam seditiones fiunt*; idque sive Princeps despiciat subditos, sive hi principem, quando dotibus & ornamentis principe dignis instructus non

est,

c *Erunt vobis quasi clavi in oculis, & lancea in lateribus, & adversabuntur vobis in terra habitationis vestræ.* Num. 33 55. † Mar. hist. Hisp. lib. 7. c. 6. d *Honor quoque quantum valeat, & quomodo sit caussa seditionis, manifestum est.* Arist. lib. 5. Polit. c. 3. * Arist. l. 5. Polit. c. 10. † Idem l. 5. Polit. c. 3.

ſt, judicantes nimirum, non niſi viles animos obe-dire ei, qui nec ipſe imperare didicit, nec auctorita-em ſibi parere, & gubernationis curam in poſtremis habet. Ita fecêre ſubditi Regis Joannis primi Arago-nii, eò quòd omnem Regni & negotiorum curam abs ſe abjiceret; ſubditi item Joannis ſecundi Caſtel-læ Regis, ob ejus flagitia, inconditos mores, & exigu-am auctoritatem; uti & ſubditi Alphonſi quinti Luſi-taniæ Regis, quòd ſe ab aliis gubernari pateretur. Nec minùs injuriam & defectum interpretantur ſubditi ſi ab exteris mandata accipiant, aut inter eoſdem diſtri-buantur dignitates & munera: nam (ut Rex † Henri-cus ajebat) *iſtuc nihil aliud eſt, quàm palàm oſtendere, de-eſſe in regnis noſtris viros dignos & habiles*; id quod tem-poribus Caroli V. Imperatoris Caſtellæ motibus an-ſam dedit. Idem accidit, quando honorum partitio minùs rectè inſtituitur: * *nam multitudo quidem graviter fert inæqualitatem patrimoniorum, præſtantes autem viri ho-norum inæqualitatem*, & pro contemptu habent, quod alii minùs de Republica benemeriti iis *e* præferan-tur.

Maxima Reipublicæ infirmitas eſt incontinentia & laſcivia eorum, qui præſunt. Hinc ſeditiones na-ſcuntur, Regnorum immutationes, & ruinæ Princi-pum, quia multorum honorem tangunt, & ſeveriſſi-mis pœnis à Deo caſtigantur. Unica turpitudo per multa ſæcula Hiſpaniam cineribus obruit. Propter il-lam plagæ ingentes *f* Ægyptum exercuerunt; ob ean-dem magnis cum ærumnis tum Davidem ipſum, tum ejus *g* poſteros diu multúmque conflictari opor-

 tuit.

† L. 14. tt. 3. lib. 2. Recop. * Ariſt. lib. 2. Polit. c. *e* *Nam homines, tum, quòd ipſi inhonorati fiant, movent ſedi-tiones, tum quòd alios videant in honore.* Ariſt. lib. 5. Po-lit. c. 3. f *Flagellavit autem Dominus Pharaonem plagis ma-ximis, & domum ejus, propter Sarai uxorem Abram.* Gen. 12. 17. g *Non recedet gladius de domo tua uſque in ſempi-ternum, eò quòd deſpexeris me, & tuleris uxorem Uriæ.* 2. Reg. 12. 10.

fuit, ita ut plerique omnes in perpetua vixerint perse cutione, & gladio interierint.

Non minus periculi in Republica ex eo est, si mult ab officiis excludantur :* *cùm enim multitudo inopum e in civitate, eadémque ab honoribus exclusa, necesse est ean civitatem esse plenam hostium Reipublicæ*; nec ullus homo tam ignavus est, qui honori non incumbat, aut isto se privari non graviter *h* sentiat. Idem periculum subeunt Respublicæ, in quibus certus solùm numerus è Nobilitate gaudet Magistratu, exclusis aliis.

§. Tertia caussa immutationum & seditionum in Regnis est amor conservandæ vitæ, quando nimirum subditi Principem suum tam ignavum & vecordem esse credunt, ut vitam suorum defendere ac tueri non possit; ut alias eum odio habent ob severitatem, ut Regem Alphonsum decimum; aut ob crudelitatem, ut Regem Petrum; aut existimant injustum esse, & ingenio tyrannico, in cujus manibus vita omnium periclitetur, uti Regem Ordonium, † ob trucidatos, & malè habitos Castellæ Comites, unde totius regiminis immutatio ortum habuit.

§. Ultima caussa bona & fortunæ sunt, si nimirum Princeps subditorum facultates leviter consumat; quæ caussa fuit, cur Garcias Galæciæ * Rex regno pariter ac vitâ exutus sit. Aut si reditus regios inutiliter prodigat, quam rationem Ramo prætendit, cùm fratrem suum germanum Sanctium Navarræ Regem interimeret. Aut si ipse in omnem aviditatem pronus sit, quemadmodum Rex Alphonsus Sapiens. Aut si ob malam gubernationem Respublica laboret annonæ inopiâ, si rerum pretium accendatur, si cessent mercaturæ, & negotiationes, id quod eundem Regem Alphonsum invisum reddidit. Aut si moneta proba

* Arist. l. 3. Polit. c. 7. h *Honori incumbit tam ignavus, quàm bonus.* Arist. l. 2. Pol. c. 5. † Mar. hist. Hisp. l. 9. c. 8. * Idem hist. Hisp. l. 8. c. 8.

ba non ſit, uti temporibus Regis Petri Aragonii ſecundi, multorúmque aliorum Regum accidit; aut munera proficua, & opes malè diſtribuantur: invidia enim & neceſſitas contra locupletiores arma ſumunt, & ſeditiones [i] excitant. Quæ oriri etiam ſolent ex mala adminiſtratione juſtitiæ, ex hibernatione militum, aliiſque oneribus, quibus ſubditorum reditus, & bona graviter onerant.

§. Præter cauſſas iſtas univerſales & communes, aliæ quoque ſunt unicuique è tribus ſuprà allatis gubernandi formis peculiares ac propriæ, quas facilè colligere licebit ex iis, quæ pro iiſdem conſervandis attulimus in medium: nam[†] *illud dubitari non poteſt, quin cognitis iis, quæ Reipublicæ interitum important, ea quoque quæ ſalutem afferunt, intelligantur, cùm contraria contrariorum ſint efficientia.* Non poſſum tamen, quin ea de re adjiciam aliquid, etſi fortè periculum ſit, ne quædam aliàs à me dicta hîc repetam.

§. Status hæreditarii tunc perire ſolent, cùm in iis omnino acquieſcit Succeſſoris cura, præſertim ſi potentes ii ſint: illa ipſa enim amplitudo ſecurum eum efficit & minùs ſollicitum, tanquam qui omne ſpernat periculum, & anceps in ſuis conſiliis hæreat, ac res magnas exequi pertimeſcat, ne quietem illam poſſeſſionem, quâ fruitur, fortè interturbet. Damna prævertere negligit, ſed tum primùm parat remedia, cùm illa jam evenêre, quo tempore ſumptuoſiora ea ſunt, & minùs [k] efficacia; audere aliquid, periculum æſtimat, & pacem procurando per incerta quædam & indecora media, bellum iiſdem accerſit, ut quibus conſervare ſe cogitabat, ſeipſum nunc peſſundet. In iſto diſcrimine verſantur Monarchæ, quæ dum

i *Inſuper ſeditiones oriuntur non ſolùm ob patrimoniorum, verùm etiam ob honorum inæqualitates.* Ariſt. l. 2. Polit. c. 5. † Ariſt. l. 5. polit. c. 8. k *Tardiora ſunt remedia, quàm mala.* Tac. in vita Agric.

dum quietem sectantur, in turbas & motus incidunt Sistere volunt, & labuntur. Dum laborare desinunt languere incipiunt. Omnia ista bellè adumbravit ill Ezechielis visio quatuor animalium alatorum, symbol principum & Monarchiarum, †quæ *cùm ambularent, qua sonus erat multitudinis, ut sonus castrorum; cúmque starent demittebantur pennæ eorum.* Verùm ad se conservandum necesse non est, ut novas semper ditiones suis adjici ant: hoc enim infinitum foret, & tandem in injustiti am & tyrannidem vergeret. Satis se tueri poterit Sta tus aliquis in circuli sui circumferentia, ita tamen, u intra illius septa suam agendi vim retineat, & robu exerceat, eásque ipsas artes, quibus ad tantam magni tudinem pervenire contigit. Aquæ intra suum motum se conservant, is si desit, vitium capiunt; necessarium tamen non est, ut fluant, sufficit, si intra semetipsas moveantur, ut in lacubus & stagnis accidit solâ ven torum vi agitatis. Sic Monarchiæ, in quibus viget di sciplina, quæque adversus occasionem omnem muni tæ sunt, diutiùs perdurant, licèt aliena non invadant. Etiam absque bello militares exercitationes frequen tari possunt. Ita pacis tempore artes istas Cajus Cassius fovebat,* & *quantum sine bello dabatur, revocabat priscum morem, exercitabat legiones, curâ, provisu agebat perinde, ac si hostis ingrueret.* Si principi armorum desit exercitium, non ideo tamen pacis otio torpescat omnino; sed in ea etiam gloriosum aliquid moliatur, quod opinionem sustineat. Augustus in Imperii sui tranquillitate animum suum igneum cineribus sopiri minimè passus est; quin immo, cùm ut homini agere illi non liceret, tanquam Deus aliquis majora aggressus est; componendo cælestium orbium motus; corrigendo menses, & leges dando tempori. In eum finem Rex Philippus secundus admirandam illam Escurialis fabricam construxit, qua in re ipsam etiam Naturam artificio superare conatus est, & universo orbi animi sui suæque pietatis magnitudinem ostendere.

†Ezech. 1, 24. * Tac. l. 12. hist.

§. Sed

§. Sed & Regna hæreditaria in periculo sunt, quando qui succedit, moribus institutisque Majorum neglectis, subditorum servitutem & subjectionem à Natura esse existimat, & immemor ab illis ipsis suam proficisci amplitudinem, eos spernit, tanquam si mancipia forent, magisque bonum privatum præ oculis habet, & ut suas expleat cupiditates, quàm bonum publicum, dominatione jam in tyrannidem l conversa; unde existimatio principis perit apud populum, amor in odium vertitur, multáque alia fiunt, quibus diffcinditur reciproca illa unio, qua Rex & Regnum m colligantur inter se; dum hoc paret, ille imperat, beneficio quasi mutuo, quod ab invicem accipiunt, Rex quidem splendorem illum & imperandi auctoritatem; Regnum verò felicitatem bene institutæ gubernationis. Absque hoc vinculo mutuo hæreditarii status aut pereunt, aut in aliam transeunt formam: nam Princeps, qui despici se videt, & omnibus esse odio, sibi metuit, è metu autem crudelitas, ex hac denique tyrannis nascitur; quam quia potentiores ferre non sustinent, conjurant adversus ejusmodi Principem, & plebe opitulante eum sceptro exuunt: unde porrò fit, ut populus illis ipsis, utpote quibus libertatem suam tum acceptam fert, gubernacula committat, introducatúrque Aristocratia, in qua Optimates imperant. Attamen ne tum quidem Monarchiæ incommoda vitari poterunt: cùm enim eorundem filii succedant postea, ideóque Magistratus & dominatio fiant hæreditaria, facilè iis abutuntur, ad utilitatem & commodum proprium in administranda Repub. omnia referendo; è quo illud deinde fit, ut populus iniquè & per tyrannidem opprimi se ab iis videns, sceptrum iisdẽ extorqueat è manibus, malintq; imperare omnes, perinde quasi major sit libertas.

De-

l *Aliæ tyrannides ex Regibus, qui moribus institutisque Majorum violatis, imperia magis concupierunt.* Arist. lib. 5. Polit. c. 10. m *Nam si non volentibus imperet, protinus desinit esse Regnum.* Idem ib.

Democratiæ, in qua cùm æqualitas servari nequea invalescunt insolentia atque injustitia, & exoriuntu seditiones ac tumultus, quorum confusio ac damn tanta sæpe sunt, ut tolerabilius omnes existiment, penes unum solum sit Imperium, atque ita ad Monarchiam tandem, à qua primùm recesserant, fit regressio. Istiusmodi circulum committere solent Respublicæ, in quo non rarò accidit, ut omnem omnino libertatem amittant, dum nimirum status aliquis vicinus & potens inquietudinis illius occasione utitur, ad debellandas eas & subjugandas.

§. Imperia electiva, aut certè subditorum erga principem affectus tum pereunt, cùm principis electi facinora non respondent conceptæ opinioni; deprehenso nimirum electionis errore ex inani meritorum præsumptione. Multi enim sunt, qui ad gubernandum videntur idonei, antequam ad gubernacula admoveantur, uti in Galba accidit, † qui *omnium consensu capax Imperii* habebatur, *nisi imperâsset.* Qui electioni non subscripsere, nunquam ab electo satis securi sunt, quin potiùs metus iste, in caussa est, ut mutationem exoptent & moliantur. Si illi verò, qui sua dedêre suffragia, tantum sibi de ejus favore fuerunt polliciti, ut postquam spe suâ frustrari se vident, vivant inquieti & conquerantur: neque enim fieri poterit, ut princeps satisfaciat omnibus; taceo ipsam etiam humanam gratitudinem paullatim fatigari, dum amplitudinis & fortunæ suæ instrumenta assiduè ante oculos habet, eósque tanquam illius creditores aversatur. Subditi mutationibus electionis assueti, easdem amant, sempérque sibi persuadent, principem alium novum fore meliorem. Qui in electione suffragii jus habent, tanto tempore suspendi, & quasi amori dolent suam eligendi potestatem, unde eorum existimatio dependet. Electus efferens sese dominandi libidine Imperii

† Tac. lib. 1. hist.

perii sui fines latiùs propagare contendit, violat juramenta, conditiones & pacta, cum quibus ad sceptrum ascitus fuerat, & spretis Regni incolis (si alienigena sit) alios suæ Nationis muneribus præficit, suæque familiæ homines evehere satagit; qua in re subditorum incurrit odium, & ruinæ suæ ansam præbet: omnes enim ab exteris regi grave ducunt. Jeremias certè pro tristi nuntio illud in m Jerusalem habuit.

§. Imperia quoque armis parta diu florere haud solent: deliciis enim illud animorum robur flaccescit sensim, & eliditur. Felicitas consilia impedit, ipsósque Principes ita abripit, ut ea nunc media negligant, quibus ad illam fortunam pervenerunt. † *Illud clarum, testatúmque exemplis est, quòd homines felicitatem assequantur benignitate in alios, & bona de se opinione, iidem cùm adepti, quæ voluerant, ad injurias & impotentiam in imperiis dilabuntur, fit meritißimo, ut unà cum imperantium mutatione ipsi subditi se & affectus mutent.* Hæc caussa fuit, cur Carthaginenses ex Hispania ejecti fuerint, quia nimirum non adverterant, artibus iisdem, quibus acquiruntur Status, eos etiã conservari oportere: qua de re magis solliciti esse solent ii, qui primi ejusmodi Provincias armis subegerunt, quàm eorundẽ Successores: illi enim omne animi & ingenii sui robur ad eas acquirendas tuendásque contulerunt; contrà verò hos ipsa successio negligentes ea in re & minùs sollicitos efficit. * Unde fit ut, *qui occupârunt Imperia, eorum plerique eadem retinuerint; qui verò tradita ab aliis accepêre, hi statim ferè omnes amiserint.* † Spiritûs sancti oraculum est, *Regna de gente in gentem transferri propter injustitias, & injurias, & contumelias, & diversos dolos.*

Con-

m *Ecce auditum est in Ierusalem, custodes venire de terra longinqua, & dare super civitates Iuda vocem suam.* Jerem. 4. 16. † Polyb. * Arist. l. 5. Polit. c. 9. † Eccles. 10. 8.

Concludo præsentem materiam duobus documentis: primum est, † quòd *conservantur Respublicæ non solùm, quia procul sunt ab iis, quæ interitum afferunt, sed etiam quia propè sunt. Nam timor intentiore curâ Reipublicæ consulere cogit.* Alterum est, quòd & in ipso Principe, & in corpore Reipublicæ * *maximè omnium, quod exiguum est, caveri debeat. Detrimentum enim latenter obrepit, quia non totum simul contrahitur*; at postquam invaluerit, remedium non admittit. Minimus etiam vermiculus cedri medullam paullatim exedit, & eam denique humi sternit. Navem secundissimis impulsam ventis una sistit Echenæis: quantò velocitas illius major est & vehementior, tantò faciliùs in scopulos allisa dissolvitur. Levissima damna Romanam Monarchiam everterunt. Plus interdum creat periculi levis aliqua humorum intemperies, quàm gravis infirmitas, quia illa ferè negligitur, huic verò gnaviter paratur remedium. De febri curanda mox sumus solliciti; at de defluxione aliqua in pectus decidente perparum laboramus: unde tamen morbi graviores nasci solent.

† Arist. l. 5. Polit. c. 8. * Idem ibid.

SYMBOLUM LXI.

DEcachordum (instrumentum musicum) perfectam format Aristocratiam constantem ex Monarchico imperio & Democratico. Intelligentia præsidet, imperant plures digiti, paret verò nervorum multitudo; quasi populus quidam, qui attemperati sunt omnes inter se & concordes in harmonia, non particulari & privata, sed communi & publica, ita ut majores à minoribus minimè dissonent. Decachordo similis est Respublica aliqua, in qua longus rerum usus & experientia alios præesse voluit, obedire alios, sancivit leges, constituit Magistratus, distinxit officia, certos præscripsit imperandi modos ac formas, & apud Nationes omnes eum instituit Reipublicæ ordinem, qui naturæ cujusque maximè conformis.

formis esset & consentaneus. Unde fit, ut antiqua illa dispositio sine periculo immutari haud possit. Decachordum illud Regnorum & Rerumpublicarum

cum omnibus suis partibus jam constitutum est, nervi omnes contemperati inter se, & suis quique locis dispositi; & tametsi fortè cuipiam videatur, unum aliquem aliter immutatum meliorem fore; plus tamen semper tribuendum prudentiæ & considerationi Majorum, quos longus usus & experientia edocuit: rationes enim ac modi gubernandi, licèt quædam habeant incommoda, minori tamen ferè cum detrimento tolerari solent, quàm innovari. Princeps aliquis prudens nervos attemperat, prout dispositi ipsi sunt, non eos immutat omnino, nisi fortè tem-

temporis diuturnitate, aut aliis de cauſſis tantope
diſturbati ii ſint, ut planè à fine ſuo primo deficiat
quemadmodum alibi dicimus. Oportet igitur,
Princeps Imperii ſui decachordum bene accuratèqu
perſpectum habeat, Majeſtatem item, quæ illud com
tatur, naturam denique, conditionem & ingenium ta
populi, quàm aulicorum, quæ præcipui illius nerv
ſunt. Nam ut rectè dicit Rex Alphonſus Sapiens i
quadam ſua lege: † *Saber conozer los Omes, es una de la
coſas, de que el Rey mas ſe debe trabajar: ca pues que con ello
ha de fazer todos ſus fechos, meneſter es, que los conozca
bien.* In hoc potiſſimum gubernandi artificium con
ſiſtit.

* *Principis eſt virtus maxima nôſſe ſuos.*

Qui in ea ſcientia plus profecerunt, majori cum faci-
litate ſuos rexerunt Status. Multi ad Regnorum de-
cachordum manum admovent, pauci digitis nervos
aptè nôrunt impellere, rariſſimi naturam illius ritè
cognoſcunt, & eò ſcitè canunt.

Illud igitur ſciat Princeps. Regnum nihil eſſe aliud,
quàm multarum civitatum populorúmque quandam
unionem, & conſenſionem communem in unius ali-
cujus imperium & obedientiam aliorum, quam amb-
itio ſuaſit & vis. Concordia illud primùm erexit, idẽ
porrò conſervat concordia. Juſtitia & clementia vitã
ei tribuunt, Cura eſt alienæ ſalutis; Spiritus ejus in uni-
tate religionis conſiſtit. Ex iiſdẽ partibus, quibus con-
ſtat, conſervatio ejus dependet, augmentum item, aut
ruina. Conſortem ferre & in ipſo magis, quàm in ulla
re, fortunæ triumphat inconſtantia. Æmulationi & in-
vidiæ obnoxium eſt. Plus illi periculi à rebus ſecundis,
quàm adverſis imminet: in illis enim ſui quaſi obli-
tum vivit ſecuriùs, per ſecuritatem in ſuperbiam eri-
gitur, per ſuperbiam in interitum ruit. Si novum ſit,
facilè iterum diſſolvitur; ſi antiquum, ne ſic quidem
omnino firmum eſt. Non minùs in perpetua pace
peri-

† L. 18. tt. 5. p. 2. * Mar.

ericlitatur, ac in bello. Si armis alienis infestum non it, se ipso collabitur,& ubi semel ruere cœperit, sustinere se non potest. Inter summum ejus fastigium & præcipitium nihil penè interjicitur temporis. Æmulationibus nunc defenditur, nunc offenditur. Si exiguum valde sit, tueri se nequit; si grande admodum, regere seipsum nescit. Arti magis paret, quàm violentiæ. Amat novitates, & in his ruinam suam reperit. Virtus salus illius est, vitium infirmitas. Labor illud erigit, dejicit otium. Munimentis & fœderibus roboratur, & legibus stabilitur. Magistratus pro corde illi est, consilia sunt pro oculis, pro brachiis arma, pro pedibus opes.

§. Istud Regni Decachordum Majestas comitatur, quæ est quædam harmonia è populi chordis orta & à cœlo approbata, Repræsentatio quædam potestatis, & splendor supremæ jurisdictionis. Vis quædam, quæ auctoritatem & obedientiam sibi conciliat. Custodia & salus est Principatûs. Opinio & fama esse suum illi tribuunt; amor securitatem; metus auctoritatem; ostentatio amplitudinem; cæremonia reverentiam; severitas observantiam; pompa existimationem Quantò magis hominum fugit frequentiam, tantò magis in veneratione est, Contemptu & odio in discrimen venit. Nec æqualitatem fert, nec divisionem, quia in admiratione & unitate est posita. In utraque fortuna constantiam servat: roborat eam cultus; fovent arma & leges. Nec durat in elatione, nec in demissione animi concidit. Vitam illi prudentia & beneficentia tribuunt, eripiunt impetus & vitium.

§ Chordarum vulgus Decachordi istius populus est, cujus natura monstro per omnia similis, dissimilis à seipsa est, inconstans & varia. Exteriori rerum facie capitur, interiora non penetrat. Rumorem in consilium adhibet. Sic à mediis & ratione derelictus, ut verum à falso discernere nequeat. In deteriora sem-

a *Vivit Dominus, qui firmavit me, & collocavit me super solium David Patris mei.* 3. Reg. 2. 24.

ſemper pronus. Unâ eadémque horâ duos contr-
rios inter ſe induit affectus. His potiùs duci ſe ſin
quàm ratione; magis impetu quàm prudentiâ, umb
potiùs, quàm veritate, Pœnis & caſtigationibus d
mari poteſt. In adulationibus difformis eſt & variu
laudes veras falſis commiſcens. Medium tenere n
ſcit: aut extremè amat, aut odit; aut ſummè grat
eſt, aut ingratus; aut pavet, aut terret; dum ve
pavet, ſecurè ſpernitur. Periculis levioribus prox
mè imminentibus perturbatur; grandioribus, ſi lo
ginqua ſint, nihil omnino terretur. Aut abjecto ſe
vit animo, aut cum ſuperbia imperat. Nec ipſe lib
eſſe didicit, nec eſſe ſinit alios. Minis audax eſt,
ipſa & opere puſillanimis ac vecors. Levibus de cau
ſis commovetur, & citò rurſum componitur. Sequ
tur, non ducit. Erga omnes eodem modo ſe geri
Faciliùs cogi ſe ſinit, quàm perſuaderi. Rebus pro
ſperè fluentibus arrogans eſt, & impius; in fortun
adverſa pavidus & religioſus. Tam ad crudelitate
proclivis, quàm ad miſericordiam. Eodem animi a
dore, quo uni favet, perſequitur alium. Clementia n
mia abutitur ad licentiam, rigore nimio in pernicie
it præceps. Si effrænatiùs ſemel in bonos invaſeri
nec ratio, nec pudor eum retrahit. Rumores fove
confingitque, & ſuâ credulitate famæ vires addi
Paucorum ſermones negligit, voces multorum ſequi
tur. Eventus malos malitiæ Magiſtratûs tribuit, &
calamitates communes delictis Principis. Nihil ma
gis eum obſequentem reddit, quàm annonæ & reru
omnium ubertas, in qua curas ſuas omnes & cogita
tiones defixas habet. Rei privatæ ſtudio, aut hono
ris læſione leviter commovetur. Oneribus preſſu
concidit, allevatus recalcitrat. Amat ingenia præfe
vida & temeraria, rationem item gubernandi ambi
tioſam & turbulentam. Nunquam acquieſcit præſe
ti rerum ſtatu, mutationis ſemper & novitatis appe
tens. Virtutes aut vitia eorum, qui præſunt, imitatu
Locupletibus & potentioribus invidet, & inſidia
ma

achinatur. Ludos aliáque oblectamenta diligit, neq; la alia re magis, quàm istis, animus illius & gratia nciliari potest. In Religione superstitiosus est, & cerdotibus paret potiùs, quàm suis Principibus. Hæ æcipuæ conditiones affectionésque sunt multitudis. Illud tamen sibi Princeps persuadeat, nullam esse mmunitatem, aut tam amplum consilium, quanmvis grave sit, & Virorum selectorum, in quo vulis aliquod non sit, quódque non in multis cum polari conveniat.

§. Alia etiam Decachordi istius Musici pars, nec inùs principalis est aula; cujus nervos nisi magna m prudentia & dexteritate Princeps impellere nort, totius gubernationis harmoniam disturbabunt: are ut bene ii semper attemperati permaneant, ius etiam naturam nôsse oportebit. Est igitur aula æsumptuosa & varia. Ad momenta singula Chamæontis instar suos mutat colores, pro eo ac fortuna ospera, aut adversa aspirat. Tametsi una & communs omnium lingua sit, non æquè tamen omnes eam telligunt. Principem nascentem veneratur ac colit, casui proximum minimè curat. Actiones illius obvat & carpit, Moribus ejus sese accommodat, & ores imitatur, Retibus adulationis assiduè illius vetur gratiam. Nunquam non intenta in ambitionem privatum commodum. Mendaciis alitur, & veritan odio habet. Malum temere credit, difficillimè id od bonum est. Amans mutationum & novitatum. nnia timet, & diffidit in omnibus. Superba & arrons in jubendo, in obediendo abjecta & humilis. Inla tum erga se ipsam & domesticos, tum erga eos, i extrà degunt. In dissimulandis celandisque suis diis mirum in modum artificiosa, Odium risu & remoniis contegit. Laudat palàm, clàm vituperat. ipsius hostis est. In iis, quæ foris incurrunt in ocu-, vana; in promissis, levis.

§. Cognito igitur isthoc gubernationis instrumen- nervorum item illius natura & concordia, oportet

Principem tali cum prudentia eos pellere digitis, u ne disparem reddant sonum: qua in re opus est, cer tam servare mensuram & tempus, nec magis uni fa vere nervo, quàm alteri, in iis, quæ ad concentum & harmoniam efficiendam pertinent; aut aliorum obli visci: omnes enim in instrumento musico Reip. munu suum habent, licèt inæquales sint inter se, & facilè di sonent. Quæ vocum discordia tum periculosior erit si Princeps amplam nimis potestatem concesserit Ma gistratibus; si nimiùm plebi faventem se exhibuerit aut spreverit Nobilitatem; si justitiam administraver aliquibus, aliis non item; si armorum literarúmq; of ficia confuderit. Si deniq; non probè intellexerit, Ma jestatem sustentari auctoritate; regnum amore; aulam gravitate; nobilitatem existimatione; populum uber tate; justitiam æqualitate; leges metu; arma præmio potentiam parsimoniâ; bellum opibus, & pacem opi nione.

§. Unumquodque Regnum instrumentum est ab a liis naturâ & nervorum (qui sunt ipsi subditi) disposi tione diversum, adeòq; à diversa manu, & modo di verso regi & impelli debent. Regnum aliquod deca chordi instar est, quod non solùm mollitie extremo rum digitorum indiget, sed unguium etiam duritie Aliud organo musico simile videtur, in quo ambabus opus est manibus, ut earum pondere vocum sympho nia exprimatur. Aliud tam delicatum est, uti cythara quæ non fert ipsos digitos, sed levi pulsata calamo tum demum suaviter resonat. In eo igitur Princeps e laboret, ut ista Regnorum suorum instrumenta, & sub ditorum nervos bene habeat perspectos & contempe ratos inter se, caveátq; (quod & in ipso Deo observavit b Chrysostomus) ne severitate aliquâ, aut cupiditate nimis adducat claviculos: nam nervus etiã probatissi mus, si nimiùm intensus non rumpitur, omniũ tamen turbat concordiã, & modulationis suavitatem impedit.

SYM-

b *Neque nervum intendit, neque remittit ultra modum, ne harmoniæ concentum lædat.* Chrys.

SYMBOLUM LXII.

APes quibus plurimum Natura ingenii & industriæ tribuit, artificium suum construendi favos callidè contegunt. Fervet opus, & nemo œconomiā earundem & statum penetrare potest: quòd si quis curiosiùs interdum, efformato alveari vitreo, eum velit introspicere, undiq; cera illud obducunt, ut ne actionum suarū domesticarum testes & spectatores habeant. O prudentem Rempublicā, mundi magistram! jam dudū in animantes omnes supremum teneres Imperium, si quemadmodum tibi Natura pro tua conservatione suggescit media, ita vires quoq; pro incremento tuo suppeditasset. Discant à te omnes aliæ, quanti ad felicitatem publicam intersit occultum aliquod silentium, & secre-

tum tacitum in rebus agendis statuendisve, quantúmque noceat, si detegatur artificium, & prodantur in apertum regulæ gubernationis, negotiationes & tractatus, consilia ac fines, mala & infirmitates interiores Reipublicæ. Si hanc apum prudentiam considerasset cum animo suo Drusus Tribunus, cùm Architectus ei polliceretur, ita se ædium fenestras dispositurum, ut nemini per eas introspicere liceret, non hunc in modum respondisset: † *Tu verò, si quid in te artis est, ita compone domum meam, ut quidquid agam ab omnibus perspici possit.* Arrogantia hæc fuit animi aperti & ingenui, aut confidentia hominis privati, non Ministri alicujus publici, neque Principis, in cujus palatio necesse est, quidam secessus sint ab arbitris remoti, ubi extra aliorum conspectum deliberetur de negotiis ac decernatur. Consilium tanquam *a* mysterium non nisi cum paucis communicandum, * Deo ejusdem Præsidi (quem Consum dicebant) Romæ aras quondam erexit, sed subterraneas, ut indicaret, consilia occulta esse debere. Cujus etiam secreti beneficio in tantam illa crevit amplitudinem, diúque salva constitit; illud scilicet pro comperto habens, † *taciturnitatem optimum atque tutissimum rerum administrandarum* esse *vinculum.* Erat Senatui illi tam fidum profundúmque pectus, ut ejus consultationes, & quæ secreto statuerat, nunquam palàm eruperint: multis sæculis ne unus quidem Senator fuit, qui ea proderet: universi ac singuli aures habebant ad audiendum; linguam nemo ut loqueretur. Nescio profectò, num idem de Monarchiis & Rebuspubl. præsentibus dici possit. Quod heri in earum consiliis actitatum fuit, hodie narratur inter mulierculatum subsellia, quarum blanditiis (contrà ac præcepit Michæas *b* Propheta) facilè arcana sua pandunt mari-

† Vell. Paterc. lib. 2. a *Habuit cum eis mysterium consilii sui.* Judith. 2. 2. *Rosin. 2 Ant. Rom. † Valer. Max. l. 2. c. 2. b *Ab ea, quæ dormit in sinu tuo, custodi claustra oris tui.* Mich. 7. 5.

mariti, ille verò viciſſim aliis; quomodo in ſecreto illo accidit, quod † *Maximus uxori ſuæ Martiæ aperuit, illa Liviæ.* Per ejuſmodi canales mox ſecreta illa etiam ad Legatos principum permanant, à quorum obſervatione nemo quiſquam immunis eſt. Publici exploratores ſunt, urinatores, qui in profundum ſe dimittunt. Prudens illa Reſpublica, quæ ad diuturnam commorationem illos non admittit. Noxii magis ſunt, quàm proficui tranquillitati publicæ: plura excitarunt bella, quàm paces compoſuerint: ſemper alvearia fabricantur vitrea, ut per inſidias queant inſpicere, quid agatur in conſiliis. Omni igitur ope elaboret Princeps, ut conſiliorum ſuorum rimas omnes obſtruat, ne per eas introſpicere poſſit curioſitas: nam ſi hoſtis illa penetret, facilè iis it obviam & contra ſeſe armat; uti faciebat Germanicus, ſiquidem * *nihil Cæſari incognitum: Conſilia, locos, prompta, occulta noverat, aſtúſque hoſtium in perniciem ipſis vertebat.* Eandem ob cauſſam Salluſtius Criſpus quoq; ſuaſit Liviæ † *ne arcana domûs, ne conſilia amicorum, miniſteria militum vulgarentur.* Dum Samſon aperuit Dalilæ, in quo robur ſuum *c* conſiſteret, unà malitiæ occaſionem præbuit, illúdq; *d* perdidit. Conſilia occulta omnes metu percellunt, & Principi auctoritatem pariunt; & licèt non optimè fundata ea ſint, judicium tamen prudens facilè poſtea rationes invenit, quibus ea bonâ fide tueri poſſit. Rueret omnis de Principibus & Rebuſpubl. concepta opinio, ſi intimè penetrare liceret, quæ in ſecretioribus eorundem conſiliis pertractantur. Gigantes ſunt, qui proceros ſeſe & potentes offerunt oculis, magiſque perterrefaciunt, quàm lædant: verùm ſi metus eos agnoverit propiùs, videbit phantaſticos eſſe, qui regantur ac ſuſten-

† Tac. lib. 1. Ann. * Idem l. 2. Ann. † Idem l. 1. Ann. c *Si raſum fuerit caput meum recedet à me fortitudo mea, & deficiam, eróque ſicut cæteri homines.* Jud. 16. 17. d *Quia nunc mihi aperuit cor ſuum.* Ibid. v. 18.

ſuſtententur ab hominibus non majoris ſtaturæ, quàm ſint cæteri. Imperia in conſiliis & actionibus ſuis ſecreta in veneratione ſunt, secùs ſpernuntur ab omnibus. Quàm aſpectu jucundum eſt flumen *e* profundum, quàm contra inamœnum, quod jacentes in fundo lapides & alvei muſcum oſtentat; illud pedibus tranſire nemo audet; hoc vadare volunt omnes. Res opinione magnæ conſpectu vileſcunt. † *Major è longinquo reverentia.* Propterea ſapientiſſimus Deus, cùm in monte Sinai de danda populo ſuo lege ejúſque gubernatione conferret cum Moyſe, ſupremum illius cacumen non igne ſolùm, ſed & denſiſſima *f* nube circumſepſit, ne quis per inſidias eos obſervare poſſet, præcepitque ſub pœna capitis, ne ullus vel ad radicem montis propiùs *g* accederet. En ipſius etiam Dei conſultationes & mandata, tanquam myſteria in ſeceſſu ſecreta haberi oportuit. Quid igitur in humanis erit, cùm nullum Sapientum ſit conſilium abſque ignorantiis? quando conſulta eorum vulgantur in publicum, diu multúmque expenſa videntur, & facta magno cum judicio. Majeſtatem & prudentiam principis referunt, gravéſque conſiderationes & cauſſas ſubeſſe credimus, quas mente aſſequi non poſſimus; immo multas interdum nos ipſi addimus, quæ Principi aut Conſiliariis ne in mentem quidem venerunt; verùm ſi ipſam conſultationem, fundamenta, & conſilia coràm audire licuiſſet, meritò ea riſiſſemus. Ita in theatris fieri aſſolet, ubi Actores bellè perſonati in ſcenam prodeunt, & auctoritatem præ ſe ferunt; intus autem poſt ſiparium eorum nota eſt ignobilitas; omnia ibi permixta & confuſa. Eã ob rem longè adhuc inconvenien-

e *Sicut aqua profunda, ſic conſilium in corde viri.* Prov. 20. 3. † Tac. l. 1. Ann. f *Ecce cœperunt audiri tonitrua, ac micare fulgura, & nubes denſiſſima operire montem.* Exod. 19. 16. g *Cavete, ne aſcendatis in montem, ne tangatis fines illius, omnis qui tetigerit montem, morte morietur.* Exod. 19. 12.

nientiùs eſt, ſi gubernationis myſteria communicentur cum Exteris, quos ſuſpectos habebat Rex Henricus † II. Et licèt multi forſan fideles futuri ſint, tutiùs tamen eſt, planè eos arcere à gubernaculis, aut ærarii communis adminiſtratione, præſertim quando ſubditi non ſunt, aut æqualis conditionis, *ne* videlicet * *alieni Regni, quod non convenit, ſcrutentur arcana.* Sed ita ferè naturâ comparati ſumus, ut domeſtica aſpernemur, miremur aliena. Nullam putamus eſſe animi fortitudinem, ſcientiam nullam, nullum conſilium, niſi apud Exteros, nequicquam monente nos Spiritu ſancto: † *Admitte ad te alienigenam, & ſubvertet te in turbine, & alienabit te à tuis propriis.*

Si Princeps voluerit, ut conſilia ſua ſecreta habeantur & tacita, taciturnitate ſuâ & prudentiâ in rebus ſuis celandis exemplo aliis præeat. Q. Metellum imitetur, quem dixiſſe aliquando accepimus (quod idem & Petrus Aragoniæ Rex ſolebat) * *Si hujus conſilii mei interiorem tunicam conſciam eſſe cenſero, continuò eam cremari jubebo.* Enitatur peculiari ſtudio, ut animum ſuum occultum habeat: qui enim ſuæmet intentionis fuerit dominus, idem quoq; præcipuum gubernandi inſtrumentum in ſua jam tenet poteſtate. Intellexit hoc quondam Tiberius, † cui *etiam in rebus, quas non occuleret, ſeu naturâ, ſive adſuetudine ſuſpenſa ſemper & obſcura verba: tunc verò,* cùm de ſucceſſione ejus in Auguſti locum ageretur, vel maximè *nitebatur, ut ſenſus ſuos penitùs abderet.* Secreta non cum Miniſtris omnibus communicanda ſunt, quantumvis fideles ii ſint, ſed illis duntaxat, ad quos illa aliquâ ratione pertinent, aut quos abſque majori incommodo ea celare non licet. Dum Chriſtus ſuum quoddam à ſe patratum miraculum clàm alios eſſe cuperet, tres ſolùm Apoſtolos illius fecit conſcios; in omnibus enim ſecretum haud ſatis

† L. 4. tt. 3. l. 1. Recop. * L. Mercatores, cap. de commerc. † Eccleſ. 11. 36. * Val. Max. † Tacit. l. 1. Ann.

tutum *h* fuisset. Magnâ curâ opus est, ut illud in arcano maneat: etsi enim in nostra sit potestate *i* facere, non tamen internus ille motus affectuum & passionum animi, aut celer ille verecundiæ sanguis, qui in vultu & oculis prodit, quod in imo pectore latet *k* abditum. Subtiliori nimirum & tralucenti chartæ animus similis est, & foris legi potest, quod intùs consignatum. Sic ex illo Agrippinæ mors Britannici, † *quamvis vultu premeretur, emicuit.* Noverant istud Tiberius & Augustus, nec putabant satis dissimulare se posse gaudium, quo ex Germanici morte perfundebantur, adeòque in publico comparere ausi non *l* sunt. Non sola lingua in apertum profert, quod in corde servatur reconditum: plura alia dantur in homine non minùs garrula, quàm illa; ut sunt amor, qui cùm ignis quidam sit, illuminat & pandit interiores pectoris recessus: ira, quæ fervet & supereffluit: metus pœnæ: vis doloris: spes commodi proprii: honor, aut infamia: inanis gloria ex eo, quod jam animo concipitur, cupiens nimirum, ut antè propaletur, quàm mandetur executioni: mentis denique vacillatio aut ex vino immodicè sumpto, aut alia aliqua de caussa. Nulla tanta est diligentia, quæ naturales illos exploratores queat fallere, quin immo quantò illa fuerit major, tantò magis hi sese in apertum produnt; quomodo Scevino accidit in conjuratione, quam moliebatur: * *ipse* enim *mæstus & magnæ cogitationis manifestus erat, quamvis lætitiam vagis sermonibus simularet.* Et tametsi longo usu corrigi possit sensim Natura & institui, ut secretum custodi-

h *Non permisit intrare secum quenquam nisi Petrum, & Iacobum, & Ioannem.* Luc. 8. 51. i *Si tam in nostra potestate esset oblivisci, quàm tacere.* Tac. in vita Agric. k *Quoniam nequitia in habitaculis eorum in medio eorum.* Ps. 54. 16. † Tac. l. 13. Ann. l *Ante omnium oculis vultum eorum scrutantibus, falsi intelligerentur.* Idem l. 3 Ann. * Idem l. 13. Ann.

stodiat arctiùs, uti *Octavia* * *quamvis rudibus annis, dolorem, caritatem omnis affectûs abscondere didicerat*, sicut & Nero; † *factus naturâ, & consuetudine exercitus, velare odium fallacibus blanditiis*: neque potest ars semper tam esse vigilans & attenta ad omnia, quin sui interdum obliviscatur, & motui naturali indulgeat, malitiâ præsertim irritante & impellente. Variis modis id fieri contingit, quos hîc subjiciam, ut Princeps cavere sibi sciat, nec tam facilè sinat quenquam in pectus sibi introspicere, & rimari ea, quæ intus latent recondita.

Solet igitur Malitia astutè humorem peccantem tangere, ut foras erumpat, & occulta animi sensa in lucem *m* proferat. Ita à Sejano, † *Agrippinæ proximi inliciebantur pravis sermonibus tumidos ejus spiritus perstimulare*, ut ipsa suum regnandi desiderium proderet, adeòque suspecta Tiberio fieret.

Idem injuriæ quoque efficiunt, quæ claves sunt cordis. Secretissimus in cogitatis suis erat Tiberius, injuriæ tamen quas ab Agrippina accepit, *raram occulti pectoris vocem elicuêre, corruptámque Græco versu admonuit: ideo lædi, quia non regnaret.*

Qui ut sua celet consilia, contraria omnia simulat, is demum intelligit, quid de iis sentiant alii; quo artificio idem Imperator Tiberius usus fuit, quando ut Senatorum animos pervestigaret, præ se tulit, quasi nollet admittere *n* Imperium.

Alia item astutia est, sensim & quasi per ambages in res abditas & secretas penetrare, laudando scilicet aut vituperando id, quod exploratum quis cuperet, & faciendo se delicti consortem, conciliare sibi fidem aliúmque inducere, ut mentem & opinionem suam aperiat. Hac via Latiaris deprædicando Germanicum,

* Tac. l. 3. Ann. † Idem l. 14. Ann. m *Qui pungit cor, profert sensum.* Eccles. 22. 24. † Idem ib. n *Postea cognitum est, ad introspiciendas etiam procerum voluntates, inductam dubitationem.* Idem l. 1. Ann.

cum, miserando Agrippinæ sortem, & Sejanum accusando, suam tantopere Sabino probavit fidelitatem, ut hic suum erga Sejanum odium illi *o* patefaceret.

Crebræ interrogationes multa quodammodo jacula sunt uno eodémque missa tempore, quibus omnibus diligentiâ obsistere non potest, quæque pectus secreti etiam tenacissimum armis exuunt; uti Pisonis filio factum à Tiberio, † *crebris interrogationibus exquirente, qualem Piso diem supremum noctémque exegisset. Atque illo pleraque sapienter, quædam inconsultiùs respondente.* Quòd si inopinatæ eæ sint, magis etiam animum perturbant; id quod Tiberius aliquando expertus fuit: * nam *perculsus improvisâ interrogatione* Asinii Galli, etsi *paullulum reticuit*, ut secum ipse expenderet, quid responderet, dissimulare tamen omnia non potuit, † *etenim vultu offensionem conjectaverat Asinius.*

Ipsa Principis auctoritas & veneratio Majestati debita impellunt ad dicendam veritatem, tametsi aliquando etiam ad mendacium, ne frustra quæsivisse videatur; quemadmodum eidem Imper. *p* Tiberio accidebat, quoties ipse reos examinaret.

E sermonibus variis & colloquiis, quæ dexterrimè quidam exordiri nôrunt, perspicitur animus, haud secùs atque ex diversis chartæ conscissæ particulis junctis

o *Simul honora de Germanico, Agrippinam miserans, disserebat. Et postquam Sabinus, ut sunt molles in calamitate mortalium animi, effudit lacrymas, junxit questus; audentiùs jam onerat Sejanum, sævitiam, superbiam, spes ejus, ne in Tiberium quidem vitio abstinet. Iique sermones tanquam vetita miscuissent, speciem arctæ amicitiæ facere. Ac jam ultrò Sabinus quærere Latiarem ventitare domum, dolores suos quasi ad fidissimum deferre.* Tac. lib. 4. Ann. † Id. lib. 3. Ann. * Idem l. 1. Ann. † Idem ibid. p *Non temperante Tiberio, quin premeret voce, vultu, eò quòd ipse creberrimè interrogabat: neque refellere, aut eludere dabatur, ac sæpe etiam confitendum erat, ne frustra quæsivisset.* Idem l. 3. Ann.

ctis iterum & collatis inter se legitur, quod scriptum in ea fuerat: atque isthâc observatione didicerant olim, qui contra Neronem conjurarant, Fenium Rufum à parte ipsorum futurum: † nam *crebro ipsius sermone* illis *facta fides*.

§. E quibus omnibus colligere licebit Principi, quantum in secretis insit periculi, & si in nobismet ipsis secura illa non sint, quomodo in aliis erunt? Quare nemini cuipiam ea debet committere, quoad fieri potest: sunt enim veluti cuniculi quidam subterranei, qui si multa habeant orificia, ignis omnis exhalat, & affectum non habet. Si tamen necessitas postulet, ut ea Princeps cum Ministris suis communicet, vidénsque ea propalari, rescire voluerit, cujus culpa id fiat, suaserim varia aliqua fingat secreta, & singula singulis committat: ita enim fiet, ut per illud, quod divulgatum fuerit, eum deprehendat, qui ista revelat aliis.

* *Non tamen sine usu fuerit, introspicere illa primo aspectu levia, ex queis magnarũ sæpe rerum motus oriuntur.* Potentissimorum etiã Imperiorum aggeres in periculo sunt, ne per minimam curiositatis rimulam eos mare disturbet & dejiciat. Ubi vermis iste secreti radicem arroserit, procerissimam etiam arborem humi sternet.

† Tac. l. 15. Ann. * Idem l. 1. Ann.

SYM-

SYMBOLUM LXIII.

IN negotiis omnibus principia eorundem & fines sibi mutuò reſpondere debent. Curandum, ut perfecta eorum forma ſit, nec facilè immutanda. Figulus aliquis non ſic in incertum rotam verſat, nec manu ſic obiter opus ſuum fingit, ut vas aliud ab incœpto exeat. Unum aliquod opus ſit ſibi ipſi conforme & ſimile.

—— ——— — — Amphora cœpit †
Inſtitui currente rotâ, cur urceus exit?
Denique ſit quod vis, ſimplex duntaxat, & unum.

Nihil pernicioſum magis, quàm illa in actionibus & gubernandi ratione inæqualitas, quando principia finibus minimè conſonant. Ludibrio omnibus eſt, qui magna

† Horat.

magna cum cura ac sollicitudine imperandi munus exorsus, omnia postea per incuriam negligit. Satiùs fuisset eodem semper passu incedere, etsi segni ac tardo. Illa ipsa laus, quam ejus commeruere principia, accusat ejusdem fines. Perdidit auctoritatem Galba, quòd sub Imperii initium instaurationem militiæ pollicitus, indignos postea eidem a præfecisset. Multi Principes videntur optimi, & pessimi sunt: multi prudenter norunt differere, & absq; prudentia operantur: nonnulli magna promittunt, & pauca præstant: alii in pace fortes sunt, & in bello ignavi: alii tentant omnia, & nihil ad perfectionem adducunt. Ista rerum difformitas haudquaquā decet Majestatem, in qua perpetua quædam dictorum factorúmque constantia & æquabilitas elucere debet. Nec amor, nec obedientia stabiles esse possunt in Principem, qui à seipso dissimilis est. Quare diligenter antè cum animo suo consideret, quàm certi aliquid statuat, num in consiliorum suorū executione media principiis & finibus responsura sint, pro eo ac monet Gofredus:

† *A quei, che sono alti principio orditi*
Di tutta l' opra il filo, e' l fin risponda.

Gubernationis tela bona non erit, quantumvis eximia illa sit, nisi æqualis fuerit. Nec satis est circumspicere, quomodo ordiendum sit aliquod negotium, sed illud insuper nosse oportet, qui pertexi debeat. **Prora & puppi summam consilii* perfecti *significabant* veteres, *propterea quod à prora & puppi tanquam à capite & calce pendet tota* b *navis.* Unde figuram præsentis desumpsi Symboli, repræsentando consilium aliquod prudens, attentum ad principia & fines, per navem quæ anchora duplici, in prora nimirum & in puppi, adversus tempestatem firmatur. Parum prodesset una sola in prora, si ventus in puppim sævire posset, eámque in scopulos allidere.

a *Nec enim ad hanc formam cætera erant.* Tac. l. 1. hist.
† Tass. cant. 1. * Cicero. b *Mihi prora & puppis, ùt Græcorum proverbium est, fuit à me tui dimittendi, ut meas rationes explicares.* Cicero.

" § Tria ad rectè decernendum requiruntur; pruden-
" tia ad deliberandum, industria ad disponendum, &
" constantia ad perficiendum. Inanis esset omnis labor ardórque in negotiorum principiis, si (quod fieri solet) de exitu eorundem ac fine non essemus quoque *c* solliciti. Utraq; anchora opus est, ut ea stabiliat ac firmet prudentia. Quia verò isthæc in præteritum & præsens suos tantummodo intendit oculos, non in futurum, unde omnia dependent negotia, ideo necessum est, ut ratiocinando conjectet, & antè prospiciat, quid per hæc aut illa media obtineri possit; & ùt in eum finem deliberationem consultationémq; instituat, quæ (ùt dixit Rex Alphonsus Sapiens) † *es buen ante vidimient, queOme toma sobre cosas dudosas:* In ea consultatione tria consideranda sunt: Facile, Honestum, & Vtile: * *Omnes* quippe, *qui magnarum rerum consilia suscipiunt, æstimare debent, an quod inchoatur, Reipublicæ utile, ipsis gloriosum, aut promptum effectu, aut certè non arduum sit. Simul ipse, qui suadet, considerandus est;* an privatæ rei studio moveatur, aut sine aliquo particulari, *adjiciátne consilio,* & executioni *periculum suum; & si fortuna cœptis affuerit, cui summum decus acquiratur;* si secùs, cui infamia expectanda sit. Præmisso isthoc examine, & re semel statutâ, applicari debent media jam dictis conditionibus conformia: neque enim honestum erit, aut utile, quod per media iniqua & sumptuosa obtinebitur: quâ in re quatuor diversa tempora, quæ in omnibus occurrunt negotiis, & cumprimis in infirmitatibus Rerumpublicarum, haud secùs ac in morbis corporum, consideranda sunt; Principium nimirum, Incrementum, Consistentia, & Declinatio; quibus cognitis, & applicatis convenienti tempore mediis, faciliùs obtinetur, quod in votis est, aut retardatur, si ordo permutetur; quemadmodum retardaretur cursus navis, si clavus proram occu-

c *Acribus, ut ferme talia, initiis, incurioso fine.* Tac. l. 6. Ann. † L. 5. tt. 9. p. 1. * Tac. l. 2. hist.

occuparet. Industria consistit in seligendis mediis, ad finem propositum maximè idoneis, nunc his nunc illis utendo, qua in re non minùs prosunt & adjuvant ea, quæ prætermittuntur, quàm ea, quæ adhibentur; uti in variarum vocum concertatione accidit, quarum aliæ per vices nunc silent, nunc modulantur aliæ, & tamen omnes simul harmoniam efficiunt. Negotia semetipsa non procurant, tametsi aut bona eorundem dispositio & justitia, aut utilitas publica ea urgere videantur; quin contra ‡ *sæpe honestas rerum caussas, ni judicium adhibeas, perniciosi exitus consequuntur.* Erraretur in paucis, si debita adhiberetur attentio; verùm aut defatiganturPrincipes, aut subtilitates spernunt, & obstinatione quâdam ea, quæ animo conceperunt, potentiæ suæ vi obtinere contendunt. Hâc ut plurimùm ignorantiâ uti solet; amicâ compositione prudentia. Quod vis impetrare nequit, paullatim faciliùs reddit dexteritas, quæ tempus & occasionem observare ritè noverit. Ita fecit Legatus Cæcina, cùm neque auctoritate, neq; precibus legiones Germanicas à fuga, quam nescio quis inanis suadebat metus, posset retrahere, donec * *projectus in limine portæ, miseratione demum, quia per corpus Legati eundem erat, clausit viam.* Quod idem alio in casu antè Pompejus fecerat. Verbum unicum tempestivè prolatum, aliquando Victoriam peperit: † Ferdinandus Gonsalvus Castellæ Comes aciem instruxerat, ut cum Africanis confligeret, datóq; ad prælium signo, cùm equitum unus admotis equo calcaribus, alios antevertere cogitat, illicò in oculis omnium terrâ dehiscente haustus fuit. turbavit ea res universum exercitum; at Comes ad milites conversus. *Si terra,* inquit, *nos ferre non sustinet, multò minùs nos ferent hostes,* & pugnam exorsus feliciter triumphavit. Nec minoris prudentiæ fuit, quod in conflictu ad Ciriniolam accidit: cùm enim Italus quidam miles ratus Hispanos victos esse, pulveris sulphurei cados duo-

‡ Tac. l. 1. hist. * Id. l. 2. Ann. † Mar. hist. Hisp. l. 8. c. 6.

duobus curribus gestatos incendisset, & magna exercitûs totius esset turbatio, Gonsalvus eâ occasione usus præsenti animo, hilari facie ad circumstantes; † *Bono*, inquit, *estote animo, datur cælo clara victoria, præclarum flamma omen, quasi incensis ad eam celebrandam facibus*; nec vanum fuisse augurem, eventus comprobavit. Tanti refert interdum Ministrum aliquem vivaci alacrique esse ingenio, & nosse uti occasionibus applicando media finibus accommodata, & casus ejusmodi fortuitos in utilitatem convertendo.

§. Quòd si factâ bonâ Ministrorum electione pro negotiis, & adhibitis prudenter mediis, eventus optatus non respondeat, non pœniteat facti Principem; quin potiùs constanter illud ferat: neque enim à casu consilia metienda sunt, sed à prudentia. Eventus fortuiti, qui prævideri aut caveri non potuere, factum non vitiant; velle autem & conatum improbare, imprudentiæ est. Accidere illud solet iis Principibus, qui nec judicio pollent, nec animi robore: isti enim infaustis oppressi successibus, & quasi extra se positi, cedunt imaginationi, & consultationibus animi dubiis de eo, quod jam præteriit, tempus perdunt & attentionem, quam in parando remedio adhibere oportebat, pugnantes secum ipsi, eò quòd aliud consilium secuti non sint, & culpam in eum conferunt, qui consilii præsentis auctor extitit, nihil pensi habentes, num rationi *d* innixum fuerit, nec ne. E quo fit, ut qui à consiliis sunt, sententiam suam dicere vereantur, multásque patiantur elabi occasiones, nec tempestivè commoneant Principem, ne gratiam suam & existimationem ob eventus incertos periculo objiciant. Incommoda isthæc velis remisque fugienda sunt Principi, dandáque opera, ut in casibus adversis constans persistat, suos semper excusans Ministros, ubi manifestè in illis non deliquerint, ut tantò

† Mar. hist. Hisp. l. 27. c. 21. d *Fili, sine consilio nihil facias, & post factum non pœnitebis*, Eccles. 32. 24.

ò majori ei adſint animo, ad eos caſus vincendos ac ſuperandos. Et tametſi in conſultis quibuſdam jam executioni datis apertè erratum fuerit, adhuc ſerenum ſe præbere oportet: Nam *quod* jam *factum, infectum fieri nequit*, ùt dici ſolet. In caſus præteritos intendere oportet oculos, ut diſcamus, non ut noſmet cruciemus. Eâdem animi magnitudine opus eſt, ut per errores tranſeamus, ac per pericula. Nullum ſine illis Imperium. Qui eos nimiùm timuerit, nil certi ſtatuet, & pejor quandoque eſt hæſitatio animi anceps & dubia, quàm ipſe error. Ingenio conſiderato & prompto negotia indigent. Si ſingula cum extrema attentione curari oporteret, multa negligerentur alia, cum graviſſimo eorum, quorum intereſt, & gubernationis publicæ detrimento.

SYMBOLUM LXIV.

ANtiqui in militia curribus falcatis uti ſunt ſoliti, qui ſimul ac movebantur, obvia quæq; diſſecabant, uno eodémq; impetu & rotas & falces impellente. Non citiùs illæ rotabantur, ac iſtæ ſauciabant, par utriſque celeritas & operatio, adeòque ſymbolum promptæ executionis in præſenti Emblemate, perinde ac olim apud Danielem rotæ illæ igneæ accenſæ in throno *a* Dei, quibus & potentiæ divinæ vim & operandi velocitatem adumbrabat. Tempus opportunum ſibi ſumat prudentia (ùt diximus) ad conſultandum; at ſtatuere & exequi ſibi ita invicem velim reſpondeant, ut uno eodémque motu agitari videantur, ne ulla intercedat mora: oportet enim conſultatio & executio manus ſibi mutuò porrigant, ut altera alterius adjutâ ope, ambæ ſimul bonos effectus *b* producant. Carolus V. Imperator dicere ſolebat, animam conſilii tarditatem eſſe, celeritatem executionis; ambas autem ſimul

a *Thronus ejus flammæ ignis, rotæ ejus ignis accenſus.* Dan. 7. 9. b *Priusquam incipias, conſulito, & ubi conſulueris, maturè facto opus; ita utrumque per ſe indigens, alterum alterius auxilio viget.* Salluſt.

simul junctas quintam essentiam, ut loquuntur, prudentis alicujus Principis. Res magnas feliciter gessit Rex Ferdinandus Catholicus, quia & maturo cum con-

silio, quæ animo proposuerat, expendebat, & magna cum celeritate aggrediebatur. Si à virtute hâc utrâque instructus fuerit Princeps, nunquam à latere illius recedet Fortuna, quæ ex occasione nascitur; hæc verò celerrimè præterit, & nunquam revertitur. In momento advenit, quod magnas nobis præbet utilitates; aut abit, quod nocumento nobis est. Eã ob caussam Atheniensibus vitio dabat Demosthenes, quòd in rerum apparatu tempus consumerent, nec adverterent tamen occasiones cunctationes istas minimè præstolari. Si consilium è re boni publici fuerit, quantum in ejus exe-

executione tardabitur, tantum ei de utilitate decedet. † *Nullus cunctationi locus est in eo consilio, quod non potest laudari, nisi peractum.* Fœtus informis est consilium, & quoad executio, quæ animæ instar est, vitam ac motum ei tribuat, mortuũ remanet. Ab intelligentia proficiscitur, actus nimirum prudentiæ practicæ, & si in sola contemplatione sistat, non nisi vana fuit imaginatio, & mentis illusio. Citò exequendũ esse ajebat Aristoteles, quod statutũ semel fuit, sed deliberandũ tardè. Jacobus Angliæ Rex filium suũ monuit, ut in consultando prudens esset & circumcumspectus; in decidendo firmus & constans; promptus & expeditus in exequendo: ad quod postremum Natura ipsa manus pedesq; cum digitorum fabrica, & nervos tam flexiles largita est. Populo * *cunctatio servilis; statim exequi, regiũ videtur.* Fuerunt olim Romani in actionibus suis considerati, & constantiâ ac patientiâ omnia superarunt. Grandiores Monarchiæ plerumq; tardioris executionis laborant vitio, eò quòd nimiùm suæ confidant potentiæ, uti in Othone Imperatore videre fuit, cui † *quò plus virium ac roboris, è fiducia tarditas inerat.* Accedit, quòd propter hoc ipsum rotarũ pondus, quibus Majestatis amplitudo innititur & ne ea, quæ possidet, in discrimen adducat, Princeps Imperii sui finibus contentus vivat. * *Quod segnities est, sapientia vocatur*; uti illa Imperatoris Galbæ. Ita omnes se suáq; servare posse crediderunt, & periêre omnes. Juvenilis Imperiorum ætas celeritate vires acquirit ac robur, dum fervet adhuc sanguis, vigéntq; spiritus majoris gloriæ ac dominationis in alias Nationes. † *Agendo, audendóq; res Romana crevit, non his segnibus consiliis, quæ timidi cauta vocant.* Posteaquã ad maturitatem pervenit, Majestas ipsa & auctoritas facilè diúque Imperia sustinent, tametsi ardor famæ desit, & dominatûs augendi cupiditas, perinde ac mare aliquanto tempore motum conservat, etiam postquam ventorum vis desæviit. Dum ergo Imperia in suo isto vigore

† Tac. l. 1. hist. * Idem l. 6. Ann. † Idem l. 2. hist. * Id. l. 1. hist. † Tit. Liv.

vigore perstiterint, illam in statuendo lentitudinem non improbaverim: sic enim plus suppetit temporis, ut partis quiete frui liceat; & consilia nimis subita periculo non carent. Atque in hoc casu verum habet illud Taciti, † *Potentiam cautis quàm acrioribus consiliis tutiùs haberi.* At si ætate illâ deficiente languescant vires, si existimatio perire incipiat, si cōtrà audaciùs insurgant alii, aliam viam ingredi oportet, maturare consilia, & pristinum instaurare vigorem ætatémq; juvenilem, priusquam senio ingravescente sese ampliùs sustentare nequeant, & amissis sensim viribus miserabiliter corruant. In minoribus statibus ætates istæ considerari non possunt, quin opus est potiùs, ut assiduè vigilet attentio, ad explicanda omnia vela, si fortunæ Zephyrus aspiraverit: etenim nunc his, nunc illis ea favet per vices; haud secùs, ac per circumferentiam horizontis cōsurgunt venti, qui alternis terræ dominantur. Secundissimos Aquilones habuere aliquando Gothi, aliæque Nationes polo viciniores, quibus tanta cum industria usæ sunt, sua pandentes vela, ut ad ipsas Herculis columnas, extremos tunc orbis terminos usque penetrarint. Sed abiit postea illa cæli clementia, & successit alia aliorum Imperiorum favori & commodis secunda.

§. Constantia in consiliis susceptis exequendis, seu propria illa sint, seu aliena, maximi semper momenti est. Ea quia caruit c Pætus, de Parthis triumphare non potuit. Omnia ferè ingenia ignea & velocia hoc habent, quòd & citò decernant, & citò eos facti pœniteat: fervent sub initia, algent sub finem: conantur omnia nihil ad perfectionem adducunt: similes animali quod Calipedem dicimus: illud enim celerrimè se movet, sed longo etiam tempore ne ad unum quidem passum progreditur. In negotiis omnibus prudentiâ & animi magnitudine opus est; una, ut disponat;

alte-

†Tac. l. 1. Ann. c *Eludi Parthus tractu belli poterat, si Patho aut in suis, aut in alienis consiliis constantia fuisset.* Tac. l. 15. Ann.

altera, ut ea perficiat. Animo constanti & forti nihil est arduum; contra qui in omni re dubius hæret & anceps, mille experitur difficultates & quàm plurimas amittit occasiones. † *Vir eâ ratione fiet optimus, si in deliberando quidem cunctetur, & pratimeat, quicquid potest contingere, in agendo autem confidat.* Hoc postremum si desit, cadit animus, & omissis opportunis mediis cœpto desistit.

§. Pauca sunt negotia, quæ ingenium superare non possit, aut occasio paullatim & tempus faciliora non efficiat. Eam ob rem non oportet ea facilè abrumpere, sed in vigore suo conservare potiùs. Crystallus, si semel confringatur, uniri iterum non potest; ita & negotia. Quantumvis grandis sit difficultatum tempestas, tutiùs tamen est aliquod saltèm explicare velum, ut minus sit periculi, quàm omnia omnino contrahere. Negotia pleraque ideo successu carent, quòd despe-rentur.

§. Illud autem necessarium est cumprimis, ut qui mandata exequi debet, eadem apud animum suum approbet; qui enim improbaverit, aut minùs ea convenire judicat, aut difficultatem in iis reperit; proindéq; non tanto studio ad ea se dabit ac decet, nec magnopere curabit, si ritè non succedant. Optimè omnium ea executioni dabit ille ipse Minister, à cujus consilio profecta sunt; siquidem ad hujus existimationem interest plurimùm, ut quàm rectissimè in effectum deducantur.

† Hered.

SYMBOLUM LXV.

LApis in lacum conjectus tot circum fluctus continua seriè excitat, ut cùm ad extremam usque ripam pervenerint, infiniti propemodum sint, turbéntq; omnino lucidissimum illud æquor & purissimum speculum, in quo repercussæ rerum imagines, quæ perfectissimè sese antea oculis exhibebant, nunc non nisi confusè se offerunt. Idem prorsus in animo accidit, ubi semel in errorem aliquem labi contigerit, ex

uno

uno illo multi nascuntur alii, confuso jam & excœcato judicio, excitatisque voluntatis fluctibus, ut intelligentiæ facultas rerum veritatem satis perspice-

re nequeat; dúmque unum errorem corrigere cogitat, in alium incidit, inde rursum in alium, ut tandem quàm plurimi sint, quò à primo distant longiùs, eò grandiores sunt; non secùs ac fluctus à centro, à quo excitantur, remotiores. Caussa hujus rei est, quia † *principium dicitur esse dimidium totius, itaque parvum in principio erratum correspondens est ad alias partes.* Eâ re diligenter animum advertere oportet ad errores primos, * *cùm fieri non poßit, ut si in primo atque principio peccatum fuerit, non ad extremum malum aliquod evadat.*

† Arist, l. 2. polit. c. 4, * Idem l. 5. polit. c. 1.

dat. In Masinissa id videre licuit, qui reprehensus à Scipione, quòd Sophonistam in matrimonium duxisset; dum errorem istum emendare voluit, in alium graviorem lapsus est, herbis venenatis eam tollendo è medio. † Vitiis sese Rex Witiza dederat, obscurata haud parum gloria gubernationis feliciter inchoatæ, & ne concubinarum numero, quas uxorum loco cultúque habebat, aliquam turpitudinis notã contraheret voluit ut in cunctis liceret, quin & latâ lege Ecclesiasticis matrimonii ineundi fecit potestatem; cúmq; porrò hos suos errores religioni adversari cerneret, Romano Pontifici obedientiam denegavit, unde totius Regni incurrit odium: quare ut suæ prospiceret securitati, plerasque urbes mœnibus & munitionibus nudavit; quo factum denique, ut Hispania tota Maurorum deinde incursionibus pateret. Atque omnes isti errores alii ex aliis ordine nati, & in immensum aucti, vitam illi ante tempus extorsêre. Eadem incommodorum series etiam in Duce Valentino notata fuit: studuerat is multorum ruina suam fabricari fortunam, eúmque in finem nihil tyrannidis prætermiserat, priore sævitia ad ulteriores majorésque semper *a* incitante, donec statum unà & vitam amitteret, aut discipulus malus aut malus Machiavelli Magister.

§. Errores principum non nisi difficulter possunt corrigi, eò quòd plerumq; ad multos ii pertineant. Obstat etiã obstinatio interdum, aut ignorantia. Ingenia magna, quæ cõmuniter ferè magis ingenua sunt & docilia errores suos facilè agnoscunt, iisque meliùs erudita de emendatione seriò cogitant, ædificii malè structi lateres iterum dissolvendo, ut meliori deinde cæmento eosdem iterum coagmentent. Philippi tertii Imperatoris symbolum fuit: *Quod malè cœptum est, ne pigeat commutasse.* Qui iter relegit, quo aberrasse se videt, faciliùs in viam redit. Frustra erroris postea pœnituisset.

Nil

† Mar. hist. Hisp. l. 6. c. 19. a *Ferox scelerum, & quia prima provenerant, volutare secum, quonam modo Germanici liberos perverteret.* Tac l. 4. Ann.

† *Nil iuvat errores mersâ jam puppe fateri.*

Ratio Statûs catena quædam est, quæ, si vel unicus in ea rumpatur annulus, dissolvitur illicò, nisi iterum consolidetur. Princeps, quià se statuta noxia esse videt, nec ea immutat tamen, suæ magis opinionis amans est, quàm boni publici, pluris vanam aliquam gloriolæ umbram æstimat, quàm veritatem: constans videri vult, & pertinax fit. Supremæ dominationis hoc vitium est, quæ tum demum existimationem suam ritè tueri se putat, si pedem nunquam retrò referat.

——— * *Quamque regale hoc putet,*
Sceptris superbas quisquis admovit manus,
Quâ cœpit, ire.

Tam ea in re rationi paruit Carolus quintus Imperator, ut cùm aliquando privilegium nescio quod manu suâ consignâsset, moneretúrque, justitiæ legibus non sat esse consentaneum, mox reddi sibi voluit, & dilaceravit: *Malo*, inquiens, *meam lacerare scripturam, quàm animam.* Tyrannica obstinatio est, errores agnoscere quidem, nec tamen emendare velle; eos verò etiam defendere, ut honori consulatur, nihil aliud est, quàm peccare velle sæpius, & blandiri sibi de ignorantia: inaurare illos, est ferrum auro obducere, quod mox iterum se prodit, & formam pristinam recuperat. Error correctus id efficit, ut rectiùs curentur cætera, & expedit interdum errâsse, ne peccetur deinceps graviùs. Tanta est ingenii nostri imbecillitas, ut ipsosmet nostros errores Magistros habeamus. Ex iis primùm rectè agere discimus: † *Usu probatum est, leges egregias, exempla honesta, apud bonos ex delictis aliorum gigni.* Prudentissima etiam Respublica multa in gubernando fecit imprudentiùs, antequam ad perfectionem perveniret. Solus Deus ab æterno mundi hujus fabricam absque errore comprehendit, & postea tamen certo quodam modo * *pœnituit eum, quòd fecisset hominem.* Plus interdum erratis nostris debemus, quàm

† Claud. * Seneca. † Tac. l. 15. Ann. * Gen. 6. 6.

quàm rectè factis: illa siquidem nos erudiunt; hæc jactantiæ & inanis gloriæ sunt semina.† *Instruunt nos Patriarchæ, non solùm docentes, sed etiam errantes.* Umbra picturæ lucem dedit, ab illa namque ars ista habet, quòd tam eximia sit.

Non semper imprudentia errorum caussa est : sæpe tempore ii oriuntur, aliisque eventis fortuitis. Quod priùs commodo erat, pòst in exitium vertitur. Nulla tanta est prudentia, cujus consilia pro omni tempore salutaria sint. * *Nec debet reprehensibile judicari, si secundum varietatem temporum statuta quandoque varientur humana, præsertim cùm urgens necessitas, vel evidens utilitas id exposcit*; vel ex illis gravia nascuntur incommoda, vel Princeps relatione aliorum in fraudem inductum se videt. His Principiis Rex Assuerus nitebatur, cùm revocatæ à se sententiæ, quam iniquâ Amani accusatione deceptus, adversus Dei populum tulerat imprudentiùs, rationem redderet. † *Nec putare debetis*, inquiens, *si diversa jubeamus, ex animi nostri venire levitate; sed pro qualitate & necessitate temporum, ùt Reipublicæ poscit utilitas, ferre sententiam.* In his & similibus casibus nulla est animi levitas, sed prudentia, mutare consilium, & ea, quæ semel statuta fuère; nec inconstantia dici debet, sed constans potiùs robur sequendi rationem ducem, quale est in bracteola venti indice, in omnem se partem unà cum vento vertere, aut in acu nautica antè non conquiescere donec ad stellam polarem opposita sese stiterit. Medicus secundùm ea, quæ corpori variè accidunt, medicamenta variat, quia sanitatem præ oculis habet. Infirmitates, quibus conflictantur Respublicæ, variæ varios quoque curandi modos desiderant. Honori itaque sibi ducat Princeps, sua subinde iterum inspicere decreta & corrigere, immo & errores, nec hujus eum pudeat. Illos committere, incogitantia esse potuit; emendare, fortitudo prudens;

Z

† Ambr. lib. 1, de Abrah. c. 6. * Cap. Non debet, de Cons. & Affin. † Esth. 16. 9.

dens; obſtinatio verò ſtulta ſemper eſt & reprehendenda. Prudentiæ tamen erit, illud ipſum ita ſcitè & diſſimulanter facere, ut vulgus nõ animadvertat: iſtuc enim utpote ignorans& imperitum errorẽ pariter imprudentiã interpretatur,& emendationem levitatem.

§. Tametſi verò errorum retractandorum auctor ſim principi, id tamen de omnibus univerſim intelligi non debet: aliqui enim tam exigui ſunt, ut in iis corrigendis graviorem levitatis ſuſpicionem, aut exiſtimationis jacturam vereri meritò quis poſſit; adeòque ubi paullatim ſeipſis deſinunt, nec aliorum grandiorum periculum eſt,ſatius erit eos inemendatos relinquere. Alii iſtius ſunt conditionis, ut ſequi eos præſtet, immo fortiter etiam & conſtanter ad eoſdem continuandos inflammare animum, eò quòd gravius fortè immineat periculum, ſi ab iis expedire te cogites id,quod in expeditionibus bellicis frequenter accidit. Negotia quædam ſunt, in quibus, ut rectè agas, neceſſe eſt, ut extra limites primùm abeas, etſi in errores aliquos labi contigerit; ſicut qui baculum incurvum in contrariam inflectit partem, ut rectus evadat. Tum verò de iis magnopere laborandum non eſt, uti nec de cauſſis eorundem, aut mediis, cùm nec juſtitiæ, nec honeſtati illi adverſentur, & optimi inde ſperentur effectus: hâc enim ratione prodeſſe incipiunt, & diſpoſitiones potiùs ad bene rectéque agendum dici debent, quàm errores. Alii non niſi magnis immiſcentur conatibus ſapientiſſimè aliàs ſuſceptis, haud ſecùs,ac roſæ ſpinis involvuntur, ut abſque læſione manus eas contingere nequeat. Atq; illud ideo accidit, quia rebus ferè omnibus, quæ quidem ad bonum univerſale putantur conducere, aliquis miſcetur error bono privato noxius. Rerumpublicarum corpora diverſis conſtant partibus & oppoſitis inter ſe, quod ad qualitates & humores attinet, & remedium, quod toti adhibetur corpori, plerumque alicui nocet parti: adeòque ſingulari prudentiã opus eſt in eo , qui aliis imperat, ut detrimenta & commoda con-

conferat inter se & expendat, magno item animo ad exequendum, ne illorum fortè metu hæc planè negligat.

SYMBOLUM LXVI.

INnovatio rebus naturâ caducis perpetuitatem tribuit. In individuis, dum alia aliis continuata serie succedunt, perennant species. Eam ob rem agricola serit arbores, quas in demortuarum locum possit sufficere: non eam curam casui relinquit, quia aut plantæ eum deficerent, aut certè nec essent ex quibus indigeret, nec locis convenientibus, neque sibiipsis rectâ sursum assurgerent, nisi ars & industria, dum teneræ adhuc sunt, eas dirigeret: postea enim

nullâ vi flecti se sinunt & corrigi. Non minor cura juventutis esse debet,ut hæc à teneris formetur probè, in iis præsertim provinciis, ubi ipsa cæli constitutio magna ingenia præstantésque naturas procreat, quæ tanquam agri quidam fertiles facilè sylvescunt, nisi ars & cultura fœcunditatem cum tempore corrigant. Quò spiritus major est, eò graviùs nocet Reipublicæ si eum educatio non tempori moderetur. Animus excelsus, & ad magna connitens semetipsum ferre non sustinet. Legum frænum excutit,& ad libertatem aspirat, adeòque oportet, ut ars & institutio, tum occupatio in exercitiis gloriosis,eum gnaviter excolant. Ubi juventus aliquantum ætate processerit, proderit haud parum levitati ejus curandæ, si adhibeatur ad tractanda negotia publica. Hæc caussa fuit, opinor, cur quædam Respublicæ adolescentes in Senatum admiserint. Illud optimum, quod agricolis in more est,qui arbusculas,dum teneræ sunt, translatas alio in solo iterato plantant,ut radices,quæ se nimiùm diffuderant, constringantur, & trunci directè sursum in proceritatem sese erigant. Nunquam ferè juventus in solo patrio ad insignem frugem maturescit. Ibi consanguinei & amici licentiorem eam reddunt audaciorémque. Non ita apud exteros, ubi eam compellit necessitas, ut suas studeat componere actiones, & hominum sibi animos devincire. Domi in patria plusculum licere nobis arbitramur, etsi extra limites sit, & facilè veniam nobis pollicemur. Ubi noti non sumus, legum rigorem metuimus. Extra natale solum corrigitur paullatim illa morum asperitas, & naturæ contractio; elatio illa animi stolida & inhumana, quæ eos ferè comitari solet,qui cum Nationibus diversis versati non sunt. Ibi linguæ addiscuntur, & cognoscuntur Nationum ingenia,observantur consuetudines singularum ac mores, quarum rerum notitia insignes efficit viros, ad artes tam pacis, quàm belli idoneos. Plato, Lycurgus, Solon, & Pythagoras varias obeundo provincias, prudentes Legum lato-

latores & Philosophi evasêre. In solo patrio una eadémque fortuna cum homine nascitur, & cum eodem simul emoritur; foris majores sese offerunt. Nullus Planetarum in domo sua propria exaltatur, sed in alienis, etsi non absque detrimento suo, atque incommodo.

§. Peregrinatio magna prudentiæ Magistra est, si ad animum meliùs formandum, non ad oblectandum solùm suscipiatur. Ea in re laudem merentur populi septentrionales, qui non minori cum curiositate, quàm attentione animi, relictis patriis laribus, orbem lustrant, & linguas, artes ac scientias condiscunt. Hispani, qui majora, quàm ullæ aliæ Nationes, habent subsidia exteras adeundi provincias, quippe quorum Monarchia quaquaversum se porrigit, præ omnibus tamen aliis domi in patria sua desident, nisi ad arma fortè Mars aliò eos evocet; cùm nihilominus plurimùm referat, ut qui diversis Nationibus imperant, & in provinciis variis bella gerunt, perfectam quoque earundem habeant notitiam. Duo potissimùm sunt, quæ viros nobiles domi in terra natali detinent: primùm quidem, quia Hispaniam undique ferè mare alluit, neque semper navigandi occasio tam præstò est, ac terra iter faciendi commoditas; alterum deinde vana quædam præconcepta opinio, qua e..istimant absq; magna pompa & impensis peregrinationes istas institui non posse, qua in re modestiores sunt Exteri, etsi magnorum Principum filii.

§. Neque tantùm juvenes in aliud solum transferri debent, sed à teneris etiam sic formari velut plantulæ, ut aliis aliquando in muneribus & officiis succedere valeant, neque necesse sit, aliunde homines novos negotiorum & artium imperitos accersere, qui deinde cùm Reipublicæ detrimento per multos suos errores experientiam sibi comparent; id quod in Emblemate præsenti per fasces, symbolum Magistratûs, indicatum volui, illæ siquidem virgæ plantatæ alias iterum progignunt; & quia in unoquoq; genere

triplicis illius formæ Reipublicæ, Monarchia nimirum, Aristocratia, & Democratia, diversæ sunt gubernandi rationes, diversa quoque juventutis exercitia sint oportet, pro cujuslibet Reip. institutis, proque rerum conditione, in quibus unaquæque viris excellentioribus magis indiget. Ea in re omne suum studium posuêre Persæ, Ægyptii, Chaldæi & Romani; cumprimis verò elaborarunt in eo, ut quosdam jam inde à prima pueritia pro Magistratu instituerent, utpote à quo deinde bono aut malo, conservatio aut ruina Rerumpubl. dependeret, quarum ille est anima, & prout ipse affectus fuerit, tales quoque totius corporis erunt actiones. In Hispania magna cum providentia erecta fuerunt Collegia, quæ seminaria essent insignium virorum pro gerendo Magistratu & administranda Justitia, quorum constitutiones licèt futiles videantur & vanæ, prudentissimæ tamen sunt eo nomine, quòd ad modestiam erudiant, faciántque ut priùs obedire norint, qui aliis dein imperare debent.

§. Alibi scientias inter politica regnandi instrumenta in principe recensuimus, nũc illud quæritur, an iis etiam conducant, qui parêre debent, & an juventus popularis iis instruenda sit. Natura in ipso capite, tanquam totius corporis Principe, intelligentiam constituit, ut scientias condisceret; uti & memoriam, ut easdem conservaret: at verò manibus & membris reliquis non nisi habitudinem ad obediendum impertiit. Homines societatem inter se communitatémque coiêre operandi caussa, non speculandi, magis ob commoditatem subsidii mutui, quàm theoriæ subtilitatem. Non sunt fortunatæ Resp. ex eo, quod ingenium penetrat, sed ex eo, quod manus perficit. Studiorum otium vitiis alitur, & in charta ea omnia æternitati consecrat, quæ temporum adinvenit malitia. Multa contra supremam molitur potestatem, & plebem ad seditiones concitat. Spartani † *literas ad usum saltèm discebant, reliqua omnis disciplina erat, ut pulchrè parêrent, ut labores perferrent, ut in pugna*

† Plut.

pugna vincerent. Subditi arguti nimis & docti novitates amant, carpunt gubernationem, consulta principum vocant ad examen, & populum commovent. Obedientiam magis promptam esse oportet, quàm ingeniosam; sinceram magis, quàm *a* astutam. Ignorantia præcipuum Imperii Turcici fundamentum est. Qui in illo scientiarum spargeret semina, facilè id everteret. Quietam felicémq; vitam vivunt Helveti apud quos scientiæ non admodum vigent, & proscripto subtiliori philosophandi genere, non minùs bona cum politica se suaque moderantur, quàm aliæ Nationes: vehementi illa contentione in scientiis perdiscendis languescunt vires, & vilescunt animi, dum nimia ingenii acie pericula penitissimè penetrant. Studiorum amœnitas, eruditionis gloria, & præmia multos alliciunt; unde viri desunt pro armis & defensione Statuum, quorum plus interest, fortitudine præstare populum, quàm literis. Quod in his generosum est, fastidire facit ea omnia exercitia, quæ corpus magis, quàm animum occupant. Otio literario ingenia fiunt melancholica, ut vitam magis ament solitariam & cœlibem; contrà ac fieri oportet ad hoc, ut Resp. sese multiplicet, & viros habeat ad munera & officia publica idoneos, atque ut tueri se possit, & in hostem ire. Ingenia scientiis exculta haud faciunt Provincias rerum copiâ affluere, aut incolis frequentari, sed artium & mercimoniorum industria, ùt in provinciis Belgicis videre licet. Bene expenderunt incommoda ista Germani aliæque Nationes, quæ Nobilitatem suã in solo armorum fundarunt exercitio minimè pulchrum existimantes gradus honoréśq; literarios admittere; atque ita fit, ut omnes ferè Nobiles ad arma adjiciant animum, & militia floreat. Tametsi verò orthodoxæ Religionis cognitio haud parum scientiis illustretur, illud tamen negari non potest, multa etiam ab iisdem ad meras reduci opiniones, è quibus

a *Patres valere decet consilio, populo supervacanea calliditas est.* Salust.

bus variæ naſcuntur Sectæ,& ex his Imperiorum converſiones, immo cognito jam vero Dei cultu, utilior mundo fore videretur ſincera aliqua & credula ignorantia, quàm ſuperba & inanis ſciendi præſumptio, maximis erroribus expoſita. Hæ & aliæ rationes complures ſuadent prorſus extirpandas eſſe ſcientias ſecundùm regulas politicas, quæ ad dominationem attendunt magis, quàm ad ſubditorum utilitatem; ſed principia iſta tyranni ſunt potiùs, quàm boni & æqui Principis, qui decorem & gloriam Statuum ſuorum præ oculis habere debet: illis autem utiliſſimæ, immo maximè neceſſariæ ſunt ſcientiæ ad confutandos Sectariorum errores, qui facilè invaleſcunt, ubi regnat inſcitia, ad adminiſtrandam Juſtitiam, ad conſervandas & augendas artes, imprimis militares: neque enim minùs civitates præſidiis ſuis muniunt Viri docti, ac milites, ùt Syracuſæ quondam in Sicilia expertæ fuere in Archimede: Dola Burgundiæ urbs in erudito & fideliſſimo ſuo Senatu, cujus prudente conſilio, ingenioſis machinis, acri defenſione & fortitudine animi plus quàm heroicâ, urbs illa adverſus valentiſſimas Gallorum copias propugnata fuit; muſeis in armamentaria converſis, togis literariis in loricas ferreas, calamis in gladios, qui non atramento, ſed Francico ſanguine nomina & egregia facinora civium æternitati tranſcripſerunt. Sola multitudo nimia tum univerſitatum, tum eorum, qui literis ſeſe dedunt, illa eſt, quæ bono publico officit, quemadmodum reipſa in Hiſpania experimur; quare magis è re communi eſſe videtur, ſi non niſi pauci ad eas ſe applicent ſcientias, quæ in ſpeculatione conſiſtunt, aut circa juſtitiam verſantur, plures verò ad artes nauticas, & militares. In hunc finem oporteret majora præmia his ſtatui, quàm illis, ut magis ad eas aliorum allicerentur animi. Quia verò præmia ſic conſtituta non ſunt, hinc fit, quòd oppidò multi ad literarum ſtudia appellant animum, deſintque Monarchiæ ad defenſionem ſuam & con-

&conservationem milites potiùs, quàm literati:quod vitium ipsos quoque triumphos, & trophæa militaria comitari solet, dum Nationes bellicosæ &victoriis inclytæ, ingenio etiam & calamo superare contendunt eos, quos robore & armis devicerunt. Cura istius remedii ad principem bonúmq; Moderatorem pertinet, cujus erit tali cum judicio de educanda juventute statuere & ordinare, ut numerus Virorum eruditorum, Militum, Artificum, aliorúmq; officiorum corpori Status sui aptè & secundum proportionem conveniat.

§. Atque hæc proportio in iis etiam attendi posset, qui vitam Ecclesiasticam aut Religiosam amplecti cupiunt, quorum multitudo nimia Reipublicæ & Principi plurimùm nocet. Verùm Religio & Pietas regulâ politicâ mensurari non debent, & solent in Ecclesia militante plus arma spiritualia efficere, quàm sæcularia. Qui primus Statûs illius auctor est, eundem porrò conservabit, absque detrimento Reipublicæ. Nihilominus, cùm prudentia humana credere quidem, non sperare tamen miracula debeat, ei ad quem illud ex officio pertinet, considerandum relinquo; an tantus Ecclesiasticorum numerus, & Religiosorum Ordinum multiplicatio atque incrementum excedant fortè facultates Sæcularium, à quibus illi sustentari debent, aut ipsi etiam Ecclesiæ ejúsque fini noxia sint. Cui rei jam pridem per Canones sacros & Decreta Apostolica sapientissimè provisum fuit, in Concilio Lateranensi inprimis sub Innocentio tertio; sic enim illud statuit: [f] *Ne nimia Religionum diversitas gravem in Ecclesia Dei confusionem inducat, firmiter prohibemus, ne quis de cætero novam Religionem inveniat, sed quicunque ad Religionem converti voluerit, unam ex approbatis assumat.* Consilium Regium Castellanum aliàs Majestati suæ suasit, supplicandum esse Summo Pontifici, ne quis in Regno Castellæ antè, quàm sextum & decimum ætatis annum complevisset, in religiosam fami-

[f] Conc, Lat.

familiam afferiberetur, neque ante exactum annum vicesimum vota nuncuparet; verùm confidentior pietas, & animi scrupulus prudentiæ oppositus incommoda ista facilè dissimulant.

§ Attamen perparum prodesset ista proportio in iis, qui aut rebus agendis, aut speculationibus debent intendere, nisi etiam Princeps curam habeat Seminarii popularis, unde procreari debent sufficientes cives, qui Reip. formam constituant, quorum numerus nunc hujus, nunc illius morte quotidie imminuitur. Antiqui sanè magnam semper sobolis propagandæ habuêre rationem, ut ne deessent unquam qui in demortuorum locum succederent. Et fuit ea res tam cordi Romanis, ut non solùm liberorum procreationi præmia proponerent, sed cœlibem etiam vitam notarent infamiâ. Germanicus, ut mortem suam ulciscerentur alii, inter merita & obsequia Reip. præstita illud quoque recensebat, quòd sex è conjuge liberos *b* suscepisset. Et Tiberius pro bono felicitatis omine referebat ad Senatum, Drusi uxorem geminos uno partu *c* edidisse. Regnorum robur in subditorum multitudine & copia consistit. Qui iis abundat præ aliis, is major Princeps est, non qui plures Status numerat: hi namque seipsis neque tueri se possunt, neque offendere alios, sed per suos incolas, in quibus unicum & firmissimum illorum ornamentum est positum. Notum est illud Adriani Imperatoris; † *ampliari Imperium hominum adjectione potiùs, quàm pecuniarum copiâ malim*; & rectè quidem: nam opes absque subditis bella facilè accersunt, nec satis defendi possunt; ubi autem multi sunt subditi, nec vires desunt, nec opes.* *In multitudine populi* (ait Spiritus sanctus) *dignitas Principis: & in paucitate plebis ignominia Principis.* Eam ob rem Rex Alphon-

b *Ostendite populo Romano Divi Augusti neptem: eandémque conjugem meam: numerate sex liberos.* Tac. 2. Ann.
c *Nullì antè Romanorum ejusdem fastigii viro geminam stirpem editam.* Tac. ibid. † L. cùm ratio, §. si plures, ff. de bon. quæ liber. * Prov. 14. 28.

phonſus Sapiens boni Principis eſſe putabat tam ſollicitè ſuam cuſtodire ditionem. † *que ſe non yermen las villas, nin los otros lugares, nin ſe derriben los muros, nin las torres, nin las caſas por mala guardia, e el Rey, que deſta guiſa amare, e tuviere honrada e guardada ſu tierra, ſera el e los, que hi uvieren, honrados, i ricos, e abundados, e tenidos por ella.* Verùm ùt prudentiſſimus Legislator illud præcipuè monuit, Regnum inſtrui debere * *de buena gente e antes de los ſuyos, que de los agenos, ſi los pudiere aver, aſi como de Cavalleros, e de Labradores, e de Meneſtrales.* Qua in re prudentiſſimè judicavit, hanc hominum frequentiam non in ſola plebeja gente ponendam eſſe; hæc ſiquidem ſeipſa parum efficiet, niſi Nobilitatem habeat comitem quæ ſpiritus & anima illius eſt, ſuóque exemplo docet appetere honeſta & pericula ſpernere. Plebs abſque Nobilitate exangue quoddam cadaver eſt, adeòq; ad eam conſervandam augendámq; omni opera Principem conniti decet, uti quondam factitabat Auguſtus, qui Hortalo Nobili Romano non ſolùm conjugii ineundi auctor fuit, ſed vivendi etiam media ſuppeditavit, ‡ *ne clariſſima familia extingueretur.* Ejus rei magna in Germania habetur ratio, unde antiquitus uxoribus dos dari non *d* conſueverat, & nunc exigua ea eſſe ſolet, ut præcipua illarum dos ſit Virtus & Nobilitas, magiſque ad animi & corporis dona attendatur quàm fortunæ bona, adeòq; tantò faciliùs concilientur matrimonia, nec cupiditas tempus inutiliter perdat in perveſtiganda ſponſa aliqua locupletiori; quæ cauſſa fuit, cur Lycurgus omnes omnino dotes lege etiam ſancita prohiberet, & Carolus * quintus Imperator modum illis poneret: quin & Ariſtoteles Lacedæmones fertur reprehendiſſe, eò quòd dotes tam amplas filiabus ſuis *e* largirentur. Voluit præterea Alphon-

† L. 3. tt. 11 p. 2. * L 1. tt. 11. p. 2. ‡ Tac. l. 2. Ann. d *Dotem non uxor marito, ſed uxori maritus affert.* Tac. de mor. Germ. * L. 1. tt. 2. l. 5. Recop. e *Statuit Virgines ſine dote nubere: juſsit uxores eligerentur, non pecunia.* Trog. l. 3.

phonsus Rex, ut non nisi in casu necessitatis Exterorum frequentia in Statum induceretur: nec immeritò quidem, diversi enim mores, & Religionum cultus magis domestici hostes sunt, quàm vicini, eámque ob caussam Hispani Judæos omnes ac Mauros finibus suis ejecerunt. Nationes exteræ vitia & opiniones impias introducunt, & seditiones contra legitimum Principem facilè *f* commovent. Quod tamen incommodum magnopere metuendum non erit, si exteri solùm evocentur ad colendos agros, & alias artes exercendas, immo hoc fieri quandoque expedit. Selymus Turcarum Imperator è Cairo magnum operariorum numerum Constantinopolim submisit. Poloni, cùm Henricum Ducem Andegavensem elegissent in Regem, inter alia pacta illud quoque esse voluerunt, ut varias Artificum familias unà secum adducerent. Nabuchodonosor expugnatâ Hierosolyma transtulit inde † *omnes viros robustos, septem millia & artifices, & inclusores mille: duxitque eos captivos in Babylonem.* Verùm quia ad eam rem sæpe industria deest, neque semper sumptus suppetunt; aut etiam, quia sola ejusmodi deductio minimè sufficeret, ponam hîc aliquot caussas, unde illa regnorum solitudo, & subditorum infrequentia oriri solet, ut iis cognitis tantò faciliùs remedium parari possit. Istæ igitur aut externæ sunt aut internæ. Externæ, bellum & coloniæ. Bellum monstrum quoddam est, quod humano victitat sanguine; cúmque ad Statum conservandum expediat illud foris alere potiùs, ut solebant *g* Romani, vitâ fortunisque subditorum in eam rem opus est: Coloniæ quoque diu sustentari non possunt absque copiosa hominum

f *Quare qui inquilinos, & advenas antehac in civitatem receperunt, hi magna ex parte seditionibus jactati sunt:* Arist. lib. 5. Polit. c. 3. † 4. Reg. 24. 16. g *Fuit proprium populi Romani longè à domo bellare, & propugnaculis imperii sociorum fortunas, non sua tecta defendere.* Cic. pro lege Manil.

minum deductione, ut in Hispania accidit. †Eadem de caussa *neque dum Annibal in Italia moraretur, nec proximis post excessum ejus annis vacavit Romanis colonias condere, cùm esset in bello conquirendus potiùs miles, & post bellum vires refovendæ potiùs, quàm spargendæ.* * Et Velleius Paterculus in legibus Gracchi inter perniciosissima numeravit, quòd extra Italiam colonias posuisset, quæ proinde à visceribus Imperii nimiùm remotæ eidem assistere in necessitate non possent. Aliæ vastitatis & solitudinis caussæ internæ sunt. Inter præcipuas numero tributa, defectùm agriculturæ & mercimoniorum, nimiã item dierum festorum multitudinem, quorum damna & remedia alibi in hoc libro exposuimus.

Sed & urbes aulicæ præcipua solitudinis caussa sunt: sicut enim fervens jecur calorem nativum ad se attrahit; & aliquas corporis partes spiritu & vigore destituit, ita aularum pompa, earúmque commoda & deliciæ, lucrum artium, occasio præmiorum homines alliciunt, Opifices inprimis atque Artifices, qui facilè sibi persuadent, magis otiosam vitã eos vivere, qui principi inserviunt, quàm qui mechanicas exercent artes. Quid? quòd ii etiam, qui Ducum, Marchionum, & Comitum gaudent titulis, præsentiâ Principis, aut aulæ deliciis fruendi caussa relictis suismet Statibus ad illam se conferant; unde porrò fit, ut dum eos rectè curare negligunt, & reditus annuos in suam sustentationem, & sumptus minimè necessarios prodige impendunt, & opibus paullatim & incolis exuantur, quibus utrisque iidem Status florerent potiùs, si iis Domini sui præsentes domi adessent. Hæc atque alia incommoda prudentissimè expendit Justinianus Imperator, atque ut iis adferret remedium, certum propterea Magistratum *i* instituit. Similiter Rex

† Vell. l. 1. *Idem l. 2. i *Invenimus enim, quia paulatim Provinciæ suis habitatoribus spoliantur; magna verò hæc nostra civitas populosa est turbis diversorum hominum & maximè agricolarum, suas civitates & culturas relinquentium,*

Joannes II. † præcepit ut Duces omnes, aliæq; illustres personæ, quæ in aula ejus morabantur, statis temporibus domum ad suos reverterentur, quomodo & Trajanus Imperator quondam fecerat.

Præterea fidei commissa, ut prærogativæ Natalium in Hispania plurimùm soboli propagandæ obsunt: frater enim natu major omnia sibi familiæ bona vendicat (id quod Regi Theodorico iniquum prorsus k videbatur) cúmque aliis matrimonii ineundi copia non sit, aut religiosum suscipiunt habitum, aut ad bellum proficiscuntur. Eam ob caussam Plato divitias & inopiam antiquas Rerumpubl. pestes solebat appellare; existimabat nimirum, omnia ferè earum damna oriri ex eo, quòd bona in iis non satis rectè dividerentur. Si cives omnes congruam haberent sustentationem, magis sine dubio florerent Respublicæ. Verùm tametsi hæc utilitas magna sit, non minùs tamen ad bonum publicum interest, ut conservetur Nobilitas ejusmodi Fideicommissorum beneficio, & ut illa habeat unde Principi & Reipublicæ præstare possit obsequia, adeòq; antiqua illa retineri non possent, Nobilitati tamen recens institutæ permitti minimè deberent, statutá etiam lege, ut consanguinei ad quartum usque gradum necessarii essent hæredes, si non ex asse, at certè magna & potissima ex l parte; quo modo vitarentur donationes & legata, quæ vanitati magis, quàm Reipublicæ serviunt, sicut & illa, quæ devotâ quâdam prodigalitate, nec modum servant, nec sanguinis proprii habent rationem, dum contra debitũ charitatis ordinẽ nec fratribus nec consanguineis reliquis sufficiens relinquitur sustẽtatio, unde familiæ extinguũtur, exhauriuntur reditus regii, populus ad tributa solvẽda fit impotens,

† Auth. de quæst. k *Iniquum est enim, ut de una substantia, quibus competit succcesio, alii abundanter affluant, alii paupertatis incommoda ingemiscant.* Cass. l. 1, ep. l. 1. l *Commodum est etiam, ut hæreditates non donatione, sed jure cognationis tradantur.* Arist. l. 5, Polit. c. 8.

potens, augeſcit exemptorum potentia, & imminuitur jurisdictio Principis. Expendens ejus Rei incommoda *m* Moyſes, edicto publico vetuit, ne quid ultrà Iſraëlitæ ad opus ſanctuarii *n* offerrent, tametſi Deus ipſe oblationum iſtarum fuiſſet auctor, & mente purâ ac religioſa omnia *o* fierent. Reſpublica Veneta jam pridem decretis ſuis ei rei ſapientiſſimè providit.

§ Illud porrò neceſſarium, ut pro matrimoniis ineundis prudens temporis habeatur ratio: nam ſi nimiùm differantur, periclitatur ſucceſſio, & patitur univerſa Reſpublica ob juvenum incontinentiam. Si contra nimiùm maturentur, contingit filios ætate haud longè eſſe inferiores parentibus, unde reverentiam exuunt, & impatientes moræ ſucceſſionis cauſſa nefanda contra eos moliuntur.

m *Dixerant Moyſi, plus offert populus, quàm neceſſarium eſt.* Exod. 36. 5. n *Juſsit ergo Moyſes præconis voce cantari: nec vir, nec mulier quicquam offerat ultrà in opere ſanctuarii; ſicque ceſſatum eſt à muneribus offerendis, eò quòd oblata ſufficerent, & ſuperabundarent.* Exod. 36. 6. o *Omnes viri & mulieres mente devotâ obtulerunt donaria, ut fierent opera, quæ juſſerat Deus.* Exod. 35, 29.

SYMBOLUM LXVII.

POlitica hujus noſtri temporis in omnibus malitiam & fraudem præſupponit, & contrà ſeſe munit aliis longè majoribus, nullâ Religionis, juſtitiæ, & fidei publicæ habitâ ratione. Omnia ſibi licere putat, quæcunque ad ſuam conſervationem & augmentum faciunt; cúmque artes iſtæ communes jam ſint, neceſſe eſt, ut pugnent inter ſe, ſeſeque mutuo impediant ac conficiant cum tranquillitatis publicæ detrimento, adeòque fines optatos minimè aſſequuntur. Fugiat princeps hos tales Magiſtros, & diſcat ab ipſa Natura potiùs, in qua abſque malitia, fraude, & omni dolo vera ratio Statûs elucet. Illa ſola certa eſt, fixa & ſolida, qua utitur in gubernatione rerum, quæ vege-

vegetantur & vivunt, ea præsertim, quam cuique hominum in suo officio recta inspirat ratio, nominatim Pastoribus & Agricolis pro conservandis au-

gendisque gregibus, & agrorum cultura: unde fortè factum, ut ii Reges, qui à pedo, aut aratro ad sceptrum vocati fuêre, meliùs aliis suos gubernare subditos sciverint. Fruatur licèt Pastor (cujus obligatio & cura talis ferè est, qualis est Principum *a*) lacte & lana gregis sui, eà tamen moderatione, ut neque sanguinem omnem extrahat, neque pellem sic deglubat, aut à frigore & calore sese tueri nequeat. Ita prorsus debet

a Væ Pastoribus, qui disperdunt & dilacerant gregem pascuæ meæ, dicit Dominus. Ideo hæc dicit Dominus Deus Israël ad Pastores, qui pascunt populum meum, Jer. 23. 1.

debet Princeps (quemadmodum dixit Alphonsus † Rex) *guardar mas la por comunal, que la suya misma, porque el bien, i la riqueza dellos es como suya.* Non ipsum arboris truncum exscindit Agricola, tametsi lignis ad usus domesticos opus habeat, sed ramos duntaxat amputat, nec totos illos quidem, sed ita ut germinare possint denuò, & novis vestiti foliis in annum sequentem fructus alios proferant. Secùs ac solet conductor, qui cùm de hæreditate minimè sollicitus sit, illud agit solùm, ut fructus pro eo tempore, quo frui iis licet, ex ea colligat, nil pensi habens, quod in tempus reliquum Domino suo utilitatem allatura non *b* sit. Hoc discrimen est inter legitimum Principem, & tyrannum, quod ad tributorum impositionem attinet. Iste tanquam possessor violentus, qui in metu est, ne brevi fortè Regnum cogatur dimittere, quoad per vim eo gaudere conceditur, omnes inde fructus colligere contendit, nec veretur ita radicitùs plumas evellere, ut ampliùs succrescere nequeant. Pastor est, qui non gregem suum pascit, sed *c* semetipsum, & tanquam Mercenarius, curam illius abjicit, eúmque omnino *d* deserit. At verò Princeps aliquis legitimus & naturalis æquitatem causæ expendit, quantitatem & tempus, quod necessitas postulat, proportionem item fortunarum & personarum in tributis dispertiendis, & Regnum suum tractat non tanquam corpus, cui unà cum ipso emoriendum erit, sed quod perennabit in Successoribus: quippe qui probè novit, * *Principes mortales, Rempublicam æternam esse*; cúmq; inde in annos singulos novos speret fructus, eam omni studio conservat, velut securissimum divitiarum suarum depositum, quo in majori-

† L. 19. tt. 1. p. 2. b *Aliter utimur propriis, aliter commodatis.* Quintil. de Orat. c *Væ Pastoribus Israël, qui pascebant semetipsos.* Ezech. 34. 2. d *Mercenarius autem, & qui non est Pastor, cujus non sunt oves propriæ, videt lupum venientem, & dimittit oves, & fugit.* Joann. 10. 12.
* Tac. lib. 3. Ann.

joribus necessitatibus uti possit: nam ùt in legibus suis dixit Alphonsus Rex ab Aristotele in quodam documento quod Alexandro Magno dedit, id mutuatus: * *El mejor tesoro, que el Rey ha, è el que mas tarde se pierde, es el pueblo, quando bien es guardado, è con esto acuerda lo que dijo el Emperador Iustiniano, que entonzes son el Reyno, è la Camara del Emperador ò del Rey ricos, è abundados, quando sus Vasallos son ricos, è su tierra abundada.*

§. Quando igitur Princeps cum ista moderatione tributa imposuerit, fas quoque est subditos ea pendere, nec sine rebellionis nota denegari poterunt. Hanc enim solam dotem habet dignitas regia, hoc unicum subsidium necessitas publica. † *Neque quies gentium sine armis, neque arma sine stipendiis; neque stipendia sine tributis haberi queunt.* Eam ob rem Imperatori Neroni tributa remittere volenti Senatus Romanus sese opposuit, dicendo, * *dissolutionem Imperii fore, si fructus, quibus Respublica sustinetur, diminuerentur.* Tributa pretium paucis sunt; si nimis gravia ea sint, nec populus necessitatem agnoscat, cur imponi debuerint, facilè contra suum Principem contumaciter insurgit. Nec alia de caussa tã invisus omnibus fuit Rex Alphonsus cognomento Magnus, támque graves expertus calamitates, ut sceptro tandem abdicare se cogeretur; sicut & propterea Garsias Galæciæ, † Rex vitam pariter & Regnum perdidit. Considerabat hoc periculum cum animo suo Rex Henricus tertius, quando suadentibus, ut pro sumptibus belli conquirendis nova tributa exigeret, respondit: *Magis se maledicta populi, quàm hostes suos metuere.* Pecuniæ ex iniquis tributis collectæ subditorum miscentur sanguine, qualis è scuto illo, quod S. Franciscus de Padua coram Ferdinando Rege Neapolitano diffregit, manare visus est, & nunquam non clamat contra Principem. Quare ut ista incommoda evitentur, grandia tributa antè imponi non

* L. 15. tt. p. 2. † Tac. lib. 4. Ann. * Idem l. 13. Ann. † Mar. hist. Hisp. l. 9. c. 8.

non debent, quàm universum Regnum de necessitate edoctum fuerit: nam ubi de ea, & Justitia caussæ constiterit, facilè in onus aliquod extraordinarium consentit populus, uti factum vidimus in iis, quæ poposcit Rex Ferdinandus quartus, & in concessione integri illius millionis, quem Comitia Toletana temporibus Regis Henrici tertii sponte elargita fuerant, permittendo insuper, ut si ad continuandum bellum contra Mauros id non sufficeret, Comitiis etiam non requisitis plura porrò exigerentur. Tametsi enim ad privatos minimè pertineat tributorum Justitiam examinare, & ipsi sæpe impensarum caussas capere nequeant, neque etiam absque evidenti secretorum periculo iis istæ *e* communicari possint, semper tamen rationes quædam sunt generales, quas sine incommodo iis proponere licebit. Et licèt tributa imponendi facultas penes supremam sit potestatem, cui ratio naturalis ac divina suffragantur, nec si aliàs æqua sint, & necessaria, subditorum consensu ad ea opus sit: nam (ùt dixit Rex Alphonsus Sapiens) *el Rey puede demandar, e tomar al Reyno lo que usaron los otros Reyes, e aun mas en las fazones, que lo uviere en gran menester, para pro comunal de la tierra*; prudentis tamen Principis erit, ita dextrè rem instituere, & sic disponere subditorum animos, ne vis videatur: neque enim omne id, quod absolutè fieri potest, semper exequi convenit. Tributum (sic Scriptura *f* loquitur) populi frænum est; isthoc ille in obedientiæ officio continetur, Princeps verò ad eum corrigendum potentior fit, & contra nimiam ejus libertatē vires sibi comparat: subditos enim ab omni onere immunes nemo rectè gubernaverit. Verùm frænū illud tam suave sit oportet, ut non obstinent animum, & mordicùs eo comprehenso præcipitent; quemadmodum prudentissimè id expendit Rex Flavius † Hervvigius in Concilio

e Tibi summum rerum judicium Dii dedêre, nobis obsequii gloria relicta est. Tac. l. 6. Ann. *f Et tulit David frænum tributi.* 2. Reg. 8. 1. † Concil. Tolet. XIII.

cilio Toletano XIII. cùm diceret tunc gubernationem optimam fore, *si nec incauta exactio populos gravet, nec indiscreta remissio Statum gentis faciat deperire.*

Imperium in vitam absque periculo exercetur, quia ex lege fit, quæ castigat paucos ad exemplum cæterorum; at vero Imperium in fortunas, cùm pecuniam pendere jubentur subditi, discrimine non vacat, quia ad omnes pertinet, magisque fortunarum damna afficiunt populum, quàm corporis, præsertim si cum sudore & sanguine acquisitæ illæ fuerint, aut impendi debeant in delicias Principis. Qua in re considerare oportebit memorabile Regis Davidis facinus, nolentis bibere aquam, quam tres fortissimi milites, per medios hostium cuneos penetrando, de cisterna Bethlehemitica hauserant, ne sanguinem hominum istorum & periculum bibere g videretur. Neque bona ratio Statûs est, tributis exhaurire, & ad incitas redigere subditos, ut tantò obedientiores sint: etsi enim egestas, quæ unà nobiscum nascitur, aut casu aliquo evenit, demissiores reddat animos; illa tamen violenta ad seditionem potiùs commovet, eósque impellit ut nefaria contra h Principem suum moliantur. Ad Davidem adversus Saulem * *convenerunt omnes, qui erant in angustia constituti, & oppressi ære alieno, & amaro animo, & factus est eorum Princeps.* Nunquam magis obsequens erit Regnum, quàm si opibus & rebus omnibus affluat. Dei populus, duriter etiam in Ægypto habitus, libertatis suæ oblitus fuit propter abundantiam, quâ ibi fruebatur; at mox ubi in deserto rerum inopia laborare cœpit, servitutem illam tulit acerbiùs, & graviter questus fuit.

§. Si Regnum eâ conditione obtigerit, ut absque ejus consensu tributa imponi nequeant, aut postea decreto aliquo generali ita sancitum; ut factum in Co-

g *Num sanguinem hominum istorum, qui profecti sunt, & animarum periculum bibam?* 2. Reg. 23. 17. h *Ferocissimo quoq; adsumpto; aut quibus ob egestatem, ac metũ ex flagitiis maxima peccandi necessitudo.* Tac. lib. 3. Ann. * 1. Reg. 22. 2.

Comitiis Madritensibus tempore Regis † Alphonsi undecimi, aut diuturnâ aliquâ præscriptione jus istud acquisitum fuerit, uti in Hispania & Francia accidit; in his talibus casibus Comitiorum consensum expectare oportebit, ne periculo sese exponat Princeps; quod Carolus septimus Franciæ Rex quondam expertus fuit, cùm non rogatis priùs aliorum sententiis tributum quoddam voluisset imponere. Porrò ad eam rem proderit plurimum, si Princeps tantum apud subditos auctoritate valeat, ut ipsi ex concepta de zelo illius erga bonum commune opinione æquum judicent onus, quod iis imponitur, & ultrò in illud consentiant, totos sese ejus prudentiæ, & notitiæ rerum publicæ committendo, quomodo ad Josephi arbitrium sese referebant Ægyptii, cùm quintam fructuum partem ab iis *i* exigeret. Ubi populus istam de principe conceperit fiduciam, cavere debet sedulò, ut ne eum absque sufficienti caussa & matura consilii deliberatione oneret. Verùm si necessitas urgens aliud postulaverit, illud curet saltèm, ut tributa, quæ exiguntur, bene impendantur: nihil enim graviùs fert populus, quàm si nullum oneris sui fructum videat, & fortunas suas in usus inutiles insumi intelligat. Tum illud etiam odit, si tributa, quæ suasit necessitas, eâ cessante continuent. Quare tollere ea debet princeps, ne fiat, quod tempore Vespasiani accidit, quando tributa * *necessitate annorum excusatâ, etiam in pace mansêre*; postea enim ea metuunt, & pendere detrectant subditi, tametsi exigua sint, existimantes nimirum, ea fore perpetua. Regina Maria plurimùm Regni studia sibi devinxit, ejúsque fidelitatem in maximis etiam motibus experta fuit, eò quòd subditis remisisset exactiones, quas maritus ejus Rex Sanctius quartus ex rebus ad commeatum pertinentibus postulaverat.

§. Illud

† Mar. hist. Hisp. l. 15. c. 21. i *Salus nostra in manu tua est; respiciat nos tantùm Dominus noster, & læti serviemus Regi*, Gen. 47. 25. * Tac. l. 2. hist.

§. Illud difficile, persuadere Regno, ut pecunias contribuat ad bellum foris gerendum: neque enim facilè capit, quantum ad pacem domi conservandam conducat, illud quàm longissimè arcere, & in alieno inferre Status, quódq; minus periculosa sit defensio quæ clypeo fit, quàm quæ galeâ, eò quòd longiùs ille absit à capite. Brevissimus est populi visus, nec tam longùm videt. Onus præsens magis percipit, quàm futurum beneficium, nec cogitat defuturos postea sumptus publicos & privatos, ut damna neglecta k sarciantur. Quare singulari solertia & prudentia Principis opus erit, ut propriæ suæ utilitatis capax fiat.

§. In exactionibus illud quoque considerandum, ne oneretur Nobilitas: cùm enim tributa potissimùm sint, quæ eam à plebejis discernant, ægerrimè fert iis parem se æstimari, & sua violari privilegia, Majorum virtute parta, & acquisita. † Hæc caussa fuit, cur Nobiles Castellani contra Regem Henricum tertium arma sumpserint, cùm à singulis quinque maravedinos aureos (monetæ id genus est) in communes belli usus deposceret.

§. Nec imponi debent tributa iis rebus, quæ ad vitam præcisè sustentandam sunt necessariæ; sed iis potiùs quæ deliciis deserviunt, aut curiositati, aut ostentationi & pompæ: sic enim fiet, ut correcto immodico luxu, major oneris pars incumbat in ditiores & magis potentes, & subleventur agricolæ & opifices, quæ communitatis pars vel maximè fovenda & conservanda est in Republica. Sic Romani magna exigebant tributa pro aromatibus, unionibus & gemmis pretiosis, quæ ex Arabia asportabantur. Alexander Severus ea deposcebat ex officiis, quæ ad lasciviam magis essent, quàm ad necessitatem. Instauratæ disciplinæ pars est deliciarum augere pretium.

§. Nul-

k *Plerumque accidit, ut quæ Provinciæ pecuniæ parcendo, remota pericula contemnunt, incumbentibus demum malis, desperato sæpe remedio, graviora sentiant detrimenta.* Paul. Jov. † Mar. hist. Hisp. l. 11. c. 14.

§. Nulla tributa minùs noxia, quàm quæ advectis mercibus imponuntur in portubus: ea enim magnam partem pendunt Exteri. Quare prudentissimè in iis constituti sunt reditus regii in Anglia, ipso Regno immuni relicto.

§. Maximum tributorum & vectigalium regiorum incommodum est in Quæstoribus seu Coactoribus, qui interdum plus damni adferunt, quàm tributa ipsa; neque ullam rem impatientiùs tolerant subditi, quàm violentiam & importunitatem Ministrorum in cogendis ejusmodi pecuniis. Solam Siciliam tributorum exactiones modestiùs tulisse Cicero memorat: Deus ipse per Isaiam Prophetam de iis conqueritur, quod populum suum l exspoliaverint. In Ægypto Propheta aliquis tributis præerat, ita nulli ea in re satis confidebant, nisi qui peculiariter esset Deo dicatus; his verò temporibus ea committuntur institoribus & usurariis, qui non minùs naves portum subeuntes exspoliant, ac ipsum naufragium, & velut prædones ultrò citróque commeantium bonis m inhiant. Quid mirum igitur, commercia in Regnis desinere, nec aliunde divitias inferri & pecunias, si prædæ omnia sint exposita? quid mirum, inquam, populum graviter ferre exactiones, si persolutis iis, quæ debentur Principi, decuplo ampliùs Exactoribus pendendum sit. Ob isthæc incommoda tempore Regis* Joannis secundi in Comitiis Guadalajarensibus Castellæ Regnum sponte in subsidium obtulit centum & quinquaginta Ducatorum millia, eâ tamen conditione, ut penes ipsum essent acceptorum & expensorum libri, quo constare posset, quid in communes usus col-

l *Populum meum exactores sui spoliaverunt.* Isa. 3. 12.
m *Portus nostros navis veniens non pavescat, ut certum nautis posset esse naufragium, si manus non incurrerint exigentium, quos frequenter plus affligunt damna, quàm solent nudare naufragia.* Cassiod. l. 4. & 19. * Mar. hist. Hisp. l. 19. c. 7.

collatum, & quo modo impensum fuisset, nec eorum permitteretur arbitrio, qui ob pupillarem Regis ætatem Regni habenas moderabantur. Eadem de causa Regnum Franciæ Henrico secundo proposuit, ut tributorum Exactores amoveret, pollicentibus subditis persoluturos se, ubicunque ipse vellet, quod in sumptus regios sufficeret; & licèt istud initiò haud displiceret, non defuêre tamen postea Consiliarii, qui ob rationes quasdam apparentes id dissuaderent. Ad idem illud non semel Castellæ quoque Regna sese obtulerunt, immo & ad omnem æris alieni dissolutionem verùm judicatum fuit, cedere in imminutionem auctoritatis regiæ, si illi Tutoris loco Regnum esset, & hanc ipsam potestatem periculo non carere. Verissimam tamen caussam illam judico, quòd plerumque ferè rei pecuniariæ curatio, & occasio tam opportuna multos ditandi ægrè è manibus dimittatur. Auctoritas Principis non administratione magnarum opum consistit, sed in eo, quòd multa possideat. Non minùs existimationis suæ retinens erat Respublica Romana, quàm ulla alia, & tamen ob ingens illud onus cogendi pecunias præcepit, ut ipsæ Provinciæ sua administrarent tributa & colligerent; neque verò ideo intermisit in officio continere Magistratus, ut sine avaritia & crudelitate illa collectio fieret, qua in re Tiberius apprimè diligens n fuit. Sanè modestia in uno aliquo tributo exigendo obligat subditos, ut ultrò in plura alia largienda consentiant.

n *Ne Provinciæ novis oneribus turbarentur, útque vetera sine avaritia, aut crudelitate Magistratuum tolerarent.* Tac. l. 4. Ann.

SYMBOLUM LXVIII.

Ingeniosi Græci Philosophiam non solùm naturalem, sed moralem etiam & politicam scitis quibusdam fabularum involucris (ùt Ægyptii hieroglyphicis) abdiderunt, aut ne manaret in vulgus, aut ut ubi dulci illa fabularum amœnitate penitiùs eam

im-

imprimerent animis. Ita cùm vires navigationis & opes, quæ ejusdem acquiruntur beneficio, vellent ob oculos ponere, finxerunt navim Argo (quæ prima

mnium è portu solvere, & alto sese mari committe- e ausa fuerat) obtinuisse vellus Colchicum, pellem imirum arietis inauratam; quo præclaro facinore alladi armorum Præsidi consecrari promeruit, & in- er ipsas firmamenti transferri constellationes, in ræmium scilicet tot susceptorum non absque in- gni periculo itinerum, palàm ostendendo universo bi, velorum remorúmque beneficio inter ipsos ndarum montes vias fieri posse, quibus impellente ento arma & merces in omnes mundi partes inferre ceat, Isthæc moralis doctrina, & quia jam navis illa

in cælesti sphæra inter stellas relata est, occasio mih fuit, ut in præsenti Emblemate binas depingerem, quæ poli essent hujus terrestris orbis, & claré subji cerem oculis, navigationem esse, quæ commercio rum usu terram sustentat, ejúsque dominia armis ro borat. Mobiles sunt isti navium poli, sed in illa ips eorundem mobilitate Imperiorum consistit stabili tas. Vix ulla unquam fuit Monarchia, quæ iis quas fundamentts innixa non fuerit. Si Hispaniæ ambo il li poli maris Mediterranei & Oceani deessent, mo: ejus corrueret amplitudo: nemo enim non videt Provincias tam distantes inter se in periculo fore, nis vela remique eas unirent quodammodo, & suppe tias militares ad earundem conservationem defen sionémque tempestivè submitterent, ita ut naves & triremes nil aliud, quàm marini quidem pontes ess videantur. Eam ob caussam Carolus quintus Impe rator, & Dux Albanus Ferdinandus Regi Philippo secundo suaserunt, ut in mari potissimùm armis & copiis militaribus præstare aliis conaretur. Nec igno ravit Rex Sisebuthus, quanti id referret, qui primu iis viribus in mari Hispanico usus fuit. Idem quoqu consilium Themistocles suæ dedit Reipublicæ, & re ipsa postea Romani secuti sunt, ut orbem suæ dition subjicerent. Elementum illud terram ambit, & edo mat. In illo vis juxtà ac velocitas locum habent. Qu fortiter iis uti noverit, terræ dominum se constituit In hac minantur arma, & ex una sola parte feriunt in mari ex omnibus. Nulla tam vigilans cura est, qu: omnibus semper oris maritimis antè possit prospi cere; nulla tanta potentia, quæ sufficienti eas quea tueri præsidio Maris beneficio Nationes omnes a morum mansuetudinem adducuntur, quæ inculta aliàs essent ac barbaræ absque navigationis com mercio, unde communis fit linguarum usus; id quo docere voluit Antiquitas, dum clavum navis Arg sermone usum fuisse finxit, ut innueret, credo, illiu beneficio exteras adiri & celebrari provincias; siqui

dem navis gubernaculum est, quod singulis opes & divitias aliarum communicat, unâ Provinciâ alteri vicissim largiente, quod eidem deest; quæ necessitas & subsidium mutuum reciprocum illum amorem & familiaritatem alunt inter homines, quorum unus alterius operâ & auxilio carere non potest.

§. Atque hæc maris potentia Regnis quibusdam magis utilis est, ac aliis, pro diverso eorundem situ ac dispositione. Monarchiæ in Asia sitæ terrâ magis viribus indigent, quàm mari. Venetiæ & Genua, quarum illæ in ipso mari, hæc eidem proxima est, atque ita constituta, ut scopulis maris potiùs, quàm terræ sinus esse videatur, ad omnem culturam & agricolationem inidoneus, robur suum in velis remisque ponant necesse est. Et quoad ea habuerunt in pretio, terrori fuerunt orbi ambæ illæ Respublicæ, & gloriâ celebres. Hispania, quæ à montibus Pirenæis versus mare porrigitur, & quasi inter Oceanum & Mediterraneum sese mediam interjicit, potentiam suam fundet in armis navalibus, siquidem ad dominium universale aspirare, illúdque tueri voluerit. Nec verò deest dispositio optima & opportunitas portuum ad arma ista sustentanda, & ad impediendam aliarum Nationum navigationem, quæ ejusdem beneficio opes sibi accumulant, & comparant vires, quibus deinde Monarchiæ Hispanicæ bella inferunt. Ob eum finem conduceret armis etiam consulere securitati commerciorum & mercaturæ, quæ longinquas navigationes secum affert, ex portubus armamentaria & granaria efficit, instruit eos rebus omnibus pro exercitu necessariis tribuit Regno, unde alantur copiæ militares, auget deniq; illud, & frequentari facit ab incolis. Hæc & alia commoda Ezechiel adumbrare voluit sub Allegoria naviũ, quibus Tyrus (civitas *a in corde maris sita*) utebatur

a O Tyre, tu dixisti: perfecti decoris ego sum, & in corde maris sita, Ezech. 27. 3.

tur ad exercendam cum Nationibus omnibus negotiationem, siquidem ad illam & naves & nautæ frequentes concurrebant. *b Persæ, & Lydii, & Lybies erant in exercitu* ejus *viri bellatores : clypeum & galeam suspendebant* in ea *pro ornatu* suo. *Carthaginenses à multitudine cunctarum divitiarum, argento, ferro, stanno, plumbóque* eam *replebant*. Verbo, nihil uspiam erat gentium, quod in nundinis illius non reperiretûr, ut meritò abundans diceretur, & *c* gloriosa, cujus negotiatione Rex ipse suam auxerat *d* fortitudinem. Sidonia, Ninivitica, Babylonica, Romana & Carthaginensis Respublicæ mercaturam exercentes & opibus & armis floruerunt. Quando Venetias & Genuam mercatus defecit & navigatio, fortitudinis exercitium eas defecit pariter, & maximarum gloriarum & trophæorum occasio. Intra breves arenæ terminos, quæ nec ligone, nec aratro potest excoli, solis marinis opibus validissimos Batavia alit exercitus, & populosissimas tuetur civitates, tam sibi invicem vicinas, ut iis sustentandis fertilissimi etiam agri non sufficerent. Gallia nec auri, nec argenti fodinas habet, & mercimoniis tamen, aliisque nescio quibus puerilibus inventis ferri, plumbi, & stanni temperandi, industriam suam caro facit æstimari pretio, & divitias congerit; nos alii verò per incuriam tanta maris bona negligimus. Ingenti cum labore & periculo ex remotissimis orbis partibus adamantes, uniones, aromata, multósque alios thesauros advehimus, nec ultrà progredimur; interim alii è labore nostro quæstum faciunt, & ea Europæ, Africæ, & Asiæ Provinciis communicant. Genuensibus aurum nostrùm, argentúmque committimus, ut iis negotientur, & pro eorundem negotiationibus pluri-

b *Omnes naves maris & nautæ earum fuerunt in populo negotiationis tuæ.* Ezech. 27. 3. Ibid. v. 9. 10. 12. c *Repleta es, & glorificata nimis in corde maris.* Ibid. v. 25. d *In multitudine sapientiæ tuæ & in negotiatione tua multiplicasti tibi fortitudinem.* Ezech. 28. 5.

plurima persolvimus cambia. Hispania Provinciis aliis submittit sericum, lanam, chalybem, ferrum, aliásque diversas materias, quæ diversimodè dein elaboratæ revehuntur ad nos, & ingenti à nobis coëmuntur pretio ob vecturæ sumptus, & artificium; adeò ut caro nobis stet Nationum aliarum ingenium & industria. Importantur in Hispaniam merces, quæ aut oculis solùm serviunt, aut citò consumuntur, & aurum argentúmque vicissim inde efferitur aliò; quo demum fit, quod dicebat Rex Henricus secundus, *ut ditescant, & potentes fiant Exteri, immo ipsi interdum hostes tantas colligant opes, ut subditis nostris nihil penè supersit reliquum.* Questus ea de re quondam fuit Tiberius Cæsar, cùm ingentem illum luxum Matronarum Romanarum in unionibus, gemmisque pretiosis e cerneret. Immortalem gloriam promerebitur Vestra Serenitas, si certis favoribus honoribúsque dignabitur prosequi negotiationes & mercaturas, quas cives per se ipsos, & Nobiles per personas tertias exercuerint: neque enim magis naturales sunt reditus, qui è terræ fructibus percipiuntur, quàm qui commutationis habentur beneficio, dum rem unam permutamus cum alia, aut pro mercibus pretium persolvimus. Non dedignati sunt mercaturam facere ipsi Principes Tyri, & classes illæ, quas Rex Salomon quot trienniis mittebat in Tharsin, non res solùm necessarias advehebant, sed eas etiam, quibus poterat lucrum facere, suas augere divitias, & omnibus aliis Regibus potentiâ atque opibus f antecellere. Pompejus pecunias suas fœnori dabat, Nobilitas Romana & Carthaginensis nil ideo honori suo detractũ puta-

e *Quis lapidum caussa pecunia nostra ad externas aut hostiles gentes transferuntur?* Tacit. l. 3. Annal. f *Quia classis Regis per mare cum classe Hiram semel per tres annos ibat in Tharsis, deferens inde aurum & argentum, & dentes elephantorum, & simias, & pavos. Magnificatus est ergo Rex Salomon super omnes Reges terræ divitiis & sapientiâ.* 3. Reg. 22. & 23.

putabant, quòd mercaturas exercerent. Roma Mercatorum instituit collegium, unde didicisse reor Batavos, quòd negotiantium societates erexerint. Id quod majori cum commoditate in Hispania fieri posset, deputatis pro securiori navigatione armatis navibus: ita enim illa non solùm cresceret opibus, sed magis etiam florerent arma navalia, & ipsa Nationibus aliis terrori esset. Considerarunt isthæc commoda Lusitaniæ Reges, adeòque per incognita maria armorum ope in Orientem negotiari cœperunt, negotiatione arma sustentarunt, & fundato eâ ratione novo amplissimóque Imperio introduxerunt Religionem, quæ ad illas tam remotas Provincias transvolare non potuisset; uti nec postea ad partes occidentales, industriâ & fortitudine Castellanorum, nisi antennarum plumis limeis, & ex arbore crucis pendentibus, tanquam alis quibusdam usa fuisset, quibus Gentilitati cognoscendam se dedit, quæ aliàs novos illos hospites, è tam longinquis venientes regionibus, adeò ignotos habuit, ut ne fama quidem de iis antè quicquam *g* acceperit, & acceptâ ab iisdem verâ Euangelii luce, ac pane divino eucharistico, tam longè *h* asportato, exclamat præ gaudio cum Isaia:* *Quis genuit mihi istos? ego sterilis, & non pariens, transmigrata & captiva: & istos quis enutrivit? ego destituta, & sola: & isti ubi erant?*

§. Ad eandem rem illud quoque haud parum interesset, si quemadmodum Romani suum firmarunt Imperium, constitutis præsidiis Constantinopoli, in Insula Rhodo, ad Rhenum, & Gadibus, tanquam in quatuor præcipuis illius angulis; ita nunc in diversis Oceani & maris Mediterranei partibus collocarentur religiones militares Hispaniæ, ut gloriosa quadam æmulatione obirent maria, piratas arcerent, & com-

g *Ecce isti de longè venient, & ecce illi ab Aquilone & mari, & isti de terra australi.* Isa. 49. 12. h *Facta est quasi navis institoris de longè portans panem suum.* Prov. 31. 14.
* Isa. 49. 21.

commercia cum aliis Nationibus securiora redderent. Sat magna virtutis & fortitudinis præmia sunt ista Nobilitatis insignia, & opulentiæ satis ejusmodi Ordinum militarium Præfecturæ, ut rei tam eximiæ, & tanto Rege dignissimæ initium dari posset. Quòd si reditus earundem non sufficerent, nec Corona privare se vellet dote tot insignium Magisteriorum, quorum administrationem illi concessit sancta Sedes Apostolica, Ecclesiastici quidam reditus applicari in eum finem poterunt. Consilium hoc fuit Regis Ferdinandi Catholici, qui Orani Equites S. Jacobi, Bugiæ verò & Tripoli Ordines Alcantaræ, & Calatravæ volebat constituere, obtentâ jam à summo Pontifice facultate, ut reditus Monasteriorum *del Villar de Venas*, ùt vocant, S. Item Martini, in Diœcesi S. Jacobi, & Ovetensi in eum usum posset impendere. Verùm propter excitata postea per Italiam belli incendia ea res effectum non habuit, aut quia fortè Deus hanc tam eximii instituti gloriam alii cuidam Regi reservavit. Neque obtendi hîc debet ratio Statûs, quasi ea non permittat, ut summa rei Nobilibus committatur: quippe unde tot ac tantæ seditiones ortæ in Castella, cùm tam multi essent Ordinum militarium Magistri; hoc, inquam, nunc obtendi non debet, postquam tot Coronarum accessione tantopere Regum crevit amplitudo, ut incommodum illud metuendum non sit, præsertim si Ordines isti extra Hispaniam fuerint, & eorundem Magisteria ipsi Coronæ tanquam membra quædam uniantur.

SYMBOLUM LXIX.

NE vel unico momento hanc mundi Monarchiam auro & ferro destitui voluit providentia divina: auro quidem, quòd id ad illius conservationem omnino esset necessarium; ferro verò, quòd absque eo se tueri non posset. Enimverò etsi unà cum ipso mundo producta non fuerint, alter tamen universi hujus moderator, & astrorum omnium princeps Sol, mox atque conservandarum rerum curam laborémque suscepit, illud egit potissimùm, ut expurgaret, & auro illineret terram metallicam, atque in montibus æraria constitueret, ubi & Mars belli præses materiâ in ferrum & chalybem con-

consolidata armamentaria erexit. Brachia Rerumpublicarum arma sunt: sanguis earundem & spiritus, thesauri; quòd si hi armis robur non tribuant, nec arma vicissim thesauros tueantur ac foveant, imbelles jacebunt Respublicæ, & rapinæ violentiæque omnium erunt expositæ. Narrat Plinius, in Indiis formicarum esse genus, quæ loco granorum tritici, aurea colligant. Auri usum nequaquam iis Natura concessit, voluit tamen, ut tanquam Magistræ alias instruerent Respublicas, quanti referat thesauros cogere. Et licèt Politicorum quorundam opinio sit, opes accumulandas non esse, eò quòd cupiditas hostium arma excitet; uti accidit Regi Ezechiæ, postquam divitias suas Assyriæ Legatis *a* ostendisset, & Ægyptii propterea reditus regios in structuras & fabricas impendebant. Rationes tamen, quas adferunt, & exempla ista vim non habent: nam Ezechiæ ob monstratos thesauros bellum illatum non fuit, sed ob vanitatem ostentationis, & quòd in illis magis quàm in Deo spem suam & fiduciam poneret; hinc prædixit illi Isaias Propheta fore, ut omnia *b* perderet. Ægyptii verò non periculi caussa, sed ad distrahendos subditorum animos (quemadmodum suo loco dicemus) & inanis gloriæ studio eos ædificiis extruendis occupabant. Si Princeps thesauros per avaritiam congreget, neque tamen iis utatur, ubi offendendi, aut defendendi postulaverit necessitas, & sumptuum faciendorum metu de præsidiis sufficientibus & armis Statibus suis non provideat, facilè futurum arbitror, ut hostes contra se advocet, dando iis occasionem ferreas fabricandi claves, quibus ejus effrin-

a *Lætatus est autem in adventu eorum, & ostendit eis domum aromatum, & aurum, & argentum, & pigmenta varia, unguenta quoque, & domum vasorum suorum, & omnia quæ habere poterat in thesauris suis.* 4. Reg. 20. 13.

b *Dixitque Isaias Ezechiæ: Audi sermonem Domini, ecce dies venient, & auferentur omnia, quæ sunt in domo tua,* 4. Reg. 20. 17.

effringant æraria; at ubi thesauros istos in usus opportunos asservaverit, terrorem unà incutiet hostibus, & apud eos in veneratione erit, pecunia namque belli c nervus est. Illius beneficio amici parantur & Socii, nec minùs hostium percellunt animos thesauri in ærariis, atque apparatu bellicus, & omnis generis instrumenta militaria in armamentariis, aut classes & triremes in navalibus. Si in eum finem id fiat, non est avaritia thesauros cogere, aut sumptus & donationes moderari, sed prudentia quædam politica; qualis illa fuit Regis Ferdinandi Catholici, cujus fama, qua miser & infelix passim audiebat, dum viveret, in morte ejus confutata fuit, nullâ notabili pecuniarum summâ apud eum repertâ. Quicquid reponebat, in Monarchiæ fabricam solebat impendere, & gloriam suam collocabat, non in eo, quòd sumptus profudisset, sed quòd haberet, in quo expenderet. Illud tamen observandum, thesauros colligi interdum ex vera & heroica animi magnitudine, ad exequendas sublimes quasdam & gloriosas cogitationes; sed postea paullatim in avaritiam illa abeunt, & citiùs ruina Statuum præ oculis est, quàm pro illius remedio æraria recludantur. Facillimè divitiarum amore capi se sinit humanus animus, & in eas totum se convertit.

§. Nec sufficit, thesauros inter totum Reipublicæ corpus dispertitos esse, ut Chlorus apud Eutropium d volebat: divitiæ enim Principi securitatem creant, periculum subdito. Cerialis Trevirensibus dicebat, * *penes eos aurum & opes præcipuas* esse *bellorum caussas*. Si egena sit communitas, privati verò locupletes & divites, priùs pericula nascuntur, quàm iis occurri possit. Consilia rectè institui nequeunt: defugiunt enim ea omnia, quæ ad communem spectant confer-

c *Sed nihil æquè fatigabat, quàm pecuniarum conquisitio: eos esse belli civilis nervos dictitans.* Tac. lib. 2. hist.
d *Meliùs publicas opes à privatis haberi, quàm intra unum claustrum asservari.* Eutrop. * Tac. lib. 4 hist.

ſervationem, cùm videant non niſi è privatorum bonisfortuniſque ſubſidia peti poſſe, adeòque ægrè in bellum conſentiunt. Hinc Ariſtoteli videbatur, † *malè circa pecunias publicas conſtitutum eſſe apud* Spartanos, *quia neque in publico habebant quicquam, & magna bella gerere coacti, pecunias ægrè conferebant.* * Et *ſi privato uſui bonum publicum poſtponitur*, quantò minùs dabitur opera, ut cum detrimento proprio malis communibus occurratur? Experta eſt illud incommodum Reſpublica Genuenſis, nec alii cauſſæ ruinam Romanæ aſſcribit Cato in oratione, quam habuiſſe eum ad Senatum contra Catilinariæ conjurationis conſcios refert Salluſtius, quàm quòd (ùt explicat † S. Auguſtin.) à primo ſuo deſciviſſet inſtituto, ubi pauperes erant privati, opulenta verò communitas, cujus rei non abſque querela etiam Horatius meminit:

——— * *Non ita Romuli*
Præſcriptum, & intonſi Catonis
Auſpiciis, veterúmque norma,
Privatus illis cenſus erat brevis,
Commune magnum.

§. Magni Reges ſuæ potentiæ confiſi curam omnem theſauros colligendi, aut jam collectos conſervandi plerunque abjiciunt, & effuſioni prodigæ ſeſe dedunt, nec ſatis expendunt, ubi theſauri pro neceſſitatibus defuerint, neceſſe eſſe ut ſubditos deinde tributis onerent, cum gravi fidelitatis eorundem periculo; & quantò Monarchia fuerit major, tantò majoribus impenſis & ſumptibus opus fore. Centimani Briarei Principes ſunt, qui ſi quinquaginta accipiant manibus, centum aliis iterum debent expendere. Nec ullum regnum tam opulentum, ut ejus divitiæ manui alicui prodigæ ſint ſatis. Nubes una hora effundunt vapores, quos multorum dierum

† Ariſt lib. 2. polit. c. 6. * Tacit. l. 6. Ann. † S. Aug. l. de Civit. Dei, c. 12. * Horat.

spatio collegêre. Thesauri illi, quos natura multis etiam sæculis in secretis montium ærariis coegerat, immoderatæ Romanorum Imperatorum profusioni minimè sufficere potuerunt. Et solet id plerunque accidere Successoribus, qui thesauros jam collectos reperiunt: inutiliter enim consumunt, quod absque labore iis obvenit, & mox ærariorum diruunt aggeres, ut Status suos deliciis inundent. Non integro adhuc triennio sexaginta sex auri milliones prodegit Caligula, etsi id temporis scutum unum valeret tantum, quantum nunc decem. Fatua est potentia, & ideo opus habet, ut corrigatur à prudentia œconomica: absque hac enim mox ruunt Imperia. Romanum inclinare visum est, ex quo profusionibus immodicis & sumptibus nimis Imperatorum thesauri illius cœperunt prodigi, Armis & opibus mundus hic regitur. Istud in præsenti Emblemate gladius significat, & ramus aureus, quos supra terræ orbem brachium sustinet ad innuendum nimirum, utroque illo universum hoc gubernari, alludendo ad illam Virgilii fabulam de Ænea, qui utriusque adminiculo ad Infernum usque penetravit, ejúsque monstra ac furias domuit. Non sauciat gladius, cujus acies aurea non est, nec sufficit animi fortitudo absq; prudentia œconomica, neque armamentaria sine ærariis, adeòque bellum decernere Princeps priùs non debet, quàm cum animo suo expenderit, num sufficientes ad id vires & media suppetant. Ei rei proderit, si Ærarii Præfectus unà etiam à consiliis sit Principi; ut in consultatione referre possit, qui ac quanti sint reditus regii, quæve media ad arma capessenda sese offerant. Cauta admodum & circumspecta esse debet potentia, & considerare diligenter, quid moliatur, aut agat. Quod in fronte præstant oculi, id in animo prudentia œconomica efficit: si hæc Regnis & Rebuspublicis desit, cœca erunt, adeòq; sicut Polyphemus, amisso semel per Ulyssis astutiam unico suo frontis oculo, in vanum saxa jaciebat, ut sese

ut sese ulcisceretur: ita illa quoque divitias suas & thesauros inutiliter prodigent. Sat multos hâc nostrâ ætate consumi vidimus absque fructu ex inani aliquo metu in distrahendis hostium consiliis, in exercitibus frustra conscribendis, in suscipiendis bellis, quæ aut amicâ compositione aut dissimulatione potuissent evitari, in subsidiis pecuniariis malè collocatis, & aliis inutilibus sumptibus, quibus Principes potentiores se fore autumabant, & contrà accidit. Ostentationes comminationésque auri intempestivè & imprudenter profusi seipsis evanescunt, neque possunt posteriores prioribus esse pares, eò quòd una aliam enervet. Vires facilè instaurantur; at divitiæ semel inaniter effusæ recuperari nequeunt. His uti non oportet, nisi ubi necessitas postulaverit. Occurrentibus primis monstris non aureum ramum Æneas objecit, sed gladium.

† *Corripit hic subitâ trepidus formidine ferrum*
Æneas, strictámque aciem venientibus offert.

At postquam vidit nec precibus, nec pactione Charontem moveri posse, ut sese in oppositam fluvii ripam trajiceret, aureum ramum protulit (abditum hactenus & occultatum) & munere isto iratum illius animum e placavit.

* *Si te nulla movet tantæ pietatis imago,*
At ramum hunc (aperit ramum, qui veste latebat)
Agnoscas. Tumida ex ira tunc corda residunt.
Nec plura his, ille admirans venerabile donum
Fatalis virgæ longo pòst tempore visum,
Cæruleam advertit puppim.

In eam ergo curam incumbant Principes, ut illos prudentiæ oculos, supra sceptrum collocatos, claros semper habeant & perspicaces, neque œconomiam dedignentur; ab hac enim salus illorum dependet & conservatio, & ipsi subditorum suorum patresfamilias sunt. Magnus ille Augusti animus boni publici

† Virgil. e *Munus absconditum extinguit iras.* Prov. 21. 14. * Virgil.

caussa eò usque se demittebat (quemadmodum alibi dicimus) ut manu suâ adnotaret accepta & expensa redituum Imperii. Si in Hispania minùs prodigum fuisset bellum, & pax magis œconomica, jam pridem universo orbi dominaretur. Verùm per incuriam, quæ plerunque magnam potentiam comitari solet, opes illæ, quæ Hispaniam inexpugnabilem reddere potuissent, nunc ad alias Nationes transiêre. A simplici Indorum gente rerum vilium permutatione eas coemimus; & postea nos ipsi, æquè simplices ac illi, sinimus, ut exteri rursum eas à nobis aliò asportent, & cuprum fortassis, aut plumbum pro iis restituant. Castellæ regnum fuit, quod viribus suis & fortitudine Monarchiam evexit, interim triumphant alia, ipsum verò inopiam pænè patitur, neque rectè uti novit tot ingentibus thesauris, qui peregrè advehuntur. Ita placuit providentiæ divinæ potentias attemperare inter se, & ad æqualitatem aliquam reducere. Grandioribus vires largita est, át non industriam, contrà ac concessit minoribus. Verùm ne detegere solùm vulnera videar, & non etiam iisdem mederi, indicabo hîc paucis caussas eorum & remedia. Neque tamen hæc ex quinta erunt essentia, ùt loquuntur, neque ex arbitrio solùm speculativo, quæ primùm cum admiratione suspicit novitas, postea cum damno rejicit experientia; sed ea, quæ ratio suggerit naturalis, & tanquam vulgaria contemnit ignorantia. Potissimæ divitiæ ac opes terræ fructus sunt. Nec ditiores in regnis fodinæ, quàm Agricultura. Nôrant illud Ægyptii, qui sceptrum sic efformabant, ut infernè in vomerem aratri desineret, volentes innuere, in eo potissimùm potentiam illius & amplitudinem consistere. Plus emolumenti acclivia montis Vesuvii latera adferunt, quàm Potosus mons cum intimis suis visceribus, licèt argentiferis. Non mero casu natura tam liberaliter omnibus orbis partibus fructus impertivit, aurum verò argentúmque in imis terræ, penetralibus abdidit. Datâ operâ

operâ communes illos fecit; & supra terram palàm exposuit: † *Maxima* enim *pars hominum è terra vivit, & fructibus urbanis*; ista verò metalla in profundo conclusit, ut labore opus esset ad ea eruenda expurgandaque, ne copia eorundem noceret mortalibus, si plus suppeteret, quàm pro quotidiano commercio & negotiatione, quæ loco permutationis mercium, monetâ nunc solent confici, foret necessarium. E solis pœnè terræ fructibus tam opulenta & locuples fuit Hispania superioribus sæculis, ut Rex Franciæ Ludovicus temporibus * Regis Alphonsi Imperatoris Toletum veniens, aulæ illius magnificentiam & splendorem fuerit admiratus, negaveritque se curiam similem in Europa & Asia, quas Provincias præsens obierat, quo tempore sacram expeditionem suscepit, unquam vidisse. † Tantum splendorem unus tunc Castellæ Rex servabat, tot bellis intestinis distractus, & majore regnorum illius parte à Mauris occupata. Et sunt inter Auctores, qui dicant, in sola Castella pro bello sacro adversus Christiani nominis hostem centum peditum millia, decem millia equitum ex nationibus exteris confluxisse, curruum, impedimentis portandis, fuisse sexaginta millia, & præterea à Rege Alphonso tertio militibus omnibus, Tribunis & Principibus pro cujusque munere ac dignitate stipendia in dies singulos annumerata. Sumptus istos ingentes & provisiones, quarum veritas vix hoc tempore fidem invenit, sola præstare Castella, & insuper exercitus hostium multò etiam copiosiores alere potuit, nec tamen thesauros tunc expectabat extraneos, temporum injuriis & hostibus expositos, usque dum Cantabro cuidam per mare vastum oberranti, applaudente fortunâ, videre licuit, & designare novum aliquem orbem, antea incognitum, aut certè ab antiquis oblivioni traditum, & gloriæ Columbi reservatum, qui post Hispani illius, primi detectoris, obitum

† Arist. lib. 1. Polit. c. 5. * Mar. hist. Hisp. l. 11. cap. 3.
† Idem hist. Hisp. l. 11. c. 23.

obitum potitus delineationibus, quas ille fecerat, promittere ausus fuit, ostensurum se reipsâ, non absq; rei veritate detectas fuisse Provincias illas tam remotas, nec absque caussa ab ipsa Natura interjectis undarum montibus, tam longè positas. Communicavit hoc consilium suum cum viris quibusdam principibus, ut subsidio eorundem tam arduum, támque difficile opus faciliùs sibi aggredi liceret; verùm nemo repertus fuit, qui tantæ novitati fidem haberet. Quòd si ex providentia quadam factum fuisset, & non potiùs ob denegatam fidem, prudentiæ laudem promereri potuissent, quam consecuta olim fuit Respublica Carthaginensis, quando jactantibus se coram Senatu quibusdam Nautis de inventa quadam Insula opibus deliciisque affluente (Hispaniolam fuisse credunt) interfici eos jussit, existimans hanc talis Insulæ detectionem Reipublicæ plus detrimenti quàm commodi allaturam. Recurrit denique Columbus ad Reges Catholicos, Ferdinandum & Isabellam, quorum generosi animi, plurium orbium capaces, uno solo contenti non erant, qui proinde cùm fidem illi tribuissent, & sumptus in iter necessarios, immensis Oceani fluctibus sese commisit, & post diuturnas & longinquas navigationes, in quibus non minùs à sociorum diffidentia, quàm incognitis maris vorticibus fuit periculi, cum navibus auro argentóque onustis in Hispaniam rediit. Admiratus est populus ad ripam Bætis pretiosos illos terræ partus, Indorum sudore protractos in lucem, & nostrâ advectos audaciâ atque industriâ. Verùm totum hoc invertit postea tantarum opum possessio & abundantia. Stitit illicò aratrum agricultura, & jam sericum induta molliùs habuit callosas à labore manus. Mercatura altiores sumens animos mensas argentarias commutavit in ephippia, & per plateas publicas otiosa vagari cœpit. Artes fastidivere instrumenta mechanica, Monetæ aureæ argenteæque omnem aspernatæ sunt mixturam, & exclusis aliis me-

metallis, puræ manserunt & sinceræ, adeòque à Nationibus aliis per vias varias expetitæ fuerunt & conquisitæ. Res omnes in superbiam se extulêre, & vilescente jam auro argentóque pretia sua accenderunt. Accidit nimirum Regibus, quod Neroni Imperatori, quem homo quidam Afer in fraudem induxit, jactitans in fundo suo ingentem se reperisse thesaurum, quem Regina Dido ibi defodisse crederetur, aut ne divitiarum affluentia viriles subditorum suorum animos enervaret, aut ne aliorum fortè cupiditas arma in Regnum suum pelliceret: quod quia Imperator tanquam certum & exploratum habebat, † *glíscebat interim luxuria spe inani, consumebantúrque veteres opes, quasi oblatis, quas multos per annos prodigeret. Quin & inde jam largiebatur: & divitiarum exspectatio inter caussas publicæ paupertatis erat.* Eâdem spe delusi nos quoque nobis persuasimus, non ultra opes esse fixis & statis ærariis, sed sufficere mobilia illa & incerta classium, nec satis expendimus, potentiam hanc nostram à ventorum tempestatúmque dependere arbitrio, quomodo vitam populi Romani ex iisdem dependere ajebat Tiberius, eò quòd sustentationi necessaria Provinciæ transmarinæ iis f submitterent; quod periculum Aletus ponderabat persuasurus Gofredo, ut à suscepto bello sacro desisteret.

* *Dai venti dunque il viver tuo dipende?*

§. Et quia *de facultatibus suis ampliùs, quàm in his est, plerunque sperant homines*, crevit fastus & pompa regia, aucta sunt salaria, stipendia, & alii Coronæ sumptus è fiducia & exspectatione extranearum opum, quæ malè dein administratæ, aut non satis conservatæ tantis impensis minimè potuerunt sufficere,

† Tacit. lib. 16. Annal. f *At herculè nemo refert, quòd Italia externæ opis indiget, quòd vita populi Romani per incerta maris & tempestatum quotidie volvitur.* Tacit. lib. 3. Annal. * Tass. §. in fraudem institut. quibus & caus. man.

cere, & occasionem dederunt æri alieno contrahendo, hoc verò usuris & cambiis. Ingravescente porrò necessitate, majoribus indies sumptibus opus fuit. Sed nihil bono communi plus nocuit, quàm permutatio Monetarum, quódque animadversum non fuerit, non minùs ac ipsam religionem, † in sua puritate conservandas eas esse, & Reges Alphonsum sapientem, Alphonsum undecimum, & Henricum secundum, qui eas immutarunt, & Regnum & seipsos in gravissimum conjecisse discrimen, quorum damna documento nobis esse deberent; sed quando fatalia mala sunt, nec experientiæ movent, nec exempla. Surdus itaque ad hæc monita Rex Philippus III. in duplum auxit valorem monetæ æreæ, quæ ad ea usque tempora contemperata sic fuerat, ut levium rerum deserviret commercio, & tamen monetæ majoris pretium exæquaret. Innotuit Nationibus exteris æstimatio, quam monetarius Regis marculus vili isti materiæ tribuerat, & mox illa ipsa in negotiationibus uti cœpêre, siquidem cuprum elaboratum invexêre in Hispaniam asportatis inde auro, argento, aliisque mercibus. Quâ re plus attulere damni, quàm si serpentes omnes & animalia venenata Africæ sparsissent per Hispaniam, & Hispani, qui aliàs irriserant Rhodios, quòd cupreâ uterentur monetâ, Nationibus aliis risui fuerunt & ludibrio. Impeditum fuit commercium gravi illo & inutili metallo. Creverunt rerum pretia, & merces sensim defuere, sicut temporibus Regis Alphonsi sapientis. Cessavit emptio & venditio, atque unà imminuti sunt reditus regii, adeòque necesse fuit nova tributorum & exactionum adinvenire media; unde porrò factum, ut interquiescentibus jam commerciis Castellæ opes consumerentur, & eadem renovarentur incommoda, subortis aliis ex aliis, quæ circulum fecere perniciosum, majorémque nunc minitantur ruinam, ni

† Mar. hist. Hisp. lib. 13. cap. 9. lib. 16. cap. 2. lib. 17. cap. 14.

tempori adferatur remedium, & pretium monetæ illius æreæ ad valorem ſuum intrinſecum reducatur. Quis igitur non exiſtimaſſet, auro novi illius orbis mox hunc alterum acquiſitum iri? & vidimus tamen, plus antea effectum fuiſſe ſolo animi robore ac fortitudine, quàm poſtea tantis divitiis; uti Vitellii tempore Tacitus *g* obſervavit. Illa ipſa damna ex Indiarum detectione mox experta ſunt alia etiam Regna & Provinciæ exteræ, ob fiduciam tantarum opum, & paſſu eodem, quo in Caſtella, aſcendit in iis rerum pretium, & accrevere ſumptus, ultrà quàm proprii ferrent reditus, unde etiamnum iiſdem conflictantur incommodis, & tantò quidem majoribus, quantò Provinciæ illæ abſunt longiùs, & incertius eſt auri atque argenti remedium, quod advehitur ex Indiis, & ab Hiſpania iis communicari debet.

§. Hæc incommoda ſunt, quæ Indiarum detectio ſecum attulit, & incognitis eorundem cauſſis, facilè cognoſcuntur remedia. Primum eſt, ùt ne negligatur Agricultura ſpe illarum opum: eæ enim, quas è terra colligimus, magis naturales ſunt, certiores & magis omnibus communes; quare Agricolis privilegia concedere oporteret, eóſque ab oneribus belli aliiſq; eximere.

Secundùm eſt, ùt (cùm res quælibet in integrum reſtituatur per media contraria iis, à quibus deſtructa fuit, ſumptúſque majores ſint, quàm metallorum illorum ſpes & exſpectatio) procuret Princeps, tanquam bonus paterfamilias; id quod Neroni ſuaſerunt *h* Senatores, ut reditus publici excedant potiùs quàm deficiant ſumptus ordinarios, moderando ſuperfluos ad imitationem Antonii Pii Imperatoris, qui ſtipendia & ſalaria Imperii non neceſſaria omnino ſuſtu-

g *Vires luxu corrumpebantùr, contra veterem diſciplinam & inſtituta Majorum, apud quos Virtute, quàm pecuniâ res Romana meliùs ſtetit.* Tac. l. 2. hiſt. h *Vt ratio queſtuum, & neceſſitas erogationum inter ſe congruerent.* Tac. l. 13. Annal.

fustulit, quo modo eadem etiam correxit Alexander Severus Imperator, dicens Tyrannum esse Principem, qui suarum provinciarum visceribus ea sustentaret. Deplorent pauci ejusmodi correctiones, non ipsum Regnum. Quòd si abusus & providentiæ defectus ditarunt officia, & munera tam pacis, quàm belli: si ea introduxit vanitas titulo magnificentiæ, cur eadem non emendet prudentia? cúmque quantò majores sunt Monarchiæ, tantò abusus illi majores sint, ita majores quoque erunt effectus hujus remedii. Nullum tributum, nullus reditus amplior, quàm vitare sumptus. Aurum, quod effusum est semel, non revertitur. Aggeribus oppositis crescunt fluviorum fontes. Attinere pecuniam, est sistere argentum vivum, & lapis philosophicus maximè probatus ac locuples. Unde certum mihi est, si Rex aliquis per Ministros suos probè instructus de sumptibus, qui terrâ marique evitari possent, eos moderetur, reditus illius tam fore liberos, ut sufficerent ad solvenda debita, ad minuenda tributa, & ingentes thesauros accumulandos; quomodo fecit [t] Rex Henricus III. qui cùm patrimonium regium graviter obæratum animadverteret coactis generalibus Comitiis, cum proceribus deliberavit de remedio, neque aliud commodius visum, quàm quod hîc proponimus; æs militare scilicet & pensiones ad antiquas priorum Regum rationes revocandas, & sumptus superfluos tollendos esse. Qua in re curandum præterea, ut ne tot sint ærarii publici Quæstores, Magistri rationum, & Exactores, qui (ut alibi dicimus) arenæ quædam sunt Libycæ, ubi exarescunt & consumuntur omnes redituum regiorum rivuli, qui illac transeunt. Magnus Turcarum Imperator, tametsi ingentia habeat vectigalia, pro iis tamen colligendis non nisi duobus utitur supremis ærarii Præfectis; uno in Asia, in Europa altero. Rex Franciæ Henricus quartus (non minùs œconomiæ peritus, ac fortis) damnum istud agno-

[t] Mar. hist. Hisp. lib. 19. c. 2.

agnovit, adeòque pecuniæ regiæ Ministros ad sufficientem minorémque numerum reduxit.

Tertium remedium est, ut [†] *quoniam plerunque inverecundâ petentium inhiatione constringuntur Principes, ut etiam non concedenda tribuant,* privilegia, immunitates & gratiæ ærario regio perniciosæ revocentur, si præsertim eæ concurrant caussæ, quæ aliàs ad similia beneficia Regis Henrici IV. revocanda in quadam lege moverunt Reges Catholicos. Nam (ut in alia lege dixerunt) [*] *no conviene à los Reyes usar de tanta largueza, que sea convertida en destruicion, porque la franqueza debe ser usada con ordenada intencion, no menguando la Corona Real, ni la Real Dignidad.* Et si aut necessitas, aut negligentia Principis illud non considerarit, postea parandum est remedium. Eam ob caussam, cùm Rex Ramirus Aragonius Corona se abdicasset, rescissæ sunt donationes omnes, quæ Regni vires exhauserant. Idem fecêre Rex Henricus secundus, cognomento Liberalis, & Regina Isabella. Rex Joannes secundus revocavit privilegia & immunitates, quas ipse & ejus Antecessores quibusdam indulserant. Principibus nempe usu venit, quod idolis Babylonicis, è quorum coronis, teste Jeremia, Sacerdotes aurum argentúmque subducebant, & convertebant in usus [i] proprios. Istud cùm intellexisset Rex Henricus tertius, præcipuos Regni Proceres captivos detinuit, & reddere jussit, quod è Coronæ reditibus usurpaverant, quo facto, & bonâ vectigalium regiorum administratione ingentes in arce Madritensi thesauros congregavit.

Remedium ultimum (quod primum esse debuerat) illud est, ut nimirum Princeps ipse tam circa se, quàm suam familiam sumptus vitet superfluos, si qui-

† L. fin. C. de man. non exec. lib. 21. * L. 15 tt. 10. lib. 5. Recop. L. 3. tt. 10. lib. 5. Recop. i *Coronas certè aureas habent super capita sua Dii illorum; unde subtrahunt Sacerdotes ab eis aurum & argentum, & erogant illud in semetipsos.* Baruch. 6. 9.

quidem velit, ut eosdem etiam Status sui defugiant quorum emendatio (uti ajebat Rex k Theodatus) ab ipso Principe inchoari debet, ut effectum habeat. Sanctus Ludovicus Franciæ Rex Filium suum Philippum admonuit, *daret operam, ut impensæ moderatæ essent, & rationi consentaneæ.* † Malum ex eo oritur, quòd Principes ad animi magnitudinem pertinere arbitrentur, si sumptuum rationes nunquam ineant, & quòd profusionem pro libertate habeant, nec satis considerent, deficientibus opibus, contemptos se fore, verámque magnificentiam non in eo consistere, quòd multa inutilitèr prodigantur, aut in solennitatibus publicis, aliisque ostentationibus, sed quòd arces & propugnacula sufficientibus instructa sint præsidiis, & conserventur exercitus. Carolus quintus Imperator in Comitiis Vallisoletanis officia & stipendia Palatii sui moderatus est. Vera Principum magnanimitas in eo est posita, si liberales sint erga alios, in semetipsos parci & moderati. Propterea Hispaniæ & Franciæ Rex Silenandus (hoc titulo eum compellavit Concilium Toletanum quartum) dicebat, Reges esse debere * *mais escasos, que gastadores*; hoc est, parcos magis, quàm prodigos. Sat scio, quàm remedia ista difficilia sint & ardua; verùm tamen, ut cum Petrarcha hoc dicam, † *Multa scribo, non tam ut sæculo meo prosim, cujus jam desperata miseria est, quàm ut me ipsum conceptis exonerem, & animum scriptis soler.*

§. De monetarum remediis vix ausim aliquid dicere, quia pupillæ sunt oculorum Reipublicæ, quæ sine offensione manibus tangi se non sinunt, adeòque satiùs videtur intactas eas relinquere, quàm usum antiquum immutare. Nullum tantum est judicium, quod prævertere queat incommoda omnia, quæ ex quacunque illarum novitate subnasci solent, donec expe-

k *A domesticis volumus inchoare disciplinam, ut reliquos pudeat errare, quando nostris cognoscimur excedendi licentiam non præbere.* Cassiod. l. 10. ep. 5. † Bell. in vita S. Ludov. * L. 1. del prol. del fuer Juz. † Petrarch.

experientia ipsa ea deprehendat: cùm enim sint veluti regula & mensura contractuum, iis variatis patiuntur omnes, perturbantur commercia, & Respublica ipsa quasi extra se ponitur. Eam ob rem, postquam Rex Petrus secundus Coronâ se abdicasset, prudentissimè statutum fuit ab Aragoniæ Regno, ut omnes deinceps Reges antè, quàm ad sceptrum admitterentur, jurejurando se obstringerent, nihil se circa usum & materiam monetarum immutaturos. Hæc Principis est obligatio, quomodo ad eundem Regem Petrum perscripsit Innocentius III. Pontifex, cùm Regnum illud adversus ipsum tumultuari inciperet, cujus rei illa videtur ratio, quòd Princeps juri gentium subjectus sit, & tanquam custos fidei publicæ cavere debeat, ne monetarum natura immutetur, quæ in materia, forma, & quantitate consistit; neque potest bene constitutum esse Regnum, ubi illarum deficit puritas. Verùm ne hanc materiam tam Reipublicæ utilem omnino silens præteream, duo solùm dicam: primum est, tunc monetam justam fore, & ab incommodis liberam, cùm ad valorem ejus intrinsecum sola signatura exterior accesserit, & auri argentique inter se contemperatio convenerit cum mixtura simili aliorum Principum: ita enim fiet, ut è Regno aliò non transportentur. Alterum est, ut monetæ eodem pondere & valore constent, quo monetæ aliorum Principum, permittendo insuper, ut extranearum etiam usus sit; neque supremo Principis imperio quicquam derogat, si in sua ditione typo monetario & insignibus alienis utatur, quæ solum pondus & valorem metalli illius authentur. Atq; hoc commodissimum videtur in iis Monarchiis, quæ commercia & negotiationes cum Nationibus variis exercent.

SYM-

SYMBOLVM LXX.

NOn fert consortes Imperium, nec dividi se finit Majestas: fieri enim non potest, ut eorum quilibet uno eodémque tempore mandet simul & pareat, præsertim cùm potestas & casus occurrentes tam accuratè inter duos dispertiri nequeant, aut ambitio tam servari in æquilibrio, quin alter altero velit esse superior, aut quin invidia & æmulatio perturbent concordiam.

* *Nulla fides Regni sociis, omnísque potestas*
Impatiens consortis erit.

Impossibile videtur, ut jussa & imperia duorum, qui simul

* Lucan.

imul præsunt, non sibi invicem adversentur. Moy-
es & Aaron germani fratres erant, & tamen, cùm
Deus hunc illi socium adjunxisset, oportuit adhuc,
t amborum assisteret labiis, & utrique ostenderet,
uid agendum esset, ne qua inter eos dissensio a ori-
etur. † *Unum est Reipublicæ corpus, atque adeò unius
nimo regendum.* Etiam Regem dignitate ejectum Rex
lius in regno suo ferre non sustinet. Hanc excusa-
ionem attulit Lusitaniæ Rex, cùm Regem Petrum
fratre Henrico profugum nollet admittere. Sanè
atrimonii vinculo, quo corpora pariter uniuntur ac
oluntates, insigni item prudentia Regis Ferdinandi
: Reginæ Isabellæ conjugis opus fuit, ne quid in-
ommodi nasceretur ex eo, quòd junctim Castellæ
egna moderarentur. * *Arduum nempe est, eodem
ci potentiam & concordiam esse.* Et tametsi Diocletia-
um inter & Maximianum, qui unà Imperium guber-
abant, aliqua fuerit unio, ea tamen incommodis suis
: offensionibus mutuis omnino non caruit. Eam ob
em in Republica Romana Consules alternatim im-
erabant.

Verùm si pluribus, quàm uno Principe opus fue-
it; præstat esse tres potiùs: unius enim auctoritas
liorum duorum ambitionem coercebit. Factio ha-
ere locum non potest, ubi nequit esse æqualitas,
uæ caussa fuit cur Triumviratus Cæsaris, Crassi &
ompeji, Antonii item Lepidi & Augusti aliquanto
empore perduràrit. Quia Regi Henrico tertio, dum
minori ætate esset, tres alii assistebant, rectè re-
ni illius successit gubernatio. Eandem quoque ra-
ionem præ oculis habuit Rex Alphonsus Sapiens,
uando statuit, † ut durante pupillari Regum ætate
ut unus, aut tres, aut quinque, aut septem regni gu-
ernacula administrarent. Id quia in simili ætate Re-

Bb gis

a *Et ego ero in ore tuo, & in ore illius, & ostendam vo-
is, quid agere debeatis.* Exodi 4. 15. † Tacit. lib. 1.
Annal. * Idem lib. 4. Annal. † Mar. hist. Hisp. lib. 15.
cap. 12.

gis Alphonsi XI. factum non fuerat, magnos motu
experta est Castella, ab infantibus Joanne & Petr
administrata, adeòque necesse fuit, ut Consilium re
gium Regni procurationem susciperet. Quanquam
semper violentum erit imperium, quod ab uno sol
non dependet, sed in varias divisum est partes ; i
quod Alexandri Monarchiæ accidit, quæ etsi totum
ferè orbem comprehenderet, diurna tamen hau
fuit, eò quòd illo defuncto multi in ea Principes a
Reges succederent. Quam in Hispania Mauri erexe
rant, ea stetisset diutiùs, nisi in plura Regna fuisset di
visa. Hoc ipsum in præsenti repræsentatur Emble
mate, per arborem coronatam, quæ Regnum signi
ficat, quam si duæ manus in diversas distrahant partes
etsi ejusdem sint sanguinis, eam tamen discerpent, &
rumpetur, atque inutilis fiet Corona : ambitio enim
humana interdum etiam vinculorum Naturæ obli
viscitur. Statibus inter filios divisis Corona unita ma-
nere non potest, tametsi gravissimum iis impendea
periculum. Quisque suo invigilat commodo, & sce-
ptrum integrum suis conatur claudere manibus, quo-
modo Pater ejusdem illud tenuit. * Ita Regi Sanctio
majori accidit; omnia pœnè Hispaniæ Regna ipsius
unius parebant imperio, non absque divino Numine
ut unitis inter se viribus, Maurorum tandem domi-
nium, quod in præcipiti erat, opprimeretur, & excu-
teretur cervicibus tyrannicum illud jugum; ipse ve-
rò affectu magis paterno, quàm prudentiâ politicâ
Regna inter filios suos partitus est, ratus vires sic con-
stitutas fortiores fore, magisque inter se concordes
ad oppugnandum communem hostem ; verùm qui-
libet fratrum pro Rege haberi voluit, & divisa inter
plures majestas splendorem ac vires perdidit : cúmq;
offensæ & æmulationes domesticæ altiùs animo
hæreant, quàm extraneæ, mox intestina inter eos
bella nata sunt, motúsque exitiales, dum unus alte-
rum (cum gravissimo boni publici detrimento)
Regno

* Mar. hist. Hisp. lib. 9. c. 1.

Regno ejicere conatus est. Potuisset sanè error iste experientiâ comprobatus, documento esse cæteris Regibus futuris temporibus; sed tamen in eundem postea inciderunt iterum Rex Ferdinandus Magnus, † Alphonsus Imperator, & Rex Jacobus primus Aragonius, qui simili modo Regnorum suorum imperium in filios suos divisêre. Aut amoris proprii vis est ista, aut humana conditio, novitatis avida, quæ abolitas sæpe opiniones resuscitat, putátque factum optimè, quicquid egêre Antecessores; nisi forsan ideo etiam eorum requiramus exempla, ut excusare possimus, quod facere intendimus. * Prudentior ea in re fuit Rex Jacobus secundus Aragonius, qui lege perpetuâ sanxit, ut Regna Aragoniæ & Valentiæ, ac Catalauniæ Principatus individuo inter se nexu copularentur.

§. Nec excusari possunt errores isti Lege duodecim tabularum, aut jure communi, decernenda inter fratres paternâ hæreditate, nec ratione etiam naturali, quæ suadere videtur, ut sicut pater communem filiis vitam tribuit, ita bona quoque illius omnibus sint communia; ista, inquam, non excusant: nam Rex persona est publica, & ùt talis agere debet, non tanquam Pater, & ad subditorum magis, quàm filiorum suorum commoda attendere; est præterea Regnum bonum quoddam publicum, adeòque velut alienum, de quo Rex æquè pro arbitrio disponere non potest, ac de bonis suis privatis, præsertim cùm jam subditi (ex quo uni se submisêre) certum quoddam jus acquisiverint, ad suam conservationem & securitatem, imò splendorem etiam & amplitudinem, ut ne dissolvatur corpus illud Statuum, à quo potissimùm habent, ut æstimentur ab aliis, & securi sint; cúmque jus illud commune sit & universale, privato anteferri meritò debet, uti & amori & affectui paterno, aut desiderio pacem constituendi inter filios.

† Mar. hist. Hisp. lib. 9. c. 8. lib. 11. c. 5. lib. 14. c. 2.
* Idem hist. Hisp. lib. 5. c. 19.

Præterquam quod per istam Regni divisionem illa non obtinetur, sed potentia ac vires præbentur potius, ut digladientur inter se de facta partitione, cùm tam æqualis nunquam esse possit, ut omnibus satis fiat. Quietioribus vivere licebit fratribus, si sustentatio eorundem ab uno aliquo, qui cum summo præest imperio, dependeat: tunc enim facilè est certo cuique deputare reditus, qui ad tuendum sanguinis splendorem sint satis; quomodo *a* fecit Josaphatus, nec opus erit uti stylo barbaro Turcarum, aut impia illâ politicâ, quæ nullum dominationis ædificium satis tutum & securum arbitratur, nisi ejus cæmentum sanguine eorum, qui jus aliquod possunt obtendere, aspergatur, is perinde quasi calcis instar sit, quæ firmat lapides.

Ob dictas rationes omnes ferè Nationes successionem electioni prætulerunt, minimè nesciæ, interregnum divisionibus esse obnoxium, & † *minori discrimine sumi Principem, quàm quæri.*

Quamobrem cùm præstet unum aliquem in Corona succedere, Naturæ conformius fuit ejusdem sequi ordinem, illum scilicet fratribus cæteris præferendo, cui illa primùm vitam lucémque impertivit, atque adeò decuit, ut nec ætas pupillaris, nec alii defectus naturales obstarent juri jam acquisito, præsertim cùm majora nascantur incommoda, si illud ad alium transeat, cujus rei è sacris literis plurima exempla suppetunt.

Eadem caussa idémque jus etiam in fœminis locum habet, ut si è virili sexu deficiant, ipsæ ad coronam admittantur, ne inter transversales eam dividere necesse sit, qui plerunque Statibus diversis & ad diversos subditos pertinentibus constant, quando successio per lineam rectam definit, & tametsi lex Salica

a *Deditque eis Pater suus multa munera argenti & auri, & pensitationes, cum civitatibus munitissimis in Iuda: Regnum autem tradidit Ioram, eò quòd esset primogenitus.* 2. Par. 21. 3. † Tacit. l. 1. hist.

[S]alica sub specie honestatis vel imbecillitatis sexûs ([n]isi tamen fortè invidia & ambitio virorum ea fue[r]it) contra plurima illustria exempla, quæ consilium [&] fortitudinem muliebris etiam sexûs approbant, [m]ulta expendit incommoda, ob quæ rationi videri [p]ossit consentaneum, ne Regni sint hæredes; inter il[l]a tamen omnia nullum tanti est ponderis, ac utilitas [i]lla, ut ne interregno locus detur: imò aliæ sanè graves [s]ese offerunt rationes, cur eæ ad sceptrum admitti me[r]itò debeant, ut nimirum plurium tollatur ambitus, [&] impediantur inde nasci solita propter successionem [b]ella civilia, atque ut filiâ hærede cum magnis Prin[c]ipibus in matrimonium collocata, accedant ad Co[r]onam magni Statûs; uti in Castellæ Regno & domo [A]ustriaca accidit. In minoribus solùm principatibus [i]stud videri posset inconveniens, ne videlicet, si fœ[m]inæ nubant Regibus, pereat familia, & Status unus [c]um alio confundatur.

SYMBOLVM LXXI.

QUid non vincit labor improbus? domat ferrum, emollit æs, aurum in subtilissimas ducit lami[n]as, & durissimum incîdit adamantem. Mollis fu[n]is motûs diuturnitate marmoream etiam putei [m]arginem sensim atterit; quâ consideratione S. Isi[d]orus, cùm literis daret operam, ingenii sui tardita[t]em superavit. Quod unquam munimentum exco[g]itavit defensionis amor, quod obfirmata pertina[c]ia non expugnet? Muros etiam densissimos validis[s]imósque subruit obstinatus impetus ferratæ trabis, quam Arietem Antiqui nuncupabant, à forma nimi[r]um arietini capitis, quam referebat. Castrum ful[m]ineo glandium imbre munitum, septum muris, propugnaculis, & fossis, palæ tandem ac ligoni ce[s]dit. Animum constantem nulla moratur difficultas. Templum gloriæ non in amœna valle situm est, neq; in delitiosa aliqua planitie, sed in vertice mon[t]is, quò subeundum per asperas semitas, vepres inter

& ſpinas. Non producit palmas ſolum molle ac tenerum, Templa Minervæ, Marti & Herculi (Diis ob virtutem ſuam glorioſis) conſecrata non opere Corin-

thio ſeu topiario, variis & elegantibus cælaturis inſigni, conſtructa erant, ſicut dedicata Floræ & Veneri; ſed opere Dorico impolito ac rudi abſque ullo oculorum oblectamento: nec aliud eorundem coronides teſtabantur ac zophori, quàm à labore illa fuiſſe ædificia, non à deliciis aut otio. Argos navis inter ſidera translata non fuit, quamdiu inter navalia concluſa ſubſtitit; ſed poſtquam ventis & fluctibus ſeſe objiciens, tempeſtates ac pericula eventu felici ſuſtinuit. Nullus unquam Princeps plures adeptus eſt Coronas, qui otio & deliciis ſeſe dedidit. Omnibus omni-

omnino hominibus labor est necessarius, cumprimis verò Principi: ex aliis enim quisque sibi natus est solùm, Princeps omnibus. Regnare non quietis officium est. Erant, qui coram Alphonso Rege Aragonio & Neapolitano laborem in Regibus improbabant; at respondit ille: *An ergo putatis manus à Natura Regibus concessas, ut otiosæ essent?* Consideraverit, opinor, Rex prudentissimus admirabilem illam manuum fabricam, earundem juncturas, facilitatem pandendi sese & explicandi, claudendi robur, consensionem item mutuam in efficiendo, quicquid intelligentiæ idea obtulerit, quippe quæ velut instrumenta sunt artium omnium; ex quo deinde ratiocinatus sic fuerit, artificium ejusmodi & structuram non à casu esse, neque otii gratiâ, sed propter laborem & industriam. Regi, qui otiosas semper & diductas habuerit manus, facilè sceptrum ex iisdem elabetur, & unà sese cum illo in altum tollent, qui Regis assistunt lateri. Majorum virtus & fortitudo heroica cineribus obruitur in Posteris, si luxui & deliciis Imperii nimiùm indulgeant, immo magnorum Principum sanguis sensim penitùs interit; uti fieri videmus in generosioribus equis, si è locis siccis & aridioribus in palustria transferantur, aut quæ nimio abundant pabulo. * Movit ea res Fridericum Regem Neapolitanum, ut sub extremum vitæ filium suum Calabriæ Ducem per literas hortaretur, exercitiis militaribus & equestri firmaret corpus, neque præposteris voluptatibus frangi se sineret, aut difficultatibus & periculis terreri. Animo quoque sua est occupatio, sine qua affectuum suorum & passionum jactatur fluctibus, & in vitiorum scopulos incidit. Pœnæ loco Deus homini laborem *a* injunxit, ita tamen, ut is unà medium esset ad quietem illius & prosperitatem. Neque otium, neque inertia, sed solus labor illa tam alta jecit funda-

*Mar. hist. Hisp. l. 28 c. 11. a *In sudore vultûs tui vesceris pane tuo.* Gen. 3. 19.

fundamenta, & insignia illa ac pulcherrima extruxit ædificia Monarchiarum Medorum, Assyriorum, Græcorum, & Romanorum. Ille, ille fuit, qui longo tempore earundem amplitudinem sustinuit; ille etiamnum est, qui in Rebuspublicis conservat felicitatem politicam, quæ cùm ex parte consistat in subsidio illo mutuo, quod ex multorum laboribus suæ quisq; necessitati sublevandæ in promptu habet; nisi isti perpetuò vigerent, cessarent commoda omnia, quibus permoti homines civilem cum aliis colere cœperunt societatem, & Reipublicæ ordinem instituere. Porrò ad instruendum populum, proponit Sapientia divina formicarum exemplum, tanquam quæ magna cum prudentia & sollicitudine æstivo tempore triticum in sua congregant granaria, ut habeant hyeme, quod ad victum *b* suppetat. Discant Principes ab exiguo hoc & prudenti animalculo, tempori urbibus, arcibus, & propugnaculis à commeatu aliisque rebus necessariis providere, & per hyemem parare arma, quibus sub æstatem in hostem ire possint. Sic apum Rempublicam nunquam non occupatam reperies. Intra & extra suas cellulas semper dulci illo labore destinentur. Sedulitas cujusque omnium affluentia est, & si earum labor integra etiam orbis Regna cera ac melle ditet, quid hominum faciet industria in una aliqua Provincia, si omnes labori velint intendere? Eam ob rem tametsi China tam populosa sit, ut septuaginta incolarum numeret milliones, ii tamen felicissimi vivunt in rerum omnium ubertate & abundantia, propterea quòd nemo inter eos sit, qui non artem aliquam exerceat. At verò, quia illud in Hispania non fit, hinc tanta rerum est inopia, non quòd soli desit fertilitas; siquidem in agris Murciæ & Carthagenæ triticum

b *Vade ad formicam, ô piger, & considera vias ejus, & disce sapientiam: quæ cùm non habeat ducem, nec præceptorem, nec Principem, parat in æstate cibum sibi.* Prov. 6, 6.

rum fœnore centuplo provenit, adeòque multis il-
ic sæculis bellum ſuſtentari potuit ; ſed quia deeſt
agrorum cultura, exercitium artium mechanicarum,
negotiatio & commercium, cui ſeſe iſta Natio mini-
mè applicat, utpote cujus excelſus & glorioſus ani-
mus (in plebejis etiam hominibus) ſtatu ſuo ac ſor-
te, quam Natura ei dedit, contentus eſſe non ſolet,
ſed aſpirat ad gradum altiorem Nobilitatis, & occupa-
tiones illas, quæ huic non ſat conveniunt, aſpernatur.
Cujus incommodi illa etiam cauſſa videtur, quòd in
Hiſpania non æquè, atque in Germania, diſtincti ſint
ab invicem, ac ſeparati Nobilitatis & vulgaris plebe-
culæ limites.

§. Quàm porrò utilis eſt Reipublicæ fructuoſus aliquis & inſignis labor, tam noxius eſt delicioſus & ſuperfluus : neque enim minùs effœminantur animi, qui exercitiis molſibus & delicatis ſeſe occupant, quàm qui vitam otioſè tranſigunt. Quare in eam curam & cogitationem incumbere Principem oportet, ut occupationes publicæ in iis potiſſimùm artibus verſentur, quæ ad defenſionem & incrementum Regnorum faciunt, non ad luxum & laſciviam. Quot manus inutiliter ſe fatigant, ut unus aliquis ſplendeat digitus : quàm paucæ, ut corpus armis reluceat? Quàm multæ occupantur in fabricandis commoditatibus ad delicias & oblectamenta oculorum : quàm raræ in eruendis foſſis, & mœnibus conſtruendis, quæ urbes protegant! Quàm multæ in hortorum cultu, in efformandis è myrto navibus, animalibus, avibus: quàm paucæ in cultura agrorum! E quo fit, ut Regna rebus minimè neceſſariis abundent, egeant verò iis, quibus vel maximè opus eſſet.

§. Quamobrem cùm labor ad Reipublicæ conſervationem tam utilis ſit, procuret illud etiam Princeps, ut continuus ille ſit, & ne impediatur multitudine nimiâ dierum, quibus populus recreationibus indulget publicis, aut piâ quâdam levitate, dum communitates dies ejuſmodi leviter vovent, &

cultui divino destinant: experientia enim docuit, plerosque tunc ludis profanis sese magis dedere, quàm religiosis exercitiis. Quòd si dies illos Agricolæ impenderent, quomodo S. Isidorum Madritensem fecisse accepimus, sperari posset, tempus non iri perditum, & Angelos interim aratro manum admoturos: verùm, ut dixi, experientia contrarium docuit. Nullum tributum majus, quàm festum aliquod, in quo omnes cessant artes, earúmque lucra, & ùt S. Chrysostomus ait: † *Non gaudent Martyres, quando ex illis pecuniis honorantur, in quibus pauperes plorant.* * Atque adeò *oportebit dividi sacros & negotiosos dies, ut divina colantur, & humana non impediant.* Cura hæc fuit Concilii Moguntini tempore Leonis tertii Pontificis Maximi, eritque deinceps eorum, qui è sede S. Petri universæ præsunt Ecclesiæ, ut considerent, num expediat necne, dies festos ad minorem reducere numerum, aut præcipere, ut aliqui in Dominicas proximas transferantur.

§. Tametsi verò omnium ferè actionum finis sit quies aliqua, in iis tamen, quæ ad gubernationem pertinent, secùs accidit: Principibus enim & Rebuspublicis non sufficit laborâsse, sed & continuatio necessaria est. Unius horæ negligentia in propugnaculis multorum sæpe annorum vigilantiam & curam evertit. Intra paucos otiosè transactos Romanum cecidit Imperium, sex sæculorum labore & fortitudine eò usque sustentatum. Vix annis octo restitui Hispania potuit, octo mensium spatio deperdita. Inter acquirendum & conservandum, otium interjici non debet. Factâ jam messe, & aratro spinis coronato, iterum eodem Agricola terram subigit. Sudores illius nunquam desinunt, sed innovantur solùm. Si suis confideret horreis, & agros incultos relinqueret, mox vepribus & spinis hos cerneret consitos, & illa vacua. Attamen istud inter Agricolam & Principem interest, quòd ille stata habeat tempora, ut sementem spargat,

† Chrysost. sup. Matth. * Tac. lib. 13. Ann.

pargat, & messem colligat, Princeps non item: omnes enim menses in gubernatione Septembres sunt ad seminandum, & Augusti ad metendum & colligendum.

§. Nec in eo acquiescendum sibi Princeps existimet, quod Antecessorum suorum industriâ & labore partum accepit: alio enim & alio opus est semper, qui motum illum continuet; & sicut semel in ruinam impulsa sensim labuntur, nisi nova aliqua vis ea sustinet, ita ruunt imperia, nisi Successor iisdem suos subjiciat humeros. Hæc causa est (uti diximus) omnium ferè ruinarum. Quando Monarchia aliqua instituta & erecta semel fuerit, otiosa nunquam esse debet, sed cælum potiùs imitari, cujus orbes jam inde à primo creationis momento suos continuant motus, & si moveri desinerent, unà etiam rerum omnium generatio & productio desineret. Floreant semper, & vigeant Reipublicæ exercitia, nec sinantur corrumpi otio, uti mari accideret, nisi agitatum vento fluxum reciprocum pateretur. Cives, qui curarum obliti deliciis & voluptatibus se totos dedunt, nec manum operi aut labori admovent, suimet ipsorum hostes sunt. Istiusmodi otiositas contra leges & imperium machinatur, & vitiis c alitur, unde omnia tam interna, quàm externa Reipublicæ mala nasci solent. Solum illud otium laudabile est & proficuum, quod pax largitur, quódq; in artibus, in officiis publicis, in exercitiis militaribus sese occupat, unde inter ipsos cives secura quies oritur, & tranquilla felicitas, germana otiosæ istius occupationis filia.

c *Multam enim malitiam docuit otiositas.* Eccles. 33. 29.

SYMBOLUM LXXII.

†TEmperationem suam ferrum perderet, & nervus vires suas, si arcus semper intentus esset. †Utilis est labor, sed continuari haud potest, nisi quies aliqua intercedat. Jugum non semper boum incumbit cervicibus. In alterna vicissitudine rerum vigor consistit. * *Nostram omnem vitam in remissionem atque studium esse divisam*, Plato asserit. *Ca la cosa* (uti dixit Rex Alphonsus Sapiens) *que alguna vegada non fuelga, non puedo mucho durar.* Etiam agri suâ indigent quiete, ut majores deinde fructus proferant. Otio virtus instauratur, & vires colligit, haud aliter

† Plat. de lib. educ. * L. 20. tt. 5. p. 2.

aliter *a* ac fons aquæ salientis (icon præsentis Emblematis) si ea manibus comprimatur.

——— *Vires instillat, alitque*
Tempestiva quies, major post otia virtus.

Ob eam caussam dies & nox horas ita partiti sunt, ut aliæ diurnis laboribus, aliæ nocturnæ quieti destinentur. Dum dimidia terræ pars operi invigilat, somnum capit altera. De ipso Jove finxit Antiquitas, ei Atlantem aliquando in cælo humeris sustinendo succedere. Robustissimæ etiam vires pares non sunt ferendis sine intermissione curis Imperii. Labore assiduo valetudo læditur, & torpescit *b* animus; otio nimio & hic & illa vires amittunt. Tale itaque sit, qualis irrigatio plantarum esse solet, quæ eas sustentet duntaxat, non submergat penitùs; aut qualis est hominum somnus, qui si moderatus sit, corroborat, si nimius, debilitat potiùs. Nullæ remissiones meliores, quàm quibus oblectatur pariter & eruditur animus; ut fit in conversatione cum iis, qui aut scientiis, aut armis florent. Adrianus Imperator eos mensæ suæ adhibebat, quam ideo Philostratus *doctorum virorum Museum* esse ajebat. Idem in Trajano commendat Plinius, & refert Lampridius de Alexandro *c* Severo. Alphonsus Neapolitanus Rex cum iisdem à mensa in locum aliquem quietiorem se recipiebat, ut animo quoque (quemadmodum is dicere solebat) cibum suum præberet. Tiberius, quoties Roma alio concederet, Nervum & Atticum viros eruditos itineris comites habere voluit, ut eorum sermoni-

a *Otium enim tum ad virtutes ingerendas, tum ad civilia munera obeunda requiritur.* Arist. lib. 7. Polit. cap. 9. b *Nascitur ex assiduitate laborum animorum hebetatio quadam & languor.* Sen. de tranquill. anim. c *Cùm inter suos convivaretur, aut Vlpianum, aut doctos homines adhibebat, ut haberet fabulas literatas, quibus se recreari dicebat & pasci.* Lamprid. in vita Alex. Severi.

bus ^d^levaretur. Franciscus primus Franciæ Rex tantum è frequenti illa & assidua cum viris doctis conversatione condidicit, ut tametsi adolescens literis operam haud navasset, optimè tamen de quavis materia dissereret. Exolevit laudatissimus iste mos & introductus nunc alius, ut mensis Principum assistant stulti, moriones, ac similes malè formati homines. Errores Naturæ & judiciorum stoliditas illorum nunc oblectamenta sunt. Suas gestiunt audire laudes etiam non promeritas, & licèt excuset eas interdum modestia, tanquam à fatuo aliquo profectas, iis tamen applaudit amor proprius, & aures sensim ad easdem assuefactæ adulationibus etiam assentatorum deinde fidem habent. Facetiæ illorum arrident voluntati, quia turpia quædam miscent interdum & vitiosa. Quòd si ejusmodi deliramenta recreent animum, quantò magis id præstabunt sententiæ concinnæ & exquisitæ doctorum virorum, qui non sint nimium graves ac severi (in quo ipsi peccant nonnunquam) sed qui festivis quibusdam sermonibus & acutè dictis nôrint se accommodare tempori? Si volupe est videre corpus aliquod monstrosum, quod nauseam aliquando movet, quantò erit jucundius percipere auribus tot prodigiosos Naturæ abortus, ejusdem opera & arcana planè extraordinaria? De Anacharsi memorat Athenæus [†] *accitus in convivium peritis ad risum commovendum hominibus, solum omnium non risisse; pòst autem inductâ Simiâ in risum solutum dixisse: Natura id esse animal ridiculum, hominem autem arte & studio, eóque parum honesto.* Gravis modestia hæc fuit, & digna etiam regiâ Maiestate. Exploratores publici in aulis sunt istiusmodi moriones, & qui vel maximè earum corrumpant mores, immo qui ipsi vitæ & Statui Principum insidias machinari soleant.

d *Coccejus Nerva, cui legum peritia: eques Romanus, præter Sejanum, ex illustribus Curtius Atticus, cæteri liberalibus studiis præditi ferme Græci, quorum sermonibus levaretur.* Tac.l. 4. Ann. † Athen. lib. 14.

oleant. Quam ob rem minimè eos tolerare voluerunt Auguſtus,& Alexander Severus Imperatores. Ad unum illud profunt interdum, ut abrepti furore ſuo naturali veritatem dicant Principibus.

§ Nonnulli Principes ex inani quadam negotiorum gloria & ambitione à gravioribus reſpirare ſe putant, ſi minoribus ſeſe impendant, haud ſecùs ac pili canis rabioſi ipſius ejuſdem morſioni medentur. Verùm quia non omnes animi iſto modo levari poſſunt, neque ulla negotiorum occupatio tam exigua eſt, quin aliquam poſtulet attentionem, quæ ad animum fatigandum ſufficiat, oportet, ut aliquo ſaltèm temporis ſpatio curis omnino vacet, & gubernationem ſeponat *e* tantiſper. Aliqua remiſſio aut ludus inter negotia interponi *f* debet, ut ne his penitùs obruatur animus, nec eum perdat otium: molæ enim frumentariæ ſimilis eſt, quæ ſi non habeat, quod molat, ſeipſam atterit. Innocentius octavus Pontifex Maximus dimiſſo interdum clavo navis Eccleſiæ, in ſerendis arbuſculis ſeſe oblectabat. Porrò in his quietis induciis ante omnia ætatis temporiſque habenda eſt ratio, ne hilaritas fortè ſeveritati, ingenuitas gravitati, recreatio Majeſtati noceat. Enimverò relaxationes quædam viſeſcere faciunt animum, & Principis auctoritatem haud parum imminuunt. Ita Regi Artaxerxi probro fuit colum ducere: Auguſto ludere par impar cum pueris: Domitiano muſcas configere: Solimano efformare acus, & Selino acu pingere. Si Princeps adhuc ætate floreat, nullæ recreationes meliores magiſque utiles, quàm quæ animi vigorem augent, & vires corporis corroborant, ut ſunt armorum exercitia, decurſiones equeſtres, ſaltatio numeroſa, luſus pilæ grandioris, & venatio. Artes item illæ nobiles, pictoria & muſica, quas

e *Satis onerum Principibus, ſatis etiam potentiæ.* Tac. l. 3. Ann. f *Inter negotia magis ludis eſt utendum: nam qui laboribus exercetur, is alternam requiem deſiderat.* Ariſt. lib. 8. Polit. c. 3.

quas alibi in Principis educatione commendavimus, conducunt plurimùm ad instaurandos spiritus, quos negotiorum attentio absumpsit, modò in illis non impendatur tempus, quod curæ publicæ sibi vendicant, & eâ fiat moderatione, quam Rex Alphonsus in quâdam lege præscripsit: † *Emaguer, que cada una destas fuese fallada para bien, con todo eso no debe home dellas usar, si no en el tiempo, que conviene, e de manera, que aya pro, e no dano, e mas conviene esto à los Reyes, que a los otros homes, ca ellos deben fazer las cosas mui ordenadamente, e con razon.* Rex Ferdinandus Catholicus tam utiliter animo relaxando vacabat, ut ne tum quidem negotia omnino ex oculis dimitteret: nam etiam dum venationi dabat operam, aures habebat plurimùm attentas ad expeditiones, quas Secretarius aliquis ei prælegebat, oculis verò simul ardearum volatum observabat. Emmanuel Lusitaniæ Rex ne in maximis quidem animi remissionibus audientiam petentibus denegabat. Super ipsamet negotia quietem captare Principem oportet, qualem solet Delphinus dorso super undas reclinato, id quod facit in altissimo mari, quàm longissimè à tranquillo portu. Otium esse non debet, sed laxamentum.

§. Expedit etiam interdum ludis publicis exhilarare populum, ut respiret aliquantulum, & majores deinde vires adferat ad labores, quibus animum suum impendat: nam si tristis fuerit, & melancholicus adversus Principem & Magistratum suas convertit cogitationes; contrà si hi aliquam ei remissionem indulgeant, cervices cuilibet oneri subjicit, & suæ quasi generositatis immemor admittit imperium. Eade caussa Crœsus Cyro Regi, ut Lydos in obedientia contineret, huncin modum suadebat: * *Impera, ut liberos citharam pulsare, psallere, cauponari doceant, & mox comperies ô Rex, viros in mulieres degenerasse, nihilque metuendum, ne rebelles à te unquam desciscant.* Unde non minor servitutis catena est ista, quàm occu-

†L. 2 Iett. 5. p. 2. * Herod. l. 4.

occupatio in coquendis lateribus pro Ægypti Pyramidibus, quâ Pharao Hebræum populum destinebat, ut ab eo securus esset. Eodem fine Agricola Britannis suas concessit relaxationes, † *idque apud imperitos humanitas vocabatur, cùm pars servitutis esset.* Nec ignorabant illud Tencterorum Legati, qui missi ad Agrippinenses, auctores iis fuêre, ut * *instituta cultúmque patrium resumerent, abruptis voluptatibus, quibus Romani plus adversùs subjectos, quàm armis valerent.* Nec terreri se sinat Princeps delictis, quæ fortè in ejusmodi conventibus committi solent: nunquam enim ulla absque illis fit congregatio, etiam quando populus ad sacra & religiosa pertractanda in unum convenit.

§. Respublicæ magis observantes istius politicæ, quàm Principes, sinunt quemque suo arbitratu vivere, & dissimulant vitia, ut populus tyrannidem Magistratûs minùs apprehendat, & illam gubernandi rationem amet potiùs, siquidem ejusmodi licentiam libertatem arbitratur, magisque vita dissoluta capitur, quàm bene *g* composita. Verùm hæc ratio Statûs admodum secura non est: nam si populus legum virtutisque reverentiam exuat, facilè magistratûs quoque auctoritatem spernere incipit, imò omnia verè interna Rerumpublicarum mala è vitio nasci solent, & ad exhilarandum cum satisfactione populum, sufficit honestas quasdam ei relaxationes concedere. Vivere prout Reipublicæ expedit, non servitus est, sed libertas. Quia tamen in rebus omnibus majus reipublicæ bonum præ oculis habere oportet, præstat ejusmodi remissiones in ludos convertere, in quibus exerceantur vires; prohibere verò eos, qui à fortuna pendent, utique noxios & iis, qui imperant, & subditis: illis quidem, qui nimiùm capi

† Tacit. in vita Agric. * Idem lib. 4. hist. g *Item vivere, ut quisque velit, permissio, quoniam sic magna erit tali Reipublicæ faventium multitudo. Nam vulgò dissoluta gratior est, quàm temperata vita.* Arist. l. 6. c. 4.

capi iis se sinunt, adeòque labores defugiunt; his verò, quia ejusmodi lusibus facultates suas dissipant, & pressi inopiâ rapinas deinde exercent, & seditiones commovent.

SYMBOLUM LXXIII.

OCcultæ sunt Rerumpublicarum infirmitates: nemo facilè de iis judicium feret, ob bonam earundem dispositionem: nam etiam quæ robustissimæ videntur, corripi mox solent, & pereunt infirmitate in apertum se prodente, cùm minimè putasses; haud aliter ac terræ vapores, qui oculis conspici antè non possunt, quàm in nubes condensati fuerint. Eam ob rem omni cum diligentia labo-

laborandum Principi, ut mox primis occurratur principiis, neque ideo spernendæ caussæ, quòd aut leviores appareant, aut adhuc remotæ: uti nec primi rumores, quantumvis à ratione videantur alieni. Ecquis securus esse poterit ab eo, quod molitus suo coquit in pectore? Quævis occasio eam commovet, quævis servitutis umbra, aut gubernatio minùs bona eam concitat, ut arma corripiat, & nefanda adversus Principem suum moliatur. † *Ex parvis ortâ seditione de rebus magnis dissidetur.* Si principia tolerentur, fines deinde curari non poterunt. Tumultus incrementa sumunt, ùt fluvii, qui initio exigui sunt fonticuli, & paullatim in amplissima evadunt flumina. Ne nimiam præ se ferat formidinem, connivet ad tempus imprudentia, & sensim sic augescunt, ut nulla eis vis postea resistere valeat. * *Primis eventibus aut metum, aut fiduciam gignunt.* Eæ considerationes suspensum tenebant Tiberii animum, cùm quidam ejus servus Agrippam se finxisset, cœpissétque turbare Imperium: dubitabat enim, † *vine militum servum istum coerceret, an inanem crudelitatem tempore ipso vanescere sineret: modò nihil spernendum, modò non omnia metuenda, ambiguus pudoris ac metus reputabat.* Illud certum, tantum interdum concitatæ multitudinis esse impetum, ut cavendum sit diligenter, ne sese ipsa evertat, aut exardescat in bella civilia, quorum initia casus plerunque & fortuna moderantur, postea verò consilium ac prudentia ea *a* superat. Experientia multa edocet media, ad componendos Regnorum motus & seditiones. Interdum ea offert casus, & ipsa tumultuum inclinatio ea suggerit; uti Druso accidit, qui cùm videret legiones seditionis pœnitere, eò quòd defectionem lunæ, quæ in id tempus inciderat, pro malo haberent omine, illa ipsa ad eos concilian-

† Arist. lib. 5. Polit. c. 4. * Tac. lib. 12. Ann. † Idem lib. 2. Ann. a *Initia bellorum civilium fortunæ permittenda; victoriam consiliis, & ratione perfici.* Tac. l. 3. hist.

ciliandos usus *b* est; id quod in alia quoque occasione fecit Hermannus Cortesius. Nec spernenda sunt ista media tanquam levia, eadem quippe facilitate, quâ concitatur plebecula, ad concordiam quoque & tranquillitatem reduci potest. In neutro istorum rationi locus est. Cœcus quidam impetus eam commovet, & vana aliqua umbra sistit iterum. Totum in eo positum est, ut quis furori illius cedere noverit: illo siquidem sæviente vulgus modum tenere nescit; aut metuit, aut metui se facit ab *c* aliis. Quòd si quis oratione præmeditata illud lenire studuerit, operam perdet & oleum. Una aliqua vox acerbior, aut severior animadversio plus ad persuadendum habet roboris. Unico solo verbo Julius Cæsar militum seditionem composuit, cùm diceret:

——— † *Discedite castris,*
Tradite nostra viris ignavi signa Quirites.

§. Porrò ad sedandam tumultuantem plebem, efficacissimum remedium est divisio; si nimirum videat vires suas & prima capita in diversas factionum partes distrahi. Cum apibus hoc artificio utimur, quoties alatus ille grex foras ex alveari prorumpens tumultuari incipit (nam & ista Respublica domesticis suis malis non caret) & desertis domiciliis cereis, confusis agminibus per aërem circumvolitat, donec injectis pulveribus distrahantur à se invicem: tum enim subitò

* *Pulveris exigui jactu compressa quiescunt.*

Unde & figura & lemma præsentis Symboli desumpta sunt.

Tametsi verò hæc divisio semper opportuna sit, majoris tamen prudentiæ est ejusdem beneficio damna prævertere, antequam eveniant, quàm iisdem postea

b *Utendum inclinatione eâ Cæsar, & quæ casus obtulerat, in sapientiam vertenda ratus.* Tacit. lib. 1. Annal. c *Nihil in vulgo modicum terrere, ni paveant: ubi pertimuerint, impune contemni.* Idem lib. 1. Ann. † Lucan. * Virgil. in Georg.

postea adferre remedium. † Rex Ferdinandus quartus, cùm virorum quorundam nobilium in Galæcia motus intellexisset, eos ad se accitos militaribus præfecit muneribus, Romani homines seditiosos ac turbulentos ad colonias aut exercitus ablegabant. Publius Æmilius præcipua seditionum capita in Italiam transtulit; uti & Carolus quintus Saxoniæ Nobiles, Rutilius & Germanicus milites quosdam seditiosos rude donarunt. Drusus d tumultuantes Legiones compescuit, dissociando eos ab invicem. Propterea temporibus Galbæ * *longis spatiis discreti exercitus, quod saluberrimum est ad continendam militarem fidem, nec vitiis nec viribus miscebantur.* Quare multis optimum visum fuit, omnem omnino cœtum populo interdicere. Eundem in finem urbs Cayri in certas regiones præaltis fossis distinctas divisa fuit, ut cives tam facilè in unum coire non possent. Nec aliud quicquam Venetias in quiete continet, quàm quòd plateas omnes mare intersecet. Separatio multos dubios reddit & ancipites, ut nesciant quæ pars securior sit; quòd si illa desit, id sequuntur omnes, quò inclinant e plures. Atque eam ob rem Pisander inter Athenienses seminavit discordias, ut dissoluta unione inter se divisi essent.

In seditionibus militaribus apprimè utile erit, interdum alios contra alios f concitare. Nam *remedium tumultus* esse solet *alius tumultus.* † In conjuratione quadam populari id consilii datum fuit Romano Senatui, ut fractis per divisionem discordiæ conjuratorum viribus, plebem plebe componeret. Atque eò spectare debuit Solonis lex, quæ pœna capitis mulctari

† Mar. hist. Hisp. lib. 25. c. 9. d *Tyronem à veterano, legionem à legione dissociant.* Tacit. lib. 1. Ann. * Idem lib. 1. hist. e *Quod in seditionibus accidit, unde plures erant, omnes fuêre.* Idem lib. 1. hist. f *Dux ad solvendam militum conspirationem, alterum in alterum concitat.* S. Chrys. † Tac. l. 2. hist.

ctari jubebat civem, qui coortâ seditione non certæ alicui adhæsisset factioni, tametsi hoc esset flammas augere potiùs, quàm dividere, cùm superesset nemo, qui absque perturbatione intercederet medius, eásq; extingueret.

§. Aliud præterea efficax remedium præsentia ipsius Principis, populi furorem forti constantique animo contemnentis: sicut enim mare rupibus minatur & montibus, in molli verò arena facilè frangitur, ita emollitur plebs, & timore corripitur, cùm serenam legitimi sui Domini frontem conspicit. † *Ita divus Augustus vultu & aspectu Actiacas legiones exterruit.* Cùm tumultuarentur legiones Germanicæ, * *quoties oculos ad multitudinem retulerant* militos, *vocibus truculentis strepere; rursum viso Cæsare trepidare* visi sunt. Auctoritate multitudo concitata mitigatur, & arma ponit. Haud secùs ac sanguis illicò parti læsæ succurrere properat; sic danda Principi opera, ut mox coram adsit, ubi Statum aliquem tumultuari animadverterit, Majestas subditorum animos facilè suo subjicit imperio. In illa natura ipsa vim quandam occultam posuit, quæ admirandos habet effectus. † In ipsum usque palatium Petri quarti Regis Aragonii conjurati penetraverant, & ipse ultrò iis obviam progressus, tumultum omnem sedavit. Nunquam sanè seditiones in Provinciis Belgicis eò usque processissent, si Rex Philippus secundus tempestivè se illic præsentem stetisset. Veruntamen bene priùs expendere oportet istud remedium, & videre, num necessitas illud exigat: extremum quippe est, & si nihil efficiat, nullum superest aliud; id quod movit Tiberium, ut tumultuantes legiones Hungaricas & Germanicas Druso & Germanico mediantibus g componeret.

† Tac. lib. I. Ann. * Idem l. I. Ann. † Mar. hist. Hisp. lib. 16. cap. 13. g *Resistentésque Germanico aut Druso, posse à se mitigari, vel infringi; quod aliud subsidium, si Imperatorem sprevissent,* Tac. lib. I. Ann.

aeret. Periculosa item est præsentia Principis, si exosus ille sit & tyrannus, facilè enim subditi obedientiæ frænum excutiunt.

§. Quòd si Regnum aliquod per diffidentes inter familias in diversas divisum fuerit factiones, prudentis erit, ejusmodi nomina gentilitia omnino prohibere. Ita fecit (simul ac coronatus fuit) Rex Franciscus Ephebus Navarræ, severè interdicens, ne quis se Biamontesium, aut Agramontesium nominaret, quæ duæ familiæ in Regno illo inimicitiis mutuis diffidebant

§. Quòd si ob culpam alicujus Ministri multitudo tumultuari cœperit, nullum ad illam sedandam efficacius est remedium, quàm si debitas ille pœnas det. Verùm si Principis fuerit vitium, & plebs Ministro illud tribuens, arma contra eundem sumpserit, permittendus erit error ille, quando nec vis, nec ratio absque majoribus Reip. damnis sese motibus illis audent opponere. Patietur innocentia, sed absque culpa Principis. † *Habet aliquid ex iniquo omne malum exemplum, quod contra singulos utilitate publicâ rependitur.* Seditio veneni instar est, quod cor impetit, & corporis servandi caussa expedit interdum brachium rescindere, & furoris sequi impetum, etsi rationi & justitiæ adversari videatur. Ita fecit Regina Isabella, cùm inter cives Hispalenses seditio coorta esset; efflagitantibus enim iis, ut Andream Cabreram supremum aulæ suæ Præfectum Gubernatoris Palatii privaret officio, & plura poscere cupientibus, illa sermonem abrupit, sic eos effata: *Quod petitis jam facere constitueram, ite, amovete aulæ Præfectum, & reliquos omnes, qui Palatium occupant.* Quo factum, ut ex Reginæ mandato fieri videretur, quodvis potiùs extorserat, adeò ut ipsi etiam tumultuantes illud in beneficio & gratia ponerent, qui turrium custodes deinde ex alto dederunt præcipites. Eâ ratione sedatus est tumultus, cúmque examinatis postea accusationibus,

† Tac. lib. 4. Ann.

bus, quibus aulæ præfectum oneraverant, deprehe-
deret, iniquas illas fuisse, eundem in officium prist-
inum jussit restitui. Quando seditiosi satisfacere
posse putant punitione eorum, qui seditionis prim-
fuêre incentores, nemini parcunt, eò quòd sib-
persuadeant, sic demum à culpa absolutos se fore; u-
tumultuantibus legionibus *h* Germanicis accidit, &
tametsi * *nihil profici* soleat *patientia*, *nisi ut gravi-
ora, tanquam ex facili tolerantibus, imperentur*; licè
etiam concitata multitudo tantò plura exposcat
quantò plura illi concedantur, sicut faciebant milite
à Flacco *i* Romam missi, illud tamen tum potissimùm
fit, cùm exigua est offerentis, qualis erat illa Flacc
auctoritas, quem exercitus *k* spernebat. Verùm
in dicto Germanici casu eadem remedia, etsi vio-
lenta, quæ seditiosi exposcebant, adhibere oportuit,
ut eorundem leniretur furor, aut titulo honesto à pu-
nitione abstineretur. Non ignorabat, quantas ea res
injustitias & crudelitates datura esset, si legiones
passim de seditione accusatos trucidarent: necesse
quippe erat multos eidem malo involvi innocen-
tes; verùm tamen illud omnino effugere non po-
tuit, neque enim ipsius jussu id factum, sed casui
potiùs, & tumultuantium furori tribuendum *l* vide-
batur.

Excusanda quoque est tum Ministri culpa, aut astu-
tum existimandum consilium, si imperium fuit,
cum vi populari abreptus seditionis caput se sinit
constitui, ut postquam furor deinde desæviit, tantò
faciliùs possit tumultuantes ad officium reducere.
In

h *Gaudebat cædibus miles, tanquam semet absolveret.* Tacit. lib. 1. Ann. * Idem in vita Agric. i *Et Flaccus multa concedendo nihil aliud effecerat, quàm ut acriùs exposcerent, quæ sciebant negaturum.* Idem lib. 4. hist. k *Superior exercitus Legatum Hordeonium Flaccum spernebat.* Idem lib. 1. Hist. l *Nec Cæsar arcebat, quando nullo ipsius jussu, penes eosdem sævitia facti & invidia erat.* Tac. ibid.

In hunc finem † *temeritatis alienæ comes factus est Spurina, primò coactus mox velle simulans, quò plus auctoritatis inesset consiliis, si seditio mitesceret.*

Solet interdum populus specie tuendæ libertatis, & privilegiorum conservandorum, contra Principis sui auctoritatem aliqua nefariè moliri, quem despectum eo in casu dissimulare nequaquam expedit, ne majores fortè sumat animos, & si fieri possit, pœna à delinquentibus reposci sic debet, ut amputata securi auctorum seditionis capita, & palàm proposita, antequam illud rescifcat populus, terrorem incutiant aliis: * *neque enim aliud glifcentis discordiæ remedium, quàm si unus alterve maximè prompti subvertantur*, verissimum quippe ‡ *nihil ausuram plebem, principibus amotis.* Ramirus Rex Aragoniæ motibus remedium allaturus, ab Abbate Tomerensi consilium exquirebat; at is nullo dato responso, Periandrum *m* imitatus, falce summitates olerum in horto, ubi fortè erat, demetens, satis illum docuit, quid facto esset opus; sublatis ergo è medio præcipuis rebellionis auctoribus, pristina Regno quies reddita est. Idem consilium Lupus * Barrientos Regi Henrico quarto quoque dedit. Oportebit tamen ea in re rigorem sic moderari, ut circa paucos fiat executio; cum his verò, qui puniri nequeunt, aut dissimulandum, aut aliter transigendum, ut omnium concilientur animi, quomodo Othonem fecisse legimus, cùm ejus tumultuaretur *n* exercitus. Ejusmodi moderata severitas omnes compescit motus: ‡ *dum enim mali pavere*

† Tac. lib. 2. Ann. * Idem l. 4. Ann. ‡ Tac. l. 1. Ann. m *Nam Periander caduceatori, per quem Thrasybulus consilium ejus exquirebat, nihil respondisse fertur, sed spicis eminentibus sublatis, segetem adæquâsse.* Arist. l. 3. Polit. c. 9. * Mar. hist. Hisp. n *Et oratio ad perstringendos mulcendósque militum animos, & severitatis modus (neque enim in plures, quàm in duos animadverti jusserat) gratè accepta, compositíque ad præsens, qui coerceri non poterant.* Tac. l. 1. hist. ‡ Idem l. 4. hist.

incipiunt, *optimus quisque jussis paret*; ut voculæ accidit, quando legionibus integris seditionem molientibus in unum solum militem animadverti jussit.

In quo illud etiam observandum, ut castigandi modus tam suavis sit, ne communem Nationis injuriam aut despectum populus interpretetur: aliàs enim magis obstinat animum. * *Haud perinde Germanos servitus, vulnera, luctus, excidia* in bello à Romanis accepta, *quàm* trophæum illud, quod Germanicus è rebellium provinciarum spoliis erexerat, *dolore & irâ adfecit*. Non oblitus fuit præcepti istius Ferdinandus Dux Albanus, quando statuam publicam rebellibus poni jussit: nec illud intermisisset, quantumvis aut legisset, aut audivisset, † *Julium civilem* à Vitellio Imperatore mortis *periculo exemptum præpotentem inter Batavos, ne supplicio ejus ferox gens alienaretur*; quin immo magis utilem fore judicavit severam aliquam animadversionem, quæ tamen seditioni ansam non dedit, sed apostasia potiùs ab avita Catholica fide, quantumvis quidam seditionis auctores priorem illam caussam obtenderint, ad irritandam videlicet optimam illam gentem, ut à naturali sua fidelitate deficeret.

§. Alia est inobedientia, quæ ex nimia quadam promptitudine aut fidelitate minùs considerata nascitur, in quo casu benignis opus est mediis, ut subditi in viam revocentur. Ita fecit Joannes secundus Aragoniæ Rex in seditione Barcinonensi ob mortem filii sui Principis Caroli: datis enim ad civitatem literis, testatus est, nunquam se nisi necessitate coactum violentis usurum remediis, immo tanquam filios se cives habiturum, si resipiscerent. Isthæc benignitas & communis veniæ pollicitatio ad obedientiam eos reduxit. Semper in Principe elucere debet quædam ad veniam propensio: nam si illius spes desit, obstinatum fiet delictum. Ob hanc caussam Valentinus, concitatis ad rebellionem Trevirensium

* Tacit. lib. 2. Ann. † Tac. l. 2. hist.

vitensibus, Legatos Romanos jussit interfici, ‡*quo mi-ore spe veniæ cresceret vinculum sceleris.* Vertitur in de-perationem seditio, ubi nullam gratiam sperare li-et, malúntque homines factiosi periculi interire ma-ibus, quàm carnificis. Ob quas rationes iis etiam arcitum fuit, qui Vitellii partibus adhæserant, *ne vi-delicet* * *sublatâ spe veniæ, pertinaciâ accenderentur.* Tali nimi magnitudine uti necesse est, quando delinquit oncitata multitudo; quomodo fecisse meminimus Regem Ferdinandum sanctum in Castellæ motibus, & bservatum id fuit in Comitiis Guadalajarensibus emporibus Regis Joannis primi, quando data fuit il-s venia, qui in bello contra Lusitaniam Regni illius artes secuti fuerant. Quòd si Princeps suam perdide-t existimationem, aut apud suos in contemptu fue-t, in eo casu fateor, parum profuturam benignitatem; nmo illa ipsa etiam remedia, quæ mala ejusmodi urare debuerant, magis illa exulcerant, & perniciosa ddunt: ubi enim perierit auctoritas, nec pœnæ everitatem Princeps tueri poterit, nec timorem in-tere, aut exemplum in seditiosos statuere; atque leò incommodis cedere oportet, & prudenter, uantum fieri potest, artibus consiliisque factio-orum obviam ire; ut fecit Vocula, cùm vires sibi eesse videret ad coërcendas tumultuantes o Le-iones. Eandem ob caussam Rex Joannes secundus egni Primores, quos captivos tenebat, libertati re-tuit.

§. Nec plus etiam prodesse solent gratiæ & bene-cia ad componendos Status, si conferantur à Prin-pe, qui existimationem suam jam perdidit: nam ui ea accipit, aut pusillanimitati ea tribuit, aut re-

‡ Tac. lib. 4. hist. * Idem ibid. o *Sed vires ad coercen-um deerant, infrequentibus infidísque legionibus. Inter am-guos milites & occultos hostes optimum è præsentibus ratus, utuâ dissimulatione, & iisdem, quibus petebatur, artibus rassari.* Tac. l. 4. hist.

bellione & tumultu tueri contendit, & interdum alium quærit Regem, cujus patrocinio ea porrò conservare possit. Ita fecisse vidimus, qui contra Regem Henricum quartum conjuraverant: isti siquidem nullis unquam illius beneficiis, quantumvis multis magnisque, devinciri se passi sunt.

§ Quoties verò seditionis flammam sopire Princeps statuerit, plurimum refert, ut omnes intelligant, ab ipso, ejúsque virtute consilium istud proficisci, non ex aliorum persuasione, ut tantò efficacius sit: magis enim populi furor accendi solet, si existimet ab iis quos circum se habet, inductum fuisse Principem, ut in delinquentes tali modo animadvertat.

§. Postquam verò venia generalis concessa semel fuerit constanter eidem insistere debet Princeps, nec ullam unquam præ se ferre offensionem aut acceptam injuriam: sic enim majoribus conjurationibus ansam daret; uti dedit Ferdinandus Rex Neapolitanus, cùm in quosdam Regni Proceres, † quibus jam ignoverat, quique in Regis Ferdinandi Catholici tutelam se receperant, vellet animadvertere. Tametsi postea, si aliud fortè delictum admiserint, cum omni legis rigore castigare eos licebit, ut contineantur in officio, nec Principis benignitate abutantur.

* *Nihil in* istiusmodi *discordiis civilibus festinatione tutius, ubi facto magis, quàm consulto opus est*: plebs enim animos sumit, & insolescit amplius, nisi mox audaciam suam puniri videat, aut oppositionem experiatur. Semel ausa plura etiam tentat, & cum tempore in apertum se produnt, qui primùm dubii hærebant, & qui nimiùm confidunt, in discrimen veniunt. Ideo Artabanus magna cum diligentia & celeritate Regni sui motus componere q studuit. Sicuti seditiones plerunque oriuntur subitò, ita subitò adhiben-

p *Nihil spei nisi per discordias habeant.* Tac. lib. 11. Ann. † Mar. hist. Hisp. l. 25. c. 7. * Tac. l. 1. hist. q *Pergit properus, & prævenient inimicorum astus, amicorum pœnitentiam.* Idem l. 6. Ann.

hibendum remedium. Magis facto tunc, quàm con-
sulto opus est, antequam radices agat malitia, aut tar-
ditate aut licentiâ incrementum sumat. Ubi semel cæ-
dibus, rapinis, aliisque vitiis, quæ seditio secum ad-
fert, assueti homines fuerint, difficulter ad obedien-
tiam iterum & quietem reduci possunt. Probè istud
noverat Rex †Henricus, quando defuncto fratre suo
Rege Petro, potioribus Regni urbibus & propugnacu-
lis occupatis, mox Regno tranquillitatem restituit.

§. Quare cùm seditiones & bella civilia nihil aliud
sint, quàm infirmitas quædam, quæ Reipublicæ vitam
consumit, & exhaurit Principem partim damnis,
quæ patitur, partim etiam gratiis, quas aliis præstare
cogitur, prudentis erit, quovis etiam pretio ea com-
ponere: quæ res movit Regem Ferdinandum Catho-
licum, ut cum Alphonso Lusitaniæ Rege de iis, quæ
in Castellæ Regnum obtendebat, amicè transigeret.
* *Quippe in turbas similes, & discordias pessimo cuique plu-
rimum vis.* Principes in eorum sunt potestate, qui armis
præsunt, † & *civilibus bellis plus militibus, quàm Ducibus
licet.*

† Mar. hist. Hisp. lib. 17. c. 14 1 *Quòd si invicem mor-
detis & comeditis: videte ne ab invicem consumamini.* Paul.
ad Galath. 5. 15. * Tac. l. 4. hist. † Idem l. 2. hist.

SYMBOLUM LXXIV.

ANimantibus à natura tributum est, ut ad indivi-
duorum suorum conservationem incumbant so-
lùm, & si lædunt interdum, ob eandem caussam po-
tissimùm fit, & è ferocitate quadam naturali, quæ ra-
tionis imperium nequaquam agnoscit. Contrà homo
flammâ illâ cælesti, quæ vitam & sensum ei tribuit,
eúmque rerum omnium constituit Dominum, instru-
ctus facilè sibi persuadet, non ideo solùm natum se
esse, ut vivat, sed ut fruatur iis omnibus, etiam ultra
illos limites, quos ei ratio posuit: unde porrò fit, ut
falsa boni specie inaniter delusus, illud in variis in-
quirat objectis, suámque in iis felicitatem & beatitu-

dinem colloeet. Nonnulli in divitiis eam consistere autumant, alii in deliciis, alii in imperio & dominatione in alios homines, immo singuli pænè in rebus

tam variis, quot errores sunt appetitûs & phantasiæ, quibus ut potiantur, & felices sint, ea adhibent media, quæ mens vaga & inquieta iis suggerit, tametsi injusta *a* sint. Unde nascuntur homicidia, bonorum dereptiones & tyrannides, atque adeò illud etiam, quòd nullum sit injustius animal ipso homine: cúmque unus ab alio securus esse nequeat, varia reperta sunt armorum genera, ad malitiam vi repellendam, tuendámque innocentiam & libertatem, & bellum in orbem

a *Una & ea vetus caussa bellandi, profunda libido imperii & divitiarum*, Sall. in Conſ. Catil.

orbem introductum *b* est. Hanc originem habuit, nisi fortè ex ipso inferno mox à lapsu superbissimorum illorum Spirituum prodierit. Adeò exosum est Deo bellum, ut licèt David homo tam justus fuerit, noluerit tamen ab ipso templum extrui, eò quòd multum sanguinis *c* profudisset. Principes prudentes ac moderati illud abominantur, quippe qui probè nôrunt, varios ejus esse eventus atque *d* exitus. Bello ordo & harmonia turbatur Reipublicæ: mutatur religio: violatur justitia: silent leges: læduntur amicitia & consanguinitas: artes in oblivionem veniunt: perit agricultura: cessant commercia: vastantur civitates, & immutantur dominatus, Rex Alphonsus bellum vocat *Estrannamiento de paz, e movimiento de las cosas quedas, e destruimiento de las compuestas.* Si internum sit bellum, ardenti febri simile est, quæ statum adurit; si extraneum, venas incidit, per quas divitiarum sanguis effluit, & vires exhalantur ac spiritus. Bellum violentia quædam est rationi, Naturæ, ac fini hominis contraria, hunc siquidem Deus ad suam imaginem condidit, & imperium ei dedit in hasce res inferiores, non ut eas bello destrueret, sed pace conservaret. Non eum creavit belli, sed pacis caussa; non ad furorem, sed mansuetudinem exercendam; non ad injuriam, sed ad beneficentiam: quare nudus omnino nascitur sine armis, quibus lædat, & sine duriori pelle, qua se tueatur; ita alienæ opis, gubernationis & institutionis indigus, ut adultus etiam & natu grandior se solo absq; industria aliena vivere nequeat. Eadem necessitas & indigentia hominem impulit, ut societatem & amicitiam civilem cum aliis coleret, in qua communi omnium labore necessaria reperirentur

b *Vnde bella, & lites in vobis? Ex concupiscentiis vestris, quæ militant in membris vestris.* Jacob. 4. 1. c *Multum sanguinem effudisti, & plurima bella bellâsti, non poteris ædificare domum nomini meo.* 1. Paral. 22. 8. d *Varius eventus est belli; nunc hunc, & nunc illum consumit gladius.* 2. Reg. 11. 25. † L. 1. tt. 23. p. 2.

vitæ commoda, & felicitas ista politica arctioribus amicitiæ & subsidii mutui vinculis eos invicem astringeret; & ne fortè una aliqua provincia internis suis elata opibus aliarum communicationem sperneret, inter varias bona illa dispertivit. Triticum Sicilia suppeditat; vinum Creta; purpuram Lydus; sericum Calabria; res odoriferas Arabia; aurum argentúmque Hispania, & Indiæ occidentales; Orientales Adamantes, uniones, & varia aromata: quo factum denique, ut cupiditas & indigentia opum istarum & deliciarum excitaret commercia, & institutâ inter Nationes communicatione fieret hic orbis familiaris quædam domus ac communis omnibus; quia verò ad ejusmodi negotiationes necessum erat, ut sese mutuò intelligerent, atque internos amoris & benevolentiæ affectus invicem possent prodere, largita est homini Natura vocem articulatam, blandam, & suavem, qua animi sui sensa expromeret; risum, quo comitatem suam; lacrymas, quibus suam commiserationem; manus, quibus fidem suam & liberalitatem; genua, quibus obedientiam suam testaretur: quæ omnia signa sunt animalis civilis, benigni, & pacifici. Verùm eas animantes, quas Natura bellicosas esse voluit, ita ab utero formavit, ut armis tam offensivis, quàm defensivis ad bellum instructæ essent. Leoni ungues dedit, Aquilæ falculas, Elephanto proboscidem, Tauro cornua, Apro exertos dentes, Erinaceo pungentes aculeos. Serpentes & viperas veneno fecit formidabiles, illarum quippe defensio in nostro consistit periculo, & robur à metu nostro accipiunt. In eum finem omnes ferè animantes brutas duriori pelle convestivit, ut se tantò meliùs tueri possent: Crocodilum lorica texit, serpentes hamato thorace, cancros testis. Ideo largita est omnibus aspectum quendam ferocem, ac vocem horrificam. Pro illis ergo brutum bellum fit, non pro homine, in quo ratio in iram habet imperium, & cui Natura in imis terræ visceribus ferrum, chalybem, aurum argentúmque,

túmque, ne fors iis abuteretur, abdidit: sed & ibi ea reperit, &protraxit in lucem, † *ne aut instrumentum in cadis mutuas deesset, aut pretium.* Grandis hominum abusus aurum argentúmque, quæ Natura vitæ sustentandæ & ornandæ concessit, in ejusdem jacturam & detrimentum impendere.

§ Verùm quia apud homines permultos, ipsis etiam belluis (ùt diximus) immaniores plus voluntas & ambitio potest, quàm ratio, adeò ut absque justa caussa contendant opprimere alios, iisque dominari, omnino necessarium fuit bellum ad defensionem naturalem: * *nam cùm duo sint genera disceptandi; unum per disceptationem, alterum per vim: cúmque illud proprium sit hominis, hoc belluarum; confugiendum est ad posterius, si uti non licet superiori;* modò justa caussa intervenerit, & bona præterea accesserit intentio, & legitima auctoritas Principis: qua tamen in re absque consultatione cum viris doctis statui nihil debet. Ita Athenienses faciebant, qui priùs Oratores suos & Philosophos adhibebant in consilium, ut bella legitimè susciperent: siquidem in nostra est potestate illa exordiri; finem verò iis imponere, non item. Qui citò arma corripit, paullatim plorandi materiam inveniet. † *Mover guerra* (inquit Rex Alphonsus) *es cosa, en que deven mucho parar mientes, los que la quier n fazer ante que la comienzen, porque la fagan con razon, è con derecho. Ca desto vienen grandes tres bienes. El primero, que ayuda Dios mas por ende à los, que asi la fazen. El segundo, porque ellos se effuerzan mas en si mismos por el derecho, que tienen. El terzero, porque los, que lo oyen, si son Amigos, ayudan los de mejor voluntad; è si enemigos, recelanse mas dellos.* Belli periculum suscipi non debet ob caussas leves, aut deliciosas, quales impulerunt Xerxem, ut bellum inferret Græciæ; & Longobardos, ut irruptionem in Italiam facerent. Ille Princeps tyrannus est, qui propter

† Seneca. * Cicero. † L. 2. tit. 23. p. 2.

ſtatum alienum bella movet; juſtus ille, qui ideo ſolùm, ut ſua conſervet, aut bona iniquè uſurpata vindicet, in eo præſertim caſu, quando juſtitia à tribunali obtineri nequit, & ſecurior eſt deciſio, quæ gladio fit & armis, quam quæ jure ſcripto, *e* fraudi & cavillationi obnoxio. Eventus bellorum injuſtè ſuſceptorum integerrimus judex eſt, qui victoriam ei tribuit tandem, cui de jure competit. Tantopere Philippus ſecundus jus ſuum, quod per mortem Regis Sebaſtiani ad Luſitaniæ coronam fuerat conſecutus, liquidum eſſe voluit, ut tametſi Theologorum & jureconſultorum reſponſa pro ipſo facerent, & jam in confinibus regni illius eſſet cum exercitu, adhuc tamen tantiſper ſuſtinuerit, donec iterum cum illis ea ſuper re deliberationem inſtituiſſet. Princeps, qui ſenſim & quaſi gradatim fortunam ſuam fabricare meditatur, per bellum eam quærat licèt, ubi legitima ſeſe obtulerit occaſio. Verùm is, qui Status amplitudini ſuæ convenientes jam quietè poſſidet, diligenter antè expendat, quid magis conducat ea in re, conetúrque, quoad poteſt honeſtis quibuſdam mediis bellum declinare, abſque jactura tamen auctoritatis ſuæ & exiſtimationis: nam ſi hæ paterentur aliquid, detrectando magis illud incenderet. Rudolphus primus Imperator melius eſſe ajebat bene gubernare, quàm dilatare Imperium. Nec minor Principis gloria eſt, armis pacem tueri, quàm bello victorem eſſe. Felix & fortunatum illud regnum, in quo armorum exiſtimatio ubertatem conſervat; ubi lanceæ olivas & vires ſuſtentant: ubi Ceres Bellonæ galeâ utitur, ut fruges ſuas tantò ſecuriùs poſſit producere. Quò animi magnitudo major eſt, eò magis is à bello eſt alienus: novit enim quid maximè fieri oporteat. Illud certum, † *ſumi bellum* ſæpe *etiam ab ignavis, & ſtrenuiſsimi cujuſque periculo geri.* Quòd ſi bellum pacis cauſſa inventum eſt, ut illius beneficio

e *Caſtrenſis juriſdictio ſecura, & obtuſior, ac plura manu agens, calliditatem fori non exerceat.* Tac. in vita Agric.
† Tac. l. 4. hiſt.

neficio, ^f^ fieri poteſt, hac frui tandem liceat, non debet electio illius à voluntate eſſe, ſed à vi potiùs & ^f^ neceſſitate. E cerebro Jovis Bellonam prodiiſſe finxit Antiquitas, ut ſignificaret, bellum à prudentia, non ab arrogantia animi proficiſci debere. Sebaſtianus Luſitaniæ Rex, qui armis appetiit Africam, generoſæ ſuæ indoli indulgens magis, quàm conſilium ſecutus, ſanguine ſuo documentum iſtud in arenis illis inſcriptum reliquit. Apes Regem armatum non ferunt, ne bellicoſus ſit fortè, & Reipublicæ ſuæ gubernatione neglecta alienis acquirendis ſeſe occupet. Quòd ſi meliùs perpendiſſent Franciſcus Francorum, & Guſtavus Suecorum Reges, nec ille captus fuiſſet Ticini, nec *hic* in Lutzenſi pugna cecidiſſet. A dominandi libidine multarum Rerumpublicarum interitus ſumpſit initium. Serò tandem illud agnovit Hannibal, cùm Scipioni faſſus eſt, longè meliùs futurum fuiſſe, ſi Dii animos tam modeſtos hominibus inſpiraſſent, ut Romani Italia, Carthaginenſes Africa contenti forent.

§. Principes armis potentes bellum viribus, quantis poſſunt maximis, proſequi debent, ut citiùs illud conficiant, uti ſolebant Romani: productio enim & ſumptus auget & pericula. Interea quoque hoſtis ſeſe exercet, ſibi proſpicit, & ſumit animos. Potentia, niſi cum impetu aliquo agat, auctoritatis ſuæ jacturam facit. Iis de cauſſis uno eodémque tempore duo diverſa bella ſuſcipienda non ſunt: diſtractis enim viribus, tam citò ea confici nequeunt. Nec ulla tanta eſt potentia, quæ illa diu ſuſtentet, neque tot ſuperſunt viri, qui ea ritè moderentur. Semper in eo laborarunt Romani (& facit illud idem nunc Turca) ut ne duobus in locis ſimul bellum gererent. Huc comminationes illæ ſpectabant, quas Corbulo Parthis intendebat, cùm diceret. † *Imperatori ſuo immotam ubique pacem, & unum id bellum eſſe.*

SYM-

^f^ *Pacem habere debet voluntas, bellum neceſſitas.* D. Aug. ep. 207. t. 2. † Tac. lib. 15. Ann.

SYMBOLUM LXXV.

MEdea (ut vellere aureo tantò commodiùs potiretur) ſerpentium dentes diſſeminavit, unde enati ſunt integri virorum armatorum manipuli, qui vulneribus mutuis ſe conficiebant. Idem Principes aliqui & Reſpublicæ factitant, perniciosiſſimæ orbis Medeæ, diſcordias diſſeminant inter Principes ac bella & tumultus in ſuiſmet *a* Statibus colligunt. In his nempe pacem & quietem ſibi pollicentur, quam perturbant in Provinciis alienis, ſed contrà, ac putabant, plerumque evenit. De mundi æquilibrio dicunt Coſmographi, centrum gravitatis tam ex omni parte eſſe æquale, ut pondus quodcunque etiam mini-

a *Ventum ſeminabunt, & turbinem metent.* Oſe. 8, 7.

minimum terram commoveat: quod idem in bellis accidit, nullum quippe tam longè distat, quin centrum quietis Rerumpublicarum aliarum immutet. Bellum flammæ instar est, quæ uno in loco excitata, mox alia, & propriam sæpe domum corripit, pro eo ac venti spiraverint. Prudens Agricola agris suis tempestatem metuit, quam circa montium vertices, etsi longissimè distantes, cogi videt: potiori jure eas timebit is, qui vaporibus submissis alimenta iis subministrat. Sunt qui Batavorum fovent potentiam, sed erit fortasse, quando servitute oppressi suam ipsi deplorabunt stultitiam; quemadmodum iis accidit, qui augendis Romani Imperii viribus aliquando studuerant. Veneti æmulatione ducti, quòd viderent per Lusitanorum navigationes sua in mari Persico, & in Provinciis Orientalibus impediri commercia. Cairum Legatum quendam miserunt, & artifices formandorum tormentorum æneorum, & navium construendarum peritos, ad armandum adversus Lusitanos Calecuti Regem; Batavis verò persuasêre, ut ad Promontorium bonæ spei eorundem navigationibus sese opponerent. Verùm hi consilio tam opportuno usi missis illuc suis Institoribus & introductis commerciis, ea Reipublicæ penitùs præripuêre, cui longè fuisset utilius, Lusitanorum navigationem mansisse integram: ita enim eorundem navigiis uti potuisset tanquam onerariis ad advehendas Orientis divitias, & si portus Regni illius attigissent, incolarum operâ & labore eas perficere, & pòst majori cum industria & lucro per universam Europam distrahere. Nimirum illa ipsa instrumenta & media, quæ ad securitatem propriam cum damno alieno humana excogitat prudentia, auctori postea accersunt exitium. Sabaudiæ & Parmæ Duces belli incendia in Mediolanensi Statu fovere satagebant, sed eorum alter suum proprium evertit penitùs, alter verò belli sedem ad se pertraxit. Unicum malum consilium optimo animo Regis Franciæ impressum effecit, ut seipsum pænè metuat, diffidat

Matri,FratriGermano, & toti regno: persuasus scilicet, se suáq; sine bello stare non posse,atque adeò à ruina Domûs Austriacæ suam dependere salutem &conservationem.

Fœdus Cameracense contra Rempublicam Venetam suasit non nemo Legatus è Francia hoc usus argumento, quòd dissensiones illa seminaret inter Principes,ut suam fabricetur fortunam cum aliorum ruina, &uniti inter se complures eidem armis eripuêre,quicquid in terra firma acquisiverat. Fieri fortè potuit, ut tempora illa tales artes exigerent, aut quòd viri prudentes, quibusSenatus ille semper floruit, ejus rei incommoda agnoscerent quidem, iis tamen occurrere non possent,ob nimiamSenatorum multitudinem,aut ne obsistendo suspecti aliis haberentur. Est nimirum hæcRerumpublicarum infelicitas,ut in illis malitia,tyrannis, odiorum fomentum, commodorum procuratio,nullâ habitâ justitiæ ratione,præcipuum magisque securum suffragium esse soleat, quod zelum, amorémque in patriam communiter interpretamur, adempta viris melioribus rectè agendi libertate.In illis, inquam,† *Sapientibus quietis& Reipublicæ cura:levissimus quisque & futuri improvidus,spe vanâ tumens* est,cúmque in deliberationibus numerentur potiùs,quàm ponderentur vota,&in communitatibus omnibus plures inexperti & temerarii reperiantur,quàm cordati, gravia inde nasci solent incommoda. Etiamnum hodie cum maximo tranquillitatis publicæ bono, & communi omnium applausu observari videmus à laudatissima illa Republica bonas regulas politicas,utpote quæ paci universali studuit semper, & constantem cum Principibus finitimis coluit amicitiam , neque unquam locum dare voluit continuisFranciæ sollicitationibus, aut bellis præsentibus sese immiscere. Quâ re non solùm Austriacam sibi Domum mirè devinxit, sed semetipsam etiam communi Martis furori prudenter subduxit, adeò ut plus eâ ratione profecerit, quàm vi-

† Tac.l. 1. hist.

vi & armis obtinere potuisset. Vicinitas majoris potentiæ non semper damno esse solet, aut fraudi: interdum maris instar est, quod aliorsum recedit, & Provincias integras subductis undis Vicino transcribit. Principes non pauci & Respublicæ conservationem suam & amplitudinem huic debent Monarchiæ. Periculosæ plenum opus est aleæ, bella semper potentiori machinari, & hoc solùm agere, ut Principatus minores contra illum nunquam non in armis sint, ùt alibi ostendimus. Longè potentiores sunt Respublicæ à bona cum Principibus amicitia, quàm ab armis & exercitu. Fœminæ sunt astutæ, quæ facili negotio animos illorum & voluntates sibi conciliant, & suas moderantur actiones, ad fines suos particulares eas dirigendo. Plus plerunque cum iis, velut cum sexu muliebri, quàm cum Principibus aliis connivetur, notâ præsertim Magistratûs naturâ, in quo probi absque culpa sunt. Ne igitur turbari se sinant, si Principes interdum iratiores videant: nam† *amantium ira amoris redintegratio est.* Suasmet potiùs umbras & suspiciones improbent, quibus amicorum fidem quandoque in dubium vocant, quod vitium multitudinis est, res ipsas non ratione, sed suspicione plerunque inani metientis.

§. Atque artes istæ seminandi discordias, & unum in alterius exitium concitandi, frequentes in aulis sunt & Palatiis, & ferè ex ambitione nasci consueverunt; cùm enim jam distributa sint præmia, & formæ novæ, absque aliarum interitu introduci nequeant, per calumniam aut vim eò contenditur. Interdum non nisi æmulatio est, quâ Minister unus invidet alteri excellentes animi dotes, quibus pollet, ideóque hoc agit potissimum, ut aut officio arceatur, ubi illæ magis elucent, aut ut conceptam de iis opinionem deponant alii. Quem in finem falsa etiam nonnulli aliis imponunt crimina, & si veritas obscurari non potest, utuntur ficto risu, jocis aliisq; verbis minùs honorificis, sub quadam amicitiæ specie,

† Terentius.

ſpecie, ut qui jam in rebus levioribus auctoritatem perdidit, eâdem poſtea etiam in gravioribus deſtituatur. Artificia ejuſmodi malitioſa, minúſque ſincera ipſi quoque auctori pernicioſa ſunt; quemadmodum in Hiſpone ejúſque ſequacibus prudenter*p* advertit Tacitus. Et tametſi Lucinius Proculus alios † *criminando, quod facillimum factu eſt, pravus & callidus, bonos & modeſtos anteibat*: iſtud tamen tum ſolet accidere, cùm probitas & modeſtia intra vitæ privatæ limites ſeſe continent, & honores publicos ac gratiam Principum aſpernantur; ut facere ſolent ii, qui ſuiſmet diffiſi viribus, minùs idoneos ſeſe reputant ad negotia publica aliáque majoris momenti pertractanda. Viris talibus malitia ſolers, & ad occupandos animos intenta, debita virtutum præmia facilè præripit; quomodo Tigellinus factitabat. * *Præfecturam vigilum, & prætorii, & alia præmia virtutum velociùs vitiis adeptus.* Verùm tales artes eâdem, quâ naſcuntur, celeritate rurſum intereunt; ut in eodem Tigillino videre fuit, qui † *inter ſtupra concubinarum, & oſcula, & deformes mores, ſectis novacula faucibus, infamem vitam fœdavit, etiam exitu ſero & inhoneſto.*

p *Perniciem aliis, ac poſtremum ſibi invenêre.* Tac. l. 1. Ann. † Tac. lib. 1. hiſt. * Idem lib. 1. hiſt. † Idem ibid.

SYMBOLUM LXXVI.

Vibrat Sol lucis ſuæ radios in ſpeculum concavum, & iidem inde mox ignei emicant (figura præſentis Emblematis) quo ſignificatur in bona aut mala Miniſtrorum intentione pacem aut bellum conſiſtere. Periculoſa eſt mandatorum, quæ ipſi accipiunt, repercuſſio. Si pectus iis eſſet criſtallinum, planum & candidum, eadem cum puritate mandata redderent, quâ acceperunt, immo etiam majore. Quòd ſi iis chalybeum ſit, orbem univerſum bellis ſuccendent. Eam ob rem Principibus pacis amantibus curæ eſſe debet, ne ad eam procurandam Miniſtros

adhi-

adhibeant Martem potiùs spirantes: hi enim, cùm gloriam suam & fortunam in armis collocent, omnem captant occasionem belli incendia suscitandi. Non

deploraret Corona Franciæ tot dissidia, neque Europa tot Martis calamitates, nisi in illis conservatio gratiæ Regis Christianissimi sita fuisset. Sacræ paginæ memorant, tubas, quibus bellum denunciabatur, Sacerdotibus olim commissas [a] fuisse, ne modestia & gravitas sacratioris eorundem officii, quo fungebantur, absque gravi caussa iis uti permitterent. Animi Principum sinus quidam marini sunt, qui in altissimos fluctus montium instar sese erigunt, si Ministri corundem

a *Filii autē Aaron Sacerdotes clangent tubis: eritq; hoc legitimum sempiternum in generationibus vestris.* Num. 10, 8.

dem turbulenti Boreæ fuerint; contrà, si placidi Zephyri in summa vivunt tranquillitate. Etenim animus generosus, & pacis ac mutuæ Principis sui cum aliis concordiæ amicus: mandata temeraria, & periculosa moderatur atque emendat; solis exemplo, cujus radii, etsi per angulos transeant, expedire tamen se conantur postea à forma illa imperfecta, & in reverberatione sua redire ad Sphæricam. Nec sufficit interdum, quòd intentionem habeant minimè malam, si bellicosi aliàs & Martiales habeantur, quia aut nemo sibi persuadet, tam fortes animos occasionem neglecturos, aut metus contra eorum fortitudinem arma corripit, aut certè malitia ea velut pallio sese contegit. Prævidit Comes Fontanus, quid ex Rhetorum factione futurum esset in valle Telina, ob consociationem cum Republica Veneta, & propugnaculum extruxit ad ostium Adæ fluvii, pro securitate statûs Mediolanensis: ingressus est Vallem eandem Dux Feria excitus à Catholicis, ut eos contra Hæreticos tutaretur: alibi Dux Osunensis cum exercitu in mari Adriatico Venetorum arma in Foro Julii aliorsum avocare conatus est, & tribus illis Ministris imputata fuêre bella, quæ deinde propter Sabaudiæ Ducis inquietudinem exorta sunt.

§. In iis tamen, qui pacis tractandæ caussa mittuntur, majus hoc solet esse periculum, cùm quisque ferè in negotiis naturæ suæ ductum, aut passionem sequatur potiùs, quàm bonam Principis intentionem. Lupus Harus offensus à Rege Sanctio, cui cognomentum Fortis, egregiè sese ultus est in tractatibus pacificationis inter eundem Regem, & Petrum tertium Regem Aragoniæ, secùs amborum responsa referendo, quo factum, ut utrumque commotiorem redderet, quàm fuerint antea. Maxima Principum infelicitas est, quòd rebus omnibus ipsi coràm præsentes adesse nequeant, adeòque necesse habeant in multis aliorum uti relationibus, quæ fontibus similes sunt: sicut enim hi terræ metalli-

cæ,

cæ, qua transeunt, affectiones imbibunt, ita illæ semper ferè malitia, passione, aut affectu Ministrorum inficiuntur, eorúmque commoda ac fines sapiunt. Iisdem conantur assentari Principi, ita eas instituendo: ut ad illorum arbitrium & voluntatem fictæ factæque videantur. Ministri, & cumprimis Legati, qui rei bene gerendæ apprimè studiosi videri cupiunt, & tanquam ingenio suo penetrent omnia, abripi se sinunt privatis suismet imaginationibus, & ad Principes suos referunt tanquam certum & exploratum, non id, quod re ipsa est, sed quod esse posse ipsi sibi imaginantur. Nimis in suspiciones proni sunt, quas sicut è quavis levissima umbra hauriunt, ita mox fidem iis adhibent: unde graves æquivocationes nascuntur & errores, immo caussa præcipua dissensionum, bellorúmque inter Principes; siquidem ‡ *in turbas & discordias pessimo cuique* Ministro *multa vis.* Caveant igitur oportet Principes, ne leviter moveri se sinant primis Ministrorum relationibus, sed componant eas priùs cum iis, quas ab aliis accipiunt; atq; ut de præscriptis ad sese tantò certiùs formare possint judicium, perspecta imprimis eorundem habeant ingenia & naturas, modum insuper, quo res solent concipere, num videlicet passionibus, aut affectibus privatis duci consueverint: accidit enim interdum, ut Minister amore Regionis, aut Principis, cum quo agit, capiatur, & omnia illi æqua videantur; aliquando comiter acceptus favoribus ejusdem inescari se sinit, & ex gratitudine quadam naturali illius partes & caussam agit potiùs, quàm sui Principis. Nonnunquam etiam inanibus rerum simulacris, & remusculis adversis, per dolum confictis, decipitur, & facilè suum etiam fallit Principem: nam nemo aptior ad propinandos aliis errores, quàm qui prior eos hauserit. Ministri bene multi levibus moventur ratiunculis, aut passione aliquâ ducti, aut aversione animi, quæ judicium iisdem pertur-

‡ Tac. lib. 4. hist.

perturbat, omnia in malum vertunt. Sunt præterea nonnulli naturâ sic comparati, ut actiones omnes & consilia in deteriorem interpretentur partem; quemadmodum alii ita sinceri, ut nihil sinistra cum intentione agi credant. Tam isti, quàm illi perniciosi sunt, & hi postremi quidem non minùs, ac alii priores.

Existimans interdum Minister ad obsequii munus pertinere, aut intelligentis & boni communis studio flagrantis nomen se adepturum, si Principi suo hostes ac diffidentes detegat, omnem curam & vigilantiam in suspicionibus collocat, nec quisquam à calamo ejusdem & lingua securus est, atque ut umbras suas & apprehensiones tantò faciat certiores, nimiùm diffidendo occasionem dat, ut amici convertantur in hostes, & caussa in litem abeat cum gravi Principis nocumento, cui longè plus profuisset bona de omnibus existimatio, aut si Minister adhiberet remedia ad curandos, non ad infirmandos hominum animos, & voluntates.

Fatigantur etiam quandoque Ministri Legationibus, atque ut ad familiæ propriæ commoda procuranda reverti sibi liceat, non verentur dissuere omnino Principum inter se amicitiam, aut alia minùs sana consilia suggerere.

Falluntur egregiè Principes, qui sibi persuadent, Ministros semper ùt Ministros, nunquam ut homines agere. Quod si ita esset, meliora ab iis præstarentur obsequia, & pauciora evenirent incommoda. Attamen homines sunt, neque Ministri munus eos continuò exuit propensione naturali ad quietem & delicias amore, irâ, vindictâ, aliisque affectibus, & passionibus, ad quas corrigendas non sufficit semper studium boni communis, & obligatio.

§. Verùm id diligenter velim animadvertat Princeps, fieri interdum, ut qui Ministros bonos & gnavos fallere nequeunt (eò quòd hi in tractando negotio artes illorum & consilia penetrent, videantque quid è re Principis sui sit, quid non) eos traducant tanquam diffi-

diffidentes, passionibus obnoxios, duros & intractabiles, adeòque illud conentur efficere, ut iis amoris negotia committantur aliis minùs ad eam rem instructis, aut ut cum ipso Principe immediatè ea tractare sibi liceat, cui multa ad speciem æqua proponunt, eúmque inducunt, ut concedat, quæ ipsi deinde fraudi sunt, &interdum ut Ministrum suum pessundet penitùs. Nemo existimare debet negotiorum cursum mutare se posse, aut Ministri fortunam evertere: ubi enim hoc sperare licuerit, nullus Minister securus erit, nec Principis negotium rectè curabitur; talis enim fiducia contemptum & inobedientiam parit in accusante & metus criminis imponendi animos Ministro adimit. Quare minus damnum censeo hos fortè errare, quàm leviter admittere adversus eos querelas & accusationes præsertim Exterorum, & licèt veræ eæ sint, majoris tamen prudentiæ est differre remedium, donec istud asscribere sibi nequeat is, à quo profectæ illæ fuerant.

SYMBOLVM LXXVII.

AMbæ illæ Principes cæli faces, diei noctisque præsides, quantò à se invicem absunt longiùs, tantò majori consensione, & pleniori luce isthæc inferiora collustrant. Ast ubi concurrunt propiùs, nil juvat quidem esse fratres, quò minùs præsentia unius alterius impediat radios, & ex tali Eclipsi nascuntur grandiores umbræ, aliáque terræ incommoda. Conservant & fovent Principes mutuam inter se amicitiam Ministrorum & literarum beneficio; at si coràm de rebus suis inter se communicent, mox ex ipso aspectu umbræ suboriuntur suspicionum & offensarum, quia nunquam unus in alio reperit, quod antea sibi pollicebatur, nec unusquisque suo se metitur modulo, cùm nemo ferè inter eos sit, qui non plus obtendat, quàm ei de jure debeatur. Duellum propè est mutuus Principum conspectus & præsentia, in quo de cæremoniis decertatur, unoquoque poscente primas,

mas, & cum altero de victoria contendente. Assistunt certamini amborum familiæ, velut bini hostiles manipuli, quorum singuli id in votis habent, ut Princeps

suus & personæ dotibus, & amplitudine palmam ferat; cúmq; in tanto numero omnes prudentes esse nequeant, quodvis dicterium, aut levissimus aliquis contemptus, facilè divulgatus, graviter alios offendit.[†] Ita factum in congressu Regis Henrici, & Ludovici undecimi Regis Franciæ, in quo cùm Hispani splendore & pompâ excederent, contrà verò vilem Gallorum cultum ac sordes deriderent, animis haud leviter offensis duæ illæ Nationes discesserunt ab invicem, quæ usque id temporis tam arctam inter se amicitiam colue-

[†] Mar. hist. Hisp. lib. 23, c. 5.

coluerant. Occulta fuêre Germanici & Pisonis odia, quoad coràm inter se a viderunt. Conspectus mutuus Regis Castellæ Ferdinandi quarti, & Regis Lusitaniæ Dionysii ejus soceri graves peperit dissensiones, uti & ille Regis Philippi primi, & Regis Ferdinandi. Et tametsi ex congressu Regis Jacobi primi cum Rege Alphonso, atque ex multis aliis similibus insignia nata sunt emolumenta, tutissima tamen via erit, si Principes negotia sua per Legatos conficiant.

§. Qui Principibus magis familiares sunt, ii hoc agunt interdum (ut dictum alibi) ut inter eos, eorúmq; consanguineos & affines dissidia seminent, cujus rei in historiis nostris multa exempla suppetunt. Lupus Harus inter Regem Sanctium, cognomento Fortem, ejusque conjugem Reginam discordiam concitare conatus est. † Famuli Reginæ Catharinæ Matris Regis Joannis secundi eandem irritabant adversus Infantem Ferdinandum Alvarus Lara (ut Regni gubernationem diutiùs obtineret) literis confictis Regi Henrico primo persuadere voluit, à sorore sua Berengaria ei venenum parari. Quorum commodis serviebat dissensio inter Infantem Sanctium, & Regem Alphonsum sapientem eius Patrem, ii vehementer cavebant, ne quas habebant controversias, coràm præsentes componerent. Castellæ Proceres impediebant * concordiam inter Regem Joannem secundum, & Henricum ejus filium. Alvarus Lara illam item, quæ inter Joannem Navarræ Regem, ejúsque filium Carolum Vianæ Principem intercedebat. Privati Regis Philippi primi eidem dissuadebant congressionem, & colloquium cum Rege Ferdinando. Ejuscemodi artes vidimus his nostris tēporibus frequentari in Francia cum non exiguo detrimento tranquillitatis Regni illius, & totius Christiani orbis. Remedium unicum est, spernere difficultates & incommoda, quæ Ministri Principibus familiares ob-

a *Discesserúntque opertis odiis*. Tac. l. 2. Ann. † Mar. hist. Hisp. l. 12. c. 6. * Mar. hist. Hisp. l. 22. c. 4.

obtendunt, & in mutuum venire conspectum, ubi vi sanguinis occultè operante mitigantur animi, & in apertum se prodit eorum malitia, qui dissidiorum auctores extitêre. His rationibus permotus Rex Ferdinandus Segobiæ coràm convenit Regem Henricum quartum conjugis suæ fratrem, nihil veritus ex eo periculi, quòd se suáque committere videretur Regi offenso, qui aut ex amore naturali, aut ad dissimulandam suam infamiam illud agebat unicè, ut filia sua Joanna in Corona succederet: etsi enim de periculis istis satis à suis fuerit præmonitus, cùm tamen ad prudentiæ bilancem ista expenderet, prævaluit omnibus unica illa consideratio, nullâ scilicet vi aut tractatione plus effici posse, quàm præsentiâ.

SYMBOLUM LXXVIII.

QUod in Sirene cernitur, formosum est; quod auditur, suave; quod celat intentio, noxium; & quod infra aquas demergitur, monstrosum. Quis primo aspectu inæqualem istam diversitatem agnosceret? Tantùm mentiri oculos, ut fallant animum: tam suavem esse concentum, ut naves impellat in scopulos! velut extraordinarium admirata est Antiquitas monstrum istud; at nullum magis ordinarium: aulæ & loca omnia eorum plena a sunt. Quoties homines dulcem & sonoram in ore linguam circumferunt, quâ decipiunt, & Amici gressibus ponunt b laqueos. Quoties frons exterior amorem præ se fert & benevolentiam, & animus iram coquit & indignationem? Quot finguntur lacrymæ; quæ ex gaudio c profluunt? † *Periisse Germanicum nulli jactantiùs mœrebant, quàm qui maximè lætabantur.* Attulerunt ad Julium Cæsarem Pompeji caput, & tametsi hoc illi spectaculum non inju-

a *Et Sirenes in delubris voluptatis.* Isa. 13. 22. b *Homo, qui blandis fictisque sermonibus loquitur amico suo, rete expandit gressibus ejus.* Prov. 29. 5. c. *Peractis tristitia imitamentis.* Tac. l. 13. Ann. † Tac. lib. 2. Ann.

njucundum esset, lacrymis tamen interiorem animi
ffectum dissimulavit.

† Non primo Cæsar damnavit munera visu,
Avertítque oculos, vultus dum crederet, hæsit,
Utque fidem vidit sceleris, tutúmque putavit
Iam bonus esse socer: lacrymas non sponte cadentes
Effudit, gemitúsque expressit pectore læto.
Non aliter manifesta putans abscondere mentis
Gaudia, quàm lacrymis.

Multum de fictis Sirenibus habent obtentus quo-
ndam Principũ. Quàm fucati Religionis & boni pu-
ici coloribus? Quàm amplis vestiti promissis, &
andis ac amicis sermonibus? Quæ fraudes mutuæ

† Lucan.

non latent sub illa specie, & exterioribus benevolentiæ indiciis? Angelos sese exhibent, & desinunt in serpentes, qui artus complectuntur, ut mordeant, & venenum iis infundant. Meliora sunt sinceri animi vulnera, quàm horum talium *d* oscula. Verba eorum blanda sunt, ipsi verò acuta *e* jacula. Quoties proditio ab honoribus incepit? Tiberius incensus æmulatione gloriæ tot victoriarum, quas Germanicus tulerat, necem ejusdem moliebatur, totiúsque familiæ Augusti extirpationem, & ad triumphum eum evocavit, ac imperii consortem reddidit. His publicis benevolentiæ signis animum suum tegere contendebat: ardebat Germanici invidiâ, magisque ejus gloriam incendebat, ut extingueret promptiùs: quod oculis patebat, existimatio erat & honor; quod clàm suberat, non nisi odium & *f* malitia. Quò magis sincerum sese cor exhibet, eò plus doli in recessu habet abditum. Non æquè fallunt fontes turbidi, ac limpidiores, qui venenum dissimulant, & puritate suâ ad hauriendum alliciunt. Oportet igitur diligenter advigilet prudentia, ut illas Principum artes tempori penetret, tantòque magis suspectos eos habeat, quantò benigniores & magis benevolos sese ostendunt, & mores suos ac naturam immutant; quomodo Agrippina fecit versis artibus, & asperitate in teneritudinem & blandimenta, ut Neronem ab amoribus ancillæ *g* abstraheret; quæ mutatio ipsi etiam Neroni, & amicis ejus suspecta fuit, adeò ut eum monerent, caveret

d *Meliora sunt vulnera diligentis, quàm fraudulenta oscula odientis.* Prov. 27. 6. e *Molliti sunt sermones ejus super oleum, & ipsi sunt jacula.* Psalm. 54. 22. f *Nec ideo sincera caritatis fidem adsecutus, amoliri juvenem specie honoris statuit, struxitque caussas, aut forte oblatas arripuit.* Tac. lib. 2. Ann. g *Tum Agrippina versis artibus, per blandimenta juvenem aggredi, suum potiùs cubiculum, ac sinum offerre contegendis, quæ prima ætas, & summa fortuna expeterent.* Tac. l. 13. Ann.

et mulieris *h* insidias. Ad ea potiùs oportet adverte-
e animum, quæ celare student Principes, quàm quæ
alàm produnt: magis ad ea, quæ silentio premunt,
quàm ad ea, quæ exteriùs offerunt. Tradit Elector Tre-
irensis Archidiœcesis suæ Metropolim Regi Franciæ
t eam militari firmet præsidio, etsi probè sciret Impe-
ialem urbem esse, & sub protectione hæreditaria Re-
is Hispaniæ, tanquam Ducis Lutzenburgensis, & Co-
nitis inferioris Burgundiæ, atq; adeò non in illam so-
ùm se peccare, sed & in Imperii constitutiones; pòst
erò iis de caussis copiæ Regis Catholici urbem illam
terum Francis eripiunt, Electorem casu & fortuitò de-
inent, & tractant omni cum veneratione tali ac tanto
rincipi debita; & ecce postquam Rex Franciæ jam de-
em aut octo diebus antè fœdus cum Batavis sancivis-
et, ad oppugnandas Provincias Belgicas, hunc bello ti-
ulum obtendit, etsi post id acciderat, & in dictas regio-
es signa infert, specie liberandi Electoris, amici sui, &
n fœderibus socii Facilè occasiones reperit, aut sub-
asci facit, qui eas studiosè quærit Malitia luci similis
st, quæ per quamcunque rimulam sese penetrat, &
anta in nobis inest ad libertatem propensio, tam cœ-
a nostra ambitio, ut nulla tam sit fucata species, mo-
ò ad alterutram illarum collimet, cui non illicò fidē
abeamus, sinamúsque ab ea nos decipi, quantumvis
veritate aliena ea sit, & rationi aut experientiæ adver-
etur. Italia nondum satis agnoscit consilia Franciæ,
quibus sub titulo protectionis dominatum illius affe-
tat, etiam postquam vidit violatā ab ea fidem publi-
am, post constitutas tot paces Ratisbonæ, Cherasci, &
Monçoni: post invasum item Montferratum, Vallem
Telinam, Pinnarolam, & impositum Monaco milita-
e præsidium. Talia simulacra obtendunt Princi-
pes suæ ambitioni, cupiditati, aliisque consiliis

Dd 2 mi-

h *Quæ mutatione neque Neronem fefellit, & proximi ami-
corum metuebant, orabántque cavere insidias mulieris sem-
per atrocis, tum & falsæ,* Tac. l. 13. Ann.

minùs rectis, cum jactura etiam sanguinis & fortunarum subditorum. Hinc ferè nascuntur omnes bellorum motus & turbæ, quas orbis experitur.

§. Sicut autem ipsa commodorum ratio mutatur interdum, ita & caussæ iis prætextæ : hænámque umbram illis faciunt, & sequi ea solent. Tractat Respublica Veneta armorum societatem cum Grisonibus, obsistunt Galli, ne quid detrimenti caperent confœderationes, quas ipsi cum iisdem aliàs fecerant : abeunt in diversas factiones Nationes illæ, in damnum Catholicorum Vallis Telinæ, quorum extirpationem moliebantur Hæretici : conventum ea super re instituunt Helveti, neque aliud occurrit remedium, quàm ut Hispani cum exercitu in Vallem penetrent, quod longè etiam antè Clementis octavi fuit consilium, in instructione quadam data Episcopo Veliæ, cùm illum pro nuntio mitteret ad Cantones Catholicos. Placet idem medium Domino Guffierio, qui Franciæ curabat negotia, suadétque Comiti Alphonso Casato Legato Regis Catholici apud Helvetos, Ducem de Feria hortetur literis, ut cum exercitu regio in Vallem Telinam moveat, ut præcluso hâc ratione Venetis transitu, ipsi à cogitatis suis desisterent, & Vallis ab Hæreticis tuta esset ac libera. Motus his precibus Dux, & periculo communi, quod Statui Mediolanensi, atque universæ Italiæ ab hæresi imminebat, lamentis item, & lacrymis Catholicorum, Vallem Telinam ingreditur, & mox Galli novis rationibus artes mutant, & huic se opponunt consilio, novo sancito fœdere Avenione cum Venetis & Allobrogum Duce, sub specie conservandæ libertatis Italiæ, tametsi hæc magis in eo posita esset, ut transitu illo Hæretici Transalpini prohiberentur, quàm ne Hispani nimis illic potentes evaderent. Cúmque Vallis Telina non nisi simulacrum esset unioni illi callidè obtentum, usi sunt id temporis fœderati armis suis ad distrahenda aliorum consilia, & vim omnem atque conatum ad opprimendam Rempublicam Genuensem converterunt. Ita

ratio-

rationes prætextæ variantur, prout aliæ atque aliæ commodorum ſeſe dant occaſiones.

§ In ipſis denique effectibus fallam obtentuum illorum ſpeciem tempus prodit, quia aut non præſtatur, quod promiſſum fuerat, aut eo non agitur loco, quo putabatur. Cogitat Reſpublica Veneta Gradiſcum occupare, & cauſſam prætendit Uſocchorum, qui in Croatia ſunt, incurſiones: maris libertatem tueri ſe velle ſimulat, & terra bellum ſuſcipit.

Sæpenumero majoris gloriæ divinæ procurandæ titulo ſumuntur arma, & eidem officiunt potiùs: interdum ſpecie Religionis, & eandem graviter lædunt: interdum pro tranquillitate publica, & eam perturbant: interdum pro ſubditorum libertate, & eos opprimunt: interdum pro eorundem tutela & defenſione, in eóſque tyrannidem exercent: interdum pro ſtatu proprio conſervando, & alienum occupare ſatagunt. O Homines, ô Populi, ô Reſpublicæ, ô Regna! quorum tranquillitas & felicitas ex ambitione & repentino paucorum impetu dependet!

§. Quando fines actionum honeſti quidem ſunt, incertum tamen, an eos æquè in meliorem partem interpretaturi ſint alii; aut quando periculum eſt, ne, ſi innoteſcant, obtineri nequeant, licebit eos eâ ratione diſponere, ut actiones noſtræ diverſam quaſi ſpeciem mundi oculis exhibeant, & putentur ex aliis honeſtis cauſſis proficiſci. Quâ in re nulla fraus ab eo committitur, qui ſic agit: rectè enim id facit ac licitè, ſed malitiæ ſolùm ſimulacrum aliquod ante oculos objicit, quo ſeſe ipſa decipiat, ut ne juſtis conſiliis Principis obſiſtat. Neque verò ulla cogit neceſſitas, ut ſcopum, quò intendit aperiat aliis, immo attingere metam certam non poſſet, niſi eodem tempore in alias collineare videretur

§ Nec minùs in Rebuſpublicis periculoſa eſt ſpecies ficta cujuſdam zeli, quo ſimulant nonnulli, ſe bonum publicum præ oculis habere, & non niſi privatum ac proprium ſpectant. Prætexunt gubernationis

emendationem, ut omnem illius auctoritatem labefactent. Proponunt media, & consilia suggerunt post casum, ut errores commissos, sed postquam medicinam amplius non admittunt, in lucem proferant. Libertatem præferunt, ut populi plausum contra Magistratum sibi concilient, & perturbatam Rempublicam suæ deinde servituti *i* subjiciant. † *Cæterùm libertas, & speciosa nomina prætexuntur, nec quisquam alienum servitium & dominationem sibi concupivit, ut non eadem ista vocabula usurparet.* Quæ argumenta non dedit Tiberius restituendæ libertatis Romanæ, cùm eandem cogitaret *k* opprimere? Eodem artificio usus est Princeps Auriacus ut Provincias Belgicas ad rebellionem concitaret: iisdem ejus utuntur posteri, ut Provinciis unitis dominentur. Tempus maximo cum suo damno eas edocebit, quantum inter legitimum Dominum & tyrannum intersit, & tunc optabunt * *non se contumaciam cum pernicie, quàm obsequium cum securitate maluisse*, id quod olim Trevirensibus suasit Cerialis. Convolat cæco quodam impetu populus ad illicem libertatis fistulam, nec suam agnoscit levitatem, donec amissa penitùs libertate servitutis laqueis irretitum se viderit. Moveri se finit fictis Crocodilorum istorum lacrymis, & minùs cautè suas illis fortunas & vitam committit. Quanta per orbem esset quies, si nôssent subditi, sive penes populum, sive penes multos, sive penes unum, summum fuerit imperium, nullam unquam fore gubernationem absque incommodis, & absque aliqua tyrannidis specie! nam etsi speculatio fortè perfectam aliquam Rempublicam excogitaret, cùm ea hominum esse debeat, non Angelorum, laudari poterit faciliùs, quàm leve-

i *Ut Imperium evertant, libertatem præferunt: si impetraverint, ipsam aggredientur.* Tac. lib. 16. Ann. †Idem lib. 4. hist. k *Speciosa verbis, re inania, aut subdola, quantóque majore libertatis imagine tegebantur, tantò eruptura ad infensius servitium.* Tac. l. 1. Ann. * Idem l. 4. hist.

l evenire. Atque adeò non consistit libertas in hac vel illa gubernationis forma inquirenda, sed in illius potiùs conservatione, quam longus usus constituit, & experientia approbavit, in qua justitia vigeat, & conservetur quies publica, posito quòd uni alicui dominationis generi parendum sit: nunquã enim libertas plus patitur detrimenti, quàm in ejusmodi mutationibus. Cogitamus interdum gubernationem efficere meliorem, & in aliam pejorem incidimus; uti iis accidit, qui Tiberio & Cajo fuerunt *m* superstites: & licèt fortè etiam redderetur melior, longè tamen graviora sunt damna, quæ transitum illum ab uno dominatu ad alium comitari solent, adeóq; satiùs est præsentem tolerare, etsi iniquus *n* sit, & in Deo confidere, qui si Princeps sit malus, alium largietur *o* meliorem. Ad divinam illius providentiam pertinet dare Regna, & divina ejus decreta improbaret, quisquis obedire nollet Principibus, quos suo loco posuit. Impius Rex erat Nabuchodonosor, & Deus tamen graves pœnas comminabatur, si quis ei parere *p* recusaret. † *Quomodo sterilitatem, aut nimiós imbres, & cætera naturæ mala; ita luxum, avaritiam,* aut alios *dominantium* defectus *tolerare* debemus. *Vitia erunt, donec homines.* Quis Principum ab illis omnino immunis erit? * *Sed neque hæc continua; & meliorem interventu pensantur.*

l *Dilecta ex his, & constituta Reip. forma, laudari faciliùs, quàm evenire; vel si evenit, haud diuturna esse potest.* Tac. l. 4. Ann. m *An Neronem extremum Dominorum putatis? idem crediderant, qui Tiberio, qui Cajo superstites fuerant: cùm interim intestabilior, & sævior exortus est.* Tac. l. 4. Hist. n *Ferenda Regum ingenia, neque usui crebras mutationes.* Tac. l. 12. Ann. o *Ulteriora mirari, præsentia sequi, bonos Imperatores voto expetere, qualescunque tolerare.* Tac. l. 4. hist. p *Quicunque non curaverit collum suum sub jugo Regis Babylonis: in gladio, & in fame, & in peste visitabo super gentem illam, ait Dominus.* Jer. 27. 8. † Tac. l. 4. Ann. * Ibid.

SYMBOLUM LXXIX.

NUlla avium in formanda voce articulata magis hominem imitatur, ac Psittacus.

† *Si me non videas, esse negabis avem.*

Tanta ejus est solertia, ut fuerint inter Philosophos, qui dubitarent, num rationis esset particeps. Cardanus de eo sic scribit. * *Inter aves ingenio sagacitatéque præstat, quòd grandi sit capite, atque in India cœlo sincero nascatur, unde didicit non solùm loqui, sed etiam meditari ob studium gloriæ.* Avis est admodum sincera & candida, quod magnorum ingeniorum est proprium. Attamen candor illius decipi se non sinit, quin potiùs tempori dolos

† Martialis. * Cardan.

los novit antevertere, adeò ut ſerpentis, animalis etiam aſtutiſſimi & maximè prudentis, illudat artes: nam ut ab inſidiis illius nidum ſuum tueatur, mirabili ſagacitate eum ex altiſſimis & tenuiſſimis arborum ramis ſuſpendit, quemadmodum præſens Symbolum exhibet, ut ſi fortè per illos ſerpens tentârit adrepere, ad enecandos pullos, ſuomet pondere deorſum decidat. Ita decet artem arte, conſilium conſilio illudere. Qua in re eximius Principum Magiſter fuit Rex Ferdinandus Catholicus, uti in omnibus conſiliis ſuis ſatis oſtendit tum præſertim, cùm Germanam de Fox Ludovici duodecimi Franciæ Regis Neptem in uxorem duxit, ad diſſolvendam unionem & fœdera, quæ illo inſcio, & in ejus præjudicium fecerant inter ſe Hagenoæ Imperator, & Rex Philippus primus ſuus Gener. Nec minori cum ſagacitate uſus fuit occaſione illâ, quam ei offerebat deſiderium ejuſdem Regis Franciæ, cupientis cum eo inire fœdus, ut tantò eſſet expeditior ad invadendum Regnum Neapolitanum, ſic rem omnem inſtituendo, ut Status Roſſilionenſem & Cerdaniæ ſuæ iterum poteſtati ſubjiceret: cúmque videret Franciæ Regem eo jam fine ingreſſum in Italiam, & quàm periculoſus futurus eſſet vicinus Regno Siciliæ, in quod ſuos conjecerat oculos, illum inhibuit, ne progrederetur ulteriùs, & rupto fœdere bellum ei indixit, ejúſq; conſilia diſſipavit, inita cum Republica Veneta, aliiſq; Principibus ſocietate. Atque arma iſthæc magis neceſſaria ſunt belli tempore, quàm pacis: in illo enim plus ingenium poteſt, quàm ipſa vis: & ſanè laude dignus eſt iſte belli Dux, qui ſpretâ inani gloriâ hoſtem armis debellandi, aſtu victoriam ei ſuffuratur, & conſilio triumphat, aut ſtratagematis, qua in re nihil omnino adverſus jus Gentium committitur: nam † *cùm juſtè bellum ſuſcipitur, ut apertè pugnet quis, aut ex inſidiis, nihil ad juſtitiam intereſt.*

——— * *dolus, an virtus quis in hoſte requirat?*
Et quidni fallere eum poſſis, quem occidere etiam liceat?

† D. Aug. * Virgil.

liceat? Magnanimi pectoris est, salutem publicam triumpho anteferre, & securiorem reddere victoriam, neque eam tam manifesto armorum exponere periculo, cùm nulla humano quidem judicio adeò certa videri possit, quin variis casibus sit obnoxia.

§. In conjecturis ad eludenda consilia, artésque hostium, non spectandum est semper, quid vir admodum prudens in ejusmodi negotio ageret (tametsi illud etiam antevertere consultum fuerit) sed formandum judicium pro conditione & capacitate personæ, quacum agitur: neque enim convenientissimo semper & prudentissimo modo omnes operantur. Ferdinandum Albanum Ducem, cùm defuncto Sebastiano Lusitaniæ Rege Regnum illud cum exercitu ingrederetur, nonnulli accusabant, quòd facinus periculi plenum, immo contra militiæ leges suscepisset, quæ in Heroë tam insigni, támque artium militarium perito omnibus erat admirationi; ipse verò respondit, se quidem periculum illud minimè ignorasse, in eo tamen confisum se fuisse, quòd negotium sibi futurum esset cum Natione, quæ diuturno pacis usu belli oblita videretur. Ne quidem quando cum viris à prudentia laudatis agitur, certum est semper judicium & conjectura, quam de actionibus eorundem ex præscripto etiam rationis & prudentiæ concipimus: interdum enim passione, aut affectu se finunt abripi; & prudentissimi quique maximos subinde submittunt errores, quia ex vana quadam de se præsumptione curam sufficientem non adhibent, aut nimiùm suæ confidunt sapientiæ, qua facilè in viam redire se posse arbitrantur, etsi paullo longiùs, quàm oportuit, alicubi processerint. Nonnunquã etiam eosdem fallunt ea, quæ ipsi præsupponunt, tempus, & eventus alii; quare tutissimum erit, suum semper suspendere judicium in iis, quæ ab alieno dependent arbitrio, nec illud moderari velle prudentia sua propria: quilibet enim peculiares suas habet rationes, ignotas aliis, & naturæ suæ congruas, quibus ad agendum impellitur. Quod

uni

uni alicui videtur impossibile, alius factu facillimum judicat. Nec desunt ingenia, quæ periculosissima quæque tentare audeant. Sunt, quæ rationem ament; sunt etiam, quæ eandem omnino defugiant.

§. Artes occultissimæ hostium, aut eorum, qui sub amicitiæ specie commodis suis privatis consulere satagunt, eæ potissimùm sunt, quibus tam callidè negotia proponere nôrunt Principi, ut non nisi in ejus emolumentum redundare videantur, quæ eidem exitio sunt potiùs. Qua in re facilè ejus decipitur probitas, præsertim si aut experientiâ careat, aut ignoret, quò alii collimet. Quare magnâ prudentiâ attentioneque opus est, ut prava consilia in consulentium damnum convertat.

§. Tametsi verò hostium consilia ratiocinando penetrari soleant, expedit tamen ea etiam investigare per exploratores, præcipua regnandi instrumenta, sine quibus Corona nec satis secura esse potest, nec incrementum sumere, nec bellum ritè administrari: id quod in Vitellio culpatum fuit utpote ***ignaro militiæ, improvido consilii, quis ordo agminis, quæ cura explorandi, quantus urgendo trahendóve belli modus.* Et sanè quantum noceat ista ignorare, testis esse potest Germania; multæ insignes rerum bene gerendarum perditæ fuêre occasiones, miles sæpe in stativis suis inopinatò oppressus, hoc solo nomine, quòd consilia & itinera hostium satis explorata non haberet. Josue *a* exploratorum utebatur operâ, tametsi Deus ipse armorum illius curam gereret. Moyses non nisi Angelo columnam igneam præferente, quæ stativa designaret, castra *b* movebat, & adhuc jussu Dei duodecim misit Exploratores, ut terram promissam *c* coràm

* Tac. l. 3. hist. a *Misit Iosue duos viros exploratores in abscondito.* Jos. 2. 1. b *Tollénsque se Angelus Dei, qui præcedebat castra Israël, abiit post eos: & cum eo pariter columna nubis.* Exod. 14. 19. c *Mitte viros, qui considerent terram Chanaan, quam daturus sum filiis Israël, singulos de singulis tribubus, ex Principibus,* Num. 13. 3.

inſpicerent. Legati Exploratores publici ſunt, & ſalvo jure divino aut Gentium, muneribus ac largitionibus tentare poſſunt Miniſtrorum fidem, etſi jurata ea ſit, ut expiſcentur, quid adverſus ſuum Principem iniquè machinentur alii: hi enim ad ſecretum minimè tenentur; pro illis verò militat ratio defenſionis propriæ naturalis.

SYMBOLUM LXXX.

SCalptores primùm domi ſuæ marmoreos aptant lapides & expoliunt, quibus ædificium exornare cogitant: nam poſtea majoris id eſſet laboris, & opus imperfectum fieret. Hâc ratione, opinor, formati fuêre lapides pro templi Salomoniei fabrica, ut abſque ſtre-

ſtrepitu,& inſtrumentorum ſonitu illa potuerit erigi. Sic ſapientiores Principes conſilia ſua & decreta maturitate quadam expolire debent, & ad perfectionem adducere: ea enim in arena ſolùm capere, Gladiatoris eſt potiùs, quàm Principis. Taurus (figura præſentis Emblematis) antequã cum hoſte in certamen deſcendat, ſecum ipſe deliberat, ſolus ſe exercet, & cornibus ſuis arborem impetendo, pugnare feriréque diſcit. † *Timet, atque cùm deficere omnia videntur, qui in ipſo negotio conſilium capere cogitur.* Verùm quia caſus non noſtro ſemper modo eveniunt, nec in noſtra interdum ſitum eſt poteſtate, eos ſuſpendere aut maturare, prudentiæ erit conſiderare, num de dilatione deliberandum ſit potiùs, an de feſtinatione. Etenim negotia quædam ſunt, quæ celeritatem in ſtatuendo poſtulant, alia tempus, & maturam deliberationem, & ſi in alterutro peccetur, damno ac fraudi id erit Reipublicæ. Conſideratio, quæ plus nocumenti adfert, quàm temeritas, nequaquam proficua eſt. In caſibus ſubitis arripi debent conſilia, non capi. Quicquid temporis deliberando conſumitur, aut periculum lucrabitur, aut perdet occaſio. Fortuna celerrimè movetur, & homines plerique omnes non niſi lentè & tardè: ideo pauci eam aſſequuntur. Maximam partem de eo, quod jam præteriit, in deliberationem ſuſcipimus, & eventus ipſos conſilium ſequitur. **Res noſtræ feruntur, immo volvuntur: ergo conſilium ſub die naſci debet; & hoc quoque tardum eſt nimis, ſub manu, quod ajunt, naſcatur.* Quando tempus negotiis favet, tarditate adjuvatur; at ſi iis contrarium fuerit, celeritate vincitur, & tum proſunt maximè Conſiliarii vivaces & ignei. Negotia alia, in quibus tempori locus eſt, cum maturitate quadam debent peragi: nihil enim magis prudentiæ adverſatur, atq; celeritas & ira. Malè cuncta miniſtrat impetus, & rerum gerendarum examen ac conſiderationem confundit. Eam ob rem ſemper ferè conſilia fervida & temeraria primâ fronte grata ſunt; in executione dura; in

Dd 7 even-

† Jul. Cæſ. * Seneca.

eventibus tristia,& qui ea suggerunt, tametsi primùm audentiores se præbeant,postea tamen,ubi volunt exequi,suis se consiliis implicant: **festinatio* enim *improvida est & cæca.*† *Scelera impetu, consilia morâ valescere solent.* Et licèt vulgus effectus antè videre cupiat, quàm caussas,adeòque consilia tarda semper incuset, Principem tamen adversus ejusmodi obtrectationes armatum esse oportet,nam postea successus felicior eas in a laudes etiam convertet.

Veruntamen cunctatio tanta esse non debet,ut executionis elabatur occasio quomodo Valenti Imperatori accidit , qui *inutili cunctatione agendi tempora consultando consumpsit.* In eo peccant Consiliarii minùs prudentes, qui negotiorum gravitate perturbati , nec pericula satis agnoscunt, nec certi aliquid possunt statuere, unde omnia metuunt , immo hac ipsa sua ancipiti dubitatione prudentes videri cupiunt. Consilia differunt, donec tempus ipsum ea suppeditet, & ubi decernere incipiunt, jam occasio abiit : Atque ideo maturanda sunt consilia , non approperanda, Quod maturum est, nec à nimia temporis mora, nec à celeritate reprehendi potest. Optimè illud expressit Augustus Symbolo, quo utebatur Delphini in anchora contorti cum hac inscriptione, * *Festina lentè*, cui non repugnat illud Alexandri Magni , *Nihil cunctando*: illud enim de pacis, hoc de belli negotiis debet intelligi, in quo plurimum potest celeritas, quâ res maximæ peraguntur. *Savè Cerialis parum temporis ad exequenda imperia dabat : subitus consiliis, sed eventu clarus.* Verùm tametsi in bello magna præstare soleat impetus , cavendum tamen , ne cœcus ille sit & inconsultus, is enim initio plerunque validus , spatio

* Livius. † Tac. lib. 1. hist. a *Festinare quodvis negotium gignit errores , unde maxima detrimenta exoriri solent; at in cunctando bona insunt, quæ si non statim talia videantur, in tempore bona quis esse reperiat,* Herod. * Tac. l. 5. hist.

ſpatio *b* langueſcit. Quando res ipſa moram patitur, & deliberationi locus eſt, plus hæc prodeſt, quàm *c* temeritas. Quamvis tam in uno, quàm in altero prudentia tempus metiri debeat, ne aut illius defectu conſilia naſcantur cæca, canum inſtar, aut cum difficultatum & incommodorum ſpinis, velut erinacei, quia nimis tarda ſunt.

§. Cùm igitur à manu Principis decreta prodierint, perfecta ſint oportet, ut nulla in executione confuſio oriatur, aut dubitatio. Etenim Miniſtri quantumvis prudentes, nunquam ritè exequi poterunt mandata, quæ rudia adhuc, & malè efformata ad eoſdem perveniunt. Imperantis eſt formam præſcribere, inferioris eandem dare executioni; & ſi in utroque iſtorum diſtincta non ſerventur officia, opus manebit imperfectum. Princeps igitur artificis loco ſit, & Miniſter executoris fungatur opera. Princeps, qui omnia Miniſtrorum permittit arbitrio & diſpoſitioni, aut ignorans eſt, aut officio Principis ſeſe cupit exuere. Malè conſtitutum Imperium eſt, ubi penes multos eſt arbitrium. Immo Imperium non eſt, quod ab uno ſolo non regitur. Omnis peribit auctoritas & gubernationis ordo, ſi penes Miniſtros arbitrium ſit. Tunc ſolùm ſuſpendere poſſunt & debent mandatorum executionem, cùm de eorundem injuſtitia evidenter conſtiterit: priùs enim Deo nati ſunt, quàm Principi. Quando item mandata Principis ipſius patrimonio, aut exiſtimationi noxia ſunt, aut in detrimentum vergunt bonæ gubernationis, & à notitiis facti particularibus dependent, aut cùm ob diſtantiam, aut alia accidentia ſtatus rerum ſic videtur immutatus, ut rectè colligere liceat, Principem ſi hæc antè intellexiſſet, minimè illa daturum fuiſſe mandata, neque ullum aliud grave in dilatione ſeſe offert periculum,

culum,

b *Omnia inconſulti impetus cœpta initiis valida, ſpatio langueſcunt.* Tacit. lib. 3. hiſt. c *Duces providendo, conſultando, cunctatione ſæpius, quàm temeritate prodeſſe.* Idem ibid.

culum, in eo casu differri poterunt, & contrà licebit excipere, modestè tamen, & salva reverentia auctoritati illius & arbitrio debita, eâ saltèm spe, fore ut instructus de re meliùs ea jubeat, quæ magis expediunt. Id quod fecit magnus Dux, cùm contra mandatum Ferdinandi Regis Catholici Neapoli cum exercitu substitit, expendens nimirum cum animo suo, Italiæ Principes expectare sollicitè, quis demum exitus futurus esset mutui illius congressûs & alloquii utriusq; Regis, Ferdinandi & Philippi primi sui Generi, & res Neapolitanas periclitaturas graviter, si eas id temporis destitueret. Si tamen Minister certum & exploratum habuerit, Principem tam consiliorum suorum amantem esse, ut errare potiùs malit, quàm instrui, tacere poterit & dissimulare: mera enim foret imprudentia periculo sese exponere, ubi nullum sperare licet remedium. Corbulo † *jam castra in hostili loco moliebatur*, acceptis tamen à Claudio Imperatore literis, quibus se recipere jubebatur, *re subitâ, quanquam multa simul offenderentur, metus ex Imperatore, contemptio ex barbaris, ludibrium apud socios; nihil aliud prolocutus, quàm beatos quosdam Duces Romanos, signum receptui dedit.*

Porrò iis mandatis, quæ ad materiam Statûs, ùt loquuntur, pertinent, accuratissimè & ad amussim Minister obtemperet, necesse est (nisi tamen fortè circumstantiæ jam commemoratæ occurrerint, aut aliàs insigne aliquod & evidens ab executione immineat periculum) nec moveri se sinat argumentis & rationibus propriis: sæpe enim Principum consilia tam altis nituntur radicibus, ut Minister intelligentis eas assequi haud valeat, aut certè ipsi nolunt, ut eas rimetur aut penetret; atque adeò in dubio pro parte jussorum semper standum erit, & præsumendum de prudentia Principis, ita omnino expedire. Ob hanc caussam Dolabella jussus à Tiberio Nonam ex Africa Legionem adducere, illicò paruit, * *jussa Principis magis, quàm*

† Tac. lib. 12. Ann. * Idem lib. 4. Ann.

quàm incerta belli metuens, tametsi alias rationes minimè deessent, cur contra excipiendum videretur. Si cuilibet integrum esset ea, quæ præcipiuntur, examinare & discutere, miscerentur omnia, & plurimæ è manibus elaberentur occasiones. Regnum (ùt alibi diximus) instrumentum est musicum, cujus fides ad debitam harmoniam & concentum Princeps attemperat, qui digitis suis omnes percurrit, non Minister, qui unam solam impellit, cúmque alias ipse non audiat, scire nequit, utrum adducta nimis ea sit, an remissa, & facillimè falleretur, si eam suo genio aptare vellet. Comes Fontanus ea licentia, quam ei sua ætas, zelus, obsequia, & experientiæ tot ac tantis trophæis ac victoriis coronatæ indulgebant, aliquoties (cùm statum Mediolanensem adhuc regeret) mandatis Regis Philippi tertii parere distulit, eò quòd sibi persuaderet, ea non satis expedire, magisque ex amore commodi privati, aut ignorantia Ministrorum profecta fuisse, quàm ex mente Principis. Quod exemplum secuti sunt postea alii, non absque insigni detrimento tranquillitatis publicæ, & auctoritatis regiæ Gravissima inde orirentur incommoda, si Ministris semper liceret vocare in dubium, sitne voluntas Principis, nec ne, id quod præcipitur; cui rei inprimis occasionem dare solet, si constet, non ipsius esse manum, quæ aptat & expolit lapides pro gubernationis ædificio. Verùm etsi aliena ea sit, semper tamen jussis suus habendus est honos, & obtemperandum, haud secùs ac si ab arbitrio & voluntate ipsius Principis profecta essent: aliàs enim perturbarentur & confunderentur omnia. Obedientia zelosa ac prudens solam manum ac sigillum Principis sui suspicit.

§. Quòd si Principes absfuerint longiùs, & periculum sit, ne mandata tardiùs, & post ipsos rerum successus perferantur, aut ne casuum varietas (in negotiis belli præsertim) tempus ad deliberandum deneget; aliunde verò certò constet, abituras interim occasiones, prudentiæ erit, sic præcipere, ut liberum tamen

tamen sit agendi arbitrium, prout tempus & occasio postulaverint. Ne contingat fortè, quod Vespasiano in bello civili contra Vitellium accidit, quando † *ex distantibus terrarum spatiis, consilia post res afferebantur*. Ad quod incommodum evitandum, cùm Tiberius Drusum ad gubernandas Legiones Germanicas mitteret, socios eidem adjunxit Consiliarios prudentes, rerúmque peritos; quibuscum ipse pro re nata & arbitrio suo consilium *d* caperet. Pari ratione Helvidio Prisco, cùm in Armeniam ablegaretur, in mandatis datum,* *rebus turbidis pro tempore, ut consuleret*. Habuit hoc in more Senatus Romanus, ut ista omnia prudentiæ & arbitrio Ducum permitteret, & hoc solùm iis potissimùm commendaret, viderent etiam atque etiam ne quid Respublica detrimenti pateretur, Romanos tamen nequaquam imitatæ sunt Respublicæ Veneta & Florentina, quæ quòd libertatem suam ab unius solius nollent dependere arbitrio, territæ præsertim exemplo Augusti, qui † *arma, quæ in Antonium acceperat, in Rempublicam vertit*, frænum Ducibus suis imposuêre.

Hanc auctoritatem liberam certis solent astringere limitibus ii Ministri, qui circa Reges sunt, ut omnia ipsorum nutu & directione peragi necesse sit. Unde porrò fit, ut temporis plurimum in deliberando consumatur, & consulta tam tardè proferantur, ut aut executioni mandari nequeant, aut certè suos non consequantur effectus, adeòque sumptus pariter & antevertendi labor penitùs perdantur. Accidit etiam nonnunquam, ut, dum inter ipsos casus, eorúmq; notitias & consultationes tantum intercedit temporis, novæ superveniant de rerum statu relationes, cum circumstantiis novis, ut, quæ priùs statuta fuerant, rursum immutare oporteat, atque ita dies annique labuntur, absque ullo aut consultationis aut operationis effectu.

SYM-

† Tac. l. 3. hist. d *Nullis satis certis mandatis ex re consulturum*. Tac. l. 1. Ann. * Id. l. 12. Ann. † Id. l. 1. Ann.

SYMBOLUM LXXXI.

OMnes potentiæ vires habent certis circumscriptas limitibus, ambitio, commune Naturæ humanæ vitium, infinitas Ea siquidem quantò pluribus potitur, tantò plura habere desiderat, quin immo nihil aliud est, quàm appetitus quidam igneus, quem cor exhalat, & ab ea ipsa materia, cui se applicat, robur & incrementum sumit. Vitium illud in Principibus majus est, quàm in aliis: habendi enim cupiditatem imperandi gloria comitatur, quæ ambæ nec rationi cedunt, nec periculo, nec viribus suis metiri se nôrunt. Quam ob rem probè expendere Principem oportet, quid ferire gladio suo possit, quid scuto suo prote-

protegere, illiúsque semper meminerit, Coronam suam non nisi finitum & certis arctatum limitibus esse circulum. Rex Ferdinandus Catholicus in omnibus, quæ suscipiebat negotiis, caussam, dispositionem, tempus, media, & fines ponderabat. Invincibilis videbitur, qui illud solum fuerit aggressus, quod ad effectum perducere poterit. Qui rem factu impossibilem, aut nimis difficilem attentat, is potentiæ suæ limitatæ relinquit vestigia. Consilia frustrata imbecillitatis illius publica quasi instrumenta sunt. Nulla tam potens est Monarchia, quam non magis opinio sustentet, quàm veritas; auctoritas potiùs, quàm vires. Appetitus gloriæ & dominandi cupiditas præcipites nos agunt, quippe quibus nihil videtur arduum; postea demum incommoda incurrimus, quæ antè animadversa non fuerant. Omnia ferè bella evitari possent, si mox ab initio fines eorundem & media expenderentur; atque adeò priùs, quàm suscipiantur, oportet ut Princeps vires suas exploratas habeat, cùm offensivas, tum defensivas, militiæ suæ constitutionem, Duces, quos illi possit præficere, ærariorum suorum facultates, quantum subsidii pecuniarii sperare queat à subditis, num eorundem fidelitas in fortuna adversa constans permansura sit, nec ne. Multo item studio, lectione & communicatione adnotatâ habeat dispositionem & situm Provinciarum, mores Nationum, hostium suorum naturas, divitias, auxilia, societates ac fœdera. Uniuscujusque gladium metiatur, & in quo vires ejus consistant, probè examinet.†Henricus Castellæ Rex, adversa quamvis valetudine oppressus, minimè tamen illud neglexit, quin in Asiam usque frequentes misit Legatos, qui de moribus viribúsque Provinciarum illarum ad ipsum referrent. Idem à Moyse factum, antequam in terram promissam Israëlitæ *a* pedē inferrent. Et ne Princeps, quem his

† Mar. hist. Hisp. l. 1 c. c. 11. a *Considerate terram, qualis sit: & populum, qui habitator est ejus, utrum fortis sit, an infirmus: si pauci numero, an plures.* Num. 13. 19.

nis formamus Symbolis, illam quoque materiam desideret, generatim quædam illius puncta hîc attingam eâ brevitate, quam præsens institutum postulat.

§. Natura, quæ in rerum varietate suam prodere voluit elegantiam & vires, non solos hominum vultus, sed & animos variè distinxit, siquidem diversissima sunt & discrepantia inter se Nationum ingenia ac mores. In eum finem aliter atque aliter ipsas caussas disposuit: nam aut omnes junctæ in quibusdam operantur Provinciis, aut in his istæ, in aliis aliæ. Geographi terræ orbem in diversa partiti sunt climata, quorum singula certi alicujus Planetæ subjacent dominio, tanquam præcipuæ diversitatis illius caussæ ac fonti: & quia Clima primum, quod per Mercën, Insulam Nili, sese extendit. Saturno subest, ajunt populos sub illo degentes esse nigros, barbaros, rudes, suspicaces, & proditores, qui humanâ carne victitant.

Qui sub secundo Climate, quod Jovi tribuitur, transitque per Sienen Ægypti civitatem, esse religiosos, graves, honestos & prudentes.

Qui sub tertio, quod subjicitur Marti, & per Alexandriam porrigitur esse inquietos & bellicosos.

Qui sub quarto, quod subest Soli, & per Insulam Rhodum, ac mediam Græciam extenditur, esse literatos, eloquentes, Poëtas, & ad omnes artes idoneos.

Qui sub quinto, quod transit Romam, Italiámque ab Allobrogibus dividit, & tribuitur Veneri, esse deliciosos, Musicæ & lautitiis deditos.

Qui sub sexto, ubi dominatur Mercurius, & transit per Franciam, esse mutabiles, inconstantes, & scientiis deditos.

Qui denique sub septimo, quod subjacet Lunæ, & sese per Germaniam, per Provincias Belgicas, per Angliam porrigit, esse phlegmaticos, amantes conviviorum, piscationis, & mercaturæ. Verùm hæc sola caussa non videtur uniformis esse semper, neque sufficere: nam sub eodem parallelo aut climate, cum eadem poli elevatione, cum æquali astrorum ortu atque obitu

obitu, oppositos videmus affectus, & præsertim in climatibus Hemisphærii inferioris. In Æthiopia Sol radiis suis corpora adurit, & nigrâ carbonum instar tingit fuligine; at in Brasilia, quæ eandem habet latitudinem, candida ea sunt, & aër temperatus ac suavis. Antiqui zonam torridam ob æstus ejusdem nimios pro inculta habuerunt, in America tamen temperatissima ea est, & incolis frequens. Et tametsi æterna illa cæli lumina aliquam operandi vim habeant, plus tamen terræ confert dispositio, cùm pro vario montium valliúmq; situ, majores aut differentes experiamur effectus cælestium radiorum, quos ipsi etiam fluvii & lacus contemperant. Illud inficiari nemo potest, admirandam in operibus suis esse Naturam, ut planè videatur interdum quasi data operâ, ad ludendam humani ingenii curiositatem, ab ordinariis caussarum legibus ac ratione discedere. Quis caussam dederit illius, quod in Malabaris regione,† ubi Calecutium est, videmus accidere? Intersecant illam Provinciam altissimi montes in nubes usque porrecti, desinentes in Promontorium, quod Cori dixit Antiquitas, nunc Comorinum vocatur, & licèt ab utraq; parte eadem sit poli altitudo, dum tamen cis montes hyems incipit, marisque fluctus intumescunt, trans montes æstatis ardoribus torrentur campi & oppida, & pelagus in malaciam componitur.

Isthæc igitur diversitas, quæ in Climatibus, situ Provinciarum, aëris contemperatione, & alimentis cernitur, variè discriminant hominum constitutiones, hæ verò ipsas deinde eorundem Naturas. Etenim animi mores corporis temperamentum ac dispositionem consequuntur. Septentrionales, quia à Sole remotiores frigida loca incolunt, sanguinei sunt, robusti item, & *b* animosi; unde factum, ut semper ferè Nationibus Meridionalibus dominati fuerint: Assyrii

† Mar. hist. Hisp. lib. 26. c. 17. b *Homines, qui frigida loca, Europámque habitant, sunt illi quidem animosi*, Arist. l. 7. Polit. c. 7.

Assyrii Chaldæis, Medi Assyriis, Parthi Græcis, Turcæ Arabibus, Gothi Germanis, Romani Afris, Angli Francis, & Scoti Anglis. Amant libertatem, uti & ii, qui montes incolunt, veluti Helvetii, Grisones, & Cantabri, horum enim temperamentum non absimile est constitutioni eorum, qui ad Septentrionem habitant. In Nationibus Soli proximis calor immodicus sanguinem omnino exsiccat; unde locorum istorum incolæ melancholici sunt, & in secretis Naturæ penetrandis profundi, quomodo ab Ægyptiis & Arabibus scientiarum mysteria Nationes aliæ Septentrionales acceperunt. Provinciæ inter zonam utramque torridam mediæ benigno gaudent cælo, in iisque floret religio, Justitia, *c* & prudentia. Verùm quia unaquæque Natio in multis rebus particularibus speciatim differt ab aliis, licèt sub eodem sint Climate, dicam quid de singulis longo usu & studio observaverim, ne præcipua hæc pars desit Serenitati Vestræ, quæ in omnes pænè exercet imperium.

§. Hispani Religionem & Justitiam diligunt; patientes laborum sunt; profundi in consiliis, in executione tardi. Animis tam excelsis, ut eos nec prospera attollat fortuna, nec adversa dejiciat. Quæ in iis inest nativa gloria & animi magnitudo, superbiæ ascribitur, & nationum aliarum præ se contemptui; cùm tamen ea ipsa sit, cui optimè cum omnibus convenit, & *d* quæ Nationes alias æstimat: ea ipsa, inquam, quæ vel maximè rationem ducem sequitur, atque ex ejusdem præscripto facillimè suos deponit affectus & passiones.

Afri

c *Græcorum autem genus, ut locorum medium tenet, sic ex utraque natura præditum, quippe animo simul & intelligentia valet.* Arist. lib. 7. Polit. cap. 7. d *Advenientes enim externos benignè hospitio excipiunt, adeò ut æmulatione quadam invicem pro illorum honore certent. Quos advenæ sequuntur, hos laudant, amicósque Deorum putant.* Diod. Sicul. l. 6. c. 9.

Afri aſtuti ſunt, fallaces,ſuperſtitioſi, barbari,apud quos nulla viget diſciplina militaris.

Itali cauti & prudentes. Nulla ſpecies aut imago virtutis eſt,quam præ ſe non ferant in moribus ſuis & verbis,ut fines, quos intendunt, & commoda ſua promoveant. Natio glorioſa, quæ olim imperio ſuo temporali,nunc ſpirituali univerſo orbi dominatur. Non minùs potentes & idonei ad imperandum, quàm ad parendum. Animis & ingeniis magni in artibus tam pacis, quàm belli. Quò magis judicio pollent, eò in ſuſpicionem ſunt proniores, cum ſuomet & aliarum Nationum detrimento. Vires majores ſuſpectas habent ſemper, ac metuunt, eáſque ſervare conantur in æquilibrio. Nullus educitur gladius, nulla vibratur haſta in Provinciis cæteris, quæ in uſtrina Italiæ primùm fabricata, & probè exacuta non fuerit.

In Germania religionum varietas, bella civilia & Nationes iſtic militantes, animorum candorem & antiquam ingenuitatem corruperunt; & ſicut res delicatiores, ſi corrumpantur, plus damni accipiunt, ita ubi exterorum malitia hos infecit populos, magis ſuſpicaces reddidit eorum animos, magiſque bonos mores pervertit. Apud quoſdam fides publica omnino deficit. Tot ac tantorum malorum metus ſic efferavit animos, ut nec ament inter ſe, nec commiſeratione tangantur. Sine lacrymis comparatio inſtitui non poteſt inter id, quod fuit aliquando illuſtris illa & heroica Natio,& id,quod nunc eſt,non minùs vitiis aliarum, quàm armis funditus deſtructa Quamquam illud fateri oportet, apud complures plus Naturam, quàm Exemplum,valuiſſe;multi ſiquidem etiamnum candorem retinent, & generoſam ſinceritatem Majorum ſuorum, quorum antiquos mores hoc noſtro adhuc tempore probitas illorum & nobilitas ſatis teſtantur. Verùm tametſi res ita ſe in Germania habeat, illud tamen negare non poſſumus, † *plus ibi bonos mores valere, quàm alibi bonas leges.* Omnes artes ibi vigent

† Tacitus de mor. Germanorum.

ac florent. Nobilitas conservatur accuratissimè, qua de re præ Nationibus omnibus hæc gloriari potest. Obedientia militaris & tolerantia magna est, animi strenui ac fortes. Periit imperii auctoritas, postquam istud, sui ipsius prodigium, amplitudinem suam & majestatem divisit inter Principes, dissimulavitque multarum Provinciarum usurpationem, & libertatem nimiam liberarum civitatum, quæ turbarum omnium in Imperio caussa fuit, propter mutuam partium corporis tam potentis dissociationem.

Franci humani sunt, affabiles, & bellicosi. Eâdem celeritate, quâ primi eorum succenduntur impetus, intepescunt iterum. Nec intra Regni sui terminos continere se possunt, nec satis se tueri in solo alieno; impatientes ac leves; visu amabiles, intolerabiles moribus: quippe quorum vivacitas & in agendo libertas cum aliarum Nationum gravitate minimè convenit. Florent inter eos artes omnes ac scientiæ.

Angli graves sunt ac severi; sibimetipsis placentes, gloriosæ mortis adeunt pericula, etsi interdum impetu aliquo feroci & temerario ferantur potiùs, quàm electione. Quà terrâ, quà mari fortes ac validi milites, si longo usu armis assueverint.

Hiberni laborum sunt tolerantes. Artes aspernantur; Nobilitatem suam superbè jactitant.

Scoti constantes & Regibus suis fideles, cùm in hanc usque ætatem per sæcula viginti Coronam in una familia conservaverint. Irarum & vindictæ Tribunal aliud nullum, quàm gladium agnoscunt.

Belgæ industrii sunt, animis candidis & sinceris, idonei ad artes tam pacis, quàm belli, in quibus magnos semper viros terra illa protulit. Amant Religionem & libertatem. Nec sciunt fallere, nec falli se sinunt. Naturæ eorum blandæ metalla sunt liquata, quæ consolidata deinde suspicionum suarum impressiones semper retinent, quo pacto ingenium & ars Mauritii Comitis impellere eos potuit in odium contra Hispanos, & sub specie libertatis induxit in

illud servitutis jugum, sub quo etiamnum hodie vivunt Provinciæ unitæ.

Reliquæ Nationes Septentrionales efferatæ sunt, & indomitæ. Vincere nôrunt, & parta tueri.

Poloni bellicosi, magis tamen ad conservandum, quàm ad acquirendum idonei.

Hungari altos gerunt animos, & privilegia sua tenent mordicus. Multos item mores retinent earum Nationum, quæ aut contra ipsos, aut pro ipsis arma susceperunt.

Dalmatæ sunt feroces.

Græci vani, superstitiosi, nullius fidei, obliti nunc, qui & quales antea fuerint.

Asiatici mancipia sunt eorum, quorum subsunt imperio, vitiorum item & superstitionum. Plus evexit & etiamnum sustentat grande illud imperium nostra ignavia, quàm gentis illius fortitudo, plus pœna nostra, quàm ejusdem merita.

Moscovitæ & Tartari ad serviendum nati, celerrimè ruunt in pugnam, & mox in turpem fugam se conjiciunt.

§. Atq; hæ observationes generales non omnia semper comprehendunt individua: nam etiam in Natione maximè infideli & ingrata reperiuntur Homines aliqui grati ac fideles, siquidem dominatuum immutatio, transmigratio ab una Natione ad aliam, conversatio, matrimonia bellum & pax; atque adeò hi ipsi motus cælestium sphærarum, quæ à polis, à zodiaco primi Mobilis imagines cælestes in hæc inferiora derivant immutant habitudines ac mores, immo ipsam etiam Naturam. Nam si historias consulere libuerit, reperiemus notatos olim fuisse Germanos, quòd nimis alto essent animo; Italos contrà, quòd nimis abjecto & humili: quæ differentia hodie non cernitur. Nationes per vices dominatum exercuêre, & dum in iis Monarchia perduravit, floruerunt virtutes, artes atque arma, quæ postea cineribus suis obruit ruina imperii, & simul cum eodem alibi denuò illa renata sunt.

Verùm

Verùm his obstantibus, in Nationibus omnibus semper remanent propensiones aliquæ &affectiones cuiq; propriæ, quæ exteris etiam(si diu unà commorentur) sensim adhæreſcunt.

§. Cognitis igitur Nationum moribus, longè poterit Princeps pertractare meliùs negotia seu pacis, seu belli, & sciet gubernare Provincias exteras, quarum quælibet ad certum gubernationis modum,tanquam naturæ suæ conformem magis propendet. † *Natura enim quoddam hominum genus proclive est, ut imperio herili gubernetur,aliud, ut regio,aliud,ut civili,& horum imperium cujusque aliud est jus, & alia commoditas.* Non omnibus uniformis est ratio Statûs, sicut nec est medicina, quâ curantur. Qua in re sæpe falli solent Consiliarii inexperti, qui existimant Regi alios posse secundùm regulas & principia eorũ Statuum, quibus illi consiliis suis assistunt; Frænum facile Hispanis, non item facile est Italis &Belgis:& sicut varii sunt modi, quibus curantur, tractantur,& condocefiunt equi Hispani,Neapolitani & Hungari, etsi unius sint speciei; ita etiam diversimodè gubernari debent Nationes secundùm naturas suas, mores ac habitudines.

Ex ista diversa gentium conditione inferre licebit, quantâ attentione in mittendis Legatis curandum sit Principi, ut ii non solùm ab omnibus donis instructi sint, ad repræsentandam ejus personam, & potestatem exercendam, sed etiam, ut eorundem naturæ, ingenium, ac mores consentiant cum naturis, ingenio, ac moribus illius Nationis, quacum agere debent: nam si hæc desit conformitas, magis idonei erunt ad suscitandum bellum , quàm ad pacem firmandam, magis ad conflandum odium, quàm ad voluntatum studia concilianda. Eam ob rem Deum ipsum suspensum quasi habuit, & dubium electio Ministri alicujus idonei, quem ad populum suum mitteret, atque ideò secum ipse deliberationem instituit : * *quem mittam , & quis ibit nobis?* Aula quælibet Ministro aliquo

Ee 2

† Arist. l. 3. Polit. c. 12. * Isa. 6. 8.

aliquo naturæ suæ conformi opus habet. In Romana quidem illa probant ingenia attenta, quæ dissimulandi artem probè noverint, ita ut nec in sermone, nec in vultu ulla se prodit passio; qui sinceri videantur, & astuti sint ac prudentes; qui obligare sciant alios se verò obstringant nemini; humani in tractandis negotiis, faciles in componendis, secreti in iis, quæ moliuntur, constantes in semel statutis, amici omnium, nemini familiares.

Aula Cæsarea viro indiget, qui absque superbia auctoritatem servet: qui loquatur cum sinceritate, cum modestia proponat, satisfaciat cum veritate, & cum longanimitate expectet: qui eventus non prævertat, sed utatur iisdem tum potiùs, cùm evenerint: qui denique in promittendo sit cautus, in adimplendo accuratus.

In aula Francica probabunt ingenia festiva ac læta, quæ seria jòcis miscere noverint, quæ promissa nec spernant, nec valde æstiment, quæ pro mutatione temporis, præsentis tamen potiùs, quàm futuri, aliter atq; aliter suas actiones moderentur.

In Anglia laudantur ingenia gravia & severa, quæ negotia lentè tractent & expediant.

Venetiis in pretio sunt viri facundi & eloquentes, prompti in inveniendis mediis, ingeniosi in ratiocinando & proponendo, & astuti in penetrandis aliorum consiliis.

Genuæ boni OEconomi, & partium studiosi, compositionis amici magis, quàm dissidii. Qui sine fastu suam servent auctoritatem. Qui tolerent, & tempori atque occasioni serviant.

Helveti eos amant, qui nôrint suo tempore gravitatem deponere publicam, & ad privatam redire vitam, muneribus ac spe conciliare animos, tolerare & sperare: agere enim debent cum Nationibus cautis & suspiciosis, discrepantibus inter se in Religione, in factionibus, & gubernandi institutis: quæ in statuendo decernendoque consentiunt, & consilia eligunt

media,

media, quæ suo quæque modo deinde exequitur.

Verùm tametsi conditiones istæ valde idoneæ sint pro qualibet ex commemoratis jam aulis, in omnibus tamen utiles erunt benevolentia, humanitas, & splendor aliquis, si ea bona corporis dispositio & habitudo comitetur, aliquis item ornatus literarum, notitia linguarum præsertim Latinæ: ista enim conciliant animos, applausum & existimationem apud exteros, & Nationi propriæ auctoritatem pariunt.

§. Porrò perinde ac diversi sunt Nationum mores, ità etiam vires. Ecclesiæ vires in cultu, & obedientia Christi fidelium consistunt. Imperii robur, in æstimatione dignitatis; Hispaniæ, in peditatu militari, Franciæ, in Nobilitate; Angliæ, in mari; Turcarum, in multitudine & frequentia; Poloniæ, in equitatu; Venetorum, in prudentia; & Allobrogum, in arbitrio.

§. Omnes ferè Nationes differunt inter se in armis quà offensivis, quà defensivis, cujúsque genio ac patriæ dispositioni accommodatis. Qua in re considerandum inprimis, quæ magis communia sint & generalia, & num Provinciæ alicui propria, aliis dispaia sint, nec ne, ut quæ validiora sunt, adhibeantur: excellentia enim in una armorum specie, aut novitas repentè inventorum adimit sæpe, aut largitur Imperia. Suum Parthi dilatârunt, quando sagittis usi sunt. Franci & Septentrionales ferratis lanceis, equitatûs velocitate impulsis, fortunæ suæ viam aperuêre. Dexteritas gladii exercitata in ludis gladiatoriis (in qua plurimùm valet judicium) Romanos effecit orbis dominos. Similiter Hispani excogitatis variis armorum ignitorum generibus, alium novum orbem suo subjecerunt imperio, & Monarchiam in Europa erexerunt: in iis enim maximè opus est fortitudine animi & constantiâ, quæ propriæ sunt Nationis istius virtutes. Huic elemento ignis ipsa terra sese opposuit (adeò ut jam omnia elementa quatuor in hominis conspirent ruinam) & adhibitis nunc palis atque

ligonibus profecit tantùm Batavorum induſtria, ut Hiſpanorum fortitudini poſſent reſiſtere.

In potentiis librandis multa ſæpe falluntur ingenia, aliqua Italorum præſertim, qui fruſtra laborant, ut eaſdem in pari ſemper æquilibrio ſuſtineant: neque enim illa periculoſior eſt, aut potentior, quæ majores habet ſtatus, aut plures ſubditos, ſed quæ viribus ſuis meliùs uti didicit. Expenſa ad bilancem potentia, etſi lanx una deorſum vergat, altera in aëre ſuſpenſa hæreat, hanc tamen illa æquabit, aut vincet etiam, ſi vel unica prudentiæ & fortitudinis drachma acceſſerit, aut ſi in illa major ambitio fuerit & tyrannis. Qui cum hoc orbe altiùs fortunam ſuam extulerunt, eiq; dominati ſunt, exigua habuêre principia. Amplitudo Auſtriacæ domûs multorum concitabat æmulationem, & conſpirabant omnes, ut eandem deprimerent, nec cuiquam in mentem tunc veniebat Sueciæ, quæ Germaniam ſervitute oppreſſura eſſet, & fortè etiam oppreſſiſſet Italiam, niſi mors ipſius Regis interceſſiſſet. Metuendæ magis ſunt potentiæ, quæ creſcere incipiunt, quàm quæ auctæ jam ſunt; in his namque earundem inclinatio naturalis eſt, ſicut in illis earundem incrementum: hæc cum tranquillitate publica conſervare ſe ſtudent; illæ verò cum alienorum dominatuum perturbatione altiùs ſeſe erigere contendunt. Eſto, una aliqua potentia in ſe validior ſit, quàm alia, non ideo hæc minùs fortis eſt, quàm illa ad tuendum ſe & conſervandum. Planeta aliquis in domo ſua plus efficacitatis habet, quàm alius in ſua exaltatione. Nec timores iſti potentiæ vicinæ veri ſunt ſemper ac certi, quin immo non rarò ad utilitatem redundant propriam. Timuit Italia, ne fortè ab Occidente ſervitutis jugum ſibi imponeretur, quando Coronæ Caſtellanæ uniri vidit Siciliæ Regnum: qui timor auctus eſt deinde non parū, cùm Regnum etiam Neapolitanum acceſſit, & ambo ſimul Caſtellæ obedientiam præſtitêre; deniq; deſperare omnino viſa eſt, quando Carolus quintus

Impe-

Imperator Mediolanensem statum Hispaniæ fecit feudatarium; ob ista omnia tamen non amiserunt Principatus suam libertatem, immo tuti adversus Turcarum arma & Transalpina, integrum sæculum pace gavisi sunt. Multos inquietos reddidit ac sollicitos propugnaculum ab Hispanis erectum (quod *Fuerte de Fuentes* dicitur) tanquam si Italiæ frænum esset, & usus docuit, non nisi unius defensionis caussa extructum fuisse. Omnes istæ experientiæ neutiquam sufficiunt ad curandas inanes apprehensiones hypochondriæ istius, quam rationem Statûs vocare solent, accedentibus præsertim humoribus invidiæ & æmulationis, ut phantasias suas melancholicas abjiciat. Casalum Rex Catholicus armis suis obsidet, ut exturbet inde Francos, urbémque legitimo suo Domino restituat, ad maturandam pacem & tranquillitatem Italiæ, & mox æmuli de novo fœdere adversus eum ineundo cogitant, perinde ac si una aliqua urbs occupata, aut perdita in potentia tam ampla momenti quicquam haberet. E falsa ista damnorum & periculorum imminentium in futurum apprehensione, quæ tamen nunquam fortè evenissent, orta sunt alia præsentia longè majora, quàm illa, dum ea remediis antevertere cuperent. Suas itaque deponant æmulationes, qui tanta semper curant sollicitudine, ut inter potentias sit æqualitas: hoc enim fieri nequit absque quietis publicæ detrimento. Ecquis orbem in æquali hoc virium æquinoctio ita sustinebit, ut non aliquæ præ aliis ad solstitia amplitudinis accedant propiùs? Bellum perpetuum foret: nihil enim magis Nationes turbat, quàm si semel apud eas invalescant vanæ istæ imaginationes, quæ finem nunquam habent, præsertim cùm unio potentiarum inferiorum contra majorem diu durare haud possit, & si hanc etiam prosternerent, quis illas deinde in partitione amplitudinis sic moderabitur ut contentæ sint singulæ, & non quælibet totum illud sibi deposcat? Quis eas tam conservabit æquales, ut una præ alia incre-

mentum non sumat? Cùm membrorum inæqualitate corpus humanum conservatur, quid nî etiam magnitudine unius & mediocritate alterius Respublicæ conserventur, & Statûs? Securior Politica est, majores sequi potentias; & ad earum se accommodare Fortunam, quam iisdem sese opponere. Oppositio vires suscitat, & titulum præbet tyrannidi. Orbes cælestes rapi se sinunt à violentia primi Mobilis, cui resistere nequeunt, & illius sequendo motum, cursum suum conficiunt. Dux Toscanus Ferdinandus de Medices artem potentiorem infestandi Romæ didicit, & exercuit adversus Hispaniam novis quibusdam industriis in Francia, Anglia, & Hollandia; verùm agnovit postea periculum, & hoc documentum dereliquit posteris, ne unquam iis uterentur, id quod etiamnum hodie observant magno tranquillitatis publicæ bono.

SYMBOLUM LXXXII.

NOnnulli galeas cygnis & pavonibus coronârunt, ut horum generositate suos excitarent animos, & stimularent ad gloriam: alii ursino capite, aut leonino, pelle per humeros defluente, ut horrorem & metum hostibus incuterent. Hoc præsenti Symbolo, quo ostenditur, Principi arma habenda esse in pretio, cristæ loco supra cassidem Erinaceum colloco, cujus aculei non minùs aspectu jucundi ob asperitatem, quàm plumæ Struthionis ob mollitiem, tuentur simulac lædunt. Nullus elegantior cultus, quàm si arma armis exornentur. Vanus est purpuræ splendor opere phrygio elaboratæ, quamvis auro, unionibus, & adamantibus radiet, inutilis palatiorum familiæque ostentatio, & aularum pompa, nisi micantium gladiorum & armorum fulgor illustres reddat Principes. Non minùs gloriatus est Salomon, sapientissimus Rex, de armamentariis omni armorum genere copiosè instructis, ubi scuta & lanceas magni valoris

loris a reconderet, quàm de sumptuosis vestiariis. Hispanis † *militares equi sanguine ipsorum cariores* erant. Nunc æstimationem illam perdit vehiculorum & rhe-

darum commoditas, *quibus*, * apud Romanos, *nisi* Senatoribus, *& castæ & spectatæ probitatis fœminis, aliàs uti non licuit*. Quos abusus ut tolleret Carolus quintus Imperator, morémque equitandi iterum introduceret in Comitiis Madritensibus anno 1534. sic fertur locutus: *Natura horum Regnorum non domi solùm, sed & foris*

a *Fecit igitur Rex Salomon ducentas hastas aureas de summa sexcentorum aureorum, qui in singulis hastis expendebantur: trecenta quoque scuta aurea trecentorum aureorum, quibus tegebantur singula scuta.* 2. Paral. 9. 15. † Trog. * Alexand. ab Alex. l. 8. c. 18.

foris apud exteros ab equitandi peritia in pretio & honore fuerunt, magnámque famam, laudem ac gloriam adepta sunt tot praclaris victoriis, quibus hostes suos tam Christianos, quàm infideles debellârunt, acquisivêre tot Regna, & dominia, qua etiamnum sub corona hac nostra perseverant. In laude virorum fortium ponit Scriptura, clypeos *b* eorundem esse igneos, volens nimirum innuere, quâ curâ nitentes eos ac bene politos servare studeant; alibi verò expendit, radios eorum à montibus vicinis repercussos, lampadum accensarum esse *c* similes. Divino etiam lateri elegantiam addere ajebat David gladium *d* accinctum. * *Vestibus* Hannibalis *nihil inter aequales excellens, arma atque equi inspiciebantur.* Carolus V. Imperator magis gaudebat militari pompâ, quàm vestibus auro segmentatis. Ottocarus Bohemiæ Rex debellatus à Rudolpho Imperatore, magno cum splendore veniebat ad obedientiam illi præstandam, cúmq; famuli Imperatorem hortarentur, ut pro eo ac suam deceret Majestatem, sese exornaret, respondit: *Armis cincti, militaris agminis instar procedite, & palàm istis ostendite, in armis vos, non in vestitu cultum & elegantiam ponere, ista enim me pariter, & vos potiùs decent.* Illa Majestas auctoritatem Principibus conciliat, quæ ex potentia nascitur. Pro sua defensione eos elegit populus, id quod significare volebant Navarri, quando in coronationibus Reges scuto insidentes in altum extollebant: hoc pro throno regio erat, pro conopeo ipsum cælum. Scutum subditorum Princeps esse debet adversus omnes impetus armatum, & periculis atque injuriis expositum. Tunc & subditorum, & aliorum oculis cultior videbitur & eleganti-

b *Clypeus fortium ejus ignitus.* Nahum. 2. 3. c *Et ut refulsit Sol in clypeos aureos, & aereos, resplenduerunt montes ab eis, & resplenduerunt sicut lampades ignis.* 1. Mach. 6. 39. d *Accingere gladio tuo super femur tuum, potentissime: specie tuâ, & pulchritudine tuâ intende prosperè, procede, & regna.* Ps. 44. 4. *Tit. Liv.

gantior, cùm magis armatus incesserit. Germani olim † *scuto frameáque juvenes ornabant. Hac apud illos toga, hic primus juventa honos. Ante hoc domus pars videbantur, mox Reipublica.* Nunquam Princeps refert Principem, nisi cùm in armis fuerit. Nulla vestium tessera splendidior, quàm loricarum. Nullus aulæ comitatus jucundior oculis, quàm milites in certos ordines ac turmas dispositi, quorum conspectus tum est gratior, cùm à Martis horrore magis ornati illi sunt, & incedunt onusti rebus ad offensionem, defensionem, & sustentationem propriam necessariis. Militia alio corporis cultu non indiget, quàm suomet apparatu. * *Supellex pretiosa nihil aliud sunt, quàm onus & impedimentum.* Quod ad præcipuum victoriæ finem magis conducit, id in bello videtur optimum. Eam ob rem cùm Scipio Africanus penetravit in Hispaniam, jussit milites singulos tritici tantùm humeris deferre, quantum ad dies triginta in victum sufficeret, & palos septem, ad castrorum locum muniendum. Hæc tum suppellex erat gentis militaris, ita ad incommoda ficta & facta, ut urbem pro Senatu populóque Romano, templa pro Diis extructa crederet, suum verò decus in agris esse sub tentoriis & tabernaculis *e* militaribus. Tali cum disciplina orbi dominari potuit. Deliciæ, luxus vestium & divitiæ pro aulicis sunt, in militibus hostium cupiditatem excitant. Eam ob caussam meritò risit Hannibal, cùm Antiochus suum ei ostenderet exercitum, cultu corporis elegantem magis, quàm armis fortem, sciscitantéque Rege, num contra Romanos sufficere videretur, acutè Afrorum more respondit: † *Immo verò sufficiet, quantumvis illi etiam cupidi sint. Ne te terreat vanus aspectus, & auri fulgor atque argenti, quod neque tegit, neque vulnerat*, ajebat ad Britannos Galgacus, ut Romanorum metum iis eximeret;

† Tac de mor. Germ. * Curt. l. 5. e *Urbem Senatui ac populo Romano, templa Diis reddita, proprium esse militia decus in castris*, Tac. l. 3. hist. † Tac. in vita Agric.

meret; & Solimannus Solymis suppetias laturus, ut animos suis adderet, sic fertur dixisse:

> † *L' arme, e i destrier d' ostro guerniti, ed' oro*
> *Preda fien nostra, e non difesa loro.*

Et tametsi Julius Cæsar non incommodum arbitraretur, si milites sui divites essent, quòd existimaret hos tales metu damni in prœlio constantiores *f* fore; ampla tamen spolia venalem faciunt victoriam, atque arma solâ suâ fortitudine exornata eam coemunt: miles enim plerumque magis sollicitus est de servando eo, quod habet, quàm de ipsa victoria, qui cupiditate ductus descendit in prœlium, ad debellandum hostem unicè intendit animum, ut spoliis dein potiatur. Spes lucri & gloria magni pectori humano sunt stimuli. O quàm risisset Hannibal, si horum temporum militiam suis usurpasset oculis, tam in cultu corporis elegantem ac deliciosam, tam lautitiis instructam, ut vix currus & equi ad vecturam suppetant. Quomodo ille tanto vehiculorum numero superare potuisset montium Pyrenæorum asperitatem, & per nives Alpium viam sibi patefacere? Non exercitus videntur hodie (in Germania præsertim) sed amplissimæ Nationum coloniæ, quæ ab uno loco in alium commigrant, ducentes secum Familias integras, & omnem ædium supellectilem, tanquam si belli instrumenta forent. Similem disciplinæ remissionem in Othonis exercitu *g* notavit Tacitus. Nullum est tam opulentum Principis ærariũ, nulla Provincia tam rebus abundans, quæ ad eos sustentandos sufficiat. Æquè amicis noxii sunt nimirum ac hostibus: quæ laxatio per Ducem Fridlandum introducta fuit, ut tantò majorem militum numerum colligeret, integras Provincias eorum rapinæ permittendo, quòd nonnulli ideo factum existimant, ut eæ sic

† Tass. cant. 9. f *Quòd tenaciores eorum in prœlio essent metu damni.* Sueton. g *Quidam luxuriosos apparatus conviviorum, & irritamenta libidinum, ut instrumenta belli mercarentur.* Tac. l. 1. hist.

sic oppressæ ac debilitatæ contra illius vires insurgere ampliùs haud possent, aut ut hac licentia exercitum ipsum enervaret. Cæcinæ modum imitatus, cui†*perfidiã meditanti infringere exercitûs virtutem, inter artes erat.*

Atque hic abusus grandia minatur damna, nisi tempori adhibeatur remedium, nec desperatum hoc videri debet: etsi enim non minoris sit molis laxatam militiæ disciplinam corrigere, quàm sese opponere hostibus; id quod *b* Corbulo in Syria expertus fuit: hoc tamen intelligi debet, quando per hostem non licet, aut certè non expedit, tam repente ab uno extremo transire ad aliud. Verùm si tempus non desit, nihil prohibet exercitio, severitate, & exemplo ordinem ac disciplinam exercitûs postliminiò reducere: absque illis tribus enim nec ad meliorem formam revocari poterit, nec emendatus diu in eadem disciplina persistere; uti Vitellio accidit, cujus***miles degenerabat à labore ac virtute, assuetudine voluptatum & conviviorum.* Probè hoc intellexit Corbulo, cùm in Germaniam mitteretur, adeòque † *legiones operum & laboris ignaras populationibus lætantes, veterem ad morem reduxit.* Idem postea fecit cum exercitu in Syria, ubi milites reperit tam artium bellicarum ignaros, ut multi essent etiam * *veterani, qui non stationem, non vigilias inissent; vallum, fossámq; quasi nova & mira viserent, sine galeis, sine loricis, nitidi, & quæstuosi, militiâ per oppida expletâ;* & arcens inutiles, exercitum ad hiberna frigora in castris exercuit. † *Ipse cultu levi, capite intecto, in agmine, in laboribus frequens adesse: laudem strenuis, solatium invalidis, exemplum omnibus ostendere;* cúmque videret multos ob regionis inclementiam signa deserere, * *remedium severitate quæsitum est. Nec enim, ut in aliis exercitibus, primum alterúmque delictum veniâ prosequebatur, sed qui signa reliquerat, statim ca-*

 pite

† Tac lib. 2. hist. b *Sed Corbuloni plus molis adversus ignaviam militum, quàm contra perfidiam hostium erat.* Tac. lib. 13. Ann. * Idem l. 2. hist. † Idem l. 11. Hist. * Idem l. 13. Ann. † Idem ibid. * Idem ibid.

pite pœnas lucbat. Idque usu salubre, & misericordia melius apparuit, quippe pauciores illa castra deseruêre, quàm ea, in quibus ignoscebatur. Miles ad ingentes illos labores, & præsentia belli pericula reduci non potest, nisi alio aliquo rigore, aut alio præmio, quæ duo illa adæquet. Principes honoribus ac præmiis bonos Duces efficiunt; Duces verò bonos milites exemplo, rigore ac liberalitate. Optimè nórat Gofredus, gloriam & spem commodi augere magnitudinem animi, quando prœlium commissurus.

** Confortò il dubio, e confermò chi spera.*
Et all' audace ramentò i suoi vanti:
E le sue prove al forte, à chi maggiori
Gli stipendi promise, à chi gli honori.

Ausim propè dicere, militiam bonam esse non posse, nisi is, qui præest, prodigus sit aliquantùm, & crudelis; ideo fortè Germani Legionem, & quæ ad eam pertinent, baculum Chiliarchæ (*den Regiment oder Colonell-stab*) appellare solent, illo enim regendi sunt milites. Tanto disciplinæ rigore ac severitate suum continebat exercitum Moyses, ut petens aliquando per terram Regis Edom transitum, simul adpromitteret, è suis fore neminem, qui vel aquam ex puteis ipsius hauriret, aut agros cujusquam aut vineas i attingeret.

De instauranda collapsa exercitûs disciplina antiquitas illustre nobis reliquit exemplum in Metello, dum fuit in Africa, ubi tam corruptum reperit Romanum exercitum, ut milites è stativis suis nollent egredi, signa desererent, & per Provinciam vaganter loca omnia expilarent, ac passim rapinas exercerent, omni utentes licentiâ, quam cupiditas suadebat & luxuria. Omnibus tamen iis sensim remedium attulit artibus militaribus eos exercendo. Vetuit inprimis, ne aut panis, aut alius cibus coctus in castris venum proponeretur. Ne annonæ castrensis curatores exer-

citum

* Tass. can. 20. i *Non ibimus per agros, nec per vineas, non bibemus aquas de puteis tuis.* Num. 20, 17.

citum sequerentur. Ne gregarii milites iter facientes famulum haberent, aut mulum, pari ratione reliquos quoque corrigens abusus, ad pristinam suam fortitudinem & robur revocavit militiam. Quæ cura tantum effecit, ut ea sola Jugurthæ terrori esset, eúmque moveret, ut per Legatos suam suorúmque filiorum vitam illi committeret, reliqua verò omnia Romanorum fidei concrediturum se polliceretur. Arma nimirum spiritus vitales sunt, qui Reipublicæ corpus fovent ac sustinent, vades tranquillitatis publicæ, in quibus ejusdem conservatio & incrementum consistit, si instructa bene sint, & disciplinam admittant. Optimè hoc intellexit Alexander Severus Imperator, quando dixit, † *disciplinam majorum Rempublicam tenere, quæ si dilabatur, & nomen Romanum, & Imperium amissum iri.*

Quare cùm tantùm intersit bonos habere milites, curandum Principibus sedulò, ut honore & favoribus eos prosequantur. Militem fortem Saul ferebat in oculis, nec unquam à suo latere dimittebat. Præmium & honor eos reperiunt, facit verò exercitium: * *paucos* enim *viros fortes natura procreat, bonâ institutione plures reddit industria.* Hæc cura esse debet Centurionum, Chiliarcharum, ac Ducum, perinde ac fuit Sopher Principis exercitus, qui tirones *k* exercitabat; atque adeò supremos Ductores sacræ literæ Magistros militum vocant, quorum videlicet muneris sit eos instruere & erudire; quomodo *l* Putipharem appellant, & Nabuzardan *m* militiæ Principem.

Verùm quia istuc ob indulgentiam nimiam Ducum atque incuriam, aliáque in bello impedimenta, haud facilè in praxin redigitur, tempestivè potiùs præverti

† Alex. Sever. apud Lamp. * Veget. k *Sopher Principem exercitûs, qui probabat tirones de populo terræ.* 4. Reg. 25. 19. l *Madianitæ vendiderunt Ioseph in Ægypto Putiphari Eunucho Pharaonis Magistro militum.* Gen. 37. 36. m *Transtulit Nabuzardan Magister militum in Babylonem.* Jer. 39. 9.

verti deberet; qua in re grandis Principum & Rerumpublicarum est negligentia. Pro literarum studiis collegia eriguntur, & pro virtute Conventus & Monasteria: in militante Ecclesia Seminaria sunt, in quibus formentur milites spirituales, qui eam defendant; nulla pro sæcularibus. Solus Turca illud cordi habet, qui eum in finem collectos ex omni Natione pueros certis locis concludit, & in armorum exercitio educari curat, unde pòst Janizerorum formantur copiæ, qui cùm alium Patrem, aut Dominum non agnoscant præter ipsum Turcam, præcipuum Imperii ipsius robur sunt & tutela. Idem facere deberent Christiani Principes in celebrioribus civitatibus, colligendo in Seminariis pueros orphanos, expositos, & alios, ubi instruerentur in exercitiis militaribus, ubi condiscerent fabricari arma, nectere funes, conficere pulverem pyrium, & alia belli munimenta, ut inde postea ad obsequia & officia militaria prodirent aptiores. Possent etiam pueri educari in portubus & armamentariis nauticis, ubi artem navigandi à teneris annis imbiberent, videréntque quomodo construendæ triremes & naves, texenda vela, conficiendi rudentes; quo fieret, ut expurgaretur Respublica à fæce ista vagabundorum, haberétque, quorum opera in artibus militaribus uti posset, sumptibus sustentationis ex ipso diurno singulorum opere collectis, qui si fortè non sufficerent, certâ aliquâ lege sanciri posset, ut ex omnibus piis operibus aut legatis tertia eorum pars assignaretur ejusmodi Seminariis: neque enim minùs merentur, qui defendunt altaria, quàm qui eadem incensant.

Proderit etiam non parùm ad militiam conservandam, si ærarium bellicum dotetur reditibus certis & statis, qui in alios usus non impendantur. Ita Augustus fecit applicando ei rei partem decimam omnium hæreditatum & legatorum, centesimam verò rerum venalium; quam institutionem Tiberius postea, deprecante etiam Senatu, tollere noluit, eò quòd

sub-

ſubſidio illo ærarium militare *n* niteretur. Simili ratione ærarium Neapolitanum dotaverat Petrus Comes de Lemos; at æmulatio evertit poſtea, quod zelo optimo & prudentiſſimo is inſtituerat.

§. Atque hæc cura non in militia ſolùm adhiberi debet, verùm etiam in erigendis propugnaculis, & præſidio firmandis: iſte enim ſumptus multos alios graviores cavere poteſt; loci infirmitas invitat hoſtem, contrà vix quiſquam oppugnat ſtatum, quẽ reſiſtere poſſe arbitratur. Si quod in ludis, ſpectaculis, & ædificiis prodigitur, hanc in rem inſumeretur, quietiores & ſecuriores viverent Principes, & orbis univerſus majori pace ac tranquillitate frueretur. Diocletianus & Maximilianus Imperatores optimi obſequii loco habebant, quòd quidã Provinciæ Gubernator pecuniã ad amphitheatri fabricam deſtinatam muris reparandis *o* impendiſſet.

n *Centeſimam rerum venalium poſt bella civilia inſtitutam deprecante populo, edixit Tiberius militare ærarium eo ſubſidio niti.* Tac. l. 1. Ann. o *Ita enim, & tutela civitatis inſtructa murorum præſidio providebitur, & inſtaurandi agonis voluptas, confirmatis his quæ ad ſecuritatis cautionem ſpectant, inſecuti temporis circuitus circuitione repræſentabit.* L. unica, C. de expen. publ. l. 11.

SYMBOLUM LXXXIII.

ILla ipſa tellus, in qua eriguntur propugnacula, maximus eorundem hoſtis eſt. Per illam ligonibus & palis foſſæ ducuntur & aggeres, quibus ad expugnationẽ via ſternitur; intra illius viſcera occultè ſub murorum vallorúmque cæmento aguntur cuniculi, donec flamma correpti funditus omnia evertant. Solum illud caſtrum expugnari non poteſt, quod in aquis ſitum ſævientium undarum furore quaquaverſum cingitur, quæ licèt illud verberent, unà tamen etiam defendunt, non dando locum obſidioni navali, totúmque foret periculum in maris malacia, ſi diu conſtans perduraret. Sic Monarchiæ & * *civitates magnæ*

* Ariſt. l. 7. Polit. c. 14.

magna ex parte bellum gerentes conservantur, eædem imperio potitæ corrumpuntur. Tunc cura vigilat; providentia accincta est gladio; gloria exstimulat animos; oc-

casiones fortitudinem augent; æmulatio ad majora incendit, & periculum commune sociat voluntates, malósque Reipublicæ humores evacuat. [†] *Metus hostilis in bonis artibus* & legibus populum *retinet.* Nunquam Romani extitère fortiores, nec subditi magis quieti & obedientes Magistratibus, quàm cùm portas urbis uno tempore Pyrrhus, alio Hannibal obsideret. Magnæ alicui Monarchiæ plus periculi à sua potentia imminet, quàm alii à sua imbecillitate: illa enim de viribus suis secura sibi adversus casus

[†] Sallust.

casus futuros minimè prospicit; hæc verò metu sollicita semper arma in promptu *a* habet. Si disciplina militaris conquiescat, nec in continuo servetur exercitio, effœminat otium animos, labefactat ac sternit muros, ærugine obducit gladios, & scutorum ligaturas corrodit; augescunt sensim cum eo deliciæ, & dominatur ambitio, unde discordiæ oriuntur, ex his verò bella civilia, adeòque experitur Respublica mala omnia, & infirmitates interiores, quas procreat otiositas. Absque aliquo motu res nec crescunt, nec conservantur. Quintus Metellus, accepto nuncio de amissa Carthagine, palàm Romæ in Senatu dicebat, se jam ejus ruinam metuere, postquam Rempublicam illam destructam cerneret. Publius Nasica cùm dicentem audiret, res ob successum illum nunc meliori esse loco, respondit: *Immo verò in majori nunc versantur periculo*; sciebat nimirum, hostiles illas vires velut undas esse, quæ Romam concuterent quidem, sed fortiorem ac firmiorem efficerent, atque ideo hortatus eos est, caverent, ne semetipsi perderent,† *timens* scilicet *infirmis animis hostem securitatem, & tanquam pupillis civibus idoneum tutorem necessarium videns esse terrorem.* Suinthila Gothorum Rex in Hispania magnus fuit, & in actionibus suis ac facinoribus gloriosus, quoad bella gessit, simul ac ista desiêre, deliciis sese dedidit, ac periit. Rex Alphonsus sextus expendens clades, quas à Mauris acceperat, caussam sciscitatus est, & responsum illi fuit, à suorum otio & deliciis ista manasse. Quare mox balnea & lautitias alias, quæ vires infringunt, prohibuit. Ob rerum omnium incuriam & segne otium Regnum Roderici & * Witizæ tota pœnè Hispania Afris in prædam cessit, donec reflorescente in Pelagio, ejúsque successoribus militia, fortitudo etiam & gloria militaris assiduâ æmulatione incrementum sumpsêre, & Hispaniam non solùm à durissimo illo

a *Sagittæ ejus acutæ & omnes arcus ejus extenti. Ungulæ equorum ejus, ut silex.* Isa. 5. 28. † S. August. * Mar. hist. Hisp. l. 6. c. 27.

illo jugo liberârunt, sed etiam magnæ alicujus Monarchiæ caput constituerunt. Concertatio inter Ordines militares Castellæ insignes peperit Heroës, quorum potius studium fuit vincere inter se gloriâ militari, quàm hostem debellare. Nunquam Domus Austriaca ad tantum ascendisset fastigium, si otio semper relicta fuisset. Iisdem mediis, quibus eam sternere cogitant æmuli, fortior illa redditur & gloriosior. † *Nam pacem agentes tanquam ferrum, quod non usurpatur, splendorem amittunt.* Potentiæ minores absque armis conservari possunt, at non majores; in illis enim non æquè est difficilè Fortunam servare æqualem, atque in his, è quibus nisi arma mittantur foràs, intùs belli excitatur incendium: uti Romanæ Monarchiæ accidit. * *Vetus ac jam pridem insita mortalibus potentiæ cupido, cum Imperii magnitudine adolevit, erupítque. Nam rebus modicis, æqualitas facilè habebatur, sed ubi subacto orbe, & æmulis urbibus, Regibúsque excisis, securas opes concupiscere vacuum fuit, prima inter Patres plebémque certamina exarsère.* Fortitudinis æmulatio, quæ adversus hostem exerceri solet, eo deficiente inter ipsas Naturas succenditur. Experti id fuêre Germani, quando † *decessu Romanorum, ac vacui externo metu, gentis assuetudine, & tum æmulatione gloriæ arma in se verterunt.* Pax Imperii Romani cruenta fuit: ex illa enim bella civilia *b* ortum habuêre. * *Cherusci nimiam ac marcentem diu pacem illacessiti nutrierunt, idque jucundius, quàm tutius fuit.* Per bella in Provinciis Belgicis civilia in Hispania desiêre dissidia. Plurimum ejus Monarchiæ profuit palæstra illa & schola Martia, ubi doctæ & exercitatæ fuêre tot artes militares: etsi institutio hæc & disciplina hostibus etiam & æmulis communis fuerit, adeò ut omnes ferè Europæ Principes armorum usum ibi didicerint; quamvis item magnorum fuerit sumptuum, bella gerere in Provinciis tam

† Arist. l. 7. Polit. c. 14. * Tac. l. 2. hist. † Idem lib. 2. Ann. b *Pacem sine dubio post hæc, verum cruentam.* Tac. l. 1. Ann. * Idem de mor. Germ.

tam turbatis & longè dissitis cum tanta sanguinis profusione, & tam gravibus usuris, cum tanto hostium commodo, nostro verò tam exiguo, ut dubitari meritò posset, satiúsne esset victos nos fuisse, an vincere; aut num expediret aliquod adhibere remedium, quo extingueretur omnino, aut certè sopiretur ad tempus ignis ille sanguinis aurique sitientissimus, eo fine, ut quod illic inutiliter consumitur, impendatur in vires navales, & stabiliatur Imperium utriusque Maris, Mediterranei & Oceani, foveatúrque bellum in Africa, cujus progressus feliciores ob Italiæ & Hispaniæ vicinitatem Monarchiam hanc magis unirent; verùm amor erga subditos illos tam antiquos & bonos, desiderium item è tam vili servitute, quâ titulo libertatis miserè oppressos vident, eosdem liberandi, & ad verum Dei cultum reducendi, plus potest, quàm ratio status.

§. Nunc sicuti fortitudinem & gloriam militarem tueri ubi unus solus imperat, Statuum securitas est, ita periculo non caret, ubi summa potestas ad multos pertinet, quemadmodum in Rebuspublicis accidit: nam in ipsismet eorum armis maximum subest periculum, dum supremum multorum arbitrium uni soli committitur. Ab illa ipsa manu, quam armarunt primùm, jugum iis imponi solet. Vires, quas ipsi contulerunt, libertatem eorundem opprimunt: ita Reipublicæ Romanæ contigit, & inde postea ad omnes ferè reliquas tyrannis permanavit. Ea de caussa, licèt valde expediat, arma semper in promptu habere & exercitatas artes tamen pacis securiores sunt, præsertim si corruptus sit populus, & locis dissitis à se divisus: nam belli ferocitate fit insolentior, & præstat periculum illi obversari ob oculos, quàm procul illo securum vivere, ut pro sua conservatione tantò magis se uniat. Non minùs secura erat libertas Reipublicæ Genuensis quando montibus utebatur nondum artificio militari munitis, ac nunc, postquam singulari cum industria & labore ingenti effectum, ut iidem tanquam muri

muri inexpugnabiles Reipublicæ deserviant: nimia enim securitas malos generat humores, cives in partes scindit diversas, procreat audaces spiritus, & exteriora media aspernatur; in Rebuspubl. vero, quæ intestinis agitantur dissidiis, plus periculi creant muri, quàm prosint; atque adeò tunc solùm utiles erunt, si prudens ille senatus sic egerit, ac si eos non exstruxisset.

SYMBOLUM LXXXIV.

VIsum quibusdam, Naturam homini non matrem fuisse, sed novercam, magisque se exhibuisse liberalem erga animantes cæteras, utpote quibus certiorem indidit instinctum & notitiam mediorum quibus pro defensione sua & conservatione opus habent. Verùm

Verùm isti non satis suam expenderunt excellentiam, arbitrium suum & dominium in res alias inferiores, siquidem largita est illis Natura intelligentiam quandam velocem, quæ momento unico terram pariter & cælos penetrat: memoriam, in qua absque confusione omni, aut perturbatione, rerum tam variarum conservantur imagines: rationem, quæ discernit, unum ex alio colligit, & concludit: judicium, quod intelligit, ponderat, & definit. Propter hanc donorum præstantiam homo imperium tenet in omnes res creatas, & disponit de iisdem pro libitu, utens manibus tam sapienti efformatis artificio, ut instrumēta sint ad omnes artes idonea; & tametsi nudus omnino, & absque armis in hanc lucem editus sit, ea tamen pro suo fabricatur arbitrio, ut aut semet tueatur, aut etiam impetat alios. Tellus eum in finem ferrum & chalybem ei suppeditat: aqua (quomodo in Symbolo præsenti videre licet) ea cudit: aër focum incendit, ignis denique ea temperat, ita nimirum elementa omnia ejus arbitrio obediunt. Fragili aliquo lembo maris domat superbiam, & linteo ventos colligit, ut pro alarum remigio ei deserviant, quibus sese ab uno loco in alium transferat. Intra fistulas æreas vim ignis coercet, unde non minùs horrenda jaculatur fulmina, quàm ipse Jupiter. **Multa, quæ natura expedita sunt, consilio* & ingenio *expedit*: & quia istud Naturæ adminiculo temperat thoraces ferreos, & ferrum in lanceas acuit, industria magis Principem uti oportebit, quàm *a* viribus, consilio magis, quàm brachio, calamo potiùs, quàm gladio: nam omnia potentia extrema experiri velle, Gigantum foret insania, qui montes montibus aggessêre. Vires majores non semper triumphant, Cursum navis exigua sistit remora. Una civitas Numantina annos quatuordecim Romanum fatigavit imperium. In urbe Sagunto expugnanda plus laborandum isti fuit, quàm in vastissimis Asiæ Provinciis subjugandis.

*Livius. a *Melior est sapientia, quàm vires*, Sap. 6. 1.

dis. Vires languescunt sensim, & consumuntur, ingenium semper perdurat: & si isthoc bellum non geratur, illis non *b* vincitur. Securè illud bellum suscipitur, quod ingenio geritur: periculosum est & anceps, quod solo robore.

——— † *Non solùm viribus æquum*
Credere, sæpe acri potior prudentia dextra.
* *Mens una sapiens plurium vincit manus.*

Tiberius datis ad Germanicum literis gloriatus est, † *se novies à Divo Augusto in Germaniam missum, plura consilio, quàm vi perfecisse.* Nec aliter agere solebat, cùm Imperatoria dignitate fungeretur, præsertim ut Provincias longè dissitas tueretur, & identidem repetebat, * *Consiliis & astu externas res moliendas, arma procul habenda.* † *Non omnia viribus* superantur, *non velocitate, non celeritate, sed consilio & sententiâ.* Victoriis continuis Provinciæ Belgicæ pessum ière: plus enim fortitudo efficere conata est, quàm prudentia. Virium loco itaque calliditas succedat & astutia, & hac vincatur, quod illis non potest. * Quando temporibus Roderici Regis Mauri ex Africa Hispaniam armis suis infestarunt, Murciæ Præfectus in prœlio quodam, in quo tota civitatis illius nobilitas occubuit, victus fuit, & fœminæ, re comperta in virili habitu & armis cinctæ per urbis muros se disposuêre, quod cùm magnæ multitudinis speciē præbuisset, ad honestas conditiones victores Mauros adduxit. Eduardus quartus Angliæ Rex dicere solebat, Carolum cognomento Sapientem Franciæ Regem nullis instructum armis, solis literis graviora contra se movere bella, quàm aut Pater ejus, aut Avus armis fecissent. Ferrū & gladius paucis in locis vim suam possunt exercere, solers rerū negotiatio, ubivis efficere potest plurimū. Nec refert Principes abesse ac distare inter se longiùs: sicut enim arbores mediis radicibus communicant inter se, & uniuntur invicem, suâ agendi vi per largum etiam

b *Melior est sapientia, quàm arma bellica.* Eccl. 9. 8.
† Val. Flac. * Eurip. † Tac. l. 2. Ann. * Idem lib. 6. Ann.
† Cicero. * Mar. hist. Hisp. l. 6. c. 24.

etiam spatium diffusa, ita illi per suos Legatos & artificia quædam occulta præstare idem poterunt. Vires alienas suas ingenium efficit inito cum exteris fœdere, communis utilitatis intuitu. E privato aliquo cubiculo plus efficere Princeps poterit, quàm in campestri agro. Rex Philippus secundus Madrito discessit nunquam, & orbem in metu & obedientia continuit. Magis prudentia metuendum se fecit, quàm virium robore. Infinita propemodum illa est potestas, quæ industria utitur. Archimedes totum hunc terræ atque aquæ globum machinis suis commoturum se dictitabat; si extrà alicubi pedibus posset consistere. Una aliqua grandis Monarchia generali orbis totius dominio facilè potiretur, si ad vires ars aliqua atque industria accederet; quod ut ne fiat, permittit primum illud Mobile Imperiorum, ut magnis prudentia deficiat, & in potentia omnia sita arbitrentur. † *Pleraque in summa fortuna auspiciis & consiliis magis, quàm telis & manibus geri solent.* Æquè periculosa est potentia cum temeritate, ac temeritas absque potentia.

§. Bella plurima inter Principes Christianos industria aliqua evitari possent, at judicium damna aut non agnoscit, nec decentes reperit conditiones, quibus ea sat caveat; aut illa non æstimat, excœcata per ambitionem prudentia; aut animi fastus gloriosum ducit ultro ea subire, adeòque fucata belli gloria se sinit abripi: quod cùm sit actio quædam publica, è qua communis omnium dependet conservatio, mensurari non debet inanibus existimationis umbris, sed commodis & utilitatibus publicis; ita tamen, ut nullum interim sit medium, quod ad evitandum bellum Princeps non experiatur, omnes amovens occasiones, antequam nascantur, & si subortæ jam fuerint, eorum sibi voluntates conciliet, qui consilio suo pacem promovere possunt: inquirat media suavia, ad conservandam amicitiam hostem intra & extra suum Regnum fatiget: consilia ejusdem prævertendo, & socie-

† Tac. lib. 13. Ann.

focietates ac fœdera cũ aliis defenſionis cauſſa ſanciendo metũ ei injiciat. Atque iſtis humanis mediis divina etiam jungat ſubſidia orationum & ſacrificiorũ, ſummique Pontificis, tanquam communis Chriſtianorum Patris, utatur operâ, ſincerè ad ipſum referendo de animo ſuo & deſiderio tranquillitatis publicæ, de accepta injuria, aut rationibus, quibus ipſe movetur ad arma capienda, niſi ſibi ritè ſatisfiat. Unde relatâ porrò cauſsâ ad collegium Cardinalium, & interpoſitâ auctoritate Sedis Apoſtolicæ, aut reipſa ad arma non veniretur, aut Princeps cauſſam ſuam Romæ purgaret, ubi tribunal eſt, in quo Principum acta dijudicari, & lites decidi debent. Nec hæc ignavia eſt, ſed generoſitas quædam Chriſtiana, & cautela politica ad Nationum animos in amicitia retinendos, & cavendas æmulationes ac fœdera, quæ ex iiſdem oriuntur.

SYMBOLVM LXXXV.

UBi Urſus alveare apum ſemel nactus fuerit, nihil tunc conſultius, quàm totũ illud aquis immergere: quodcunque enim aliud medium officeret potiùs, quò minùs ſuo fine, hoc eſt, favo mellis potiretur, & apicularum aculeos effugeret. Hoc ipſo exemplo Symbolum præſens damna & incommoda exhibet conſiliorum mediorum, uſu comperta in eo, quod Herennius Poncius Samnitibus dedit, quando concluſis in anguſto aliquo loco Romanis, auctor fuit, ut liberè inde exeundi omnibus facerent poteſtatem; quo conſilio dein rejecto ſuaſit, ut omnes obtruncarent, rogatúſque cauſſam, cur extrema illa ſequeretur, cùm media inter utrumque via poſſit eligi, liberos nimirum eos dimittendo, poſtquam iis certas leges tanquam victis priùs impoſuiſſent, reſpondit: ita expedire potiùs, ut aut liberales ſeſe erga Romanos exhiberent, adeòque hoc inſigni beneficio pacem firmam ac ſtabilem cum iis firmarent, aut vires illorum ita penitùs opprimerent, ne contra eos in-
ſtau-

ſtaurari unquam poſſent; conſilium verò aliud medium nec amicos parere ajebat, nec tollere *a* inimicos. Ideò Ariſtodemus Ætholis dicebat: *Romanos aut ſocios habere oportet, aut hoſtes, media via nulla eſt.*

§. In iis caſibus, in quibus amicum aut hoſtem devincire quis cogitat, nihil efficient ſigna media: nam gratitudo in id quod intermittitur, conjicit oculos, & facilè cauſſam reperit, cur obſtrictam ſe non ſentiat. Sic Franciſcus Galliæ Rex, poſtquam liber è captivitate abire permiſſus fuit, hoſtilem tamen animum erga Carolum quintum Imperatorem non depoſuit, quia captivitas iſta tam libera non fuerat,

 quàm

a *Neutralitas nec amicos parit, nec inimicos tollit*, Polyb.

quàm illa Alphonsi Regis Lusitaniæ, † quem captum in prœlio Rex Legionis Ferdinandus humanissimè habuit, & curatum à vulneribus ac sanitati redditum liberùm abs se dimisit: quæ benevolentia sic illum cepit, ut Regnum suum universum victoris arbitrio permitteret; verùm Ferdinandus conditione repudiatâ ea tantùm recepit oppida, quæ in Galæcia paullo antè oblata fuerant. Idem istuc expendit Philippus Dux Mediolanensis, cùm captis Aragoniæ & Navarræ Regibus (Alphonso quinto priori nomen erat) deliberationem instituit, quid illis fieri oporteret, auditisque sententiis, cùm alii vellent lytro pecuniario eos esse redimendos, alii certis astringendos conditionibus, alii denique liberos omnino dimittendos, hoc ultimum secutus est, ut magis sibi obstrictos & amicos domum remitteret.

§. Quando Regna bellis civilibus sunt implicata, periculosum est consilium medium, nec in hanc, nec in illam partem declinandi, quod facere contendebat Infans Henricus in motibus Castellæ, ob ætatem pupillarem Regis Ferdinandi quarti, quo facto suos perdidit amicos, nec hostes tamen sibi devinxit.

§. Nec minùs periculosum est promiscuè in totam animadvertere multitudinem, quare consultiùs videtur, aut cum delictis illius omnino connivere, aut certè in uno aliquo insigne aliquod exemplum statuere. Ob eam caussam suasum Germanico in rebellione Legionum Germanicarum, ut aut nihil militi eorum, quæ peteret, aut *b* omnia concederet, & quia iis indulsit aliquid, consiliisque mediis usus fuit, reprehendi *c* meruit. In alia quoque occasione simili Druso auctores fuêre, ut aut dissimularet, aut remediis fortioribus ageret. Prudentissimum sanè consilium: vulgus enim inter duo extrema nunquam con-

† Mar. Hist. Hisp. l. 11. c. 15. b *Periculosa severitas, flagitiosa largitio: seu nihil militi, seu omnia concederentur in ancipiti Republ.* Tac. l. 1. Ann. c *Satis superque missione, & pecuniâ & mollibus consultis peccatum*, Id. ib.

consistit medium, sed semper excedit in [d] alterutro.

§. Ubi festinatione res indiget, actum est cum eo, qui nec satis audet, nec satis sibi providet; quomodo Valenti accidit, qui inter consilia, quæ dabantur, hæsit anceps, nec quicquam certi statuere [e] potuit.

§. In rebus bellicis prudens interdum videri cupit metus, & consilia quædam media suggerit, quæ animum addunt hosti, & spatium concedunt, ut sibi antè prospiciat. Id quod Regi Joanni primo contigit, qui cùm Coronam Lusitaniæ per mortem Regis Ferdinandi soceri sui ad se devolutam prætenderet, statuit in illud Regnum solus ingredi, jussitque deinde suum sequi exercitum; unde tempus nacti sunt Lusitani, ut arma interea corriperent, quod factum non fuisset, si mox armis eos invasisset, aut belli evitandi caussa jus suum ad justitiæ tribunal remisisset. Parum comminatio proficit, si manus ictum intentans, armata non sit, & interdum re ipsa puniat, ubi obedientia deseritur.

Franci moræ impatientes, nec præteritum tempus respiciunt, nec præsens, & quo sunt animi ardore, audacia & celeritate consiliorum extra terminos abeunt; verùm hoc ipsum sæpe fortunata ea efficit; ita enim teporem effugiunt, & citò expediunt omnia. Hispani contrà cunctantur, ut diu multúmque considerando procedant cautiùs, & quia nimirùm prudentes esse cupiunt, hærere solent in mediis, immo dum tempus in consilium vocant, omnino ea elabuntur è manibus.

Itali melius ex utroque commodum aliquod nôrunt capere, utendo occasionibus, quando se offerunt; contrà ac Germani, qui in agendo tardi, & segnes in executione tempus præsens solùm in consilium adhibent,

d *Alii fortioribus remediis agendum nihil in vulgo modicum: terrere, nî paveant; ubi pertimuerint, impunè contemni.* Tac. l. 1. Ann. e *Mox utrumque consilium aspernatus, quod inter ancipitia deterrimum est, dum media sequitur, nec ausus est satis, nec providit.* Idem l. 3. Hist.

hibent, nulla præteriti ac futuri habitâ ratione. Pro eventuum varietate mutant & ipsi animum; unde factum, ut fortunam suam non valde ii auxerint, cùm alioqui ejusmodi sit Natio, quæ ob innatam animi fortitudinem dominia sua longè latéque posset extendere. In eandem caussam referri potest diuturnitas bellorum civilium, quibus etiamnum hodie conflictatur Imperium, quæ constanti aliquo consilio ac celeritate sopiri jam pridem potuissent; verùm ob consilia lenta, quæ pro prudentibus tamen habebantur, ingentes ad Rhenum vidimus exercitus, qui in Franciam usque penetrare potuissent, eámque ad pacem universalem faciendam compellere: quod damnum gravius fuit, quàm si ab hoste cæsi fuissent sæpius; nulla enim clades major, quàm si exercitus aliquis in seipso sensim intereat. Ea ipsa res proprias vastavit Provincias & loca confinia, per quæ bellum aliò transferri debuisset, nunc verò in ipsa Germaniæ viscera immigravit.

§. In aliis civilis gubernationis negotiis locum habere possunt consilia media, tum propter extremorum pericula, tum quia expedit eam semper ingredi viam, unde minori cum incommodo postea (si necessum fuerit) ad unum aliquod extremorum possis accedere. Inter extrema illa antiqui prudentiam constituêre adumbratam per volatum Dædali, qui nec Soli nimiùm appropinquabat, nec mari, ne aut nimio illius ardore alæ, quibus utebatur, dissolverentur, aut hujus humiditate madefierent. In iis Provinciis, quarum incolæ natura serviles non sunt, sed ingeniis cultis potiùs, & animis generosis, populus tam cautè & dextrè regendus est, ut nec indulgentia nimia eum efferat, nec rigor alienet. Æquè periculosum est, oreas & pastomides ei imponere, ac sine fræno relinquere, quia † *nec totam libertatem pati potest, nec totam servitutem*; uti de Romanis Pisoni dicebat

† Tac. lib. 4. Hist.

bat *f* Galba. Exequi semper potentiam, est ferream servitutis catenam atterere. Tyrannidis genus est subditos ad normam Reip. summè perfectæ velle redigere, id enim non fert humana conditio. Minimè necessarium est, gubernationem esse talem, qualis esse deberet, sed qualis esse potest: neq; enim omnia, quæ conveniunt, possibilia sunt humanæ imbecillitati. Stultum est cupere, ut nulli omnino in Republ. aliqua sint defectus. † *Vitia erunt, donec homines.* Zelus immoderatus multorum errorum caussa est iis, qui præsunt, eò quòd cum prudentia conformare se nesciat; uti & ambitio, quando nimirum Principes severi audire cupiunt, & gloriam suam collocatam putant in subditis sic gubernandis, ut ne in minimo unquam à ratione & legibus ipsi descifcant. Periculosus est rigor, qui affectus & ordinarias vulgi passiones non in consilium adhibet: apud illud enim plus dexteritate proficitur, quàm potentia; plus exemplo & mansuetudine, quàm severitate inhumana. In eam igitur curam incumbat Princeps, ut videatur subditos suos reperisse potiùs bonos, quàm effecisse; quam egregiam laudem de Agricola in gubernatione Britanniæ commemorat *g* Tacitus. Temporibus præteritis ne falli se sinat, ut bonos mores, quos de illis sibi imaginatur, nunc de præsenti quoque observari velit, nam eadem semper fuit malitia: sed * *vitium* est *malignitatis humanæ, vetera semper in laude, præsentia in fastidio esse.*

Laudamus veteres, præsentes carpimus annos.

Et si major olim severitas fuerit & obedientia, hæc tamen ætas eam ferre non sustinet, si mores antiqui in

f *Neque enim hic, aut in cæteris gentibus, quæ regnantur, certa dominorum domus, & cæteri servi: sed imperaturus es hominibus, qui nec totam servitutem pati possunt, nec totam libertatem.* Tac. lib. 1. Hist. † Idem lib. 4. Hist g *Maluit videri invenisse bonos, quàm fecisse.* Tac. in vita Agric. * Quinct. in dial. de orat.

illa immutati fuerint, in quo deceptus Galba vitæ pariter suæ & imperii jacturam *h* fecit.

h *Nocuit antiquus rigor, & nimia severitas, cui pares non sumus.* Tac. l. 1. Hist.

SYMBOLVM LXXXVI.

ANimus humanus contentus minimè fuit rerum terrestrium speculatione, quin immo tantæ moræ impatiens, quòd rerum cælestium cognitio post obitum usque differretur, corporis sese vinculis exemit, & supra ipsa elementa volatu transcendit, ad indagandum per ratiocinationem, quod tactu, visu, & auditu assequi non licebat; adeòque in imaginatione sibi efformavit ideam pulcherrimæ illius fabricæ, effin-

effingendo sphæram cum talibus orbibus differentibus æquantibus, & epicyclis, ut diversos astrorum & Planetarum motus scitè exhiberent; & tametsi certus omnino non fuit, num res ita se haberet, hanc tamen consecutus est gloriam, quòd mundum hunc animo nunc nôsset concipere, qualis esset, aut quomodo sub alia forma, & dispositione posset constitui. Verùm in idea ista non acquievit animus immo inquietus, & in investigationibus suis periculosus aliam planè diversam postea sibi imaginatus est, ac persuadere voluit aliis, perinde ac si Sol centrum esset aliorum orbium, qui circum illum moveantur, & lucem suam ab eo recipiant. Opinio impia & aliena prorsus à ratione naturali, quæ quietem concedit gravibus contra divinas literas, quæ terræ stabilitatem faciunt [a] perpetuam: contra dignitatem hominis, quasi necessum habeat moveri, ut fruatur Solis radiis. Sol verè minimè, ut eos homini communicet, cùm tamen (sicut res omnes aliæ creatæ) conditus ille sit, ut eidem assistat & serviat. Certum itaque est, Principem illum lucis, qui ex officio in res omnes inferiores tenet imperium, eas collustrare, & præsentia sua iis formam tribuere, circumeundo sine intermissione ab uno Tropico ad alterum tam mirabili artificio, ut omnes terræ partes, si non æqualem calorem, lucem saltèm æqualem ab eodem hauriant, qua re sapientia divina antevertit damnum, quod futurum esset, si Sol à linea æquinoctiali non secederet: nam Provincias quasdam radii solares planè adurerent, aliæ nimio rigerent frigore, & tenebris perpetuis involverentur. Exemplum istud naturale erudit Principes, quanti ad utilitatem publicam referet, si ipsi *velocissimi sideris more*, Status suos & Provincias absque intermissione obeant, ut calorem rebus & subditorum affectui [b] impertiant; id quod Propheta Regius indicare voluit, cùm dixit, Deum

a *Terra autem in æternum stat.* Eccli. 1. 4. b *Velocissimi sideris more, omnia invisere, omnia audire.* Plin.

ſupra Solem ſuum poſuiſſe *c* tabernaculum, qui nunquam conquieſcit, & ſemper rebus adeſt. Rex Ferdinandus Catholicus, & Carolus quintus Imperator, non habuerunt aulam certo loco fixam & ſtabilem; quo factum, ut res maximas ipſimet conficerent, quas per Miniſtros ſuos minimè potuiſſent, qui etſi gnavi ſatis & ſolliciti, nunquam tamen id efficiunt, quod efficeret ipſe Princeps, ſi coràm præſens adeſſet, quia aut mandata iis deſunt, aut facultas. Chriſtus Dominus ſimul ipſe ad piſcinam venit probaticam, ſanitatem reddidit *d* Paralytico quam Angelus annis triginta octo eidem largitus non fuerat: neque enim huic mandatum erat aliud, quàm ut aquam ſolùm *e* commoveret, & ideo ut Miniſtro facultatis ſuæ fines egredi non licebat. Non bene gubernantur ſtatus per ſolas aliorum relationes, ac propterea ſuadet Salomon ut Reges ipſi ſubditis aures *f* accommodent: hoc enim ad illorum pertinet officium, & apud ipſos, non apud eorum Miniſtros, eſt aſſiſtentia & virtus *g* divina, quæ comitatur ſolum ſceptrum, cui Spiritum ſapientiæ, conſilii, fortitudinis, & pietatis *h* infundit, immo divinitatem quandam, qua Princeps futura *i* providet, ut nec in iis, quæ oculis uſurpat, nec in iis, quæ auribus percipit, falli *k* queat. Nihilo minùs tamen pacis tempore non videtur omnino inconveniens ſtata in certo aliquo loco

c *In Sole poſuit tabernaculum ſuum.* Pſ. 18.6. d *Surge, tolle grabatum tuum, & ambula.* Joann. 5.8. e *Angelus autem Domini deſcendebat ſecundùm tempus in piſcinam: & movebatur aqua.* Ibid. v. 4. f *Præbete aures vos, qui continetis multitudines, & placetis vobis in turbis Nationum.* Sap. 6.3. g *Quoniam data eſt à Domino poteſtas vobis, & virtus ab altiſſimo.* Ibid. v. 4. h *Et requieſcit ſuper eum ſpiritus Domini: ſpiritus ſapientiæ & intellectûs: ſpiritus conſilii, & fortitudinis: ſpiritus ſcientiæ, & pietatis.* Iſ. 11.2. i *Divinatio in labiis Regis.* Prov. 16.10. k *Non ſecundùm viſionem oculorum judicabit, neque ſecundùm auditum aurium arguet.* Iſ. 11.3.

loco cōmoratio, satisq; erit Provincias obeundo Status suos semel coram inspexisse: neq; enim sufficiunt æraria pro sumptibus & impensis ad frequentes aulæ translationes necessariis, nec fieri istæ possūnt absque insigni subditorum detrimento, atque adeò quin perturbetur ordo Consiliorum ac Tribunalium, & gubernatio atque justitia retardentur. Rex Philippus secundus toto gubernationis suæ tempore vix unquam Madrito pedem extulit.

In occasionibus belli magis consultum videtur, ut Princeps ipse coram iis intersit, & ducat subditos suos: ideo enim sacræ paginæ *l* Pastorem eum vocant, ac Ducem; quomodo Deus præcipiens Samueli, ut Saülem inungeret, non dixit in Regem, *m* sed in Ducem supra Israël, indicans, id præcipuum ejus esse officium, & quod olim Reges exercere fuêre *n* soliti. Ea in re populus suum fundabat desiderium, cùm Regem peteret, ut esset nimirum, qui ante eum egrederetur, & pugnaret pro *o* eo. Præsentia Principis in bello animos addit militibus. Lacedæmonii existimabant Reges infantes etiam in cunis ista præstare, & ideo ad prœlia eos unà secum deportabant. Antigonus Demetrii filius sic statuebat, præsentiam suam in navali prœlio, multis hostium navibus *p* comparari posse. Alexander M. militum suorum erigebat animos, ponēdo iis ob oculos, quod primus sese periculis *q* objiceret.

l *Suscitabo super eos Pastores, & pascent eos: non formidabunt ultrà, & non pavebunt: & nullus quæretur ex numero, dicit Dominus.* Jerem. 23.4. m *Unges eum Ducem super Israël.* 1. Reg. 9. 16. n *Rex enim Dux erat in bello.* Arist. lib. 3. Polit. c. 11. o *Rex enim erit super nos, & erimus nos quoq; sicut omnes gentes, & judicabit nos Rex noster, & egredietur ante nos, & pugnabit bella nostra pro nobis.* 1. Reg 8. 19. & 20. p *Me verò, inquit, præsentem, quàm multis navibus comparas?* Plut. in Epoph. q *Et is vos ego, qui nihil unquam vobis præcepi, quin primus me periculis obtulerim, qui sæpe civem clypeo meo texi.* Curt. lib. 8.

aet. Quando Princeps ipse in ejusmodi casu præsens adest, magna sæpe patrantur facinora, quæ in ejus absentia nemo attentare auderet; nec opus est ex aula expectare mandata, unde plerumque serius illa perferuntur, postquam præteriit occasio, & plena semper vanis timoribus aliisque cum circumstantiis, quæ in effectum deduci haud possunt; id quod in Germania experti sæpe sumus non absque insigni boni publici detrimento. Generosos spiritus & altas suscitat cogitationes in animis militum, si Principem, cujus est conferre præmia, factorum suorum spectatorem ac testem habeant. Hoc argumento fortitudinem suorum Hannibal inflammabat:[†] *Nemo vestrûm est*, ajebat, *cujus non idem ego spectator & testis, notata temporibus locisque referre possim decora.* Idem Gofredus faciebat, cùm sic milites alloqueretur:

> * *Dichi di voi no sò la patria, e' l seme,*
> *Quale spada m' è ignota, ò qual saetta,*
> *Benche per l' aria ancor sospesa treme.*

Eâ ratione necessum non erit, ut Princeps potentiæ suæ vires Generali alicui committat, quod tam exploratum est periculum, ut minùs etiam tutum crederetur, quòd eas Tiberius in manibus filii sui Germanici r constitueret. Atque hoc ipsum maximè in civilibus seditionibus locum habet, in quibus (ùt diximus) præsentia Principis facillimè rebellium componit ſ animos.

§. Verùm non qualiscunque belli motus, aut civitatis alicujus jactura movere debet Principem, ut prodeat foras, & aulam suam deserat, unde in omnia reliqua manat regimen, prout Tiberius expendebat

in

[†] Liv. dec. l. 2. * Tass. can. 20. r *In cujus manu tot legiones, immensa sociorum auxilia, mirus apud populum favor, habere imperium, quàm expectare mallet.* Tac. l. 4. Ann. ſ *Divus Iulius seditionem exercitus verbo uno compescuit, Quirites vocando, qui Sacramentum ejus detrectabant. Divus Augustus vultu & aspectu Actiacas legiones exterruit.* Tac. l. 1. Hist.

in tumultibus *t* Germaniæ; cúmque alio tempore ipsi obtrectarent, quòd non abiret ad componendas Hungariæ & Germaniæ Legiones, † *immotum adversùs eos sermones* se præbuit, *fixúmque* ei *fuit, non omittere caput rerum, neque se rémque publicam in casum dare.* His rationibus ducebantur, qui auctores erant Davidi, ut ne egrederetur in prœlium contra Israëlitas, qui Absolonis partes sequebantur, eò quòd ipsorum fuga, aut clades tantum damnum allatura non esset, quàm ipse in persona sua, quæ decem millibus æquivaleret, si aut fugeret, aut cæderetur, adeòque satiùs fore videretur, ut is pro præsidio in urbe remaneret quod & *u* fecit. Quòd si bellum suscipiatur ad injuriam aut despectum vindicandum, aliis

* *Vindictam mandâsse sat est.*

Idem videtur, si solius defensionis caussa arma sumantur, nec evidens urgeat periculum: tunc enim majorem Principi pariet existimationem, si contemnat illud, & defensionem alteri alicui Duci commendet. Quòd si bellum geratur ad aliquid de novo acquirendum, vel occupandum vehemens censebitur ambitio semet objicere periculis, & majoris est prudentiæ per alium aliquem Fortunam experiri, pro eo ac fecit Rex Ferdinandus Catholicus, occupationem Regni Neapolitani Magno Duci; Indiarum verò Hermanno Cortesio committendo. Si belli Dux occumbat, in ejus locum sufficitur alius; at si Princeps pereat, pereunt omnia, ut Regi Sebastiano accidit. Absentiæ Principum ab aulis periculo nõ carent. Id experientia

t *Neq; decorum Principibus, si una alteráve civitas turbet, omissâ urbe, unde in omnia regimen.* Tac. l. 3. Ann. † Tac. l. 1. Ann. u *Egrediar & ego vobiscum. Et respondit populus: Non exibis, si enim fugerimus, non magnopere ad eos de nobis pertinebit; sive media pars ceciderit è nobis, non satis curabunt: quia tu unus pro decem millibus computaris: meliùs igitur est, ut sis nobis in urbe præsidio. Ad quos Rex ait: Quod vobis videtur rectum, hoc faciam.* 2. Reg. 18, 3. & 4. * Claud.

in Hispania comprobavit, quando Carolus quintus Imperator ab illa abfuit. Nec decet, ut Princeps ad novas Provincias conquirendas suas exponat x discrimini. Idem ipse Sol, cujus figura in præsenti utimur Symbolo, nunquam abit ad polos invisendos, quia alter eorum interim in discrimen veniret.

—— Medium non deserit unquam

† *Cæli Phœbus iter, radiis tamen omnia lustrat.*

Regibus apum Natura alas dedit quidem, sed exiguas admodum, ut ne longè à Regno suo secederent. Ad illud solum bellum Princeps procedat, quod intra Imperii sui fines geritur, aut quando evidens periculum illi ipsi imminet. Eam ob caussam Mucianus Domitiano Imperatori suasit, ut Lugduni in Francia se contineret, & tum primùm se moveret, cùm Provinciarum illarum status, aut Imperium majoribus periculis y jactarentur; nec bonum fuit consilium, quod Titianus & Proculus Othoni dedêre, ut ne pugnæ ad Bedriacum præsens adesset, è cujus successu Imperium z dependebat. Fortiorem magisq; prudentem in præsenti occasione se nunc exhibet Serenissimus Archidux Leopoldus, qui etsi oppugnari se videat Salefeldii junctis hostium copiis, & longè etiam majoribus, quàm ipse habeat, sua tamen contemnit pericula, & generosâ constantiâ semet tuetur, probè sciens in eventu illo salutem Imperii, & Augustissimæ Domûs Austriacæ consistere: atque adeò primus est in periculis & laboribus militaribus.

x *Ne nova moliretur, nisi prioribus formatis*, Tac. l. 12. Ann. † Claud. y *Ipse Lugduni vim fortunámque Principatus è proximo ostentaret, nec parvis periculis immixtus, & majoribus non defuturus.* Tac. lib. 4. Hist. z *Postquam pugnari placitum, interesse pugnæ Imperatorem, an seponi melius foret, dubitavêre. Paulino & Celso jam non adversantibus; ne Principem objectare periculis viderentur; iidem illi deterioris consilii perpulêre, ut Brixellum concederet, ac dubiis præliorum exemptus, summæ rerum & Imperii se ipsum reservaret.* Tac. l. 2. Hist.

——— † *Monstrat tolerare labores,*
Non jubet.

§. Verùm in his quoque casibus opus est belli conditionem expendere; num scilicet Princeps absens statum suum majori periculo aut interno, aut externo expositurus sit; num fortè successionem suam adducturus in discrimen; num fortis sit satis, & armorum capax, & ad ea propensionem habeat: nam si vel aliqua conditionum illarum defuerit, plus aliena manu efficiet, potentiam suam, & vires alteri committendo, ùt in Magnete videmus, qui tangendo ferrum, eiq; virtutem suam communicando, majus elevat pondus, quàm se solo faceret. Quòd si gravis fuerit necessitas, satis erit, Principem in vicino esse, ut arma sua majori cum ardore promoveat, manendo alicubi, unde è propinquo deliberet, statuat, & mandata det. Ita Augustus faciebat, qui nunc Aquilejam, nunc Ravennam, nunc Mediolanum concedebat, ut bellis Hungaricis & Germanicis propiùs assisteret.

† Lucan. lib. 9.

SYMBOLVM LXXXVII.

NOn semper fortunata est prudentia, nec infausta semper temeritas, & quamvis * *quisquis sapit celeriter, non tutò sapiat,* expedit tamen interdum ingeniis igneis, ut in decernendo primum sequantur impetum naturalem, quia si cunctentur, refrigescunt paullatim, & determinare se rectè nequeunt; nec malè evenire solet (in bello præsertim) si ferri se sinant occulta illa vi caussarum secundarum, quæ si ingenia non cogat, movet tamen, ut cum eadē non infeliciter operentur. Divinus quidam Genius iis adest actionibus, quæ suscipiuntur audaciùs, nimirum

Audaces fortuna juvat.

Scipio in Africam trajicit, & ultro se credit fidei Africanæ Siphacis, vitam suam & salutem publicam urbis

* Sophoc.

urbis Romæ in apertum adducendo discrimen: Julius Cæsar in exigua aliqua navicula furori Adriatici maris se committit, & utrique sua feliciter cedit temeri-

tas. Non omnibus à prudentia satis caveri potest, nec res grandes susciperentur, si eventus omnes & pericula in deliberationem illa traheret. Caspar Borgias Cardinalis ementito habitu Neapolin ingressus est, cùm plebem inter & Nobilitatem seditionem exortã intelligeret: periculum grande erat, cúmque è Comitibus aliqui media quædam ei proponerent, quibus securitati suæ magis consuleret, respondit animo planè libero & generoso: *Nullum nunc in ista occasione deliberandi tempus est, aliquid casui permittendum.* Si post magna patrata facinora, in conjuncta simul pericula con-

conjiceremus oculos, non ea aggrederemur iterum. † Jacobus Rex Aragonius, cum mille peditibus, equitibus trecentis & sexaginta urbem Valentiam obsidere ausus est, & licèt omnibus expeditio hæc temeraria videretur, immo impossibilis, deditio tamen facta. Consilia audacia ex eventu ferè judicantur, si feliciter exeunt, laudantur à *a* prudentia, & damnantur ii, qui tutiora suaserant. Nullum est judicium, quod aut in celeri temeritate, aut cùm moderatè agit, cavere sibi satis possit, quia ab eventibus futuris & sagacissimæ etiam providentiæ incertis dependent. Interdum temeritas occasionem antevertit, & subsequitur moderatio, interdum inter utramque transit illa subitò, nec capillum habet in occipite quo detineri possit.

Fronte capillata est, sed pòst occasio calva.

Omnia ab æterna illa providentia dependent, quæ ad agendum nos efficaciter impellit, quando ad ejusdem dispositionem & effectum divinorum decretorum ita expedit, & tunc consilia audacia non nisi prudentia sunt, errores verò rectitudo ipsissima. Si Monarchiæ alicujus superbiam velit deprimere, ne instar Babylonicæ turris cælum tentet contingere, confundit consilia & linguas Ministrorum, ne consentiant, inter se; adeò ut si unus calcem petat, alius aut id non intelligat, aut arenam illi porrigat. In præmaturo eorum obitu, qui cum summo imperio præsunt aliis, non eum finem præ oculis habet, ut vitæ filum iis abrumpat, sed ut majestatem illam humi sternat. Spiritus sanctus victoriam Davidis à Goliatho reportatam referens, non dicit, lapide corpus ejus dejectum fuisse, sed ejus *b* exultationem. At si contrà Monarchiam aliquam evehere cogitet, creat illa ætate magnos Duces & Consiliarios, aut facit eligi, & occasionem iis præbet exercendæ fortitudinis, & consilii sui dandi aliquod specimen. * *Pleraque in summa fortuna auspiciis & con-*

† Mar. Hist. Hisp. l. 12. c. 19. a *Fortuna in sapientiam cessit.* Tac. de more Germ. b *In tollendo manum, saxo fundæ dejecit exultationem Goliæ.* Eccl. 47. 5. * Tac. l. 3. Ann.

& consiliis potiùs, *quàm telis ac manibus gerantur*. Tunc examen apum in ipsas cassides immigrat, & florent arma, uti floruit in monte Palatino venabulum Romuli apro intentatum. Ictus etiam errans Fundatoris illius Monarchiæ Romanæ feliciter cecidit, tanquam ejusdem prognosticon; atque adeò non semper fortitudo est, aut prudentia, quæ erigit aut sustentat (etsi instrumenta esse soleant) Monarchias, sed impulsus ille superior, qui caussas omnes simul sumptas movet, pro earum augmento, aut conservatione, & tunc etiam casus ab æterna illa Mente directus efficit, quod prudentia minimè sibi imaginari antea potuisset. Cùm rebellasset Germania, & res Romanæ in extrema essent desperatione, † *affuit; ut sæpe aliàs, fortuna populi Romani* ex Oriente. Si ad ejusmodi fines destinata est fortitudo, & prudentia magni alicujus Heroïs, nemo alius, quantumvis fortis & eximius ille sit, gloriam fines istos assequendi eripere illi poterit. Aubenius insignis miles fuit, sed minimè felix, quòd movisset adversùs magnum Ducem, destinatum ad firmandum in Italia Monarchiam Hispanicam, Deo nimirum disponente (uti & fecit cum Imperio *c* Romano) initia illius & caussas, opera in primis Regis Ferdinandi Catholici, qui prudentia sua & regnandi peritia Monarchiæ illius jaceret fundamenta, eandémq; fortitudine sua erigeret, ac dilataret: tam attentus sanè ad incrementa illius is advigilabat, ut nullam, quæ sese offerebat, occasionem negligeret, immo ultro omnes accerseret, quas judicium humanum ullo modo assequi poterat: tam denique in exequendo strenuus, ut primus semper esset in subeundis periculis, & laboribus militaribus exantlandis; cúmque hominibus longè faciliùs esse soleat aliorum imitari exemplum, quàm jussa exequi, dabat operam, ut operibus suis potiùs, quàm mandatis præciperet. Verùm quia ingens

† Tac. l. 2. Hist. c. *Struebat jam fortuna, in diversa parte terrarum, initia caussásque Imperio*. Tac. l. 2 Hist.

ingens illa fabrica egebat operis, protulit ætas illa (magnorum Virorum feracissima) Columbum, Hermanum Cortesium, ambos fratres, Franciscum, & Ferdinandum Pizarrum, Antonium de Leiba, Fabritium, & Prosperum, Columnam, Ramonem de Cardona, Marchiones de Pescara, & Basto, & plures alios Heroës, tam illustres, ut vix unum talem singula ferant sæcula. Ad istum finem longo tempore vitam eorum Deus tunc produxit, nunc non furor Martis, sed lenta aliqua febris eam ante tempus eripit. Intra annos oppidò paucos immaturâ morte sublatos vidimus Petrum de Toledo, Ludovicum Fajardo, Fridericum de Toledo, Marchionem Spinola, Consalvum de Corduba, Ducem de Feria, Marchionem de Aytona, Ducem de Lerma, Joannem Fajardo, Marchionem de Zelada, Comitem de la Fera, Marchionem de Fuentes, Viros tam illustres, ut non minùs adepti sint gloriæ ex rebus cum laude gestis quàm ex iis, quæ in futurum adhuc ab iisdem orbis expectabat. O profundam æterni Numinis illius providentiam! quis ex istis non argueret inclinationem Monarchiæ Hispanicæ? quomodo Claudii Imperatoris temporibus † *numerabatur inter ostenta, diminutus omnium Magistratuum numerus, quæstore, ædili, tribuno, ac pratore, & consule, paucos intra menses defunctis*; nisi adverteret, ideo ista tolli instrumenta, ut testata omnibus fiat, divino potiùs favore, quàm viribus humanis, niti conservationem illius potentiæ, quæ columna est Reipubl. Christianæ Primus ille universi Motor has rerum vicissitudines, has Imperiorum alternationes disponit. Unum sæculum in una aliqua Provincia viros magnos suscitat, excolit artes, illustrat arma, & aliud sequens mox evertit, & confundit omnia, ut ne vestigia quidem supersint virtutis, aut fortitudinis, quæ præteritis fidem faciant. Quanta, quàm occulta vis in hæc inferiora, immo in ipsos etiam animos, inest in caussis illis secundis cælestium orbium! Non mero

† Tac. l. 12. Ann.

mero casu supernæ illæ faces diversæ sunt inter se ac differentes; aliæ quia statam & fixam habent sedem, aliæ quia hinc inde oberrant; cúmque inæqualitas illa, & inordinatio ad pulchritudinem minimè faciat, signum est, eam saltèm conferre ad operationes & effectûs. O volumen ingens, in cujus paginis (absque tamen potentiæ suæ, & arbitrii humani obligatione) rerum omnium effector ac molitor Deus Characteribus lucis pro gloria æternæ suæ sapientiæ descripsit mutationes rerum & vicissitudines quas legerunt sæcula præterita, legunt præsentia, legent futura. Floruit olim Græcia armis & artibus, dedit Romæ quæ disceret, non quæ inveniret; nunc verò in profunda jacet ignorantia & vilitate. Augusti temporibus ingenia omnium etiam superarunt expectationem, jam inde à Nerone verò rursum ruere cœperunt, ut nec ullus sufficeret labor, nec industria, quæ artes scientiásque ab interitu prohiberet. Infelices animi illi magni, qui Monarchiis jam labentibus nascuntur, quia aut ad munera non adhibentur, aut ruinæ ponderibus obsistere nequeunt, immo eidem impliciti miserè unà corruunt absque honore & fama, quin † *etiam meritò accidisse videtur* interdum, *& casus in culpam transit.* Nullam liberæ voluntati Deus vim facit, sed tamen, aut ipse caussarum cursus eam secum trahit, aut cessante divinâ illâ luce, suapte sponte impingit, & evertuntur ejus consilia, aut executioni mandantur *d* seriùs. Principes & Consiliarii oculi sunt Regnorum, & quando Deus hæc evertere cogitat *e* illos excœcat, ut nec pericula videant, nec agnoscant remedia. Quod maximè profuturum putant, cum eo aberrant vel maximè. Casus vident, & eos non antevertunt, immo quantum in ipsis est, accersunt potiùs. Exemplum periculosum veritatis istius nobis præbent Canto-

† Vellejus. d *Cujuscunque fortunam mutare constituit, consilia corrumpit.* Vell. lib. II. e *Claudet oculos vestros, Prophetas, & Principes vestros, qui vident visiones vestras, operiet.* Is. 29. 10.

Cantones Helveti tam prudentes ſemper & fortes in tuenda patriâ ſuâ & libertate, nunc tamen adeò negligentes, ſine omni cura, ut ipſi ſine ruina imminentis cauſſa ſint. Conſtituerat Rempublicam eorum primus Monarchiarum Auctor inter antemuralia Alpium & Rheni, eámque cinxerat provinciis Alſatiæ, & Lotharingiæ, & Burgundiæ adversùs potentiam Franciæ & aliorum Principum, cúmq; à belli incendio longiſſimè abeſſent, felici & optatâ gaudentes tranquillitate, ultro Martem ad loca finitima evocârunt, foverúntque ſpectantes è propinquo provinciarum illarum ruinam in proprium eorum damnum deinde redundantem, quippe qui non adverterent quanta ſint pericula potentiæ alicujus vicinæ, quæ viribus ſuperat, & cujus fortuna neceſſe eſt, ut ex eorum cineribus aſſurgat altiùs. Metuo ſanè (ô utinam fallar!) ne jam ætas illa conſiſtentiæ corporis Helvetici præterierit & ne deficere illud jam cœperit conſumptis iis ſpiritibus & viribus, quæ æſtimationem ei & magnitudinem peperêre Habent nimirum Imperia ſuas periodos: Quod duravit diutiùs, à fine & termino ſuo abeſt propiùs.

SYMBOLUM LXXXVIII.

QUàm mira Magnetis vis, quæ tam admirandos edit effectus! Quàm amica ejus cum ſtella polari conſenſio, ut licèt in hujus pulchritudine, pondere ſuo præpeditus ſuos non ſemper defigere poſſit oculos, faciant id tamen acus magnete tinctæ! Quæ inter utrumque proportio eſt? quæ tanta vis, ut nec in diſtantia quidem tam longa & remota operari deſinat? Et cur in illam ſtellam, aut cæli punctum inclinat potiùs, quàm in aliud? Niſi communis eſſet experientia, ignorantia, artibus magicis illud aſcriberet; uti ſolet in effectibus naturæ extraordinariis, quando occultas & efficaces ejus cauſſas penetrare non poteſt.

Nec minùs admirabilis eſt Magnetis effectus, in attrahendo ad ſe, levandóque ferro, contra inſitam ei gravi-

gravitatem; quin illud ipsum impetu quodam naturali, quo fertur ad obediendum potentiæ isti superiori, sese illi unit, & facit suapte sponte, quod violen-

tum esse debuerat. Ab hac prudentia vellem nunc Principem esse instructum, ad cognoscendum caussarum concursum, qui (ùt diximus) Imperia aut erigit, aut evertit, sciendúmque quomodo in eo se gerere debeat, ut nec contrà nitendo caussarum illarum vim augeat, nec statim cedendo effectus earundem facilitet: nam series illa & connexio caussarum, à caussa prima motarum, fluvio similis est, qui quando alveo suo ordinario decurrit, facilè in diversos dividitur rivulos, aut aggestis aggeribus in hanc aut istam partem derivatur, & pontibus insterni se sinit;

nit; verùm ubi continuis imbribus, aut nivium liquescentiũ aquis auctus fuerit, nulla patitur obstacula, & si quis ei obsistat, hæc ipsa detentio vires ejusdem auget, ut omnia perrumpat. Eam ob rem Spiritus S. nos monet, ne opponamus nos cursui *a* fluminis, Patientia impetum illum superat, qui citò transit, evanescente sensim potentia: unde & mali augurii loco habebatur pro bello Vitellii in Oriente, quòd Euphrates tantoperè excrevisset, & vortices velut coronas quasdam spumæ candidæ ostenderet, considerantibus nimirum, quàm mox desinerent illi fluminum *b* impetus. Quando igitur multæ caussæ in unum conspirantes victorias Principis hostilis comitantur, & felicem expeditionibus militaribus viam patefaciunt, magnæ erit prudentiæ, tempus iis indulgere, ut seipsis sensim deficiant, non quòd illæ necessitatem aliquã inferant liberæ voluntati, sed quia hujus libertas in solos animi & corporis motus tenet imperium non in illa exteriora, Poterit illa quidem non cedere casibus, ut tamen ab iisdem non obruatur, efficere semper non poterit. Plus constantia in sperando valet, quàm fortitudo in prœliando. Noverat illud Fabius Maximus, adeòque illum Hannibalis torrentem præterlabi passus est, donec longis cunctationibus imminutum vicit, & Rempublicam Romanam conservavit. Eventus vires, & incrementum sumunt ab invicem, & opinione auctoritatem nacti crescunt subitò, ut nulla tanta sit potentia quæ iis obsistere satis possit. Carolum quintum Imperatorem fortunatum reddidit & gloriosum Monarchia Hispanica, felix effecit Imperium ejusdem prudentia, fortitudo, & vigilantia præsens in rebus omnibus, quas eximias illius dotes communis Nationum omnium applausus & admurmuratio sequebatur: omnes ad fortunam ejus se adjungebant, & Rex

a *Nec coneris contra ictum fluvii.* Eccl. 4. 32. b *Fluminum instabilis natura simul ostenderet omnia, raperé que.* Tac. l. 6. Ann.

& Rex Franciæ æmulatione tantæ gloriæ eandem infringere conatus suammet libertatem perdidit. Quantis armatum minis fulgur erumpit è nubibus! ubi obnixum reperit, tum primùm suum exerit robur; absq; illo in ipso aëre evanescit: tale fuit illud Sueciæ fulmen è Septentrionis exhalationibus ortum; intra dies paucos de Imperio triumphavit, totúmque pænè orbem terrore complevit, & glande unicâ plumbeâ trajectum mox disparuit. † *Nihil rerum mortalium tam instabile ac fluxum est, quàm fama potentiæ non suâ vi nixæ.* Fragilis est omnino illa vis caussarum plurium simul concurrentium: aliæ enim alias impediunt, & variis casibus obnoxiæ sunt ac tempori, quod sensim earum effectus dissipat. * *Multa bella impetu valida per tædia & moras evanescunt.* Qui multorum hostium fœdere junctorum vires aliquamdiu sustinet, eas cum tempore superat: in multis enim diversæ sunt caussæ, utilitates diversæ & consilia, & si contingat in una aliqua re inter eos haud satis convenire, discedunt ab invicem, ac sese dividunt. Nulla fœderis consociatio major, quàm illa Cameracensis contra Rempublicam Venetam; verùm constantia, & prudentia fortissimi illius Senatûs mox eam disturbavit. Res omnes ad certum assurgunt fastigium, pòst iterum collabuntur. Qui tempus illud nôsset, facilè eas c superaret. Quia ista nobis deest notitia, quæ interdum in punctulo aliquo exiguæ morulæ consistit, casibus succumbimus. Impatientia nostra aut ignorantia graviores eos efficit: cùm enim scire sæpe nequeamus, quanta in iis vis insit, ultro cedimus, aut eos etiam promovemus iis ipsis mediis violentis, quibus eos avertere molimur. Exordiri Deus cœperat magnitudinem Cosmi de Medicis, & qui sistere eam voluerunt, è Republica Veneta illum proscribendo, supremum illius Dominum eum effecêre. Majori cum prudentia fortunæ illius torrentem observavit Nicolaus Uzanus, & ne ab oppo-

† Tac. l. 13. Ann. * Id. l. 2. Hist. c *Opportunos magnis conatibus transitus rerum*, Id. l. 1. Hist.

oppositione incrementum sumeret, satiùs esse putavit nullam (dum viveret) ei præbere offensæ occasionem; at unà cum illius morte consideratio tam prudentis consilii desiit. Nec occulta esse potest major illa vis similium casuum, siquidem in horum prosperitatem conspirant omnia, etsi primo intuitu fini eorundem planè videantur contraria, atque adeò **optimum* tunc *est pati, quod emendare non possis, & Deum, quo auctore cuncta eveniunt, sine murmure comitari.* Nec decet, ferrum magis obedire Magneti, quàm nos voluntati divinæ. Minus incommodi patitur, qui cursu illo rapi se sinit, quàm qui eidem obnititur. Stulta cogitatio est, Dei consilia velle evertere. Non ideo certæ esse desierunt prædictiones de statua, cui pedes erant lutei, ùt Nabuchodonosor *d* somniaverat, quòd aliam ex auro solido fieri curasset, eámque jussisset adorari. Verùm hæc voluntatis nostræ ad divinam accommodatio non tam bruta esse debet, ut credamus omnia sic ab æterno esse ordinata, ut sollicitudine nostrâ & consilio emendari nihil possit: hæc ipsa enim animi imbecillitas foret, quæ divini illius ordinis caussa extitisset: sic agere nos oportet, ac si omnia à nostra dependerent voluntate, nam nobismet ipsis utitur Deus ad fortunam nostram adversam, aut *e* prosperam. Pars rerum sumus, & ea non minima. Tametsi eæ sine nobis dispositæ fuerint, sine nobis tamen factæ non sunt. Disrumpere non possumus illam eventuum telam, in textrina æternitatis pertextam, at potuimus ad illam texendam concurrere. Qui caussas disposuit, effectus ante vidit, & cursum iis permisit, suo tamen subjectum imperio. Quem voluit, à periculo vindicavit, alium contra in periculo reliquit, ut in eodem liberè ageret; si illud gratiæ fuit aut meriti, hoc justitiæ asscribi debet. Implicita ruinis casuum unà cadit voluntas nostra, cúmque sapientissimus ille

*Sen. ep. 108. d *Nabuchodonosor Rex fecit statuam auream.* Dan. 3. 1. e *In manu Domini prosperitas hominis.* Eccl. 10. 5.

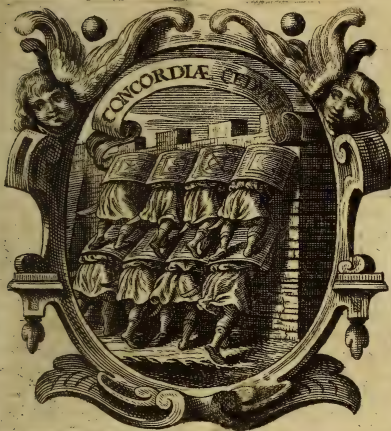
rerum omnium conditarum figulus supremus sit arbiter, potuit pro libitu vasa sua destruere, & aliud in ostentationem & gloriam effingere, aliud in f contumeliam. In disponendis ab æterno imperiis, eorundem incrementis, mutationibus, aut ruinis, semper animo suo præsentes habuit supremus ille orbium Gubernator fortitudinem & virtutem nostram, nostram item negligentiam, imprudentiam, aut tyrannidem, eâque præscientiâ fultus ordinem rerum æternum disposuit congruenter motui & executioni nostræ electionis, absque ulla ei facta violentia: sicut enim nullam voluntati nostræ infert necessitatem, qui ratiocinando ipsius assequitur operationes, ita nec is, qui immensâ suâ sapientiâ eas longè antè prævidit. Propter immutationes Imperiorum voluntatem nostram non coegit, quin illa immutavit potiùs, quia hæc à recto tramite liberè descivit. Crudelitas Regis Petri tum exercita in caussa fuit, cur ei frater suus Henricus in corona succederet, non contra. * *Valentior enim omni fortunâ animus est, in utramque partem res suas ducit, beataque ac miseræ vitæ caussa est.* Fortunam à casu expectare, ignavia est. Credere, præscriptam & definitam jam esse, desperatio. Inutilis foret virtus, & vitium per violentiam excusaretur. Conjiciat Serenitas Vestra oculos in gloriosos suos Progenitores, qui Monarchiæ hujus amplitudinem erexerunt, videbit, opinor, eos non à casu fuisse coronatos, sed à virtute, à fortitudine, à laboribus, & iisdem postea artibus eam conservatam à Posteris, quibus eadem debetur gloria; neque enim minùs suam fabricatur fortunam, qui eam tuetur, quàm qui eandem primò erigit. Tam eam acquirere difficile est, quàm facilis ejus ruina. Unica sola hora imprudenter transacta evertit, quod annis multis partum fuit. Agen-

f *Annon habet potestatem figulus luti, ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud verò in contumeliam?* Ad Rom. 9, 21. * Sen. Ep. 98.

Agendo & vigilando Dei parantur g auxilia.

g *Non enim votis, neque suppliciis muliebribus auxilia Deorum parantur, vigilando, agendo prosperè omnia cedunt.* Sallust. Catil.

SYMBOLUM LXXXIX.

Concordia res parvæ crescunt, discordia res maximæ dilabuntur. Unitæ inter se cuilibet vi resistunt, quæ divisæ imbecillæ erant ac debiles. Quis jubam equinam junctis pilis extrahere poterit, aut sagittarum fasciculum a diffringere? & singulæ tamen minimæ etiam violentiæ resistere nequeunt. His Symbolis Sertorius, & Scilurus Scytha vim concordiæ adum-

a *Funiculus triplex difficile rumpitur.* Eccl. 4. 12.

adumbrabant, quæ ex partibus multis distinctis unum corpus unitum & robustum efficit. Cura tranquillitatis publicæ mœnia civitatum supra staturam hominum erexit, eâ altitudine, ne subire illa possent; & multi tamen simul milites, consertis invicem scutis, alios unione reciprocâ, & concordiâ in altum extollentes, eorum superabant cacumina, & expugnabant. Omnia naturæ opera amicitia & concordia conservantur; & contrà hac deficiente, illa quoque extinguuntur, & pereunt: siquidem caussa mortis alia non est, quàm dissonantia & discordia partium, à qua vitæ conservatio dependet. Idem prorsus in Rebuspublicis accidit; uti eas consensio communis in unum coegit, ita majoris aut potentioris partis dissensio dissolvit vicissim, & dissociat, aut novas iis inducit formas. Civitas, quæ per concordiam erat civitas unica, absq; ea in duas, immo tres interdum, aut quatuor civitates dividitur, sublato amoris vinculo, quo cives in unum corpus coalescebant. Atque hanc dissociationem parit odium, unde mox vindicta oritur, ex hac contemptus legum, sine quarum auctoritate vim suam perdit *a* justitia absque ista verò ad arma concurritur, & excitato belli civilis incendio, facilè ruit Reipublicæ ordo, qui in unitate consistit. Simul ac apiculæ discordes inter se esse incipiunt, dissolvitur illa Respublica. Antiqui, ut discordiam exprimerent, fœminam depingebant vestes suas lacerantem,

b *Et scissa gaudens vadit discordia palla.*

Quod si idem illud inter cives efficit, quomodo ad defensionem utilitatémque communem ii unire se poterunt? quomodo Deum habebunt propitium, qui ipsa est concordia, eámque tantopere diligit, ut cum eadem, Jobo *c* teste, Monarchiam cælestem suam tueatur, ac foveat? Plato dicere solebat, nihil æquè Rebuspublicis perniciosum esse, ac divisionem. Concordia

a *Ex Iustitia legem in concordia disposuerunt.* Sap. 18. 9.
b Virgilius. c *Qui facit concordiam in sublimibus,* Job. 25. 2.

dia civitatis ornamentum est, murus & præsidium. Ne ipsa quidem malitia absque illa consistere diu poterit. Dissensiones domesticæ hosti victoriam tribuunt. Propter Britannorum discordias de Romanis ajebat Galgacus: [†] *Nostris illi dissensionibus, & discordiis clari, vitia hostium in gloriam exercitûs sui vertunt.* [*] *Conversis ad civile bellum animis, externa sine cura habentur.* Verùm non obstantibus his aliisque rationibus suadent nonnulli Politici, disseminandas esse inter cives discordias, ad conservandam Rempublicam, eúmq; in finem apes in exemplum adducunt, in quarum alvearibus semper murmur aliquod auditur, & dissensio; verùm id opinionem illam minimè roborat, quin evertit potiùs: siquidem illa murmuratio non est dissonantia voluntatum, sed vocum concordia, quibus sese mutuò ad mellis conficiendi labores quasi hortantur, & excitant, perinde ac nautæ solent, quando vela expediunt. Nec valet argumentum à quatuor humoribus corporum viventium, contrariis inter se & pugnantibus: nam potiùs ex eorundem pugna multæ nascuntur infirmitates, & vitæ brevitas, dum prædominans aliquis victoriam tandem obtinet. Hinc corpora solùm vegetabilia, quia pugnante illâ contrarietate carent, perdurant diutiùs. Planè necesse est, ut quod à se ipso diffidet, & discordat, patiatur; quod verò patitur, diuturnum esse non potest. Quis divisa Republica aliquâ dissensionum flammam intra certos & definitos terminos continere poterit? quis eam restinguet postea, si omnes involverit? Factio potentior opprimet imbecilliorem, & illa, ut se tueatur, hæc ut se ulciscatur extraneis utentur viribus, & Rempublicam servituti subjicient, aut novam introducent gubernationis formam, quæ semper ferè tyrannica erit, ùt plurima exempla testantur. Ad officium Principis nequaquam pertinet dissociare civium animos, sed concordes illos servare potiùs, & amicos, nec in ejus obsequium & amorem conspirare possunt ii, qui di-

[†] Tac. in vita Agric. [*] Tac. l. 1. hist.

visi sunt inter se, aut qui non perpendunt, unde tantum sibi damni oriatur. Quoties itaque Princeps ipse discordiæ caussa est, permittit providentia divina (utpote quæ illam extremè *d* detestatur) ut ex ipsæ artes, quibus conservare se studebat, eidem ruinam accersant: factiones enim illud advertentes eum despiciunt & abominantur, tanquam primum dissensionum suarum auctorem & incentorem. Rex Italus magno Germanorum cum applausu & amore acceptatus fuit, quia discordias non fovebat, & pari in omnes affectu ferebatur.

§. Ob has ergo aliásque similes rationes cavere debet Princeps, ne discordiæ radices agant; sed in eo elaborare potiùs, ut Statûs sui unionem foveat, quam facilè conservabit, si attenderit ad observantiam legum; ad unitatem Religionis; ad frugum & annonæ abundantiam; ad æqualem præmiorum & gratiarum distributionem; ad conservationem privilegiorum; ad occupationem vulgi in artibus mechanicis; nobilium in gubernatione publica, armis, & literis, ad prohibitionem conventuum; ad frugalitatem & modestiam majorum; ad minorum tranquillitatem; ad frænum, quo coerceri possint, qui privilegiis gaudent & immunes videri cupiunt; ad mediocritatem denique divitiarum & remedium egestatis. Nam correctis & bene constitutis rebus istis, bona inde consurgit gubernatio; & ubi hæc reperitur, ibi pax viget & concordia.

Tunc solùm operæ pretium videri posset, & licitum excitare in Regnis discordias, cùm ipsa seditionibus & bellis civilibus turbata jam fuerint, in factiones varias ea scilicet distrahendo, ut tantò minor sit improborum potestas: tunc enim finis alius non est, quàm pacem bonis reddere; curare verò, ut ea inter perturbatores impediatur, defensio est naturalis: siquidem * *concordia malorum contraria est bonorum, & sicut optandum*

d Et septimum detestatur anima ejus, eum, qui seminat inter fratres discordias. Prov. 6, 19. * S. Isid.

dum est, ut boni pacem habeant ad invicem, ita optandum est, ut mali sint discordes. Impeditur enim iter bonorum, si unitas non dividatur malorum.

§. Discordia, quam damnamus ut perniciosam Rebuspublicis, est illa, quæ ex odio & inimicitia nascitur; non ea contentio, quæ inter Status & membra ejusdem Reipublicæ etiam locum habet, uti Plebem inter & Nobilitatem, inter Milites & Artifices : nam ista contrarietas, aut potiùs æmulatio illa ipsa naturarum & finium diversitate distinctos servat gradus & sphæras Reipublicæ, eámque tuetur ac fovet, nec censendæ sunt seditiones, nisi quando Status se uniunt, & commoda singulorum propria inter se faciunt communia; haud secùs atque ex commixtione elementorum & fluviorum, ac torrentium concursu nascuntur tempestates. Oportet igitur, ut in hanc divisionem Princeps advigilet, & sic eam moderetur ac temperet, ut nec ad omnimodam unionis dissolutionem, nec ad illicita partium fœdera perveniat.

Idem quoque inter Ministros procurari debet, ut certa aliqua æmulatio, & unius erga alium diffidentia magis sollicitos eos habeat, & attentos ad officii sui obligationes: nam si eo non probè curato, dissimulentur errores, & celentur delicta, aut illi incommoda sua privata unanimi consensu conspirent, actum erit de Principe ejúsque statu, neque adhiberi poterit remedium, quia non alia manu, quàm ipsorummet Ministrorum id fieri oportebit. Verùm si honesta illa inter Ministros & generosa æmulatio in odium & inimicitiam degeneret, eadem creabit incommoda: magis enim erunt solliciti, ut unus alteri contradicat, & consilia actionésque alterius evertat, quàm ut bonum publicum & Principis sui obsequium promoveant. Quisque suos habet amicos & fautores, & vulgus facilè ad partium studia inducitur, unde tumultus oriri solent & dissensiones. Eam ob caussam junxêre se Drusus & Germanicus, ne fortè afflante eorum favore cresceret discordiarum flam-

ma, quæ in Tiberii palatio succēsa fuerat. Ex quo illud etiā liquet, quàm erroneum fuerit Lycurgi judicium, qui inter Reges Lacedæmonios discordias disseminabat, jubebátque, ut si qui procul mittendi essent Legati, ad id muneris legerentur ii, inter quos inimicitia aliqua intercederet. Et habemus hâc nostrâ ætate exempla non pauca damnorum publicorum, quorum caussa fuit dissidium Ministrorum, qui simul missi fuerant ad unum aliquod negotium pertractandum, eò quòd crederetur, illam ipsam æmulationem iis stimulo fore, ut quàm optimè rem conficerent. Unum est Principis obsequium, nec rectè curari potest, nisi per eos, qui concordes sunt inter se: quo nomine Agricolam laudat Tacitus, quòd † *procul ab æmulatione adversus collegas* esset. Et sanè minùs incommodi est, per Ministrum aliquem malum aliquod geri negotium, quàm per duos etiam bonos, si inter eos non satis conveniat id, quod rarò feliciter cedit.

§. Nobilitas maxima Principis securitas est, & periculum maximum: corpus enim est admodum potens, quod maximam plebis partem post se trahit. Cruenta nobis exempla Hispania & Francia suppeditant: illa temporibus præteritis, hæc sæculis omnibus. Remedia sunt, illam beneficio æmulationis, cum dicta tamen moderatione à plebe, & à seipsa servare divisam: multiplicare item, & æquales reddere Nobilium titulos ac dignitates: fortunas eorundem insumere in ostentationes publicas: generosos eorum animos impendere laboribus & periculis bellicis: distrahere eorum studia occupationibus pacis, & sublimiores spiritus servilibus aulæ obsequiis deprimere.

† Tac. in vita Agric.

SYM-

SYMBOLUM XC.

IN Scriptura sacra Reges fluviis comparantur. Ita intelligi debet illud Prophetæ Habacuc, cùm dixit Deum scissurum fluvios *a* terræ; quo innuere volebat, divisurum Deum potentiam & vires eorum, qui contra populum suum arma sumpsissent; id quod expertus est David in clade illa, quam Philisthæis intulit, & palàm confessus exclamavit: † *Divisit Dominus inimicos meos coram me, sicut dividuntur aquæ.* Nullum efficacius medium, ad sternendam potentiam aliquam, quàm divisio: nam vel maxima etiam, si dividatur, resistere ultrà non potest. Quàm superbè intra alveum

a *Fluviis scindes terram.* Habac.3.10. † 2.Reg.5.20.

suum decurrit flumen, & perruptis etiam ripis atque aggeribus novas sibi vias aperit; at si in varios diducatur rivulos vires amittit, & fit omnibus pervium. Ita fluvio Gyndi accidit ; nam cùm in eo equus aliquis Regi Cyro inprimis charus forte submersus fuisset, tantopere is exarsit iracundiâ, ut jusserit illicò in centum & sexaginta rivulos eum dividi, quo facto & nomen perdidit & magnitudinem, quique antea vix pontes ferebat, postea à quocunque vadari poterat. Eò spectabat consilium, quod quidam dederunt Senatui Romano temporibus Tiberii Imperatoris; fluvio Tiberi scilicet venam esse incidendam, aliò divertendo lacus & fluvios, qui in illum se *b* exonerabant, ut nimirum vis ejus imminueretur, neque propter inundationes Roma in metu semper & periculo versaretur. Verùm Senatus id facere renuit, ne illam Tiberi gloriam *c* eriperet. Omnia ista Symbolo præsenti occasionem dedêre, significando nimirum per fluvium in diversas divisum partes, quanti intersit Principum potentiorum vires distrahere: quò enim potentia major est, eò majoribus viribus, sumptibúsque ad suam defensionem indiget, nec pro ea re habere potest tot Duces & copias militares, nec mala omnia antevertere. Perturbatur animi fortitudo & prudentia, quando è partibus tam diversis pericula minitantur. Estque hoc securissimum medium, & utenti minimè sumptuosum majores quippe habet effectus tuba aliqua militaris, quæ in diversis Regni alicujus partibus subitò ad arma vocat, quàm bellum aliquod solenni ritu indictum.

§. Tutius semper & utilius est, hostium vires dividere, & inter ipsos eorum status discordiæ caussas *d* serere: † *discordia enim & seditio omnia facit opportuniora insidi-*

b *Si amnis Nar (id enim parabatur) in rivos diductus superstagnavisset.* Tac. lib. 1. Ann. c *Quin ipsum Tiberim nolle prorsus accolis fluviis orbatum, minori gloriâ fluere.* Ibid. d *Prudentis esse Ducis inter hostes discordiæ caussas serere.* Veget. † Livius.

insidiantibus. Ejusmodi artibus dominatum suum in Hispania stabilivêre Phœnices, in varias eam factiones distrahendo. Idem contra eos fecêre Carthaginenses. Eapropter non imprudens fuit consilium Marchionis Gaditani, † quando capto Boabdile Granatæ Rege, Regi Ferdinando Catholico suadebat, ut eum libertati redderet, ad alendas porrò factiones, quæ ipsum inter & Patrem ortæ de Corona, Regnum in diversa studia distraxerant. * *Vrgentibus Imperii Romani fatis, nihil jam præstare fortuna majus potuit, quàm hostium discordiam.* Nulla pecunia locatur utiliùs, neque minori cum sanguinis profusione, aut periculo, quàm quæ expenditur in fovendas dissensiones Regni alicujus hostilis; aut eum in finem, ut alius Princeps illi bellum inferat: ita enim minores fiunt expensæ, nec tanta consequuntur damna. Verùm ea in re singulari advertentia opus est; interdum enim ex timore aliquo vano inutiles fiunt sumptus, & detecta intentione prava aperta remanet hostilitas. Qua de re multa habemus exempla in iis, qui absque caussa ullius acceptæ injuriæ, aut utilitatis suæ propriæ, foverunt hostes domûs Austriacæ, ut continuo armorum exercitio eam distinerent, suamet æraria inutiliter interim exhaurientes, neque adverterunt tamen, si fortè ab Austriacis oppugnarentur, utilius sibi fore, si ad defensionem suam nunc haberent residuum, quod ad distrahendas illius vires impenderant.

§. Atque hæc tota doctrina absque omni scrupulo politico procedit in bello aliquo manifesto, ubi ratio defensionis naturalis plus valet, quàm aliæ considerationes minùs solidæ, & caussa eadem, quæ bellum justum efficit, illam quoque discordiam reddit licitam. Verùm quando mera est magnitudinis invidiosa æmulatio, minimè his artibus uti licebit: nam qui alterius Principis subditos ad rebellionem concitat, suos quoq; docet fieri proditores. Æmulatio

† Mar. hist. Hisp. l. 25, c. 4. * Tac. de mor. Germ.

inter personas sit, non inter officia, Dignitas in omnibus suis partibus ejusdem rationis est; quod unam earum offendit, lædit omnes. Transeunt passiones & odia, exempla mala manent perpetua. Rem suam agit Princeps, qui nec patitur, ut in dignitatem alterius contemptu peccetur, aut inobedientiâ, nec proditione in ejusdem personam. Indignum Principe facinus, veneno alium vincere, non gladio. Infame id olim apud Romanos e habebatur, uti etiamnum hodie apud Hispanos, qui nunquam ejusmodi occultis artibus contra hostes suos usi sunt, quin immo auxilio iis sæpe fuêre. Insigne ejus rei exemplum Serenitati Vestræ dereliquit Rex noster Catholicus, quando exercitu auxiliari præstò fuit Regi Franciæ adversus Anglos cùm hi occupâssent Insulam Regiam, nec locum dedit Ducis Roani consilio, qui Regnum in Respub. volebat dividi. Alio item tempore, quando sua Majestas per Dominum de Maximi, Nuntium Apostolicum, paratam se obtulit eidem Regi suâmet præsentiâ assistere, ut Hugonottas Montis Albani debellare posset, & Provinciis suis ejicere. Quæ insignis & heroica benevolentia non nisi ingratitudine compensata fuit postea, relictis rationi documentis, ut non tam facilè Status alieni commiseratione tangi se sinat.

§. Atque ex iis, quæ diximus, nemini non licebit colligere, quanti ad defensionem communem referat illa animorum inter subditos concordia & Statuum unio, si nimirum unusquisque alterius periculum pro suo æstimet, quantumvis etiam longè remotum id sit, adeòque modis omnibus conetur, quà copiis, quà subsidiis pecuniariis eidem ferre suppetias, ut corpus, quod ex illis conflatur, tueri se possit. Qua in re errare solent non pauci; dum qui absunt longiùs, existimant periculum ad se non perventurum, aut nequaquam se teneri ad anticipandos ejusmodi sumptus, majorisque esse prudentiæ, suas conservare vires, donec hostis viciniot

e *Non fraude, neque occultis, sed palàm, & armatum populum Romanum hostes suos ulcisci*. Tac. lib. 2. hist.

cinior fuerit. Sed tunc superatis jam difficultatibus,& Statibus antemuralibus occupatis, reliqui resistendo ampliùs non erunt. Ita Britannis accidit, de quibus sic Tacitus. † *Olim Regibus parebant, nunc per Principes factionibus, & studiis trahuntur; nec aliud adversus validissimas gentes pro nobis utilius, quàm quod in commune non consulunt. Rarus duabus, tribúsve civitatibus, ad propulsandum commune periculum conventus: ita dùm singuli pugnant, universi vincuntur.* Majori cum prudentia, & illustriori pietatis, fidelitatis, zeli, & amoris in legitimum suum Dominum exemplo, periculum istud agnoscunt Regna Hispaniæ, Provinciæ Italicæ, Burgundicæ, & Belgicæ; siquidem generosâ quâdam æmulatione Majestati suæ ultrò offerunt fortunas suas, immo & vitam, ut se contra hostes suos tueri possint, qui junctis unà viribus, ad evertendam Religionem Catholicam, & istam Monarchiam conspirarunt. Inscribat Serenitas Vestra tenerrimo suo pectori hæc obsequia, & crescentibus ejus gloriosis annis unà etiam crescat erga subditos tam fideles gratitudo & æstimatio.

** E juzgareis qual è mais excellente,*
O ser do Mundo Rey, se de tal Gente.

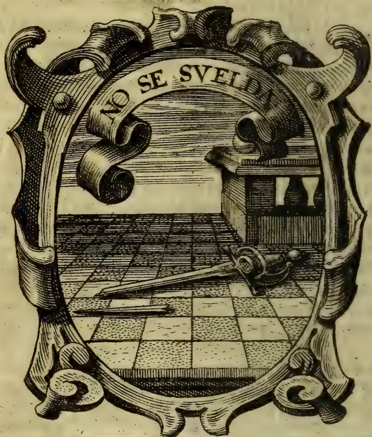
† Tac. in vita Agric. * Cam. Lus.

SYMBOLUM XCI.

Videtur *amicitiæ Rempublicam* magis * *continere, & majore, quàm justitia in studio fuisse Legislatoribus. Nam si amicitia inter omnes esset, nihil esset, quod justitiam desiderarent; at si justi essent, tamen amicitiæ præsidium requirerent.* Maximum inter homines bonum, amicitia est. Gladius securus, semper accinctus lateri tam pacis, quàm belli tempore. Socia fidelis in utraque fortuna. Cum illa eventûs prosperi illustriores sunt, adversi leviores: neque enim eam fugant calamitates, nec evanescere facit prosperitas. In hac eam suadet modestia, in illis constantia; in rebus tam se-

*Arist. lib. 8. Ethic. c. 1.

cundis, quàm adversis præstò est, tanquam utrobique fructum factura. Consanguinitas absque benevolentia & affectu consistere potest, Amicitia non item.

Hæc ab electione propria nascitur, illa à casu. Consanguinitas esse potest, sine communicationis & subsidii mutui vinculo, amicitia minimè; siquidem tria sunt, quæ tanquam partes, quibus constat, eam uniunt: Natura scilicet similitudinis beneficio, voluntas beneficio humanitatis, & ratio beneficio honestatis. Eò pertinent illa verba Regis Alphonsi Sapientis in libro Legũ, quem *Partidas* inscribit, dum loquitur de crudelitate, quam exercet is, qui captivum ducit unum ex iis, qui aut sanguine, aut amicitia juncti amant inter se. **Otro* *si los*

* L. 19. tt. 2. p. 2.

ſi los amigos, que es muy fuerte coſa de partir à unos de otros: Ca bien como el ayuntamento del amor paſa, e vence al linaje, è à todas las otras coſas, aſi es mayor la cuita, è el peſar, quando ſe parten. Quantò ergò magis probata, majoriſque ſinceritatis amicitia fuerit, tantò minùs valebit, ubi ſemel violari cœperit, Cryſtallus fracta prorſus inutilis efficitur. Omne adamantis perit pretium, ſi in fruſta dividatur, Gladius ſemel confractus ſolidari iterum non poteſt. Qui amicitiæ reconciliatæ confiſus fuerit, deceptum ſe inveniet: ad primum enim adverſitatis caſum, aut ſpem commodi privati mox iterum deficiet. Nec Davidis clementia in parcendo Saulis vitæ, nec beneficiorum memoria, & promiſſiones tam benevolæ jure jurando à Saule firmatæ, ſatis fuêre, ut David de reconciliatione illa ſecurus *a* eſſet, aut ut Saul adverſus illum machinari deſineret. Amplexu mutuo & manantibus fletu oculis Eſau cum fratre ſuo Jacobo in gratiam redire voluit, & tametſi utrinque magna amicitiæ redintegratæ pignora eſſent atque indicia, nunquam tamen Jacobi diffidentiam tollere omnino potuêre, quin illud modis omnibus conatus eſt, ut ſeſe ab illo ſejungeret, & ſecuritati ſuæ conſuleret. Amicitia redintegrata vas metallinum eſt, quod hodie ſplendet, & cras ærugine *b* obducitur. Nec ſatis ſunt ulla beneficia ad eam firmandam, quia injuriæ memoria nunquam ex animo deletur penitùs. Ervigius *(poſt uſurpatam Regis Wambæ coronam) Egicam arcta cognatione Wambæ ſanguini annexum generum adoptavit Cixilone filia in conjugem data, & Regni poſtea ſucceſſorem deſignavit; verùm hoc ipſum impedire non potuit, quò minùs Egica Regni ſuſcipiens guber-

nacula,

a *Abiit ergo Saul in domum ſuam: & David, & viri ejus aſcenderunt ad tutiora loca.* 1. Reg. 24. 23. † Gen. 33. 12 b *Non credas inimico tuo in æternum: ſicut enim æramentum, æruginat nequitia illius: & ſi humiliatus vadat curvus, adjice animum tuum, & cuſtodi te ab illo.* Eccleſ. 12 30. * Mar. hiſt. Hiſp. l. 6. c. 18.

nacula, concepti in socerum odii argumenta præ se ferret. In eo, qui læsus est, vulnerum remanent cicatrices, quas offensa animo impressit, & ad primam quamque occasionem rursum stillant sanguine. Injuriæ locis paludosis sunt similes, quæ licèt exsiccentur, facilè tamen aquas iterum hauriunt. Offendentem inter & læsum umbræ quædam interjiciuntur; quæ nulla excusationis, aut satisfactionis luce dispelli possunt. Quin nec ex parte offendentis satis secura est amicitia, quia nunquam sibi persuadet, offensum verè ex animo injuriam condonasse, sempérque eum intuetur, ùt hostem. Præterquam quòd **proprium humani ingenii est, odisse, quem læseris.*

§. Atque ita quidem fit in privatorum amicitiis, non Principum (si tamen vera inter hos amicitia reperiatur) nam utilitas propria amicos eos facit, aut hostes, & quamvis millies dissolvatur amicitia, mox tamen spe commodi redintegratur, & quoad sperare illud licet, firma perdurat ac stabilis. Quare in ejusmodi amicitiis nequaquam habenda est ratio conjunctionis sanguinis, aut obligationis ex acceptis beneficiis, ea enim non agnoscit regnandi ambitio. Ab utilitate diuturnas earum æstimanda est, omnes quippe amicitiæ tales nunc sunt, quales illæ Philippi Regis Macedoniæ, qui eas solâ utilitate metiebatur, non fide. In iis verò amicitiis, quæ magis ratio Statûs quædam sunt, quàm mutua voluntatum consensio, non tantopere Aristoteles & Cicero Biantem reprehenderent, quod diceret, non aliter amandum, ac si rursum exercendum esset odium: falleret enim Principē confidentia, si eam in tali fundaret amicitia. Præstat itaque, Principes sic hodie amicos esse, ut cogitent fieri posse, ut cras amici esse desinant. Verùm etsi cautela hæc improbanda non sit, utilitas tamen & commodum proprium amicitiæ anteferri non debet hoc titulo, quod ita plerunque factitent alii. Deficiat sanè in aliis amicitia, at non in Principe, quem his

Sym-

* Tac. in vita Agric.

Symbolis formare instituimus, quemque ad constantiam in actionibus suis & obligationibus adhortamur.

§. Atque quæ dicta sunt hactenus, ad eas pertinent amicitias, quæ sunt inter Principes finitimos, inter quos aliqua magnitudinis intercedit æmulatio: inter alios enim amicitia sincera, & concordia mutua locum habere potest. Potentia tam sollicita esse non debet, ut alteri confidat nemini. Tyranni instar in metu erit, quisquis amicis suis fidem non habuerit. Absque iis Corona servitus est, non Majestas. Iniquum est Imperium, quod Principes amicitiis spoliat. † *Non exercitus neque thesauri, præsidia Regni sunt, verùm amici.* * *Non aureum istud sceptrum est, quod Regem custodit, sed copia amicorum, ea Regibus sceptrum verissimum, tutissimúmque.* † *Nec ullum majus boni Imperii instrumentum, quàm boni amici.*

§. Amicitia inter magnos Principes officiis mutuis fovenda est potiùs, quàm muneribus: nam ingratum esse solet rei privatæ studium, cui nunquam fit satis. Illius caussâ finguntur amicitiæ, non fiunt; quemadmodum Vitellio accidit, qui * *dum amicitias magnitudine munerum, non constantia morum continere putavit, meruit magis, quàm habuit.* Amici ferro conservandi sunt, non auro: plures enim creat amicos armorum timor, quàm auri cupiditas. Subsidia pecuniaria largientem enervant, & quò ea fuerint majora, eò minùs continuari poterunt; pari autem passu, quo Princeps suas prodigit opes, ejus quoque perit existimatio. A thesauris, quos in ærariis suis asservant, æstimantur & amantur Principes, non ab iis, quos profuderunt in alios: magis ex eo, inquam, quod largiri possunt, quàm quod largiti jam sunt: plus enim inter homines spes potest, quàm gratitudo. Qui pacem auro emit, armis eam sustentare non poterit. In errorem istum omnes ferè Monarchiæ incidunt, posteaquam ad majorem aliquam pervenerint amplitudinem, auro, non armis illam

† Sallust. * Xenoph. † Tac. l. 4. hist. * Tac. l. 2. hist.

illam tueri conantur, consumptisque thesauris, & oneratis subditis, ut nimirum Principibus finitimis largiendo, circumferentias servent quietas, ipsum centrum robore destituunt; & tametsi magnitudo illa ad tempus aliquod sustentetur, id tamen in ruinam majorem vergit postea: cognitâ enim illa debilitate, & perditis semel finibus extremis, hostis nullo obsistente ad interiora usque penetrat. Ita Romano Imperio accidit, quando post tot expensas inutiliter factas, & debilitatas ejus vires, Imperatores pecuniâ & largitionibus Parthos, Germanósque conciliare sibi studuerunt, qui primus ruinæ illorum fons fuit & origo. Eam ob rem Alcibiades suasit Tisaferni, **ne tanta stipendia classi Lacedæmoniorum præberet, sed nec auxiliis nimis enixè juvandos: quippe non immemorem esse debere, alienam esse victoriam, non suam instruere, & eatenus bellum sustinendum, ne inopia deseratur.* Hoc ipsum consilium stimulo nobis esse potest, ad considerandum, quantum expendatur in gratiam Principum exterorum, cum insigni ipsius Castellæ detrimento & enervatione, quam tamen utpote Monarchiæ totius Cor, potissimùm sanguine abundare oporteret, ad dispertiendos per reliquas corporis partes vitales spiritus; quomodo ipsa docet Natura, optima politicæ Magistra, quæ partes interiores, à quibus vita dependet, majoribus solet firmare præsidiis. Si quod foris apud exteros consumit metus & sollicitudo, ad consulendum Monarchiæ securitati, intra ipsa illius viscera expenderet providentia prudens, in conservandis, quà terra, quà mari exercitibus, in muniendis firmandisque milite castellis, arcibus, urbibus, securiores forent remotæ Provinciæ, & si quæ amitteretur, interioribus viribus facilè recuperari posset. Roma tueri se potuit, & quæ ab Hannibale armis occupata fuerant, recipere, immo ipsam evertere Carthaginem, quia omnes suas opes & vires intra Reipublicæ suæ viscera continebat.

§. Neque

* Trog lib. 5.

§ Neque tamen hoc eò dico, quòd persuadere Principibus cupiam, ut ne amicis suis, & finitimis subsidio unquam sint, & argentum suppeditent; sed ut videant diligenter, quomodo illud impendant, studeántque armis succurrere potiùs, quàm opibus: nam auxilia pecuniaria apud eum remanent, qui accepit; armorum verò subsidia, ad eum, qui miserat, revertuntur. Atque hoc intelligi debet, quando nullum est periculum, ne ipsi bello sese implicent, trahendo illud in statum suum proprium, aut ne amico hostes majores concilient; uti tum etiam, cùm majorum est sumptuum, & pluribus obnoxium incommodis, succurrere opibus, quàm armis: nam ratio statûs omnino suadet, ut alterutra via finitimum Principem tueamur, quoties nostra cum illius fortuna conjuncta esse cernitur; siquidem majoris est prudentiæ intra alterius statum bellum sustinere, quàm intra suamet viscera illud experiri. Sic olim* *fuit proprium populi Romani longè à domo bellare, & propugnaculis Imperii sociorum fortunas, non sua tecta defendere,* & debuissemus hoc discere à Republica illa, ne tantas nunc calamitates deplorare necesse esset. Ista politica magis, quàm ambitio movit Cantones Helvetos, ut populorum quorundam susciperent protectionem: tametsi enim satis scirent, id absque sumptibus & defensionis suæ periculo fieri non posse, plus tamen ad utilitatem suam putabant interesse, si longè à finibus suis bella gererent. Confinia Statûs vicini Statûs proprii muri sunt, & ut tales omni cum vigilantia custodiendi.

* Cicero pro leg. Man.

SYMBOLUM XCII.

ETiam plumæ aliarum avium, aquilinis nimiùm vicinæ in periculo sunt; hæ siquidem corrodunt illas, ac destruunt, ob superstitem in iis antipathiam naturalem, quæ est inter Aquilam & volucres seli-

* Plin. l. 10. c. 3. † Æl. l. 9. c. 11. de animal. 4

reliquas. Ita protectio in tyrannidem denique vertitur. Nec leges veretur potentia major, nec auctoritatem ambitio. Quod fidei & tutelæ ipsius commissum

fuit, titulo defensionis naturalis postea ut suum detinet. Principes inferiores subsidiis exteris Statuum suorum securitati prospicere cogitant, & eos omnino perdunt; quin immo & amico,& hosti in prædam cedunt. Nec minus ab illo periculi est ob confidentiam, quàm ab isthoc propter odium. Cum amico securi vivimus absque ullo metu aut præcavendi sollicitudine, adeòque sine suo damno pro libitu nos potest impetere. In ea ratione fundata fuit, opinor,illa lex quæ bovem, qui hominem aliquem cornibus suis læsisset, jube-

jubebat lapidibus a obrui, non verò sylvestrem taurum, quia à bove, utpote animali domestico, quo in laboribus quotidianis utimur, minùs nobis metuimus. Amicitiæ & protectionis obtentu invehitur ambitio, & facilè obtinetur, quod viribus non poterat effici. Quàm speciosis titulis tyrannidem suam velarunt Romani, dum aliarum Nationum populos in cives, socios & amicos suos asciscere dignati sunt. Albanos in suam introduxerunt Rempubl. & quos antea hostes habuerant, eos societatis communis voluerunt esse participes; Sabinos in jus civium admiserunt. Tanquam protectores conservatorésque libertatis ac privilegiorum, tanquam justitiæ universi orbis arbitri, à diversis implorati fuêre Provinciis, ut eorum viribus contra suos hostes uterentur, & quæ seipsis eo usque penetrare nequivissent, ignorantia aliena longè latèque se dilatarunt. Initio quidem à Nationibus exteris magna cum tutela tributa non nisi modica exegerunt, & specie quadam virtutum moralium suas texerunt fraudes: & postquam illa Imperialis aquila alas suas supra tres orbis partes, Europam, Asiam & Africam latiùs expandisset, ambitione rostrum suum exacuit, & sævitiæ suæ prodidit ungues, protectione in tyrannidem versa. Expertæ tunc sunt Nationes exteræ, miserè suam illusam fuisse confidentiam, & destructas potentiæ suæ plumas sub aliis illis oppressione tributorum ac libertatis, cum privilegiorum suorum jactura; cúmque jam tyrannis invaluisset, nec convalescere potuêre, nec vires suas instaurare. Atque ut venenum in naturam verteretur, adinvenerunt Romani colonias, introduxerúntque linguam Latinam, ad tollendam sensim Nationum distinctionem, & ut sola superesset Romana cum universali in omnes Imperio. Hæc fuit magna illa Aquila,

a *Si bos cornu percusserit virum aut mulierem, & mortui fuerint, lapidibus obruetur.* Exod. 21. 28.

Aquila, quam vidit Ezechiel *magnis* b *alis, multisque pennis*; ubi septuaginta legunt, plenis unguibus: nam plumæ ejus ungues erant. Quoties existimant homines sub alis se stare, & sub unguibus consistunt? quoties putant lilio se tegi, & sub spinis hærent ac sentibus, ut non nisi pallio relicto inde possint emergere! Civitas Pisana jura sua & prætensiones, quas habebat adversus Rempublicam Florentinam, commiserat patrocinio Regis Ferdinandi Catholici, & Regis Franciæ, & inter utrumque convenit, ut ea Florentinis traderetur, specie libertatis Italiæ procurandæ. Ludovicus Sfortia contra nepotem suum Joannem Galeasum Francorum imploravit opem, & hi Mediolanensi statu exutum, captivum in Franciam abduxêre. Sed quid antiquis utimur exemplis? Dicat Dux Mantuanus, quàm carò sibi steterit, quámque graviter noxia fuerit aliena protectio! Dicant Treverensis Elector, & Grisones, num suam conservaverint libertatem armis extraneis, quæ titulo defensionis ac tutelæ in suum Statum admiserunt. Dicat Germania, quomodo nunc se habeat sub Suecorum patrocinio: divisis & dissolutis jam illustribus Provinciarum suarum circulis, quibus splendescebat, & sustentabant diadema Cæsareum: defœdatis fulgentissimis civitatum Imperialium Adamantibus, qui eam exornabant: sublatis & confusis Statuum ordinibus: disturbatâ harmoniâ gubernationis politicæ: exspoliata & ad extremam inopiã redactâ antiquâ ejus Nobilitate. Dicat illud, inquam, Germania, sine omni nunc libertatis specie Provincia, quæ optimè illam tueri ac conservare antea noverat; conculcata & flamma vastata ac ferro à Nationibus exteris, variorum Tyrannorum, qui demortuum Sueciæ Regem nunc repræsentant, exposita arbitrio: serva amicorum & hostium: suismet malis turbata tantopere, ut nec damna sua, nec emolumenta

b *Et facta est aquila altera grandis magnis alis, multisque plumis*, Ezech. 17. 7.

menta queat agnoſcere. Ita Provinciis accidit, quæ ſecum ipſæ non ſatis conveniunt, & Principibus, qui extraneis utuntur viribus, præſertim ſi, qui eas mittit, ſtipendium non ſolvat: auxiliares enim copiæ pariter ac hoſtiles in illorum conſpirant ruinam; quemadmodum civitatibus Græciæ contigit, quando † *Philippus Rex Macedonum libertati omnium inſidiatus, dum contentiones civitatum alit, auxilium inferioribus ferendo, victos pariter, victoréſque ſubire regiam ſervitutem coegit*. Gloria primùm ad inferioris defenſionem inflammat animum, & ambitio poſtea nihil ſinit reliquum. Qui vires ſuas in alterius impendit gratiam, compenſationem ab illo poſtulat. Provincia ipſa Principis potentioris ſuppetias ferentis amore capitur, exiſtimantibus nimirum ſubditis, ſub ejus dominatu ſe magis ſecuros fore, magiſque felices, abſque timore & bellorum periculo, ſine gravibus tributis, quæ Principes inferiores ſolent imponere, ſine injuriis denique & offenſionibus, quas communiter ab illis accipiunt. Nobiles præterea majori honori ſibi ducunt, ſi illuſtriori ſerviant Domino, à quo ipſi honorentur, & qui plura habeat præmia ac munera, quæ diſpertire poſſit. Omnes iſtæ conſiderationes tyrannidem, & uſurpationem ferentis opem, aut defendentis promovent. Copiæ auxiliares ei parent potiſſimùm, qui eas mittit, aut exſolvit ſtipendia, & regiones, in quas deducuntur, tractant velut alienas, confectáque bello cum hoſte, in amicum movere neceſſe eſt; ut proinde conſultiùs, & minoris videatur eſſe periculi, minúſq; ſumptuoſum Principi inferiori, amicè cum potentiori tranſigere, quàm armis auxiliaribus vincere. Quod ſine his obtineri nequit, minùs poſtea, ubi receſſerint iterum, conſervari poterit.

§. Periculum iſtud advocandi auxiliares copias tunc magis metuendum eſt, quando Princeps, à quo eæ mittuntur, aliam profitetur Religionem, aut ad Statum illum jus aliquod habet, vel obtendit ſaltèm, aut

† Juſtinus.

aut si eundem sibi subjicere magni sit emolumenti, puta quia Statibus occupantis præbet transitum, aut obstruit hostibus. Atque timores isti necessitate metiendi sunt, consideratis item conditione & moribus Principis: nam si sincero & generoso fuerit animo, plus apud illum valebit fides publica & existimatio, quàm spes commodi & rationes Statûs; quomodo experientia comprobatum fuit in Principibus omnibus Domûs Austriacæ, adumbratis per potentem illum Cherubinum & protectorem, cui Ezechiel Regem Tyri comparat antè, quàm suo deesset *c* officio: quam fidem & auctoritatem etiamnum observant hodie: nemo siquidem quisquam est, qui de eorum amicitia jure possit conqueri. Testes ejus rei sunt Pedemontium, Sabaudia, Colonia, Constantia, Brisacum, propugnata armis Hispanicis, & restituta deinde, absq; ullo ibidem relicto militari præsidio. Nec negare veritatem hanc poterit Genua: cùm enim oppressa à Francis & Allobrogibus libertatem suam in Hispanorum posuisset arbitrio, fidelissimè hi eam conservarunt, pluris nimirum amicitiam suam & fidei publicæ gloriam, quàm dominatum æstimantes.

Quòd si necessitas aliquando arma auxiliaria petere coegerit, dicta pericula sequentibus conditionibus caveri poterunt: si curetur scilicet, ut ne copiæ alienæ majores sint, quàm propriæ; ut cui veniunt subsidio, is suos iis Duces præficiat; ut non collocentur in præsidiis urbium, ut misceantur, dividantúrque inter milites cæteros, & mox in hostem ducantur.

c *Tu Cherub extentus, & protegens.* Ezech. 28. 14.

SYMBOLUM XCIII.

TYrrhenum mare expertum est sæpius pericula amicitiæ & societatis montis Vesuvii; at non semper damnis nostris sapere discimus: facilè enim à vana aliqua confidentia persuaderi nobis sinimus, ea non iterum esse eventura. Jam pridem sapientissimus eva-

evasisset Mundus, si suismet experientiis edoceri se passus esset; sed temporis longinquitas eas rursum obliterat. Ita factum in gravissimis ruinis, quas per

ontis illius declivia solo intulerant incendia præ-rita, omnia opplendo cineribus, quos immisso pau-s post annis aratro in agrum denuò coloni conver-runt. Evanuit damnorum memoria, aut certò nemo am conservare voluit, quæ tanta tamen fuerant, ut eritò eorundem metus debuisset esse perpetuus. bdidit mons ille sub viridi suo pallio æstum & sic-tatem interiorum suorum viscerum, & mare nihil spicatum mali fœdus cum eo iniit, eúmque strinxit ndarum suarum brachiis, nullâ habitâ ratione illius, uæ inter ambas istas naturas intercedit, contrarie-

tatis. Verùm dolosus ille mons sinistram suam intentionem pressit in pectore, donec fumus indicia quædam proderet eorum, quæ intùs ille moliretur. Crevit inter utrumq; communicatio per secretas & occultas quasdam vias, nec capere potuit vicinum mare, fictum illum amicum non nisi munimenta adversùs se erigere, & subterraneos cum diversis metallis sulphureis instruere cuniculos, donec iis jam perfectis (quod hac nostra ætate contigit) ignem admoverit. In supremo montis cacumine hiatus ingens & profundus sese aperuit, unde flammæ erumpebant, quæ sub initium non nisi stricturæ quædam lucidiores, aut ignes festivi artificiales videbantur; at paucis pòst horis funesta fuêre prodigia. Contremuit sæpius vastum illud corpus tantæ molis ac ponderis, & inter horrenda tonitrua incensas evomuit liquescentium metallorum indigestas materias, quæ in illius fervebant stomacho, & per mōtis declivia, ad instar torrentium igneorum, in circùm jacentes agros sese effuderunt, donec in ipsum mare delaberentur, quod tam inopina hostilitate stupefactum, ad ipsum centrum cum aquis suis se recepit, seu metu aliquo factum id fuerit, seu astu, ad cogendas undas, quibus se tueretur: ruptis námque antiqui fœderis vinculis necesse erat, ut ad defensionem suam se compararet. Pugnarunt inter se ambo elementa, non sine trepidatione ipsius Naturæ metuentis, ne pulcherrima hæc rerum fabrica conflagraret. Ardebant ipsi aquarum fluctus à superiore hoste domiti: *ignis* enim (ut alicubi loquitur Spiritus sanctus) † *in aqua valebat supra suam virtutem, & aqua extinguentis naturæ obliviscebatur*, Pisces flammis innatantes extincti sunt. Tales semper habebunt effectus omnia similia fœdera, quæ disparis naturæ sunt & conditionis. Nec damna minora metuat Princeps Catholicus, qui societatem cum infidelibus coierit: nam cùm nulla graviora sint odia, quàm quæ ex Religionum diversitate oriuntur, fieri quidem potest, ut ea necessitas præsens dissimulet, quin tamen erumpant aliquan-

† Sap. 19, 19.

do,

do, nemo unquam impediet. Et quomodo, obſecro, conſervari poterit inter illos amicitia, ſi unus alteri ſatis non fidat, & ruina unius cedat in emolumentum alterius? Qui opinionibus diſcrepant, etiam animis diffident; cúmque creaturæ ſimus æterni illius & ſupremi Artificis, ferre non poſſumus, ut eidem denegetur ille adorationis cultus, quem verum & orthodoxum judicamus. Et licèt bona eſſet infidelium amicitia, Juſtitia tamen divina non permittit, ut hoſtium ſuorum operâ fines noſtros conſequamur, quin plerumque nos caſtigat per illam ipſam infidelem manum, quæ pactis ſubſcripſit. Imperium, quod Conſtantinus Imperator in Orientem tranſtulit, peſſum iit per fœdera Palæologorum cum Turcis, Deo nimirum permittente, ut poſteris correctionis eſſet exemplum, abſque ulla tamen viva familiæ illius memoria. Quòd ſi ob locorum diſtantiam, aut rerum conditionem per illos ipſos infideles caſtigatio fieri non poſſit, Deus ipſe manum ſuam adhibet. Quas calamitates non perpeſſa eſt Francia, poſtquam Rex Franciſcus, magis æmulatione gloriæ Caroli V. Imper. quàm extremâ neceſſitate ductus, fœdus cum Turca iniit, eúmq; in Europam evocavit? In ſupremo vitæ articulo errorem hunc ſuum agnovit, & deteſtatus eſt verbis graviſſimis; quæ profecta à dolore Chriſtiano piè interpretabimur, cùm aliàs omnino hominis de animæ ſuæ ſalute deſperantis videri poſſent. Sed & ab ejus Succeſſoribus pœnam Deus repetiit, morte violentâ & infelici eos tollendo è medio. Quòd ſi ea ſeveritate animadvertit in Principes, qui infidelium Hæreticorúmque implorant auxilium, quid iis faciet, qui iiſdem opem ferunt adversùs Catholicos, & in cauſſa ſunt, cur tantos illi progreſſus efficiant? Docet nos iſtud † Petri Secundi Regis Aragonii exemplum : favebat is Albigenſium Hæreticorum factioni in Francia, pro quibus etiam arma ſumpſerat, centum millium hominum conflato exercitu,

† Mar. hiſt. Hiſp. l. 12. c. 2.

citu, cùm contrà Catholici non nisi equites octingentos & mille pedites sub signis numerarent, & ab his tamen prœlio victus occubuit. Simul ac Judas Machabæus cum Romanis junxit amicitiam (eo etiam fine, ut sese contra Græcorum potentiam tueri posset) orbatus duorum Angelorum præsidio, qui ejus lateri assistebant, & contra hostium ictus tutabantur, interiit. Eandem pœnam, eadémque ex caussa etiam dedêre ejus fratres Jonathas & Simon, qui ei in Principatu successerant.

§. Nec sufficit semper excusatio defensionis naturalis: per enim rarò omnes concurrunt conditiones & circumstantiæ, quæ ejusmodi fœdera cum Hæreticis faciant licita, & majoris sint ponderis, quàm universale illud scandalum, & periculum opinionibus falsis veram inficiendi Religionem; siquidem eorum communio veneni instar est, quod facilè alios corripit; cancer, qui celeriter serpit, ubi novitate & licentiâ capti fuerint *a* animi. Poterit quidem Politica divinis diffisa præsidiis, & in artibus humanis spem suam collocans, seipsam fallere, Deum non item, in cujus tribunali rationes merè apparentes locum non habent. Baasa Rex Israël urbem Rama (Benjamiticæ tribûs ultimam in Regno Asa) communiebat, ejúsque aditus sic claudebat, ut nemo Regnum illud tutò posset ingredi, aut inde *b* egredi: belli seges ea fuit inter ambos illos Reges, metuénsque Asa fœdus Benadadi Regis Syriæ, quod cum Baasa fecerat; hoc egit primùm, ut illud discinderetur, & aliud deinde novum cum eodem Benadado ipse iniit: † *quod cùm audisset Baasa, desiit ædificare Rama, & intermisit opus suum*; tametsi verò urgeret necessitas, & fœdus illud fieret non nisi studio defensionis naturalis, cujus mox optimus fuit effe-

a *Sermo eorum ut cancer, serpit*. 2. Tim. 2. 17. b *Anno autem trigesimo sexto Regni ejus ascendit Baasa Rex Israël in Iudam, & muro circumdabat Rama, ut nullus tutè posset egredi, & ingredi de regno Asa*. 2. Paral. 16. 1.
† Ibid. v. 5.

effectus, displicuit tamen Deo, quòd in illa potiùs, quàm in auxilio divino suam collocasset fiduciam, misitque Hananum Prophetam, qui stultum ejus consilium reprehenderet, & gravia ei damna ac bella c minitaretur, quæ reipsa deinde evenêre. Ex hoc ipso facilè colligere licebit, quantam Dei offensam incurrerit Regnum Franciæ propter fœdera cum Hæreticis nunc inita, ad opprimendam Austriacam Domum. Qua in re obtendere non potest titulum defensionis naturalis in extrema necessitate, quia nullâ priùs lacessitum injuriâ, & absque ulla caussa, cum omnibus illius hostibus fœdus sanxit, & bellum ei intulit; foris extra Status suos illud fovendo, eósque dilatando usurpatione injustâ Provinciarum exterarum, & consilio ac viribus Hæreticis fœderatis assistendo, ut de oppressis Catholicis triumphent; interim ad tractatus pacis Coloniam è Gallia venire nemo voluit, quantumvis Pontifex Maximus, Imperator, & Rex Hispaniarum suos illuc cum plena potestate Legatos ablegâssent.

§. Nec sola fœdera cum Hæreticis, sed etiam militares suppetiæ illicitæ sunt. Exemplum illustre nobis præbent sacræ paginæ in Amasia Rege, qui cùm certo pretio exercitum aliquem à filiis Israël conduxisset, jussit Deus, ut eum abs se dimitteret, eique exprobrarit, quòd non in Deo potiùs spem suam ac fiduciam d posuisset; & quia illicò paruit, nullâ habitâ ratione periculi aut impensarum, insignem ei victoriam contra hostes suos largitus est.

c *Quia habuisti fiduciam in Rege Syriæ, & non in Domino Deo tuo, idcirco evasit Syriæ Regis exercitus de manu tua*, &c. *Stultè igitur egisti, & propter hoc ex præsenti tempore adversum te bella consurgent*. 2. Par. 16. v. 7. 9. d *O Rex ne egrediatur tecum exercitus Israël: non est enim Dominus cum Israël, & cunctis filiis Ephraim. Quòd si putas in robore exercitûs bella consistere, superari te faciet Deus ab hostibus: Dei quippe est, & adjuvare, & in fugam convertere*. 2. Paral. 25. 7. & 8.

§. Illa fœdera cum Hæreticis licita sunt, quæ aut belli sopiendi, aut commerciorum exercendorum caussa fiunt; quale fuit illud Isaaci cum *e* Abimelecho, & quod etiamnum viget Hispaniam inter & Angliam.

§. Inito semel cum Hæreticis fœdere, alióve pacto, quod nec Religioni, nec bonis moribus adversetur, & jurisjurandi insuper sanctitate firmato, omnino servanda est fides publica: per ejusmodi enim Sacramentum Deus ipse in pactorum testem vocatur, & veluti sponsor promissi adimplendi utriusque partis consensu constituitur & arbiter, ut castiget deinde eum pro merito, qui datam fidem violaverit: & sanè grave esset, eum mendacii testem facere. Nec ulla alia apud omnes gentes & Nationes conventorum pactorúmque est securitas, quàm jurisjurandi religio, qua si ad fallendum abuterentur, ruerent omnia orbis commercia, neque ullæ unquam firmæ induciæ, aut pax concludi possent. Verùm, etsi nulla intercedit Sacramenti religio, pactiones tamen compleri debent; etenim ex ipsa veritate, fidelitate, & justitia oritur in illis obligatio quædam mutua, & communis omnibus Gentibus; & sicut nemini Catholico licitum est occidere, aut odisse Hæreticum, ita neque fallere, aut datam ei fidem frangere. Idcirco Josue *f* Gabaonitis fidem servavit; quod Deo tantopere placuit, ut victoriæ adversus hostes concedendæ caussa ipsum etiam cælestium orbium naturalium ordinem interturbare voluerit, obediendo voci Josue, & sistendo Solem in cœli medio, ut hostium cædem tantò meliùs posset prosequi, & pacti obligationem

e *Vidimus tecum esse Dominum, & idcirco nos diximus: Sit juramentum inter nos, & ineamus fœdus, ut non facias nobis quicquam mali.* Gen. 26. 28. f *Iuravimus illis in nomine Domini Dei Israël, & idcirco non possumus eos contingere*, Jos. 9. 19.

nem *g* adimplere; & quia trecentis annis pòst Saül fœdus iſtud violavit, punivit Deus Davidem *h* fame triennali.

g *Stetit itaque Sol in medio cœli, & non feſtinavit occumbere ſpatio unius diei. Non fuit antea, nec poſtea tam longa dies obediente Domino voci hominis, & pugnante pro Iſraël.* Joſ. 10. 13. h *Facta eſt quoque fames in diebus Davidis tribus annis jugiter: & conſuluit David oraculum Domini, dixitque Dominus: Propter Saül, & domum ejus ſanguinum, quia occidit Gabaonitas.* 2. Reg. 21. 1.

SYMBOLVM XCIV.

QVando Sol in linea Æquinoctiali conſtitutus, examen eſt lancium libræ, lucem ſuam quaqua-

versum spargit tanta cum justitiæ æquitate, ut dies noctésque æquales faciat; non absque omni tamen respectu ad zonas viciniores, suóque imperio magis subjectas quibus majorem vim lucis impertit, iis præsertim climatibus & parallelis, qui ab eo absunt propiùs, & si quæ fortè Provincia caloris intemperiem experiatur sub zona torrida, ipse ejus situs in caussa est, non radii solares, quippe qui eodem tempore aliis ejusdem zonæ partibus benignissimos sese exhibent. Quod itaque Sol in linea æquinoctiali efficit, tam illustri cœli parte, ut non nemo existimet, Deum Optimum Maximum suam in ea fixisse sedem (si tamen ejus immensitas ullo certo loco definiri potest.) Idem illud in orbe hoc inferiori operatur Tiara pontificia, quæ ex Romana urbe velut fixo quodam æquinoctio divinæ suæ lucis radiis universas Mundi Provincias collustrat. Sol, inquam, est in his inferioribus orbibus, cui vis lucis vicaria æterni illius Solis justitiæ communicata fuit, ut ejusdem beneficio res omnes sacræ veras suas nanciscantur formas, absque eo quòd à vana aliqua opinionum impiarum umbra in dubium vocari possint. Nulla tam polis propinqua est Regio, quò nequicquam obstantibus frigoribus & tenebris ignorantiæ, splendores illius non penetraverint. Tiara ista lapis Lydius est, ad quem explorantur coronæ, & auri argentíque illarum probitas expenditur: in illa tanquam in fusorio calice ab aliis spuriis segregantur metallis, signo illius monetario *Tau* consignatæ verum suum pretium valorémque inviolatum retinent. Eam ob rem Ramirus Aragoniæ Rex, aliique complures ultrò Ecclesiæ Feudatarii esse voluerunt, tanquam qui honori & felicitati sibi ducerent, quòd Coronæ suæ tributo pendendo essent obnoxiæ. Eæ verò, quæ ad lapidem istum Lydium Apostolicum probari detrectant, plumbeæ sunt & stanneæ, quas tempus modicum atterit, consumitque, adeò ut vix ad quintam usq; generationem (quemadmodum frequenti experientiâ compertum fuit) perveniant. Unà

cum

cum Principum magnificentia dignitas etiam & amplitudo eorum temporalis accrevit, per Isaiam Prophetam *a* olim prædicta, quæ suo dein robore spiritualem quoque armavit gladium, ut Regnorum in orbe Christiano bilanx esse potuerit, & supremum eorundem tenere arbitrium. Atque his ipsis mediis potentiam suam conservare student Pontifices, paterno illo suo affectu & benignitate Principes sibi reddendo benevolos. Imperium eorum voluntarium est, in animos videlicet, apud quos ratio locum habet potiùs, quàm vis aut coactio. Quòd si hæc aliquando immoderatior fuerit, effectus planè contrarios habuit: cœca enim est indignatio, & facillimè in præceps ruit. Dignitas pontificia inermis etiam, instructissimis exercitibus validior est. Occursus Leonis Papæ in habitu pontificio tantum terrorem incussit Attilæ, ut pedem referret, & susceptam Romanæ urbis vastandæ cogitationem deponeret: si armis id attentasset, neutiquam fregisset animum hominis illius barbari. Unicus Pastoris sibilus, unica pedi, aut fundæ correctio ex amore intentata, plus possunt, quàm duri etiam silices. Rebellis fieret ovicula, si ex rigore agi cum illa oporteret: etsi enim Fidelium pietas dignitatem pontificiam dotavit viribus, id tamen pro majori ejus securitate factum est potiùs, quàm ut iis uteretur, nisi ad conservandam Religionem Catholicam, & universale bonum Ecclesiæ ita opus esse videretur. Quando verò spreta isthac consideratione accidit aliter, & Tiara mutatur in Galeam, non agnoscit illam ultrà reverentia, immo ferire audet, non secùs ac si foret temporalis; & si niti voluerit rationibus politicis, æstimabitur pro diademate Principis politici, non summi Pontificis, cujus imperium spirituali auctoritate sustentatur. Officium ejus pastorale non belli est, sed pacis: pedum obtusum supernè

a Tunc videbis, & afflues, & mirabitur & dilatabitur cor tuum, quando conversa fuerit ad te multitudo maris, fortitudo Gentium venerit tibi. Isa. 60. 5.

pernè incurvatum, ut conducat; non acutum, ut sauciet. † *Summus Pontifex summus homo est*, adeoque *non æmulationi, non odio, non privatis adfectionibus*, quæ bellorum semper sunt incentiva, *obnoxius* esse debet: nam illud in summo Sacerdote etiam cœca Gentilitas exposcebat. Splendor virtutum, quæ in eo elucent, animos magis feriunt, quàm ensis in corpora sæviat. Plus auctoritas valet, quàm arma, ad componendas Principum lites: hi enim, si videant, eum suo fungi officio ex amore paterno, à passionibus, affectibus & artibus politicis libero, jura & arma sua ad illius pedes ultro deponunt. Experti id sunt Pontifices plurimi, qui communes omnium Patres, non neutrales sese gesserunt. Qui uni alicui adhæret, se subtrahit alteri, & qui nec hujus est, nec illius, nullius est; Pontifices verò omnium esse debent: id quod in lege veteri indicabant ejus vestimenta, quæ singulari contexta artificio totum terrarum orbem *b* exhibebant. Neutralitas crudelitatis genus quoddam est, tum præsertim, cùm alienarum calamitatum non nisi otiosa spectatrix est. Si contendentibus inter se filiis pater immotus consisteret, meritò illi imputaretur, si alter ab altero damnum acciperet, oportet, ut nunc amore, nunc severitate eos ab invicem distrahat, ponendo se inter eos medium, & si opus fuerit, unius etiam caussæ patrocinetur, ut alter ad æquam compositionem adduci possit. Eodem quoque modo, si paternas Pontificis admonitiones audire noluerint Principes, si reverentiam sacrosanctæ ejus auctoritati debitam exuant, nec ulla spes supersit, eos inter se conciliari posse, perutile fore videtur, si steterit pro parte magis æqua, & suos reflexerit oculos in tranquillitatem publicam, & exaltationem religionis atque Ecclesiæ, eique opem tulerit, donec alter ad æquitatem traducatur: qui enim tam hujus, quàm illius caussam approbat, utrique cooperari cen-

sebi-

† Tac. l. 3. Annal. b *In veste enim poderis, quam habebat, totus erat orbis terrarum*, Sap. 18. 24.

sebitur. Atque In Italia magis, quàm in ulla alia orbis parte illa Pontificum advigilantiâ opus est: nam si suum erga Francos affectum ita apertè semel prodiderint, ut hi subsidia illorum & favorem certò sperare habeant, in ipsam quoque Italiam arma sua inferre audebunt. Et movit ea consideratio nonnullos Pontifices, ut Hispaniæ magis sese addictos faventésque exhiberent, ad Franciam nimirum tantò meliùs cohibendam, quòd si quis interdum ductus aliqua specie boni, aut affectu, aut utilitate propria, & cautionis illius immemor sæcularibus armis usus fuit, & ab exteris poposcit auxilia, magnis in Italia motibus ansam dedit; uti memorant Historici in vitis † Urbani Quarti, qui Carolum Provinciæ Phocæensis & Andium Comitem contra Manfredum * utriusque Siciliæ Regem in subsidium evocavit: Nicolai Tertii, qui potentiæ Regis Caroli stimulatus invidia, imploravit opem Petri Regis Aragonii: Nicolai IV. qui cum Alphonso Rege Aragonio adversus Regem Jacobum fœdus iniit: Bonifacii Octavi, qui Jacobum Aragoniæ Regem lacessivit, & à Carolo Valoësio Andium Comite contra Fridericum Siciliæ Regem petiit suppetias: Eugenii Quarti, qui Andiensem fovit factionem adversus Alphonsum Regem Neapolitanum: Clementis Quinti, qui Philippum Valoësium advocavit in auxilium contra Dynastam Procomitem Mediolanensem: Leonis Decimi, & Clementis Septimi, qui cum Francisco Galliæ Rege fœdus pepigêre adversus Carolum Quintum Imperatorem, ut Hispanos Italia ejicerent. Incommodum istud ex eo oritur, quòd tantùm Sedis Apostolicæ pondus sit, ut lancem, in quam conjecta fuerit, necesse sit plurimùm deprimi. Moverit fortè ad ista memoratos Pontifices aliqua boni species, in aliquibus tamen intentioni eorundem minimè respondit effectus.

Verùm sicut pontificii muneris est omnem adhibere

† Zurit. hist. Aragon. * Mar. hist. Hisp. l. 13, c. 11.

bere curam, ut in quiete ac tranquillitate conserventur Principes, ita hi vicissim debent (tametsi nullum esset divinum præceptum, uti revera est) suos semper defigere oculos, Heliotropii ad instar, in Sole isto Tiaræ pontificiæ, qui semper lucet, & nunquam occidit, in ejúsque obedientia & tutela permanere. † Eam ob caussam filio suo Ferdinando Regi Neapolitano præcepit Alphonsus Quintus Rex Aragonius fato jam concessurus, ut auctoritate Sedis Apostolicæ & Pontificum gratia nihil potiùs duceret, caverétque eos offendere, tametsi justissimam habere caussam videretur. Impietas aut imprudentia gloriari solent, si suam adversùs Pontifices tueri possint gravitatem. Iis sese submittere non vilitas animi est, sed Religio; non auctoritatis jactura, sed honor. Venerationes à maximis etiam principibus cum summa demissione iis exhibitæ, pia sunt magnanimitas, quæ erudiunt alios; ut nôrint quantus rebus sacris habendus sit honos. Non illæ infamiam pariunt, sed insignem potiùs apud omnes laudem, ut nemo quisquam animi abjectionem interpretari audeat. * Ita Constantino Imperatori nemo vertit vitio, quòd in Episcoporum concilio locum humilem occuparet, uti † nec Regi Ægicæ, cùm in alio sacrorum Præsulum conventu Toleti celebrato in terram sese prosterneret. Oppositiones contra Pontifices nunquam è voto succedunt; Contentiones sunt, quæ nunquam bonum sortiuntur exitum. Ecquis rationem principis temporalis à supremo Ecclesiæ capite separare poterit? offensa, & auctoritas sacra, juncta sunt inter se, & in unum quasi coëunt. Quantò illa est gravior, tantò plus de dignitatis decoro detrahitur. Hæc duplici armata gladio, contra maximam etiam potentiam se tuetur. In regnis alienis obedientes habet subditos, ubi verò bella his movere cœperit, refrigescit hominum pietas, & à conflictu armorum ad librorum devenitur prœlia, obe-

† Zurit. Ann. de Arag. * Euseb. in vit. Const. † Chron. Reg. Goth.

obedientiâ in dubium vocatâ; unde perturbatâ Religione immutantur dominatus, & evertuntur Regna: horum enim firmamentum in honore & reverentia Sacerdotii c consistit; quæ caussa fuit, cur illud Nationes aliquæ Regiæ dignitati conjunxerint. Valde igitur expedit, Principes se suáque tam prudenter moderari, ut ne quam summis pontificibus offensæ dent occasionem Fiet verò istud, si debitum Sedi Apostolicæ cultum exhibeant: si sanctè inviolatéque ejus privilegia, immunitates & jura observent, sua item propria, si pontificiis illis contraria non sint, animo forti & constanti tueantur, neque ullam regnis noxiam admittant novitatem, aut quæ ad spirituale subditorum emolumentum non conducat. Cùm Carolus Quintus Imperator coronæ accipiendæ caussa in Italiam ingrederetur, jusjurandum ab eo postulabant Legati pontificii, quo promitteret, nunquam se contra Ecclesiæ jura facturum aliquid; ipse verò respondit, nihil se in iis immutaturum, nec attentaturum quicquam contra Imperii constitutiones: quod dicebat propter feuda, quæ Ecclesia in Parmam & Placentiam obtendit. Fuit ea in re tam accuratus Rex Ferdinandus Catholicus, ut excessisse propemodum videri possit; quippe qui judicabat nequaquam permittendum, ut vel in minimo privilegiorum & jurium fines transiliantur: nam fixo semel pede, mox ut possessio defenditur, & paullatim itur longiùs; cujus principiis si quis obstiterit, graviores inde motus evitabit. Joannes Rex Aragonius nunquam ratum habere voluit factum Sixti Quarti Pontificis, qui Episcopatum Cæsaraugustanum † Cardinali Ausiæ Dezpuchio contulerat, eò quòd ab ipso Rege, ut erat id temporis moribus usurpatum, nominatus non esset. Quare in bona & Cognatos Cardinalis grassatus, pervicit tandem, ut is pontificatu se abdicaret, quem deinde Rex

Hh 7 dedit

c *Honor Sacerdotii firmamentum potentiæ assumebatur.* Tacit. lib. 5. Hist. † Zur. hist. Arag. Mar. hist. Hisp. lib. 24. c. 16.

dedit Nepoti suo Alphonso, cui jampridem fuerat destinatus. Eadem contentio paullo pòst de Turiasonensi Ecclesia orta fuit, cui cùm quidam supremus judicii Præses præficeretur Episcopus, jussit eum illico renuntiare Infulæ; ni faceret, eum & cognatos ejus omnes è Regnis suis ejectum iri minitabatur. Idem postea fecit Joannis Filius Rex Ferdinandus in Conchensi Pontificatu cum Raphaële Galeotto, quem Sixtus Pontifex ejus propinquus illi Ecclesiæ dederat Præsulem: indignatus enim Rex, in hominem extraneum, & absque nominatione, dignitatem illam collatam, Hispanos omnes Roma jussit egredi, statuitque ea super re & alias ob caussas concilium cogere. Cúmque deinde Pontifex Legatum misisset, & hic in Hispaniam ingressus esset, reverti eum Rex jussit, graviter conquestus, non tractari se à summo Pontifice, pro eo ac obediens Ecclesiæ Filius mereretur, vehementérque miratus. Legatum negotium istud in se suscepisse. At ille modestè respondit, renuntiare se Legati privilegiis, & Regis judicio acquiescere; qua cum conditione, & bonis Cardinalis Hispaniæ obsequiis admissus fuit, omnísque controversia composita. Verùm gravis caussa sit oportet, aut naturalis defensio, ut ejusmodi usurpentur media; dignum quoque paterno pontificum amore, minimè iis ansam dare, sed benignitati semper studere, ad conservandam mutuam cum principibus amicitiam: etsi enim duplicem manu suâ portet gladium, spiritualem nimirum & sæcularem, hic tamen per ipsos Imperatores & Reges, tanquam protectores defensoresque Ecclesiæ executioni mandari debet. *Onde conviene* (verba sunt Regis Alphonsi Sapientis) *por razon derecha, que estos dos poderes, sean siempre acordados, asi que cada una dellos ayude de su parte al otro: ca el que se desacordase, vernia contra el mandamiento de Dios, e avria por fuerza de menguar la fe, e la justicia, e non podria longamente durar la tierra en buen estado, ni en paz, si esto se fiziesse.*

Facilè

† Ant. Neb. hist. Hisp. c. 120.

Facilè equidem credo, ſatis eam rem cordi eſſe omnibus iis, quotquot in ſuprema illa ſede Deus collocavit, ſed perturbant curam iſtam interdum aulici Romani, quorum unicum ſtudium eſt, diſcordiarum ſpargere ſemina. Suſcitat illas etiam Miniſtrorum quorundam ambitio, qui in ſummorum Pontificum gratiam inſinuare ſe ſtudent, & præcipua mereri munia, cum illa à Principibus independentia, immo & animi averſione; varias excogitando rationes ad denegandas gratias, quas petunt, & omnem captando occaſionem offendendi illorum Legatos; atque ut forti videantur eſſe animo, ſub ſpecie religionis & zeli violenta ſuggerunt conſilia; quo fit, ut bona illa Pontifices inter & Principes amicitia intepeſcat, non abſque inſigni Reipublicæ Chriſtianæ detrimento, & refrigeſcat in venis illius pietas, ob defectum amoris, qui arteriæ inſtar eas fovet, calentéſque conſervat.

SYMBOLUM XCV.

INter vim & potentiam duorum contrariorum æquorum ſeſe Iſthmus tuetur, tanquam utriuſque arbiter, non uni magis adhærens quàm alteri; unde fit, ut, quod mare unum illi adimit, reſtituat alterum, & pugna utriuſque æquè potentis integer conſervetur. Etenim ſi unius fluctus nimium intumeſcerent, & totam inundarent terram, terræ delerent dominium, & Iſthmus eſſe deſineret. Iſthæc inter duas grandes potentias quaſi neutralitas Petrum Aſagram diu feliciter conſervavit in Statu ſuo Albarracinenſi, ‡ in Caſtellæ & Aragoniæ confinibus ſito: quilibet enim iſtorum Regum cavebat ſollicitè, ne ille ab altero opprimeretur, quâ mutuâ inter utrumque æmulatione Status ille libertatem ſuam retinuit integram. Atque ex eo intelligere poſſent Allobrogum Duces, quan-

‡ Mar. hiſt. Hiſp. l. 11. c. 16.

quantum ad ipsorum securitatem intersit, si communes se amicos ambabus Coronis Hispaniæ & Franciæ præbeant, servéntque in sua potestate ea propugnacu-

la, quæ ingressum per Alpes in Italiam prohibere possunt, siquidem ea in re eorum amplitudo, conservatio, & amicitiæ necessitas consistit, propterea quòd Coronæ utriusque intersit quàm plurimùm, ne illi ab alterutra bonis suis exuantur. Hinc toties Hispani Duci Carolo Emmanueli venerunt subsidio, armísque recuperarunt, quæ à Francis occupata fuerant. Tunc solùm expediret Ducibus, communi isti renuntiare amicitiæ, & uni certæ Coronæ sese adjungere, quando altera armorum vi statibus illorum dominari contenderet, & præsertim Corona Francica; hæc enim, si Hispa-

Hiſpanos Italia ejiceret, tam fieret potens (extenſo jam ſuo dominatu ab ultimis Oceani finibus uſque ad terminos maris Mediterranei per Calabriam) ut confuſis Sabaudiæ & Pedemontii Statibus neceſſe foret, aut eos Coronæ Francicæ uniri, aut ſubjectionem & ſervitutem ſubire intolerabilem : quam deinde univerſa etiam experiretur Italia , abſque ulla ſpe ſeipſam in libertatem iterum vindicandi; Hiſpaniæ verò difficilè admodum foret, deperdita recuperare, & ad æqualitatem vires reducere, propterea quòd tam longè abſit ab Italia. Periculum iſtud magna cum prudentia expendit Reſpublica Veneta , cum creſcente Caroli Octavi Franciæ Regis potentia in Italia, novam fœderatorum decrevit unionem, quam ſanctiſſimam appellabant. Atque ex eo tempore moliri cœpit providentia divina ſecuritatem & conſervationem Sedis Apoſtolicæ pariter & Religionis, & ne Turcarum opprimeretur tyrannide, aut hæreſibus inficeretur, quæ in Germania naſcituræ eſſent, provexit ultra ipſas etiam Alpes magnitudinem Domûs Auſtriacæ , atque in Regno Neapolitano, Siciliæ, & Ducatu Mediolanenſi ſtabilivit Monarchiam Hiſpanicam, ut Italia undique à Principibus Catholicis defendi poſſet. Ut verò etiam Hiſpaniæ potentiæ intra ſuos contineretur terminos & juribus ſucceſſionis, feudorum armorúmque contenta viveret, æmulum illi dedit Franciæ Regem, ut pro ſua conſervatione neceſſe haberet ſubditorum ſibi conciliare amorem ac benevolentiam, & alios æſtimare Principes , conſervando in illis juſtitiam, inter hos pacem, nullâ belli datâ occaſione , utpote quod jura & arbitrium potentis Principis in diſcrimen adducit.

§. Iſtud beneficium, quod Italia à potentia accipit Hiſpanica, nonnulli ſervitutem exiſtimant, cùm præcipuum potiùs quietis libertatis & Religionis in illa momentum ſit. Error ex eo naſcitur, quòd utilitatem ejus rei non ſatis agnoſcant. Qui navigandi artem ignorat, & imam navem ſaburrâ aut lapidibus impletam

tam

tam videt periculum inde eidem creari putat. At qui prudentiùs iſtud conſiderat, facilè agnoſcit, abſque ejuſmodi pondere navem inter undas diu ſalvam conſiſtere non poſſe. Hoc utriuſque Coronæ æquilibrium pro communi ſubditorum utilitate expendiſſe videtur Nicephorus, cùm in hæc verba loquitur: † *Mirari mihi ſubit imperveſtigabilem Dei ſapientiam, qui planè contraria uno fine concluſit. Nam cùm duas adverſarias poteſtates inter ſe committere ſtatuit, nec alteri alteram ſubjicere, aut ingenio & virtute præſtantes utrique parti moderatores præficit, ut alter alterius conſilia, & conatus evertat, & utrinque ſubditorum libertati conſulatur, aut utrosque hebetes, & imbelles deligit, ut neuter alterum tentare, & ſepta (quod ajunt) tranſilire audeat, veteréſque Regnorum limites convellere.* Ad eundem quoque finem ſeparavit inter ſe Providentia divina vires Regum Hiſpaniæ & Franciæ; Interjiciendo altiſſimos Alpium muros, ne vicinitas fortè, aut aditûs facilitas bellum accenderet, magíſque faveret Nationi Gallicæ. ſi ea tam frequens portas illas haberet apertas; quin & pro ſecuritate majori earundem claves Allobrogum Duci, Principi Italo, concredidit, qui cum Statibus ſuis inter Regem utrumque medius eas aut clauſas ſervaret, aut apertas, quoties neceſſitas boni publici illud exigeret. Hanc Dei diſpoſitionem agnovit Papa Clemens Octavus, & ſingulari cum prudentia effecit, ut Status Saluſanus in Allobrogum Ducis poteſtatem deveniret. Ratio Statûs antiquiſſima ea fuit: eidem innitebatur Alphonſus Rex Neapolitanus, cùm Mediolanenſi Duci ſuaderet, ne civitatem Aſti Ludovico Delphino Franciæ dederet: neque enim, ajebat, Franci Italiæ bono pedem in Italiam inferre cogitant, ſed ut ſuæ eam ditioni ſubjiciant, prout in Genuenſi expeditione tentari cœptum. Hujus conſilii vim minimè aſſecutus fuit Princeps ille Italus, qui moderno Franciæ Regi auctor fuit, ut Pinarolam occupando, pedem in Alpibus figeret, deceptus fortè (niſi malitia fuerit) ſpecie utilitatis, quam è

† Niceph.

Gallo-

Gallorum vicinitate contra quascunque Hispanorum molitiones sperare poterat: nec consideravit tamen, solo metu futuri belli, quod nunquam fortè eventurum erat introduci aliud præsens, & omnino certum, de Francis in Italiam admittendis: neque enim in una aliqua Provincia inter duas tam diversas oppositásque Nationes pax conservari poterit; nec aliud inde Italiæ fore commodum, quàm quòd serpentem in sinu aleret, à quo deinde pestilentissimo veneno inficeretur. Præterquam quòd Franci intra suos etiam limites consistentes ab altera Alpium parte, satis præstò sint semper, ut vocati in Italiam possint irruere, nec necesse sit eos habere tam vicinos, ut ille in Italiam ingressus ipsorum relinquatur arbitrio. Verùm etsi Franci tam modesti essent, & ab omni dominandi libidine alieni, ut illic se continerent, nec quicquam nisi implorati ab aliis attentarent, quis dubitet tamen, longè eos extra protectionis limites tunc dominandi occasione abituros; uti reipsa experti sunt Ludovicus Sfortia, Castrucius Castrocani, aliique, qui illorum implorârunt auxilium, nullo alio fructu, quàm quòd iis accideret (sicut & hodie nonnullis accidit) id quod Trecentinis quondam evenisse memorat Tacitus, nimirum † *quoties isti concordes agebant, spernebatur Parthus: ubi* verò *dissensère, dum sibi quisque contra æmulos subsidium vocabant, accitus in partem, adversum omnes valescebat.* Quòd si ista Francorum potentia Pinnarolam eâ lege fuisset introducta, ut in ipsius Italiæ esset arbitrio eam aut in subsidium evocare, aut è suis finibus rursum dimittere, ubi sic expedire visum fuerit, habuisset sanè consilium istud politicam aliquam rationem & speciem zeli boni publici; at nunc tempore minimè opportuno eam intra ipsas Italiæ portas constituere, ut pro libitu, quoties aut ambitio, aut levitas suaserit, eam possit subingredi, atque ut ex isto metu Hispani nunquam non in armis vigilent, detúrque occasio, ut alii

† Tacit. lib. 6. Annal.

ut alii quoque principes arma corripiant, & graves concitentur bellorum motus absque ulla quietis spe, non tam consilium fuit, quàm proditio patriæ: neque enim erat aliud, quàm exponere eam arbitrio Franciæ, & contrà adimere principi Italo facultatem, qua pro communi omnium bono ipsis Alpibus imperitabat.

§. In reliquis Italiæ principatibus, qui inter ambas illas Coronas constituti non sunt, vim non habet ista Neutralitatis ratio: illatis enim in Italiam armis, Victoris erunt præmium, nec ullam partium sibi habebunt obstrictam, uti Consul Quinctius dicebat Ætholis persuasurus, ut in bello contra Regem Antiochum suscepto Romanis se a jungerent; & experti illud sunt Florentini, quando detrectato fœdere cum Rege Aragonio mansêre neutrales, perdentes Regis Franciæ gratiam, nec tamen pontificis iram mitigantes. Neutralitas semper admittenti exitiosa est, quam ob caussam de Senensibus (qui neutralitate salutem quærentes miserè periêre) dixit Alphonsus Rex Neapolitanus, iis evenisse, quod accidere solet duobus unius ejusdémque domûs inquilinis, quorum ille, qui inferiores ædium partes incolit, fumo supernè habitantem opplet; hic verò contra infernè commorantem madefacit. Thebanis plurimum nocuit, quòd neutrales esse voluerint, dum Xerxes Græciam oppugnavit. Et quamdiu talem se gessit † Ludovicus Undecimus Franciæ Rex, cum nullo Principe pacem habuit.

§. Ne porrò falli se sinant principes, opinando nimirum, neutralitatem istam optimum esse medium ad conservandas in æquilibrio Hispaniæ Franciæque vires: nam revera aliqua opus est affectus ostensione in favorem Hispaniæ, non ut pluribus potiatur, neque ut in Franciam irruat; sed ut ea, quæ nunc possidet, tueatur, & in Regno suo detineantur Franci, nec neutra-

a *Quippe sine dignitate præmium victoris eritis.* Liv. l. 35.
† Phil. Comin.

tralitate fortè, aut benevolentia aliò invitentur. Et hoc ipsum tam certum est exploratúmque, ut sola etiam affectûs declaratio absque ullis aliis indiciis publicis pondus sit æquilibrii istarum bilancium, & argumentum sufficiens, cur ideo bellum exardescat. Italia duas factiones ferre non sustinet, quæ Coronæ utriusque intrà illius viscera contentione suam stabilire fortunam satagunt. Agnovit istud Carolus Quintus Imperator, quando, ut Italiæ quietem restitueret, eas penitùs extinxit, mutavitque formam Reipublicæ Florentinæ, quæ eas id temporis fovebat: una enim bilancium Franciæ, aut Hispaniæ plusculum onerata, pacis examen inclinabat. Cognita hac veritate, prudentiores quique Principes & Respublicæ Hispaniæ sese faventiores exhibuêre, ut aliquod illi pondus adderent, perfectiorique constituto æquilibrio, unà cum Statibus suis optata quiete fruerentur, & si quis illud aliquando disturbavit, adjungendo se ad factionem contrariam, is ingentes dedit turbas, & Italiam in ruinam impulit.

§. Gloria illa, quæ dominandi libidinem comitatur, nonnullos interdum Italos stimulat, ut secum ipsi statuant meliùs fore, si contra utramque conspirent Coronam, & sibimet ipsi dominentur, aut in Respublicas diversi aut certo aliquo capite constituto; verùm cogitationes istæ, suppositâ Italiæ conditione, pro discursu sunt potiùs quàm ut in effectum deduci queant: nam aut Papa totius Italiæ erit Dominus, aut aliquis alius. Si Papa, minimè desunt rationes, quibus facilè quis ostendat, fieri non posse, ut Monarchia aliqua spiritualis conjuncta cum sæculari, satis se tueatur in potentia Principis alicujus electivi (devexa præsertim ætate, qua ordinariè omnes solent esse Pontifices) qui totus est in procuranda pace & tranquillitate ecclesiastica, occupatus in negotiis spiritualibus, cinctus nepotibus & consanguineis, ut licèt eorundem Statibus successionem nequaquam obtenderet, valde tamen eos, varia iisdem feuda distribuen-

tribuendo, in partes distracturus sit: accedit præterea cùm plurimùm aliàs Christianitati conducat, Pontifices communes esse omnium Patres absque dissidiis cum Principibus aliis, futurum eâ ratione, ut perpetuas habituri sint controversias ac lites cum duabus illis Coronis de juribus, quæ in Ducatum Mediolanensem, Regna item Neapolitanum, & Siciliæ ambæ illæ sibi vendicant, ac proinde sedem Apostolicam armis facilè impetent, aut junctæ cum pacto aliquo dividendi postea inter se Status illos bello partos, aut separatæ, una per agrum Mediolanensem, altera per Neapolitanum in Italiam irruente, cum periculo etiam, ne alterutra fortè auxiliares Germanorum, aut ipsius Turcæ copias in subsidium evocet, quæ postea in Italia pedem figerent.

§. Quòd si aliquis totius Italiæ Rex crearetur, eadem manerent incommoda, & aliud adhuc gravius nasceretur ex eo, quòd ad formandam unam Monarchiam, Principes alios uni alicui reddere subditos, & Pontificem suo oporteret exuere imperio: nam si eo in statu, in quo nunc sunt, eos relinqueret (tametsi id foret cum aliqua clientelæ agnitione, aut fœdere) nullo modo sese tueri posset; quo porrò fieret, ut Italia imperium istud spirituale omnino perderet, quod non minorem illi parit gloriam, ac illud Romanum, & amissa suâ libertate in tyrannicam quandam deveniret confusionem.

§. Minùs autem fieri poterit, ut Italia quieta persistat, si à diversis gubernatur Principibus: neque enim ita omni ex parte inter eos conveniet, ut contra ambas illas Coronas sese uniant, quin potiùs bellis mutuis intestinis ultro accersitis se conficient, uti sæculis retro præteritis accidit; siquidem Natio Italica tam est generosa, ut modum tenere haud sciat, aut dominari vult absolutè, aut parêre.

§. E quibus omnibus liquet, quàm Italiæ necessaria sit potentia aliqua peregrina, quæ opposita exteris, nec inter illius principes bellorum toleret motus, nec

armis

armis utatur alienis; quæ caussa est, cur ex eo tempore, quo in illam ingressa fuit Corona Hispanica, pace & tranquillitate fruita semper fuerit.

§. Ingens itaque utilitas, quam secum adfert necessitas illa ad alterutram Coronam sese adjungendi, movere potest Nationem Italicam, ut cum præsenti Statu se conformet, posito præsertim, quòd si quæ in Ducatu Mediolanensi, & Regno Neapolitano ac Siciliæ fiat immutatio, id futurum sit cum gravi aliorum dominiorum perturbatione: neque enim formæ novæ absque aliarum interitu introduci solent; cúmque alterutra è duabus iliis nationibus in Italia admittenda sit, convenientior utique pro illa erit Hispanica, siquidem ambæ istæ uni eidémque subsunt Climati, quod eas reddit similiores in firmitate Religionis; in observatione justitiæ, in actionum gravitate; in fidelitate erga suos Principes, in constantia promissorum & fide publica; in modestia animorum, aliisque ritibus ac moribus: tum etiam, quia Rex Hispaniæ non imperat in Italia tanquam extraneus, sed tanquam Princeps Italus, qui nihil in illam obtendit aliud, quàm ut ea conservet, quæ justo nunc titulo possidet, quippe qui majore cum Statûs emolumento Monarchiam suam extendere possit per vastissimas Africæ Provincias. Hanc regulam secutus est, & suis reliquit Successoribus Rex Ferdinandus Catholicus, quando oblatum sibi in Italia Imperatoris titulum generosè respuit, dictitans nihil se in illa cupere, quàm quod jure ad se pertineret, nec decere, ut Imperialis dignitas in partes distrahatur. Testes ejus rei sunt tot támq; variæ restitutæ urbes, absque eo quòd Rex Hispaniæ jure belli & compensatione sumptuum damnorúmque uti voluerit aut arma sumere (quamdiu non ursit necessitas) sive pro defensione propria, sive pro aliena conservatione; uti reipsa experti sunt Mantuani Duces. Quòd si aliquando Nivernensem bello aggressus est, non ideo factum, ut Casalum occuparet; quemadmodum malevoli quidam interpretantur,

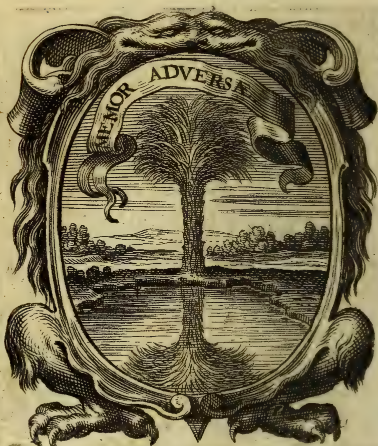
sed

ſed ut Imperator juſtitiam adminiſtrare poſſet iis, qui jus aliquod in Status illos ſibi vendicabant: poſteaquam enim Dux Nivernenſis per Marchionem Mirabellanum Regiæ ſuæ Majeſtatis tutelam & conſenſum pro matrimonio filii ſui Ducis Ratellani cum Principe Maria petiiſſet, utrumque obtinuit, ſed confecto negotio, Madritum mox nuntiatum fuit artibus Comitiis Eſtrigii celebratum jam matrimonium, Vincentio Mantuano Duce in extremis conſtituto, nulla priùs cum ſua Majeſtate ea ſuper re facta communicatione, contrà ac Regem inter & Ducem convenerat. Unde novitas iſta, quæ nonnullis contemptus quidam & diffidentia videbatur, tutelæ executionem diſtulit imprimis, & novis deinde conſultationibus anſam dedit, quibus ſic viſum, ut tunc quidem iſtis omnibus diſſimulatis effectum ſuum gratia ſortiretur, & de matrimonio inito congratulatio fieret. Verùm cùm providentia divina ruinam urbis Domúſque Mantuanæ ob Principium illius vitia, & illuſa ſæpius matrimonia diſponeret, ad eundem iſtum finem eventus omnes dirigebat; atque adeò dum hæc in Hiſpania gererentur, effecit Cardinalis Richelius juratus Ducis Nivernenſis hoſtis, ut opitulante ſuo Rege Dux Allobrogum bellum illi inferret pro iis occupandis, ad quæ in Monferrato jus aliquod obtendebat. At Dux ille ſubodoratus, nonniſi inanem hunc titulum eſſe, ad introducenda in Italiam arma Gallica, & media utriuſque Ducis ruina augendam Coronæ Francicæ amplitudinem, rem omnem Gonſalvo de Corduba Gubernatori Mediolanenſi aperuit, ultrò pollicitus, ſi armis ſuis ſibi præſtò foret, ſe Franciæ partes deſerturum. Gonſalvus tempus ſibi dari petiit, ut ea de re ad conſilium referret in Hiſpaniam, vidénſque illud à Duce denegari, & niſi eidem auxilio adeſſet, Alpium portas Francis patefactum iri, magiſque perturbandam Italiam, ſuapte interim ſpontè cum eo tranſegit, ſperans Eſpadini opera Caſalo ſe potiturum, quo fieret (quemadmodum ipſe ad ſuam Majeſtatem per-

perſcribebat) ut faciliùs deindeImperator controverſias inMonferrato & MantuanoDucatu exortas poſſet componere. Atque hoc ipſum conſilium effecit deinde, ut ſua Majeſtas alteram etiam tutelæ executionem ſuſpenderet, quantumvis aliàs pacem Italiæ cuperet; quam tamen ut quoquo modo procuraret, omnémq; æmulationis cauſſam è medio tolleret, dedit in mandatis Gonſalvo de Corduba, ut ſi (quod certum habebatur) Caſalum jam occupaſſet, eandem urbem nomine Imperatoris, directi illius Domini, tueretur miſſis inſuper literis ejuſdem tenoris, quas in tali caſu ad ſuam Cæſaream Majeſtatem ipſe deſtinaret. Verùm cùm tractatus ille minimè ſuccederet, abſqueMajeſtatis ſuæ juſſu Caſalum obſidione cinxit, unde factum, ut Rex Franciæ Suſam advolaret, & Hiſpania præter opinionem bello implicaretur, palàm proteſtata copias iſtas militares non niſi auxiliares eſſe Cæſaris, ut via juſtitiæ decideretur de juribus, quæ nonnulli in Monferrato & Ducatu Mantuano ſibi competere affirmabant; Gonſalvus verò conditionem, quam Dux Nivernenſis illi offerebat, de nudando mœnibus Caſalo, admittere nunquam voluit, ne cuipiam fortè videretur, Majeſtatem ſuam privati commodi gratiâ potiùs, quàm tranquillitatis publicæ motibus illis ſeſe immiſcuiſſe. Hæc ipſiſſima rei veritas eſt, nota perpaucis, & multis tamen per calumniam graviter injuſtéq; traducta.

Deponant igitur ItaliæPrincipes ac Reſpublicæ inanes illas ſuſpicionum umbras, certò ſibi perſuadentes, Hiſpaniam hoc ſolùm ſpectare ac cupere, ut ſuam inter illos magnitudinem conſervet, non ut eandem augeat, & locum dent veræ politicæ hujus meæ narrationis, ſi quidem amantItaliæ pacem: æmulationes enim illæ, quas multi ſibi inaniter & abſque fundamento imaginantur, graviſſimorum motuum cauſſa ſunt, cùm nullum ſit bellum, quod non aut ex Potentioris ambitione, aut imbecillioris metu oriatur.

SYMBOLUM XCVI.

VIctoria in bellis justis pacem ùt finem spectat, ad hanc siquidem, & ad æquitatem hostem adducit, atque adeò illa magis erit gloriosa, quàm minori cum damno ars largita fuerit,non armorum robur: illa,inquam,quæ minùs pulvere & sanguine respersa fuerit. Palmam dulcem Horatius appellat, quæ sic obtinetur.

——— † *Dulcis sine pulvere palma.*

Romani pro victoriis cruentis Gallum Diis sacrificabant,bovem verò pro iis,quas ars &industria pepererat. Si ingenio ad Dei accedimus similitudinem, vires autem communes habemus cum belluis, gloriosius uti-

† Horat.

utique erit illo hostem vincere, ac istis. †*Lætior* erat *Tiberius, quia pacem sapientia firmaverat, quàm si bellum per acies confecisset. Ingens victoriæ decus* Agricolæ **citra Romanum sangvinem bellanti,* & Romanos vincenti. Quòd si victoria conservationem & augmentum Reipub. ùt finem præ oculis habet, meliùs stratagemate aut negotiatione is obtinebitur, quàm armis. Pluris vita unius civis æstimari debet, quàm multorum hostium interitus: unde Scipionem Africanum dicere solitum accepimus, *malle se unum servare civem, quàm mille hostes occidere.* Quibus verbis postea tanquam symbolo suo usus fuit Marcus Antonius Pius Imperator, & rectè id quidem: nam hostem superare Ducis militaris est officium: servare verò civem, Patris Patriæ. Non istud considerabat Vitellius Imperator, cùm devicto Othone per cæsorum transiens cadavera diceret, *gratus odor trucidatorum hostium, gratior tamen civium.* Inhumana planè vox, quæ ne vulturem quidem deceret Aliter Himilcon affectus fuit, qui licèt magnas in Sicilia obtinuisset victorias, quia tamen milites quamplurimos desiderabat, quos lues in castris sustulerat, Carthaginem non triumphans ingressus fuit, sed pullatâ indutus veste, & amictu mancipii proprio, suam deinde domum repetens, & nemini quicquam locutus, sibi ipsi necem conscivit. Victoria cruenta ardor quidam vindictæ videtur esse potiùs, quàm fortitudinis facinus. Plus in ea ferocitas obtinet, quàm ratio. Ludovicus duodecimus Franciæ Rex, cùm intellexisset exercitum suum in prœlio ad Ravennam de hoste triumphâsse, multis tamen amissis Ducibus & militibus, altùm suspirans dixisse fertur: *O utinam prœlio victus potiùs fuissem, & optimi mei Duces etiamnum viverent! Victorias ejusmodi Deus hostibus meis largiatur, in quibus victus evadit victor, victor autem victus abit.* Eam ob caussam boni prudentésque Duces, quantum

† Tac. l. 2. Ann. * Tac. in vita Agric.

cum fieri potest, acres conflictus & oppugnationes *a* devitant, majorique sibi ducunt honori, si efficiant, ut hostis ultro se dedat, quàm si viribus & armis eundem superent. Magnus Dux urbem Cajetam certis pactis & conditionibus in suam redegerat potestatem, & autumabant nonnulli satiùs futurum fuisse, si tanquam in campo victor, vi armatâ eandem occupasset, detentis in captivitate Ducibus, qui illic erant, ob damna videlicet, quæ facere illi possent, si liberi dimitterentur; ipse verò respondit: *Plus in pulverem pyrium, glandes, & tormentorum globos impendendum fuisset, quàm periculum istud mereretur.* Egregia fortitudo est, quæ minori sanguinis impensa ad deditionem compellit; & bellum felix, quod miserando & ignoscendo *b* transigitur. † *Quantâ pervicaciâ in hostem, tantâ beneficentiâ adversus supplices utendum.* Isthanc animi generositatem hâc nostrâ ætate vix usurpari videmus, quando magis ad explendam iram, quàm ad fortitudinem exercendam, magis ad vastandum, quàm ad vincendum armis concurritur. * *Vbi* urbibus exustis, vastatis Provinciis, incensis spoliatisque agris, ùt in Germania & Burgundia fieri cernimus, *solitudinem faciunt, pacem appellant.* O sævitiem barbaram, & ab omni ratione humana alienam, ipsimet Naturæ bellum inferre, eidémque eripere media, quibus nos alit ac sustentat! Etiam arbores urbibus obsidione cinctis proximas succîdi vetant sacræ paginæ, quia ligna sunt, non homines, nec hostium numerum augere *c* possunt. Tantopere Deo displicet sanguis in bello effusus, ut quam-

a *Dare in discrimen legiones haud imperatorium ratus.* Tac. lib. 2. Ann. b *Bellorum egregios fines, quoties ignoscendo transigatur.* Tac. lib. 12. Ann. † Idem ibid. * Tac. in vita Agric. c *Quando obsederis civitatem multo tempore, & munitionibus circumdederis, ut expugnes eam, non succides arbores, de quibus quis vesci potest, nec securibus per circuitum debes vastare regionem: quoniam lignum est, & non homo, nec potest bellantium contra te augere numerum.* Deut. 20. 19.

quamvis adversus Madianitas arma sumere jussisset, postea tamen etiam præceperit, ut quicunque aut hominem trucidasset, aut occisum contigisset, dies septẽ, extra d castra, lustraretur. Æneas grande nefas putabat, res sacras manibus contrectare antè, quàm pura lympha eas abluisset:

*Attrectare * nefas, donec me flumine vivo*
Abluero,

Deus tanquam pacis vitæque auctor eos abominatur, qui aut illam perturbant, aut hujus filum abrumpunt. Etiam contra ipsamet arma, quia mortis sunt instrumenta, hanc Deus indignationem ostendit: ideo enim opinor, altaria è lapidibus rudibus, & impolitis, quos ferrum non tetigisset, exstrui præcepit; uti illud, quod erectum fuit, postquam populus Israëliticus Jordanem e transierat, aut illud Josue post reportatam ab f Haitis victoriam: ferrum enim belli materies est, unde gladii fiunt; neque admittere illud voluit ad sacrificiorum suorum puritatem & quietem, id quod in alio quodam præcepto videtur expressisse, cùm prohibet, ut ne culter quidem altaribus applicetur, & si fiat secùs, ea pollutum g iri.

§. Verùm effrænata gloriæ cupiditas rationibus istiusmodi locum dare non solet, perinde quasi famæ celebritas obtineri non possit, ubi nec virium robur sese exserit, nec sanguis profunditur, qua eadem de caussa interdum nec auxiliares copias, nec victoriæ socios quidam admittere cupiunt. Rex Alphonsus tertius propterea solùm in pugna ad Arcos cladem accepit, quòd Legionensium & Navarrorum adven-

d *Manete extra castra septem diebus. Qui occiderit hominem, vel occisum tetigerit, lustrabitur die tertio & septimo.* Num. 31. 9. *Virgil. e *Et ædificabis ibi altare Domino Deo tuo de lapidibus, quos ferrum non tetigit.* Deut. 27. 5. f *Tunc ædificavit Iosue altare de lapidibus impolitis, quos ferrum non tetigit.* Jos 8. 31. g *Si altare lapideum feceris mihi, non ædificabis de sectis lapidibus, si enim levaveris cultrum super eo, polluetur.* Exod. 20. 25.

tum præstolari noluisset; uti & Tillius in prœlio Lipsiensi, quòd non expectâsset Cæsareas copias. Qua in re egregiè fallitur ambitio, siquidem victoriarum gloria non tam in armorum robore ac viribus est posita, quàm in eo, ut tutioribus quis uti nôrit consiliis: nam illa à casu pendent, hæc verò à prudentia. Sat citò victoriam obtinet, cui cum judicio provisum est, ne *h* vincatur. Urit ambitio, & ratio perturbata naturalem sequitur impetum, ac semetipsam perdit. Plurimum subditi suo debent Principi, qui spretis trophæis & triumphis hoc agit, ut pacem negotiationibus conservet, & auro argentóque victoriam obtineat. Meliori siquidem venit pretio, quæ pecuniâ, quàm quæ sanguine emitur. Et plerumque feliciùs securiúsque hastis aureis pugnatur, ac ferreis.

§. Parta semel victoria ob præteritorum casuum varietatem suimet oblivíscitur; gloriâ evanescit; gaudio perturbatur; lætatur spoliis; acclamationibus fit confidentior; sanguine profuso hostem contemnit, & secura obdormiscit, tunc præsertim, cùm vigilare vel maximè eam oporteret, majorémque præ se ferre fortitudinem in semetipsa edomanda, quàm in hoste debellando exercuit: hoc etenim magis à fortuna, quàm ab animi magnitudine proficisci potest, & in triumphis de effectibus nostris & passionibus casus locum non habet. Decet igitur, ut post obtentam de hoste victoriam, supremus militiæ Dux in semetipsum protinus descendat, ac prudenter fortitérq; componat suorummet affectuum civiles motus: absque hoc enim triumpho ne ipsa quidem de hoste victoria satis secura foret. Ad ipsa spolia & trophæa majori cum sollicitudine vigilet: nam metus in periculo custodias excubiásque duplicat; qui verò extra illud versari se existimat, somno se dat. **Iosue non contraxit manum, quam in sublime porrexerat, tenens clypeum, donec interficerentur omnes habitato-*

h *Satis citò incipi victoriam ratus, ubi provisum foret, ne vincerentur.* Tac. l. 2. Ann. * Jos. 8. 26.

Hai. Nulla eſt ſecuritas prœlium inter & victoriam, Deſperatio multa audet. Viliſſimum etiam animal, ſi vexetur, contrà inſurgit, Alberto Archiduci carò ſtetit ad Neoportum experientia. Periculoſum eſſe ajebat Abnerus ad Joabum, nimium ferro in hoſtem *i* deſævire. Ingenioſa præterea eſt ipſa calamitas, adeò ut eâ preſſus hoſtis occaſione uti ſoleat, & in uno ſæpe momento amiſſa recuperet, hâc ipsâ ſuâ inconſtantiâ Fortunam deludens. Cùm maximè ſplendet, vitrea eſt maximè, & citiſſimè frangitur. Eam ob rem belli Dux victoriis efferri non debet, nec exiſtimare fieri non poſſe, ut victo rurſus in trophæum cedat. Eundem ſemper caſum præ oculis habeat, contemplando uno eodémque tempore ſub ærumnarum aquis demerſam palmam, quam triumphantem ſuſtulit; haud ſecùs atque in palma præſentis Symboli videre licet, cujus adverſa ſpecies oculis ſubjicit, ad quem ſtatum illius pompam ventorum vis aut temporum injuria poſſit reducere. Prudens iſthæc conſideratio in cauſſa fuit, cur ſponſus ſponſæ ſuæ oculos aquarum rivulis *k* comparet: in illis enim agnoſcitur & componitur animus, pro adverſis caſibus. Ingens gloriæ hoſtis proſperitas eſt, confidentia quippe virtutem ſocordem ac negligentem efficit, & ſuperbia periculum deſpicit. † *Acriore hodie diſciplinâ victi, quàm victores agunt: hos ira, odium, ultionis cupiditas ad virtutem accendit: illi per faſtidium & contumaciam hebeſcunt.* Parta ſemel victoria victo ſæpe felicitatis, victori contra infortunii ſolet eſſe principium: hunc enim fortuna proſpera excœcat, ille adverſam emendare ſatagit. Quod arma florentia vincere nequiverunt, proſtrata interdum obtinent, & diſperſa hinc inde ſpolia: his enim militum alitur cupiditas, ſine diſciplina, ſine ordine; uti Sarmatis accidit, **qui cupidine*

i *Num uſque ad internecionem tuus mucro deſæviet? an ignorat, quòd periculoſa ſit deſperatio?* 2. Reg, 2. 26. k *Oculi ejus ſicut columba ſuper rivulos aquarum.* Cant. 5. 12. † Tac. l. 2. Hiſt. * Tac. ibid.

dine prædæ graves onere sarcinarum, velut vincti cadebantur. In Tarrensi prœlio adversus Regem Franciæ Carolum octavum infeliciter, aut ancipiti saltèm Marte pugnatum fuit, eò quòd milites Itali citiùs, ac oportebat, ad impedimenta diripienda sese effuderint. Eapropter Judas Machabæus milites suos hortatus est, ut nemo quisquam donec confectum esset prœlium hostium spolia *l* tangeret.

Victoriæ pluris à progressibus, qui inde sperari possunt, quàm à seipsis æstimandæ sunt, atque adeò excolere eas oportet, ut tanto uberiorem fructum proferant. Tempus & moram concedere, aliud nihil est, quàm armare hostem, & fructu jam collecto contentum vivere, armis in sterilitate relictis. Æquè facile est fortunam assurgentem labi, ac difficile lapsam rursum erigere. Ob hanc casuum incertitudinem multis argumentis Senatui persuadere conatus est Tiberius, nullo modo expedire, ut honores ob victorias in Germania obtentas Germanico decreti executioni *m* darentur.

Verùm tametsi perutile sit victorias persequi, ardor tamen ille tam securus, & absque omni sollicitudine esse non debet, ut pericula contemnat. Consulenda celeritas, sed cum prudentia, habitâ ratione temporis, loci & occasionis. Utatur Princeps victoriis cum moderatione, non cum tyrannide cruenta & barbara, ponendo sibi semper ante oculos consilium Theodorici Ostrogothorum Regis, quod super Germaniæ victoriis ad socerum suum Clodoveum scripsit in hunc sensum: † *In ejusmodi casibus eum audiat, qui majorem habet experientiam. Illa bella bene feliciterque mihi evenêre, quæ cum animi modestia confeci: sæpe enim victor evadit, qui moderatione uti novit, & plus illi blan-*

l *Sed state nunc contra inimicos nostros, & expugnate eos, & sumetis postea spolia securi.* 1. Mach. 4. 18. m *Cuncta mortalium incerta, quantoque plus adeptus foret, tantò se magis in lubrico dictans.* Tacit. lib. 1. Ann. † Cassiod.

blanditur Fortuna, qui minùs superbiâ sese effert. Hoc tam prudenti consilio minimè hoc tempore usi sunt Franci, quin immo gravius jugum Germaniæ imposuêre, quàm unquam sustinuit, unde quàm celerrimè imperium in ruinam impulerunt. Plus in Marcello placuit modestia & pietas, quando ob eversa elegantissima Syracusarum in Sicilia ædificia plorare visus est, quàm virtus & gloria, ob easdem armis expugnatas, cùm triumphans eam urbem ingrederetur. Graviùs fortissimus ille Heros Tillius multorum corda sauciavit lacrymis illis, quas in Magdeburgensi profudit excidio, quàm armis ipsis & ferro. Et licèt Josue exercitûs sui ducibus præceperit, ut quinque Regum in pugna Gabaonitica captorum cervices pedibus *n* conculcarent; id tamen non ex superbia factum aut inani gloria, sed ut animos militibus suis adderet, metúmque adimeret, quem de Gigantibus Chananæis *o* conceperant.

Victos clementer habere, eorundem privilegia & Nobilitatem conservando, & tributa leniendo, bis eosdem est vincere; unâ vice armis nimirum, alterâ benignitate, & catenam interim fabricari pro Nationibus aliis superandis. Nec pauciores generositati, quàm viribus sese submisêre.

—— † *Expugnat nostram clementia gentem,*
Mars gravior sub pace latet.

His artibus Romani totius orbis sese Dominos effecêre, & si earum aliquando obliti sunt, victorias sanè perdifficiles habuerunt. Adversus victorem cruentum ipsa se armat desperatio:

* *Una salus victis, nullam sperare salutem.*

Fuêre nonnulli, qui impiè magis, quàm prudenter pro majori securitate Nationem hostilem penitùs extirpandam dicerent; uti fecerunt Romani, Carthaginem, Numantiam & Corinthum evertentes, aut co-

n *Ite, & ponite pedes super colla Regum istorum.* Jos. 10. 24. o *Nolite timere, nec paveatis, confortamini, & estote robusti: sic enim faciet Deus cunctis hostibus vestris, adversùm quos dimicatis.* Jos. 10. 25. † Claud. * Virgil.

gendam, ut aliò commigraret, Consilium inhumanum prorsus ac barbarum. Alii extinguendam esse Nobilitatem propugnacula erigenda, arma eripienda. Verùm tyrannis ista apud Nationes serviles, non apud eas, quibus indoles est generosior, locum habere poterit. Consul Cato, ut à quibusdam Hispaniæ populis ad fluvium Iberum esset tutior, arma iisdem sustulit; sed mox ea restituere oportuit: tantopere enim eâ re exasperati fuêre, ut mutuis sese vulneribus conficerent. Infamem duxêre vitam, quæ instrumentis caret, ad defendendum honorem & gloriam parandam necessariis.

SYMBOLUM XCVII.

DEvicto Leone probè victoria uti noverat Hercules, pelle ejusdem suos vestiens humeros, ut tantò faciliùs monstra alia edomaret. Sic prorsus unius victoriæ spolia armant victorem, & potentiorem efficiunt: atque adeò victoriis suis uti debent Principes, ad vires suas deditione militum roborandas, & augendam Statuum suorum amplitudinem accessione urbium & castellorũ, quæ armis suis expugnaverint. Regna omnia initiò fuerunt exigua, acquirendo postea & conservando crevêre. Iisdem ex causis, ex quibus bellum justum est & licitum, partorum quoque detentio justa efficitur ac licita. Spoliare, ut restituas, imprudens & sumptuosa levitas est. Nullum se accipere beneficium existimat, qui hodie recipit, quod heri bello cruento ereptum ei fuerat. Arbitrantur Principes, restitutione pacem se posse emere & bellum sibi accersunt. Quod occuparunt, formidabiles eos reddit, quod restituunt, contemptibiles, quia plerique animi vilitatem interpretantur, & si postea pœnitudine ducti, aut lacessiti illud recuperare contendunt, ingentes experiuntur difficultates. Vallem Telinam Majestas sua (ut invidiã omnem & bellum effugeret) in sedis Apostolicæ arbitrium

trium consignaverat, quâ deinde à Francis occupata, Status Mediolanensis in discrimen venit, & tota Italia armorum tumultu conturbata fuit. Detentione eorum

quæ occupata fuerunt, castigatur temeritas, & firmatur potentia, velut pignoribus quibusdam ad obtinendã pacem, ubi necessitas postulaverit. Tempus ipsum & occasio erudient Principes, quibus in casibus retinere aut restituere oporteat, ad evitanda majora incommoda & pericula, quæ à prudentia tamen, non ab ambitione æstimanda sunt, cujus cœca cupiditas iis sæpe mediis, quibus Status dilatare cogitabat, eosdem imminuit.

§. Solent Principes pacis tempore facilè loca quædam munitiora è suis manibus dimittere, quod ingru-

ente postea bello sed seriùs deplorant, Necessitas præsens præteritam accusat liberalitatem. Nulla potentia tantùm de seipsa confidat, ut se non omnibus istis pro defensione sua indigere existimet. Non ungues suos aquila exuit & si id faceret, mox reliquarum avium foret ludibrium: neque enim illam ut Reginam venerantur, ob ejus fortè pulchritudinem, siquidem Pavo longè est elegantior, sed propter unguium robur. Majori in veneratione, magisque secura foret hodie in Italia auctoritas suæ Majestatis, si conservasset Statum Senensem, præsidium urbis Placentiæ, similiúmque locorum, quæ aliorum arbitrio tradidit. Ne restitutio quidem status alicujus fieri debet, si cum notabili alterius detrimento conjuncta ea fuerit.

§. Non minoris incommodi est, bellum facere alteri, ac segniter armis uti. Ista corripere ad intentandos solùm ictus, periculosum certamen est. Eductus è vagina gladius, nisi sanguine tingatur, cum rubore in eadem reconditur. Si hostem non feriat, in honorem proprium desævit. Ignis instrumentum est belli, qui cum in manu sua suspensum tenuerit, ab eodem consumetur. Nisi exercitus in hostili sustentetur solo, agros proprios atque unà semetipsum pessundat. Refrigescit & languet virtus, si occasiones desint, in quibus sese exserat, & spolia, quibus inflammetur. Ita Vocula exercitum suum in hostili terra hospitari voluit, * *ut præda ad virtutem incenderetur.* David extra Regni sui fines hostibus suis Philisthæis *a* ivit obviam; & Joas Rex Israël venientem adversus se Amasiam Regem Judæ intra suimet Regni limites aggressus est, & *b* cecidit. Bellum domi suæ diu ferre nequeunt subditi amicos pariter ac hostes sustentando: crescunt enim sumptus, deficiunt media, & augentur pericula. Quòd si id

* Tac. lib. 4. hist. a *Venit ergo David in Baal Pharasim, & percussit eos ibi.* 2. Reg. 5. 20. b *Ascenditque Ioas Rex Israël, & viderunt se, ipse & Amasias Rex Iudæ in Bethsames oppido Iudæ. Percussúsq; est Iuda coram Israël.* 4. Reg. 14. 11.

id fiat, ne hostis amplius irritetur, & ut tantò faciliùs ejus mitigetur animus, imprudens planè consilium est: neque enim hosti manifesto blandiri oportet. Si conquiescunt arma, non benignitatem & clementiam interpretatur, sed animi vecordiam, & spretâ auctoritate, etiam potentissimi quique in discrimen veniunt. Carò Regi Hispaniarum Catholico stetit clementia, quâ erga Carolum Sabaudiæ Ducem usus fuit. Bellum hic susceperat adversus Ferdinandum Ducem Mantuanum, juris antiquitus in Monferratum obtenti vindicandi causâ; Rex verò Philippus tertius minimè consultum ratus, ut pendente apud Cæsarem lite armis illa decideretur controversia, & Principum duorum contentione Italiæ totius pax turbaretur, movit cum exercitu contra dictum Sabaudiæ Ducem & urbem Asti obsidione cinxit, non ut eam vi expugnaret (quod factu facillimum fuisset) sed ut armis minitando Ducem ad pacem adduceret, id quod reipsâ obtinuit. E qua Regis moderatione majores deinde sumpsit animos, & contrà, ac conventum fuerat, arma corripuit, aliud suscitans bellum magis sumptuosum, quàm illud prius. Unde factum, ut sua Majestas urbem Vercelli obsideret, quam tamen occupatam mox restituit; cúmq; sua Duci consilia feliciter succederent, inito Avenione cum Francis & Venetis fœdere, tertiùm Italiæ quietem perturbavit. Quæ bella omnia facilè evitari potuissent, si mox in primo dimisisset, quod Hispaniæ arma prætendebant, etiamsi vel statûs sui partẽ perdere debuisset. Qui semel potentiæ majori opponere sese ausus fuerit, amicus non erit, nisi spoliatum exutúmq; se viderit: ita Vocula ajebat ad tumultuantes Legiones, cùm eas contra rebelles quasdam Franciæ Provincias *c* incitaret. Principes non ideo timentur, aut in veneratione sunt, quod ferire possint, sed quod ferire nôrint. Nemo eum invadit temere, qui contra vicissim audet

c Nune hostes, quia molle servitium: cùm spoliati, exutique fuerint, amicos fore, Tac. l. 4. hist.

aliquid. Omnia ferè bella ex eo nascuntur fonte, quia qui imperitur, aut negligentior est; aut timidior. Non grave adit discrimen, qui adversus Principem pacis amantem arma corripit: quicquid enim evenerit, semper illa frui poterit. Eam ob rem imm[illegible]anda videntur in Italia Hispanorum Principia, quæ communiter animis imprimunt, suam scilicet Majestatem adeò pacis amicam esse, ut quovis etiam pretio eam mercari parata sit. Illud equidem refert plurimùm, si nôrint Principes, Majestatem suam sinceram semper cum illis & mutuam culturam amicitiam, suis etiam armis pro eorundem conservatione defensionéque decertaturam, nec quicquam intermissuram diligentiæ, quod ad Provinciarum illarum tranquillitatem possit conducere: sed & istud scire oportet, quòd si quis iniquè ejus se auctoritati opposuerit, aut contra eandem conjurârit, caussámque dederit belli damnis ac sumptibus, vicissim Majestas sua satisfactionem ab eo repetitura sit, retinendo ea, quæ armis occupaverit. Ecquod Justitiæ tribunal ad præstandos sumptus non condemnat eum qui sine caussa litem intentat alteri? Quis gladii sui vires non experietur in potente aliquo Principe, si absque suo damno id facere poterit?

§. Obtenta aliqua victoria spolia inter milites dispertiri debent, & peculiares deferri honores iis, qui fortes se & strenuos præ aliis gessêre in prœlio, ut remunerata hoc modo virtus ad majora inflammetur facinora, & aliis exemplo sit. In eum finem Romani varias excogitarunt Coronas, torques, ovationes, & triumphos. Saul post devictos Amalecitas arcum triumphalem sibimet *d* erexit. Neque vivis solùm honores isti decerni debent, sed iis etiam, qui fortiter in prœlio occubuerunt, eorúmque successoribus, quia vita sua & sanguine victoriam peperêre. Magna obsequia Reipublicæ præstita compensari aliter nequeunt, quàm memoria aliqua æterna; uti compensata fuêre bene merita

d *Et erexisset sibi fornicem triumphalem.* 1. Reg. 15. 12.

ta Jonathæ, cui erectum fuit *e* sepulchrum, quod ad multa sæcula perduravit. Animus, qui immortalem se videt, facilè contemnit pericula, ut & factorum suorum memoria immortalis sit. Propterea olim *apud Hispanos bellicosam Gentem obelisci circum cujusque tumulum tot numero erigebantur, quot hostes interemisset.*

§. Cùm verò Deus victoriarum supremus sit arbiter, illi inprimis eas in acceptis referre debemus, eundémq; obligare ad plures porrò largiendas, non agendis solùm gratiis & sacrificiis, sed spoliis etiam & oblationibus; uti fecerunt Israëlitæ post solutam Bethuliæ obsidionem, & cæsos *f* Assyrios; sicut & Josue post reportatam ab Haitis victoriam, hostias pacificas *g* offerens, qua in re eximiè semper liberales fuêre Hispaniæ Reges, quorum pietatem benignissimus Deus præsenti hâc Monarchiâ remuneratus est.

e *Et statuit septem pyramidas, unam contra unam patri & matri, & quatuor fratribus: & his circumposuit columnas magnas: & super columnas arma ad memoriam æternam: & juxta arma naves sculptas, quæ viderentur ab omnibus navigantibus mare. Hoc est sepulchrum quod fecit in Modin usque in hunc diem.* 1. Mach. 13. 28. † Arist. lib. 7. Polit. c. 2. f *Omnis populus post victoriam venit in Ierusalem adorare Dominū: & mox ut purificati sunt, obtulerunt omnes holocausta, & vota, & repromissiones suas.* Judith 16. 22. g *Et offeres super eo holocausta Domino Deo tuo, & immolabis hostias pacificas.* Deut. 27. 6.

SYMBOLUM XCVIII.

MUltis in rebus bellum igni est simile, non solùm, quia natura ejus est destruere, verùm etiam, quia materie eadem, quâ nutritur, si nimia ea sit, opprimi solet, & extingui. Bellum arma sustentant, sed si superiora ea sint, restinguunt illud, aut certè in pacem commutant. Quare, qui hanc obtinere volue-

voluerit, illorum uti debet robore: nulla enim pax decens, aut bonis cum conditionibus fieri potest, nisi concludatur firmetúrque sub clypeo. Isthoc muniri

oportet brachium, quòd manum porrexerit (ût in præsenti exhibetur Symbolo) ad præhendendam pacis olivam. Clodoveus binas sibi optabat manus dexteras: unam armatam, quâ Alerico resisteret; inermem alteram, quam pacis firmandæ caussâ Theodorico, qui inter utrumque se interponebat, posset porrigere. Ad bellum æquè, ac pacem parata sint oportet Principis brachia. Non putabat Clodoveus hanc consequi se posse, si manum dexteram inermem ostenderet, & alteram armis instructam non haberet. Istud Græci peculiari significabant hieroglyphico viri ali-

cujus

cujus unâ manu haſtam, alterâ caduceum tenentis. Negotiatio pacis per caduceum adumbrata rectè ſuccedere non poteſt, niſi comminatio haſtæ eam comitetur. Cùm Athenienſes Eumolphus armis infeſtaret, præcedebat ſupremus eorum Dux, caduceum manu præferens, ponè ſequebatur juventus armata, ut tam ad pacem, quàm ad bellum paratum ſe oſtenderet. Rhodiis aliquando Conſtantinopolim legationem adornantibus, quidam tres ramos manu tenens Legati latus ſtipabat, eandem animi diſpoſitionem iiſdem innuens; quo alluſiſſe videtur Virgilius, cùm dixit:

† *Pacem orare manu, præfigere puppibus arma.*

Etiam concluſâ jam pace, non omnis armorum cura deponenda eſt: nam * *in victores victòsque nunquam ſolida fides coaleſcit.* Uno eodémque die ad Caſalum, ſæpiùs fidem dediſſe fregiſſéque Francos vidimus, & abuſos fuiſſe benignitate, quâ Marchio de ſanctaCruce inſignem victoriæ gloriam, quam ſitus melior, & majores copiæ certò illi pollicebantur, declinavit, ut pacem Italiæ redderet.

§. In tractanda pace non minùs animi libertate opus eſt, ac in bello ſuſcipiendo gerendóque. Qui in illiuſmodi tractatibus nimiùm ſuæ ſtuduerit exiſtimationi, & hoſtem calamo non ſecùs atque armis ſuperare voluerit, is ſcintillas ſub cineribus reliquit abditas, unde majoris belli orietur incendium. Paces illæ, quas cum Numantinis fecêre Quintus Pompejus, & poſtea Conſul Mancinus, effectu caruerunt hoc ſolo nomine, quòd auctoritati & honori Romanæ Reipublicæ haud parum derogarent. Pactiones ad urbem Aſti inter Carolum Emanuelem Sabaudiæ Ducem, & Marchionem de Hinojoſa initæ mox ruptæ fuerunt propter articulum eodem tempore exarmandi militem, contra ſuæ Majeſtatis exiſtimationem, ad quam turbæ illæ, & novitates Ducis pertinere videbantur. Pax ſecura eſſe non poteſt, ſi nimiùm inæqualis

† Virgil. * Tac. lib. 2. Ann.

ſis *a* ſit. Rogatus aliquando à Senatu Romano Privernas quidam, quomodo pacem cives ejus ſervaturi eſſent; reſpondit: † *Si bonam dederitis, & fidam, & perpetuam; ſi malam, haud diuturnam* habebitis. *Nec credideris ullum populum, aut hominem deniq; in ea conditione, cujus eum pœniteat, diutiùs quàm neceſſe ſit manſurum.* Niſi pax honeſta, & parti utrique conveniens fuerit, claudicabit tranſactio. Qui in ea ſuo magis ſtudet commodo, infirmiorem eam reddit, & facilè diſrumpit poſtea.

§. Acceptâ aliquâ clade aut damno, non illicò pax facienda eſt, ubi occaſio adhuc fuerit Statum in melius commutandi: oppreſſo enim bene eſſe non poterit. Eam ob cauſſam poſt amiſſum Torenſe prœlium minimè opportunum videbatur Alphonſo Luſitaniæ Regi, ut cum Ferdinando Rege Catholico de pace tranſigeret. Infirma pax eſt, quam minæ aut vis extorsêre: nam honor & libertas nunquam adverſus illam machinari deſinunt.

§. Pacis tractatus non minores doli & ſtratagemata comitari ſolent, atque ipſummet bellum, *ùt videre licuit in iis, quos finxit Rhadamiſtus, ut Mithridatem interimeret: ſolent enim ſimulanter introduci eo fine, ut interim actiones & conſilia hoſtis explorentur, ut tempus ſuppetat ad erigenda propugnacula, ad obtinendas ſuppetias militares, & fœdera ſancienda, ut hoſtiles vires conſumantur, uniti invicem ſeparentur, & ſpe pacis vigilantia aliorum langueſcat atque induſtria; interdum etiam pax omnino concluditur, ut novæ poſtea reparentur vires, impediantur conſilia, & pax induciarum ſit loco aut armiſtitii, ut ubi placuerit, arma reſumi deinde poſſint, aut belli ſedes transferri aliò; quemadmodum fecêre Franci, qui eo ſolo animo pacem Monſonenſem pacti ſunt, ut impeterent armis Germaniam, & alibi vallem Telinam invaderent. Similiter pax Ratisbo-

a *Bellum anceps, an pax inhoneſta placeret, nec dubitatum de bello.* Tac.l.15. Ann. † Tit. Liv. l.8. * Tac.l.12. Ann.

tisbonensis alium finem non habuit, quàm exarmandi Cæsarem: nam dum eam firmabant Franci, aliam contra eundem cum Corona Suecica moliebantur unionem, soli quippe tres menses inter hoc fœdus & illam pacem intercurrerant. In ejusmodi casibus † *pace suspecta tutius bellum* est: nam pax ista non est *b* pax.

§. Paces perpetuæ esse debent; quales fuerunt omnes illæ, quas Deus *c* fecit. Ideo Scriptura sacra tractatus hujusmodi vocat Pacta salis, isthoc loquendi genere diuturnam eorum conservationem *d* innuens. Princeps qui pacem seriò amat, & stabilire cogitat, etiam posteros suos ad eandem obstringere non veretur. Pax brevis ad nihil prodest aliud, quàm ut coacerventur ligna, quibus bellum incendatur. Eadem incommoda induciæ paucorum annorum secum adferunt: solùm enim iras tantisper suspendunt, & spatium dant enses interim acuendi & lanceas. Earum remedio præscribuntur paullatim injustæ usurpationes, & redditur postea pax difficilior: ægrè enim restituitur, quod longo tempore possessum fuit. Non reddidêre Europæ quietem induciæ decem annorum inter Carolum quintum Imperatorem, & Franciscum Franciæ Regem factæ, * uti agnovit Paulus tertius Pontifex.

§. Verùm, quando pax secura est, firma & honesta, nullum prudentius consilium, quàm eandem amplecti, quantumvis victricia arma sint, aut magni sperentur progressus: varii enim sunt belli eventus, & felices successus facilè in deteriores degenerant. Quoties pacem rogavit, qui antè rogatus fuerat? * *Melior tuti-*

† Tac. l. 4. hist. b *Dicentes, Pax, Pax: & non erat pax.* Jer. 6. 14. c *Et statuam pactū meum inter me & te, & inter semen tuum, post te in generationibus tuis, fœdere sempiterno.* Gen. 17. 7. d *Dominus Deus Israël dederit Regnum David super Israël in sempiternum, ipsi & filiis ejus in pactum salis.* 2. Par. 13. 5. * In bul. indict. Conc. Trid. † Tit. Liv. Dec. 3. l. 1.

tutiórque est certa pax, quàm sperata victoria: illa in nostra, hæc in Dei manu est; & licèt Sabinus dixerit,* *pacem & concordiam victis utilia, victoribus tantùm pulchra esse*, solet tamen pax etiam victori prodesse, quia eam facere potest honestiorem,& progressus jam factos stabilire. Nullum tempus pro pace commodius, quàm post triumphatum in bello hostem. Iisdem aliisque de caussis simul ac Carthagine de Cannensi victoria fama percrebuit, suasit Senatui Hanon, ut pacem cum Romanis componerent;quod quia ab aliis neglectum,leges postea & conditiones,quas dare iis voluit Scipio, admittere coacti sunt. In ipso armorum furore,quando Mars dubius est & anceps,qui se pacis ostendit cupidum, imbecillum se fatetur, & hosti animum addit. Qui illam tunc prensat, minimè obtinet. Virtus & generosæ mentis fortitudo efficaciùs eam suadent. Princeps pacem æstimet, illius tamen caussa nec injustitiam ullam committat,nec indigna toleret. Pacem cum vicino, si viribus illa superior sit, tutam ne reputet: inter infirmiorem enim & potentem ea esse non e potest. Continere se nescit ambitio; ubi spes fuerit aliquid adipiscendi; nec ei deerunt modestiæ & justitiæ f nomina, qui Status suos augere, & ad Monarchiam reducere cogitat:nam qui jam illâ potitur,hoc agit solùm, ut suâ fruatur amplitudine, absque eo, quòd aut invadat alienam, aut contra eam aliquid moliatur.

* Tac. lib. 3. hist. e *Quia inter innocentes, & validos falsò quiescat.* Tac. de mor Germ. f *Ubi manu agitur, modestia ac probitas nomina superioris sunt.* Ibid.

SYMBOLUM XCIX.

Portûs quietem non æstimat, qui tempestatem expertus non fuit. Nec pacis agnoscit dulcedinem, qui belli amaritudinem non gustavit. Ubi subjugata fuerit, tum primùm ritè agnoscitur ista bellua, vitæ inimica. In eam convenit illud Samsonis ænigma de Leone occiso, in cujus deinde ore apes favos

suos

ſuos *a* concinnabant: confecto enim bello, pax emendi vendendique commercia reſtituit, manum aratro admovet, exercet artes, unde rerum ubertas & affluen-

tia oritur, ex hac verò divitiæ & opes, quæ metu omni manus vagari incipiunt. Eſt itaque pax, Iſaiâ *b* teſte, cumulus bonorum omnium, quæ Deus mortalibus largitur, uti bellum malorum omnium maximum. Idcirco Ægyptii, ut pacem ſymbolicè repræſentarent, Plutonem puerum depingebant, divitiarum Præſidem, lauro roſiſque coronatum, ad ſignificandas feli-

a *Et ecce examen apum in ore leonis erat, ac favus mellis.* Judic. 14. 8. b *Domine dabis pacem nobis: omnia enim opera noſtra operatus es nobis.* Iſa. 26. 12.

felicitates quas unà secum adfert. Pulchritudinem apud eundem Isaiam eam Deus appellat, quòd in illa (tanquam inter flores) populus suus conquieturus c sit. Etiam res inanimæ pace lætantur Quàm læti & fertiles apparent agri, quos illa excolit! Quam bellæ urbes, quas exornavit ditavitque illius tranquillitas; contrà, quàm vastæ regiones, quas belli furor pertransiit! Urbes, Castelláque Germaniæ vix ampliùs in suis noscuntur cineribus. Burgundia viridem frontis suæ generosæ cæsariem tinctam sanguine & ambustas vestes, tam ante speciosas contuetur, seipsam nunc admirans; Nullus Naturæ hostis major ac bellum. Qui rerum omnium conditarum primus auctor fuit, fuit & pacis. In hujus amplexum ruit d justitia. Metuunt, recondunt sese, & silent leges, ubi arma conspiciunt. Eo nomine excusat se Marius, quòd durante bello quædam in Patriæ leges commisisset, dictitans ob armorum strepitum eas se audire nequivisse. In bello, † *æquè apud bonos miserum est occidere, quàm perire.* In bello parentes suos sepeliunt filios, turbato mortalitatis ordine; pacis verò tempore, filii parentes tumulo inferunt. * *In pace caussæ, & merita spectantur; ubi bellum ingruit, innocentes ac noxii juxta cadunt.* In pace Nobilitas à plebe discernitur, in bello confunduntur inter se, ubi imbecillior potentiori parêre cogitur. In illa conservatur, in hoc interit Religio. Illa tuetur, hoc usurpat dominia. Pax subditorum animos mitigat, & † *ad omne frangit servitium,* ac fideles efficit; bellũ eosdem superbos reddit & inobedientes. Quam ob rem * *nihil æquè Tiberium anxium habebat, quàm ne composita* ab Augusto *turbarentur* in imperio. Cum pace deliciæ crescunt & voluptates, & quantò eæ majores sunt, tantò magis im-

c *Et sedebit populus meus in pulchritudine pacis: & in tabernaculis fiduciæ, & in requie opulenta.* Is. 32. 18. d *Iustitia & pax osculatæ sunt.* Ps. 85. 1. † Tac. lib. 1. hist. * Idem l. 1. Ann. † Idem l. 1. hist. * Idem l. 2. Ann.

imbelles & minùs solliciti sunt e subditi. In pace omnia à Principe dependent, in bello ab eo, qui armorum tenet imperium, adeòque Tiberius omnes belli occasiones dissimulabat, ne cui alteri f illud committeret. Probè perspecta habebat incommoda illa & dāna Pomponius Lætus, cùm diceret, dum pace frui liceret Principi, nequaquam bellum suscipi debere. F. Marcianus isto utebatur Symbolo : *Pax bello potior*; & meritò illud quidem: bellum enim non nisi pacis tuendæ caussa utiliter geri potest. Solum istud bonū (uti diximus) monstrum illud infernale secum trahit. Tyrannica fuit vox illa Aurelii Caracallæ Imperatoris: *Omnis in ferro salus*, & Principis, qui solâ vi tueri se potest. † *Violenta nemo imperia continuit diu, moderata durant.* Dū gladius succinctus hæret lateri, nunquā periculum abest. Et tametsi triumphari possit, pax tamen modis omnibus amplectenda est : nulla etenim tam felix victoria, ut damna quæ eam comitantur, majora non sint.

——— * *Pax optima rerum*
Quas homini novisse datum est, pax una triumphis
Innumeris potior.

Nulla victoria factas expensas satis compensat. Tam bellum est noxium, ut, cùm triumphat etiam, muros dejiciat; uti apud Romanos in usu erat.

§. Postquam igitur Principem inter pulverem & sanguinem deductum, in tranquillitate felicitateq; pacis sic constituimus, nunc hortamur, ut eandem conservare, ejúsq; bonis frui studeat, nec ea periculis, aut belli calamitatibus conturbet. Nunquā ad arma David veniebat, nisi lacessitus. Theodosius Imperator non quærebat bellum, sed reperiebat potiùs. Gloriosa & Principe digna cura, quæ circa pacē procurandā occupatur.

‡ *Cæsaris hæc virtus, & gloria Cæsaris hæc est,*
Illa, quâ vicit, condidit arma manu.

Nihil

e *Quantò pecunia dites, & voluptatibus opulentos, tantò magis imbelles.* Tac. l. 3. Ann. f *Dissimulante Tiberio damna, ne cui bellum permitteret.* Tac. l. 4. Ann. † Seneca. * Sil. Ital. ‡ Propert.

Nihil magis possessioni inimicum quàm bellum. Impia & imprudens doctrina, quæ odiorum & diffidentiæ semina fovenda docet, ut belli materies suppetat, ubi commodum visum g fuerit. Nunquam non in bello versatur & vivit, qui semper illud cogitat. Sanius est Spiritûs sancti consilium, qui pacem h inquirendam & persequendam suadet.

§. Conclusa semel pax jure humano divinóque fideliter servari debet, tametsi cum Antecessoribus tractata ea fuerit; neque hic distinctioni locus est inter unius & multorum imperium: Regnum enim & Respublica, in cujus commodum, cujusque fide transactum fuit, una & eadem semper est, & nunquam interit. Tempus & communis consensio efficiunt, ut quod statutum est semel, legis instar sit. Nec sufficit in ejusmodi tractatibus vim, aut necessitatem obtendere: nam si ideo fallenda esset fides publica, nulla unquam foret de urbe, aut exercitu dedendo compositio, nulla pacis tractatio, quæ sub isto titulo rumpi non posset, atque adeò turbaretur tranquillitas publica. Reprehensus fuit eo nomine Franciscus Galliæ Rex, quòd contrà quàm in captivitate suâ pactus fuerat, Carolo V. Imperatori, quasi vim passus esset, bellum intulerit. Propter ejusmodi artes, & transactiones æquivocas ac fraudulentas, nullæ omnino firmæ sunt, adeòque ad eas stabiliendas opus est petere obsides, aut locum aliquem munitiorem retinere; quod pacem impedit, & bellis perpetuis orbem fatigat.

§. Cùm verò Princeps molestiis periculisque belli defunctus jam fuerit, artibus pacis studere totus debet; in quem finem opus erit.

† *Nutrir, e secondar l' arti, e gl' ingegni,*
Celebrar giochi illustri, e pompe liete,
Librar con giusta lance, e pene, e premi,
Mirar da lunge, e proveder gli estremi.

Non

g *Semina odiorum jacienda, & omne scelus externum habendum cum lætitia.* Tac. l. 12. Ann. h *Inquire pacem, & persequere eam.* Ps. 33. 15. † Tass.

Non absque omni sollicitudine tamen: facilè enim i rerum evenire potest, ut bellum ejus quietem & tranquillitatem perturbet. Quare, etsi arma deponat de manibus, non omnino tamen ex oculis dimittat. Non eum moveant antiqua quædam numismata, à quorum tergo pax depicta cernebatur, face scuta incendens: neque enim prudenter hieroglyphicum illud excogitatum fuit, propterea quod confecto jam bello, vel maximè necessarium sit conservare arma, ne quid violentia adversus pacem temere audeat. Solus Deus quando eam populo suo largitus est, arcum contere-re potuit (ùt Psalmista loquitur) & arma confringere, & scuta *i* igni comburere; ipse nimirum tanquam supremus belli arbiter, ad tuendam pacem, armis opus non habet. Verùm inter homines pax esse nequit, nisi violentiæ metus ambitionem coerceat. Hoc primum fuit incitamentum ad arma fabricanda, quæ defensio adinvenit priùs, quàm offensio. Priùs aratrum mœniorum descripsit ambitum, quàm plateæ urbésque disponerentur, & uno eodémque ferme tempore erecta sunt in agro tentoria militaria, & extructæ ædes. Nunquam secura foret tranquillitas publica, nisi cura armata ejusdem somnum custodiat. Status armis destitutus suscitat hostem, & bellum accersit. Non personuissent Alpes tot tubarum campestrium clangore, si Statûs Mediolanensis urbes validioribus munitionibus firmatæ fuissent. Antemurale veluti est Regnorum omnium Monarchiæ Hispanicæ, atque propter suammet securitatem laborandum esset omnibus, ut Statum illum fortiorem redderent: eâ enim ratione, & accedente maris potentia, Monarchia firma & inconcussa permaneret. Hominum animi, si vel etiam adamantini sint, mœniorum defensionem supplere nequeunt. Quibus quia Rex Witiza plerasque Hispaniæ urbes nudaverat, Mauri eam invadere aggressi sunt, sublatis nimirum illis aggeribus, qui

 eorum

i *Arcum conteret, & confringet arma: & scuta comburet igni.* Ps. 46. 10.

eorum incurſionibus uſque eò reſtiterant. Non tam curarum negligens fuit Auguſtus in ampliſſima illa, quâ fruebatur, pace, quin reditus publicos inſtituit, & in ærario deponi juſſit, ut eſſet, quod in ſumptus militares, bello fortè ingruente, ſuppeteret. Si pacis tempore vires non exerceantur, & bellicis artibus non inſtruantur animi, minùs id fieri poterit, quando invaſionis periculum omnes jam in pavorem dederit, de fuga magis ſervandiſque fortunis, quàm de defenſione ſollicitos. Nullum majus ſtratagema, quàm Regnum aliquod otio ſuo & quieti relinquere. Deficiente exercitio militari, virtus quoque deficit. Ubivis terrarum Natura magnos animos procreat, quos aut occaſio in apertum protrahit, aut latere facit otium. Nec viros generoſiores in Græcia olim & Romæ præterita dedêre ſæcula, quàm hodie naſcantur; verùm tunc fortes ſe geſſerunt, quia dominandi cauſſa armis ſe exercitabant. Non animum ſuum Princeps deſpondeat ob ſubditorum ſuorum ignaviam: diſciplina enim habiles eos reddet & idoneos, ad tuendam pacem, & bellum ſuſtinendum. Semper eos armorum occupet exercitio: bellum enim antevertere debet, qui pacem deſiderat.

SYMBOLVM C.

BRevis eſt reſpiratio, quæ cunas inter tumulum intercedit; brevis, inquam, ſed quæ gravia adferre poſſit detrimenta, ſi malè impendatur. Multis ſæculis Reſpublica aliqua unius momenti errorem deplorare ſolet. Ab illo Imperiorum ruina pendet & exaltatio. Quod per multorum annorum ſpatium virtus & prudentia erexerunt, uno ſæpe temporis puncto malum evertit conſilium: † *brevibus* quippe *momentis* rerum *ſumma verti poteſt*. Quare in iſto vitæ theatro minimè ſufficit ſtadium ſuum decurriſſe, niſi curſus ad

† Tacit. lib. 5. Annal.

ad finem usque æqualis sit. Non coronatur, nisi qui legitimè ultimam mortis metam attigerit. Domorum ædificia primis lapidibus velut fundamento innituntur; structura famæ iis, qui postremi sunt: hi si gloriosi non sint, mox illa corruit, & oblivione sepe-

litur. Cunæ non florent, donec tumulus effloruerit & tunc etiam vitiorum præteritorum vepres in flores convertuntur. Fama enim ultimus actionum est spiritus, quæ ab illa lucem & decorem hauriunt. Atque hoc in flagitiosa aliqua senectute nunquam accidit, quin potiùs juventæ gloriam ea obliterat; uti Vitellio quondam evenisse *a* meminimus. Perfe-

a *Cesseruntque prima postremis, & bona juventa senectus flagitiosa obliteravit,* Tac. l. 6. Ann.

ctiſſimi etiam penicilli aut ſcalpri ductus laudem non ferunt, ſi opus imperfectum manſerit. Si fragmenta in pretio habentur, non alia de cauſſa fit, quàm quòd ſtatuæ alicujus olim perfectæ particulæ ſint. Æmulatio aut adulatio diverſas in vita actionibus formas tribuunt; at Fama, poſt obitum à paſſionibus iſtis libera veras juſtáſque pronuntiat ſententias, quas poſteritatis tribunal *b* confirmat. Sat nôrunt nonnulli Principes, quantum interſit vitam virtutibus coronare, falluntur tamen in eo, quòd exiſtiment, supplere ſe iſtad poſſe, ſi illas in Epitaphiis deſcriptas, aut repræſentatas in ſtatuis poſt ſe derelinquant, minimè advertentes probro potiùs eſſe virtutibus, ſi eo modo mortuum comitentur, quem vivum comitatæ non fuerant, atque adeò ipſa propè indignari marmora, ſi fictas Principis alicujus tyranni laudes viſendas, legendáſque exhibeant; contrà, ſponte ſuâ quaſi emolleſcere, ut tantò meliùs Principis alicujus boni in iis incîdi poſſint glorioſa facinora, reducendo ſeſe poſtea ad duritiem priſtinam, ut ea æternitati conſecrent; quæ ipſa quoque interdum marmora ſuæ inſcribunt duritiæ. Epitaphii miraculoſi literæ fuêre ſanguineæ illæ lacrymæ, ex ipſis lapidibus Legione ad altare S. Iſidori, ubi Sacerdos rem divinam facturus conſiſtere conſueverat, † octo diebus ante obitum Regis Alphonſi ſexti ex intervallo manantes, in ſignum communis omnium luctûs; neque tamen lacrymæ illæ è lapidum juncturis, ſed ipſorum medio quaſi corde profluebant, non ſecùs ac ſi tanti Regis luctuoſo obitu emolliti colliqueſcerent. Statua facinoroſi Principis vitiorum ejus exemplar eſt, neque ullum marmor aut æs tam ſolidum, quod tempori non ſenſim cedat, ſicut enim fabrica naturalis paullatim diſſolvitur, ita & per artem elaborata, adeòque ea ſola æterna eſt, quam efformant virtutes, intrinſeca & æter-

b *Suum cuique decus poſteritas rependit.* Tacit. lib. 4. Ann. † Mar. hiſt. Hiſp. l. 10. c. 7.

æterna animæ *c* immortalis ornamenta. Quod in hominum inciditur animis, ab uno derivatum in alios, durat quoad mundus perſeverat. Nullæ ſtatuæ magis perpetuæ, quàm quas virtus & beneficium in exiſtimatione & grata hominum memoria elaborant; quod documentum Mecænas Auguſto *d* dedit. Eam ob rem admittere noluit Tiberius, ut Hiſpania citerior templa ſibi erigeret, dictitans ea demum templa & effigies ſe exiſtimare, ſi ſui memoria in Reipubl. animis *e* perennaret. Fortium Heroum cineres in æternis applausûs communis obeliſcis conditi æternum perdurant, & licèt igni fuerint traditi, triumphant tamen, uti Trajani cineribus accidit. Nationum tam amicarum, quàm hoſtilium humeris corpus defunctum fortis illius Prælati Ægidii Albornocii Aſſiſiis Toletum deportatum fuit, & † *auxilio militari tuendum illud* Auguſti, *ut ſepultura* ejusdem *quieta foret.* Sed eſto marmorum durities æriſque ſoliditas futura æquent ſæcula, neſcitur tamen poſtea, cujus cauſſa erecta illa *f* fuerint; ut hodie in Ægypti Pyramidibus videre licet, obliteratis eorum nominibus, quorum cineres ad perpetuandam memoriam iſthic fuerant conditi.

Atque ex dictis ſatis nunc liquet, quantum ſupremâ ſuâ ætate conniti debeant Principes, ut ad gloriam

c *Ut vultus hominum, ita ſimulachra vultûs imbecilla ac mortalia ſunt; forma mentis æterna, quam tenere, & exprimere non per alienam materiam & artem, ſed tuis ipſe moribus poſſis.* Tacit. in vita Agric. d *Statuas tibi neque aureas, neque argenteas fieri unquam ſine, benefaciendo autem alias tibi ſtatuas in ipſis hominum animis, nihil interitu obnoxias effice.* Mec. ad Auguſt. e *Hæc mihi in animis veſtris templa, hæ pulcherrimæ effigies, & manſuræ: nam quæ ſaxo ſtruuntur, ſi judicium poſterorum in odium vertit, pro ſepulchris ſpernuntur.* Tac. l. 4. Ann. † Idem lib. 1. Ann. f *Inter omnes eos non conſtat, à quibus facta ſint, juſtiſſimo caſu obliteratis tantæ vanitatis auctoribus.* Plin. l. 36. 12.

eorum præteritam ultima quoque accedat, & utraque post obitum in hominum memoria æternùm perennet; quem in finem ostendemus hîc paucis, quomodo erga seipsum, erga successores, & erga Status suos Princeps se gerere debeat.

§. Quod ad suammet personam attinet, scire Principem oportet, tantò imperium esse ferocius, minúsq; rationi subditum, quantò ipse ætate processerit longiùs: casus enim præteriti varias eum malitias edocent, & suspicionibus ac diffidentiis indulgendo, crudelis ac tyrannus evadit. † *Vetustate imperii* superbia *coalescit* atque *audacia*, & experientia inopiæ avaritiam procreat, quæ multa suadet indigna contra Majestatis decorum, unde denique persona ipsa in contemptum venit. Cupiunt Principes pristinos suos mores, & antiquam conservare gravitatem, obliti eorum, quæ juvenes fecerant, & in odium incurrunt. Sub prima imperii initia ardor gloriæ, & se perdendi metus advigilant, ut cautè prudentérque in omnibus procedatur: postea fatigatur ambitio, ut Princeps nec prosperis lætetur successibus, nec adversis g contristetur; cúmque existimet, vitium gloriæ suæ mercedem esse, & laborum præmium, turpiter sese illi dedit: unde porrò fit, ut Principes perpauci imperando evadant meliores; uti de Saule & Salomone sacræ testantur literæ. Similes nimirum in gubernando sunt statuæ illi, quam per quietem vidit Nabuchodonosor; cujus caput aureum erat, pedes lutei. Vespasianus * *solus omnium ante se Principum, in melius mutatus est.* Et tametsi Princeps sibi semper manere similis studeat, placere tamen omnibus non potest, si imperium ejus diuturnum sit: grave enim est subditis, tanto tempore ab unius manu regi. Multitudo amat mutationes, & suismet lætatur periculis; uti in Tibe-

† Tac. l. 14. Ann. g *Ipsum sanè senem, & prosperis, adversisque satiatum,* Tac. l. 3. Hist. * Idem l. 1. Hist.

Tiberii *h* imperio accidit. Si Princeps bonus sit, improbis odio est; si flagitiosus, & boni pariter, ac mali eum execrantur, & solùm de successore *i* agitur, cujus gratiam omnes aucupantur; id quod non potest non displicere summopere Principi, atque adeò in caussa est, cur suos oderit subditos, & pessimè habeat. Pari passu, quo eum vires destituunt, cura quoque & vigilantia, prudentia item, intelligentia & memoria eum deficiunt: † *quippe ùt corpus, sic etiam mens suum habet senium*; cupiens verò sibi reservare tempus illud à curis & molestiis gubernationis liberum, se suáque Ministris suis committit, aut alicui sibi familiari, in quem negotiorum onus incumbat, quique populi odium sustineat. In quo casu omnes ii, qui nec gratiâ florent apud Principem, nec gubernationis aut præmiorum participes sunt, novum Dominum exoptant, & quoad possunt, procurant. Isti sunt principales scopuli, per quorum medium magna cum attentione navigandum est Principi, ne navem allidat. Et quamvis res periculo non careat, non tamen omnino despondeat animum: permulti enim Principes auctoritatem suam & existimationem usque ad extremum vitæ spiritum egregiè tuiti sunt; quemadmodum in Rege Philippo secundo orbis universus admiratus fuit. Motus prudentis gubernationis usque ad ipsum mortis littus uniformis perseverat, eúmque contra odium, & ætatis extremæ incommoda existimatio & fama præterita sustentant; ut Tiberius *k* in semetipso expertus est. Plurimum quoque ignoscitur & indulgetur senio, quod in ætate juvenili minimè

h *Multi odio præsentium, & cupidine mutationis, suis quoque periculis lætabantur.* Tacit. lib. 3. Ann. i *Pars multo maxima imminentes dominos variis rumoribus differebant.* Tacit. lib. 1. Ann. † Arist. lib. 2. Polit. c. 7. k *Reputante Tiberio publicum sibi odium, extremam ætatem, magisque famâ, quàm vi stare res suas.* Tacit. lib. 6. Ann.

mè toleraretur; ùt dicebat *l* Drusus. Verùm cùm grandes sint istæ tempestates, oportet, ut Princeps constantiâ sese contra illas muniat, caveátque ne clavum gubernationis dimittat è manibus: nam si alterius cū permittat arbitrio, ipse unà & Respublica naufragium facient. Dum vires Principi suppetunt, vivere & mori eum oportet laboribus occupatum. Imperium orbibus cæleſtibus simile eſt, qui nunquam conquiescunt. Alium polum non admittit, nisi Principis. E complexu Reipublicæ, non ex otio, quies & solatia laborum senectutis *m* petenda sunt Principi. Quòd si ad eos ferendos vires fessæ jam ætatis non sufficiant, & alienis indigeat humeris, suos tamen omnino non subtrahat, quamvis id ad speciem solùm esset: exterior enim apparentia in oculis cœci & ignorantis vulgi tantundem operatur, ac res ipsa, & (sicut alibi diximus) Ministros in officio continet, atque existimationem tuetur. Porrò in isto casu tutiùs eſt, secretum trium virorum formare consilium; uti fecit Rex Philippus secundus, quàm uni soli se suáque committere: illos enim populus non pro familiarioribus Principis, sed pro Consiliariis habet.

Fugiat porrò Princeps avaritiæ vitium, exosum omnibus, & senectuti proprium, quam nunquam deserit, quantumvis aliis omnibus nuntius remittatur. Galba certè facilè conciliare potuisset animos, si aliquo modo liberalis *n* fuisset.

Præsentibus se accommodet moribus, veterúmque, qui duri nimis sunt & severi, obliviscatur. Quo in genere senes facilè peccant, aut quia iis innutriti sunt, aut ex inani quadam gloria, aut quia mores novos imi-

l *Sanè gravaretur aspectum civium senex Imperator, fessámque ætatem, & actos labores prætenderet: Druso quod nisi ex arrogantia impedimentum?* Tacit. lib. 3. Annal. m *Se tamen fortiora solatia è complexu Reipublicæ petivisse.* Tacit. lib. 4. Ann. n *Constat potuisse conciliari animos, quantulacunque parci senis liberalitate.* Tacit. lib. 1. Hist.

imitari nequeunt; unde fit, ut omnium incurrant odium. Abripi se sinunt humore illo melancholico, qui ex senii frigore nascitur, & ludos omnes ac relaxationes improbant, obliti temporis illius, quod in ejusmodi gaudia aliquando impenderunt.

Ne ullam præ se ferat æmulationem ratione Successoris; uti fecit Rex Ferdinandus Catholicus, cùm Rex Philippus primus in Castellæ Regnis ei succederet. Tempus illud est, quo plerique novo Soli blandiuntur; & si quis ad id minùs promptum se exhibuerit, artificium est potiùs, ut viri constantis nomen apud Successorem sibi comparet, & tantò pluris ab eo æstimetur; uti in Augusti o obitu observatum fuit.

Humanitate, æquitate justitiæ, clementiâ & rerum copia amari se ab omnibus faciat, illúdque sibi certò persuadeat, si bene præfuerit, & studia atque animos subditorum sibi conciliando bonam de se concitarit opinionem, fore, ut facillimo negotio faventes sibi porrò conservet, ingenerando in omnium animis sui amittendi metum, & retinendi desiderium.

§. Atque omnes istæ artes plus etiam poterunt, si in imperio ille successerit, in quo Antecessor quodam modo renascatur, & perennis fit: nam etsi adoptatio legis quædam sit fictio, senex tamen videri desinit, qui alium adoptat; uti Galba ad Pisonem p dicebat. In successione omnem suam curam & industriam ponere debent Principes: neque enim res tam vana est, ac putavit q Salomon. Anchoræ & fulcra Imperii sunt

o *Patres, Eques. Quantò quis illustrior, tantò magis falsi, ac festinantes, vultúque composito, ne læti excessu Principis, neu tristiores primordio, lacrymas, gaudium, questus, adulationes miscebant.* Tac. l. 1. Annal. p *Et auditâ adoptione desinam videri senex, quod nunc unum mihi objicitur.* Tac. l. 1. Hist. q *Rursus detestatus sum omnem industriam meam, quam sub sole studiosissimè laboravi, habiturus hæredem post me.* Eccl. 2, 18.

ſunt filii & dominationnis atque aulæ ſolatia. Optimè id Auguſtus intellexit, cùm liberis deſtitutus propinquiores adoptavit, ut velut columnæ eſſent, quibus Imperium r inſiſteret: ‡ *Non Legiones* enim, *non claſſes, perinde firma Imperii munimenta, quam numerus filiorum.* Nulli amici majores, quàm iſti, & qui majori ſtudio & æmulatione tyrannicis domeſticorum & extraneorum machinationibus ſeſe opponant. * *Proſperis* principum *& alii fruuntur, adverſa* & labores *ad junctiſſimos pertinen. Amici tempore, fortunâ, cupidinibus aliquando aut erroribus imminuuntur, transferuntur, deſinunt :* non item *ſanguis cuique proprius,* qui licèt in alium transfuſus ſit, manet tamen *indiſcretus* inclinatione quâdam ſecretâ & naturali. Conſervatio Principis etiam Conſanguineorum ſalus eſt, illius errores ad hos quoque pertinent, adeòque eos emendare ſatagunt: ſiquidem ipſorum plus intereſt, illos agnoſcere, & confidentiùs etiam monere audent; uti Druſus faciebat, inquirens in ea, quæ Rómæ in ejus patre minùs probarentur, ut ea ſ corrigeret. Atque hæ rationes excuſare poſſunt nonnullos Pontifices, qui magnam nepotibus in tractandis negotiis auctoritatem tribuunt. Habet ſubditus in Principis filio, quem ſuis devinciat obſequiis, & patrem offendere metuit, qui filium potentiæ ſuæ & offenſarum hæredem poſt ſe t derelinquit; in iſto ſe Marcellus fundabat, cùm † *ſuaderet Priſco, ne ſupra Principem ſcanderet, ne Veſpaſianum ſenem triumphalem, juvenum filiorum patrem præceptis coerceret.* Spe Solis recèns orientis faciliùs frigidiora tolerantur crepuſcula, & ſegnes occumbentis umbræ. Confunditur ambitio, & tyrannis

r *Quò pluribus munimentis inſiſteret.* Tac. l. 1. Ann. ‡ Tac. lib. 4. Ann. * Tac. lib. 4. Hiſt. Idem ibid. ſ *Utrumque in laudem Druſi trahebatur ab eo, in urbe inter cœtus, & ſermones hominum obverſante ſecreta patris mitigari.* Tac. l. 3. Ann. t *Reliquit enim defenſorem domus contra inimicos, & amicis reddentem gratiam,* Eccl, 30. 6. † Tac. l. 4. Hiſt.

rannis trepidare incipit. Libertas difrumpere non audet servitutis catenam, cujus annulos in Successoribus continuari videt. Non perturbatur quies publica variis diffidentium studiis, quis in Successorem eligendus *u* fit: jam enim omnes nôrunt, ex illius cineribus novum Phœnicem proditurum; immo jam interim radices ac vires accepit Successor, amari & timeri se faciens, haud secùs ac annosa arbor, quæ alium producit ramum, qui in antiquæ locum sensim *x* substituatur.

Veruntamen si designatio Successoris à Principis dependeat arbitrio, non tanti apud eum momenti esse debet ista utilitas, ut ideo sanguinem & Cognatorum commoda bono publico anteferat. Moyses de suorummet filiorum habilitate non satis confisus, Deo novi Ducis populi Israëlitici electionem *y* commisit. In hoc Galba gloriabatur, quòd bonum publicum suæ anteposuisset Familiæ, & aliquem ex Repub. in Successorem *z* elegisset. Hoc supremum & maximum beneficium est, quod Statibus suis Princeps præstare potest; uti idem Galba ad Pisonem dixit, cùm eundem in filium *a* adoptaret. Magnanimitatem suam ea in re ostendat Princeps, dando operam, ut Successor ipso etiam melior sit. Non magni seipsum æstimat, qui non nisi vitiis Successoris, aut comparatione unius gubernationis cum alia, gloriam sibi quærere studet; qua in re ipse Augustus peccavit, eam ob

u *Intemperantia civitatis, donec unus eligatur, multi destinandi.* Tac. l. 2 Hist. x *Ex arbore annosa & trunco novam producit, quæ antequam antiqua decidat, jam radices & vires accipit.* Tol. de Rep. l. 7. c. 4 n. 1. y *Provideat Dominus spirituum omnis carnis hominem, qui sit super multitudinem hanc* Num 27. 16. z *Sed Augustus in domo successorem quæsivit; ego in Republica.* Tac. l. 1. Hist. a *Nunc eò necessitatis jam pridem ventum est, ut nec mea senectus conferre plus populo Romano possit, quàm bonum successorem, nec tua plus juventa, quàm bonum Principem.* Tacit. ibid.

caussam Tiberium *b* eligens, nec advertens tamen, infamias aut glorias in imperio succedentis Antecessori tribui, qui ejusdem electioni cooperatus fuit.

Cura ista boni Successoris ex naturali parentum obligatione nascitur, in eámque omnem suam operam conferre debent; illi enim in filiis suis quodammodo perennes vivunt; & sanè contra naturalem rationem foret, si aut imaginis suæ præstantiæ inviderent, aut eam expolire negligerent; & licèt magni alicujus & generosi Principis educatio, magna quoque creare soleat pericula domestica: siquidem *optimi* † *quique mortalium altißima cupiunt*, & sæpenumero anticipatis rationis & naturæ vinculis, lassentur filii tam diuturnâ Coronæ exspectatione, quódque deliciarum ac gloriæ tempus tantopere differatur; uti Rhadamisto in longa illa senecta patris sui Pharasmanis Regis Iberiæ *c* accidebat. Quamvis etiam Spiritûs sancti monitum sit: * *Non des* filio *potestatem in juventute, & ne despicias cogitatus illius*; his tamen non obstantibus, nihil operæ intermitti debet à patre, quo minùs rectè educetur filius, quæ altera Naturæ est obligatio: nec propter particulares aliquos casus spes omnis & confidentia abjicienda est. Nullus unquam Princeps magis filiorum arsit æmulatione, quàm Tiberius, & ideo tamen Roma excessit, † *ut amoto Patre, Drusus munia consulatus solus impleret.*

At si fortè etiam istis suspicionibus artibus quibusdam politicis velint occurrere, adhibeat pater filium suum ad Statûs bellique negotia, non ad ea, quæ gratiam continent : illis enim prioribus non tantopere plausus captatur vulgi, quod liberali & benevolo filii ingenio facilè capitur, quæ res patribus regnantibus pluri-

b *Ne Tiberium quidem caritate, aut Reipubl. curâ successorem adscitum, sed quoniam adrogantiam, sævitiámque introspexerit, comparatione deterrima sibi gloriam quæsivisse.* Tac. l. 1. Hist. † Idem l. 4. Ann. c *Is modicum Hiberiæ Regnum senecta patris detineri ferociùs crebriúsque jactabat*, Tac. l. 12. * Eccl. 30. 11. † Tac. l. 3. Annal.

plurimum *d* displicet. In negotia introduci poterit filius, non in subditorum animos. Prudens ea in re Augustus, quando tribunitiam dignitatem petiit pro Tiberio, tanto artificio eum collaudavit, ut vitia illius excusando, ea velut *e* exprobaret; & fama fuit, Tiberium † *ad ostendendam* filii sui Drusi *sævitiam, movendásque populi offensiones,* eidem concessisse, ut ludos spectaret gladiatorios; sicut & lætari solebat, quoties inter ejus filios & Senatum contentio *f* oriretur. Verùm artes istæ noxiæ magis sunt & minùs sinceræ, quàm integritatem paternam deceat. Prudentius consilium est, virum aliquem cordatum Principi adjungere, penes quem negotiorum cura sit & directio; uti fecit Vespasianus, qui filio suo Domitiano Præturam dedit, Mucianum verò laborum socium esse *g* voluit.

§. Quòd si filius longioris vitæ patris impatiens tantos sumpserit animos, & ambitiosa aliqua machinatio contra amorem & venerationem parenti debitam timeatur, negotio alicui applicari poterit, in quo cogitationes suas & animi vigorem occupet; qua de caussa Pharasmanes Iberiæ Rex filio suo Rhadamisto *h* Armeniæ occupandæ curam dedit. Uti verò eâ cautione honorandi filium, eúmque gravioribus occupandi muneribus in ejusmodi casibus omnino opus est; ita curandum quoque, ut alteri alicui armorum committatur imperium: nam qui illis cum po-

 testate

d *Displicere regnantibus civilia filiorum ingenia.* Tac. lib. 2. Annal. e *Quanquam honora oratione quædam de habitu, cultúque, & institutis ejus jecerat, quæ velut excusando exprobraret.* Tac l. 1. Annal. † Idem ibid. f *Lætabatur Tiberius, cùm inter filios, & leges Senatus disceptaret.* Tac. l. 2. Ann. g *Cæsar Domitianus Præturam cepit. Ejus nomen epistolis, edictísque proponebatur. Vis penes Mucianum erat.* Tac. l. 4. Hist. h *Igitur Pharasmanes juvenem potentiæ promptæ, & studio popularium accinctum, vergentibus jam annis suis metuens, aliam ad spem trahere, & Armeniam ostentare.* Tac. l. 12. Annal.

testate præest, supremus aliorum est arbiter. Ad eum finem Otho fratrem suum Titianum præfecit exercitui, imperium ac potestas penes Proculum *i* mansit. Tiberius quoque, postquam Senatus Germanicum ad procurandas Provincias transmarinas destinasset, Pisonem Syriæ Legatum constituit, ut illius spes & consilia *k* coerceret. Et nunc quidem in Europa ea Statuum & Imperiorum est ratio, ut minùs ista timenda sint pericula. Quod si tamen filii alicujus Natura tam inhumana esset & ferox, ut remedia recensita ad patris securitatem minimè sufficerent, videat num illud adhibendum sit, quo Rex Philippus secundus usus est adversùs Principem Carolum filium suum unicum, ob quam executionem obstupuit natura, attonita de suamet potentia hæc sit politica, & mundus inhorruit.

§. Quòd si propter filii odium subditorum fidei diffisus fuerit, nullum solet esse opportunius remedium quàm si eum in aula & sub protectione alterius majoris principis (dummodo nulla timenda sit æmulatio) educari faciat, cum quo deinde suam firmet amicitiã. His rationibus permotus Phrahates Parthorum Rex Filium suum Vononem in aula Augusti enutriri *l* voluit. Quãvis contrarius interdum inde oriatur effectus : nam postea subditi eum ùt extraneum aspernantur, qui peregrinis imbutus moribus revertitur, ut de eodem Vonone experientia *m* docuit.

§. In assignando filiis suis statu cautè prudentérque procedat princeps : interdum enim Regni alicujus incrementum id esse solet, interdum ruina potiùs, præsertim in filiis secundò genitis, qui natu majoribus

i *Profectò Brixellum Othone, honor Imperii penes Titianum fratrem, vis ac potestas penes Proculum Præfectum.* Tac. lib. 2. Hist. k *Qui Syriæ imponeretur, ad spes Germanici coercendas.* Idem ibid. l *Partémque prolis, firmandæ amicitiæ, miserat: haud perinde nostri m tu, quàm popularium fidei diffisus* Tac. l. 2. Ann. m *Quamvis gentis Arsacidarum, ut externum aspernabantur.* Idem ibid.

bus communiter suam prærogativam invident, uti & in filiabus, si suismet nubant subditis, unde invidiæ nascuntur & æmulationes, ex his verò seditiones & bella civilia. Metuens istud periculum Augustus, noluit filiam suam Equiti Romano uxorem dare, propterea quòd † *immensum attolli provideret, quem conjunctione tali super alios extulisset*, * sed *Proculejum* potiùs, *& quosdam alios in sermonibus habuit, insigni tranquillitate vitæ, nullis Reipublicæ negotiis permixtos.*

In procuranda item tutela & educatione filii, qui pupillus adhuc in statu succedere debet, omni prudentiâ & dexteritate patris opus est: nullus enim casus insidiis ac periculis æquè expositus est, ac ille; qua in re præsentia habemus exempla, & legimus præterita multorum Principum, qui in ætate sua pupillari vitam pariter & status amiserunt, aut graves perpessi sunt *n* calamitates: nam si tutela & educatio matri committatur, etsi huic magis tutò credi potest, rarò tamen in fœminis tanta prudentia reperitur & experientia, quanta requiritur. Taceo, quod multis desit illa animi virtus, ut timeri se faciant, & auctoritatem sibi concilient. Si munus illud in Patruum cadat, aut Avunculum, strictissima etiam & solidissima sanguinis vincula disrumpere solet imperandi cupiditas. Si in Ministros cadat, unusquisque commodo suo privato studet potiùs, & inter ipsos oriuntur discordiæ. Subditi æqualium spernunt imperium, unde tumultus & bella nascuntur civilia. E tot igitur tantisque periculis atque incommodis minora Princeps eligat, examinando Naturam statûs & eorum, qui tutelæ & gubernationis curam possunt suscipere, & ejusmodi subditorum formam eligendo, in qua pupilli securitati sic consulatur, ut in ejus ruinam facilè conspirare nequeant. In isto casu refert plurimùm, ut quamprimum ad negotia adhibeantur ii, quibus post patris obitum filii tutela ac

† Tac. l. 4. Ann. * Idem ibid. n *Væ tibi terra, cujus Rex puer est.* Eccl. 10, 16.

ac directo, & procuratio Statûs committi debent.

Nec illud solùm Princeps studeat, ut Successorem securum reddat, & instruat, verùm etiam ut casus novæ ejusdem gubernationis prævertat, ne quid inde periculi oriatur: nam dum mutantur vela, in discrimine versatur navis, & dum novæ introducuntur formæ, pati solet Natura ob defectionem finium, vigorémque principiorum. In illa rerum vicissitudine gravia oriuntur pericula inter concurrentis utriusque gubernationis undas, non secùs ac quando rapidum aliquod flumen in aliud simile cum impetu defluit. Facilè Successoris perit authoritas, & varias contra se experitur machinationes ac *o* novitates. Dabit itaque Princeps operam, ut ultimus gubernationis suæ exitus tam quietus ac tranquillus sit, ut absque incommodis alius aliquis eidem queat succedere; & sicut, dum nautæ portum subeunt, remi tolluntur, & contrahuntur vela, ita Principem gubernatione defungi oportet, deponendo ex animo omnes belli ostensionisve cogitationes, antiqua stabiliendo fœdera, & alia nova sanciendo, cum finitimis præsertim, ut pacem Statibus suis conciliet:

† *De la matura et à pregi men degni*
Non siano stabilir pace, e quiete,
Mantener sue Città frà l' arme, e i Reghi
Di possente vicin tranquille, e chete.

Dissimulet offensas, uti Tiberius fecit cum *p* Getulico, & Rex Philippus secundus cum Ferdinando de Medicis: tali enim tempore Principes prudentiores arcum Iridis sepulcris jubent superstrui, qui pacis signum sit Successoribus, non lanceam terræ infixam; uti Athenienses faciebant, ad suadendam hæredi injuriarum vindictam. Provincias exteras consiliis & astu,

o *Quando ausuros exposcere remedia, nisi novum & nutantem adhuc Principem precibus vel armis adirent.* Tac. l. 1. Ann. † Tass. p *Multáque gratia mansit reputante Tiberio publicum sibi odium, extremam ætatem, magísque famâ, quàm vi stare res suas.* Tac. l. 6. Annal.

aſtu, non armis *q* regat. Gubernatores iisdem præficiat facundos, pacis amicos, & belli inexpertos, ne fortè illud concitent; uti Galbæ temporibus *r* factum. Subditorum animos & lites componat. Injurias arceat, moderetur exactiones, novitates populo exoſas tollat, & eligat Miniſtros prudentes, amantes concordiæ & tranquillitatis publicæ. Ita fiet, ut pacatis hâc ratione, formatisque ad quietem & manſuetudinem animis, eandem quoque de Succeſſore ſibi polliceantur ſubditi, neque res novas moliantur.

q *Conſiliis & aſtu res externas moliri, arma procul habere.* Tacit. lib. 5. Ann. r *Hiſpaniæ præerat Cluvius Rufus vir facundus, & pacis artibus, belli inexpertus.* Tacit. lib. 1. Hiſt.

SYMBOLUM CI.

MUlti inſignes viri plurimùm quà ſpeculatione, quà experientiâ elaborarunt, ut perfecti alicujus Principis ideam efformarent. Integris ſæculis opus fuit ad effingendum Vas illud ex Oſtro regium ſed terreum tamen, non minùs fragile, quàm reliqua, magisque, quàm ullum aliud caſibus obnoxium, præſertim ſi Figulus è Machiavelli diſciplina ſit, unde omnia prodeunt contorta, & non niſi mox iterum interitura; quale fuit illud, quod reliquorum omnium quaſi exemplar & normam poſuit. Hactenus quidem Symbolis noſtris illud egimus potiſſimùm, ut purpuram iſtam excoleremus, cujus tela coccinea poſt breve temporis ſpatium iterum abit in cineres. A cunis ſuum ſumpſit exordium, finitur in tumulo. Hæc vitæ parentheſis eſt, quam breviſſima temporis clauſula intra ſe complectitur. Nec facilè dixerim, quæ felicior hora ſit, illane, qua lucem hanc primùm aſpicimus oculis, an illa, qua mortis *a* immergimur tenebris: una enim principium altera laborum finis eſt; & ta-

a *Melior eſt dies mortis, die nativitatis,* Eccl. 7, 2.

& tametſi intereſſe & non eſſe multùm interſit, illud tamen ad ſolam materiam pertinet, non ad hominis formam, quæ immortalis eſt, & morte perficitur. Na-

turalis eſt ſepulcri horror, ſi tamen potentior in nobis eſſet ratio, quàm vivendi appetitus, plurimùm utique lætaremur, quando illi fieremus propinquiores; ſicut lætantur, qui theſaurum quærentes, mortuorum urnas inveniunt, certi nimirum optatas opes in iis fore *b* reconditas. Etenim in ſepulcro anima verum æternæ quietis theſaurum reperit. Iſtud indicare voluit Simon Machabæus hieroglyphico illo ſculptarum navium ſupra columnas, quibus Patris ſui & fra-

b *Quaſi effodientes theſaurum, gaudéntque vehementer, cùm invenerint ſepulcrum.* Job. 3. 21.

& fratrum *c* Mausoleâ cingi jussit; innuens scilicet vitæ nostræ navem mundi hujus fluctibus innatantem fluctuantémque, tum demum conquiescere, cùm ad littus mortis appulsa fuerit. Et quid vita aliud est, quàm perpetuus mortis timor? nihil siquidem est, quod diuturnam ejus durationem certò nobis polliceri possit. Multa signa mortis portendunt vicinitatem; at nullum reperitur, quod certos vitæ terminos ritè definet. Florentissima etiam ætas, optima corporis constitutio nec unam vitæ horam satis tutò præstare nobis possunt. Ipsum cor, quod in quietis loco est in hoc corporis horologio, præsentes quidem indicat horas, at non futuras. Nec debet incertitudinem istam Naturæ odium quisquam interpretari, sed favorem potiùs: nam si æquè præfinitum esset moriendi tempus, ac nascendi, destruendi corporis, ac efformandi, nimis alienam rectâ ratione vitam homo duceret; atque adeò ne unicum quidem certum momentum ad respirandum illi dedit, sed contrà potiùs in rebus omnibus indicia plurima posuit vitæ brevioris. Terra hanc ei repræsentat florum suorum juventute & canitie messium; aqua undarum fugacitate; aër ignibus, quos in momento succendit, & rursum extinguit; cælum in illo Principe lumine, quod unus idémque dies in aureis Orientis cunis nasci videt, & mori in obscuro Occidentis tumulo. Verùm si mors malorum omnium malum extremum est, in felicitate poni debet, quòd tam celeriter advolet. Quantò minùs cunas inter & tumulum intercedit temporis, tantò minor laborum & ærumnarum cursus est. Propterea Jobus translatum se optabat de utero matris suæ ad *d* tumulum. Simul ac nascimur, constringimur vinculis, & vivimus postea

c *Circumposuit columnas magnas: & super columnas arma ad memoriam æternam: & juxta arma naves sculptas.* 1. Mach. 13. 29. d *Quare de vulva eduxisti me? qui utinam consumptus essem, ne oculus me videret! Fuissem, quasi non essem, de utero translatus ad tumulum.* Job. 10. 18.

ea curis *e* impliciti, nec melior ea in re naſcendi conditio Principum, ac *f* cæterorum. Si in longæva vita humana conſiſteret felicitas, homo vivendi diuturnitate etiam cervos excederet: indignum enim foret, ullum animal felicius eſſe, quàm hominem, in cujus obſequium illa omnia ſunt *g* condita. Deſiderium illud naturale, ut horæ celeriter transeant, argumento eſt non eſſe tempus, quod humanam felicitatem conſtituat, aliàs enim in eo conquieſceret animus. Quod præter tempus appetit, illi adhuc deeſt. In Principibus, quippe qui majoribus expoſiti ſunt caſibus magis quàm in ullis aliis experientia commonſtrat, quòd in longiori vita Fortuna periclitetur: hæc enim tam proſperis fatigatur, quàm adverſis. Fortunatus fuiſſet Ludovicus undecimus Franciæ Rex, ſi ante extremæ ſuæ ætatis calamitates & miſerias diem ſuum obiiſſet. Mare quoddam tempeſtuoſum eſt omne Imperium, quod longiori vitæ decurſu tranquillum conſervari non poteſt. Qui vivit diutius, plura pericula tempeſtatéſque experitur. Verùm ſpectato fine & perfectione naturæ, felix eſt vita diuturna, quando ſecundùm Jobi teſtimonium matura ad ſepulchrum pervenit, veluti frumentum ad *h* granarium, antequam ſenectus decrepita eam flacceſcere faciat: tunc enim unà cum tenebris mortis vitales refrigeſcunt ſpiritus, corpus ad obeundas functiones fit inidoneum, nec manus tremula Imperii clavum ampliùs moderari poteſt, nec viſus perſpicere cæli nubes, ventorum vias, & maris ſcopulos, nec auditus percipere Scyllæ & charybdis latratus. In tantis Naturæ miſeriis deeſt Principi conſtantia, & reductus ſenſuum humiditate ad ætatem puerilem, omnia perſuaderi ſibi patitur, & re-

e *In involumentis nutritus ſum & curis magnis.* Sap. 7. 4. f *Nemo enim ex Regibus aliud habuit nativitatis initium.* Ibid. g *Ipſas omnes feras hominum cauſsâ factas natura fuiſſe neceſſe eſt.* Ariſt. l. 1. Pol. c. 5. h *Venies in ſepulchrum tanquam frumentum maturum, quod in tempore meſſuerunt.* Job. 5. 26. ſec. LXX.

& regi se finit à malitia, quæ magis solers tunc est in iis, quos circum se habet, quique *minore* tunc *metu peccant, & majore i præmio.* Mulieres voluntati & arbitrio ejus dominantur, uti in Livia videre fuit, quæ † *senem Augustum devinxerat adeò, ut Nepotem unicum Agrippam Posthumum, in Insulam Planasiam projiceret*: immo ad talem redegit statum, ut qui antè totum orbē in pace conservare noverat, ne suam quidem postea Familiam sciret *k* regere. Unde porrò fit, ut Majestas irrisui & fastidio sit omnibus; cujus rei exemplum Galba *l* fuit. Nationes aliæ eum aspernantur & attentant aggredi; velut Arbanus Tiberio *m* factitabat. Perit Principis decrepiti authoritas, & jussa spernuntur, quia non putantur ab illo proficisci, uti de Tiberii mandatis multi *n* opinabantur. Populus illum execratur, quique quem pro inutili habet instrumento, unde omnia manent gubernationis incommoda ac detrimenta; cúmque amor ex utilitate ferè nascatur, & nutriatur spe, plerique parvi illum æstimant: nam multum largiri non potest, cui parum vitæ superest. Velut * *precarium* ejus *imperium, & brevi transiturum* habetur; uti Galbæ *o* accidit, & Ministri velut accipit res Norvvegiæ, ut diem lucrentur, mox ungues in bona publica injiciunt, officia & gratias pretio divendentes, perinde ut ejusdem Imperatoris Galbæ liberti faciebant.

Cùm

i *Cùm apud infirmum & credulum minore metu & majore præmio peccaretur.* Tac. l. 1 Hist. † Tac l. 1. Ann. k *Nulla in præsens formidine, dum Augustus ætate validus, séque & domum, & pacem sustentavit. Postquam provecta jam senectus, ægro & corpore fatigabatur, aderátque finis & spes novæ: pauci bona libertatis incassum disserere.* Ibid l *Ipsa ætas Galbæ & irrisui & fastidio erat.* Tac. lib. 1. Hist. m *Senectutem Tiberii, ut inermem despiciens.* Tac. lib. 6. Ann. n *Falsas litteras, & Principe invito exitium domui ejus intendi clamitat.* Tac l 5. Ann. * Id. l. 1. Hist. o *Iam afferebant venalia cuncta, præponentes libertati. Servorum manus subitis avidæ, & tanquā apud senem festinantes.* Tac. l. 1. Hist

Cùm igitur provecta ætas ad talem pervenerit statum, instructione Principi opus est, magis ut suam agnoscat inhabilitatem, & imperii onus in Successorem transferat, quàm documentis ad illud continuandum. Ne falli se sinat ambitione, opinionem & plausum præteritum sibi ponendo ob oculos: neque enim homines Principem, qualis fuerit, sed qualis modò sit, considerant. Nec sufficit aliis metum aliquando incussisse, nisi jam quoque timeri se quis faciat; uti nec bene olim gubernâsse, si nunc ritè præesse neque possit, neque nôrit: Imperium enim maris instar est, quod cadavera inutilia mox in littus ejicit. Princeps ab animæ forma æstimatur, quâ jubet, imperat, punit, & præmiatur; quòd si illa unà cum ætate deficiat, perit existimatio, atque adeò prudentis erit agnoscere tempori injurias & contemptum ætatis, & subducere se illis, antequam eveniant. Si negotia Principi valedicere debeant, satiùs est, Principem illis valedicere. Egregium facinus est, suammet agnoscere fragilitatem, & ultro etiam Majestatem deponere antè, quàm mors violenter eam eripiat, ne dicatur sibi ignotus obiisse, qui vixit notus omnibus. Cogitet regale suum sceptrum † herbæ illi, cui idem sceptri nomen est, esse simile, quæ brevi tempore in vermiculos convertitur; & si universus terræ globus vix puncti instar est ad cælum comparatus, quid erit unica Monarchia, quid unicum Regnum? Et licèt amplissimum etiam fuerit, nihil inde, nisi solum *p* sepulcrum efferet; aut sicut Saladinus dicebat, indusium aliquod mortuale, nullâ aliâ secum asportatâ *q* gloriâ. Non semper Reipublicæ vivere debet Princeps, sed tempus aliquod sibi quoque reservare, dando operam, ut sub vitæ occasum mortis horizon immunis & liber sit à vaporibus ambitionis,

† Theoph. l. de plant. p *Spiritus meus attenuabitur, dies mei breviabuntur, & solum mihi superest sepulcrum.* Job. 17. 1. q *Homo cùm interierit, non sumet omnia: neque descendet cum eo gloria ejus.* Ps. 48. 18.

tionis & à nubibus passionum atque affectuum; uti Sol in præsenti exhibet Symbolo, cui occasionem dedit sepulcrum Josue, in quo simulacrum Solis erectum fuit, illo tamen discrimine, quòd ibi positus fuerit in memoriam stationis suæ, quam præstitit voci illius r obediendo; hic verò ad significandum, quòd sicuti clarus serenúsque Solis obitus certum signum est manè sequenti iterum cum serenitate orituri; ita imperium, quod sanctè & feliciter clauditur, denotet felicem quoque fore, qui in præmium virtutis & ultimi exempli hujus efficacia in eodem successurus est. Ritè vivere & mori etiam docet religiosus ille secessus Caroli V. Imperatoris, tam à curis publicis alieni, ut nunquam ampliùs de Monarchiæ suæ pristinæ statu sciscitaretur, traducto jam ingenti illo animo ad heroica aliàs facinora ficto factóque, ad hortuli alicujus culturam, & ad fallendas horas (post spiritualia peracta exercitia) ingeniosis quibusdam artibus.

§. Quòd si graves pertimescantur controversiæ, aut seditiones in ipsa Coronæ successione, ad eorum pertinebit prudentiam, qui morienti Principi assistunt, ut mortem ejus secretam habeant, eámque, & quis rerum potiatur, uno eodémque divulgent tempore: in ejusmodi enim casibus populus juveni cuidam equo, & nondum domito similis esse solet, qui nisi priùs ephippio insternatur, quàm illud videat, non admittit. Hac cum prudentia Livia Augusti celavit obitum, donec Tiberius in ejus locum s sufficeretur; uti & Agrippina mortem Claudii, ab ipsa veneno sublati, tanta cum dissimulatione, ut eo etiam defuncto ejus nomine cogeretur Senatus, & fierent supplicationes pro ejusdem salute, tempúsque subpeteret, ut interim de Neronis t successione ageretur.

Divul-

r *Steteruntquè Sol & Luna.* Jos. 10, 13. s *Simul excessisse Augustum, & rerum potiri Neronem famâ eâdem tulit.* Tac. l. 1. Ann. t *Dum res firmando Neronis imperio componuntur.* Tac. l. 12. Ann.

Divulgato Principis obitu, nec pietas, nec prudentia lacrymas & mœstitiæ signa cohibenda suadet, neque enim Spiritus sanctus ea ullo modo prohibet; quin consulit *u* potiùs Abneri mortem universus deploravit populus, & David ipse funus illius usque ad sepulcrum prosecutus *x* est. Etsi enim non desint piæ quædam ac Christianæ considerationes, quæ solari nos possint; licèt item certa quædam fuerit Natio, quæ minori immortalitatis luce prædita nascentem lacrymis prosequeretur, & vita defunctum efferret cum gaudio, hæ tamen omnes considerationes pro iis solùm sunt, qui ad meliorem vitam transiêre, non pro vivorum derelictione & solitudine. Etiam Christus Dominus Servator noster Lazarum à mortuis suscitaturus ad sepulcrum illius lacrymas *y* effundere visus est. Ultima hæc luctûs indicia dolori & teneritudini naturalium affectuum prohiberi nequeunt. Bilances sunt, quæ defuncti Principis expendunt merita, quibúsque æstimari potest, in quanto apud populum fuerit pretio; obtusæ item amoris & obedientiæ in subditis, quibus servitutis annuli magis in dies consolidantur, & Successori animus additur. Non oportet tamen ad luctum sumptuosum obstringere populum, ne Principis mors nimis ei grave tributum fiat.

§ Pompa funebris, Mausolea magnifica, adornata statuis & cælaturis magnorum sumptuum, non mera Principum vanitas æstimari debent, sed generosa quædam pietas potiùs, quæ ultimum designat humanæ Majestatis terminum & magnificentia illa, quâ honorantur, & asservantur eorum cineres, ostendit cultum ac venerationem Majestati debitam: neque enim sepulcra aliud sunt, quàm muta quædam histo-

ria

u *Fili in mortuum produc lacrymas.* Eccles. 38. 16.
x *Plangite ante exequias Abnor. porrò David sequebatur feretrum.* 2. Reg. 3. 31. y *Et lacrymatus est Iesus.* Joann. 11. 35.

ria prosapiæ z regiæ. Exequiæ Regum Davidis & Salomonis insigni cum pompa & splendore celebratæ sunt.

§. In privatorum exequiis magnâ vigilantiâ opus est, facilè enim introducuntur superstitiones Religioni noxiæ, illusa imaginatione ex eo, quod à defunctis aut sperat, aut metuit; quia verò etiam funerum sumptus quotidiani sunt, & ad multos pertinent, omnino moderari illos expedit: dolor enim & inanis gloria nimiùm augere eos solent. Plato sepulcrorum fabricæ certum posuit pretium; uti & Solon, & post eos Romani. Rex Philippus II. pragmaticam edidit sanctionem quâ nimias exequiarum expensas moderatur & corrigit,† *Paraque* (verba ipsius sunt) *lo que se gasta en vanas demonstrationes, i aparencias, se gaste, i distribuya en lo que es servicio de Dios, i aumento del culto divino, i bien de las animas de los defuntos,*

§. Vidit hucusque Serenitas Vestra nativitatem, mortem, & exequias Principis, quem ista formant Symbola, hujus ædificii politici fabricæ quasi coràm assistens, à primo usque ad ultimum illius lapidem; atque ut nunc eadem Serenitas Vestra omnia faciliùs recolat, operæ pretium existimavi, aliquam quasi ædificii totius ideam seu speculum hic apponere, in quo illud repræsentetur, sicut in minori major repræsentatur civitas. Erit iste Rex Ferdinandus Catholicus Serenitatis Vestræ Avus, sub cujus glorioso imperio omnes pacis bellique artes floruerunt, & utriusque Fortunæ tam prosperæ quàm adversæ exempla vidimus. Infantia magni istius Regis adulta & virilis fuit. Quod ars & studium in eo perficere nequiverunt, perfecit experientia, transactâ in exercitiis militaribus juventute. Otium illius negotium erat, relaxatio animi, vigilantia Affectibus suis dominabatur, magis dictamina secutus politica, quàm naturales inclinationes. Deo magni-

z *Quomodo imaginibus suis noscuntur, quas nec victor quidem abolevit. sic partem memoriæ apud scriptores retinent.* Tac. l. 4. Annal. † L. 2, tt. 5. l. 5. comp.

magnitudinem suam in acceptis retulit, & gloriam è suis quæsivit facinoribus, non alienis Majorum. Imperium officii loco habuit potiùs, quàm successione partum. Regno celeritate & præsentiâ suâ quietem reddidit. Evexit Monarchiam virtute & prudentiâ, firmavit religione & justitiâ; conservavit amore & auctoritate, exornavit artibus; ditavit agrorum culturâ & commerciis, & fundamentis atque institutis verè politicis æternaturam reliquit. Tam aulæ suæ quàm Regnorum Rex fuit; tam in illa, quam in his œconomus & Paterfamilias. Liberalitatem temperavit parsimoniâ, benignitatem auctoritate, modestiam gravitate, clementiam justitiâ. Animadvertendo in paucos comminatus est multis, & remunerando nonnullos omnium spes aluit. Offensis in personam suam admissis veniam dedit, non iis, quæ ad dignitatem regiam pertinerent. Subditorum injurias, non secùs ac sibi factas, ultus est: nam ùt Patrem eorundem se gerebat. Statum potiùs, quàm decorum periculo exposuit. Nec Fortunâ prosperâ efferri se passus est, nec adversa dejici. In illa adversus hanc se communiebat; in hac verò sua elaborabat industria, ut ad illam rediret. Tempori ipse servivit, non contrà ipsi tempus. Paruit necessitati, eáque opportunè usus est, suæ eam utilitati accommodando. Amari se fecit, & metui. Ad dandas petentibus aures fuit facilis; Audiebat, ut sciret, & sciscitabatur, ut instrueretur. Non fidebat hostibus, & à suis etiam amicis sibi cavebat. Amicitia illius erat utilitas publica, cognatio, ratio Status; confidentia sollicita, diffidentia prudens; cautio, providentia, suspicio, circumspectio; malitia, defensio, dissimulatio, tutela. Neminem fallebat, fallebantur tamen alii verborum ipsius & tractatuum æquivocatione, quos tam dextrè instituere noverat, ut (si malitiam prudentiâ superari necesse foret) expedire se nôsset, absque eo, quòd fidem publicam frangeret. Nec Majestatem illius mendacium fallere audebat, nec scientiam adulatio. Ministrorum utebatur operâ, absque nimio tamen

& pri-

& privato erga eos affectu. Consilium eorundem admittebat, regi verò se ab iis minimè patiebatur. Quod efficere ipsemet poterat, non committebat aliis. Deliberabat diu, exequebatur celeriter. In iis, quæ facere constituerat, effectus priùs innotescebant, quàm caussæ. Legatos suos sua celabat consilia; quoties cupiebat, ut ipsi suâmet opinione decepti tantò efficaciùs contrarium aliis persuaderent. Diviso cum Regina imperio præesse, & Genero suo obedire noverat. Tributa pro necessitate imposuit, non ex cupiditate, aut luxu. Quod urgente necessitate accepit ab Ecclesiis, eâdem cessante iisdem restituit. Jurisdictionem ecclesiasticam veneratus est, & conservavit. Regiam aulam fixo loco non habuit, sed Solis instar, Regnorum suorum orbes per vices obiit. Pacem tractavit cum modestia & gravitate, bellum vi & astu prosecutus est. Nec belli captavit occasionem, nec pacem recusavit. Quod pede occupaverat, brachio & ingenio tuitus est, spoliis factus fortior. Tantum negotiando, quantum armis suis efficiebat. Quod arte vincere poterat, non attentabat gladio. In hoc magnitudinis suæ ponebat ostentationem, & gloriam suam in insigni exercitu. Bellis intra Regni sui fines semper coràm adfuit. Quod jubebat, illud ipsum exequebatur. Sic fœdera sanciebat, ut arbiter maneret, non subditus. Nec victor sese nimiùm extulit, nec victus cecidit animo, Paces sub scuto firmavit. Vixit omnibus, mortuus est, sibi in memoria tamen hominum tanquam nobilissimum Principum exemplar, & Regnorum suorum desiderio æternùm perennaturus.

LAUS DEO.

IN OBITUM MAGNI POLITICI
& simul pii Viri Didaci Saavedræ.

Quo concitato proruis impetu
Trapes viator? mortis imaginem
Rimare vivam, cerne bustum! ad
Exuvias oculum reflecte!
En picta prostat compar aranea
Subacta leto vita vel innocens,
Nec mars nec ars hunc liberavit,
Imperio Libitinæ ademptum.
Nil jura plebi profuerit vagæ
Dixisse Regum? siccine gloria
Te vermis arrodet sepultam?
Et putridum teget urna honorem!
Quid ergo Princeps aula favoribus
Suffulta spondes amplius? en ruis
Et te casa instar rusticanæ
Mors humili tumulabit antro.

APPRO-

APPROBATIO

Admodum R. P. Fr. Petri de Cuenca & Cardenas, Ordinis Minimorum S. Francisci de Paula, Lectoris iubilarii, Consilii Inquisitionis generalis in Hispania Qualificatoris, Catholicæ Maiestatis Exercitûs in Italia vicarii generalis, Religionis suæ tertiò Generalis, & procuratoris generalis, &c.

EX commissione sancti Officii Symbola isthæc politica perlustravi tam affabrè elaborata, ut, si cuipiam privilegium foret concedendum, quo opus à se conceptum orbi ederet sine censura aliena, ita ut authoris propria sufficeret, id huic operi certè donandum iudicarem, ad exemplum optimi artificis Dei, qui ea, quæ creaverat singula, adprobavit universa, *vidit quippe cuncta quæ fecerat & erant valde bona*. Opus hoc siquidem tale est, quod authore ipso nec æquiorem po-

poteſt habere cenſorem, nec digniorem, etenim (ùt inquit D. Ambroſius) *liber ipſe per ſe loquitur.* In illo ſiquidem ratio ſtatûs tanta ornatur eruditione, tam ſapientibus diſcernitur aphoriſmis, tam profundis elevatur ſententiis, ut ſicuti Cordubâ nobis Senecam datum Philoſophum, ita Murcia hunc nobis natum Politicum gloriari poſſimus. Id unum doleo, quòd eo frui priores nequiverint Ætates, ſic enim Carolus V. Imperator non indiguiſſet Comineo, Marcus Brutus Polybio, nec Auguſtus ſenſiſſet laborem in elucubranda proprio calamo Imperii narratione. Quod ſi maximum & ſupremum opus naturæ conſiſtat in generatione Regis, & productione Principis, miſcendo in ipſius generatione aurum, ſummæ ſcilicet perfectionis, rem curando, prout ajebat Plato, *quod natura intendens generare Regem, miſcuit aurum,* hic liber ſanè naturam aliquatenus ex-

cedit,

cedit, cum mundo morali progignat reges tam locuplete partu, ut cuivis vastissimæ licet, Monarchiæ abundanter prospiciatur, ea cautela ac prudentia, ut & secura sit hoc partu nostra sancta fides & sciendi appetentia expleatur, & labor censendi utrobique minuatur. Hoc itaque censendo præsentem librum egi, ut nihil apud Authorem mererer, cùm materiæ pulchritudo libertatem judicio non relinquat, quare pareo doctrinæ Magni Bernardi aientis: *Disce verecundiâ decorare fidem, reprimere præsumptionem*. Mediolani 20. Martii. 1642.

F. PETRUS DE CUENCA,
y Cardenas.

CEN-

14-0

CENSVRA.

ATtentâ relatione prædictâ ad modum R P. Mag. Fr. Petri de la Cuenca, i Cardenas, concedimus ut

IMPRIMATVR.

Fr. BASILIVS Commiss. S. Offic. Mediolan.

Io. PAVLVS MAZVCHELLVS pro Eminentiss. D. Cardin. Archiep.

Comes MAIORAGIVS pro Excellentiss. Senatu.

